https://doi.org/10.15388/vu.thesis.919
https://orcid.org/0000-0001-5380-2371

VILNIAUS UNIVERSITETAS
MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS

Rūta Bružienė

Universitetų jungimo politika Lietuvos aukštojo mokslo neoliberalizavimo kontekste

DAKTARO DISERTACIJA

Socialiniai mokslai
Edukologija (S 007)

VILNIUS 2026

Disertacija rengta 2017–2025 metais Vilniaus universitete.
Mokslinius tyrimus rėmė Lietuvos mokslo taryba.

Mokslinis vadovas – prof. habil. dr. Rimantas Želvys (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, S 007).

Mokslinė konsultantė – prof. dr. Irena Stonkuvienė (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, S 007).

Gynimo taryba:
Pirmininkė – prof. dr. Lilija Duoblienė (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, S 007).
Nariai:
prof. dr. Dominik Antonowicz (Torūnės Mikalojaus Koperniko universitetas, Lenkija, socialiniai mokslai, sociologija, S 006),
prof. dr. Renata Bilbokaitė (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, S 007),
prof. dr. Arūnas Poviliūnas (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, sociologija, S 006),
prof. dr. Almantas Liudas Samalavičius (Vilniaus Gedimino technikos universitetas, humanitariniai mokslai, menotyra, H 003).

Disertacija ginama viešame Gynimo tarybos posėdyje 2026 m. gegužės mėn. 19 d. 15 val. Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto 207 auditorijoje. Adresas: Universiteto g. 9/1, 201 aud., Vilnius, Lietuva, tel. nr. +370 5 266 7600, el. paštas ruta.bruziene@fsf.vu.lt.

https://doi.org/10.15388/vu.thesis.919
https://orcid.org/0000-0001-5380-2371

VILNIUS UNIVERSITY
MYKOLAS ROMERIS UNIVERSITY
KLAIPĖDA UNIVERSITY

Rūta Bružienė

The Policy of University Mergers in the Context of Neoliberalisation of Lithuanian Higher Education

DOCTORAL DISSERTATION

Social Sciences
Education (S 007)

VILNIUS 2026

The dissertation was prepared between 2017 and 2025 at Vilnius University. The research was supported by the Research Council of Lithuania.

Academic Supervisor – Prof. Habil. Dr. Rimantas Želvys (Vilnius University, Social Sciences, Education, S 007).

Academic Consultant – Prof. Dr. Irena Stonkuvienė (Vilnius University, Social Sciences, Education, S 007).

This doctoral dissertation will be defended in a public meeting of the Dissertation Defence Panel:

Chairperson – Prof. Dr. Lilija Duoblienė (Vilnius university, Social Sciences, Education, S 007).
Members:
Prof. Dr. Dominik Antonowicz (Nicolaus Copernicus University in Toruń, Poland, Social Sciences, Sociology, S 006),
Prof. Dr. Renata Bilbokaitė (Vilnius university, Social Sciences, Education, S 007),
Prof. Dr. Arūnas Poviliūnas (Vilnius university, Social Sciences, Sociology, S 006),
Prof. Dr. Almantas Liudas Samalavičius (Vilnius Gediminas Technical University, Humanities, History and Theory of Arts, H 003).

The dissertation shall be defended at a public meeting of the Dissertation Defence Panel at 15 o'clock on May 19th, 2026 in Room 207 of the Faculty of Philosophy, Vilnius University.
Address: Universiteto str. 9/1, Room, Vilnius, Lithuania
Tel. +370 5 266 7600; e-mail: ruta.bruziene@fsf.vu.lt.

SANTRUMPOS

ASU – Aleksandro Stulginskio universitetas
EBPO – Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija
EK – Europos komisija
ES – Europos Sąjunga
EUA – Europos universitetų asociacija
ISM – ISM Vadybos ir ekonomikos universitetas
KTU – Kauno technologijos universitetas
LDDP – Lietuvos demokratinė darbo partija
LEU – Lietuvos edukologijos universitetas
LMT – Lietuvos mokslo taryba
LMTA – Lietuvos muzikos ir teatro akademija
LR – Lietuvos Respublika
LSMU – Lietuvos sveikatos mokslų universitetas
LSU – Lietuvos sporto universitetas
LSDP – Lietuvos socialdemokratų partija
LURK – Lietuvos universitetų rektorių konferencija
LVŽS – Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjunga
MOSTA – Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras
MRU – Mykolo Romerio universitetas
SKVC – Studijų kokybės vertinimo centras
ŠMK – LR Seimo Švietimo ir mokslo komitetas (nuo 2016 m.)
ŠMKK – LR Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komitetas (iki 2016 m.)
ŠMM – LR Švietimo ir mokslo ministerija (iki 2018 m.)
ŠMSM – LR Švietimo, mokslo ir sporto ministerija (nuo 2019 m.)
ŠU – Šiaulių universitetas
TS-LKD – Tėvynės sąjunga - Lietuvos krikščionys demokratai
VDA – Vilniaus dailės akademija
VDU – Vytauto Didžiojo universitetas
VGTU – Vilniaus Gedimino technikos universitetas
VPU – Vilniaus pedagoginis universitetas (1992–2011 m.)
VU – Vilniaus universitetas
VSF – Valstybinis studijų fondas

TURINYS

ĮVADAS **10**
1. AUKŠTOJO MOKSLO NEOLIBERALIZAVIMAS **20**
1.1. Neoliberalizmas ir jo plėtra 21
1.1.1. Neoliberalizmo raida 22
1.1.2. Neoliberalizmo įsitvirtinimas 23
1.1.3. Neoliberalizmo sampratų įvairovė 26
1.2. Neoliberali valdymo transformacija 29
1.2.1. Valdysenos teorija 31
1.2.2. Neoliberaliosios valdysenos ypatumai 34
1.2.3. Valdysenos teorijos metodologiniai aspektai 38
1.3. Universitetas neoliberalioje tvarkoje 40
1.3.1. Tarptautinio lygmens pokyčiai 45
1.3.2. Nacionalinio lygmens pokyčiai 49
1.3.3. Institucinio lygmens pokyčiai 55
2. UNIVERSITETŲ JUNGIMAS **62**
2.1. Įsigijimai ir susijungimai: nuo verslo iki universitetų 63
2.2. Aukštųjų mokyklų jungimo ypatumai 66
2.2.1. Aukštųjų mokyklų jungimo tyrimų kryptys 68
2.2.2. Aukštųjų mokyklų jungimo etapai 70
2.2.3. Aukštųjų mokyklų jungimo klasifikacijos 71
2.3. Universitetų jungimas iš vadybinės perspektyvos 75
2.3.1. Vadybiniai universitetų jungimo aspektai 76
2.3.2. Vadybinio požiūrio ribotumas 80
2.4. Universitetų jungimas kaip politinė praktika 81
2.4.1. Politiniai universitetų jungimo aspektai 82
2.4.2. Universitetų jungimas ir politinis diskursas 86
3. AUKŠTOJO MOKSLO POLITIKOS ANALIZĖ **89**
3.1. Interpretacinė politikos analizė 90
3.2. Aukštojo mokslo politika kaip diskursas 93

3.3. Aukštojo mokslo politikos veikėjai 95
3.3.1. Tarptautiniai politikos veikėjai 97
3.3.2. Nacionaliniai politikos veikėjai 101
3.4. Aukštojo mokslo politika laike ir erdvėje 102
3.4.1. Laikas aukštojo mokslo politikoje 103
3.4.2. Erdvė aukštojo mokslo politikoje 104
3.4.3. Neoliberalių idėjų ir praktikų raiška laike ir erdvėje 106
3.5. Lietuvos aukštojo mokslo transformacija 108
3.5.1. Lietuvos aukštasis mokslas iki neoliberalios tvarkos (1918–1989) 109
3.5.2. Sovietinės aukštojo mokslo sistemos pakeitimas (1990–1995) 111
3.5.3. Lietuvos aukštojo mokslo neoliberalizacijos pradžia (1996–2000) 115
3.5.4. Neoliberalaus valdymo modelio sukūrimas (2001–2012) ... 119
3.5.5. Neoliberalių valdymo praktikų įsitvirtinimas (2013–2024) 122
4. TYRIMO DIZAINAS 125
4.1. Metodologiniai sprendimai 125
4.2. Analizės lygiai 131
4.2.1. Tekstas 131
4.2.2. Diskursas 132
4.2.3. Socialinė praktika 135
4.3. Tyrimo šaltiniai 138
4.3.1. Dokumentai 139
4.3.2. Žiniasklaidos šaltiniai 140
4.4. Tyrimo etapai 142
5. TYRIMAS: UNIVERSITETŲ JUNGIMO POLITIKA LIETUVOS AUKŠTOJO MOKSLO NEOLIBERALIZAVIMO KONTEKSTE ... 144
5.1. Tarptautinis aukštojo mokslo politikos diskursas 145
5.1.1. Pasaulio bankas 145
5.1.2. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija 149

5.1.3. Europos komisija 155
5.1.4. Europos universitetų asociacija 159
5.2. Nepriklausomos Lietuvos aukštojo mokslo sistemos (at)kūrimas (1990–1992) 163
5.2.1. Aukštojo mokslo sistemos valdymas 163
5.2.2. Mokslo ir studijų institucijų tinklo pertvarka 169
5.3. Nepriklausomos Lietuvos aukštojo mokslo sistemos kontūrai (1992–1996) 176
5.3.1. Tarptautinis bendradarbiavimas 178
5.3.2. Aukštojo mokslo sistemos valdymas 181
5.3.3. Mokslo ir studijų institucijų tinklas 183
5.4. Aukštojo mokslo reforma ir tinklo plėtra (1996–2000) 186
5.4.1. Aukštojo mokslo reforma 188
5.4.2. Aukštojo mokslo tinklo plėtra 193
5.5. Neoliberalaus valdymo racionalumo formavimasis aukštajame moksle (2000–2004) 199
5.5.1. Finansų trūkumas ir konkurencijos diskurso plėtra 201
5.5.2. Efektyvumo ir autonomijos diskursai 205
5.6. Naujos aukštojo mokslo reformos poreikis (2004–2008) 210
5.6.1. Kokybės ir konkurencingumo diskursai 215
5.6.2. Aukštojo mokslo sistemos valdymo efektyvumas 220
5.7. Neoliberali aukštojo mokslo transformacija (2008–2012) 223
5.7.1. Aukštojo mokslo sistemos valdymo neoliberali transformacija 225
5.7.2. Mokslo ir studijų institucijų tinklo pokyčiai 232
5.8. Neįveikiama neoliberali tvarka ir universitetų diskusijos apie jungimą (2012–2016) 242
5.8.1. Universitetų jungimo politikos atsisakymas 243
5.8.2. Universitetų jungimo iniciatyvos ir su tuo siejami diskursai 245
5.9. Grįžimas prie universitetų jungimo politikos (2016–2020) 254
5.9.1. Universitetų tinklo optimizavimo planas 256

5.9.2. Universitetų tinklo optimizavimo planas 263
5.10. Universitetų tinklo plėtra ir kolegijų tinklo mažėjimas (2020–2024) 272
5.10.1. Kolegijų ir universitetų misijų apibrėžimas 274
5.10.2. Universitetai kolegijų jungime 276
DISKUSIJA 282
IŠVADOS 293
LITERATŪROS SĄRAŠAS 296
SUMMARY 359
PADĖKA 377
APIE AUTORIŲ 378
PUBLIKACIJŲ SĄRAŠAS 379

ĮVADAS

Nuo 1990 m. Lietuvos aukštojo mokslo sistema patyrė ne vieną pokytį – sistemos perkūrimą griuvus Sovietų Sąjungai, plėtrą, o vėliau studijuojančiųjų skaičiaus mažėjimą ir prisitaikymą prie to, keletą aukštojo mokslo valdymo ir finansavimo reformų. Kalbant apie universitetų tinklo pertvarką Rimantas Želvys taikliai apibūdino aukštojo mokslo sistemos raidą – pirmiausia universitetizacija, o vėliau universitetų skaičiaus mažėjimas[1].

Atkūrus nepriklausomybę aukštosios mokyklos turėjo progą perkurti save, taigi dauguma jų tapo universitetais, regioninių aukštųjų mokyklų padalinių pagrindu įkurti keli nauji universitetai, iš aukštesniųjų mokyklų suformuotas kolegijų tinklas, mažinamas mokslo institutų skaičius. Nuo 2000-ųjų pradėta kalbėti apie aukštųjų mokyklų tinklo optimizavimą, pirmiausia žvilgsnį nukreipiant į universitetus. Intensyvi diskusija apie universitetų jungimą vyko 2008 m. ekonominės krizės kontekste. Vėliau, 2017–2020 m. siekta dideliu mastu optimizuoti universitetų tinklą, kartu keičiant finansavimo modelį ir pedagogų rengimo sistemą. 2023 m. aukštųjų mokyklų tinklo optimizavimo politika nukreipta į kolegijų sektorių, siekiant tobulinti jų veiklos kokybę. Dalis kolegijų buvo sujungtos tarpusavyje, o kelios prijungtos prie universitetų.

Aukštųjų mokyklų jungimo politika yra glaudžiai susijusi su kitais pokyčiais aukštajame moksle. Ši disertacija yra bandymas suprasti Lietuvos universitetų jungimo politikos kūrimo, formavimo bei įgyvendinimo raidą platesniame aukštojo mokslo neoliberalizavimo kontekste. Nors daugiausiai dėmesio skiriama universitetų jungimams, šalia aptariami ir kiti mokslo ir studijų institucijų tinklo pokyčiai bei struktūrinės aukštojo mokslo reformos, analizuojamas tarptautinių aukštojo mokslo politikos tendencijų įtaka nacionalinei politikai. Per universitetų jungimo politiką atskleidžiamos skirtingos politinės vizijos ir požiūris į aukštąjį mokslą, interesų grupių vaidmuo formuojant ir įgyvendinant politiką, istorinių ir socialinių pokyčių reikšmė galios pasiskirstymui ir perskirstymui politinėje erdvėje.

Universitetų jungimo idėja, nors aptariama ir anksčiau, politinėje darbotvarkėje įsitvirtino 2009 m., pertvarkant Lietuvos aukštąjį mokslą pagal rinkos modelį, kuris tuo metu atrodė geriausiai atspindintis ne tik globalias aukštojo mokslo politikos tendencijas, bet ir nacionalinę ekonominio ir socialinio šalies vystymosi raidą. Nepaisant fakto, kad universitetų jungimo politika ryškiausia 2009–2020 m. laikotarpiu, darbe analizuojama aukštojo mokslo raida nuo 1990 m. iki 2024 m. Laikomasi prielaidos, kad universitetų

[1] Rimantas Želvys, „Aukštojo mokslo politika ir universitetų misija“, *Kultūros barai*, nr. 12 (2018): 5.

jungimo negalima tyrinėti izoliuotai nuo kitų pokyčių aukštajame moksle – tinklo pokyčiai visuomet susiję su valdymo ir finansavimo klausimais. Universitetų jungimas buvo veikiamas daugybės skirtingų šioje disertacijoje analizuojamų įvykių, kurie atspindi skirtingus Lietuvos aukštojo mokslo sistemos bruožus bei politikos raidos etapus ir kurie yra labai svarbūs aukštųjų mokyklų tinklo formavimui.

Universitetas yra „*[...] vienintelė institucija Europoje, kuri per visą gyvavimo istoriją išsaugojo savo pagrindinius bruožus, pagrindinį socialinį vaidmenį bei funkcijas.*“[2] Nepaisant universitetų atsparumo pokyčiams, šiuolaikiniame pasaulyje spaudimas keistis nuolat auga, o visos aukštosios mokyklos veikia reformų ir krizių sąlygomis. Visur susiduriama su tokiais iššūkiais kaip finansavimo trūkumas ar nepakankamas jo tvarumas, didėjanti konkurencija, visuomenės lūkesčių augimas, technologijų įtaka, akademinės bendruomenės vaidmens pasikeitimas, demografiniais iššūkiais, klimato kaita ir pan. Šie iššūkiai atsispindi tarptautinėje ir nacionalinėje aukštojo mokslo politikoje bei skatina galvoti apie didesnį šios sistemos efektyvumą ir našumą.

Aukštųjų mokyklų jungimai nėra naujas reiškinys. JAV jie pradėti fiksuoti 1930-aisiais, nors vyko ir anksčiau[3]. Tačiau tik nuo 1970-ųjų šis procesas susilaukė didesnio politikų ir akademinės bendruomenės dėmesio. Nuo to laiko pasaulyje įvyko dvi aukštųjų mokyklų jungimų „bangos“. Pirmoji „banga“ vyko 1980–1990 m. siekiant prisitaikyti prie aukštojo mokslo masiškumo tendencijų ir sumažinti fragmentaciją šiame sektoriuje. Jungimai vyko tokiose šalyse kaip Australija[4], Pietų Afrikos Respublika[5], Nyderlandai[6], Jungtinė Karalystė[7] ir pan. Antroji „banga“, prasidėjusi XXI a. pr. ir dabar jau

---

[2] Walter Rüegg, ed., *A History of the University in Europe: Universities in the Nineteenth and Early Twentieth Centuries (1800–1945)*, vol. 3 (Cambridge University Press, 2004), xix.

[3] Rómulo Pinheiro, Lars Geschwind ir Timo Aarrevaara, „A World Full of Mergers: The Nordic Countries in a Global Context“, in *Mergers in Higher Education: The Experience from Nordic Europe*, eds. Romulo Pinheiro, Lars Geschwind, Timo Aarrevaara (Springer, 2016), 15.

[4] Pavyzdžiui, Christine D. Martin, „The Involuntary Push: University Mergers and Their Efect on Post-graduate Management Education in South Australia“, *Journal of Educational Administration* 34, nr. 3 (1996); Geoffrey Mildred, „Launching the Unified National System: What Happened in South Australia“, *Higher Education* 44, nr. 1 (2002).

[5] Pavyzdžiui, Michael T. C. Sehoole, „The Politics of Mergers in Higher Education in South Africa“, *Higher Education* 50, nr. 2 (2005).

[6] Pavyzdžiui, Leo Goedegebuure, *Mergers in Higher Education: A Comparative Perspective* (Lemme Publishers, 1992).

[7] Pavyzdžiui, John Taylor, „‘Big Is Beautiful’: Organisational Change in Universities in the United Kingdom: New Models of Institutional Management and the Changing Role of Academic Staff“, *Higher Education in Europe* 31, nr. 3 (2006).

beslūgstanti, apėmė visą pasaulį. Šių jungimų tikslai siejami su sistemos veikimo efektyvumu ir tarptautinio konkurencingumo didinimu[8].

Aukštųjų mokyklų jungimo tendencijos atskleidė šio proceso dvilypumą. Tai yra vadybinis procesas, institucijų strateginis sprendimas. Bet į jį aktyviai įsitraukus nacionalinėms vyriausybėms, šis procesas tapo aukštojo mokslo politikos instrumentu. Sutinku , kad „*dėmesys viešojo sektoriaus jungimuose turėtų būti skiriamas ne institucijų organizacinėms savybėms, o sudėtingiems ryšiams tarp institucijos misijos ir viešosios politikos. Tokiomis aplinkybėmis lemiamu viešojo sektoriaus susijungimų sėkmės veiksniu tampa viešosios politikos ir institucinės misijos sąveika vietos ir regioninėse politinėse struktūrose*“[9].

Aukštųjų mokyklų jungimai, pasiekę anksčiau neregėtą mastą, yra pakankamai plačiai mokslininkų tyrinėta tema. Tačiau dėl reiškinio kompleksiškumo ir kontekstualumo, šios srities tyrimai išlieka fragmentuoti. Dalyje tyrimų analizuojamas nacionalinis lygmuo, tiriami politiniai aukštųjų mokyklų jungimo aspektai, dažniausiai pasitelkiant institucines teorijas[10].

---

[8] Barbara Heller-Schuh, Benedetto Lepori ir Martina Neuländtner, „Mergers and Acquisitions in the Public Research Sector. Toward a Comprehensive Typology“, *Research Evaluation* 29, nr. 4 (2020): 368.

[9] Donald L. Zekan, „The Implications of Public Institutional Merger,“ in *Merging Colleges for Mutual Growth: A New Strategy for Academic Mergers*, ed. James M. Samels et al. (Johns Hopkins University Press, 1994), 118.

[10] Pavyzdžiui, Grant Harman ir Kay Harman, „Institutional Mergers in Higher Education: Lessons from International Experience“, *Tertiary Education and Management* 9 (2003); Glenys Patterson, „Findings on Economies of Scale in Higher Education: Implications for Strategies of Merger and Alliance“, *Tertiary Education and Management* 6, nr. 4 (2000): 261; Rómulo Pinheiro, Lars Geschwind ir Timo Aarrevaara, „Mergers in Higher Education“, *European Journal of Higher Education* 6, nr. 1 (2016); Ole-Jacob Skodvin, „Mergers in Higher Education – Success or Failure?“, *Tertiary Education & Management* 5, nr. 1 (1999); Bjørn Stensaker, Mats Persson ir Rómulo Pinheiro, „When Mergers Fail: A Case Study on the Critical Role of External Stakeholders in Merger Initiatives“, *European Journal of Higher Education* 6, nr. 1 (2016); Jani Ursin et al., „Is Education Getting Lost in University Mergers?“, *Tertiary Education and Management* 16 (2010); Mats Benner ir Lars Geschwind, „Conflicting Rationalities: Mergers and Consolidations in Swedish Higher Education Policy“, in *Mergers in Higher Education: The Experience from Nordic Europe*, eds. Rómulo Pinheiro, Lars Geschwind ir Timo Aarrevaara (Springer, 2016); Daniel W. Lang, „A Lexicon of Inter-Institutional Cooperation“, *Higher Education* 44, nr. 1 (2002); Mikko Poutanen, „Competitive Knowledge-Economies Driving New Logics in Higher Education – Reflections from a Finnish University Merger“, *Critical Policy Studies* 17, nr. 3 (2023); Sandria S. Stephenson, „Discursive ‘Policy Logics’ of Mergers in US Higher Education: Strategy or Tragedy?“, *Tertiary Education and Management* 17, nr. 2 (2011); Tea Vellamo et al., „Internationalisation of Finnish Higher Education as a Policy Driver in a Merger Process: Towards Competition, Collaboration, or Sustainability?“, in *Reconfiguring National, Institutional and Human Strategies for the 21st Century*, eds. Leon Cremonini, John Taylor ir K.M. Joshi (Springer, 2022).

Daugiausiai yra organizacijos lygmens tyrimų apie organizacinę elgseną[11] bei kultūrinę integraciją[12]. Pastaruoju metu populiarūs tyrimai apie akademinių darbuotojų padėtį[13], aukštųjų mokyklų prekės ženklo vystymą po jungimo[14].

Daugiausiai tyrimų yra apie Jungtinių Amerikos Valstijų[15], Kanados[16], Pietų Afrikos Respublikos[17], Didžiosios Britanijos[18], Suomijos[19], Kinijos[20],

---

[11] Pavyzdžiui, Mikko Kohvakka, „Justification Work in University Merger: The Case of the University of Eastern Finland“, *European Journal of Higher Education* 11, nr. 2 (2021); William Locke, „Higher Education Mergers: Integrating Organisational Cultures and Developing Appropriate Management Styles“, *Higher Education Quarterly* 61, nr. 1 (2007).

[12] Pavyzdžiui, Adrianna Kezar ir Peter D. Eckel, „The Effect of Institutional Culture on Change Strategies in Higher Education: Universal Principles or Culturally Responsive Concepts? “, *The Journal of Higher Education* 73, nr. 4 (2002); Anu Puusa ir Jouni Kekäle, „Feelings over Facts – a University Merger Brings Organisational Identity to the Forefront“, *Journal of Higher Education Policy and Management* 37, nr. 4 (2015).

[13] Pavyzdžiui, Yuzhuo Cai, „A Case Study of Academic Staff Integration in a Post-Merger Chinese University“, *Tertiary Education and Management* 12, nr. 3 (2006); Jeroen Huisman et al., „Can You Feel the Change of Seasons? Perspectives of Academic Staff on Organizational Change“. *Studies in Higher Education* 48, nr. 12 (2023); Mikko Poutanen, „ ‘I Am Done with That Now.’ Sense of Alienations in Finnish Academia“, *Journal of Education Policy* 38, nr. 4 (2022).

[14] Pavyzdžiui, Hanna-Mari Aula ir Janne Tienari, „Becoming ‘World-Class’? Reputation-Building in a University Merger“, *Critical Perspectives on International Business* 7, nr. 1 (2011); Lars Geschwind, Göran Melin ir Linda Wedlin, „Mergers as Opportunities for Branding: The Making of the Linnaeus University“, in *Mergers in Higher Education: The Experience from Nordic Europe*, eds. Rómulo Pinheiro, Lars Geschwind ir Timo Aarrevaara (Springer, 2016); Łukasz Sułkowski, Robert Seliga ir Andrzej Woźniak, „Image and Brand Awareness in Universities in Consolidation Processes“, in *Advances in Human Factors, Business Management and Leadership*, eds. Jukka Kantola ir Salman Nazir (Springer, 2020).

[15] Pavyzdžiui, Ricardo Azziz et al., *Strategic Mergers in Higher Education* (Johns Hopkins University Press, 2019); James Martin ir James E. Samels, *Merging Colleges for Mutual Growth: A New Strategy for Academic Managers* (The Johns Hopkins University Press, 1994); James Martin ir James E. Samels, *Consolidating Colleges and Merging Universities: New Strategies for Higher Education Leaders* (Johns Hopkins University Press, 2017).

[16] Pavyzdžiui, Julia Eastman ir Daniel Lang, *Mergers in Higher Education: Lessons from Theory and Experience* (University of Toronto Press, 2001).

[17] Pavyzdžiui, Sehoole, „The Politics of Mergers“.

[18] Pavyzdžiui, Grant Harman ir Kay Harman, „Strategic Mergers of Strong Institutions to Enhance Competitive Advantage“, *Higher Education Policy* 21, nr. 1 (2008); Taylor, „‘Big Is Beautiful’“.

[19] Pavyzdžiui, Timo Aarrevaara ir Ian R. Dobson, „Merger Mania? The Finnish Higher Education Experience“, in *Mergers in Higher Education: The Experience from Nordic Europe*, eds. Rómulo Pinheiro, Lars Geschwind ir Timo Aarrevaara (Springer, 2016); Terhi Nokkala ir Jussi Välimaa, „Finnish Mergers: Change in the Context of Continuity“, in *Policy Analysis of Structural Reforms in Higher Education: Processes and Outcomes*, eds. Harry de Boer et al. (Palgrave Macmillan, 2017); Jussi Välimaa, Helena Aittola, ir Jani Ursin, „University Mergers in Finland: Mediating Global Competition“, *New Directions for Higher Education* 2014, nr. 168 (2014).

[20] Pavyzdžiui, Cai, „A Case Study of Academic Staff“; Yuzhuo Cai ir Xi Yang, „Mergers in Chinese Higher Education: Lessons for Studies in a Global Context“, *European Journal of Higher Education* 6, nr. 1 (2016); Rui Yang, „Institutional Mergers in Chinese Higher Education“, in *Mergers and Alliances in Higher Education: International Practice and*

Australijos[21], Norvegijos[22], Danijos[23] aukštųjų mokyklų jungimus. Šia disertacija siekiama praplėsti universitetų jungimo tyrimų geografiją Lietuvos atveju ir pagilinti šio reiškinio supratimą iš politinės perspektyvos.

Nors pasaulyje gausu tyrimų apie neoliberalizmo įtaką švietime, Lietuvoje ši tema nagrinėta palyginti mažai, daugiau bendrajame ugdyme nei aukštajame moksle. Neoliberalizmo raiškos bendrajame ugdyme tema parengtos kelios disertacijos[24], ji analizuota mokslo straipsniuose[25] ir monografijose[26]. Lietuvos aukštojo mokslo sistemos transformacijos ir jos neoliberalizavimas analizuoti palyginti nedaug, o universitetų jungimo politikai dėmesys skiriamas labai fragmentiškai, tą minint tik kontekste. Nemažai dėmesio yra susilaukusi 2009 m. mokslo ir studijų reforma, apie

---

Emerging Opportunities, eds. Adrian Curaj et al. (Springer, 2015); Yankun Kang ir Ruiming Liu, „Does the Merger of Universities Promote Their Scientific Research Performance? Evidence from China“, *Research Policy* 50, nr. 1 (2021); Qiaochu Liu, Donald Patton ir Martin Kenney, „Do University Mergers Create Academic Synergy? Evidence from China and the Nordic Countries“, *Research Policy* 47, nr. 1 (2018); Ya-qing Mao, Yuan Du ir Jing-juan Liu, „The Effects of University Mergers in China Since 1990s: From the Perspective of Knowledge Production“, *International Journal of Educational Management* 23, nr. 1 (2009); Yinmei Wan ir Marvin W. Peterson, „A Case Study of a Merger in Chinese Higher Education: The Motives, Processes, and Outcomes“, *International Journal of Educational Development* 27, nr. 6 (2007).

[21] Pavyzdžiui, Kay Harman, „Merging Divergent Campus Cultures into Coherent Educational Communities: Challenges for Higher Education Leaders“, *Higher Education* 44, nr. 1 (2002).

[22] Pavyzdžiui, Peter Arbo ir Tove Bull, „Mergers in the North: The Making of the Arctic University of Norway“, in *Mergers in Higher Education: The Experience from Nordic Europe*, eds. Rómulo Pinheiro, Lars Geschwind ir Timo Aarrevaara (Springer, 2016); Svein Kyvik, „The Merger of Non-University Colleges in Norway“, *Higher Education* 44, nr. 1 (2002); Elizabeth H. Mathisen ir Rómulo Pinheiro, „The Anatomy of a Merger Process in the Greater Oslo Region“, in *Mergers in Higher Education: The Experience from Nordic Europe*, eds. Rómulo Pinheiro, Lars Geschwind ir Timo Aarrevaara (Springer, 2016); Jorunn Dahl Norgård ir Ole-Jacob Skodvin, „The Importance of Geography and Culture in Mergers: A Norwegian Institutional Case Study,“ *Higher Education* 44, nr. 1 (2002).

[23] Pavyzdžiui, Kaare Aagaard, Hanne Foss Hansen ir Jørgen Gulddahl Rasmussen, „Mergers Between Governmental Research Institutes and Universities in the Danish HE sector“, *European Journal of Higher Education* 6, nr. 1 (2015); Kaare Aagaard, Hanne Foss Hansen ir Jørgen Gulddahl Rasmussen, „Post-merger Experiences at Danish Higher Education Institutions“, in *Mergers in Higher Education: The Experience from Nordic Europe*, eds. Rómulo Pinheiro, Lars Geschwind ir Timo Aarrevaara (Springer, 2016).

[24] Pavyzdžiui, Robertas Bartaševičius, *Neoliberalizuotos bendrojo ugdymo politikos transformacijos: kritinė diskurso analizė,* daktaro disertacija (Vilniaus universitetas, 2015); Jūratė Litvinaitė, *Mokytojai ir jų profesinės praktikos naujuose švietimo kontekstuose,* daktaro disertacija (Vilniaus universitetas, 2024).

[25] Pavyzdžiui, Indrė Lebedytė-Mečionienė, „Pradedančiųjų mokytojų susidūrimas su ugdymo realybe: programos „Renkuosi mokyti!“ atvejis“, *Acta paedagogica Vilnensia* 49 (2022); Stasys Stirbinskas, „Pedagogų požiūris į privatų švietimą: meritokratinė galimybių (ne)lygybė neoliberalizmo kontekste“, *Sociologija. Mintis ir veiksmas* 55, nr. 2 (2024).

[26] Pavyzdžiui, Tatjana Bulajeva ir Lilija Duoblienė, eds., *Lietuvos švietimo politikos transformacijos* (Vilniaus universiteto leidykla, 2009); Audronė Jakaitienė et al., *(Ne)išmatuojamas švietimo efektyvumas ir našumas* (Vilniaus universiteto leidykla, 2022).

kurią išleistos kelios poleminės knygos[27]. Šios reformos problematiką plačiai aptarė Almantas Samalavičius *Kultūros barų* žurnaluose. Daugelis šių straipsnių sudėti į knygą *Tarp Scilės ir Charibdės: aukštasis mokslas permainų metais*[28]. Iš mokslinės perspektyvos šią ir kitas aukštojo mokslo reformas, Lietuvos aukštojo mokslo neoliberalizavimą daugiausiai analizavo Liudvika Leišytė ir Rimantas Želvys[29]. Yra ir kitų autorių pavienių darbų – apie mokslo sistemos posovietinę transformaciją yra rašęs Zenonas Norkus[30], aukštojo mokslo reformas, tarptautiškumo klausimus analizavo Tatjana Bulajeva ir Lilija Duoblienė[31], universitetų kultūrą tyrė Palmyra Jucevičienė[32], filosofinius aukštojo mokslo klausimus yra aptaręs Almantas Samalavičius[33], Linutė Kraujutaitytė analizavo aukštojo mokslo demokratiškumo principus[34]. Galima rasti ir pavienių tyrimų apie aukštojo mokslo finansavimą, socialinį teisingumą, teisinį reguliavimą ar kitas temas. Tačiau tik pastarąjį dešimtmetį neoliberalizmo plėtra aukštajame moksle plačiau pradėta analizuoti iš kritinės perspektyvos. Tą darė Renata Králiková[35], Rūta Petkutė[36],Agnė Girkontaitė[37]

---

[27] Vytautas Daujotis et al., *Nepriklausomos Lietuvos aukštojo mokslo vargdenė* (Petro ofsetas, 2012); Petras Baršauskas et al., *Reforma Lietuvoje: įžvalgos apie mokslo ir studijų pertvarką* (Alma littera, 2014).

[28] Almantas Samalavičius, *Tarp Scilės ir Charibdės: aukštasis mokslas permainų metais* (Tyto Alba, 2016).

[29] Pavyzdžiui, Liudvika Leišytė, Rimantas Želvys ir Lina Zenkienė, „Re-contextualization of the Bologna Process in Lithuania“, *European Journal of Higher Education* 5, nr. 1 (2015); Liudvika Leišytė, Anna-Lena Rose ir Emma Schimmelpfennig, „Lithuanian Higher Education: Between Path Dependence and Change“, in *25 Years of Transformations of Higher Education Systems in Post-Soviet Countries*, eds. Jeroen Huisman, Anna Smolentseva ir Isak Froumin (Palgrave Macmillan, 2018); Rimantas Želvys, „Lietuvos aukštojo mokslo studijų finansavimo politika: istorinė raida ir „studento krepšelio“ modelio įdiegimo padariniai“, *Acta Paedagogica Vilnensia* 31 (2013).

[30] Zenonas Norkus, „Akademinis mokslas ir demokratija“, *Politologija* 24, nr. 4 (2001).

[31] Pavydžiui, Bulajeva ir Duoblienė, eds., *Lietuvos švietimo politikos transformacijos.*

[32] Pavyzdžiui, Palmyra Jucevičienė et al., *Universiteto kultūra ir jos tyrimai* (Technologija, 2000).

[33] Almantas Samalavičius, *Universiteto idėja ir akademinė industrija* (Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2010).

[34] Linutė Kraujutaitytė, *Aukštojo mokslo demokratiškumo pagrindai* (Lietuvos teisės universitetas, 2002).

[35] Renáta Králiková, *Transition Legacies, Rules of Appropriateness and 'Modernization Agenda' Translation in Higher Education Governance in Lithuania, Romania and Slovakia*, daktaro disertacija (Central European University, 2015).

[36] Rūta Petkutė, *The Instrumentalisation of Academic Lifeworlds, Knowledge, and Education: Lithuanian Academics' Responses to the European Higher Education Policy of Curriculum Restructuring*, daktaro disertacija (Academic Library of Tallinn University, 2022).

[37] Agnė Girkontaitė, „Lietuvos aukštojo mokslo akademinis diskursas – neoliberalizmo link“, *Acta Paedagogica Vilnensia* 54 (2025).

ir Monika Orechova[38]. Ši disertacija prisideda prie gilesnio neoliberalizavimo proceso supratimo Lietuvos kontekste.

Lietuvos aukštojo mokslo neoliberali politinė transformacija šiame darbe atskleidžiama per universitetų jungimų analizę. Ši transformacija analizuojama iš neoliberaliosios valdysenos perspektyvos, siekiant paaiškinantį įvairių lygmenų (tarptautinio, nacionalinio ir institucinio) subjektų galios santykių dinamiką. Tokia prieiga pasitelkiama kaip tinkamiausia dėl kelių priežasčių. Neoliberaliosios valdysenos samprata leidžia susieti neoliberalizmą kaip ideologiją ir kaip valdymo režimą. Ši prieiga leidžia į visus subjektus žiūrėti kaip į turinčius galią veikti, suteikdama galimybę analizuoti dinamišką jų turimos galios raidą ir raišką. Atsižvelgiant į tai, kad visi tyrimo subjektai (tarptautinės organizacijos, valstybė bei universitetai) yra vienas su kitu susiję, bet autonomiški subjektai, laikomasi prielaidos, kad jų tarpusavio santykiuose galia pasireiškia per stimuliuojančias ir motyvuojančias praktikas, kurios nukreiptos į subjekto savikontrolę ir elgesio keitimą.

Šia disertacija siekiama užpildyti keletą nišų aukštųjų mokyklų jungimo tyrimuose. Pirma, atsižvelgiant į itin didelę konteksto reikšmę jungimuose, Lietuvos atvejis pristatomas iš mokslinės perspektyvos. Tai turėtų prisidėti prie platesnės universitetų jungimų tyrimų geografijos, o Lietuvos patirtis galėtų prisidėti prie gilesnio mokslinio aukštojo mokslo politikos supratimo. Antra, siekiama išplėsti makro lygmens tyrimus, sistemiškai analizuojant jungimų politinius aspektus ir jų įgyvendinimą ne iš institucinės teorijos, bet iš interpretacinės politikos analizės perspektyvos. Be to, mokslinėje literatūroje daugiausiai analizuojami tik sėkmingai įgyvendintos politikos atvejai, nesėkmes paliekant paraštėse. Lietuvos atvejį galima vertinti kaip dalinai sėkmingą kalbant apie politinės darbotvarkės išpildymą – turime keletą sėkmingų jungimų, tačiau ambicingi politiniai planai niekada nebuvo įgyvendinti. Todėl šio atvejo analizė gali prisidėti prie universitetų jungimų tyrimų lauko išplėtimo, gilinant žinojimą apie veiksnius, turinčius įtakos šios politikos įgyvendinimo (ne)sėkmei.

Galiausiai, pasakojimas apie Lietuvos universitetų jungimus nėra tik apie universitetų jungimus ir šios politikos formavimą. Tai mokslinė analizė apie neoliberalių idėjų įsitvirtinimą Lietuvos aukštojo mokslo politikoje ir to nulemtus aukštojo mokslo pokyčius, kurių Lietuva patyrė daug ir per trumpą laiką, siekdama kuo greičiau įsilieti į Vakarų aukštojo mokslo erdvę. Tyrimas

[38] Monika Orechova, *The Conceptual Development of Higher Education Internationalisation in (Eastern) Europe from 1990 to 2020: The Case of Lithuania and Estonia*, daktaro disertacija (Vilniaus universitetas, 2025); Monika Orechova, „Internationalisation of Higher Education in Central and Eastern Europe: Conceptualisation of the Definition Inside the Region“, *Acta Paedagogica Vilnensia* 46 (2021).

apima temas, susijusias su neoliberalių diskursų ir valdymo praktikų įsitvirtinimu nacionalinėje aukštojo mokslo politikoje, sisteminėmis aukštojo mokslo reformomis ir jų raida, suinteresuotų asmenų įtaka politiniu veikimu. Taip per universitetų jungimo prizmę apžvelgiama visa Lietuvos aukštojo mokslo politikos raida.

Disertacijoje analizuojamas aukštojo mokslo politikos kontekstas bei konkretūs Lietuvos aukštojo mokslo politikos įvykiai šiame kontekste. Laikomasi prielaidos, kad būtent neoliberalioji paradigma, atnešta iš tarptautinės aukštojo mokslo politikos ir pradėjusi dominuoti aukštajame moksle, lėmė universitetų jungimo idėjos atsiradimą viešojoje erdvėje, o vėliau ir politinėje darbotvarkėje, ši priemonė buvo ir yra svarbi struktūrinių aukštojo mokslo reformų sudedamoji dalis. Taigi, šios disertacijos tikslas – *išanalizuoti, kaip neoliberalizmo idėjos ir praktikos reiškiasi Lietuvos aukštajame moksle per universitetų jungimo politikos formavimą ir įgyvendinimą.*

Siekiant tikslo, keliami šie teoriniai ir empiriniai tyrimo uždaviniai:

1. iš teorinės perspektyvos pristatyti neoliberalias aukštojo mokslo raidos tendencijas;
2. išanalizuoti universitetų jungimą kaip politikos priemonę bei atskleisti šios priemonės vaidmenį struktūrinių aukštojo mokslo reformų kontekste;
3. ištirti, kaip ir per kokias idėjas tarptautinis aukštojo mokslo politikos diskursas, susijęs su universitetų jungimu, persikelia į Lietuvos aukštojo mokslo politikos darbotvarkę;
4. atskleisti, kaip ir kokie skirtingose erdvėse ir skirtingu laiku susiformavę diskursai veikė universitetų jungimo politiką Lietuvoje 1990–2024 metais;
5. ištirti, kaip ir kodėl politiniai universitetų jungimo tikslai transformavosi įgyvendinimo etape.

Disertacijoje labai svarbios erdvės ir laiko dimensijos, kuriomis siekiama aprėpti tiek politinių praktikų, kurios gali būti laikomos aukštojo mokslo politikos dalimi, įvairovę, tiek šių praktikų pokyčius, susijusius su platesnėmis socialinėmis transformacijomis bei iššūkiais. Didžiausias dėmesys darbe skiriamas diskursų susidūrimams ir transformacijoms. Tai padeda atskleisti politikos formavimo(si) ir pokyčių procesą kaip įvairių interesų, žinojimų ir praktikų susidūrimą skirtinguose erdvės ir laiko taškuose.

Iš metodologinės perspektyvos šią disertaciją sudaro Lietuvos atvejo analizė, atliekama trimis lygmenimis. Pirma, analizuojama tarptautinių aukštojo mokslo politikos diskursų, kuriuos kuria ir atstovauja Pasaulio bankas, EBPO, EK ir EUA, raiška bei įtaka universitetų jungimo politikai Lietuvoje. Tada analizuojamos universitetų jungimo politikos transformacijos

Lietuvos politinėje erdvėje 1990–2024 metų laikotarpiu, daugiausiai dėmesio skiriant skirtingų interesų grupių atstovaujamiems diskursams ir jų reikšmėms. Siekiama atskleisti kaip ir kokie per laiką skirtingose erdvėse susiformavę diskursai veikė universitetų jungimą. Taip pat analizuojama kaip universitetų jungimo tikslai keitėsi įgyvendinimo etape, didžiausią dėmesį skiriant institucijų valiai ir galiai veikti (angl. *agency)*.

Atvejo studija paremta išsamia ir daugiasluoksne susijusios literatūros, dokumentų ir žiniasklaidos pranešimų analize. Pasitelkiant kritinių diskurso studijų kryptį, o konkrečiau diskurso istorinę prieigą (angl. *discourse-historical approach*)[39], siekiama atskleisti galios santykių dinamiką aukštojo mokslo politikoje. Diskurso analizė yra analitinė sistema, galinti fiksuoti, atskleisti ir konceptualizuoti santykius tarp skirtingų socialinių struktūrų, kurios veikia politikos supratimą, kūrimą ir įgyvendinimą. Ši prieiga derina išsamią tekstų ir tiriamo reiškinio analizę, siekiant atskleisti procesus, kuriais per kalbą (re)produkuojamos tam tikros socialinės praktikos, įtvirtinant tam tikrus veikimo, mąstymo ir buvimo būdus.

Šios disertacijos teorinė prieiga yra valdysenos (angl. g*overnmentality*) teorija[40], paremta *Michel Foucault* idėjomis[41], universitetų jungimus analizuojant kaip vieną iš neoliberaliosios valdysenos priemonių. Laikomasi prielaidos, kad šiuolaikinis valdymas yra decentralizuotas ir horizontalus, todėl keičiasi valdymo racionalumas, jį kreipiant į kiekvieno subjekto savęs valdymą[42]. Ši teorinė prieiga leidžia suprasti, kaip keičiasi aukštojo mokslo sistemos valdymas neoliberalizavimo procesų kontekste.

Šioje disertacijoje labai svarbūs *valdymo* ir *valdysenos* terminai, kuriuos dėl lietuvių kalbos ypatumų reikia paaiškinti. Anglų kalboje valdymui apibūdinti gali būti vartojami žodžiai *management, governance, governing,* ar *control*, kurie turi skirtingas reikšmes. Vadybos srityje *valdymas, valdysena* ir *vadyba* vartojami griežtai jų neatskiriant, o jų turinį apibrėžia kontekstas ir istorinė šių žodžių vartosenos tradicija. Šioje disertacijoje apie *valdymą* (angl.

---

[39] Pavyzdžiui, Michał Krzyżanowski, „Ethnography and Critical Discourse Analysis: Towards a Problem-Oriented Research Dialogue“, *Critical Discourse Studies* 8, nr. 4 (2011): 232; Ruth Wodak ir Michael Meyer, „Critical Discourse Analysis: History, Agenda, Theory and Methodology“, in *Methods of Critical Discourse Analysis*, 2nd ed., eds. Ruth Wodak ir Michael Meyer (SAGE, 2009), 2.

[40] Pavyzdžiui, Thomas Lemke, *Foucault's Analysis of Modern Governmentality: A Critique of Political Reason* (Verso, 2019), 12; Stephen J. Ball, *Foucault, Power, and Education* (Routledge, 2013), 120; Mitchell Dean, *Governmentality: Power and Rule in Modern Society*, 2nd ed. (SAGE, 2009), 7.

[41] Michel Foucault, „Governmentality“, in *The Foucault Effect. Studies in Governmentality. With two lectures by and an interview with Michel Foucault*, eds. Graham Burchell, Colin Gordon ir Peter Miller (The University of Chicago Press, 1991), 103.

[42] Vylius Leonavičius, „Rizikos konstravimas valdysenos teorijos požiūriu“, *Kultūra ir visuomenė: Socialinių tyrimų žurnalas* 5, nr. 3 (2014): 150.

governance) kalbama viešosios politikos kontekste. Tuo tarpu *valdysenos* (angl. *governmentality*) terminas vartojamas *Michel Foucault* teorijos kontekste. Atsižvelgiant į tai, *valdymas* ir *valdysena* šiame darbe turėtų būti suprantami švietimo politikos ir politinės sociologijos kontekste.

Disertaciją sudaro įvadas, 5 skyriai, diskusija ir išvados. Pirmiausia iš mokslinės perspektyvos analizuojamos neoliberalios aukštojo mokslo politikos tendencijos pasaulyje ir jų įtaka nacionalinei aukštojo mokslo politikai, aptariama valdysenos teorija ir jos santykis su neoliberalizmu, šiame kontekste pateikiamas 1990–2024 m. Lietuvos aukštojo mokslo raidos apžvalga. Apžvelgiami istoriniai, politiniai ir socialiniai veiksniai, turėję įtakos aukštojo mokslo politikos raidai bei universitetų jungimo politikos susiformavimui, transformacijoms ir įgyvendinimui (1 skyrius). Vėliau detaliai atskleidžiamas universitetų jungimo reiškinys, jo vadybinė ir politinė prigimtis, santykis su kitais struktūriniais aukštojo mokslo sistemos pokyčiais (2 skyrius). Aptariami politikos teorijos, aukštojo mokslo politikos ir politikos analizės klausimai, analizuojant politikos analizės ir jos santykio su kritine diskurso analize ypatumus, pristatoma ir pagrindžiama analitinė sistema, kuria remiantis atliekamas empirinis tyrimas (3 skyrius). Aprašomas tyrimo dizainas, išsamiai pristatomi analizuojami šaltiniai bei jų analizės būdai (4 skyrius). Tyrimo dalyje chronologine tvarka detaliai pristatomi tyrimo radiniai. Atskleidžiama tarptautinių tendencijų įtaka Lietuvos aukštojo mokslo politikos kryptims, analizuojami universitetų jungimo diskursai Lietuvoje ir jų kontekstas bei politikos įgyvendinimas (5 skyrius). Diskusijos dalyje apsvarstoma Lietuvos aukštojo mokslo neoliberali transformacija aukštųjų mokyklų jungimų kontekste. Galiausiai pristatomos tyrimo išvados.

Vadovaudamasi „Dirbtinio intelekto naudojimo Vilniaus universitete gairėmis“ nurodau, kad šioje disertacijoje literatūros sąrašo formatavimui kaip pagalbinė priemonė buvo naudojamas *Gemini 3 Flash*. Patvirtinu, kad visas su *Gemini 3 Flash* sugeneruotas bibliografines nuorodas patikrinau, jų teisingumą užtikrinu.

1. AUKŠTOJO MOKSLO NEOLIBERALIZAVIMAS

XX a. 8-jame dešimtmetyje prasidėjus neoliberalizmo plėtrai, konkurencingumo ir efektyvumo diskursai bei laisvos rinkos logika pradėta laikyti socialinio gyvenimo norma, o ekonominė paradigma įsitvirtino visose socialinio gyvenimo srityse – nuo politikos iki socialinių paslaugų. Švietimo samprata taip pat transformavosi – jis pradėtas laikyti paslauga, priemone žmogiškojo kapitalo plėtrai, o jo organizavimas pradėtas grįsti konkurencija ir individualiu pasirinkimu. Šios tendencijos pastebimos ir aukštojo mokslo srityje, kur žinių kūrimas, perdavimas ir kultūros saugojimas užleidžia vietą efektyvumui ir ekonominę naudą nešančiam žinojimui bei rinkai reikalingų kompetencijų ugdymui. Žinių ekonomikoje švietimo svarba išauga, o universitetai tampa centrine konkurencingumo didinimo ašimi.

Neoliberalizmas valdysenos teorijos kontekste suprantamas kaip savita galios, politinio racionalumo ir subjektyvumo sąveikos forma – visuomeninių galios santykių ir valdymo strategijų visuma, nuolat perbrėžianti valstybės ir ekonomikos ribas. Kartu neoliberalizmas yra žinojimo forma, įtvirtinanti neoliberalios rinkos politinį racionalumą, valdymo režimus bei subjektyvumą, kaip jungtį tarp politinės valdžios ir savireguliacijos[43].

Pradėjusi rašyti apie universitetų jungimą neišvengiamai susidūriau su neoliberaliais aukštojo mokslo pokyčiais, be kurių ši politinė priemonė nebūtų įgavusi tokio masto ir reikšmės. Pastebėjau, kad universitetų jungimas įprastai analizuojamas pasitelkiant institucines arba kritines teorijas. Tačiau nė viena iš jų man nepasirodė tinkama jungimų kaip politinio reiškinio analizei. Kritinė perspektyva atrodė pernelyg radikali, o vadybinis-institucinis požiūris pernelyg siauras. Todėl valdysenos teorija, tapusi teorine šio darbo ašimi, pasitelkta kaip nuosaikiai kritiškas požiūris[44].

Atsižvelgiant į tai, šiame skyriuje pristatau neoliberalizmo reiškinį ir jo sampratą valdysenos teorijoje. Be to, jame aptariu bendras aukštojo mokslo neoliberalizavimo tendencijas.

[43] Thomas Lemke, *Foucault, Governmentality, and Critique* (Routledge, 2012), 90.
[44] Foucault, „Governmentality“,103; Dean, *Governmentality*, 30–31.

1.1. Neoliberalizmas ir jo plėtra

„It is easier to imagine the end of the world than the end of neoliberal capitalism.“[45]

XX a. 8-ajame dešimtmetyje ekonominės ir politinės tendencijos pasuko į rinką orientuotų reformų link ir nuo tada neoliberalizmas keičia pasaulio socialinį ir ekonominį veidą[46]. Keinsistinei ekonominei ortodoksijai[47], pagal kurią po Antrojo pasaulinio karo buvo konstruojama Vakarų pasaulio socialinė ir ekonominė sistema, nepavykus susidoroti su kilusiais iššūkiais, ją nukonkuravo neoliberalioji Čikagos mokyklos mintis[48], siejama su radikaliu *laissez-faire* kapitalizmu ir „minimalios“ valstybės idėja[49]. 7-ajame dešimtmetyje Vakaruose kilus ekonominei krizei ir prasidėjus stagfliacijai suabejota keinsistine doktrina tiek kaip ekonomine teorija, tiek kaip valdymo sistema. Ši abejonė leido išpopuliarėti *Milton Friedman* neoliberaliajam ekonomikos modeliui, kuris buvo matomas kaip keinsistinės ekonominės minties alternatyva, galinti išspręsti kilusias problemas ir užpildyti atsiradusį idėjinį vakuumą[50].

---

[45] Henry A. Giroux, „Neoliberalism and the Demise of Democracy: Resurrecting Hope in Dark Times“, *Dicident Voice*, August 7, 2004, https://dissidentvoice.org/Aug04/ Giroux0807.htm.

[46] Tejaswini Ganti, „Neoliberalism“, *Annual Review of Anthropology* 43 (2014): 91.

[47] Duncan K. Foley, „Varieties of Keynesianism“, *International Journal of Political Economy* 43, nr. 1 (2014): 7. Keinsizmas yra ekonominė teorija, kurioje pagrindinis vaidmuo ekonomikoje tenka vykdomajai valdžiai. Teoriją XX a. pr. sukūrė britų ekonomistas *John Maynard Keynes* reaguodamas į Didžiosios depresijos iššūkius. Pagrindinės vykdomosios valdžios kryptys buvo paklausos suvaldymas ir visiško užimtumo užtikrinimas. Keinsizmas paveikė šiuolaikinę ekonominę politiką, pasisakydama už viešojo ir privataus sektoriaus balansą valstybės valdžios priežiūroje.

[48] Colin Gordon, „Governmental Rationality: An Introduction“, in *The Foucault Effect. Studies in Governmentality. With Two Lectures by and an Interview with Michel Foucault*, eds. Graham Burchell, Colin Gordon ir Peter Miller (The University of Chicago Press, 1991), 42–43. Amerikietiškasis neoliberalizmo modelis sukurtas ir išpopuliarintas Čikagos mokyklos atstovų nebuvo vienintelė neoliberalizmo atmaina. Vokietijoje 1930–1950 m. iškilo neoliberalizmo modelis, pavadintas ordoliberalizmu. Ordoliberalizmas laikomas europietiška neoliberalizmo versija, kuri remiasi socialine rinkos ekonomikos samprata. Ordoliberalizmo požiūriu pagrindinė socialinės politikos problema yra ne rinkos ekonomikos antisocialumas, bet visuomenės antikonkurencingumas. Konkurencijai veikti reikalinga tam tikra pozityvi institucinė ir teisinė sistema – kapitalizmas. Tuo tarpu kapitalizmo išlikimas priklauso nuo ekonominio mąstymo plėtros, kai teisinė ir ekonominė sistema veikia rinkos vardu. Tik vėliau amerikietiškas neoliberalizmas, dabar dominuojantis pasaulyje, ekonominį požiūrį išplėtė iki individo ir jo elgesio reguliavimo, kai iš individo reikalaujama racionalaus, konkurencingo ir verslaus elgesio.

[49] David Schultz, „The Neo-liberal State in a Post-global World“, *Socialinių mokslų studijos* 7, nr. 3 (2010): 7.

[50] David Harvey, *A Brief History of Neoliberalism* (Oxford University Press, 2005),1.

1.1.1. Neoliberalizmo raida

1973 m. Čilėje neoliberalizmą įdiegė diktatorius *Augusto Pinochet*[51], padedamas „Čikagos berniukų“[52]. 1978 m. *Deng Xiaoping* neoliberaliomis idėjomis rėmėsi siekdamas liberalizuoti komunistinės Kinijos ekonomiką ir paversti ją vienu kapitalizmo centrų. Kiek vėliau neoliberalios idėjos persikėlė į Vakarų šalis. 1979 m. D. Britanijos ministre pirmininke tapusi *Margareth Thatcher* pasitelkė neoliberalias idėjas siekdama įveikti dešimtmetį šalį kamavusią ekonominę stagnaciją, 1980 m. JAV prezidentu tapęs *Ronald Reagan* rėmėsi neoliberaliąja doktrina gaivindamas šalies ekonomiką[53]. Šiuo laikotarpiu neoliberalizmas iš teorinės ekonominės minties tapo pasaulyje dominuojančia ekonomine ortodoksija[54], kuri įsitvirtino taip, kad mąstymas už neoliberalizmo ribų tapo bemaž neįsivaizduojamu[55], o didžiausiose ir turtingiausiose Vakarų pasaulio ekonomikose prasidėjusios neoliberalios reformos pasklido po pasaulį[56].

Tarptautinės organizacijos ir kiti tarptautinės politikos veikėjai skirtingose šalyse skatino reformas, paremtas viešojo pasirinkimo[57] ir naujosios viešosios vadybos[58] teorijomis, viešosios ir privačios partnerystės idėjomis. Besivystančiose šalyse (įskaitant ir posovietinio bloko šalis) neoliberalios idėjos plito per tarptautinių organizacijų vykdomas plėtros programas ir

---

[51] Jamie Peck, *Construtions of Neoliberal Reason* (Oxford University Press, 2010), 17.

[52] Ganti, „Neoliberalism“, 93. „Čikagos berniukais“ (angl. *Chicago boys*) vadinama Čilės ekonomistų karta, išugdyta Čikagos universiteto Ekonomikos mokykloje. Jie, remdamiesi neoliberaliąja *Friedrich A. von Hayek* ir *Milton Friedman* ekonomikos teorija, prisidėjo prie neoliberalios Čilės ekonomikos reformos. Tai lėmė didelę socialinę nelygybę ir įvairias krizes regione, todėl po šio Čilėje įvykdyto „neoliberalaus eksperimento“ neoliberalizmas įgavo neigiamą normatyvinę reikšmę.

[53] Harvey, *A Brief History of Neoliberalism*, 1–2.

[54] Manfred B. Steger ir Ravi K. Roy, *Neoliberalism: A Very Short Introduction* (Oxford University Press, 2010), 17.

[55] David Block, John Gray ir Marnie Holborow, *Neoliberalism and Applied Linguistics* (Routledge, 2012), 14.

[56] Harvey, *A Brief History of Neoliberalism*, 3.

[57] Mark Olssen, *Liberalism, Neoliberalism, Social Democracy: Thin Communitarian Perspectives on Political Philosophy and Education* (Routledge, 2010), 33. Viešojo pasirinkimo teorija (angl. *public choice theory*) remiasi išimtinai ekonominio požiūrio taikymu viešajame sektoriuje, taip siekiant padidinti jo veiklos efektyvumą pagal privataus sektoriaus modelį. Preziumuojant, kad *homo oeconomicus* modelis atspindi žmogaus prigimtį, laikoma, kad ekonominiai modeliai gali būti taikomi politikoje, viešajame administravime bei kitose socialinio gyvenimo srityse.

[58] Erik Carlquist ir Joshua Phelps, „Neoliberalism“, in *Encyclopedia of Critical Psychology,* ed. Thomas Teo (Springer, 2014), 1234. Naujosios viešosios vadybos teorija (angl. *new public management*) remiasi verslo vadybos principų diegimu viešajame administravime bei sutartinių santykių tarp viešųjų institucijų ir rinkos dalyvių diegimu, taip siekiant didesnio viešojo sektoriaus efektyvumo ir našumo.

vystymosi strategijų įgyvendinimą[59].

Kaip pabrėžia vienas žymiausių neoliberalizmo tyrėjų *Jamie Peck,* neoliberalizmas kaip utopinis rinkos idealas negali būti pilnai suderintas su nė viena valstybės valdymo forma ir geografine valstybių prigimtimi[60]. Prisitaikydamas prie skirtingų socialinių, kultūrinių, politinių ir ekonominių kontekstų, neoliberalizmas skirtingose erdvėse skirtingu laiku reiškiasi vis kitomis valdymo praktikomis ir technologijomis. Todėl yra suderinamas tiek su socialdemokratine versija Kanadoje ar Vokietijoje, tiek su autokratine versija Kinijoje ar progresyvia versija JAV[61]. Neoliberalizmo plėtrai puikiai tinka *Bob Jessop* „*ekologinio dominavimo*“ terminas, apibūdinantį neoliberalizmo egzistavimą, kuris asimetriškai primeta savo vystymosi logiką ir prieštaras kitoms socialinėms, ekonominėms ir politinėms sistemoms, jų pilnai nepakeisdamas[62].

1.1.2. Neoliberalizmo įsitvirtinimas

Tikėjimas laisvos rinkos efektyvumu, ekonomikos dereguliavimu, privatizavimu ir individualia atsakomybe tapo „sveiko proto“ balsu, o individualizmas ir rinkos logika – savaime suprantamu socialinės organizacijos būdu[63]. Kitaip tariant, neoliberalizmas rinkos ekonomikos principais grindžia tiek ekonominį ir socialinį gyvenimo organizavimą, tiek ir individualių subjektų etines nuostatas bei vertybes[64]. „*Neoliberalioji logika nėra diskutuotina, bet įsitvirtino kaip doxa – neginčijama taisyklė, kuri veikia taip, lyg būtų objektyvi tiesa*“[65]. Nebeįmanoma įsivaizduoti jokios alternatyvos neoliberaliąjai tvarkai, ji nuolat produkuojama tik šiek tiek ją modifikuojant, bet niekada rimtai nekvestionuojant.

Švietimas yra puikus neoliberalių idėjų sklaidos pavyzdys, kai, nepaisant skirtingų istorinių ir kultūrinių aplinkybių, valstybėse vykdomos iš esmės

---

59 Annette Bamberger, Paul Morris ir Miri Yemini, „Neoliberalism, Internationalisation and Higher Education: Connections, Contradictions and Alternatives“, *Discourse: Studies in Cultural Politics of Education* 40, nr. 2 (2019): 204–5.

60 Peck, *Constructions of Neoliberal Reason*, 7.

61 Plačiau žiūrėti: Bamberger, Morris ir Yemini, „Neoliberalism, Internationalisation“, 205; Bob Jessop, „The Heartlands of Neoliberalism and the Rise of the Austerity State“, in *The Handbook of Neoliberalism*, eds. Simon Springer, Kean Birch ir Julie MacLeavy (Routledge, 2016), 413.

62 Peck, *Constructions of Neoliberal Reason*, 29.

63 Plačiau žiūrėti: Harvey, *A Brief History of Neoliberalism,* 3; John S. F. Wright, „The Pathway out of Neoliberalism and the Analysis of Political Ideology in the Post-Crisis World“, *Journal of Political Ideologies* 20, nr. 2 (2015): 114.

64 Carlquist ir Phelps, „Neoliberalism“, 1232; Mark Olssen, „The Restructuring of Tertiary Education in New Zeland: Governmentality, Neoliberalism, Democracy“, *McGill Journal of Education* 37, nr. 1 (2002): 58.

65 Petkutė, *The Instrumentalisation of Academic Lifeworlds*, 37.

panašios reformos: mažinamas viešasis finansavimas, skatinama ieškoti alternatyvių finansavimo šaltinių, diegiamos vadybinės praktikos ir pan.[66] Švietimo, kaip ir kitų socialinių sričių, supratimas perkonstruojamos pagal rinkos logiką ir tampa paslauga[67], „investicija“ į save, būdu didinti savo kaip gamintojo ir vartotojo gebėjimus, gerinti „žmogiškąjį kapitalą“[68]. Švietime įsigalėjus įgūdžių diskursui mokiniai, studentai ir darbuotojai pradėti traktuoti kaip įgūdžių rinkiniai, o įgūdžiai, ypač „minkštieji“, tokie kaip bendravimas, lyderystė, kritinis mąstymas ir pan., suprantami kaip asmens savybės, turinčios vertę darbo rinkoje[69]. „Minkštieji“ įgūdžiai pamažu išstumia žiniomis grįstus „kietuosius“ įgūdžius ir taip ištrina ribas tarp savęs supratimo ir darbo[70], nes verčia žmogų permąstyti savo savybes ir elgesį, kad geriau ir sėkmingiau veiktų darbo rinkoje.

Neoliberalizmas, kaip ir liberalizmas, remiasi *laissez-faire* principu, nusakančiu valstybės atribojimą nuo ekonominio gyvenimo[71], ir efektyvaus rinkos veikimo idėja, tačiau neoliberalizme rinka nelaikoma savarankiška ir savireguliuojančia sritimi[72]. Neoliberalizmas remiamasi prielaida, kad geros visuomenės idėja nėra „natūrali“ ir gali būti pasiekiama tik sutelktomis politinėmis priemonėmis[73]. Neoliberalioje paradigmoje valstybę bandoma apibrėžti per rinką, kaip rinkos veikėją, kurį sudaro išimtinai racionalūs subjektai[74]. Visi socialiniai klausimai performuluojami į išimtinai ekonominius ir individualistinius, taip pilietinę demokratinę visuomenę palenkiant rinkos logikai[75]. Valstybei priskiriama pareiga puoselėti moralines ir kultūrines vertybes bei teisinę sistemą, kurių reikia tinkamam rinkos veikimui[76].

Konkurencija ir verslumas yra neoliberalizmo pagrindas, apie juos organizuojama visa socialinė sritis. *David Harvey* teigimu, tai laikoma pagrindiniu visų subjektų, ar tai būtų valstybės, ar organizacijos, ar individai, veikimo modeliu. Konkurencijos, kontrolės ir atskaitomybės mechanizmai

---

66 Stephen J. Ball, „Neoliberal Education? Confronting the slouching beast“, *Policy Futures in Education* 14, nr. 8 (2016): 1046.
67 Rajesh Venugopal, „Neoliberalism as Concept“, *Economy and Society* 44, nr. 2 (2015):172.
68 Olssen, *Liberalism, Neoliberalism, Social Democracy*, 25.
69 Marnie Holborow, *Language and Neoliberalism* (Routledge, 2015), 74.
70 Ganti, „Neoliberalism“, 96.
71 Graham Burchell, „Liberal Government and Techniques of the Self“, *Economy and Society* 22, nr. 3 (1993): 270.
72 Olssen, *Liberalism, Neoliberalism, Social Democracy*, 16.
73 Ganti, „Neoliberalism“, 92.
74 Terry Flew, „Six Theories of Neoliberalism“, *Thesis Eleven* 122, nr. 1 (2014): 59.
75 Henry A. Giroux, „Selling Out Higher Education“, *Policy Futures in Education* 1, nr. 1 (2003): 181.
76 Christopher Byrne, „Neoliberalism as an Object of Political Analysis: An Ideology, a Mode of Regulation or a Governmentality? “, *Policy & Politics* 45, nr. 3 (2017): 354.

laikomi visuotiniu standartu, užtikrinančiu didžiausią produktyvumą ir našumą, valstybės skatinamos atsisakyti rinkos ribojimų ir ją atverti[77].

Neoliberalizmas glaudžiai susijęs su globalizacija, kuri lėmė, kad „*pasaulis, ar bent jau didesnė jo dalis, sąmoningai tapo vienu dideliu nuolatinės sąveikos ir mainų lauku*“[78]. Globalizacijai ir technologinei pažangai „sumažinus“ pasaulį, konkurencija išaugo iki pasaulinio masto,[79] paskatino susiformuoti naujas tarptautines institucines taisykles. Valstybės įsileidžia neoliberalias idėjas į nacionalinę politiką ir iš dalies apriboja savo suverenitetą, sekdamos tarptautinių organizacijų, tokių kaip EBPO, Pasaulio bankas ir kt., rekomendacijomis[80].

Tradiciškai neoliberalizmas siejamas su didele nelygybe ir socialinio teisingumo stoka. Kritikų teigimu, nuneigus viešąjį interesą ir pasikliaujant tik rinkos mechanizmais, realybėje neužtikrinamas tolygus gerovės augimas ir teisingumas, taigi nelygybė, skurdas ir socialinė atskirtis didėja[81]. Asmenine atsakomybe ir individualizmu paremtoje sistemoje vis didesnė visuomenės dalis susiduria su skurdo rizika, o asmens nesėkmės traktuojamos kaip individualios klaidos, kurių pasekmes turi spręsti pats individas[82].

Nelygybė, globalizacijos kontekste, tampa pasaulinio lygio. Išsivysčiusios šalys skatina besivystančias šalis taikyti neoliberalųjį ekonominį režimą tokiu pat mastu, o tai sudaro sąlygas įtvirtinti nelygiavertę šalių padėtį įvairiose srityse[83]. Pavyzdžiui, aukštajame moksle globaliosios Šiaurės valstybės gauna naudą globaliųjų Pietų sąskaita, kadangi geriausi studentai ir perspektyviausi mokslininkai vyksta į geriausius pasaulio universitetus, dažniausiai įsikūrusius išsivysčiusiose šalyse, kuriose susitelkę pasauliniai mokslinių tyrimų centrai[84], taip ištekliams „natūraliai“ telkiantis išsivysčiusiose šalyse. Visgi, nepaisant visų trūkumų, kritikos ir sukrėtimų, neoliberalios idėjos išlaiko dominavimą ir yra priimamos kaip „natūrali“ tvarka, neturinti realių alternatyvų dabartiniam *status quo*[85].

---

77 Harvey, *A Brief History of Neoliberalism* , 65–6.

78 Colin Sparks, „What's Wrong with Globalization?“, *Global Media and Communication* 3, nr. 2 (2007): 136.

79 Schultz, „The Neo-liberal State“, 12.

80 Ibid, 14.

81 Ganti, „Neoliberalism“, 94; Olssen, *Liberalism, Neoliberalism, Social Democracy*, 28.

82 Harvey, *A Brief History of Neoliberalism*, 76.

83 Venugopal, „Neoliberalism as Concept“, 173.

84 Nelly P. Stromquist, *Education in a Globalized World: The Connectivity of Economics, Power, Technology, and Knowledge* (Rowman & Littlefield Publishers, 2002), 109.

85 Carlquist ir Phelps, „Neoliberalism“, 1233.

1.1.3. Neoliberalizmo sampratų įvairovė

Iki 1980-ųjų neoliberalizmo sąvoka buvo sutinkama išimtinai ekonomikos mokslų kontekste ir tik vėliau perkelta į socialinių, humanitarinių mokslų ir net menų kontekstą[86]. Išplitusi sąvoka tapo prieštaringa, netgi kontraversiška, apibūdinanti skirtingus, kartais priešingus, dalykus. *Nelly P. Stromquist* teigimu, neoliberalizmas suprantamas kaip „*ekonominė doktrina, kurioje rinka laikoma veiksmingiausiu produkcijos kūrimo ir žmonių poreikių tenkinimo būdu*“[87]. Peržengus siauras ekonominės teorijos ribas, terminas vartojamas įvairioms ekonominėms, socialinėms ir politinėms organizavimo formoms apibrėžti – nuo radikalaus požiūrio į laisvą rinką iki trečiojo kelio modelio[88], kuriame bandoma išlaikyti balansą tarp socialinės gerovės ir ekonominio efektyvumo[89]. Be to, neoliberalizmas turi neigiamą normatyvinę reikšmę ir yra siejamas su radikaliu laisvos rinkos propagavimu. Tai nulėmė, kad neoliberalizmo terminas naudojamas daugiausiai kritinių teorijų kontekste, jam suteikiant tokią prasmę, kokią parankiausia kritikuoti pagal pasirinktą teoriją, taip sukuriant situaciją, kai kritikuojamas reiškinys, kuriam turinį suteikia patys kritikai[90].

Apibendrinant galima teigti, kad neoliberalizmas siejamas su naujomis politinėmis, ekonominėmis ir socialinėmis struktūromis, kurios pabrėžia rinkos santykius, valstybės vaidmens pokyčius ir asmeninę atsakomybę[91]. Tai yra kompleksiškas ir įvairiapusis fenomenas, skirtingai besireiškiantis skirtingose erdvėse skirtingu laiku, paliekantis terpę veikti ir kitoms idėjų sistemoms, su kuriomis geba koegzistuoti. Neoliberalizmo sampratos klasifikuojamos įvairiai, o šioje disertacijoje pasirinkta *Christopher Byrne*

---

[86] Pavyzdžiui, Flew, „Six Theories of Neoliberalism“, 50; Venugopal, „Neoliberalism as Concept“, 168.

[87] Stromquist, *Education in a Globalized World,* 25.

[88] Jane Mulderrig, „Analysing Orders of Discourse of Neoliberal Rule: Health ‘Nudges’ and the Rise of Psychological Governance“, in *Critical Policy Discourse Analysis: Advances in Critical Policy Studies*, eds. Nicolina Montesano Montessori, Michael Farrelly ir Jane Mulderrig (Edward Elgar Publishing, 2019), 51; Olssen, *Liberalism, Neoliberalism, Social Democracy*, 26. „Trečiojo kelio“ atstovų manymu problemas išspręstų sistema, kurioje pagalba mažiausiai turintiems visuomenės nariams būtų teikiama su mažiausiais įmanomais kaštais daugiausiai turintiems, t. y. šios krypties atstovai žadėjo subalansuoti globalias ekonomines jėgas ir vietos bendruomenių poreikius. „Trečiojo kelio“ idėjos yra bandymas suderinti laisvos rinkos ir konkurencijos bei socialinės įtraukties, atsakomybės ir lygių galimybių požiūrius.

[89] Carlquist ir Phelps, „Neoliberalism“, 1233; Holborow, *Language and Neoliberalism*, 74; Wright, „The Pathway out of Neoliberalism“, 114.

[90] Bamberger, Morris ir Yemini, „Neoliberalism, Internationalisation“, 204; Venugopal, „Neoliberalism as Concept“, 179.

[91] Simon Springer, Kean Birch ir Julie MacLeavy, „An Introduction to Neoliberalism“, in *The Handbook of Neoliberalism*, eds. Simon Springer, Kean Birch ir Julie MacLeavy (Routledge, 2016), 2.

pasiūlyta klasifikacija. Teigiama, kad neoliberalizmas gali būti suprantamas iš trijų perspektyvų – kaip ideologija, kaip viešojo reguliavimo būdas arba kaip valdysena[92].

Populiariausias yra **neoliberalizmo kaip ideologijos** supratimas, kuris dominuoja neomarksizmo ir hegemonijos teorijose[93]. Ši samprata remiasi prielaida, kad „*žmonių gerovę labiausiai galima padidinti išlaisvinant jų individualų verslumą socialinėje sistemoje, kuri remiasi privačia nuosavybe, laisva rinka ir laisva prekyba*“, – teigia vienas žymiausių šios sampratos atstovų *David Harvey*[94]. Iš ideologinės perspektyvos neoliberalizmas suprantamas kaip projektas, turintis aiškią idėjų sistemą, tikslus ir institucijas, kurios siekia atkurti kapitalistinės klasės dominavimą ir ją palaikančią institucinę sistemą[95]. Šiuo atveju neoliberalizmą sudaro rinkos ir monetarinės minties diskursai, kurie tampa dominuojančiais visose socialinio gyvenimo srityse[96].

Nors šis supratimas populiariausias, jis kritikuojamas kaip nenuoseklus ir prieštaringas. Neoliberali ideologija vienu metu apibrėžiama kaip dogmatiška ir lanksti, turinti strategines vizijas ir oportunistiška, principinga ir hipokritiška[97]. Šalia to, ji laikoma pernelyg technokratiška, politiškai naivia ir besiremiančia klaidingomis filosofinėmis prielaidomis[98]. Tačiau labiausiai kritikuojamas neomarksistinis neoliberalios ideologijos kaip globalaus modelio, siekiančio įtvirtinti valdančiosios klasės dominavimą, supratimas, neatsižvelgiantis į neoliberalių idėjų sklaidos netolygumus bei skirtumus laike ir erdvėje[99]. *David Harvey* pripažįsta, kad „*bet koks bandymas sudėti tipiškos neoliberalios valstybės vaizdą nestabilioje ir permainingoje istorinėje geografijoje atrodo kvailai*“. [100]

Neoliberalizmo kaip viešojo reguliavimo režimo (angl. *mode of reguliation*) supratimas susijęs su viešojo administravimo teorijomis, kurios pasisako už dereguliavimą, privatizavimą ir valstybės pertvarkymą[101]. Ši samprata leidžia operacionalizuoti neoliberalizmo idėjas ir jas perkelti į

---

92 Byrne, „Neoliberalism as an Object“, 343.

93 Plačiau žiūrėkite: Giroux, „Selling Out Higher Education“,180; Harvey, *A Brief History of Neoliberalism*, 2; Holborow, *Language and Neoliberalism*, 106.

94 Harvey, *A Brief History*, 2.

95 Clive Barnett, „The Consolations of ‘Neoliberalism’“, *Geoforum* 36, nr. 1 (2005): 8; Flew, „Six Theories of Neoliberalism“, 57; Harvey, *A Brief History of Neoliberalism*, 70.

96 Steger ir Roy, *Neoliberalism*, 11.

97 Peck, *Constructions of Neoliberal Reason*, 4.

98 Venugopal, „Neoliberalism as Concept“, 166–69.

99 Plačiau žiūrėti: Mitchell Dean, „Rethinking Neoliberalism“, *Journal of Sociology* 50, nr. 2 (2014): 151; Venugopal, „Neoliberalism as Concept“, 173; Wright, „The Pathway out of Neoliberalism“, 115.

100 Harvey, *A Brief History of Neoliberalism*, 70.

101 Byrne, „Neoliberalism as an Object“, 346; Steger ir Roy, *Neoliberalism*, 14.

praktinį lygį. Taip piliečiai tampa klientais, viešųjų paslaugų tiekėjai – vadybininkais, viešosios paslaugos – rinkos dalimi[102], o valstybė – globalioje konkurencinėje aplinkoje veikiančiu rinkos subjektu[103]. Ši neoliberalizmo samprata siejama su įvairių lygių valstybinio reguliavimo transformacija. Politiniame lygmenyje valstybės galia apribojama per įrodymais grįstos politikos diskursą, valstybes paverčiant ne tik taisyklių kūrėjomis, bet ir kitų sukurtų taisyklių taikytojomis[104]. Administraciniu lygmeniu viešąjį valdymą siekiama pertvarkyti pagal sutartinių santykių modelį ir verslo vadybos principus[105].

Vis dėlto neoliberalizmo kaip valdymo režimo samprata yra labai siaura ir orientuota tik į praktinį neoliberalių idėjų taikymą, neskiriant dėmesio neoliberalizmo nulemtiems socialiniams, kultūriniams, politiniams ir ekonominiams visuomenės pokyčiams. Galima sutikti, kad neoliberalizmas reprezentuoja platesnį ekonominių ir organizacinių teorijų spektrą, nei apima naujosios viešosios vadybos ir panašios teorijos[106].

Neoliberalizmo kaip valdysenos (angl. *governmentality*)[107] supratimas, susieja svarbiausius kitų neoliberalizmo sampratų aspektus. Ši prieiga įgalina neoliberalizmo reiškinį matyti ne kaip vientisą galios lauką, bet kaip daugybės valdymo tinklų, metodų ir būdų sąveiką, sudarančią galimybes neoliberalizmui reikštis įvairiomis formomis įvairiuose kontekstuose[108]. Neoliberalios žinios ir valdymo metodai sukuria savireguliuojančio elgesio sistemą, formuojančią valdymo subjektus pagal *homo oeconomicus*[109]

---

[102] Steger ir Roy, *Neoliberalism*, 13.

[103] Simon Springer, *The Discourse of Neoliberalism: An Anatomy of a Powerful Idea* (Rowman & Littlefield International, 2016), 38.

[104] Plačiau žiūrėti: Olssen, *Liberalism, Neoliberalism, Social Democracy*, 10; Venugopal, „Neoliberalism as Concept“, 173; Wright, „The Pathway out of Neoliberalism“, 118.

[105] Mark Olssen ir Michael A. Peters, „Neoliberalism, Higher Education and the Knowledge Economy: From the Free Market to Knowledge Capitalism“, *Journal of Education Policy* 20, nr. 3(2005): 324.

[106] Foucault, „Governmentality“, 103; Olssen, „The Restructuring of Tertiary Education“, 60.

[107] Thomas Biebricher, „Governmentality“, in *Routledge Handbook of Interpretive Political Science*, eds. Mark Bevir ir R. A. W. Rhodes (Routledge, 2015), 143; Byrne, „Neoliberalism as an Object“, 348. Valdysenos terminas kilęs iš prancūzų kalbos žodžių „valdymas“ (*pranc. gouverner*) ir „mąstymo būdas“ (pranc. *mentalité*), angliškai apibrėžiamas kaip „valdymo racionalumas“ (angl. *governmental rationality*). Kai kurie autoriai teigia, kad „*governmental*“ turėtų būti siejamas ne su valdymo racionalumo, bet su suvereniteto sąvoka. Pats *Michel Foucault* apie valdysenos (pranc. *gouvernmentalité*) veikimą kalbėjo savo paskaitose 1977–1978 m., nebandydamas šio termino aiškiai apibrėžti

[108] Venugopal, „Neoliberalism as Concept“, 170.

[109] Zenonas Norkus, „Žmogaus modeliai socialiniuose moksluose“, *Žmogus ir visuomenė* 3 (1995): 15; Olssen, „The Restructuring of Tertiary Education“, 58. *Homo oeconomicus* yra ekonomikos moksluose taikomas teorinis žmogaus modelis, kuriame žmogus suvokiamas kaip subjektas, siekiantis kuo didesnės asmeninės naudos ir savo troškimų patenkinimo. *Homo oeconomicus* turėdamas ribotus resursus ir vertindamas iš jų galimą gauti naudą,

supratimą[110]. Neoliberalizmas matomas kaip procesas (neoliberalizavimas), kuris reiškiasi per socialinius santykius ir socialinę tikrovę, juos (iš naujo) įsivaizduojant, (per)interpretuojant, ir (per)dėliojant[111]. Neoliberalioji valdysena remiasi verslumo diskursais – konkurencija, laisvu pasirinkimu, decentralizacija, kurie normalizuoja ekonominį veikimą visose gyvenimo srityse[112].

Priešingai nei hegemonijos teorijos atveju, žvelgiant į neoliberalizmą per valdysenos prizmę, *Loïc Wasquant* siūlo jį suprasti kaip „*takų ir lankstų koncepcijų, strategijų ir technologijų, kuriomis siekiama formuoti populiacijas ir žmones, junginį*“, kaip bendrą normatyvumą ar visuotinį racionalumą, struktūruojantį ne tik valdančiųjų, bet ir valdomųjų elgseną bei jų savęs suvokimą per konkurenciją, efektyvumą ir naudingumą[113]. Tokia samprata leidžia tyrinėti ne vientisą neoliberalizmo reiškinį, bet atskirus neoliberalizmo pasireiškimus, kurie gimsta iš neoliberalių praktikų ir idėjų sąveikos su esamomis praktikomis ir socialine aplinka. Dėl šios priežasties disertacijoje neoliberalizmas analizuojamas iš valdysenos teorijos perspektyvos, plačiau šį pasirinkimą aptariant 1.2 skyriuje.

1.2. Neoliberali valdymo transformacija

„*Neoliberalism is everywhere,*
but at the same time, nowhere.“[114]

Tradicinis hierarchinis valdymas (angl. *governing*) remiasi normatyviniais valstybės institucijų sprendimais, sudarant sąlygas veikti ir sprendžiant visuomenės problemas[115]. Toks valdymas sutelktas profesionalių biurokratų rankose, o valdymo sprendimai priimami valdžios atstovų[116]. Tačiau globalūs neoliberalūs pokyčiai atskleidė tradicinio valdymo modelio ribotumus

veikia siekdamas maksimalios naudos sau, kas suprantama kaip ekonominio žmogaus racionalumas. Neoliberalizmas remiasi *homo oeconomicus* modeliu manant, kad racionalūs atskiri individų veiksmai sukurs harmoniją visoje visuomenėje, tą įvardijant kaip „nematomos rankos“ veikimą.

110 Ganti, „Neoliberalism“, 95.

111 Springer, *The Discourse of Neoliberalism*, 38.

112 Ganti, „Neoliberalism“, 96; Steger ir Roy, *Neoliberalism*, 12.

113 Loïc Wasquant, „Three Steps to a Historical Anthropology of Actually Existing Neoliberalism“, *Social Anthropology* 20, nr. 1 (2012): 68–70.

114 Venugopal, „Neoliberalism as Concept“, 165.

115 Călin Cotoi, „Neoliberalism: a Foucauldian Perspective“, *International Review of Social Research* 1, nr. 2 (2011): 110.

116 Harry F. de Boer ir Jeroen Huisman, „Governance Trends in European Higher Education“, in *Convergence and Diversity in the Governance of Higher Education: Comparative Perspectives*, eds. Giliberto Capano ir Darryl S. L. Jarvis (Cambridge University Press, 2020), 333.

sprendžiant sudėtingas problemas sparčiai kintančioje aplinkoje[117]. 8-ajame dešimtmetyje prasidėjo perėjimas nuo tradicinio hierarchinio prie horizontalaus decentralizuoto valdymo (angl. *governance*)[118]. Viešajame sektoriuje šis valdymo režimo pokytis laikomas itin reikšmingu[119].

Decentralizuotas valdymas remiasi galios pasiskirstymu tarp skirtingų veikėjų, veikiančių lanksčiuose tinkluose ir (ne)tiesiogiai dalyvaujančių valdyme[120]. Naujajame valdymo modelyje valstybė dalį savo politinės galios, sutelktos valdymo subjektų rankose, perleidžia į tarptautinių organizacijų, nepriklausomų agentūrų ar privačių asmenų rankas[121]. Šie nauji veikėjai legitimuoja naujus diskursus, kurie sudaro sąlygas atsirasti naujoms politinės galios formoms ir atveria erdvę kitokiam valdžios veikimui[122]. Decentralizuotas valdymas susitelkia į procesus[123] – kaip subjektai stebi, kontroliuoja ir reguliuoja save bei kitus siekdami nustatytų tikslų[124]. Mažėja tiesioginė valdžios kontrolė, kurią pakeičia atskaitomybė ir stebėsenos mechanizmai, turintys užtikrinti efektyvų veikimą[125]. Taip pereinama nuo valstybės reguliavimo prie valstybės priežiūros modelio[126].

Aukštojo mokslo valdymo pokyčiai atliepia bendras tendencijas. Nors valstybė išlieka pagrindiniu taisykles nustatančiu subjektu, taisyklės kinta – aukštosioms mokyklos suteikiama plati organizacinė autonomija, derinant ją

---

117 Stephen J. Ball ir Carolina Junemann, *Networks, New Governance and Education* (Bristol University Press, 2012), 6.

118 Juan Francisco Palma Carvajal, „Advocacy NGOs in Chilean Education Policy-Making: Spaces of Resistance of Agencies Fostering Neoliberalism?“, in *Critical Policy Discourse Analysis: Advances in Critical Policy Studies,* eds. Nicolina Montesano Montessori, Michael Farrelly ir Jane Mulderrig (Edward Elgar Publishing, 2019), 98.

119 Plačiau žiūrėti: de Boer ir Huisman, „Governance Trends“, 334; Jürgen Enders, Harry F. de Boer ir Liudvika Leišytė, „On Striking the Right Note: Shifts in Governance and the Organisational Transformation of Universities“, in *From Governance to Identity: A festschrift for Mary Henkel,* eds. Alberto Amaral, Ivar Bleiklie ir Christine Musselin (Springer, 2008), 113.

120 Plačiau žiūrėti: Ball ir Junemann, *Networks, New Governance,* 3; Thomas Lemke, „An Indigestible Meal? Foucault, Governmentality and State Theory“, *Distinktion: Journal of Social Theory* 8, nr. 2 (2007): 53.

121 de Boer ir Husman, „Governance Trends“, 334.

122 Stephen J. Ball (2010). „New States, New Governance and New Education Policy“, in *The Routledge International Handbook of the Sociology of Education*, eds. Michael W. Apple, Stephen J. Ball ir Luis Armando Gandin (Routledge, 2010), 157.

123 Lemke, „An Indigestible Meal?“, 53.

124 Michael I. Reed, V. Lyn Meek ir Glen A. Jones, „Introduction“, in *Governing Higher Education: National Perspectives on Institutional Governance*, eds. Alberto Amaral, Glen A. Jones ir Berit Karseth (Springer, 2002), xxvii.

125 Teresa Carvalho, „Academic Perception of Governance and Management“, in eds. *The International Encyclopaedia of Higher Education Systems and Institutions*, eds. Pedro Nuno Teixeira ir Jung Cheol Shin (Springer, 2020), 45.

126 Jonathan Joseph, „Resilience as Embedded Neoliberalism: A Governmentality Approach“, *International Policies, Practices and Discourses* 1, nr. 1 (2013): 44.

su stebėsenos, kontrolės ir atskaitomybės mechanizmais[127], į valdymą įtraukiama daugiau suinteresuotų asmenų, jiems suteikiama daugiau sprendimo galių[128]. Tai lemia, kad vidiniame aukštųjų mokyklų valdyme vadybinės praktikos išstumia demokratinius akademinės savivaldos principus[129], o valstybės lygmeniu susimaišo senosios hierarchinės ir naujosios tinklinės bei rinkos valdymo praktikos[130].

Aukštojo mokslo valdymo pokyčiai dažniausiai analizuojami pasitelkiant institucines teorijas. Šis pasirinkimas leidžia nepriešinti rinkos ir valstybės bei analizuoti esamas valdymo praktikas įvairiais lygmenimis, bet įprastai vengia kritinio galios santykių vertinimo[131]. Visgi, naujos valdymo formos iš esmės keičia valstybės, ekonomikos bei pilietinės visuomenės santykį, kas lemia galios perskirstymą ir naujų galios formų atsiradimą. Šis aspektas domina valdysenos tyrėjus, analizuojančius valdymo technologijų veikimą[132]. Valdysenos teorija, sujungdama istorinį, galios technologijų ir politinio racionalumo aspektus[133], sudaro prielaidas analizuoti ir kritiškai vertinti neoliberalias valdymo praktikas. Taigi, disertacijoje neoliberalios aukštojo mokslo transformacijos analizuojamos per valdysenos teorijos prizmę.

1.2.1. Valdysenos teorija

Valdysena sujungia „elgesio dirigavimą“ (angl. *conduct of conduct*, pranc. *conduire des conduites*) ir valdymo racionalumą (angl. *rationality of government*). „Elgesio dirigavimas“ reiškia veiklą, kurios tikslas yra formuoti, nukreipti ar paveikti subjekto elgesį[134], o valdymo racionalumas reiškia mąstymą apie konkretų valdymo būdą (kas, ką, kaip valdo), sudarantį galimybę įsivaizduoti ir taikyti konkrečias valdymo praktikas[135]. Taigi, valdysenos teorijoje analizuojamos valdymo technologijos, skirtos formuoti ir kontroliuoti subjektų elgesį.

Valdysenos teorija remiasi *Michel Foucault* paskaitomis, skaitytomis 1977–1979 m., kurios tapo atspirties tašku kitiems tyrėjams, tokiems kaip

---

127 Janice Newson, „The Multiple Strands of Neoliberalism in Higher Education’s Transformation“, *Social Justice* 48, nr. 164 (2021): 103.
128 Enders et al., „On Striking the Right Note“, 114.
129 de Boer ir Husman, „Governance Trends“, 333.
130 Ball, „New States, New Governance“, 155.
131 Cotoi, „Neoliberalism: a Foucauldian Perspective“, 110.
132 Ball ir Junemann, *Networks, New Governance,* 8.
133 Nick Lewis, „Governmentality at Work in Schaping a Critical Geographical Politics“, in *The Handbook of Neoliberalism*, eds. Simon Springer, Kean Birch ir Julie MacLeavy (Routledge, 2016), 74.
134 Plačiau žiūrėti: Stephen J. Ball, *Foucault, Power, and Education* (Routledge, 2013), 120; Burchell, „Liberal Government and Techniques of the Self“, 267; Gordon, „Governmental Rationality“, 2.
135 Gordon, „Governmental Rationality“, 2.

Nikolas Rose, *Mitchell Dean*, *Stephen J. Ball* ir kt.[136], plėtojantiems politinius tyrimus šios teorijos rėmuose. Savo paskaitose *Michel Foucault* analizavo galios pasireiškimą makro lygmenyje, aptardamas politinės minties raidą nuo *Niccolo Machiavelli*, kuris apibrėžė valdovo valdžią, laikų, iki *raison d'etat* teorijos, kuri apibrėžia valstybę kaip tikslą savaime[137]. Toliau jis analizavo kaip ekonomika įvedama į politines praktikas, remdamasis vokiškojo ordoliberalizmo ir amerikietiškojo neoliberalizmo pavyzdžiais[138]. Aptardamas modernios valstybės geneologiją ir skirtingas galios pasireiškimo formas, *Michel Foucault* pademonstravo, kaip valdžia sąveikauja su kitomis galios formomis ir šios sąveikos kitimą laike[139]. Jis kvestionavo tradicinį galios supratimą, susiedamas racionalumą ir valdymą, kas įgalino reflektuoti galios pasireiškimą ir subjektyvizaciją šiuolaikinėse visuomenėse.

Valdysenos teorija, kurios idėją suformavo *Michel Foucault,* plėtojama platesnės jo galios teorijos kontekste, kaip viena iš galios teorijos dalių. Dar veikale „*Disciplinuoti ir bausti*“ aptarta „*valdžios mikrofizika*“, kurios pagalba bandoma suprasti ir rekonstruoti šiuolaikines galios ir žinojimo technologijas, skirtas stebėti, formuoti ir kontroliuoti individų elgesį[140]. Čia disciplina analizuojama kaip galios technologija, lemianti disciplinuojamų subjektų aktyvumą, valią ir galią veikti (angl. *agency*) bei laisvę[141]. Tačiau, kaip teigia vienas pirmųjų valdysenos tyrinėtojų *Colin Gordon*, „*valdžios mikrofizika*“ nėra pakankama aiškinant galios pasireiškimą makro lygmenyje[142]. Valdysenos konceptas tarsi apjungia galios teoriją – susieja subjektyvią kontrolę ir dominavimą, valstybės ir subjekto formavimą, atskiria dominavimą ir valdymą[143]. Taip dėmesys nukreipiamas ne į dominavimo formų, o į valdymo technologijų, kurios veda į dominavimą, tyrimą[144]. Vienas pagrindinių valdysenos teorijos mokslininkų sociologas *Thomas Lemke* pabrėžia, kad susiejus valdyseną su galios teorija, suformuojama analitinė sistema, kuri leidžia tirti neoliberalizmo pasireiškimą mikro ir makro lygmenyse per diskursų ir institucinių mechanizmų veikimą kuriant ir

---

136 Pavyzdžiui, Dean, *Governmentality,* 3; Ball, *Foucault, Power, and Education*, 120; Nikolas Rose, *Powers of Freedom. Reframing Political Thought* (University Press, 1999), 7.

137 Foucault, „Governmentality“, 88–102.

138 Michel Foucault, *Birth of Biopolitics: Lectures at the College de France 1978–79* (Palgrave Macmillan, 2008), 102–105, 160–165.

139 Ball, *Foucault, Power, and Education*, 124.

140 Michel Foucault, *Disciplinuoti ir bausti: kalėjimo gimimas* (Baltos lankos, 1998), 39.

141 Burchell, „Liberal Government“, 267.

142 Gordon, „Governmental Rationality“, 3–4.

143 Thomas Lemke, „Foucault, Governmentality, and Critique“, *Rethinking Marxism: A Journal of Economics, Culture & Society* 14, nr. 3 (2002): 51.

144 Ball, *Foucault, Power, and Education*, 121.

platinant „tiesos“ teiginius. Tad valdysena apima galios strategijas, žinojimo formas ir savęs valdymo technologijas (angl. *technologies of self*) [145].

Valdysenos teorijoje į **galią** žiūrima kaip į „*visuomenėje išsiskaidžiusį nesibaigiantį ir atvirą strateginį žaidimą*“[146], kuriuo siekiama struktūruoti savo ir kitų veiksmus. Galia siejama ne tik su struktūromis, institucijomis ar jėga, t. y. dominavimu ir disciplinavimu[147], bet ir su veikimu konkrečioje strateginėje situacijoje[148]. Valdymas suprantamas kaip produktyvus galios pasireiškimas, teisingas ir tikslingas žmonių ir su jais susijusių daiktų visumos tvarkymas[149]. *Thomas Lemke* teigimu, valdymo technologijos paremtos valdymu per laisvą pasirinkimą, o galia nukreipiama į valdomų subjektų veiksmų struktūravimą ir formavimą, subjektų savęs valdymą[150]. Trumpai tariant, valdyme svarbus ne tik disciplinavimas ir dominavimas, bet ir įtikinimas, patrauklumas ir autonomija[151], sukuriant subtilias ir decentralizuotas kontrolės priemones, kurios leidžia subjektams laisvai naudotis turima galia pasirenkant veiklos būdą[152].

Valdymas taip pat yra paremtas tam tikru **racionalumu,** apibrėžiančiu veiksmų tikslą ir priemones jam pasiekti. Valdysena apibrėžia diskursyvų lauką, kuriame galios įgyvendinimas yra „racionalizuotas“[153], t. y. galia susiejama su žinojimu[154]. *Mitchell Dean* pabrėžia, kad galia slypi žiniose ir yra institucionalizuojama per įtraukias ir eliminuojančias praktikas, kurios remiasi institucinėmis ir žinių sistemomis bei diskursyviais režimais, kurie vertinami per atitiktį dominuojančiam „tiesos režimui“[155].

Valdymo racionalumas yra diskursų laukas, kuriame pateisinamas valdžios veikimas, taip sukuriant valdžiai sąlygas siūlyti problemų sprendimo būdus, kurti ir palaikyti institucinę struktūrą ir taikyti pasirinktas valdymo strategijas[156]. Taip valdymo racionalumas tampa kolektyviniu, o idėjos tampa priklausomomis nuo visiems priimtinos ir pripažintos racionalumo

145 Thomas Lemke, *Foucault's Analysis*, 4.
146 Gordon, „Governmental Rationality“, 5.
147 Nikolas Rose, Pat O'Malley ir Mariana Valverde, „Governmentality“. *Annual Review of Law and Social Science* 2 (2006): 89.
148 Lemke, *Foucault, Governmentality, and Critique*, 10.
149 Foucault, „Governmentality“, 95.
150 Lemke, *Foucault, Governmentality, and Critique*, 17.
151 Lemke, „Foucault, Governmentality, and Critique“, 53.
152 William Walters ir Martina Tazzioli, „Introduction to the Handbook on Governmentality“, in *Handbook on Governmentality*, eds. William Walters ir Martina Tazzioli (Edward Elgar Publishing, 2023), 4.
153 Ball, *Foucault, Power, and Education*, 121.
154 Thomas Lemke, „'The Birth of Bio-Politics': Michel Foucault's Lecture at the Collège de France on Neo-liberal Governmentality“, *Economy and Society* 30, nr. 2 (2001): 191.
155 Dean, *Governmentality*, 48.
156 Lemke, „'The Birth of Bio-Politics'“, 191.

sampratos[157]. Kitaip tariant, pasirinktos valdymo formos turi būti įsivaizduojamos ir įtrauktos į valdymo praktikų sistemą[158]. Valdymo racionalumas yra ne tik ideologija, bet ir išplėtotas diskursas, „tiesos režimas“, apimantis teorijas, idėjas ir praktikas, kuriomis remiantis sprendžiamos konkrečios problemos konkrečiu istoriniu laikotarpiu taip užtikrinant politinę kontrolę[159]. Svarbu suprasti, kad egzistuoja daugybė racionalumų ir skirtingų būdų sistemingai mąstyti, o valdymo racionalumas turi ir iracionalių elementų, nes politinis diskursas dažnai remiasi įsivaizdavimais ir mitologija, stipriu emociniu atsaku[160].

Paskutinis valdysenos aspektas yra **subjektyvumas** (angl. *subjectivity*), kuris siejamas su subjekto savęs supratimu per veiklą. Valdysena politinį valdymą išplečia ir į savęs valdymą, t. y. kalbama ne tik apie kitų subjektų – asmenų, valstybės, populiacijos – valdymą, bet ir apie savęs valdymą[161], akcentuojamas aktyvus tapsmas ir „rūpinimosi savimi“ idėja[162]. Be to, subjektyvizacijai būtinas socialinis priimtinumas, nes subjektai suvokia save ir savo veikimą istoriniame galimų patirčių lauke, kurį sudaro žinojimo tvarka ir valdymo praktikos[163]. Kitaip tariant, subjektai veikdami save formuoja ir valdo, o jų veikimas yra ribojamas idėjų, jų pripažinimo ir raiškos. *Michel Foucault* teigimu, taip galia nukreipiama ne į laisvės ribojimus, o į subjekto poreikį normalizuotis[164]. Subjektų noras būti valdomais laikomas technine racionalaus valdymo sąlyga[165], todėl šiuolaikinis valdymo racionalumas gali būti apibūdintas kaip „*valdymas laisve*“[166].

1.2.2. Neoliberaliosios valdysenos ypatumai

Andrew Barry ir kiti neoliberalizmą apibrėžia kaip „*politinės valdžios įsipareigojimą aktyviai kurti sąlygas, kuriose skatinamas verslumas ir konkurencija*“[167], valdymą perkuriant ir pertvarkant taip, kad valstybės

---

157 Dean, *Governmentality*, 32.
158 Biebricher, „Governmentality“, 144.
159 Plačiau žiūrėti: Ball, *Foucault, Power, and Education*, 124; Lemke, *Foucault, Governmentality, and Critique*, 81; Rose, *Powers of Freedom*, 42.
160 Dean, *Governmentality*, 25–33.
161 Ibid, 26.
162 Ball, *Foucault, Power, and Education*, 125.
163 Ulrich Bröckling, Susanne Krasmann ir Thomas Lemke, „From Foucault's Lectures at the College de France to Studies of Governmentality: An Introduction“, in *Governmentality: Current Issues and Future Challenges*, eds. Ulrich Bröcking, Susanne Krasmann ir Thomas Lemke (Routledge, 2010), 14.
164 Foucault, „Governmentality“, 101.
165 Burchell, „Liberal Government“, 271.
166 Dean, *Governmentality*, 28.
167 Andrew Barry, Thomas Osborne ir Nikolas Rose, „Introduction“, in *Foucault and Political Reason: Liberalism, Neo-Liberalism, and Rationalities of Government*, eds. Andrew Barry, Thomas Osborne ir Nikolas Rose (The University Chicago Press, 1996), 10.

reguliacinė funkcija būtų perkelta atsakingiems ir racionaliems individams[168]. Galima sutikti su *Nick Lewis*, kad neoliberalioji tvarka nėra valstybės suvereniteto mažinimas ar neigimas[169]. Tą patvirtina ir *Thomas Lemke* požiūris, kad tai – valstybės valdymo pokytis, formaliąsias valdymo praktikas pakeičiant neformaliomis ir galią išskaidant tarp įvairių veikėjų[170]. Neoliberalizmas perkelia ekonomines schemas į visas gyvenimo sritis, o ekonominio veikimo modelis tarnauja ir kaip principas, pateisinantis bei ribojantis valdžios veiksmus[171]. Tokiu būdu valdysenos teorijoje neoliberalizmas suprantamas kaip šiuolaikinėje visuomenėje susiformavęs originalus ir sudėtingas valdymo racionalumas[172].

Neoliberalios valdysenos tikslas yra valstybių, organizacijų ir individų kontrolė[173], valdymo pastangas nukreipiant į atskirų subjektų elgesio reguliavimą ir taip pratęsiant valdymą[174]. Pasitelkiant valdymo technologijas, tokias kaip dereguliavimas ir autonomija, siekiama sukurti sąlygas „*trapiai, bet grynai konkurencijai*“[175]. Naujas valdymo racionalumas laisvę riboja ją organizuodamas: „*Liberalizmo formulė nėra „būk laisvas“. Liberalizmas tai formuluoja taip: aš sukursiu tai, ko tau reikia būti laisvam.*“[176] Neoliberalios technologijos skatina subjektus save suprasti bei elgtis savarankiškai ir autonomiškai, subjektų moralinę vertę grindžiant jų gebėjimu racionaliai įvertinti savo veiksmų naudingumą[177].

Puikus to pavyzdys yra šiuolaikinė aukštojo mokslo autonomijos samprata, susieta su atskaitomybe. Tokia „atsakinga autonomija“ yra vadybinė praktika, kurioje pasitikėjimas pakeičiamas kontrole. Valdžia savo valdymo racionalumą paverčia valdomų subjektų reikalu, o valdymo subjektai įtraukiami į valdymo procesus[178]. Taip valdymo racionalumas susiejamas su racionaliais ir laisvais individų veiksmais, kurie yra ne natūrali jų prigimtis, o dirbtinėmis priemonėmis sukurtas verslioje ir konkurencinėje aplinkoje klestintis elgesio būdas[179].

---

168 Lemke, „‘The Birth of Bio-Politics’“, 202.
169 Lewis, „Governmentality at Work“, 73.
170 Lemke, „An Indigestible Meal?“, 57.
171 Lemke, „‘The Birth of Bio-Politics’“, 197.
172 Plačiau žiūrėti: Gordon, „Governmental Rationality“, 8; Olssen, „The Restructuring of Tertiary Education“, 59; Rose, O’Malley ir Valverde, „Governmentality“, 84.
173 Dean, *Governmentality*, 156.
174 Lemke, „Foucault, Governmentality, and Critique“, 58.
175 Cotoi, „Neoliberalism: a Foucauldian Perspective“, 113.
176 Foucault, *Birth of Biopolitics*, 63.
177 Ball, *Foucault, Power, and Education*, 132.
178 Burchell, „Liberal Government“, 271.
179 Plačiau žiūrėkite: Biebricher, „Governmentality“, 147; Mulderrig, „Analysing Orders of Discourse“, 55; Olssen, „The Restructuring of Tertiary Education“, 59.

Neoliberalioje valdysenoje dalis valdžios funkcijų perkeliama ekonominėms struktūroms ir institucijoms[180]. Dominuoja efektyvumo ir naudingumo diskursas, verslumo imperatyvas bei konkurencija, kuriama valstybės intervencijomis[181]. Neoliberalusis racionalumas susieja ekonominę ir asmeninę gerovę, o apsisprendimo laisvė tampa pagrindiniu ekonominiu ištekliumi[182]. Tokiomis sąlygomis, siekiant planuoti ateities neapibrėžtumus ir grėsmes, rizikos valdymas (angl. *risk management*) tampa ypač svarbia valdymo technologija[183]. Rizikos valdymas remiasi statistiniais metodais, kurie pasitelkiami vertinant tikimybes ir nustatant tam tikras ribas, padedančias diferencijuoti rizikas[184]. Taip sukuriamos prielaidos verslumui, kuris suprantamas kaip aktyvus įsitraukimas ir asmeninė atsakomybės prisiėmimas už viešosios srities problemas. Šalia įtvirtinamos įvairios kontrolės praktikos (kriterijų nustatymas, palyginimas ir pan.), kurios, kartu su naujosios viešosios vadybos elementais, sudaro prielaidas plėtotis konkurencijai[185].

Pasak švietimo sociologo *Stephen J. Ball*, rizikos valdymu remiasi įrodymais grįsta politika. Per statistinius matavimus ir ekspertinį žinojimą depolitizuojamos politinės problemos, jos perkvalifikuojamos į technines, taip užkertant kelią politinei diskusijai, o politinę galią perduodant ekspertams[186]. *Tero Erkkilä* ir *Ossi Piironen* atkreipia dėmesį, kad statistika suteikia objektams mobilumą, stabilumą ir suderinamumą, kas leidžia juos kilnoti laike ir erdvėje, padeda sukurti „objektyvios“ realybės iliuziją, kuri yra neutrali, patikima ir universali, nuslepianti faktą, kad matavimai turi vertinimo aspektą[187].

Iliustratyvus tokios politikos pavyzdys yra universitetų reitingai, kurie veikia nacionalinės politikos formavimą, didina tarptautinių organizacijų įtaką bei keičia universitetų savęs suvokimą. ES aukštojo mokslo modernizavimo darbotvarkė paremta pirmiausia siekiu padidinti savo konkurencinį pranašumą

---

180 Gordon, „Governmental Rationality“, 26.

181 Stephen J. Ball, „Management as a Moral Technology: A Luddite Analysis“, in *Foucault and Education:Disciplines and Knowledge*, Stephen J. Ball, ed. (Routledge, 2010), 205; Bröckling, Krasmann ir Lemke, „From Foucault’s Lectures“, 25; John Morrissey, „Governing the Academic Subject: Foucault, Governmentality and the Performing University“, *Oxford Review of Education* 39, nr. 6 (2013): 805.

182 Lemke, *Foucault’s Analysis*, 46–7.

183 Morrissey, „Governing the Academic Subject“, 799.

184 Bröckling, Krasmann ir Lemke, „From Foucault’s Lectures“, 4.

185 Biebricher, „Governmentality“, 148.

186 Ball, „Management as a Moral Technology“, 207.

187 Tero Erkkilä ir Ossi Piironen, *Rankings and Global Knowledge Governance: Higher Education, Innovation and Competitiveness* (Palgrave MacMillan, 2018), 25–8.

prieš JAV ir Japoniją[188]. Pagal reitingus universitetai priskiria save tam tikroms grupėms, reitingavimo duomenis naudoja savo pozicionavimui ir pagal reitingų kriterijus renkasi veikimo kryptis ir būdus[189]. Taip pat reitingų sudarytojai kuria reitingus ir jais paremtas žinias, formuodami ir legitimuodami save kaip politikos veikėjus. Kurdamos reitingais paremtas žinias tarptautinės organizacijos irgi dalyvauja politiniame „žaidime“ ir išlaiko savo galią bei ekspertinį autoritetą[190].

Visgi, politikos profesorius *Thomas Biebricher* atkreipia dėmesį, kad nepaisant valdysenos teorijos plataus taikymo neoliberalizmo tyrimuose, ji kritikuojama kaip neleidžianti formuoti nuoseklios neoliberalizmo kritikos. To priežastys yra europocentristinis požiūris, pernelyg techninis ir ekonominis neoliberalizmo supratimas bei teorinio ir analitinio nuoseklumo trūkumas[191]. *Michel Foucault* analizės apsiribojo Vakarų pasauliu, tačiau dabar valdysenos tyrimai apima plačią geografiją ir skirtingus kontekstus[192]. Kritika dėl techninio neoliberalizmo suvokimo ir taip užkertamo kelio subjektams veikti yra nepagrįsta, nes nehierarchinis valdymo suvokimas sudaro subjektams galimybes laisvai veikti[193]. Taigi, šios teorijos trūkumas yra teorinis ir analitinis nenuoseklumas. Tą pripažįsta ir šios teorijos atstovai. Pasak *Thomas Lemke* „*valdysenos geneologija*“ nėra išplėtota teorija, o labiau remiasi *Michel Foucault* paskaitų fragmentais[194].

Valdysenos tyrimuose analizuojami kasdieniai galios pasireiškimai[195], o kritinė šios teorijos prigimtis pasireiškia per detalų istorinį valstybės valdymo racionalumų ir praktikų supratimą, kuris leidžia galvoti apie esamas ir galimas galios veikimo formas[196]. Kitaip tariant, valdysenos analize, kurioje atskleidžiama sudėtinga galios mechanizmų sąveika, parodomos alternatyvos „savaime suprantamiems“ diskursams ir praktikoms[197], o tai sukuria erdvę kritikai. Analizėje atskleidžiama kaip konkretūs valdymo režimai priklauso nuo žinojimo formų, ir kaip tai tampa reformų dalimi. Kritinis šios teorijos aspektas, mano vertinimu, yra pakankamas, nes nesiekiu suformuoti nuoseklios kritikos universitetų jungimo reiškiniui, tačiau kartu nenoriu ir visiškai atsiriboti nuo normatyvinio neoliberalizmo vertinimo.

---

188 Commission of the European Communities, *Communication from the Commission. Investing efficiently in education and training: an imperative for Europe*, COM (2002) 779 final, 13.
189 Erkkilä ir Piironen, *Rankings and Global Knowledge,* 32.
190 Ibid, 36.
191 Biebricher, „Governmentality“, 142–3.
192 Walters ir Tazzioli, „Introduction to the Handbook“, 6.
193 Barnett, „The Consolations of ‘Neoliberalism’“, 10–11.
194 Lemke, „An Indigestible Meal?“, 45.
195 Lemke, *Foucault's Analysis*, 13.
196 Biebricher, „Governmentality“, 146.
197 Dean, *Governmentality*, 39.

1.2.3. Valdysenos teorijos metodologiniai aspektai

Valdysenos teorija apibrėžia tyrimo perspektyvą, specifinę tyrimo orientaciją ir nėra siejama su jokia konkrečia metodologine prieiga[198]. Siekiama atskleisti neoliberalių idėjų praktinį veikimą bei analizuoti jų (ne)veikimo priežastis[199], t. y. ši teorija siūlo analitinį pagrindą, leidžiantį kritikuoti racionalaus valdymo ir kontrolės mechanizmų bei mikro praktikų visumą, vadinamą neoliberalizmu[200]. Nepaisant to, šiai teorijai būdingi tam tikri metodologiniai principai.

Pirma, valdysenos tyrimuose vengiama dichotomijų tarp valstybės ir visuomenės, politikos ir ekonomikos, galios ir subjektyvumo, struktūros ir veiksmo, idėjų ir praktikos ir pan.[201] Skirtis tarp šių kategorijų pripažįstama, bet traktuojama ne kaip valdymo praktikos esmė, o kaip valdymo strategija ar valdymo rezultatas[202]. Antra, neoliberalizmas valdysenos tyrimuose analizuojamas per konkrečias praktikas, kurių visuma apibrėžia reiškinį makro lygmenyje[203]. Taip per konkrečius įvietintus neoliberalizmo asambliažus pamatomi egzistuojančios valdysenos trūkiai, galios susikirtimai ir netolygumai, kurie atveria galimybes tiek kontekstualizuotai, tiek bendrai neoliberalizmo kritikai bei mąstymui apie naujas politines valdymo praktikas[204]. Trečia, valdysenos tyrimuose siekiama atskleisti konkrečių valdymo praktikų ir režimų logiką, t. y. analizuojamos valdymo technologijos ir jas naudojančios politinės programos, taip pat su egzistuojančiomis valdymo praktikomis susiję racionalumai, arba kitaip, „tiesos režimai“[205]. Ketvirta, valdysenos teorijoje ir tyrimuose galia matoma kaip konkrečių valdymo praktikų ir diskursų veikimo rezultatas. Valstybė nėra suprantama kaip pagrindinis galios šaltinis, galia veikia visose socialinėse srityse[206], o ja naudojasi tiek valstybė, tiek atskiri subjektai ar jų grupės[207].

Valdysenos tyrimuose pagrindinis tikslas yra išsiaiškinti, kokiu racionalumu paremta konkreti valdymo praktika, t. y. kaip valdymo praktikos ir žinojimas ar galvojimas apie šias praktikas apibrėžia vienas kitą, virsta

198 Bröckling, Krasmann ir Lemke, „From Foucault’s Lectures“, 15.
199 Wendy Larner, „Neo-liberalism: Policy, Ideology, Governmentality“, *Studies in Political Economy* 63, nr. 1 (2000): 21.
200 Lewis, „Governmentality at Work“, 73.
201 Bröckling, Krasmann ir Lemke, „From Foucault’s Lectures“, 12.
202 Lemke, *Foucault, Governmentality, and Critique*, 85.
203 Bröckling, Krasmann ir Lemke, „From Foucault’s Lectures“, 13.
204 Lewis, „Governmentality at Work“, 75.
205 Dean, *Governmentality*, 51.
206 Byrne, „Neoliberalism as an Object“, 348.
207 Block, Gray ir Holborow, *Neoliberalism and Applied Linguistics*, 25; Flew, „Six Theories of Neoliberalism“, 64.

vienas kitu[208]. *Thomas Lemke* pabrėžia, kad dėmesys sutelkiamas į galios technologijas, susiejant mikro ir makro lygmenis bei atskleidžiant glaudų santykį tarp ideologinių ir politekonominių veikimo mechanizmų[209]. Valdysena yra tarsi tiltas tarp ideologijos ir valdymo praktikos[210]. Šis tiltas konceptualiai jungia skirtingus lygmenis – politinį ir kultūrinį, materialų ir diskursyvų, idėjinį ir techninį, valstybinį ir individualų.

Kaip minėta, valdysenos analitika paremta empirine kasdienių diskursų ir socialinių praktikų analize, siekiant nustatyti momentus, kada konkreti valdymo praktika tampa problematiška[211]. Į visumą sujungtas žinių, galios strategijų ir savęs valdymo supratimas leidžia išsamiai atskleisti vykstančias socialines ir politines transformacijas, tam tikrą valdymo racionalumą analizuoti praktiniu ir techniniu požiūriu[212]. Kadangi galia reiškiasi skirtinguose lygmenyse, politikos mokslininkas *Bob Jessop* taikliai pastebi, kad pasirinkimas ar analizuoti individus, organizacijas ar valstybę tėra perspektyvos klausimas[213]. Tačiau valdysenos teorija nėra nauja politinė teorija ir nepakeičia politinės analizės, tik kiek kitaip konceptualizuoja neoliberalizmą[214] ir jo kritiką. Ši teorija tampa naudingu įrankiu, padedančiu iš politinės perspektyvos analizuoti konkrečias neoliberalias praktikas ir jų veikimą.

Atsižvelgiant į valdysenos kaip analitinio įrankio lankstumą ir platumą, valdysenos teorija šioje disertacijoje pasitelkiama kaip teorinė darbo ašis. Neoliberalios valdysenos konceptą naudoju suprasti neoliberalizmo veikimą ir kritiškai pažvelgti į neoliberalių valdymo praktikų raišką Lietuvos aukštojo mokslo sistemoje. Analizuodama aukštojo mokslo neoliberalizaciją siekiu ne tik parodyti rinkos modelio dominavimą, bet iš plačios politinės sociologinės perspektyvos atskleisti institucinius mechanizmus, pasitelkiamus įtvirtinti rinkos principus socialiniuose santykiuose, ir šių mechanizmų poveikį aukštojo mokslo politikai. Valdysenos teorija man suteikia metodologinę

---

208 Bröckling, Krasmann ir Lemke, „From Foucault's Lectures", 11.

209 Lemke, „'The Birth of Bio-Politics'", 203.

210 Lewis, „Governmentality at Work", 73.

211 Plačiau žiūrėkite: Biebricher, „Governmentality", 145; Dean, *Governmentality*, 46; Walters ir Tazzioli, „Introduction to the Handbook", 3.

212 Lemke, *Foucault, Governmentality, and Critique*, 82.

213 Bob Jessop, „Constituting Another Foucault Effect: Foucault on States and Statecraft", in *Governmentality: Current Issues and Future Challenges*, eds. Ulrish Brocking, Susanne Krasmann ir Thomas Lemke (2010, Routledge), 65.

214 Aihwa Ong, „Neoliberalism as a Mobile Technology", *Transactions of the Institute of British Geographers* 32, nr. 1 (2007): 3–5. Neoliberalizmas iš didžiosios „N" suprantamas kaip tam tikras savybių rinkinys, atnešantis iš anksto numatytą rezultatą. Šis įsivaizdavimas atitinka neoliberalizmo kaip hegemoninės ideologijos supratimą. Tuo tarpu neoliberaliosios valdysenos supratimas remiasi neoliberalizmo iš mažosios „n" koncepcija, kurioje neoliberalizmas taikomas selektyviai, tik tam tikruose politiniuose sprendimuose. Todėl neoliberalizmas nėra universalus ir reiškiasi per konkrečias praktikas.

orientaciją, kuri leidžia empiriškai tirti neoliberalizmą per lokalius diskursus ir praktikas, ir taip atsižvelgti į jo, kaip sudėtingo, geografiškai ir istoriškai netolygaus, nenuoseklaus ir prieštaringo proceso, esmę[215]. Todėl valdysenos teorija remiuosi analizuodama universitetų jungimą Lietuvos aukštojo mokslo neoliberalizacijos kontekste, atskleisdama aukštojo mokslo valdymo racionalumų, technologijų ir praktikų pokyčius.

1.3. Universitetas neoliberalioje tvarkoje

> *„The competition that operates in higher education positions university against university, department against department, and professors against each other.* "[216]

Universiteto idėja, kilusi dar Antikos laikais ir realizuota Viduramžiais, nepraranda savo aktualumo ir svarbos ir šiuolaikinėje visuomenėje. Universitetas, kaip organizacija, demonstruoja neįtikėtiną atsparumą[217], išlaikydamas balansą tarp tęstinumo, siekiant apsaugoti savo identitetą ir esminius bruožus, ir kaitos, prisitaikant prie nuolat kintančių išorinių reikalavimų[218]. Universitetai aktyviai įsitraukia į socialinius pokyčius – prie jų prisideda ir skatina, kartu reaguodami į juos ir besikeisdami[219].

XVIII a. įvykusi pramonės revoliucija, kuomet išaugo mokslo ir technologijų reikšmė, paskatino iš esmės persvarstyti universiteto vaidmenį visuomenėje. Ne mažiau reikšmingai prie universiteto transformacijos prisidėjo ir XIX a. prasidėjęs nacionalinių valstybių kūrimasis. Šių pokyčių rezultatas – 1810 m. įsteigtas Berlyno universitetas, kuriame susiformavo modernaus universiteto tradicija, derinanti liberalųjį ir praktinį žinojimą per nesuinteresuotus mokslinius tyrimus. Mokslo pažanga pradėta suvokti kaip valstybės konkurencinis pranašumas, ekonominės plėtros ir karinių pergalių sąlyga[220]. Šis supratimas ir universitetų vaidmuo formuojant politines ir filosofines idėjas bei indėlis į socialinę ir ekonominę visuomenės plėtrą

---

215 Plačiau žiūrėti: Ball, „Neoliberal Education?“, 1049; Dean, „Rethinking Neoliberalism“, 153.

216 Stromquist, *Education in a Globalized World*, 112.

217 Mitchell Young ir Rómulo Pinheiro, „The Post-entrepreneurial University: The Case for Resilience in Higher Education“, in *Towards Resilient Organizations and Societies: A Comparative Perspective*, eds. Rómulo Pinheiro, Maria Laura Frigotto ir Mitchell Young (Palgrave Macmillan, 2022), 173–4.

218 Peter Maassen ir Bjørn Stensaker, „The Knowledge Triangle, European Higher Education Policy Logics and Policy Implications“, *Higher Education* 61, nr. 6 (2011): 757.

219 Duncan Waite ir Susan F. Waite, „The Work of the Neoliberal University: A Critique“, in *Third International Handbook of Globalisation, Education and Policy Research*, ed. Joseph Zajda (Springer, 2021), 176.

220 Christine Musselin, „New Forms of Competition in Higher Education“, *Socio-Economic Review* 16, nr. 3 (2018): 660. Pavyzdžiui, po to kai 1870 m. Prancūzija pralaimėjo karą Vokietijai, prancūzai savo pralaimėjimo viena iš priežasčių laikė žemesnę jų aukštojo mokslo kokybę.

paskatino valstybės ir universitetų santykio pokyčius[221]. Kontinentinėje Europoje[222] valstybės prisiėmė sau aukštojo mokslo finansavimo ir reguliavimo pareigą, kas lėmė valstybės kontrolės įsigalėjimą aukštojo mokslo valdyme. Apie universitetus imta galvoti ne kaip apie atskiras institucijas, o kaip apie sistemą, kurią reikia administruoti[223]. Šis požiūris tapo dominuojančiu ir paplito daugelyje Europos kolonijų[224].

Kita didelė transformacija įvyko prasidėjus globalizacijai[225]. Universitetai ženkliai prisidėjo prie globalizacijos plėtros ir patys tapo globalių pokyčių objektais[226]. Šiuolaikiniame pasaulyje neįmanoma įsivaizduoti izoliuotai veikiančios aukštojo mokslo sistemos, kuriai įtakos neturi tarptautiniai kokybės standartai, reitingai, valdymo neveikia meistriškumo ir konkurencingumo diskursai, tapę nekvestionuojama norma. Pastebima panašių reformų, nukreiptų į mažėjantį valstybinį finansavimą, valdymo

---

221 Paul C. Vitz, „The Future of the University: From Postmodern to Transmodern“, in *Rethinking the Future of the University*, eds. David L. Jeffrey ir Dominic Manganiello (University of Ottawa Press, 1998), 106.

222 Peter Maassen ir Nico Cloete, „Global Reform Trends in Higher Education“, in *Transformation in Higher Education: Higher Education System Change in a Transitional Society*, eds. Nico Cloete et al. (Springer, 2006), 10. Anglosaksiška aukštojo mokslo tradicija pakito mažiau, o universitetai išlaikė didesnę autonomiją. Tą lėmė tiek skirtinga nuo kontinentinės Europos aukštojo mokslo valdymo sistema, tiek šių šalių teisinės sistemos ypatumai bei mecenavimo tradicija, leidusi diversifikuoti finansavimo šaltinius. D. Britanijos ir Jungtinių Amerikos Valstijų aukštojo mokslo valdymas rėmėsi valstybės priežiūros modeliu, valstybei pasiliekant teisę suformuoti tik pagrindinius reikalavimus aukštojo mokslo sistemai.

223 Guy Neave, „Patterns“, in *A History of the University in Europe: Universities since 1945*, vol. 4, ed. Walter Rüegg (Cambridge University Press, 2011), 35.

224 Maassen ir Cloete, „Global Reform Trends, 10.

225 Inna Dovladbekova, Tatyana Muravska ir Tiiu Paas, „Transformation of Higher Education as the Precondition for Competitive Development in Estonia and Latvia“, *The European Legacy* 11, nr. 2 (2006): 171; Jussi Välimaa, „Nationalisation, Localisation and Globalisation in Finnish Higher Education“, *Higher Education* 48, nr. 1 (2004): 28; Joseph Zajda ir Val Rust, „Current Research Trends in Globalisation and Neo-Liberalism in Higher Education“, in *Globalisation and Higher Education Reforms*, eds. Joseph Zajda ir Val Rust (Springer, 2016), 1–2. Kalbėdami apie globalizaciją, dažniausiai kalbame apie bent jau keturis procesus – tarptautinių organizacijų iškilimą, naujų pasaulinių kultūros formų atsiradimą, neoliberalizmo plėtrą ir tarptautinius ekonominius procesus. Politine prasme globalizacija perkuria valstybės valdžios galias ir funkcijas, kai valstybė pasidaro ne vienintelis politikos centras, o yra išskaidoma tarp skirtingų subjektų įvairiuose lygiuose. Vietinis, valstybinis, regioninis ir tarptautinis lygmuo yra tarsi globalizacijos dimensijos. Globalizacijos procesai skatina žinių ekonomikos plėtrą, taigi tarptautinis bendradarbiavimas aukštajame moksle ir tyrimuose tampa būtina sąlyga žmogiškojo kapitalo plėtros ir konkurencingumo sąlyga. Visgi, svarbu prisiminti, kad globalizacijos poveikis nėra nei neutralus, nei vientisas.

226 Heather Eggins, „Globalization and Reform: Necessary Conjunctions in Higher Education“, in *Globalization and Reform in Higher Education*, ed. Heather Eggins (Open University Press, 2003), 3.

funkcijų perskirstymą, vadybinių praktikų diegimą ir verslumo skatinimą, tendencija[227].

Dabartiniame globalizacijos, žinių ekonomikos ir aukštojo mokslo masiškumo kontekste galime kalbėti apie modernaus universiteto tąsą – postmodernų universitetą[228]. Postmodernus universitetas susiformavo atliepdamas tris XX a. iššūkius – žinių kūrimo ir sklaidos monopolio praradimą, legitimumo sumažėjimą, aukštajam mokslui tapus masiniu, ir šių pokyčių nulemtą institucinę transformaciją, kurioje susidūrė autonomijos ir efektyvumo siekiai. Šiame modelyje daugiausiai dėmesio skiriama trečiajai universiteto misijai, tiesiogiai prisidedant prie visuomenės kultūrinės ir ekonominės raidos, o veikla remiasi rinkos ekonomikos principais[229], aukštojo mokslo tarptautinimo procesai atsieja mokslo tyrimus ir studijas nuo nacionalinių valstybių[230]. Postmodernusis universitetas keičiasi tiek ontologiniame ir epistemologiniame, tiek ir valdymo lygmenyje.

Epistemologiškai pereita nuo kontempliatyvaus prie pragmatinio žinojimo[231]. Neoliberalioje tvarkoje žinios vertinamos kaip investicijų į ekonomiką forma, jos vis mažiau siejamos su savirefleksija, socialine atsakomybe, individų gebėjimu plėsti laisvę, teisingumą ir demokratišką veikimą[232]. Ontologiniai pokyčiai susiję su įsigalėjusiu reliatyvizmu[233], kai aukštasis mokslas siejamas su tokiais konceptais kaip „kokybė“, „meistriškumas“ ir pan., kurių reikšmė kinta nuo pasirinkto požiūrio taško. Toks universitetas egzistuoja lyg ir be pamato, be vienijančių bruožų[234], taigi turime daug institucijų dėl skirtingų priežasčių vadinamų universitetais. Svarbus vaidmuo tenka prekės ženklui, kuris valstybės ir visuomenės akyse tampa simboline universiteto idėjos reprezentacija[235].

---

227 Timo Aarrevaara et al., „Universities and the Knowledge Society: An Introduction“, in *Universities in the Knowledge Society: The Nexus of National Systems of Innovation and Higher Education*, ed. Timo Aarrevaara et al. (Springer, 2021), 4.

228 Boaventura de Sousa Santos, „The University in the XXIst Century: Towards a Democratic and Emancipatory University Reform“, in *The Routledge International Handbook of the Sociology of Education*, eds. Michael W. Apple, Stephen J. Ball ir Luis Armando Gandin (Routledge, 2010), 274.

229 Young ir Pinheiro, „The Post-entrepreneurial University“, 184.

230 Liudvika Leišytė et al., „The Teaching-Research Nexus in the Lithuanian Higher Education Compared to Other European Higher Education Systems“, in *Teaching and Research in the Knowledge-Based Society*, eds. Futao Huang, Timo Aarrevaara ir Ulrich Teichler (Springer, 2022), 139.

231 Ronald Barnett, *Realizing the University in an Age of Supercomplexity* (Open University Press, 2000), 41–3.

232 Giroux, „Selling Out Higher Education“,188.

233 Vitz, „The Future of the University“, 106.

234 Barnett, *Realizing the University*, 99–100.

235 Waite ir Waite, „The Work of the Neoliberal University“, 180.

Postmodernaus universiteto idėja geriausiai atsispindi verslumo universiteto modelyje (angl. *entrepreneural university)*[236], kuriame dominuoja amerikietiška universiteto tradicija, perėmusi tam tikrus europinės tradicijos bruožus[237]. Šis universiteto modelis suponuoja ne tik naują misiją, bet ir naujus veikimo principus, tradicinėms akademinėms vertybėms konkuruojant su rinkos vertybėmis[238]. Verslumo universiteto siekis veikti efektyviai ir konkurencingai orientuoja visą veiklą ir pokyčius į ateities horizontus, neatsigręžiant į universiteto istoriją ir raidą[239]. Šis universitetas yra tarpinėje nuolatinio pokyčio būsenoje, kuri nebesiremia universiteto tradicija, bet taip pat nėra visiškai orientuotas į rinką. Šiuolaikinis universitetas yra prieštarų junginys, suderinantis tyrimus ir dėstymą, teoriją ir praktiką, verslumą ir scholastiką[240].

Verslumo universiteto veikla apibrėžiama per keturgubos spiralės (angl. *quadrupple helix*) idėją, kad valdžios, universitetų, verslo ir visuomenės santykių dinamika apibrėžia universiteto vaidmenį ekonominiam augimui ir visuomenės vystymuisi[241]. Dominuojančiame žinių ekonomikos diskurse dažnai aptinkame teiginių, kad aukštųjų mokyklų veikla yra nepakankamai atliepianti visuomenės socialinius ir ekonominius poreikius. Taip formuojama nuomonė, kad tradicinės akademinės žinios ir tyrimai, atliekami Europos universitetuose daug amžių ir perduodami kitoms kartoms yra nebesvarbūs ir nebeaktualūs šiuolaikinei XXI a. žinojimo visuomenei, jai reikia labiau

---

[236] Ronald Barnett ir Paul Standish, „Higher Education and the University“, in *The Blackwell Guide to the Philosophy of Education*, eds. Nigel Blake et al. (Blackwell, 2003), 227. Verslumo universiteto modelyje pagrindinis dėmesys skiriamas ne grynosios tiesos paieškoms, bet visuomenės poreikių tenkinimui, kas atitinka postmodernaus universiteto idėją. Mokymo universitete procesą pritaikant prie verslumo universiteto koncepcijos, jis laisvėja, centre atsiduria ne grynasis žinojimas, o individo ir visuomenės poreikiai, visas mokymo procesas kreipiamas link į veiklą orientuotų kompetencijų, visas žinių perteikimo procesas orientuojamas į naudą ir išreiškiamą galią. Universitetas pamažu tampa erdve, kur žmonės ateina ne priimti universiteto siūlomas funkcijas, bet tik gauti naudą. Verslumo universitetas siejamas su skirtingais skirtingų bendruomenių poreikiais. Išorės pasaulis persmelkia universitetus taip, kad jie neišpainiojimai įsipina į pasaulinius ryšių tinklus, kurie susiję su įvairiomis visuomenės sritimis. Nepaisant to, kad kai kurios nacionalinės akademinės sistemos priešinosi komercializacijai, verslumo universiteto idėja rado kelią į visas šias sistemas ir buvo pritaikyta skirtingu mastu. Verslumo universiteto modelį galima laikyti dominuojančiu aukštojo mokslo modeliu.

[237] Chanphirun Sam ir Peter van der Sijde, „Understanding the Concept of the Entrepreneurial University from the Perspective of Higher Education Models“, *Higher Education* 68, nr. 6 (2014): 891.

[238] Mary Henkel, *Academic Identities and Policy Change in Higher Education* (Jessica Kingsley, 2000), 47.

[239] Ronald Barnett, *Being a University* (Routledge, 2011), 35.

[240] Henry Etzkowitz et al., „The Future of the University and the University of the Future: Evolution of Ivory Tower to Entrepreneurial Paradigm“, *Research Policy* 29, nr. 2 (2000): 327.

[241] Plačiau žiūrėkite: Etzkowitz et al., „The Future of the University“, 315; Poutanen, „Competitive Knowledge-Economies“, 392; Leišytė et al., „The Teaching-Research Nexus“, 139.

pritaikomų žinių ir darbo rinkai paruoštų absolventų[242]. Tai lemia, kad universitetai vis dažniau matomi iš ekonominės perspektyvos ir vis mažiau suprantami kaip institucijos, kuriančios ir perkuriančios socialinį žinojimą ir praktikas, šį vaidmenį visuomenėje iš universitetų dažnai perimant konkurentams – pilietinei visuomenei ir kitokiems socialiniams judėjimams[243]. Dabartiniame pasaulyje aukštasis mokslas suprekinamas (angl. *commodification*), jį matant kaip ekonominį sprendimą rengiant aukštos kvalifikacijos darbuotojus ir didinant šalių ekonominį konkurencingumą[244].

Dabartinės aukštojo mokslo reformos kyla ne iš akademinės bendruomenės iniciatyvų, bet dėl ekonominių reikalavimų[245]. Dažniausiai vykdomos panašios reformos, siekiant skirtingas nacionalines sistemas pertvarkyti pagal tarptautinius standartus, kurie atliepia ekonominį ir socialinį spaudimą konkuruoti tarptautinėje erdvėje[246]. Tai lemia organizacinius ir struktūrinius aukštojo mokslo pokyčius, aukštojo mokslo perkėlimą iš nacionalinės į tarptautinę erdvę[247]. Siekiant didesnio konkurencingumo, brėžiamos naujos institucinės autonomijos ribos, keičiami aukštųjų mokyklų valdymo ir finansavimo modeliai[248], diegiami aukštesni skaidrumo standartai[249], plečiamas ir diversifikuojamas aukštojo mokslo sektorius. Tarptautiškumas, per bendradarbiavimą ir konkurenciją, tapo universitetų egzistavimo sąlyga[250]. Šių dienų aukštojo mokslo skiriamuoju bruožu tampa efektyvumo, konkurencijos, kokybės ir atskaitomybės diskursai ir su jais susietos valdymo ir veikimo praktikos[251].

---

242 Petkutė, *The Instrumentalisation of Academic Lifeworlds*, 52.

243 Stromquist, *Education in a Globalized World*, 130.

244 Plačiau žiūrėkite: Eggins, „Globalization and Reform“, 4; Musselin, „New Forms of Competition“, 658; Natasha Jankowski ir Staci Provezis, „Neoliberal Ideologies, Governmentality and the Academy: An Examination of Accountability through Assessment and Transparency“, *Educational Philosophy and Theory* 46, nr. 5 (2014): 476.

245 Louise Morley, „Imagining the University of the Future“, in *The Future University: Ideas and Possibilities*, ed. Ronald Barnett (Routledge, 2012), 27.

246 Eggins, „Globalization and Reform“, 8; Young ir Pinheiro, „The Post-entrepreneurial University“, 184.

247 Ulrich Teichler, „Are Academics Driven by Managerialism? Governance and the Changing Role of Academics on the Way Towards a Knowledge Society“, *Acta Paedagogica Vilnensia* 46 (2021): 17.

248 Alberto Amaral ir António Magalhães, „The Emergent Role of External Stakeholders in European Higher Education“, in *Governing Higher Education: National Perspectives on Institutional Governance*, eds. Alberto Amaral, Glen A. Jones ir Berit Karseth (Springer, 2002), 5.

249 Jankowski ir Provezis, „Neoliberal Ideologies“, 475.

250 Wendy W. Y. Chan, „International Cooperation in Higher Education: Theory and Practice“, *Journal of Studies in International Education* 8, nr. 1 (2004): 34.

251 Barnett ir Standish, „Higher Education“, 216.

Universitetų atsparumas[252], gebant prisitaikyti ir transformuoti savo veiklos formas bei gebėjimas išlikti prisitaikant prie kintančių visuomenės poreikių lemia jo atvirumą neoliberalioms valdymo praktikoms. Atsižvelgiant į aukštojo mokslo valdymo, supratimo, vaidmens ir statuso pokyčių mastą, galima teigti, kad iš esmės įvyko aukštojo mokslo valdysenos transformacija[253]. Neoliberalus diskursas skatina naujų galios ir kontrolės formų kūrimąsi. Neoliberalios valdymo praktikos kuria subtilią ir atitolusią valdymo sistemą, kuri perkuria buvusias erdves, paremtas laisve, autonomija ir profesionalumu[254]. Vadybiškumo diskursas tampa dominuojančiu diskursu, nors realybėje susiformuoja fragmentuotos ir hibridinės valdymo praktikos,[255] kurios atspindi netolygų neoliberalizavimą.

Neoliberalios valdysenos perspektyva leidžia į aukštojo mokslo neoliberalizavimą pažvelgti ne kaip į vientisą politinę darbotvarkę, o kaip į nevienalytę ir netolygią valdymo praktikų kaitą, transformuojančią aukštojo mokslo sistemą visais lygmenimis per suvokimo ir socialinių praktikų (per)kūrimą[256].

1.3.1. Tarptautinio lygmens pokyčiai

Tarptautinės aukštojo mokslo politikos diskursas skverbiasi į nacionalinės politikos erdvę ir trina jos ribas[257], tapdamas dominuojančiu idėjų šaltiniu nacionalinėms reformoms. Praktiškai aksioma yra tapusi idėja, kad rinkos mechanizmai yra efektyviausias būdas modernizuoti aukštojo mokslo sistemas ir didinti jų konkurencingumą[258], tad vadybinių praktikų diegimas tapo universalia aukštojo mokslo pokyčių kryptimi[259].

---

252 Joseph, „Resilience as Embedded Neoliberalism“, 38–40. Atsparumo idėja, nors ir negali būti redukuojama iki išimtinai neoliberalios praktikos, ontologiniame lygmenyje puikiai dera su neoliberalios valdysenos idėja. T. y. atsparumo poreikis suponuoja, kad subjektai, siekdami išlikti, turi prisitaikyti prie aplinkos neapibrėžtumo ir sudėtingumo, taigi privalo būti racionalūs ir (pro)aktyvūs.

253 Michael I. Reed, V. Lynn Meek ir Glen A. Jones, „Introduction“, in *Governing Higher Education: National Perspectives on Institutional Governance*, eds. Alberto Amaral, Glen A. Jones ir Berit Karseth (Springer, 2002), xv.

254 Olssen, „The Restructuring of Tertiary Education“, 73.

255 Reed, Meek ir Jones, „Introduction“, xxii.

256 Newson, „The Multiple Strands of Neoliberalism“, 106.

257 de Boer ir Husman, „Governance Trends“, 338.

258 Peter Maassen, „The Modernisation of European Higher Education“, in *From Governance to Identity: A Festschrift for Mary Henkel*, eds. Alberto Amaral, Ivar Bleiklie ir Christine Musselin (Springer, 2008), 97.

259 Mikko Kohvakka ir Arto Nevala, „Rankings and Their Limits: The Role of Global University Rankings in University Mergers in Finland“, *Scandinavian Journal of Educational Research* 68, nr. 1 (2024): 25.

Iki 1980-ųjų tarptautinių organizacijų įtaka aukštojo mokslo politikai buvo labiau periferinė[260]. Ir nors aukštojo mokslo politika išliko nacionalinių valstybių įtakos lauke, tačiau, tarptautinės organizacijos, tapusios analitiniais centrais, savo kuriamas žinias ir jomis paremtas idėjas efektyviai skleidžia nacionalinėje politikoje, taip tiesiogiai ar netiesiogiai įsitraukdamos į politikos formavimą[261]. Tokių organizacijų kaip Pasaulio bankas, EBPO ar EK formuojamas diskursas tapo pagrindine nacionalinių reformų kryptimi.

Būtent žinių ekonomikos diskursas, atstovaujamas tarptautinių organizacijų ir tapęs dominuojančia ekonomine vizija[262] ir valdymo racionalumu, tapo pagrindine idėja, formuojančia aukštojo mokslo politikos viziją[263]. Šis diskursas kaip valdymo racionalumas sujungia žinojimą, praktikas ir institucijas, sukurdamas mąstymo sistemą, kurioje universitetai darniai į ją įsilieja ir tampa neatskiriama šios sistemos dalimi[264]. Žinių ekonomikos vizija legitimuoja veiklas ir praktikas, kurios skatina universitetus integruotis į ekonominę politiką ir veikti konkurencingai, taip apibrėždama aukštojo mokslo subjektų veikimo lauką.

Tarptautinių organizacijų sukurta globalios universitetų rinkos idėja įsitvirtino politinėje vaizduotėje[265]. Šis įsivaizdavimas technologinį ir ekonominį konkurencingumą iškėlė kaip pamatinį aukštojo mokslo veikimo principą[266], ne mažiau svarbų nei autonomijos ar akademinės laisvės principai. Konkurencingumo diskursas įtvirtinamas kaip savaime suprantama tiesa, kuri lemia aukštojo mokslo valdymo pokyčius visais lygmenimis – nuo veikimo tarptautinėje erdvėje iki personalo valdymo principų. Konkurencija reiškia, kad rinkoje gali išlikti tik geriausiai prisitaikę ir laimintys kovą dėl išteklių veikėjai[267]. Visi valdymo mechanizmai šioje sistemoje nukreipiami į konkurenciją dėl finansinių išteklių, kuri virsta kova dėl akademinio prestižo – geriausių mokslininkų ir finansinių išteklių pritraukimo, universitetų pripažinimo ir reputacijos[268].

---

260 Ulrich Teichler, „Internationalisation as a Challenge for Higher Education in Europe“, *Tertiary Education and Management* 5, nr. 1 (1999): 6.

261 Mike Zapp, „The Authority of Science and the Legitimacy of International Organisations: OECD, UNESCO and World Bank in Global Education Governance“, *Compare: A Journal of Comparative and International Education* 51, nr. 7 (2021): 3.

262 Stavros Moutsios, „International Organisations and Transnational Education Policy“, *Compare: A Journal of Comparative and International Education* 39, nr. 4 (2009): 473.

263 John Krejsler, „Discursive Battles about the Meaning of University: The Case of Danish University Reform and Its Academics“, *European Educational Research Journal* 5, nr. 3–4 (2006): 210.

264 Rose, *Powers of Freedom*, 43.

265 Linda Wedlin, „The Idea of a Global Market for Universities“, in *Missions of Universities*, ed. Lars Engwall (Springer, 2020), 180.

266 Teichler, „Internationalisation as a Challenge“, 9.

267 Poutanen, „Competitive Knowledge-Economies“, 391–2.

268 Enders et al., „On Striking the Right Note“, 115; Wedlin, „The Idea of a Global Market“, 187.

Nors konkurencija aukštajame moksle yra įprastas reiškinys, bet tradiciškai ji reiškėsi individualiame lygmenyje, mokslininkams konkuruojant idėjomis dėl mokslinės bendruomenės pripažinimo. Tuo tarpu šiuolaikinė neoliberaliomis idėjomis paremta konkurencija veikia instituciniame lygmenyje[269], o visa kita tampa priemonėmis siekiant didinti institucijos prestižą. Šiame kontekste viena reikšmingiausių valdymo technologijų tampa pasauliniai universitetų reitingai[270]. Būtent reitingai[271] atspindi naująją akademinę realybę, kai vieta reitinge reiškia geresnes galimybes prisitraukti talentingų mokslininkų ir studentų, gauti finansavimą moksliniams tyrimams ir būti pripažintiems už savo pasiekimus[272]. Susiformuoja naujas meistriškumo diskursas, kurio rėmuose tampa priversti veikti tiek politikos formuotojai, tiek pačios institucijos ir mokslininkai, tiek ir studentai bei visuomenė[273].

Nors visi supranta, kad šimte geriausių pasaulio universitetų mokosi tik apie 1,4 proc. visų studentų[274], dauguma valstybių dalyvauja ar siekia dalyvauti reitingavime. Reitingai yra viena paveikiausių neoliberalaus valdymo technologijų, skatinanti aukštojo mokslo neoliberalizavimą visais lygmenimis[275]. Reitingai palaiko konkurencingumo diskursą, jį dar labiau

---

269 Georg Krücken, „The European University as a Multiversity“, in *Missions of Universities*, ed. Lars Engwall (Springer, 2020), 171.

270 Kohvakka ir Nevala, „Rankings and Their Limits“, 22.

271 Kohvakka ir Nevala, „Rankings and Their Limits“, 27. Universitetų reitingai išpopuliarėjo apie 2000-uosius. Šių reitingų paskelbimas pasaulyje sukėlė tikrą šoko bangą, kuri buvo ypač jaučiama Europoje, kurios universitetai šiuose reitinguose nepasirodė pernelyg gerai. Tiek politikos formuotojai, tiek verslo ar visuomenės atstovai ėmė spausti universitetus imtis sisteminių reformų, kurios padėtų Europos universitetams įveikti reitingų iššūkį ir prisidėti prie didesnio ekonominio konkurencingumo. Tiesa, pastaruoju metu dalis stipriausių Europos universitetų pradėjo kvestionuoti reitingų naudą ir nebeteikia duomenų reitingų sudarytojams. Tačiau tuomet reitingai sudaromi iš viešųjų duomenų, taigi net ir aktyviai nedalyvaudami reitingavime, universitetai nėra iš jų pašalinami.

272 Richard Münch, *Academic Capitalism: Universities in the Global Struggle for Excellence* (Routledge, 2020), 28.

273 Plačiau žiūrėkite: Ellen Hazelkorn ir Georgiana Mihut, „Introduction: Putting Rankings in Context – Looking Back, Looking Forward“, in *Research Handbook on University Rankings: Theory, Methodology, Influence and Impact*, eds. Ellen Hazelkorn ir Georgiana Mihut (Edward Elgar Publishing, 2021), 1; Niilo Kauppi ir Tero Erkkilä, „The Struggle Over Global Higher Education: Actors, Institutions, and Practices“, *International Political Sociology* 5, nr. 3 (2011): 321.

274 Hazelkorn ir Mihut, „Introduction: Putting Rankings in Context“, 11.

275 Philip G. Altbach, „Foreword: Reflection on Rankings“, in *Research Handbook on University Rankings: Theory, Methodology, Influence and Impact*, eds. Ellen Hazelkorn ir Georgiana Mihut (Edward Elgar Publishing, 2021), xx; Chan, „International Cooperation“, 34; Tero Erkkilä ir Ossi Piironen, „Trapped in University Rankings: Bridging Global Competitiveness and Local Innovation“, *International Studies in Sociology of Education* 28, nr. 1–2 (2019): 40; Musselin, „New Forms of Competition“,666–7. Universitetų reitingai tarptautinį konkurencingumo diskursą perkelia į regioninį ir vietinį lygmenį. Reitingai ir konkurencija turi esminę reikšmę kokybės diskursui, kuri dažnai suprantama

įtvirtina kaip pagrindinį valdymo racionalumą[276], kuriame siekiama kvantifikuoti[277] socialinius objektus, tokius kaip universitetai ar studijų programos, paverčiant juos suskaičiuojamais ir palyginamais, padarant juos valdomais (angl. *governable*)[278]. Reitingai sudaro neutralumo, objektyvumo ir paprastumo įspūdį , tačiau iš tiesų nustato normatyvinius aukštojo mokslo standartus, kurie kreipia į tam tikrus valdymo ir kontrolės būdų diegimą[279]. Konkurencingumo diskursas skatina tarptautiškumo plėtrą ir į tai nukreiptų politinių idėjų, susijusių su glaudesniu tarptautiniu bendradarbiavimu, aukštojo mokslo sistemų harmonizavimu ir integravimu, vieningų kokybės ir stebėsenos standartų kūrimu, įgyvendinimą. Vienas ryškiausių tokio proceso pavyzdžių, padariusių ir Lietuvos aukštojo mokslo raidai itin didelę įtaką, yra Bolonijos procesas[280].

---

kaip prestižo sinonimas. Stojantiesiems kokybė dažniausiai siejasi su institucijos statusu, taigi ir su vieta reitinge. Moksliniams tyrimams partneriai irgi pasirenkami pagal prestižą. Šios lenktynės dėl statuso yra pavojingos, nes skatina mokslo universitetų stiprėjimą, paliekant antraeilį vaidmenį į mokymą ir vietinių bendruomenių poreikius orientuotoms aukštosioms mokykloms.

276 Erkkilä ir Piironen, *Rankings and Global Knowledge*, 2.

277 Erkkilä ir Piironen. *Rankings and Global Knowledge*, 22–5; Erkkilä ir Piironen, „Trapped in University Rankings“, 41–3. Kvantifikacija yra procesas, kurio metu įvairios reiškinio charakteristikos perverčiamos ir pristatomos skaitine išraiška, taip pereinant nuo daugiasluoksnio kokybinio vertinimo prie „objektyvaus“ statistinio reiškinio suvokimo. Universitetų reitingai yra kvantifikavimo ir lyginimo pavyzdys. Kvantifikavimas prisideda prie tam tikrų praktikų suobjektyvinimo, kai jos, remiantis ekspertų žiniomis bei statistika, paverčiamos realybe ar savaime suprantama, nekvestionuojama tiesa. Matavimai ir lyginimas kuria neutralumo, universalumo ir objektyvumo įspūdį, kuris skatina tam tikrą politikos viziją, apribodamas kitas alternatyvas. Taip pat kvantifikavimas pasitelkiama ir subjektyvizacijai, kai tam tikros skaitinės reikšmės susiejamos su asmens ar organizacijos savęs suvokimu ir per tai skatinami tam tikri elgesio pasirinkimai.

278 Erkkilä, Tero ir Ossi Piironen. *Rankings and Global Knowledge*, 2.

279 Chris Lorenz, „If You’re So Smart, Why Are You under Surveillance? Universities, Neoliberalism, and New Public Management“, *Critical Inquiry* 38, nr. 3 (2012): 607.

280 Michael Dobbins ir Christoph Knill, „Higher Education Policies in Central and Eastern Europe: Convergence toward a Common Model?“, *Governance* 22, nr. 3 (2009): 397; Frederick van der Ploeg ir Reinhilde Veugelers, „Higher Education Reform and the Renewed Lisbon Strategy: Role of Member States and the European Commission“, in *Subsidiarity and Economic Reform in Europe*, eds. George Gelauff et al. (Springer, 2008), 71, 88–9; Peter Scott, „Going Beyond Bologna: Issues and Themes“, in *European Higher Education at the Crossroads: Between the Bologna Process and National Reforms*, eds. Adrian Curaj, et al. (Springer, 2012), 2; Integracijos procesai aukštajame moksle prasidėjo jau 1988 m., kai *Magna Charta Universitetum* apibrėžti institucinės autonomijos ir akademinės laisvės principai. Integracijos poreikį lėmė Europos universitetus vienijančios šimtametės universitetų tradicijos ir bendros politinės problemos. Europos universitetai buvo per maži ir pernelyg fragmentuoti, kad pasiektų konkurencinį pranašumą žinių ekonomikos sąlygomis ir per daug smulkmeniškai reglamentuojami, kad gebėtų modernizuotis. Bolonijos procesas buvo atsakas į išorės veiksnius, o jo tikslas buvo sukurti Europos aukštojo mokslo erdvę, kuri paskatintų bendradarbiavimą tarp aukštųjų mokyklų ir atskirų šalių sistemų bei didintų Europos aukštojo mokslo patrauklumą. Šis siekis tapo tikrove, nes Bolonijos procesas gali būti suprantamas kaip tam tikras „kokybės ženklas“, nes jo rėmuose buvo sukurtos standartizuotos kokybės užtikrinimo sistemos.

Nors savo esme tai tarpvyriausybinė inciatyva, Lietuvos aukštojo mokslo kontekste jį vertinsiu kaip integralią ES aukštojo mokslo politikos dalį, orientuotą į nacionalines reformas ir veikiančią kartu su mainų programomis ir ES strategijomis, integruojančiomis aukštąjį mokslą į žinių ekonomiką.

Bolonijos proceso ypatybė ta, kad jis sudaro galimybes reformas įgyvendinti lanksčiai prisitaikant prie nacionalinių sistemų realijų ir interesų. Jis prisideda prie tarptautinės aukštojo mokslo politikos plėtros, nes dažnai būtent Bolonijos procesu pateisinamas nacionalinių reformų poreikis, nors realybėje proceso elementai diegiami selektyviai[281]. Tai sudaro įspūdį, kad ši ambicinga ir unifikuota reformų darbotvarkė yra neutrali kontekstui ir kultūrai. Visgi, labiau sutinku su *Peter Maasen* ir *Bjørn Stensaker* nuomone, kad Bolonijos procesas keičia visą aukštojo mokslo struktūrą bei suvokimą Europoje, pereinama nuo modernaus humboldtiškojo prie amerikietiško verslumo universiteto modelio[282].

Be to, Bolonijos procesas plečia žinių ekonomikos diskursą ir ženkliai prisideda prie ES aukštojo mokslo modernizavimo darbotvarkės, skatinančios Europos šalių aukštojo mokslo sistemų pertvarkymą pagal rinkos logiką. Bolonijos procesas čia yra tarsi tiltas, suteikiantis galimybę konkurencingumo politiką perkelti į nacionalines ir institucines erdves, pabrėždamas, kad rinkos racionalumu turėtų remtis aukštojo mokslo sistemos veikimas ir valdymas[283].

Apibendrinant, galima teigti, kad tarptautinėje aukštojo mokslo politikoje dominuojantis konkurencingumo diskursas lemia aukštojo mokslo sistemos valdymo pokyčius ne tik tarptautiniu, bet ir nacionaliniu, instituciniu bei individualiu lygmeniu. Pasitelkiant statistinius ir lyginamuosius metodus nustatomi tam tikri veiklos kokybės, efektyvumo, skaidrumo, autonomijos standartai, kurie formuoja nacionalines aukštojo mokslo sistemas ir keičia institucijose veikiančias praktikas, paremdami jas naujomis neoliberaliomis valdymo strategijomis, o konkurencingumo diskursą įtvirtindami kaip neginčijamą ir teisingą.

1.3.2. Nacionalinio lygmens pokyčiai

Siekiant atliepti vis augančius visuomenės lūkesčius, aukštosios mokyklos skatinamos modernizuotis[284], o išaugusi tarptautinės aukštojo mokslo

[281] Leišytė, Želvys ir Zenkienė, „Re-contextualization of the Bologna“, 50.
[282] Maassen ir Stensaker, „The Knowledge Triangle“, 764.
[283] Pauline Ravinet, „From Voluntary Participation to Monitored Coordination: Why European Countries Feel Increasingly Bound by Their Commitment to the Bologna Process“, *European Journal of Education* 43, nr. 3 (2008): 356.
[284] Harry de Boer, Jeroen Huisman ir Claudia Meister-Scheytt, „Supervision in ‘Modern’ University Governance: Boards under Scrutiny“, *Studies in Higher Education* 35, nr. 3 (2010): 317.

politikos diskurso įtaka formuoja pokyčių tendencijas. Tarptautinių organizacijų proteguojamos aukštojo mokslo reformų darbotvarkės tapo nacionalinių reformų šablonais, pritaikomais prie lokalios socialinės ir institucinės aplinkos[285]. Reformos nukreipiamos į aukštojo mokslo rinkos kūrimą, finansavimo pokyčius, institucinės autonomijos ir atskaitomybės plėtrą bei naujų vadybinių praktikų diegimą[286]. Aukštojo mokslo ekonomizacija tapo pasauline tendencija[287], nusakančia neoliberalią aukštojo mokslo pokyčių kryptį[288].

Išaugus aukštos kvalifikacijos darbo jėgos poreikiui aukštojo mokslo sistema plėtėsi ir diversifikavosi, joje atsirado įvairių institucijų, kurių veikimas skiriasi nuo elitinių tyrimų universitetų[289]. XX a. pabaigoje daugelis šalių perėjo prie binarinės aukštojo mokslo sistemos. Pirmiausia, neuniversitetinio aukštojo mokslo sektorius buvo matomas kaip papildomas alternatyvus būdas užtikrinti rinkos poreikius, mokant iš karto darbo rinkoje pritaikomų įgūdžių. Kolegijos turėjo spręsti trumpalaikes darbo rinkos problemas, o universitetai turėjo rūpintis ilgalaikiais pokyčiais. Tačiau greitai neuniversitetinis aukštasis išsilavinimas tapo lygiaverte alternatyva, konkuruojančia su universitetiniu išsilavinimu[290].

Tarptautinio konkurencingumo diskursas paskatino universitetus perimti rinkos taisykles ir diegti vadybines praktikas. Konkurenciniai mechanizmai matomi kaip priemonė padidinti aukštųjų mokyklų veiklos efektyvumą[291], išplėsti paslaugų spektrą ir pagerinti kokybę[292], atliepti regionų ir darbo rinkos poreikius[293]. Todėl daugelis pasaulio šalių vykdo aukštojo mokslo reformas, nukreiptas į aukštųjų mokyklų tinklo pertvarką, finansavimo ir valdymo modelių keitimą[294].

---

285 Erkkilä ir Piironen, *Rankings and Global Knowledge*, 39; Zapp, „The Authority of Science“, 2.

286 Bruno Broucker ir Kurt de Wit, „New Public Management in Higher Education“, in *The Palgrave International Handbook of Higher Education Policy and Governance*, eds. Jeroen Huisman et al. (Palgrave Macmillan, 2015), 68–70.

287 Kohvakka ir Nevala, „Rankings and Their Limits“, 26–7.

288 Amaral ir Magalhães, „The Emergent Role of External Stakeholders“, 3; Poutanen, „‘I Am Done with That Now.’“, 626.

289 Alberto Amaral, „Transforming Higher Education“, in *From Governance to Identity: A Festschrift for Mary Henkel*, eds. Alberto Amaral, Ivar Bleiklie ir Christine Musselin (Springer, 2008), 85.

290 Neave, „Patterns“, 57.

291 Olssen ir Peters, „Neoliberalism, Higher Education“, 326.

292 Ben Jongbloed, „Marketisation in Higher Education, Clark’s Triangle and the Essential Ingredients of Market“, *Higher Education Quarterly* 57, nr. 2 (2003): 113.

293 Harry de Boer et al., „Structural Reforms in European Higher Education: Concluding Reflections“, in *Policy Analysis of Structural Reforms in Higher Education*, eds. Harry de Boer et al. (Palgrave Macmillan, 2017), 270.

294 Pavyzdžiui, Aagaard, Hansen ir Rasmussen, „Mergers between governmental research institutes“, 45; Poutanen, „Competitive Knowledge-Economies“, 397.

Visi šie pokyčiai neišvengiamai veikia universitetų autonomijos sampratą. Autonomija yra pamatinis aukštojo mokslo principas, susiformavęs per ilgą universitetų istoriją. Ir nors absoliuti autonomija visuomet buvo utopinis idealas, pagarba šiam principui išliko iki šių dienų, o jo svarba pripažįstama universaliai[295]. Nuo XVIII a. universiteto ir valstybės kontraktas rėmėsi abipusiškumu – universitetams buvo užtikrinama nepriklausomybė nuo valdžios, kad galėtų laisvai kurti žinias, o universitetai turėjo sukurtomis žiniomis dalintis su visuomene. Žinių svarbai ekonomikoje išaugus, valstybės pradėjo vis labiau remti universitetus finansiškai, valstybinis reguliavimas nuolat didėjo. Tačiau tradicinis autonomijos supratimas išliko nekintantis iki pat XX a. 8-ojo dešimtmečio. Įsitvirtinus žinių ekonomikos diskursui atsirado poreikis kitaip apibrėžti autonomiją, ją susiejant su laisve veikti[296].

Tradicinė akademinės autonomijos samprata, siejama su apsauga nuo išorinių įtakų, pakeičiama organizacine laisve veikti, kuri leidžia universitetus dar glaudžiau susieti su visuomene, o tiksliau su rinka[297]. Organizacinė autonomijos samprata atitinka neoliberaliosios valdysenos racionalumą, kuomet subjektams suteikiama laisvė pasirinkti veiklos būdus, tačiau tikimasi, kad šia laisve subjektai naudosis maksimaliai naudingai ir racionaliai, o pažeidus šio racionalumo apibrėžtas taisykles bus nubausti. Institucinė autonomija yra paremta vadybos principais, veiklos rezultatų vertinimu ir kontrolės sistemomis, kurios taikomos kasdieniame akademiniame gyvenime[298].

Paradoksalu, kad neoliberali valdymo logika išlaisvino universitetus iš tiesioginės valstybės kontrolės, tačiau paskatino sukurti sofistikuotesnę nutolusios kontrolės sistemą, orientuotą į savivaldą, savireguliaciją ir atskaitomybę[299]. Galima sutikti su *Jürgen Enders* ir kitais, kad platesnė autonomija veikti universitetams suteikiama tik kartu su kontrolės priemonėmis[300], kurios kartu su konkurencine aplinka turi užtikrinti visuomenės poreikius atitinkantį šių institucijų veikimą[301].

Kol organizacine prasme pabrėžiama platesnė institucinė autonomija, mikro lygmenyje per rodiklių nustatymą užtikrinama politinė universitetų ir

---

295 Stavros Moutsios, „The Bureaucratisation of the University: The Case of Denmark“, *Educational Philosophy and Theory* 55, nr. 3 (2023): 380.

296 Terhi Nokkala ir Jana Baćević, „University Autonomy, Agenda Setting and the Construction of Agency: The Case of the European University Association in the European Higher Education Area“, *European Educational Research Journal* 13, nr. 6 (2014): 702.

297 Reed, Meek ir Jones, „Introduction“, xxiii.

298 Ibid, xxiii; Lorenz, „If You’re So Smart“, 608.

299 Mikko Poutanen et al., „From Democracy to Managerialism: Foundation Universities as the Embodiment of Finnish University Policies“, *Journal of Education Policy* 37, nr. 3 (2020): 421.

300 Enders et al., „On Striking the Right Note“, 116.

301 Maassen ir Stensaker, „The Knowledge Triangle“, 759.

kitų aukštųjų mokyklų kontrolė[302]. Šalia to, institucinė autonomija labiau nukreipta į universitetų lyderių galimybę veikti be nereikalingų biurokratinių ir politinių ribojimų, o ne akademinės laisvės apsaugą, kuri tradiciškai laikoma būtina sąlyga intelektiniam smalsumui ir kūrybiškumui puoselėti. Už laisvę spręsti valdymo ir finansavimo klausimus, atsisakoma dalies akademinės laisvės[303]. Kaip pažymi *Peter Scott*, autonomija tampa pragmatiniu konkurencingumo užtikrinimo elementu[304], „*laisve valdyti, o ne laisve mąstyti*.“[305]

Universitetai gauna laisvę siekti savo strateginių tikslų, tačiau valstybė kontroliuoja, kad šie tikslai sutaptų su visuomenės poreikiais. Nuo institucinės autonomijos neatskiriamu tampa atskaitomybės principas, per kurį ir užtikrinama tinkama veikimo kryptis[306]. Taip laisvė siekti strateginių tikslų apribojama veikiant tų tikslų nustatymą[307], o aukštųjų mokyklų autonomija tampa derybų objektu bei interesų ir galios paskirstymo rezultatu[308]. Netgi teigiama, kad atskaitomybės principas yra „Trojos arklys“, kurio pagalba neoliberalios valdymo praktikos perkeliamos į universitetų veiklą, siekiant kontroliuoti ir išmatuoti akademinį darbą[309].

Vienas iš būdų užtikrinti universitetų kontrolę ir visuomenės poreikių atliepimą yra į išorinių asmenų įtraukimas į jų valdymą[310]. Išorinių suinteresuotų asmenų dalyvavimas universitetų valdyme siejamas ir su aukštojo mokslo pokyčių diskursu[311]. Iš pradžių šie asmenys buvo įtraukiami į patariamuosius organus ir turėjo informuoti universitetus apie verslo ir valstybės poreikius, susijusius su specialistų rengimu ir moksliniais tyrimais[312]. Tačiau ilgainiui jie buvo įtraukti į pagrindinius valdymo organus (tarybas, valdybas), kad galėtų dalyvauti strateginių sprendimų priėmime. Taip išoriniai suinteresuoti asmenys lyg ir tampa vidiniais universitetų bendruomenių nariais, kurie kontroliuoja, kad universitetų veikla atitiktų visuomenės ir rinkos poreikius.

---

302 Maassen, „The Modernisation of European Higher Education“, 103.
303 Nokkala ir Baćević, „University Autonomy“, 701.
304 Krejsler, „Discursive Battles“, 211.
305 Peter Scott, „Markets and Managerialism: Enhancing Diversity or Promoting Conformity?“, in *Diversity and Excellence in Higher Education: Can the Challenges Be Reconciled?*, eds. Rosalind M. O. Pritchard, Matthias Klumpp ir Ulrich Teichler (Sense Publishers, 2015), 5.
306 Amaral, „Transforming Higher Education“, 87–8; Nokkala ir Baćević, „University Autonomy“, 707–8.
307 Terhi Nokkala ir Agneta Bladh, „Institutional Autonomy and Academic Freedom in the Nordic Context – Similarities and Differences“, *Higher Education Policy* 27, nr. 1 (2014): 3.
308 Maassen ir Cloete, „Global Reform Trends, 14.
309 Amaral, „Transforming Higher Education“, 91.
310 Enders et al., „On Striking the Right Note“, 7.
311 Amaral ir Magalhães, „The Emergent Role of External Stakeholders“, 2.
312 Ibid, 4.

Dar vienas atskaitomybės principo pasireiškimas yra nacionaliniu lygmeniu nustatomi aukštųjų mokyklų veiklos standartai ir rodikliai, užtikrinantys universitetų veiklos suderinimą su politine darbotvarke[313]. Šie rodikliai perkeliami į kokybės užtikrinimo sistemą, finansavimo modelius ir kitas valdymo praktikas. Kalbant apie kokybę ir jos vertinimą, *Alberto Amaral* pažymi, kad universitetams tai nėra nauja praktika, tačiau dabar šioje srityje daug aktyviau veikia valstybė, o pats vertinimas įgijo didelę reikšmę valstybės ir aukštųjų mokyklų santykiuose[314]. Kokybės užtikrinimo sistemos standartizuojamos per kiekybinius vertinimo metodus[315], kurie užtikrina nuolatinę kontrolę[316] bei adekvačią informaciją vartotojams[317], kad šie galėtų racionaliai pasirinkti siūlomas paslaugas[318]. Kokybės užtikrinimo sistema glaudžiai susijusi su kokybės kultūros diskursu ir gali būti vertinama kaip neoliberalios valdysenos technologija, užtikrinanti tiek vidinį, tiek išorinį valdymą bei subjektų savęs suvokimo pokyčius[319].

Subjektyvusis valdymas, paremtas savikontrole, užtikrinamas per kokybės valdymo praktikų diegimą institucijose, kai aukštosios mokyklos siekdamos išlikti konkurencinėje aplinkoje pačios renka, kaupia, skelbia duomenis apie veiklą, perduoda šiuos duomenis vertintojams[320]. Taip, nors ir kritikuodamos konkurencinę rinkos logiką, aukštosios mokyklos vedinos rinkos motyvacijos, gerina savo paslaugų kokybę, orientuodamos jas į „vartotojo“ poreikius. Tokiu būdu įsukamas nesibaigiantis veiklos efektyvumo ciklas, paremtas nuolatine savireguliacija ir savęs tobulinimu[321].

Išorinis kokybės valdymas vykdomas per išorinį vertinimą, kai įvairios agentūros, pagal politiniame lygmenyje nustatytus kriterijus, vertina aukštųjų mokyklų veiklą, taip sukuriant spaudimą aukštosioms mokykloms veikti pagal rinkos poreikius[322]. *Foss Hansen ir kiti* pažymi, kad vidinė profesinė kontrolė pakeičiama išoriniu vertinimu, atliekamu komisijų, sudarytų iš akademinės bendruomenės, darbo rinkos atstovų ir ekspertų[323]. Drauge išorinė ir subjektyvi kontrolė keičia aukštojo mokslo sampratą, kuris pradedamas matyti ne kaip socialinė teisė, bet kaip paslauga, reikalinga žinių ekonomikos plėtrai

313 Hanne Foss Hansen et al., ”Balancing Accountability and Trust: University Reforms in the Nordic Countries”, *Higher Education* 78, nr. 3 (2019): 3.
314 Amaral, „Transforming Higher Education“, 90.
315 Kauppi ir Erkkilä, „The Struggle Over Global Higher Education“, 316.
316 Aarrevaara et al., „Universities and the Knowledge Society“, 7.
317 Jongbloed, „Marketisation in Higher Education“, 125.
318 Jankowski ir Provezis, „Neoliberal Ideologies“, 476.
319 Ruth Wodak ir Norman Fairclough, „Recontextualizing European Higher Education Policies: The Cases of Austria and Romania“, *Critical Discourse Studies* 7, nr. 1 (2010): 35.
320 Aarrevaara et al., „Universities and the Knowledge Society“, 7.
321 Jankowski ir Provezis, „Neoliberal Ideologies“, 480.
322 Lorenz, „If You’re So Smart“, 607.
323 Foss Hansen et al., ”Balancing Accountability and Trust“, 6.

ir valstybių konkurencingumo užtikrinimui[324]. Šie elementai yra vidinės aukštųjų mokyklų valdymo sistemos pamatas, skatinantis institucijas veikti pagal rinkos logiką.

Aukštąjį mokslą pradėjus traktuoti ne kaip vertybę *per se,* o kaip konkurencingumo didinimo priemonę, politiniame lygmenyje investicijos į jį pradėtos traktuoti per ekonominę prizmę[325]. Aukštasis mokslas finansuojamas siekiant patenkinti žmogiškojo kapitalo poreikį besikeičiančioje darbo rinkoje, teikti infrastruktūrą ir paslaugas verslui, bei perduoti žinias, kad jos prisidėtų prie kapitalo kaupimo[326]. Visgi, masinio aukštojo mokslo eroje valstybės nėra pajėgios prisiimti pilnos šios srities finansavimo naštos. Taip atsiranda poreikis diversifikuoti finansinius šaltinius ir siekti didesnio finansų naudojimo efektyvumo, pereinant prie finansavimo pagal veiklos rezultatus[327], didinti spaudimą susitelkti į pajamas generuojančias mokslinių tyrimų veiklas[328]. Tai skatina konkurenciją tarp aukštųjų mokyklų.

Galima sutikti su *Richard Münch*, kad akademiniam laukui būdinga konkurencija dėl mokslo pažangos ir ją lemiančio mokslinio pripažinimo transformuojasi į konkurenciją dėl finansavimo ir prestižo[329]. Įprastai daugiau resursų skiriama aukšto lygio mokslinių tyrimų universitetams, o kitos institucijos, gaudamos ženkliai mažesnį finansavimą ir negalėdamos konkuruoti dėl prestižo, turi koncentruotis į studijas ir vietinių bendruomenių poreikius[330]. Taip stiprėja akademinis kapitalizmas, kai mokslinė veikla tampa ne grynomis tiesos paieškomis, bet galios žaidimu dėl prestižo ir resursų. Nuo turimo institucijos prestižo priklauso tiek mokslinių tyrimų finansavimas, tiek galimybė skelbti savo mokslo pasiekimus, siekiant mokslo bendruomenės pripažinimo[331]. Universitetai ir jų strateginis valdymas nukreipiamas į veikimą konkurencinėje aplinkoje. Taip sumažinama mokslinio bendradarbiavimo siekiant pažangos žinių kūrimo ir mokymo srityse erdvė, o žinios, kaip viešasis gėris, sukurtas bendromis pastangomis, pradedamos vertinti kaip privatus gėris, siekiant konkurencinio pranašumo.[332]

Apibendrinant, nacionalinėms aukštojo mokslo sistemoms patiriant tarptautinės politikos spaudimą išlikti didėjančios konkurencijos sąlygomis,

---

324 Amaral ir Magalhães, „The Emergent Role of External Stakeholders“, 3.
325 Chan, „International Cooperation in Higher Education“, 32.
326 Bob Jessop, „On Academic Capitalism“, *Critical Policy Studies* 12, nr. 1 (2018): 105.
327 Eggins, „Globalization and Reform“, 7.
328 Aarrevaara et al., „Universities and the Knowledge Society“, 7.
329 Münch, *Academic Capitalism*, 5.
330 Jay R. Dee, Liudvika Leišytė ir Barend J. R. van der Meulen, „Conceptualizing Higher Education Transformation: Introduction“, in *Research Handbook on the Transformation of Higher Education*, eds. Liudvika Leišytė, Jay R. Dee ir Barend J. R. van der Meulen (Edward Elgar Publishing, 2023), 3.
331 Münch, *Academic Capitalism*, 7.
332 Ibid, 10–11.

keičiasi suvokimas į pamatinius aukštojo mokslo principus ir vertybes. Valstybės savo valdymą nukreipia nuo siekio visas aukštojo mokslo institucijas vertinti lygiai, į siekį sukurti aplinką, skatinančią konkurenciją ir veiklos efektyvumą, o universitetų ir kitų aukštųjų mokyklų jungimas matomas kaip tinkama priemonė siekti šio tikslo. Taip pereinama prie rinkos modelių, kurie suvokiami kaip efektyvesni, diegimo, kas lemia aukštojo mokslo sistemos valdymo pokyčius, pereinant prie vadybinių praktikų diegimo. Kinta ir universitetų autonomijos samprata, pradedant ją sieti su savireguliacija, skaidrumu ir atskaitomybe, o ne su atskirumu nuo valstybės.

1.3.3. Institucinio lygmens pokyčiai

Neoliberalios valdymo praktikos pastaruosius dešimtmečius dominuoja ne tik aukštojo mokslo sistemos lygmeniu, bet skverbiasi ir į vidinę universiteto struktūra bei organizacinę kultūrą. Europos aukštojo mokslo tradicija paremta profesionalios akademinės bendruomenės, kuri kuria ir perduoda žinias ir kultūrą visuomenei bei kitoms kartoms, savivalda[333]. Tradicinė universiteto kultūra paremta stipriu akademiniu identitetu, kritikos, autonomijos, bendruomeniškumo ir demokratiškumo principais, yra priešinga veiklos efektyvumu paremtomis šiuolaikinėmis vadybinėmis praktikomis[334]. Ir nors konservatyvi akademinė tradicija priešinasi naujosios viešosios vadybos praktikų plėtrai, neoliberalios valdymo praktikos pamažu įsigali, keisdamos ne tik veiklos principus, bet ir akademinės bendruomenės supratimą apie save ir savo veiklą.

Dominuoja diskursas, kad tik naujosios viešosios vadybos praktikų diegimas universitetuose juos gali pakeisti į šiuolaikines, pagal konkurencijos dėsnius veikiančias organizacijas. Šis supratimas lėmė panašius pokyčius daugelyje aukštojo mokslo sistemų. Finansavimas pradėtas skirstyti pagal pasiektus rodiklius, išoriniai asmenys įtraukiami į valdymo sprendimus, daugiau galių pereina administraciniam personalui, silpninamas akademinio personalo dalyvavimas sprendimų priėmime, stiprinamas strateginio valdymo (angl. *strategic management*) lygmuo, didėja kokybės užtikrinimo sistemų svarba[335].

Naujoji viešoji vadyba gali būti vertinama kaip galios technologija, kuri apibrėžia kasdienę akademinio personalo rutiną[336]. Tai praktinis organizacinis

---

333 Amaral ir Magalhães, „The Emergent Role of External Stakeholders“, 2.

334 Lukasz Sulkowski, Anna Wozniak ir Robert Seliga, „Changes in the Organizational Culture of the University in Mergers and Acquisitions“, in *Advances in Human Factors, Business Management and Leadership*, eds. Jussi Kantola ir Salman Nazir (Springer, 2020), 584.

335 Teichler, „Are Academics Driven by Managerialism?“, 17.

336 Foucault, *Disciplinuoti ir bausti*, 250.

įrankis, kurio racionalumas susietas su praktiškumu, neutralumu ir efektyvumu, tačiau po tuo slypi kontrolės siekis. Sutinku su *Stephen J. Ball*, kad vadyba įgalina organizacinę kontrolę per specifinį diskursą, kuris leidžia profesionalizuoti šią sritį ir nustatyti procedūras, galiojančias visiems be pasirinkimo[337], Naujosios viešosios vadybos paradigma pakerta tikėjimą, kad viešosios paslaugos gali būti teikiamos efektyviai, taigi prarandamas ir pasitikėjimas akademijoje dirbančių profesionalų gebėjimais veikti, pasitikėjimo vakuumą užpildant kontrolės mechanizmais[338].

Naujoji viešoji vadyba skatina efektyvų hierarchinį valdymą, išstumdama kolegialaus valdymo tradiciją iki 1960-ųjų dominavusią universitetuose ir laikytą būtina akademinės laisvės sąlyga[339]. Naujoji vadybinė kultūra priešpastatoma kolegialiam valdymui[340], kuris suvokiamas kaip lėtas ir neefektyvus[341]. Akademikai, daugelį metų buvę pagrindine veikėjų grupe universiteto valdyme, užleidžia pozicijas išoriniams suinteresuotiems asmenims, jiems patikint strateginius sprendimus, rektorius matomas kaip vykdomasis direktorius, o ne „pirmas tarp lygių“.[342] „Pasidalintas valdymas“ virto administracijos dominavimu universitetuose, akademinei bendruomenei paliekant tik patarėjos funkcijas[343].

Verslumo universiteto modelyje akademinio personalo autonomija yra apribota kruopščia biurokratine kontrole[344]. Vadybinėmis praktikomis grįsto universitetų valdymo, veikiančio pagal efektyvumo ir ekonominę logiką, tikslas – pasiekti veiksmingumą ir rezultatyvumą, nepaliekant vietos emociniam įsitraukimui. Viską siekiama valdyti racionaliausiu įmanomu būdu, taip išstumiant laisvą bendradarbiavimą ir primetant taisykles, kuriose

337 Ball, „Management as a Moral Technology“, 198.
338 Amaral, „Transforming Higher Education“, 84.
339 Carvalho, „Academic Perception of Governance“, 45.
340 Maassen ir Cloete, „Global Reform Trends, 15; Rómulo Pinheiro ir Bjørn Stensaker, „Designing the Entrepreneurial University: The Interpretation of a Global Idea“, *Public Organization Review* 14, nr. 2 (2014): 4. Universitetai iš kitų organizacijų išsiskiria tuo, tai yra skėtinė organizacija, suteikianti struktūrą atskirų disciplinų plėtojimui. Nuo kitų organizacijų universitetai skiriasi žemo lygio vidine integracija. Skirtingos „akademinės gentys“ turi savo teritorijas organizacijos struktūroje. Tai yra atskiri departamentai, tyrimų centrai, fakultetai, mokyklos ir pan. Tradiciškai universitetuose darbo integracija buvo menka, struktūros beveik nesusijusios, o normos labiau susijusios su disciplina, nei bendra organizacijos kultūra. Kitaip tariant, universitetų veikla buvo organizuojama apie akademinę profesiją, o akademikai buvo labiau įsipareigoję savo tyrimų laukui nei universitetui. Čia kolegialus akademinis valdymas užtikrino akademinę laisvę, kuri buvo siejama su atskirais mokslo laukais, disciplinos žiniomis ir akademiniu ekspertiškumu. Administravimas tokioje akademijoje buvo suprantamas kaip neišvengiamas blogis, būtinas siekiant sukurti sąlygas akademikų veiklai.
341 Kauppi ir Erkkilä, „The Struggle Over Global Higher Education“, 316.
342 Aarrevaara et al., „Universities and the Knowledge Society“, 8.
343 Giroux, „Selling Out Higher Education“,184.
344 Moutsios, „The Bureaucratisation of the University“, 380.

už prioritetų ir veiklos standartų laikymąsi apdovanojama ar baudžiama[345], valdymo technologijos naudojamos siekiant įtraukti akademinį personalą į bendrą strateginių tikslų, nustatytų universiteto valdymo organų, kuriuose akademinis personalas vis mažiau dalyvauja, siekimą[346]. Vykdomoji lyderystė stiprinama kolegialios galios, paremtos atstovaujamųjų organų, sąskaita, kol akademinė bendruomenė pamažu virsta personalu, kuriam taikomos žmogiškųjų išteklių vadybos normos.[347]

Konkurencingumo diskursas ir universitetų strateginio valdymo kryptis lemia, kad akademinis personalas vis mažiau ir mažiau kontroliuoja savo darbą ir jo sąlygas,[348] o apribojant akademinio personalo dalyvavimą valdyme silpninamas profesinis jų statusas.[349]. *Stavros Moutsios* teigimu, „*tokioje organizacinėje aplinkoje logos, kaip diskursyvus samprotavimas ir kritika, tampa neįmanomas*“[350], o “*vadybiškumas [...] tam tikru mastu atriboja akademikus nuo jų darbo autonomijos*.“[351] Akademinė bendruomenė priverčiama pasitelkti biurokratinį diskursą, kuriame dominuoja produktyvumas, kontrolė ir strateginių tikslų vykdymas, kas lemia, kad laisvas tyrinėjimas, paremtas kiekvieno akademiko smalsumu ir interesais, tampa sunkiai įmanomas[352]. Naujosios mokslo tyrimų programų normos skatina akademikus prisitaikyti dirbti kolektyviniuose projektuose ir leisti laiką tyrimuose, kurie naudingi institucijai, bet nesusiję su jų mokslo interesais[353]. Taip jie yra atribojami nuo savo sukurtų žinių, šias paverčiant produktyvumo matu, nuo kurio priklauso asmens karjera ir sėkmė[354].

Rinkos logikos principų taikymas universitetų veikloje lemia ne tik struktūrinius, bet ir etinius bei diskursyvius pokyčius, o vadyba, arba lyderystė, yra šių pokyčių įgyvendinimo sistema, perkurianti universitetų kultūrą, kas, savo ruožtu, keičia visos aukštojo mokslo sistemos dalyvių tarpusavio santykius ir veikimo socialinėje erdvėje būdus[355]. Pasitelkiant

---

345 Ibid, 383.

346 Christine Morley, „The Systematic Neoliberal Colonisation of Higher Education: A Critical Analysis of the Obliteration of Academic Practice“, *The Australian Educational Researcher* 51, nr. 2 (2024): 571.

347 Ivar Bleiklie ir Svein Michelsen, „Political-Administrative Structures and University Policies“, in *Managing Universities: Policy and Organizational Change from a Western European Comparative Perspective*, eds. Ivar Bleiklie, Jürgen Enders ir Benedetto Lepori (Palgrave Macmillan, 2017), 220.

348 Poutanen, „ ‘I Am Done with That Now.’“, 627–8.

349 Morley, „The Systematic Neoliberal Colonisation“, 571.

350 Moutsios, „The Bureaucratisation of the University“, 365.

351 Poutanen, „ ‘I Am Done with That Now.’“, 628.

352 Olssen ir Peters, „Neoliberalism, Higher Education“, 313.

353 Romuald Normand, „The New Spirit of Managerialism“, in *The Changing Epistemic Governance of European Education: The Fabrication of the Homo Academicus Europeanus?* (Springer, 2016), 169.

354 Moutsios, „The Bureaucratisation of the University“, 389.

355 Ball, „Neoliberal Education?“, 1049–50.

akademinių rezultatų matavimą ir reguliavimą siekiama sukurti optimalaus veikimo normą, kuri neatsiejama nuo akademinio kapitalizmo, kai akademinė veikla tampa pelninga parduodama paslauga[356]. Tai lemia išsilavinimo, mokymo(si), buvimo mokslininku sampratos kaitą, performatyvumui tampant pagrindiniu veiklos principu. Performatyvumas čia suprantamas taip, kaip jį supranta *Stephen J. Ball*, t. y. kaip technologija, kuri tiesiogiai susieja pastangas, vertybes, tikslus ir savęs suvokimą su veiklos rezultatais ir jų palyginimu[357].

Vidinės kokybės užtikrinimo sistemos pritaikomos prie išorinių reikalavimų, taip paversdamos universitetus disciplinavimo sistemomis. Tik šiuo atveju disciplina nukreipiama ne į išorę, o į universiteto viduje esančius individus, kad jų veikla atitiktų institucijos strateginius tikslus[358]. Sukuriama aplinka, kur subjektai prisiima atsakomybę dirbti sunkiau, greičiau ir geriau, kad jaustųsi vertingi palyginus su kitais, tam dažniausiai pasitelkiant pamatuojamus rezultatus[359]. Visos šios neoliberalios valdymo technologijos reikalauja nuolatinio ir kryptingo darbo su savimi, naujos darbo etikos, kuria remiantis individai save valdo ir pradeda veikti pagal naujus reikalavimus. Akademinių darbuotojų vaidmens suvokimas keičiamas mažais žingsniais ir per atskiras, dažnai dviprasmiškas iniciatyvas. Tačiau visos kartu šios iniciatyvos sudaro vienijantį diskursą apie veiklos standartus, kokybę, įgūdžius, kompetencijų tobulinimą ir t. t. Taip didinamas akademikų veiklos matomumas, sukuriama erdvė matavimams ir standartizavimui, kas keičia galios santykius tiek universiteto viduje, tiek ir sistemos lygiu[360]. Kaip pabrėžia *Henry A. Giroux* „*iš akademikų tikimasi, kad jie bus* „*akademiniais entrepreneriais*“, *kurie vertinami dėl savo prestižo ir galimybių pritraukti pinigus, o ne dėl mokymo, tyrimų ir kitų viešųjų paslaugų, kurias gali suteikti*.“[361]

Aukštosios mokyklos skatinamos kurti visuomenei svarbias žinias ir technologijas, būtinas valstybės ekonominiam konkurencingumui palaikyti, aukštasis išsilavinimas susiejamas su darbo rinkos poreikiais, žmogiškųjų išteklių įsidarbinimo galimybėmis. Neoliberalizmas atnešė į klientą orientuotą požiūrį aukštajame moksle. Tačiau klientas neturėtų būti suprantamas tiesiogiai kaip studentas ir į jį orientuotas mokymas. Tai daug platesnė suinteresuotų asmenų grupė, pradedant darbdaviais, baigiant kitomis

356 Morrissey, „Governing the Academic Subject“, 799.
357 Ball, „Neoliberal Education?“, 1053.
358 Foss Hansen et al., ”Balancing Accountability and Trust“, 3.
359 Ball, „Management as a Moral Technology“, 195.
360 Ball, „Neoliberal Education?“, 1052.
361 Henry A. Giroux, „Democracy’s Nemesis: The Rise of the Corporate University“, *Cultural Studies ↔ Critical Methodologies* 9, nr. 5 (2009): 673.

visuomenės grupėmis. Aukštosiose mokyklose viskas – priėmimas, studijų turinys, studentai, akademinis personalas ir jų veiklos praktikos – yra pajungiami vadybiniams imperatyvams ir ekonominei naudai gauti[362].

Universitetai, kaip pagrindinės žinių kūrimo ir sklaidos institucijos, yra vertinamos pagal įvairius rodiklius, kurie pasitelkiami matuoti jų veiklos efektyvumą, atsitiktinai ar sąmoningai veikia jų elgesį ir pasirenkamą veiklos kryptį, organizacines praktikas institucijų viduje[363]. Visi šie galios žaidimai skatina universitetus vis dažniau pasitelkti įvairias rinkodaros strategijas, daugiau dėmesio skirti prekės ženklo plėtojimui ir įvaizdžio kūrimui[364], taigi akademikų ekspertinis žinojimas, susijęs su turiniu, pasidaro antraeilis. Tokia orientacija didina kokybės užtikrinimo ir kontrolės procedūrų reikšmę.

Siekiant išlikti nuolatinėje kaitoje, žinių pritaikymas pasidaro gyvybiškai svarbus. Tačiau, universitetuose turėtų būti ne tik kuriamos ekonomiškai naudingos žinios ir ugdomos kompetencijos, bet ir formuojamos asmenybės[365]. Universitetai turėtų būti ne tik mąstymo vieta, bet vieta, kurioje mąstymas susijungia su veikimu, žinios su socialiai atsakingais veiksmais, vieta, kur formuojama pilietinė pozicija[366]. Tačiau neoliberalioje tvarkoje tradicinės liberalios idėjos yra išstumiamos funkcionalistinio požiūrio į žinias, kurios siejamos su ekonominiu naudingumu. Susiformuoja lūkestis, kad universitetai teiktų ne akademinį žinojimą, tačiau praktinį išsilavinimą, kuris tenkintų plačiosios visuomenės poreikius. Čia netgi galima rasti paralelę tarp amerikietiškojo ir sovietinio aukštojo mokslo modelio, kurie nors ir rėmėsi skirtingomis prielaidomis, tačiau tikslu mato praktinį žinių pritaikomumą.

Aukštasis mokslas matomas kaip investicija į žmogiškąjį kapitalą, kuri naudingesnė asmeniui nei bendruomenei, taip formuojant diskursą apie išsilavinimą kaip pirmiausia privatų, o ne viešąjį gėrį. Jei švietimas anksčiau buvo suvokiamas kaip žinių perdavimas, tai dabar jis matomas kaip paslauga, skirta padidinti konkurencinį panašumą darbo rinkoje[367]. Į studijas žiūrima per kompetencijų ir kokybės prizmę, kas pakeitė į žinias orientuotą požiūrį , o studentai pradėti suvokti kaip klientai arba vartotojai[368]. Studentai šiuolaikiniame pasaulyje tapo sinonimu talentams, kuriuos reikia mobilizuoti, darbo jėga, kurią reikia panaudoti, investicija, kuri garantuos valstybės konkurencingumą, vartotojais, kuriuos reikia pritraukti. Tuo tarpu akademinis

362 Morley, „The Systematic Neoliberal Colonisation“, 571.
363 Scott, „Markets and Managerialism“, 8–9.
364 Sułkowski, Seliga ir Woźniak, „Image and Brand Awareness“, 608.
365 Giroux, „Democracy's Nemesis“, 687.
366 Henry A. Giroux ir Susan Searls Giroux, *Take Back Higher Education: Race, Youth, and the Crisis of Democracy in the Post-Civil Rights Era* (Palgrave Macmillan, 2004), 285.
367 Beth Mintz, „Neoliberalism and the Crisis in Higher Education: The Cost of Ideology“, *American Journal of Economics and Sociology* 80, nr. 1 (sausis 2021): 84–5.
368 Stromquist, *Education in a Globalized World*, 116.

personalas tapo inovatoriais, entrepreneriais, žinių perdavėjais[369]. „*Vyraujančiame neoliberalizmo diskurse, kuris yra užvaldęs visuomenės vaizduotę, nebėra sąvokų politinei ir socialinei transformacijai, kritiniam švietimui, demokratinėms vizijoms ar kritinei socialinei veikmei*, *kurios galėtų padėti išplėsti demokratinio viešojo gyvenimo prasmę ir tikslą bei jo sąsajas su aukštuoju mokslu*.“ – teigia *Henry A. Giroux*[370]. Rinkos požiūris susiaurina socialinio įsipareigojimo apibrėžimą iki profesinių įgūdžių ir profesinės etikos bei skatina susikoncentruoti į techninius ir veiklos įgūdžius privačiam sektoriui – būti lanksčiam, prisitaikančiam ir demonstruojančiam rezultatus[371].

Kaip teigia postmodernizmo atstovas *Jean-François Lyotard*, mokslinis žinojimas pradedamas apibrėžti ne teisingumo ir klaidingumo, bet „*efektyvumo kriterijumi: techninis ėjimas yra „geras“ tada, kai jis veikia geriau ir arba išeikvojama mažiau nei kitu ėjimu*“[372], taikomieji tyrimai tampa dominuojančiais dėl savo naudingumo, kas lemia instrumentinį mokslo suvokimą. Aukštojo mokslo reformų iniciatyvos nukreipiamos į siekį išlikti tarptautinės konkurencijos sąlygomis, taigi daugiausiai dėmesio skiriama konkurencijai tarp aukštojo mokslo institucijų ir akademinio personalo didinti, kas, įsivaizduojama, turėtų lemti didesnį mokslinį produktyvumą ir geresnę tyrimų kokybę[373]. Šiuolaikinės mokslo kokybės vertinimo sistemos orientuojasi į poveikio vertinimą, kas sudaro prielaidas atsisakyti ilgesnės trukmės ar „plyno lauko“ tyrimų[374]. *Mikko Poutanen* analizuodamas Suomijos aukštojo mokslo reformas teigia, kad vyraujantis pozityvus diskursas apie meistriškumą nugalina mokslininkus – jie ir toliau laisvai gali rinktis savo tyrimus, tačiau yra vis labiau prižiūrimi ir priklausomi nuo veiklos rezultatais ir konkurencija paremto finansavimo modelio[375].

Apibendrinant galima teigti, kad neoliberaliosios valdysenos mechanizmai įsitvirtino aukštojo mokslo sistemoje visais lygmenimis. Aptarti pokyčiai užtikrina, kad neoliberali tvarka taptų nekvestionuojama norma ir savireguliacijos mechanizmu. Nors ir kritikuodami beribę konkurenciją, universitetai, vedini rinkos motyvacijos, patys savo iniciatyva gerina savo

---

369 Jan Masschelein ir Maarten Simons, „The University: A Public Issue“, in *The Future University: Ideas and Possibilities*, ed. Ronald Barnett (Routledge, 2012), 168.

370 Giroux, „Selling Out Higher Education“,180.

371 Guy Neave ir Peter Maassen, „The Bologna Process: An Intergovernmental Policy Perspective“, in *University Dynamics and European Integration*, eds. Peter Maassen ir Johan P. Olsen (Springer, 2007), 150.

372 Jean-François Lyotard, *Postmodernus būvis: ataskaita apie žinojimą*, vert. Sigitas Pavilionis (Baltos lankos, 2010), 97.

373 Aarrevaara et al., „Universities and the Knowledge Society“, 10.

374 Mark Olssen, „Neoliberal Competition in Higher Education Today: Research, Accountability and Impact“, *British Journal of Sociology of Education* 37, nr. 1 (2016): 135.

375 Poutanen, „ ‘I Am Done with That Now.’“, 630.

paslaugų kokybę, labiau orientuodami jas į rinką, į tai, ką pasirengę „pirkti“ vartotojai, o reitingai ir kitos rinkodaros priemonės skatina universitetus dalyvauti efektyvumo varžybose ir pagal šias priemones koreguoti savo veiklą.

2. UNIVERSITETŲ JUNGIMAS

Universitetų jungimas nėra naujas reiškinys, tačiau šios priemonės populiarumą ir platų taikymą paskatino aukštojo mokslo neoliberalizavimas. Organizacijų jungimai savo esme yra strateginio valdymo priemonė, tačiau išimtinai vadybinis požiūris į universitetų jungimą dominuoja tik JAV[376]. Kitur universitetų jungimas yra ir politinė priemonė, aukštojo mokslo reformų dalis[377]. Universitetų jungimas šioje disertacijoje analizuojamas iš politinės perspektyvos, kaip politinė neoliberalaus valdymo strategija, padedanti plėsti ir gilinti neoliberalias valdymo praktikas tiek visoje aukštojo mokslo sistemoje, tiek ir universitetuose.

Mokslo ir studijų institucijų jungimas, kartu su valdymo ir finansavimo pokyčiais, nuo XX a. 9-ojo dešimtmečio yra populiarus įrankis vykdant sistemines aukštojo mokslo reformas Australijoje, Europos, Afrikos, Azijos, Šiaurės Amerikos šalyse. Universitetų jungimas jau daugiau nei du dešimtmečius yra ir Lietuvos aukštojo mokslo politikos darbotvarkėje. Daroma prielaida, kad įvairiomis formomis sujungdamos savo potencialą mokslo ir studijų institucijos gali pasiekti sinergiją, lemiančią didesnį visos sistemos efektyvumą bei geresnę mokslo ir studijų kokybę, gebėjimą geriau konkuruoti tarptautiniu mastu[378]. Ir nors kiekvienas jungimo atvejis yra unikalus tiek dėl aukštojo mokslo sistemų, politikos, istorijos, kultūros, ir socialinės aplinkos skirtumų, tiek dėl institucijų ypatumų[379], bendros politikos tendencijos yra aiškios.

Šiame skyriuje aptariamas organizacijų jungimo reiškinys ir jo specifika aukštajame moksle. Vėliau analizuojama universitetų jungimo samprata, klasifikacijos, tikslai ir etapai. Galiausiai atskleidžiamas universitetų jungimo, kaip vadybinio ir politinio reiškinio, dvilypumas. Universitetų jungimas iš vadybinės perspektyvos atskleidžiamas kaip strateginis institucijos sprendimas. Tuo tarpu iš politinės perspektyvos ši priemonė atskleidžiama kaip viena iš neoliberaliųjų aukštojo mokslo sistemos valdymo praktikų.

---

376 Pavyzdžiui, Martin ir Samels, *Merging Colleges for Mutual Growth*, 20-21; Azziz et al., *Strategic Mergers in Higher Education*, 20.

377 Pavyzdžiui, Eastman ir Lang, *Mergers in Higher Education: Lessons from Theory and Experience*, 5; Adrian Curaj et al., eds., *Mergers and Alliances in Higher Education: International Practice and Emerging Opprtunities* (Springer, 2015), vi; Leon Cremonini, Saeed Paivandi, K. M. Joshi, eds., *Mergers in Higher Education: Practices and Policies* (Studera Press, 2019), 3.

378 Harman ir Harman, „Institutional Mergers in Higher Education“, 30–1.

379 Ursin et al., „Is Education Getting Lost“, 238.

2.1. Įsigijimai ir susijungimai: nuo verslo iki universitetų

„*More and more institutions are choosing to join forces rather than risk standing alone, and for those who do not choose a partner, the future will be grim indeed.*“[380]

Susijungimai ir įsigijimai (angl. *mergers and acquisitions*) versle yra įprastas reiškinys, iš akademinės perspektyvos plačiau pradėtas analizuoti 1970-siais[381]. Viešajame sektoriuje susijungimai vyksta rečiau, mokslinių tyrimų šioje srityje mažiau. Dėl to, iki pat XXI a. pr. šios srities tyrimuose dominavo vadybinis ir ekonominis požiūriai[382].

Verslo literatūroje susijungimai ir įsigijimai yra vienas terminas, apimantis du procesus. Įsigijimai yra susiję su įmonių pirkimu, turint tikslą visiškai ar dalinai integruoti įmonę į ją nusipirkusią organizaciją. Tuo tarpu susijungimas reiškia dviejų įmonių susiliejimą, sukuriant naują organizaciją[383]. Mokslo ir studijų institucijų atveju retai kalbama apie įsigijimus ir susijungimus, dažniausiai naudojamas jungimo, o kalbant apie sistemos lygmenį – tinklo optimizavimo terminas. Aukštųjų mokyklų jungimu įvardijama tiek vienos institucijos integracija į kitą, tiek naujos kūrimas iš kelių institucijų.

Versle jungimai vyksta siekiant sustiprinti organizaciją ir padėti jai tapti konkurencingesnei. Tai pasiekiama dėl informacijos, technologijų, finansų, rinkos, klientų ir kitų išteklių sujungimo, kas padeda apsisaugoti nuo nestabilumo ir įvairių išorinių grėsmių[384]. Panašūs tikslai keliami ir jungiant aukštąsias mokyklas – sutelkti išteklius kokybiškesnei, platesnei ir efektyvesnei veiklai. Taigi, jungimai versle ir aukštajame moksle yra panašūs daugeliu aspektų:

1. tikslais. Jungimas yra atsakas į išorinį ir vidinį spaudimą, bandant suvaldyti grėsmes[385]. Visais atvejais siekiama didesnio veiklos efektyvumo ar

[380] Martin ir Samels, *Consolidating Colleges and Merging Universities*, 3.

[381] Florian Bauer ir Kurt Matzler, „Antecedents of M&A Success: The Role of Strategic Complementarity, Cultural Fit, and Degree and Speed of Integration“, *Strategic Management Journal* 35 (2013): 270.

[382] Leo Goedegebuure, „Mergers and More: The Changing Tertairy Education Landscape in the 21st Century“, HEIK working paper series 2012/01 (University of Oslo, Faculty of Educational Sciences, 2012), 1.

[383] Hana Bor ir Avraham Ketko, „A University Reinvents Itself: A Case Study for Understanding Strategic Mergers and Integration between Academic Institutions“, *Review of International Comparative Management* 20, nr. 3 (2019): 242.

[384] Ibid, 242–243.

[385] Göran Melin, „University Merger Processes“, in *Diversity and Excellence in Higher Education*, eds. Rosalind M. O. Pritchard, Matthias Klumpp, Ulrich Teichler (Sense Publishers, 2015), 49.

konkurencingumo[386], nepaisant to, kad verslo motyvacija dažnai ekonominė, o aukštųjų mokyklų jungimas nukreiptas į socialinius tikslus.

2. komunikacija. *Eero Vaara* ir *Janne Tienari*, analizuodami bankų susijungimo diskursus, išskyrė keturias grupes argumentų, kuriais siekiama pateisinti jungimus – kultūrinius, ekonominius, visuomeninius ir individualius[387]. Tai yra universalūs argumentai, tinkantys visais atvejais. Visgi, skirtingų argumentų reikšmė bendrame diskurse skiriasi priklausomai nuo organizacijos pobūdžio. Universitetų ir kitų aukštųjų mokyklų jungimo atveju dominuoja visuomeniniai ir kultūriniai argumentai, tuo tarpu versle jungimai labiau siejami su ekonominiais argumentais[388].

3. eiga. Visais atvejais jungiant organizacijas taikomi vadybiniai strateginio valdymo principai, o jungimas vyksta tam tikra seka: priimamas sprendimas jungtis, nustatomi kriterijai partneriams ir vykdoma jų paieška, jungimas planuojamas, vertinamos galimybės susijungti, deramasi dėl sąlygų, vykdomas išsamus patikrinimas (angl. *due diligence*), parengiama jungimo sutartis, ji pasirašoma ir tuomet vyksta integracija[389].

4. nauda. Įrodyta, kad jungimai savaime vertės negeneruoja, todėl gauta nauda dažnai būna mažesnė nei planuota, o sėkmingų jungimų būna 40-60 proc.[390] Kai kurie autoriai teigia, kad sėkmės rodiklis vos siekia 30 proc.[391]. Ekonominės naudos vertinimą dažnai apsunkina netikrumas, o vertinant platesnę naudą tiek viešajame, tiek privačiame sektoriuose pasitelkiami panašūs kriterijai, gali skirtis tik jų svarba. Pavyzdžiui, jungimo sinergijos vertinimo modelis apima našumo, rinkos galios, partneryščių, tinkliškumo ir padėties dimensijas ir yra naudojamas vertinti tiek verslo įmonių, tiek viešųjų organizacijų jungimams[392].

5. sėkmė. Jungimuose sėkmė siejama su organizacijos veiklos rodikliais. Dažniausiai jie apibrėžiami per veiklos efektyvumą, užimamą rinkos dalį, prekės ženklo stiprumą, suinteresuotų asmenų nuomonę ir pan.[393]. Šie aspektai svarbūs tiek aukštosioms mokykloms, tiek verslo įmonėms.

---

[386] Bor ir Ketko, „A University Reinvents Itself“, 246; Aarrevaara ir Dobson, „Merger Mania?“, 62.

[387] Eero Vaara ir Janne Tienari, „Justification, Legitimization and Naturalization of Mergers and Acquisitions: A Critical Discourse Analysis of Media Texts“, *Organization* 9, nr. 2 (2002): 275.

[388] Rūta Bružienė, „University Mergers in Lithuania: A Media Discourse Analysis“, *Acta Paedagogica Vilnensia* 42 (2019): 161.

[389] Bor ir Ketko, „A University Reinvents Itself“, 246; Azziz et al., *Strategic Mergers in Higher Education*, 20; Martin ir Samels, *Merging Colleges for Mutual Growth*, 20–1.

[390] Bauer ir Kurt Matzler, „Antecedents of M&A success“, 269.

[391] Puusa ir Kekäle, „Feelings over Facts“, 432.

[392] Emilie R. Fieldman ir Exequiel Hernandez, „Synergy in Mergers and Acquisitions: Typology, Lifecycles, and Value“, *Academy of Management Review* 47, nr. 4 (2021): 550.

[393] Bor ir Ketko, „A University Reinvents Itself“, 274–75; Martin ir Samels, *Consolidating Colleges and Merging Universities*, 45.

Visgi, nors jungimo procesas panašus visose organizacijose, aukštųjų mokyklų jungimai turi ir tam tikrų ypatumų:

1. interesai. Viešųjų organizacijų jungimo procesuose dažnai aktyviai dalyvauja politikai, jungimo procesu labiau domisi visuomenė. Dėl didesnio visuomenės ir suinteresuotų asmenų įvairovės, aukštųjų mokyklų jungimai turi atitikti aukščiausius finansinio ir organizacinio skaidrumo standartus[394].

2. valdymas. Universitetų valdymas dažnai decentralizuotas, jose veikia daug atskirų autonomiškų padalinių, kuriuose akademinė bendruomenė taip pat veikia laisvai, o tai sunkina jungimo procesą. Toks tradicinis akademijos valdymo modelis yra konservatyvus, nepaslankus pokyčiams ir rizikai. Todėl universitetų jungimo atveju dažnai keičiamas ir valdymas, diegiant naujas vadybines praktikas[395].

3. kultūrinės įtampos. Universitetai, skirtingai nei verslo įmonės, yra pliuralistinės organizacijos, kuriose telpa daug skirtingų kultūrų. Universitetus sudaro daug „atskirų mažų pasaulių“ su skirtingomis akademinėmis gentimis, kurioms būdinga savita hierarchija ir vertybės, skiriasi ir požiūris į jungimą[396]. Jungimo metu diegiamos vadybinės praktikos mažina pliuralizmą ir atskirų bendruomenių įtaką sprendimų priėmimo procese[397].

4. socialiniai tikslai. Aukštųjų mokyklų jungimo sėkmė dažniausiai vertinama ne tik pagal ekonominius rodiklius. Ne mažiau svarbūs yra ir socialiniai rodikliai, tokie kaip prieinamumas, studijų kokybė ir pan.[398]

5. analizės prieiga. Verslo įmonių jungimai dažniausiai analizuojami ekonomikos, finansų, teisės ir vadybos moksluose pasitelkiant kiekybinius metodus. Aukštųjų mokyklų jungimai analizuojami dažniau iš politinės, vadybinės ar sociologinės perspektyvos, atliekant kokybinius tyrimus.

Aukštųjų mokyklų jungimai iš vienos pusės yra strateginio valdymo praktika, paremta ekonomine logika. Kita vertus, mokslo ir studijų institucijoms būdinga decentralizacija, todėl jungimai tampa sudėtingesni ir mažiau nuspėjami nei versle. Į aukštųjų mokyklų jungimus įsitraukia daug interesų grupių, jungimais siekiama ne tik ekonominių, bet ir socialinių tikslų. Todėl aukštųjų mokyklų jungimai yra ir politikos priemonė. Jungimai yra neoliberalios valdysenos technologija, keičianti ne tik aukštųjų mokyklų valdymo struktūrą ir praktikas, bet ir supratimą, kaip jos turi veikti.

---

394 Nikolaos Giovanis ir Aiketerini Chasiotou, „Mergers in Higher Education Institutions, New Public Management and Corporate Governance: Some Evidence from Greece“, *Corporate governance: An interdisciplinary outlook*, 2022: 118.

395 Azziz et al., *Strategic Mergers in Higher Education*, 42; Giovanis ir Chasiotou, „Mergers in Higher Education Institutions“, 119.

396 Matt Persson, ir Magnus Frostenson, „Support and Opposition in an Attempted Higher Education Merger“, *Tertiary Education and Management* 27 (2021): 63.

397 Bor ir Ketko, „A University Reinvents Itself“, 249–50.

398 Ibid, 253.

2.2. Aukštųjų mokyklų jungimo ypatumai

„Global university rankings, university mergers and the idea of world class universities are all interrelated manifestations of the (neoliberal) world of excellence.“[399]

Aukštojo mokslo sistema yra sudėtingas struktūrų, jų sąveikų ir reguliavimo mechanizmų tinklas, kuris yra ženkliai platesnis už atskiras aukštojo mokslo institucijas ir jų struktūrą. Pagrindinis aukštojo mokslo sistemos valdymo klausimas yra ne tik kaip surasti subalansuotą santykį tarp aukštojo mokslo institucijų, valdžios bei visuomenės, bet taip pat ir kaip susieti skirtingas šio daugiainstitucinio sektoriaus dalis, kai atskirų rūšių institucijoms taikomos skirtingos reguliavimo priemonės, mechanizmai, skirtinga reguliavimo apimtis.

Europai tradiciškai būdingas gerovės valstybės modelis kinta, neoliberalios valdymo praktikos įneša vis daugiau rinkos ir konkurencijos taisyklių visame viešajame sektoriuje, neišskiriant ir aukštojo mokslo. Kaip jau minėta, pereinama prie valstybės kontrolės mechanizmų diegimo, valstybinio finansavimo mažėjimo arba jo nedidėjimo, žinių ekonomikos diskursas keičia visuomenės supratimą apie universitetus ir jų vaidmenį. Visa tai skatina galvoti apie aukštojo mokslo sistemos efektyvumą, kurio neišvengiama dalis yra tinklo optimizavimo klausimas, siejamas su galimybe sukurti geriau prie rinkos poreikių galinčią prisitaikyti sistemą.

Bendradarbiavimas tarp aukštųjų mokyklų nėra naujas reiškinys. Jis visuomet natūraliai ar skatinant vyko įvairiomis formomis – nuo neformalaus bendradarbiavimo vykdant bendrus tyrimus ir mainus iki aljansų, kuriems būdingas mažas formalumo lygis ir bendradarbiavimas tik pasirinktose veiklose, kūrimo, konsorciumų bendroms veikloms steigimo ir visiškos integracijos jungiantis[400]. Aukštųjų mokyklų susijungimas yra pati radikaliausia bendradarbiavimo forma[401], kuri pastaruosius kelis dešimtmečius tapo labai populiaria. Bendriausia prasme jungimas yra procesas, kurio metu dvi ar daugiau atskirų institucijų ar jų dalių yra sujungiamos ir tampa viena organizacija – paskiriamas vienas vadovas, sukuriama viena valdymo sistema ir pan. Sunku įsivaizduoti didesnį pokytį, jungimo procesas visais atvejais yra iššūkis[402], nes bent viena iš institucijų

[399] Kohvakka ir Nevala, „Rankings and Their Limits“, 32.

[400] Luke Georghiou ir Jennifer Cassingena Harper, „Mergers and Alliances in Context“, knygoje *Mergers and Alliances in Higher Education: International Practice and Emerging Opprtunities*, eds. Adrian Curaj et al. (Springer, 2015), 2; Lang, „A Lexicon of Inter-Institutional Cooperation“, 157.

[401] Lang, „A Lexicon of Inter-Institutional Cooperation“, 153.

[402] Melin, „University Merger Processes“, 31.

praranda savo teisinį ir kultūrinį nepriklausomumą[403]. Aukštųjų mokyklų jungimo atveju įprastai sukuriamos institucijos, kurioms būdinga didesnė veiklų ir temų diversifikacija, tarpdisciplininiškumas. Po jungimo aukštąsias mokyklas galima laikyti naujomis rinkos žaidėjomis, kurios atsiranda (dažniausiai valstybės paskatintos) siekiant padidinti paslaugų spektrą, veiklos efektyvumą ar skatinti pedagogines inovacijas[404].

Kalbant apie aukštųjų mokyklų jungimus verslo terminais, praktikoje dažniau pasitaiko „įsigijimo“, o ne „susijungimo“ atvejai. Prie įsigijimų galima priskirti tuos atvejus, kai mokslo ir studijų institucija įgyja kitos mokslo ir studijų institucijos kontrolę. Tai gali būti tiek integracijos atvejai, tiek ir atvejai, kai kita organizacija išlaiko funkcinį ir/ar teisinį nepriklausomumą ir savo prekės ženklą. Tuo tarpu susijungimas turėtų būti suprantamas kaip naujos organizacijos kūrimas apjungiant kelias jau egzistavusias organizacijas, kurio pagrindinis tikslas yra sudaryti sąlygas naujai organizacijai geriau spręsti išorės ir vidaus iššūkius [405]. Jungimas yra visa apimanti partnerystė, kuri remiasi bendra vizija ir siekiu perkurti save ne tik veiklos, bet ir identiteto prasme[406].

Pirmoji aukštųjų mokyklų jungimo banga, apėmusi nemažai Vakarų pasaulio valstybių, tokių kaip D. Britanija, Nyderlandai, Norvegija, Australija ir pan., fiksuojama XX a. 8–9 dešimtmečiuose, kilus poreikiui spręsti su aukštojo mokslo masiškumu susijusius iššūkius,[407] sprendžiant „*kaip užtikrinti beribių poreikių patenkinimą turint ribotus išteklius*.“[408] *Grant Harman* ir *Kay Harman* pažymi, kad Europa į šiuos iššūkius reagavo kurdama binarinę aukštojo mokslo sistemą ir taip plėsdama savo aukštųjų mokyklų tinklą, o vėliau mokslo ir studijų institucijas stambindama. Tuo tarpu JAV nuėjo kitu keliu – stambino universitetus, plėtė studentų miestelius ir steigė konsorciumus.[409] JAV požiūrį puikiai atspindi „*jungimo bendram augimui*“ strategija, kai jungimas yra suprantamas ne kaip priemonė išvengti bankroto, bet kaip strateginis tikslas siekiant didesnio konkurencingumo ir renkantis partnerius pagal papildomumo galimybes[410].

Antroji jungimų banga vyko pirmaisiais XXI a. dešimtmečiais visame pasaulyje daug didesniu intensyvumu, ją apibūdinant kaip „*jungimų*

---

403 Lang, „A Lexicon of Inter-Institutional Cooperation“, 174.
404 Jongbloed, „Marketisation in Higher Education“, 116–17.
405 Heller-Schuh, Lepori ir Neuländtner, „Mergers and Acquisitions“, 367.
406 Martin ir Samels, *Merging Colleges for Mutual Growth*, 37.
407 Aarrevaara ir Ian R. Dobson, „Merger Mania?“, 63; Georghiou ir Cassingena Harper, „Mergers and Alliances in Context“, 1–2; Harman ir Harman, „Strategic Mergers of Strong Institutions“, 103.
408 Martin ir Samels, *Merging Colleges for Mutual Growth*, viii.
409 Harman ir Harman, „Strategic Mergers of Strong Institutions“, 100.
410 Martin ir Samels, *Merging Colleges for Mutual Growth*, ix–x.

manijąˮ[411]. Šio periodo jungimų tikslai artimesni JAV požiūriui ir labiau siejami su siekiu efektyviau valdyti aukštojo mokslo sistemą, skatinti ją labiau atliepti visuomenės poreikius bei didinti tarptautinį aukštųjų mokyklų konkurencingumą. *James Martin* ir *James E. Samels* prognozuoja, kad jungimų tarp mažų aukštojo mokslo institucijų skaičius didės, nes šiuolaikinis aukštojo mokslo kontekstas reikalauja labiau koordinuoto aukštojo mokslo institucijų veikimo akademinėje srityje[412]. Šiuolaikiniame pasaulyje veiklos konsolidacijos gali būti patrauklus ir protingas kelias siekti stabilios ateities. Autorių manymu, šiuo metu dėl informacinių technologijų galimybių ir itin konkurencingos aplinkos, patrauklesnės atrodo didesnės aukštosios mokyklos, kurios yra pasiruošusios ateities iššūkiams[413].

Didžioji dalis aukštųjų mokyklų jungimų įvyksta viešajame sektoriuje ir yra platesnių aukštojo mokslo reformų dalis. Todėl besijungiančios institucijos turi prisitaikyti ne tik prie kultūrinių pokyčių, bet ir prie kitų sistemoje įvykusių pasikeitimų. Atsižvelgiant į autonomišką ir konservatyvią universitetų ir kitų aukštųjų mokyklų prigimtį, tai kelia didelių iššūkių[414]. Iššūkius kelia ir didelis visuomenės dėmesys aukštųjų mokyklų jungimams. Pridėjus didelį kiekį skirtingų grupių interesų, aukštųjų mokyklų jungimo procesas pasidaro itin sudėtingas[415]. Be to, aukštųjų mokyklų tinklo optimizavimas dažnai yra brangus procesas ekonomine ir socialine prasme, kuris trumpuoju laikotarpiu neatneša nei finansinio efektyvumo, nei sinergijos akademinėje veikloje[416].

2.2.1. Aukštųjų mokyklų jungimo tyrimų kryptys

Aukštųjų mokyklų jungimas pastaruosius kelis dešimtmečius yra plačiai tyrinėjamas reiškinys. Nepaisant to, dėl kiekvieno aukštųjų mokyklų jungimo kompleksiškumo ir kontekstualumo, reiškinio tyrimai fragmentiški. Nors aukštosios mokyklos jungiamos daugelyje šalių, šio reiškinio mokslinių tyrimų geografija apsiriboja keliomis – JAV, Suomija, Švedija, Danija, Norvegija, Prancūzija, D. Britanija, Airija, Australija, Kinija, Pietų Afrikos Respublika. Kitose šalyse vykstantys auštųjų mokyklų jungimai dažniausiai trumpai pristatomi lyginamuosiuose tyrimuose.

Aukštųjų mokyklų jungimas dažniau analizuojamas kokybiniais tyrimų metodais. Kiekybiniai tyrimai dažnai sunkiai įmanomi dėl nepakankamo

411 Pinheiro, Geschwind ir Aarrevaara, „Mergers in Higher Education“, 2.
412 Martin ir Samels, *Consolidating Colleges and Merging Universities*, ix.
413 Ibid, xii.
414 Arbo ir Bull, „Mergers in the North“, 107; Azziz et al., *Strategic Mergers in Higher Education*, 93
415 Stensaker, Persson ir Pinheiro, „When Mergers Fail“, 56.
416 Pinheiro, Geschwind ir Aarrevaara, „A World Full of Mergers“, 5.

tyrimo duomenų kiekio, negalint rasti pakankamai panašių atvejų[417], o skirtingų politinių ir institucinių kontekstų duomenis sunku lyginti ir apibendrinti. Didelės apimties kiekybiniai tyrimai dažniausiai taikomi analizuojant Kinijoje vykusius aukštųjų mokyklų jungimus[418].

Dažniausiai kiekybiniais metodais siekiama įvertinti jungimų poveikį ir patikrinti teiginius dėl jungimų metu pasiektos sinergijos įvairiose veiklos srityse. Visgi, šie tyrimai riboti, nes trūksta didelės apimties tyrimų, dažnai vertinimas atliekamas izoliuotai, nevertinant kitų priemonių įtakos[419], sunku įvertinti ilgalaikes pasekmes[420]. Iš senesnių tokio pobūdžio tyrimų, paminėtinas 1992 m. Australijos universitetų jungimų vertinimas, apimantis 74 institucijas[421] bei 2002 metų Norvegijos neuniversitetinių aukštųjų mokyklų jungimų vertinimas, apimantis 86 aukštąsias mokyklas[422].

Kokybiniuose aukštųjų mokyklų jungimų tyrimuose dažniausiai pristatomos atvejų analizės. Dominuoja vadybos mokslų perspektyva[423], dėmesį nukreipiant į organizacinius, administracinius ir ekonominius klausimus[424]. Rečiau jungimai analizuojami iš politinės perspektyvos[425]. Politinių konsolidacijos aspektų analizei daugiau dėmesio skirta analizuojant „pirmąją jungimų bangą“. „Antrosios bangos“ jungimai iš politinės perspektyvos analizuojami rečiau, dažniausiai siekiant atskleisti politinių tikslų, tokių kaip geresnė studijų ir mokslo kokybė, didesnis efektyvumas ir konkurencingumas, turinį ir politinių priemonių įgyvendinimą[426]. Rečiau pasitaiko jungimo rezultatų vertinimo analizės[427]. Dažnai mokslinėje literatūroje aptariamos tokių tyrimų nebuvimo priežastys, o esami tyrimai nepateikia labai optimistinių vertinimų tarp šio proceso grąžos ar vertės[428].

Kaip jau minėta, politiniai aukštųjų mokyklų jungimų tyrimai yra palyginti nedažni ir vyrauja tyrimai, susiję su instituciniais, vadybiniais arba

---

417 Georghiou ir Cassingena Harper, „Mergers and Alliances in Context“, 5.

418 Pavyzdžiui, Kang ir Liu, „Does the Merger of Universities Promote Their Scientific Research Performance?“, straipsnis 104098.

419 Ibid.

420 Georghiou ir Cassingena Harper, „Mergers and Alliances in Context“, 5; Pinheiro, Geschwind ir Aarrevaara, „A World Full of Mergers“, 6.

421 Goedegebuure, *Mergers in Higher Education*, 2.

422 Kyvik, „The Merger of Non-University Colleges in Norway“, 54.

423 Saleem Badat, „Institutional Combinations and the Creation of a New Higher Education Institutional Landscape in Post-1994 South Africa“, in *Mergers and Alliances in Higher Education: International Practice and Emerging Opprtunities*, eds. Adrian Curaj et al. (Springer 2015), 180.

424 Ursin et al., „Is Education Getting Lost“, 237.

425 Pinheiro, Geschwind ir Aarrevaara, „A World Full of Mergers“, 10–15.

426 Pavyzdžiui, Badat, „Institutional Combinations“, 179; Stephenson, „Discursive ‘Policy Logics’ of Mergers, 117; „Ursin et al., „Is Education Getting Lost“, 237 ir pan.

427 Nicoline Frølich ir Bjørn Stensaker, „Mergers and Missions: Investigating consequences for system diversity“, *Higher Education* 82 (2021): 412.

428 Georghiou ir Cassingena Harper, „Mergers and Alliances in Context“, 5.

akademinės profesijos klausimais. Atsižvelgiant į gilias universitetų veiklos tradicijas ir aukštą profesinės autonomijos lygį bei decentralizaciją, nemaža dalis tyrimų analizuoja kultūrinės integracijos aspektą jungimuose,[429] įvairius lyderystės aspektus jungimų procese[430]. Pripažįstama, kad tai sudėtinga veikla tiek administracijai, tiek akademinei bendruomenei, taigi siekiant tvarios integracijos būtinos sutelktos ilgalaikės pastangos. Dažnai analizuojami „minkštieji" organizaciniai elementai, tokie kaip organizacinė kultūra ir atskirų suinteresuotų asmenų grupių nuostatos[431].

Mikro lygmenyje galima išskirti kelias tyrimų kryptis. Viena jų susijusi su reputacija ir prekės ženklų valdymu[432]. Tai ypač svarbus aspektas, turintis tiesioginę įtaką tiek tarptautiniam, tiek nacionaliniam pripažinimui. Pastangos sukurti iš dalies ar visiškai naują identitetą, atnaujinti prekės ženklą ir sukurti geresnę reputaciją, yra vienas pagrindinių rūpesčių jungime[433]. Kita kryptis yra personalo valdymo klausimai jungimo procese. Dažniausiai vyrauja temos, susijusios su akademiniu identitetu ir savijauta, akademinės profesijos pokyčiais, mokslinių tyrimų atlikimo ir dėstymo aspektais[434].

2.2.2. Aukštųjų mokyklų jungimo etapai

Nepaisant reikšmingos nesėkmės rizikos, sėkmingą jungimą užtikrinti įmanoma tik sklandžiai įgyvendinus visus jungimo etapus, kuriuos išskyrė *Ricardo Azziz* ir kiti[435]:

1. paieška ir svarstymai. Šiame etape suformuluojama jungimo idėja, iniciatyva apsvarstoma įvairiais lygmenimis, įvertinamos rizikos ir naudos, pasirenkami partneriai, priimamas pirminis sprendimas ir apie jį pradedama kalbėti. Atsižvelgiant į tai, kad šis etapas apima daug įvairių aspektų, o patirti kaštai dar nėra dideli, būtent čia daugiausiai iniciatyvų ir baigiasi. Norint sėkmingai judėti toliau, labai svarbu detaliai apsvarstyti visus variantus ir objektyviai įsivertinti situaciją ir partnerius bei tinkamai informuoti apie sprendimą visas suinteresuotas šalis.

2. jungimo planavimas. Nors šis etapas nėra toks kompleksiškas, jis labai svarbus tolesnei sėkmei. Ne tik svarbu tinkamai suplanuoti jungimo eigą, bet ir sukurti bendrą viziją, iki minimumo sumažinti pasipriešinimą ir taip

---

429 Tea Vellamo et al., „Technical Identity in a Merger Process – Between a Rock and a Hard Place", in *Technical Universities: Past, Present and Future*, eds. Lars Geschwind, Anders Broström ir Katarina Larsen (Springer, 2020), 170.

430 Pinheiro, Geschwind ir Aarrevaara, „A World Full of Mergers", 14–15.

431 Arbo ir Bull, „Mergers in the North", 108; Harman ir Harman, „Institutional Mergers", 32.

432 Sułkowski, Seliga ir Woźniak, „Image and Brand Awareness", 609.

433 Geschwind, Melin ir Wedlin, „Mergers as Opportunities for Branding", 130.

434 Mikko Poutanen, „Accelerated Academia: Time Regimes of a University Merger", *Minerva* (2025).

435 Azziz et al., *Strategic Mergers in Higher Education*, 20.

sudaryti sąlygas sklandžiam jungimo procesui[436]. Kitaip tariant, šiame etape reikia suderinti besijungiančių organizacijų tikslus, suformuoti poreikio jausmą ir įvertinti procesui reikalingus resursus[437].

3. jungimas. Tai pats trumpiausias, bet intensyviausias etapas, kurio metu įgyvendinamas jungimo planas. Sėkmei užtikrinti būtinas tinkamas suinteresuotų asmenų įtraukimas į procesą ir tiksli bei savalaikė komunikacija.

4. ankstyvasis etapas po jungimo. Šiame etape, kuris trunka apie trejus metus, sustyguojami veiklos procesai, valdymo struktūra ir darbo rutina. Skiriamas dėmesys prekės ženklo vystymui, nes per jį formuojasi tiek naujasis organizacijos įvaizdis, tiek identitetas. Įvaizdis stipriai prisideda prie efektyvios komunikacijos ir aukštosios mokyklos reputacijos stiprinimo.

5. vėlyvas etapas po jungimo. Šiuo laikotarpiu, trunkančiu apie 7–10 metų[438], organizacijoje susiformuoja nauja kultūra, nusistovi santykiai ir pan. *Łukasz Sułkowski* ir kiti pažymi, kad vadybiniai ir organizaciniai jungimo aspektai baigiasi gerokai anksčiau, nei kultūrų susiliejimas[439].

Nors įvertinti aukštųjų mokyklų jungimo sėkmę ir objektyviai pamatuoti kaštų ir naudos santykį dėl ilgos jungimo proceso trukmės yra sunku[440], jungimo sėkmė priklauso nuo įvairių integracijos mechanizmų taikymo ir žmonių į(si)traukimo į procesą[441], organizacijų charakteristikos[442]. Savanoriški jungimai būna sėkmingesni, nes jungimo dalyviai noriau prisiima atsakomybę už procesą, derina veiksmus, dažniau sutampa organizacijų tikslai bei siekiama sukurti sinergiją, apjungiant stipriausius organizacijų aspektus (nesvarbu, ar kalbama apie akademinį personalą, infrastruktūrą ar organizacijos kultūrą). Sėkmė dažnesnė ir lygiaverčių jungimų atveju. Sėkmingiausi universitetų jungimai vyksta tarp lygiaverčių stiprių institucijų, kurios turi galimybių pagerinti bendrą veiklą, arba tarp institucijų, kurių veikla gali viena kitą papildyti ir išplėsti paslaugų pasiūlą[443].

2.2.3. Aukštųjų mokyklų jungimo klasifikacijos

Aukštųjų mokyklų jungimo kompleksiškumą atskleidžia įvairių klasifikacijų gausa. Jungimai skirstomi pagal veiklos sektorių, jungiamų organizacijų

436 Ursin et al., „Is Education Getting Lost“, 239.
437 Azziz et al., *Strategic Mergers in Higher Education*, 15.
438 Goedegebuure, „Mergers and More“, 2.
439 Sulkowski, Wozniak ir Seliga, „Changes in the Organizational Culture“, 591.
440 Aagaard, Foss Hansen ir Rasmussen, „Post-merger Experiences“, 222.
441 Janne Tienari, Hanna-Mari Aula ir Timo Aarrevaara, „Built to be excellent? The Aalto University merger in Finland“, *European Journal of Higher Education* 6, nr. 1 (2016): 27.
442 Stefan Karlsson ir Lars Geschwind, „Takeovers in Swedish Higher Education: Comparing the ‘Hostile’ and ‘Friendly’“, in *Mergers in Higher Education: The Experience from Nordic Europe*, eds. Rómulo Pinheiro, Lars Geschwind ir Timo Aarrevaara (Springer, 2016), 146.
443 Martin ir Samels, *Consolidating Colleges and Merging Universities*, 3–4.

santykius, integracijos tipą, savanoriškumą ir pan. Visos šios klasifikacijos svarbios ne tik teoriškai, bet ir praktiškai, nes nuo jungimo tipo dažnai priklauso proceso eiga ir rezultatai.

Pirmiausia, jungimai gali būti skirstomi **pagal bendradarbiavimo tipą**[444]:

1. susivienijimo bendrai veiklai (angl. *joint ventures*) atveju institucijos išlaiko savarankiškumą, bet sujungia dalį išteklių bendrai veiklai vykdyti. Taip veikia Europos universitetų aljansų programa.

2. konsorciumų, federacijų ar asociacijų atveju dalį savo veiklos kelios organizacijos vykdo tinklinėje struktūrose. Dažnai tai yra būdas sumažinti administracinius kaštus, administravimą perduodant atskirai organizacijai, kurios dalininkai yra bendrą veiklą vykdančios aukštosios mokyklos.

3. dalinis sujungimas, arba perkėlimas, įvyksta kai dalis aukštosios mokyklos (programa, padalinys) pereina kitai institucijai, tačiau abi institucijos toliau išlieka savarankiškos. Tokio tipo jungumo pavyzdžiu galėtų būti prie LMTA prijungtas KU Menų fakultetas.

4. įsigijimai, kai viena aukštoji mokykla perima kitos kontrolę. Tačiau šiuo atveju abi institucijos vykdo veiklą, tik vienos veiklos kontrolė priklauso kitai aukštajai mokyklai. Tokio jungimo pavyzdys yra KTU įsigytas ISM Vadybos ir ekonomikos universitetas.

5. prijungimas arba perėmimas yra tada, kai viena, dažnai silpnesnė institucija, integruojama į stipresnę ir didesnę instituciją ir tampa jos dalimi. Jei lygiaverčių susijungimų atveju gali būti sukuriama kompromisinė organizacija, tai perėmimo atveju dažniausiai mažesnė ir/ar silpnesnė organizacija yra integruojama į didesniąją[445], Toks pavyzdys yra ŠU prijungimas prie VU.

6. susiliejimas arba konsolidacija įvyksta iš dviejų institucijų sukuriant naują instituciją. Tokio jungimo pavyzdys Lietuvoje yra Kauno medicinos universiteto ir Veterinarijos akademijos pagrindu sukurtas LSMU.

Pagal besijungiančių institucijų ypatumus, jungimai skirstomi į[446]:

1. vertikaliuosius, kurie vyksta tarp nelygiaverčių toje pačioje srityje veikiančių institucijų. Čia kalbame apie skirtingo dydžio institucijų jungimus arba stiprių ir silpnų institucijų jungimą.

---

444 Martin ir Samels, *Consolidating Colleges and Merging Universities*, 14–23.

445 Karlsson ir Geschwind, „Takeovers in Swedish Higher Education“, 148.

446 Bor ir Ketko, „A University Reinvents Itself“, 244; Yuzhuo Cai et al., „Towards a Novel Conceptual Framework for Understanding Mergers in Higher Education“, *European Journal of Higher Education* 6, nr. 1 (2016): 12.; Łukasz Sułkowski, Anna Woźniak ir Robert Seliga, „From Coopetition by Cooperation to Consolidation: Contemporary Challenges of University Mergers and Acquisitions“, in *Contemporary Challenges in Cooperation and Coopetition in the Age of Industry 4.0*, eds. Agnieszka Zakrzewska-Bielawska ir Iwona Staniec (Springer, 2020), 177.

2. vertikalieji diversifikuoti jungimai vyksta tarp skirtingo lygmens institucijų, pavyzdžiui, universiteto ir kolegijos, universiteto ir tyrimų instituto. Tokio jungimo tikslas yra išplėsti aukštosios mokyklos paslaugų spektrą ar sustiprinti tam tikras veiklos sritis. Tokio jungimo pavyzdys yra Marijampolės kolegijos prijungimas prie MRU.

3. konglomeratais laikomi tokie jungimai, kurie vyksta tarp skirtingo tipo, skirtinguose sektoriuose veikiančių institucijų. Tai atvejai, kai ligoninės, bibliotekos ar pan. jungiamos prie universitetų, siekiant plėsti veiklos lauką.

4. horizontaliųjų jungimų atveju jungiamos lygiavertės, dažnai tarpusavyje konkuruojančios ir toje pačioje srityje veikiančios institucijos. Jungimo tikslas yra sumažinti konkurenciją ir padidinti turimą rinkos dalį. Tokio jungimo pavyzdžiu galėtų būti LEU ir ASU prijungimas prie VDU.

Pagal **santykius tarp jungiamų institucijų**, jungimai skirstomi į[447]:

1. draugiškus, kai abi šalys sutinka su jungimu, įvairiais lygmenimis vyksta komunikacija, vyrauja pasitikėjimas ir pagarba tarp jungimo dalyvių. Ir nors tam tikras nesaugumas išlieka, tačiau jis yra minimalus.

2. priešiškus, kurie dažniausiai būna nesavanoriški, paskatinti valdžios, kuri nustato ir jungimo sąlygas, o pagrindinis jungimo tikslas yra siekis išlikti. Lietuvoje beveik visi jungimai, išskyrus LSMU kūrimą, vyko labiau valdžios paskatinimu, nei savanoriškai.

Platesniame skirstyme **pagal jungimo savanoriškumą**, kuris yra susijęs su sistemine ir politine perspektyva, išskiriami[448]:

1. savanoriški jungimai. Iniciatyva dažnai kyla iš objektyvių institucijų poreikių ir neturi sąsajų su politiniais sprendimais, kai visi žingsniai nuo pirminės iniciatyvos iki jungimo įgyvendinimo kyla iš pačių institucijų[449]. Laikoma, kad šie jungimai lengviausiai įgyvendinami ir pasiekia geriausių rezultatų. Jungimosi motyvacija gali būti ir vidinė, ir paskatinta vykstančių reformų, kai institucijos bando išvengti valdžios įsikišimo į aukštosios mokyklos veiklos procesus[450]. Tokiu atveju bendruomenė susiduria su konkrečiai problema ir jungimas matomas kaip būdas išsaugoti aukštąją mokyklą.

2. priverstiniai jungimai. Šiuo atveju aukštųjų mokyklų integracija suplanuojama politiniame lygmenyje ir vykdoma pagal nacionalinės ar regioninės valdžios valią. Dažnai priverstiniai jungimai sutinkami su dideliu akademinės bendruomenės pasipriešinimu, siekiama to išvengti bet kokia

447 Karlsson ir Geschwind, „Takeovers in Swedish Higher Education“, 148–49.
448 Ibid, 148–9.
449 Daniel Ljungberg ir Maureen McKelvey, „Collaboration Between Universities in Sweden“, in *Mergers and Alliances in Higher Education: International Practice and Emerging Opprtunities*, eds. Adrian Curaj et al. (Springer, 2015), 72.
450 Pinheiro, Geschwind ir Aarrevaara, „A World Full of Mergers“, 6.

kaina, o pagrindinė to priežastis – negebėjimas įtikinti bendruomenės jungimo tikslais[451].

3. pusiau savanoriški jungimai. Tokiems jungimams sąlygos sukuriamos politinėmis priemonėmis, o integracijai pasibaigus valstybė toliau remia tikslų įgyvendinimą[452]. Toks kelias būdingas Šiaurės Europos šalims, kurių vyriausybės formuoja politiką, skatinančią ir remiančią aukštųjų mokyklų integraciją. Pavyzdžiui, Suomijoje universitetų jungimai vyko jų pačių iniciatyva, bet buvo paskatinti valdžios finansinėmis priemonėmis[453]. Danijoje aukštosios mokyklos irgi sprendimus priėmė savarankiškai, bet juos lėmė vyriausybės parama[454].

Galiausiai, jungimai skirstomi **pagal kultūrinės integracijos tipą**[455]:

1. asimiliacija, kai viena jungiama organizacija prisitaiko prie kitos kultūros. Tai būdinga atvejams, kai prie akademiškai stiprios institucijos prisijungia silpnesnė. Dažniausiai tai yra perėmimų arba įsigijimų atvejai, o tokių jungimų sėkmė yra didesnė, nei jungiant lygiavertes organizacijas.

2. kultūrinė integracija, kai institucijos konsoliduoja savo veiklą ir išlaiko stipriausius ir geriausius savo kultūrų bruožus, juos perkeldamos į toliau tęsiamą bendrą veiklą.

3. kultūrinė transformacija, kai sukuriama visiškai nauja organizacinė kultūra. Šiuo atveju jungiamų institucijų kultūrų pagrindu siekiama sukurti naują kultūrą naujai institucijai. Taip siekiama išvengti vienos kultūros dominavimo, o viskas remiasi kultūros pokyčiu.

Apibendrinant galima teigti, kad aukštųjų mokyklų jungimas yra visuomet kompleksiškas procesas, kuriam didelę įtaką daro socioekonominiai ir sociokultūriniai niuansai, todėl nors šios temos tyrimų yra nemažai, jie neapima visos jungimų geografijos ir aspektų. tyrimų nėra pakankamai. Jungimų sėkmė priklauso nuo tinkamo visų jungimo etapų įgyvendinimo, atsižvelgiant tiek į jungimo tipą, tiek į vidines ir išorines aplinkybes, darančias įtaką jungimui.

---

451 Grant Harman ir V. Lynn Meek, „Introduction to Special Issue: 'Merger Revisited: International Perspectives on Mergers in HE'", *Higher Education* 44, nr. 1 (2002): 2.

452 Adrian Hatos, „Are University Mergers a Solution for the Problems of Romanian Higher Education Nowadays?", *Journal of Research in Higher Education* 1, nr. 1 (2017): 15.

453 Poutanen, „ 'I Am Done with That Now.'", 630.

454 Pinheiro, Geschwind ir Aarrevaara, „A World Full of Mergers", 16.

455 Ibid, 7.

2.3. Universitetų jungimas iš vadybinės perspektyvos

„Mergers rarely materialize in the ways imagined by the merger strategists.“[456]

Universitetų jungimas pirmiausia yra vadybinis procesas. Dažniausiai jungimai matomi kaip priemonė pagerinti organizacijos valdymą, ir sutelkiant daugiau išteklių mažinti veiklos kaštus[457]. Tačiau į jungimus vis dažniau įsitraukiant valdžiai, jie įgyja ne mažiau reikšmingą politinį aspektą. Vyriausybės vis dažniau tiesioginėmis ir netiesioginėmis priemonės skatindamos jungimus, įsitraukia į šį procesą, transformuodamos jungimo tikslus iš grynai ekonominių, susijusių su veikimo efektyvumu ir mąsto ekonomija, į sisteminius ir socialinius, kai siekiama išspręsti sistemos fragmentacijos, prieinamumo ir kokybės problemas[458]. Ir nors politinis aspektas tampa vis svarbesnis, jis dažniau aptariamas kaip kontekstas analizuojant organizacinius klausimus[459].

Dažniausiai universitetai jungiasi sulaukę valdžios paskatinimo ar spaudimo. Tai būdinga Europai ir daugumai kitų šalių. Universitetai nesvarsto jungimo galimybės turėdami kitų variantų, o sprendimą jungtis priima tik tuomet, kai ekonominis, politinis ir/ar socialinis spaudimas tampa nepakeliamas. Jungimai vertinami su tam tikru politiniu cinizmu[460], tačiau vis didėjantis konkurencinis spaudimas verčia ieškoti būdų stiprinti universitetus ir kitas aukštąsias mokyklas, užtikrinant jų veiklos tvarumą išorinio spaudimo sąlygomis[461]. Pasak *Barbaros Czarniawskos,* aukštųjų mokyklų jungimo populiarumas gali būti vertinamas kaip tam tikra vadybinė „*mados tendencija*“, įtvirtinanti jau kelis dešimtmečius vyraujantį vadybinį požiūrį į aukštųjų mokyklų valdymą[462].

Kitoks požiūris dominuoja JAV, kur universitetų jungimas matomas kaip strateginis žingsnis, sukuriantis augimo galimybę[463]. Ši strategija atneša pragmatišką požiūrį į jungimus ir skatina svarstyti tokią galimybę iš augimo,

---

456 Tienari, Aula ir Aarrevaara, „Built to be excellent?“, 31.
457 Skodvin, „Mergers in Higher Education“, 71.
458 Patterson, „Findings on Economies of Scale in Higher Education“, 268.
459 Ursin et al., „Is Education Getting Lost“, 238.
460 Martin ir Samels, *Consolidating Colleges and Merging Universities*, 79.
461 Georghiou ir Cassingena Harper, „Mergers and Alliances in Context“, 4; Vera Rocha, Pedro N. Teixeira ir Ricardo Biscaia, „Mergers in European Higher Education: Financial Issues and Multiple Rationales“, *Higher Education Policy* 32 (2018): 191.
462 Barbara Czarniawska, „Mergers and Acquisitions: The Latest University Fashion?“, *Qualitative Research in Accounting & Management* 17, nr. 1 (2020): 20; Patterson, „Findings on Economies of Scale in Higher Education“, 269.
463 Azziz et al., *Strategic Mergers in Higher Education*, 10; Martin ir Samels, *Consolidating Colleges and Merging Universities*, 13.

o ne problemų sprendimo, perspektyvos[464]. Ši perspektyva lemia požiūrį, kad nors aukštasis mokslas nėra verslas grynąja šio žodžio prasme, tačiau verslo principai galioja ir šiam sektoriui[465]. Jungimas laikomas strateginiu sprendimu, sudarančiu galimybę organizacijai veikti efektyviau ir susikurti konkurencinį pranašumą sutelkus finansinius ir žmogiškuosius išteklius[466]. Galima sutikti su *Julia Eastman* ir *Daniel Lang*, kad universitetų jungimas yra priemonė spręsti tiek individualių institucijų, tiek visos sistemos problemas[467].

2.3.1. Vadybiniai universitetų jungimo aspektai

Pragmatišką požiūrį į aukštojo mokslo valdymą palaiko tarptautinis politikos diskursas, vadybines praktikas supriešinantis su kolegialaus universitetų valdymo tradicijomis. Jungiant universitetus dėl proceso efektyvumo gali būti siekiama sumažinti kolegialios demokratijos principų įtaką valdymui, o reformos vykdomos atmetant akademinės bendruomenės nuomonę ir tradicinę autonomijos sampratą[468]. Galima teigti, kad universitetų jungimas yra neoliberalaus valdymo technologija, kurią pasitelkiant keičiamas institucijų vidaus valdymas, išstumiant akademinės bendruomenės savivaldos modelį ir keičiant jį vadybinėmis praktikomis.

Universitetų vaidmuo jungimuose, dėl stiprėjančių strateginio valdymo gebėjimų ir gebėjimo prisitaikyti prie kintančio konteksto, darosi vis svarbesnis[469], o platūs ir abstraktūs politiniai tikslai leidžia institucijoms veikti savo nuožiūra[470]. Žvelgiant į jungimą iš institucinės transformacijos perspektyvos, laikomasi nuostatos, kad kiekviena organizacija tikslus nusibrėžia pagal savo kultūrą ir viziją, taigi iš išorės primesti tikslai

---

464 Azziz et al., *Strategic Mergers in Higher Education*, 160.

465 Łukasz Sułkowski, Justyna Fijałkowska ir Małgorzata Dzimińska, „Mergers in Higher Education Institutions: A Proposal of a Novel Conceptual Model“, *Managerial Finance* 45, nr. 10/11 (2019): 1471.

466 Plačiau žiūrėkite: Luciana Cremonini, Yohannes Mehari ir Ayenachew A. Woldegiyorgis, „University Mergers in Finland“, in *Mergers in Higher Education: Practices and Policies*, eds. Luciana Cremonini, Saeed Paivandi ir K. M. Joshi (Studera Press, 2019), 293; Taylor, „‘Big Is Beautiful’“, 254; Jarkko Tirronen ir Terhi Nokkala, „Structural Reforms of Tertiary Education Systems: A Review of Finnish Reforms“, *Higher Education Quarterly* 63, nr. 3 (2009): 223.

467 Eastman ir Lang, *Mergers in Higher Education*, 19; Mathisen ir Pinheiro, „The Anatomy of a Merger Process“, 91

468 Poutanen et al., „From Democracy to Managerialism“, 426–28.

469 Cremonini, Mehari ir Woldegiyorgis, „University Mergers in Finland“, 291; Ljungberg ir McKelvey, „Collaboration Between Universities in Sweden“, 57.

470 Kaare Aagaard, Hanne Foss Hansen ir Jørgen Gulddahl Rasmussen, „Merger in Danish Higher Education: An Overview over the Changing Landscape“, in *Mergers in Higher Education: The Experience from Nordic Europe*, eds. Rómulo Pinheiro, Lars Geschwind ir Timo Aarrevaara (2016), 196; Eastman ir Lang, *Mergers in Higher Education*, 19.

transformuojami ir įgauna savitus pavidalus[471]. Atsižvelgiant į daugiasluoksnį universitetų identitetą, susietą ne tik su organizacija, bet ir su disciplina, jungimai šioje srityje sudėtingi. Juos dar sudėtingesniais padaro politinis ir visuomeninis spaudimas bei vidinis noras konkuruoti[472]. *Yuzhuo Cai* ir kiti pabrėžia, kad iš neoinstitucinės teorijos perspektyvos jungimus galima paaiškinti kaip esamos organizacinės aplinkos išardymą ir pastangas kurti naują ekosistemą ir pusiausvyrą tarp organizacijų[473], kuri tinkama tarptautiškumui ir konkurencingumui plėtoti[474].

Universitetų jungimai negali būti suprantami be tam tikros vadybinės perspektyvos, apimančios planavimą, strateginių tikslų, misijos bei vizijos apibrėžimą ir pan.. Iš vadybinės perspektyvos universitetų jungimuose svarbūs šie aspektai[475]:

1. įkvepianti misija ir vienijanti vizija. Vizija, vienijanti skirtingų institucijų su skirtingomis istorijomis ir kultūra narius bendrai veiklai, bei harmoninga misija, atspindinti bendrus partnerių siekius ir konkurencingumo iššūkius, yra būtinas sėkmingo jungimo elementas[476]. Reikėtų sutikti su *Jarkko Tirronen, Hanna-Mari Aula ir Timo Aarrevaara*, kad kultūriniai elementai kasdienėje universitetų veikloje yra nepaprastai svarbūs, todėl kultūrinė skirtingų institucijų integracija gali būti rimtas iššūkis ir jungimosi metu turėtų būti apgalvojama iš anksto[477]. Bendruomenės požiūris į jungimą gali būti tiek regresyvus, suvokiant jungimą kaip sąlygų organizacijoje pablogėjimą, tiek ir progresyvus, jungimą matant kaip galimybę pažangai ir tobulėjimui, todėl labai svarbu kuo sklandžiau integruoti kultūras ir sutelkti didžiąją dalį bendruomenės jai priimtinam bendram tikslui, kuris būtų jiems priimtinas[478]. Dažniausiai politinėse darbotvarkėse figūruoja akademinio meistriškumo ir socialinio aktualumo tikslai, taigi tikimasi, kad ir institucijos savo misijas formuluos kaip siekį tapti pasaulinės ekscelencijos centrais. Vis

---

471 Aagaard, Foss Hansen ir Rasmussen, „Merger in Danish Higher Education“, 195; Mathisen ir Pinheiro, „The Anatomy of a Merger Process“, 92.

472 Vellamo et al., „Technical Identity in a Merger Process“, 171.

473 Cai et al., „Towards a Novel Conceptual Framework“, 14.

474 Cremonini, Mehari ir Woldegiyorgis, „University Mergers in Finland“, 292–93.

475 Martin ir Samels, *Merging Colleges for Mutual Growth*, 12–21; Martin ir Samels, *Consolidating Colleges and Merging Universities*, 84–86; Sułkowski, Woźniak ir Seliga, „From Coopetition by Cooperation to Consolidation“, 188.

476 Cai, „A Case Study of Academic Staff Integration“, 225; Taylor, „‘Big Is Beautiful’“, 272.

477 Jarkko Tirronen, Hanna-Mari Aula ir Timo Aarrevaara, „A Complex and Messy Merger: The Road to University of Eastern Finland“, in *Mergers in Higher Education: The Experience from Nordic Europe*, eds. Rómulo Pinheiro, Lars Geschwind ir Timo Aarrevaara (2016), 180–81.

478 Anu Puusa ir Jouni Kekäle, „Commitment in the Context of a Merger“, *Tertiary Education and Management* 19, nr. 3 (2013): 207; Jani Ursin, „Transforming Finnish Higher Education: Institutional Mergers and Conflicting Academic Identities“, *Revista de Investigación Educativa* 35, nr. 2 (2017): 312.

dėlto, institucijos, atsižvelgdamos į savo vidinius poreikius ir kultūrą, o kartu reaguodamos į išorės spaudimą, sukuria daugialypę misiją, atspindinčią abi dalis[479] ir siekiančią jas subalansuoti[480].

2. suinteresuotų asmenų įtraukimas į jungimą. Tyrimai rodo, kad akademinis personalas dažnai izoliuojamas, nugalinamas ir atribojamas nuo sprendimų, susijusių su jungimu, priėmimo, nėra apie pokyčius informuojami[481]. Be to, jungimo procesas akademinį personalą atitraukia nuo jų tiesioginio darbo[482], todėl jungimas suvokiamas kaip dar viena papildoma veikla, atraukianti nuo mokslinių tyrimų, dar vienas pokytis nesibaigiančių pokyčių grandinėje, kuris buvo primestas ir įgavo pagreitį[483]. Darbuotojai jaučiasi, kad universitetas kaip struktūra egzistuoja sau, o ne kaip pagalba akademinei bendruomenei. Jungimo procesai aukštojoje mokykloje išbalansuoja galios ir resursų paskirstymą, iš ko, pridėjus skirtingas dalykines ir organizacines kultūras, kyla įvairių lygių nežinomybė ir konfliktai[484]. Universitetų jungimas reiškia identiteto pokyčius tiek organizacijai, tiek ir akademiniam personalui, taigi tinkamai nesuvaldžius jungimo proceso lieka skirtis tarp atskirų institucijų ir net atskirų akademinių grupių. Tai lemia neigiamų jungimo aspektų, tokių kaip mažesnis pasitenkinimas darbu, perdegimas, stresas, atitolimas ir kiti, atsiradimą[485]. Įrodyta, kad akademinio personalo palaikymas yra būtinas jungimo sėkmei, tad jautrumas žmogiškiesiems ir kultūriniams faktoriams universitetų jungimo procese, kartu su tinkama lyderyste, gali tapti sėkmės faktoriumi[486].

3. siekis stiprinti akademinę veiklą, keičiant valdymą. Dažniausiai universitetų jungimų diskurse dominuoja studijų ir mokslo temos, o jungimas pateisinamas studijų pajėgumų apjungimu, didesne akademine integracija arba akademinio profilio plėtimu[487]. Visgi, dažniausiai susitelkiama ne į akademinius, o į vadybinius pokyčius. Konkurencingumui tapus ašimi, tiek politiniame, tiek organizaciniame lygmenyje strateginis aukštosios mokyklos

---

479 Nicoline Frølich et al., „Managing Mergers – Governancing Institutional Integration“, *Tertiary Education and Management* 22, nr. 4 (2016): 244; Frølich ir Stensaker, „Mergers and Missions“, 413.

480 Marijk van der Wende, „On Mergers and Missions: Implications for Institutional Governance and Governmental Steering“, in *Global Outreach of World-Class Universities: How It is Affecting Higher Education Systems*, eds. Qi Wang, Ying Cheng ir Nian Cai Liu (Sense Publichers, 2014), 142.

481 Aagaard, Foss Hansen ir Rasmussen, „Post-merger Experiences“, 220–21; Poutanen, „‘I Am Done with That Now.’“, 632.

482 Poutanen, „‘I Am Done with That Now.’“, 633.

483 Huisman et al., „Can You Feel the Change of Seasons?“, 1811.

484 Skodvin, „Mergers in Higher Education“, 74.

485 Puusa ir Jouni Kekäle, „Commitment in the Context of a Merger“, 207.

486 Aagaard, Foss Hansen ir Rasmussen, „Post-merger Experiences“, 213; Puusa ir Jouni Kekäle, „Commitment in the Context of a Merger“, 210–11.

487 Skodvin, „Mergers in Higher Education“, 69.

valdymas palieka akademiniam personalui vis mažiau kontrolės ir autonomijos jų darbinėje veikloje ir skatina tam tikrą atitolimą nuo akademijos[488]. Jungimo metu dažniausiai išorinių asmenų ar administracijos formuojamas pozityvus diskursas, pabrėžiantis meistriškumą, efektyvumą ir statusą[489], kuria pozityvius vaizdinius, kurie nesimaterializuoja realioje veikloje[490], o akademinis personalas jaučiasi apribotas, nes turi tik du pasirinkimus – patikėti konkurencingumo argumentais, arba tuščiai priešintis[491]. Pavyzdžiui, nors Suomijoje akademikai gali laisvai pasirinkti tyrimų sritis, pats tyrimo pasirinkimas ir vykdymas prižiūrimas, o finansavimas remiasi veiklos rodiklių pasiekimu. Kaip pažymi *Mikko Poutanen,* Suomijoje visa universitetų jungimo logika buvo dėliojama suinteresuotų asmenų iš išorės, o akademinis personalas tam turėjo mažai įtakos[492]. Meistriškumo siekis paskatino ne vieną universitetų jungimą Europoje, tačiau jungimų rezultatai labai skirtingi. Pavyzdžiui, Strasbūro, Mančesterio, Aalto ir Lisabonos universitetai pagerino savo vietas reitinguose, o Edinburgo ir Upsalos universitetai liko panašioje pozicijoje[493].

4. finansinio stabilumo siekis. Vienas jungimo argumentų yra išteklių sujungimas, siekiant padidinti konkurencingumą ir taip pritraukti daugiau finansinių išteklių. Ir nors dauguma universitetų jungimo šalininkų teigia, kad šis sprendimas leidžia sutaupyti lėšų, pavydžiai rodo, kad šiam pokyčiui dažniausiai turi būti skiriami papildomi resursai.

5. veiklos efektyvumo tikslai. Dažniausiai jungiant universitetus remiamasi prielaida, kad jungimas sudarys sąlygas sukurti didesnius administracinius padalinius ir tai sukurs prielaidas taupyti administravimui skirtas lėšas, taip pat pagerins teikiamas administracines paslaugas. *Jani Ursin* pažymi, kad lengva susitelkti į administracijos darbo efektyvumo didinimą, nes šis sprendimas dažniausiai nesusilaukia pasipriešinimo[494]. Tačiau, verta atkreipti dėmesį, kad su administravimu susiję lūkesčiai ne visuomet išsipildo ir iš esmės sprendimai, turėję vesti prie geresnių ir efektyvesnių praktikų, tampa dar brangesni ir mažiau efektyvūs[495]. Pavyzdžiui, jei kuriama tinklinė ir geografine prasme išskaidyta institucija, dažniausiai administraciniai kaštai

---

488 Tienari, Aula ir Aarrevaara, „Built to Be Excellent?“, 26.

489 Carlos Ripoll-Soler ir María de-Miguel-Molina, „Higher Education Mergers in Europe: A Comparative Study of The Post-merger Phase“, *Tertiary Education and Management* 25 (2019): 256.

490 Huisman et al., „Can You Feel the Change of Seasons?“, 1812; Poutanen, „‘I Am Done with That Now.’“, 636.

491 Puusa ir Kekäle, „Feelings Over Facts“, 440.

492 Poutanen, „‘I Am Done with That Now.’“, 634; Puusa ir Kekäle, „Feelings Over Facts“, 440.

493 Ripoll-Soler ir de-Miguel-Molina, „Higher Education Mergers in Europe“, 258.

494 Ursin et al., „Is Education Getting Lost“, 233.

495 Martin ir Samels, *Consolidating Colleges and Merging Universities*, 49; Skodvin, „Mergers in Higher Education“, 74.

išauga dėl sudėtingesnio valdymo. Galima sutikti su *Leo Goedegebuure* nuomone, kad jei identifikuoti „per mažas“ institucijas įmanoma, neįmanoma apibrėžti koks dydis yra pakankamas strateginiam pranašumui įgauti[496].

6. žinomumo didinimas. Jungimais dažnai siekiama sukurti „pasaulinio lygio universitetus“, taigi labai svarbus šio proceso elementas yra stipraus prekės ženklo ir geros reputacijos sukūrimas pasauliniu mastu[497]. Akademinis pasaulis dabar nebėra apsaugotas nuo verslo praktikų ir tą puikiai įrodo su prekės ženklo valdymu susiję klausimai[498]. Svarbu pastebėti, kad tai skatina dvi priešingas tendencijas – išsiskirti iš kitų aukštųjų mokyklų siekiant konkurencinio pranašumo ir tuo pačiu panašėti į pasaulinio lygio universitetus, kas kelia sistemos suvienodėjimo grėsmę[499].

2.3.2. Vadybinio požiūrio ribotumas

Institucinės teorijos nėra pajėgios pilnai paaiškinti visą universitetų jungimo procesą per prisitaikymo prie aplinkos ir veikimo sąlygų perspektyvą. Mokslo ir studijų institucijų tinklo optimizavimo atveju atsiranda ne tik institucijos viduje veikiančių sistemų ir vertybių susidūrimai, bet ir visuomenės bei politikų vertybės bei lūkesčiai. Todėl analizuojant jungimus, svarbus ne tik pats procesas ir rezultatai, bet ir planavimas, lūkesčiai ir pan. Taip atsiranda poreikis kalbėti ne tik apie jungiamų organizacijų vertybes ir lūkesčius, bet ir apie platesnius socialinius ir politinius lūkesčius.

Kiekvienas jungimas yra unikalus kultūrine, o jungimo būdą ir rezultatus lemia konkrečios sąveikos tarp institucinės mikropolitikos ir vyriausybinės makropolitikos[500]. Tiek stipri strateginė lyderystė, tiek politinė valia yra svarbi jungimo sėkmei[501]. Visgi tyrimuose dažnai susitelkiama į organizacinius aspektus, politinius aspektus paminint tik kaip kontekstą, dažnai ignoruojant tai, kad jungimo planavimas ir įgyvendinimas yra kompleksiškas procesas, apimantis viltis ir baimes, vidinės ir išorinės galios perskirstymo iššūkius, nacionalinės ar regioninės politikos aspektus[502].

Organizacinės teorijos, pasitelkiamos analizuoti universitetų jungimus, dažniausiai remiasi ekonomikos teorija, kuri teigia, kad institucijų susijungimas turėtų būti naudingas dėl didesnės grąžos didėjant veiklos mastui

496 Goedegebuure, „Mergers and More“, 5.
497 van der Wende, „On Mergers and Missions“, 140.
498 Sułkowski, Seliga ir Woźniak, „Image and Brand Awareness“, 609.
499 Frølich et al., „Managing Mergers“, 232; Tienari, Aula ir Aarrevaara, „Built to Be Excellent?“, 27; van der Wende, „On Mergers and Missions“, 146.
500 Sehoole, „The Politics of Mergers“, 159–60.
501 Arbo ir Bull, „Mergers in the North“, 122.
502 Karlsson ir Geschwind, „Takeovers in Swedish Higher Education“, 147–48.

ir apimčiai[503]. Tačiau universitetų jungimų atveju ši logika veikia tik iš dalies. Dažniausiai jungimo variantas apsvarstomas tik esant dideliam spaudimui ir galimybei prarasti išteklius arba siekiant pagerinti reputaciją[504]. *Michael T. C. Sehoole* pastebi, kad universitetų jungime racionalūs ekonominiai argumentai įtakos sprendimams turi labai nedaug ir dažniausiai naudojami kaip priedanga kitiems tikslams pasiekti. Vadinasi, organizacinė teorija, vertindama aukštąsias mokyklas kaip racionalius rinkos dalyvius, ne visiškai atspindi tiesą ir plačiau šį reiškinį paaiškinti galėtų politiniai tyrinėjimai[505].

Sprendimas jungtis, procesas ir proceso rezultatas aukštųjų mokyklų jungime yra sąveika tarp institucinės ir nacionalinės politikos. Dažniausiai universitetų ir valstybės valdžios aukštojo mokslo vizijos ir tikslai išsiskiria. Valdžia siekia sumažinti kaštus eliminuojant besidubliuojančias paslaugas, padidinti finansavimo galimybes, pagerinti universitetų statusą, padidinti kvalifikuotos darbo jėgos kiekį plečiant universitetinį išsilavinimą. Tuo tarpu universitetai siekia didinti akademinių pozicijų ir mažinti administracinių pozicijų kaštus, didinti mokslinių tyrimų projektų skaičių ir gaunamą už juos finansavimą, pritraukti geriausius studentus, padidinti tarpdisciplininių tyrimų programų skaičių ir pagerinti akademinio personalo darbo sąlygas siekiant pritraukti talentus ir juos išlaikyti[506]. Taigi, visai eliminuoti organizacines teorijas iš universitetų jungimo tyrimų būtų didelė klaida. Kaip pažymi *Jarkko Tirronen* ir *Terhi Nokkala* vertinant tiek politinę, tiek organizacinę dimensijas, galime susidaryti pilnesnį jungimo proceso vaizdą[507].

2.4. Universitetų jungimas kaip politinė praktika

"*[...] mergers among colleges and universities are neither spontaneous nor natural.*"[508]

Nacionaliniame ir tarptautiniame aukštojo mokslo politikos diskurse atsispindi tie patys iššūkiai: finansavimo trūkumas, spaudimas modernizuoti valdymą, technologijų įtaka, akademinės bendruomenės vaidmens pasikeitimas, demografiniai iššūkiai, nuolatinė kaita[509]. Atliepiant šiuos iššūkius, vykdomos sisteminės reformos, kurių dalis, kartu su valdymo ir finansavimo klausimais, yra aukštųjų mokyklų tinklo optimizavimas.

503 Maria Papadimitriou ir Jill Johnes, „Does Merging Improve Efficiency? A Study of English Universities", *Studies in Higher Education* 44, nr. 8 (2018): 1457.
504 Cai ir Yang, „Mergers in Chinese Higher Education", 75.
505 Sehoole, „The Politics of Mergers", 160.
506 Azziz et al., *Strategic Mergers in Higher Education*, 2; Ripoll-Soler ir de-Miguel-Molina, „Higher Education Mergers in Europe", 256.
507 Tirronen ir Nokkala, „Structural Reforms of Tertiary Education Systems", 223.
508 Eastman ir Lang, *Mergers in Higher Education*, 12.
509 Pinheiro, Geschwind ir Aarrevaara, „A World Full of Mergers", 4.

Reformomis siekiama ne tik sumažinti fragmentuotas nacionalines aukštojo mokslo sistemas, padidinti masto ekonomiją bei užtikrinti veiklos efektyvumą ir kontrolę, bet kartu padidinti tarptautinį institucijų konkurencingumą ir reikšmingumą, kurti pasaulinio lygio universitetus[510].

Kadangi diskusijos apie universitetų jungimus kyla sisteminių aukštojo mokslo reformų kontekste, visos jungimo iniciatyvos daugiau ar mažiau yra skatinamos valdžios, siekiančios platesnių sisteminių tikslų. Dominuojant neoliberaliam aukštojo mokslo politikos diskursui, dėsningai siekiama didesnio konkurencingumo per efektyvesnę veiklą, prestižą, poveikį vietos ar pasaulio bendruomenei[511]. Paradoksalu, bet sisteminių tikslų įgyvendinimas lemia didžiausius pokyčius, bet ne didžiausią naudą universitetams. Kaip pažymi *Mikko Kohvakka*, ši politika nukreipta į rinkos racionalumo diegimą universitetų veikloje[512].

Aukštųjų mokyklų jungimas yra politikos instrumentas[513], skirtas transformuoti aukštojo mokslo sistemą siekiant politikos tikslų[514], kurie dažnai apima tiek ekonominius siekius, tiek akademinę viziją[515]. Jungimai, kaip ir finansavimo bei valdymo pokyčių iniciatyvos, kyla iš poreikio efektyvinti aukštojo mokslo sistemą[516]. Tikima, kad jungimai gali paskatinti efektyvesnį institucijų bei sistemos veikimą, sudaryti prielaidas sukurti aukštos reputacijos pasaulinio lygio universitetus[517]. Aukštųjų mokyklų tinklo optimizavimas kaip politinė priemonė remiasi į tam tikrus politinius įrankius, kurie tiesiogiai ar netiesiogiai skatina aukštąsias mokyklas apsvarstyti jungimo(si) galimybę[518].

2.4.1. Politiniai universitetų jungimo aspektai

Žvelgiant į aukštųjų mokyklų jungimą kaip politinį reiškinį, svarbiausi yra du aspektai – kokiomis priemonėmis valstybė skatina jungimą(si) bei kokie yra jungimo politiniai tikslai. Universitetai ir kitos aukštosios mokyklos patiria didelį išorinį spaudimą apsvarstyti jungimo galimybę siekiant tvariai vystyti savo veiklą ir išlikti konkurencingomis. Dažniausiai valdžia negali priversti

---

510 Frølich ir Stensaker, „Mergers and Missions“, 413.
511 Kohvakka, „Justification Work in University Merger“, 202.
512 Kohvakka ir Nevala, „Rankings and Their Limits“, 24.
513 Cremonini, Mehari ir Woldegiyorgis, „University Mergers in Finland“, 290; Huisman et al., „Can You Feel the Change of Seasons?“, 1809.
514 Pinheiro, Geschwind ir Aarrevaara, „Mergers in Higher Education“, 2; Tirronen ir Nokkala, „Structural Reforms of Tertiary Education Systems“, 223.
515 Eastman ir Lang, *Mergers in Higher Education*, 13.
516 Ibid, 185.
517 Svein Kyvik ir Bjørn Stensaker, „Mergers in Norwegian Higher Education“, in *Mergers in Higher Education: The Experience from Nordic Europe*, eds. Rómulo Pinheiro, Lars Geschwind ir Timo Aarrevaara (Springer, 2016), 37.
518 Georghiou ir Cassingena Harper, „Mergers and Alliances in Context“, 4.

universitetų jungtis, tačiau gali sukurti tokias sąlygas ir nustatyti tokį reguliavimą, kuris paskatintų jungimo(si) iniciatyvas[519]. Aukštųjų mokyklų tinklo pokyčiai politinėje darbotvarkėje gali būti skatinami „morkos arba lazdos“ principu per kontrolės ir finansavimo mechanizmus[520]. Tai yra iššūkių kupinas politikos kelias, kadangi dažnai jungimų iniciatyvos neatneša žadėtų rezultatų[521], o norint, kad jungimas būtų sėkmingas, reikia atsilaikyti prieš labai didelį įvairių suinteresuotų grupių spaudimą ilgą laiką. Galima sutikti su *Leo Goedegebuure*, kad tokių reformų įgyvendinimas yra tam tikras sistemos brandos požymis[522].

Kontrolės mechanizmai dažniausiai pasitelkiami jungimus skatinant netiesiogiai. Pavyzdžiui, kokybės vertinimo kriterijų pakeitimas gali padėti skirstyti aukštąsias mokyklas ir per skirtingą *de facto* ir(ar) *de jure* vertinimą formuoti skirtingą visuomenės požiūrį į jas. Būtent požiūrio formavimas veikia aukštųjų mokyklų reputaciją ir atitinkamai studentų bei personalo pasirinkimus, kas sukuria spaudimą galvoti apie jungimąsi.

Tuo tarpu finansinės priemonės kaip instrumentas, skatinantis glaudesnes partnerystes, yra labai populiarus ir taikomas beveik visose valstybėse[523]. Toks skatinimas gali būti tiek pozityvus, tiek negatyvus. Pozityvus skatinimas yra finansinės pagalbos teikimas institucijoms planuojančioms jungtis. Tokiu pozityvaus skatinimo pavyzdžiu galėtų būti daugelio valstybių universitetų ekscelencijos programos, pavyzdžiui, Kinijoje vykdyti „Projektas 221“ ir „Projektas 985“. Tuo tarpu finansinis spaudimas yra nukreiptas į konkurencingesnės aplinkos dėl išteklių kūrimą keičiant finansavimo taisykles arba mažinant skiriamą finansavimą, jį perskirstant pagal institucijų profilį, veiklos kokybę ar veiklos, tarp jų ir jungimo, planus[524].

Kaip politikos instrumentas universitetų jungimas pasitelkiamas sistemos integracijai didinti ir ją racionalizuoti, mokslo ir studijų kokybei gerinti, aukštojo mokslo prieinamumo problemoms spręsti. Šie tikslai, būdingi pirmosios bangos jungimams. Tuo tarpu antrosios bangos jungimuose šalia keliami tikslai spręsti finansavimo nepakankamumo bei išorinių neigiamų įtakų, tokių kaip krentantys studentų skaičiai ir arši tarptautinė konkurencija, klausimus, siekti veiklos efektyvumo[525]. Visus juos aptarsime detaliau, kadangi tai lemia jungimo strategiją:

---

519 Kyvik ir Stensaker, „Mergers in Norwegian Higher Education“, 29; Ripoll-Soler ir de-Miguel-Molina, „Higher Education Mergers in Europe“, 266.

520 de Boer et al., „Structural Reforms in European Higher Education“, 278; Karlsson ir Geschwind, „Takeovers in Swedish Higher Education“, 145.

521 Stensaker, Persson ir Pinheiro, „When Mergers Fail“, 57.

522 Goedegebuure, „Mergers and More“, 2–3.

523 Rocha, Teixeira ir Biscaia, „Mergers in European Higher Education“, 187.

524 Azziz et al., *Strategic Mergers in Higher Education*, 7.

525 Aarrevaara ir Dobson, „Merger Mania?“, 62.

1. masto ekonomijos siekis. Tai universalus bazinis ekonominis tikslas, būdingas visiems jungimams, kuris remiasi prielaida, kad sujungus institucijas ilgainiui mažės studijų ir mokslinės veiklos kaštai[526]. Tačiau moksliniai tyrimai to nepagrindžia, ypač aukštojo mokslo srityje[527]. Kaip tik įrodyta, kad sujungus institucijas, didesnių institucijų valdymas pasidaro mažiau efektyvus, o mokslinių tyrimų apimtis ir kokybė gerėja tik didinant finansavimą[528]. Galima sutikti su *Lars Geschwind*, *Göran Melin* ir *Linda Wedlin*, kad universitetams susijungus svarbiausia susikurti geresnę reputaciją, kad galėtų pritraukti daugiau finansų ir taip užtikrinti veiklos kokybę[529].

2. veiklos efektyvumo siekis. Dauguma aukštųjų mokyklų jungimo iniciatyvų yra siejamos su politikų ir visuomenės požiūriu, kad aukštojo mokslo sistema veikia neefektyviai ir nenašiai, todėl turi būti pertvarkoma[530]. Iš tiesų, dažnai maži universitetai dėl itin ribotų išteklių neturi stipraus statuso tarptautinėje aukštojo mokslo bendruomenėje, o didelis skaičius panašiose srityse veikiančių arba itin specializuotų aukštųjų mokyklų veda prie neefektyvaus išteklių paskirstymo ir panaudojimo, kas lemia aukšto lygio mokslinių tyrimų fragmentaciją. Valdžios požiūriu išteklių sutelkimas jungimo būdu kuriant didesnes aukštąsias mokyklas atrodo kaip tinkamas būdas padidinti jų veiklos efektyvumą. Iš šios perspektyvos visų aukštųjų mokyklų jungimo programų tikslas – sumažinti kaštus per administracijos mažinimą, mąsto ekonomiją ir besidubliuojančių programų naikinimą, ir tuo pat metu padidinti aukštosios mokyklos konkurencingumą ir veiklos kokybę[531].

3. efektyvesnio sistemos valdymo siekis. Nors politiniai universitetų ir kitų aukštųjų mokyklų jungimo motyvai skiriasi tarp šalių, beveik visuomet jais siekiama sukurti geriau veikiančią aukštojo mokslo sistemą, įvedant rinkos mechanizmus, kurie yra paremti netiesioginiu nutolusiu valdymu, konkurencinės aplinkos kūrimu ir platesne organizacine autonomija[532]. Dažniausiai jungimai derinami su valdymo reformomis, kai universitetams suteikiama didesnė organizacinė autonomija mainais į didesnį įsitraukimą tenkinant visuomenės poreikius bei didesnį tarptautinį konkurencingumą[533].

---

526 Patterson, „Findings on Economies of Scale in Higher Education“, 260.

527 Jorunn Dahl Norgård ir Ole-Jacob Skodvin, „The Importance of Geography and Culture in Mergers: A Norwegian Institutional Case Study,“ *Higher Education* 44, nr. 1 (2002): 82.

528 Kang ir Liu, „Does the Merger of Universities Promote Their Scientific Research Performance?“, straipsnis 104098.

529 Geschwind, Melin ir Wedlin, „Mergers as Opportunities for Branding“, 130.

530 Bor ir Ketko, „A University Reinvents Itself“, 253.

531 Norgård ir Skodvin, „The Importance of Geography“, 79.

532 Kyvik ir Stensaker, „Mergers in Norwegian Higher Education“, 37.

533 Aarrevaara ir Dobson, „Merger Mania?“, 65; Georghiou ir Cassingena Harper, „Mergers and Alliances in Context“, 1.

Šiuo atveju jungimai gali būti suprantami kaip būdas kurti sąlygas finansiniam stabilumui užtikrinti bei pritraukti talentingiausius mokslininkus ir studentus[534].

4. didesnio konkurencingumo siekis. Universitetų jungimas yra atsakas į globalius konkurencingumo iššūkius aukštajame moksle[535], o turint omenyje Vakarų valstybių demografines tendencijas ir didėjančią konkurenciją dėl studentų, situacija aukštojo mokslo sektoriuje yra įtempta[536]. Dažnai jungimas motyvuojamas pasauline tendencija kurti didesnius ir konkurencingesnius universitetus, kurie turi stiprius profilius ir aiškią strateginę kryptį. Vyrauja įsitikinimas, kad įvairiomis formomis sujungdamos savo potencialą, mokslo ir studijų institucijos pasieks sinergiją, kuri užtikrins sistemos efektyvumą bei konkurencingumą[537]. Siekis kurti pasaulinio lygio mokslo centrus netgi vadinamas „*Harvardo savo šalyje sindromu*“[538].

5. studijų kokybės gerinimo siekis. Jis dažnai išryškinamas politiniame diskurse, nors konkrečios priemonės šiam tikslui pasiekti dažniausiai nenumatomos[539]. Šis argumentas dažniausiai naudojamas kaip priemonė įtikinti visuomenę ir akademinę bendruomenę jungimų nauda, tačiau realiai susitelkiama į mokslinių ir administracinių iššūkių sprendimą, mokslinei veiklai suteikiant prioritetą. Visgi, jungimai gali suteikti privalumų ir mokymo veiklai – dažnai didėja studijų programų pasiūla, susidaro sąlygos dėstytojams specializuotis siauresnėse srityse, dėstyti geriausiai savo dalyką išmanantiems specialistams, padidina resursų prieinamumą[540].

6. siekis gerinti mokslo rezultatus. Manoma, kad jungimai yra tinkama priemonė didinti mokslinės veiklos produktyvumą, o išteklių telkimas yra būdas sukurti optimalias sąlygas mokslo tyrimams[541]. Sutelkti ištekliai bei vidiniai aukštųjų mokyklų valdymo pokyčiai, tikima, prisideda prie geresnės mokslinės veiklos ir geresnio verslo ir visuomenės poreikių atliepimo. Tai siejama su išaugusiomis galimybėmis konkuruoti dėl tarptautinio mokslinių tyrimų finansavimo, taip sukuriant patrauklias darbo sąlygas bei galimybes

534 Jani Ursin ir Helena Aittola, „‘It’s Not Like Everything Changes Just With a Click on New Year’s Eve’: Perceptions on Educational Issues of University Mergers in Finland“, *Higher Education Policy* 34 (2019): 544.

535 Vellamo et al., „Internationalisation of Finnish Higher Education“, 134.

536 Azziz et al., *Strategic Mergers in Higher Education*, 2.

537 Sinead Harkin ir Ellen Hazelkorn, „Institutional Mergers in Ireland“, in *Mergers and Alliances in Higher Education: International Practice and Emerging Trends*, eds. Adrian Curaj, Luke Georghiou, Jennifer Cassingena Harper ir Eva Egron-Polak (Springer, 2015), 106.

538 Cremonini, Mehari ir Woldegiyorgis, „University Mergers in Finland“, 299; Terhi Nokkala ir Jussi Välimaa, „Finnish Mergers: Change in the Context of Continuity“, in *Policy Analysis of Structural Reforms in Higher Education*, eds. Harry de Boer et al. (Palgrave Macmillan, 2017), 229.

539 Ursin et al., „Is Education Getting Lost“, 238.

540 Ursin ir Aittola, „‘It’s Not Like Everything Changes Just With a Click“, 545.

541 Ursin, „Transforming Finnish Higher Education“, 309.

pritraukti geriausius dėstytojus ir studentus[542]. Kinijos aukštųjų mokyklų jungimų tyrimai parodė, kad didėjantis tyrimų finansavimas, disciplinų plėtra ir didesnis mokslininkų sutelktumas turi teigiamą įtaką mokslo rezultatams[543]. Išplečiant institucijos profilį, didesnis disciplinų skaičius gali praturtinti kitų sričių tyrimus[544].

7. siekis suvaldyti demografinius iššūkius. Vienas iš objektyvių veiksnių, skatinančių galvoti apie aukštųjų mokyklų konsolidaciją, yra mažėjantis studentų skaičius. Ir nors tai niekada nėra pagrindinė jungimų priežastis, šis argumentas dažnai pasitelkiamas kaip papildomas. Pavyzdžiui, Japonijoje esant nepalankioms demografinėms tendencijoms, nuspręsta jungti panašios specializacijos mažas aukštojo mokslo institucijas, taip siekiant užtikrinti administracinį efektyvumą[545].

2.4.2. Universitetų jungimas ir politinis diskursas

Aukštųjų mokyklų jungimo politiniai tikslai glaudžiai siejasi su platesniu aukštojo mokslo socialiniu, politiniu ir kultūriniu kontekstu. Kaip jau minėta anksčiau, bendradarbiavimas aukštajame moksle vyksta ne tik dėl konkurencijos, bet ir dėl akademinės veiklos specifikos[546]. Konkurencijos paskatintas bendradarbiavimo siekis, kuris mokslinėje veikloje yra laisvas ir nereikalaujantis koordinacijos tarp organizacijų, pereina iš mokslinio į vadybinį ir politinį lygmenis. Ir būtent čia universitetų jungimai pradedami teisinti pasitelkiant neoliberalius diskursus, kartu siekiant reformuoti visą sistemą pagal neoliberalią logiką. Neoliberalioje konkurencinėje aplinkoje veikiančius universitetus imtis veiksmų skatina noras konkuruoti bei įgyti pripažinimą, t. y. universitetai pradeda save suvokti per rinkos terminus ir atitinkamai elgiasi.

Universitetų jungimas yra geras globalios aukštojo mokslo politikos priemonės pavyzdys. Universiteto jungimų idėja neatsiejama nuo bendro aukštojo mokslo sistemos efektyvumo diskurso, kurį palaiko tokios organizacijos kaip EK, EUA ir EBPO[547]. Diskusijos apie jungimą yra platesnio aukštojo mokslo efektyvumo diskurso dalis, apie kurį sukasi įvairūs grėsmės įvaizdžiai, kad nesekant rekomenduojama politine darbotvarke

---

542 Libin Han, Hongwei Xu ir Yuejun Zhong, „Education Resource Reallocation and Innovation: Evidence from University Mergers in China“, *China Economic Quarterly International* 2, nr. 4 (2022): 274.

543 Ibid, 276–77.

544 Kang ir Liu, „Does the Merger of Universities Promote Their Scientific Research Performance?“, straipsnis 104098.

545 Yushi Inaba, „Higher Education in a Depopulating Society: Survival Strategies of Japanese Universities“, *Research in Comparative and International Education* 15, nr. 1 (2020): 10.

546 Sułkowski, Woźniak ir Seliga, „From Coopetition by Cooperation to Consolidation“, 175–76.

547 Nokkala ir Välimaa, „Finnish mergers“, 229.

galima pakenkti tiek universitetų institucijų, tiek šalies egzistencijai ir ekonominiam gyvybingumui. O kartu su formuojamu įsitikinimu, kad kolegialus aukštųjų mokyklų valdymas yra esminė kliūtis jų strateginiam persitvarkymui, tai normalizuoja reformų įgyvendinimą be akademinės bendruomenės palaikymo.

Universitetų jungimo politika yra sistemos lūžis, *status quo* pertvarkymas, kuriantis pliuralistinę diskusijų erdvę, kurioje susikerta daug tikslų ir argumentų[548]. Dažnai šią politiką iniciavę asmenys susiduria su įvairių suinteresuotų grupių puolimu[549]. Pati akademinė bendruomenė, nepaisant politinių pastangų, siekia dalyvauti politiniame diskurse ir daryti įtaką sprendimams dėl jungimo ir jo įgyvendinimo. Tačiau reikia nepamiršti, kad universitetas yra pliuralistinė organizacija, kurioje susiduria daug skirtingų akademinių pasaulių[550], taigi skirtinga atskirų disciplinų atstovų kultūra ir vertybės lemia nevienalytį akademinės bendruomenės požiūrį į jungimus, kuris dar kinta ir laike[551]. Be to, aukštųjų mokyklų tinklo optimizavimo klausimai dažnai išeina už politinių diskusijų ir akademijos ribų. Į šias diskusijas įsitraukia tiek politikai, švietimo bendruomenė, tiek visuomenės veikėjai, verslo atstovai[552]. Šis įsitraukimas atsispindi viešajame ir politiniame diskurse, todėl universitetų jungimo politiką galima atskleisti analizuojant jungimus pateisinančius ar kritikuojančius diskursus, per kuriuos atsiskleidžia įvairių grupių požiūris ir būdai, kaip jie legitimuoja savo pozicijas[553].

Čia gali būti aktualūs du diskursų, pateisinančių ir kritikuojančių jungimus, skirstymai. *Mikko Kohvakka* su jungimu susijusius diskursus pagal moralinius argumentus suskirstė į septynias grupes[554]. Pilietinis vertinimas nukreipiamas į atskirų grupių lygiavertiškumo užtikrinimą. Vidinis vertinimas iškelia tradicijų saugojimo jungimuose aspektą. Prestižo vertinimas skatina matyti jungimus kaip priemonę siekiant didesnio matomumo ir žinomumo. rinkos vertinimas pabrėžia konkurencingumo svarbą jungimuose. Sektoriaus vertinime svarbus aukštojo mokslo sistemos efektyvaus veikimo aspektas. Kūrybiniame vertinime akcentuojamas tarpdisciplinišKumas ir tyrimų lauko plėtra, kurią gali užtikrinti jungimas. Tinkliškumo vertinime jungimai

---

548 Kohvakka, „Justification Work in University Merger“, 198; van der Wende, „On Mergers and Missions“, 139.

549 Goedegebuure, „Mergers and More“, 2.

550 Burton R. Clark, „The Academic Life: Small Worlds, Different Worlds“, *Educational Researcher* 18, nr. 5 (1989): 6.

551 Kohvakka, „Justification Work in University Merger“, 199; Norgård ir Skodvin, „The importance of geography“, 87; Eero Vaara ir Janne Tienari, „Justification, Legitimization and Naturalization of Mergers and Acquisitions: A Critical Discourse Analysis of Media Texts“, *Organization* 9, nr. 2 (2002): 280.

552 Stensaker, Persson ir Pinheiro, „When Mergers Fail“, 56.

553 Aula ir Tienari, „Becoming ‘World-Class’?“, 12.

554 Kohvakka, „Justification Work in University Merger“, 200.

vertinami per talentų pritraukimo ir jų galimybių veikti perspektyvą. Šie su jungimais susiję diskursai labiau siejami su mikro lygmeniu ir gali padėti suprasti akademinės bendruomenės požiūrį į universitetų jungimą.

Siekiant suprasti platesnį visuomenės požiūrį į jungimus patogiau remtis *Eero Vaara ir Janne Tienari* diskursų skirstymu. Šie autoriai išskiria keturias pagrindines viešųjų diskursų, susijusių su organizacijų jungimais, grupes. Pirmiausia jungimai siejami su racionaliaisiais diskursais, kurie apima efektyvumo ir konkurencijos argumentus[555], diskusijas apie finansų paskirstymą ir naudojimą, demografiją, konkurencinės aplinkos sąlygas. Su universitetų jungimais susijusiose diskusijose šie diskursai yra svarbūs, bet ne dominuojantys[556]. Universitetų jungimo atveju dažniausiai dominuoja visuomeniniai diskursai, siejami su jungimų naudos akcentavimu platesniame visuomeniniame kontekste. Jungimai per šiuos diskursus susiejami su studijų kokybe, prieinamumu, mokslo pažanga, kompetencijų įgijimu ir gebėjimu jas pritaikyti darbo rinkoje, tarptautiniu pripažinimu, t. y. pabrėžia visuomenės iš universitetų gaunamas naudas[557]. Vienas geriausių tokių visuomeninio diskurso pavyzdžių yra „pasaulinio lygio universiteto“ diskursas. Tuo tarpu kultūriniais diskursais pabrėžiami universitetų organizaciniai ypatumai, susiję su stipria kultūra, tradicijomis, bendruomenės narių padėtimi, universitetų autonomija ir pan. [558] Prie kultūrinių argumentų priskiriami ir vidinės valdymo struktūros, ir mokslinės krypties klausimai[559]. Taip pat išskiriami asmeniniai diskursai, kurie jungimo procesą susieja su tam tikru asmeniu, kas suteikia tinklo optimizavimo iniciatyvoms veidą[560]. Tai dažniausiai yra politikai ar akademinės bendruomenės nariai, aktyviausiai dalyvaujantys universitetų jungimo procesuose.

Apibendrinant galima teigti, kad universitetų jungimas kaip politinis procesas yra glaudžiai susijęs su įvairiais politiniais ir visuomeniniais diskursais, kurie padeda susidaryti vaizdinį apie universitetų jungimo poreikį. Apie universitetų jungimus kalbant kaip apie politinę priemonę, svarbu nepamiršti jo visapusiškumo – jungimai savyje talpina labai platų spektrą priežasčių, dėl kurių siekiama eiti šiuo keliu, platų ratą suinteresuotų asmenų su skirtingomis pozicijomis bei tai apjungiančias diskursų, pateisinančių ar kritikuojančių jungimą, grupes.

555 Vaara ir Tienari, „Justification, Legitimization and Naturalization“, 277.
556 Bružienė, „University Mergers in Lithuania“, 158.
557 Ibid, 157.
558 Arbo ir Bull, „Mergers in the North“, 108.
559 Bružienė, „University Mergers in Lithuania“, 158.
560 Vaara ir Tienari, „Justification, Legitimization and Naturalization“, 281.

3. AUKŠTOJO MOKSLO POLITIKOS ANALIZĖ

Universitetų jungimas šioje disertacijoje analizuojamas kaip tam tikra aukštojo mokslo politikos priemonė ir sisteminės aukštojo mokslo reformos kryptis. Valdysenos teorija, pasitelkta kaip pagrindas tyrimui, plėtojama politikos mokslų, o tiksliau, politinės sociologijos, lauke. Atrodo nuoseklu aukštojo mokslo politiką analizuoti pasitelkiant interpretacinės politikos analizės prieigą, kaip išplėtotą požiūrį į politikos tyrimus. Interpretacinė politikos analizė, kaip kritinės politikos studijų kryptis, formuoja kultūrinį arba idėjinį posūkį politikos moksluose ir siekia ne tik interpretuoti, bet ir paaiškinti politinius procesus. Analizuojama, kokiais būdais prasmė ir supratimas veikia politikos formavimą tiek idėjiniame, tiek ir įgyvendinimo lygmenyje, t. y. kaip prasmės formuoja politiką[561], o politika suvokiama kaip veikimas. Svarbūs yra kritinių diskurso studijų tyrimai, susitelkiantys į politikos kūrimo procesus, pabrėžiant jų kompleksiškumą bei veikėjų gausą, ir kaip jie atspindi politines darbotvarkes[562]. Visi šie aspektai dera su valdysenos teorijos pagrindinėmis nuostatomis ir leidžia šią teoriją pasitelkti analizei.

Atsižvelgiant į tai, šiame skyriuje pristatoma interpretacinės politikos analizės teorinė ir metodologinė prieiga, kuria remiantis analizuojama Lietuvos aukštojo mokslo sistemos neoliberalizacija per konkrečias universitetų jungimo politikos praktikas. Skyriaus pradžioje aptariamos svarbiausios politikos analizės sąvokos ir konceptai, jie kontekstualizuojami aukštojo mokslo lauke. Toliau aptariama interpretacinės politikos analizės prieiga bei jos sąsajos su kritinėmis diskurso studijomis, parodoma kaip interpretacinė politikos analizė, pasitelkiant kritinę diskurso analizę, pritaikoma aukštojo mokslo politikos tyrimuose. Vėliau aptariami pagrindiniai teoriniai konceptai – laikas ir erdvė, kurie susiję su įvairiais socialiniais laukais, kuriuose vyksta politikos bei galios santykių kaita, ir jų sąsajomis, siekiant atskleisti skirtingas reikšmes, kurias įgyja politikos diskursai ir praktikos skirtingose erdvėse skirtingu laiku. Galiausiai, skyriaus pabaigoje pristatoma Lietuvos aukštojo mokslo politikos raida nuo 1990-ųjų.

[561] Jane Mulderrig, Nicolina Montesano Montessori ir Michael Farrelly, „Introducing Critical Policy Discourse Analysis“, in *Critical Policy Discourse Analysis*, eds. Jane Mulderrig, Nicolina Montesano Montessori ir Michael Farrelly (Edward Elgar Publishing, 2019): 3.

[562] Pavyzdžiui, Ruth Wodak, Michal Krzyżanowski ir Bernhard Forchtner, „The Interplay of Language Ideologies and Contextual Cues in Multilingual Interactions: Language Choice and Code-switching in European Union Institutions“, *Language in Society* 41, nr. 2 (2012): 158.

3.1. Interpretacinė politikos analizė

„...much of the behaviour underlying public opinion is a response to mental images of events, an imagined pseudoenvironment that is treated as if it were the real environment.“[563]

Iki XX a. pabaigos politikos analizėje vyravo pozityvistinis požiūris. Buvo manoma, kad politinis procesas gali būti apibendrinamas kaip paprastas ciklinis modelis, o pats politikos procesas yra linijinė įvykių seka, kur vienas procesas seka kitą. Tačiau toks suvokimas pernelyg supaprastina politikos formavimą ir mato šį procesą kaip hierarchinį, vykstantį „iš viršaus“, kur dėmesys koncentruojamas į institucijų veiklą, politines programas ir jų įgyvendinimą.

XX a. 10-ojo dešimtmečio pradžioje politikos analizėje įvyko tai, ką *Frank Fischer* ir *John Forester* pavadinimo „*argumentaciniu posūkiu*“[564]. Tai buvo esminis epistemologinis pokytis, kai pereita prie įvairių politikos poveikių ir poveikių politikai pripažinimo ir jų analizės taikant kokybinius tyrimo metodus. Susiformavo nevienalytė politikos analizės metodų grupė dabar vadinama interpretacine politikos analize, kuri siekia analizuoti įvairias politikos įgyvendinimo reikšmes ir požiūrius. Analizė sutelkiama į „*vertybes, jausmus ir įsitikinimus, kuriuos išreiškia politika bei procesus, kuriais šios reikšmės perduodamos ir „perskaitomos“ įvairių auditorijų.*“[565] Dėmesys kreipiamas į veikėjų įvairovę ir jų politikai suteikiamas reikšmes, jų prieštaringumą, taip atskleidžiant ne tik „paradinę“, bet ir „užkulisinę“ politikos proceso pusę[566].

Interpretacinės politikos analizėje svarbūs keli aspektai. Pirma, politika suvokiama kaip veiksmas ar procesas, o ne *status quo* būsena[567]. Antra, politika suprantama kaip daugelio veikėjų veikimo laukas, kuriame per prasmes ir interesus kuriami tinklai. Remiantis interpretaciniu požiūriu, siekiama paaiškinti kaip asmenys susidaro įsivaizdavimą apie savo gyvenamą pasaulį, kaip socialiai konstruojami vaizdai apie jį bei kaip tai formuoja

---

563 Maxwell McCombs ir Salma I. Ghanem, „The Convergence of Agenda Setting and Framing“, in *Framing Public Life: Perspectives on Media and Our Understanding of the Social World*, eds. Stephen D. Reese, Oscar H. Gandy Jr. ir August E. Grant (Lawrence Erlbaum Associates, 2001), 67.

564 Frank Fischer ir John Forester, eds., *The Argumentative Turn in Policy Analysis and Planning* (Duke University Press, 1993), 3.

565 Dvora Yanow, *Conducting Interpretive Policy Analysis* (Sage, 2000), 14.

566 Ruth Wodak, *The Discourse of Politics in Action: Politics as Usual*, 2nd ed. (Palgrave Macmillan, 2011), 45.

567 Kristofor Savski, „Language Policy from Textuality to (Re)entextualization: Expanding the Toolkit for Discursive Analyses“, *Language Policy* 23 (2024): 55.

individualius interesus ir politinius prioritetus[568]. Trečia, interpretacinė politikos analizė yra konkrečios situacijos analizė, nesiekianti suformuoti bendrų universalių principų[569]. Pasak *Frank Fisher* „*politinė darbotvarkė nustatoma remiantis istorija, tradicijomis, požiūriais ir įsitikinimais, kurie apibendrinami ir kodifikuojami politiniame diskurse*.“[570]

Interpretacinėje analizėje į politiką žiūrima kaip į argumentacinę praktiką, kuri skirta problemų ir galimų sprendimų formulavimui. Pripažįstami politikos proceso apribojimai, tokie kaip laiko ir duomenų trūkumas, taigi politika vertinama ne tik tiesos ir melo kategorijomis, bet analizuojami politikos apibrėžimo pasirinkimai, jos reprezentacija, simbolinė reikšmė, aktualumas ir pan. Politika turi ne vieną funkciją – aprašymo, prognozavimo, vertinimo, darbotvarkės formavimo, simbolinio užtikrinimo, išbandymo[571].

Interpretacinėje politikos analizėje neretai remiamasi kritinėmis teorijomis. Ji puikiai dera ir su *Michel Foucault* atstovaujama poststruktūralistine teorija, kuri yra ir valdysenos teorijos pagrindas. Analizuojama, kokiais būdais prasmė ir supratimas veikia politikos formavimą tiek idėjiniame, tiek ir įgyvendinimo lygmenyje[572]. Šis kritinio požiūrio perkėlimas nuo „ką“ prie „kaip“ suteikia galimybę analizuoti kaip, kokiomis priemonėmis vykdoma politika ir kokie tos politikos padariniai. Laikomasi nominalistinio požiūrio, kuris suponuoja, kad nėra universalių pirminių galios šaltinių, o jie priklauso nuo istorijos ir kaitos[573], t. y. dabartis suvokiama kaip istorijos, pilnos atsitiktinumų, konfliktų ir susijusių ir nesusijusių įvykių pasekmė. *Michel Foucault* geneologijos kritiškumas pasireiškia per tai, kad dabartinė tvarka turi istoriją – o jei turi pradžią, tai gali turėti ir pabaigą[574], t. y. kiekviena tvarka gali būti pakeičiama kitokia.

Būtina atsižvelgti į tai, kad interpretacinė politikos analizė nėra teorija ar metodologija, o labiau doktrina ir principas, kuriuo remiantis suvokiama politika[575]. Laikomasi prielaidos, kad socialiniai reiškiniai formuoja žmonių požiūrį į tikrovę, o socialiniams reiškiniams suteikiama prasmė formuoja žmonių elgesį. Šį subjektyvumą moksliniuose tyrimuose stengiamasi

---

568 Frank Fischer, *Reframing Public Policy: Discursive Politics and Deliberative Practices* (Oxford University Press, 2003), 60.

569 Dvora Yanow, „Interpretation in Policy Analysis: On Methods and Practice“, *Critical Policy Analysis* 1, nr. 1 (2007): 110.

570 Fischer, *Reframing Public Policy*, 43.

571 Fischer ir Forester, eds., *The Argumentative Turn in Policy Analysis*, 2–3.

572 Mulderrig, Montesano Montessori ir Farrelly, „Introducing Critical Policy Discourse Analysis“, 3.

573 Eva Lövbrand ir Johannes Stripple, „Foucault and Critical Policy Studies“, in *Handbook of Critical Policy Studies*, eds. Frank Fischer et al. (Edward Elgar Publishing, 2015), 93.

574 Idid, 102.

575 Hendrik Wagenaar, *Meaning in Action: Interpretation and Dialogue in Policy Analysis* (Routledge, 2011), 4.

suvaldyti aiškia ir tikslia tyrimo metodologija. Pasirinkta metodologija taip pat gali turėti savyje tam tikras prielaidas apie visuomenę, galią ir pan., todėl tyrėjui svarbu atrasti balansą tarp analitinio požiūrio ir teorinės interpretacijos[576]. Taip pat tyrėjas atlikdamas šią analizę turi būti refleksyvus[577]. Todėl interpretacinis požiūris turi glaudžias sąsajas su diskurso tyrimais per socialinių sąlygų, kuriose kuriama ir veikia politika, kontekstualizavimą[578].

Nors politikai būdingos ir nediskursyvios praktikos, dažniausiai politika apibrėžiama per kalbą[579]. Laikomasi požiūrio, kad politinės problemos yra kuriamos ir sprendžiamos kalbos pagalba. Tai prieštarauja pozityvistiniam politikos supratimui, kuriame siekiama įtikinti, kad politika yra apie faktines problemas ir jų sprendimus, nors iš tikro politika yra normatyvinio vertinimo priskyrimas problemai[580]. Apibrėžiant politiką iš diskurso perspektyvos politika suvokiama iš interpretacinės perspektyvos, kaip problemų kūrimo ir performulavimo praktika, todėl, *Frank Fisher* ir kiti pabrėžia, kad politiką analizuojant pasidaro labai svarbi istorinė ir naratyvinė-etnografinė perspektyvos[581].

Šiame darbe remiuosi keliais pagrindiniais interpretacinės politikos analizės principais. Pirma, dėmesys sutelkiamas į nelinijinį laike politikos formavimo ir įgyvendinimo procesą. Taip pat analizuojama kaip skirtingų socialinių grupių atstovai įsitraukia ar yra įtraukiami į universitetų jungimo politikos formavimą ir įgyvendinimą, kokias prasmes konkrečiai politikai ir jos veiksmams suteikia. Kritinis požiūris lemia tai, kad į politiką žiūrima kaip į socialinę praktiką, per kurią perskirstoma galia, ir kaip į diskursą, per kurį konstruojama esamos ir būsimos tikrovės vizija bei siūlomas planas jai pasiekti[582]. Kaip pabrėžia *Stephen J. Ball,* politika yra prasmės kūrimas – prasmingo tikrovės vaizdo konstravimas ir socialinių tikrovės konstrukcijų interpretacinės erdvės ribojimas[583].

---

576 Ibid, 7–8.

577 Maarten Hajer ir Hendrik Wagenaar eds., *Deliberative Policy Analysis: Understanding Governance in the Network Society* (Cambridge University Press, 2003), 30.

578 Mulderrig, Montesano Montessori ir Farrelly, „Introducing Critical Policy Discourse Analysis“, 1.

579 Taina Saarinen ir Jani Ursin, „Dominant and Emerging Approaches in the Study of Higher Education Policy Change“, *Studies in Higher Education* 37, nr. 2 (2012): 152.

580 Fischer, *Reframing Public Policy*, 60.

581 Frank Fischer et al., „Introduction to Critical Policy Studies“, in *Handbook of Critical Policy Studies*, eds. Frank Fischer et al. (Edward Elgar Publishing, 2015), 6.

582 Bradley A. U. Levinson, Margaret Sutton ir Teresa Winstead, „Educational Policy as a Practice of Power: Theoretical Tool, Ethnographic Methods, Democratic Options“, *Educational Policy* 23, nr. 6 (2009): 770.

583 Stephen J. Ball, *Education Policy and Social Class: The Selected Works of Stephen Ball* (Routledge, 2006), 3.

3.2. Aukštojo mokslo politika kaip diskursas

„*Language is the place where actual and possible forms of social organization and very likely social and political consequences are defined and contested.*“[584]

Politikos kaip diskurso supratimas leidžia analizuoti klausimus apie galią ir jos panaudojimą įtvirtinant tam tikrus tiesos ir žinojimo režimus[585]. Analizėje susitelkiama į politinio diskurso ir praktikos persitvarkymus, analizuojant įvairius šaltinius, kurie padeda atskleisti tiek diskursyvias, tiek socialines praktikas. Laikomasi prielaidos, kad galia susijusi su diskursu, o diskursas atlieka ypatingą vaidmenį galios santykių palaikyme ar keitime. Iš esmės diskursas suvokiamas *Michel Foucault* teorijos kontekste, kaip tam tikra erdvė galios santykių pasireiškimui[586]. Jo nuomone, galia slypi žiniose ir yra institucionalizuojama per įtraukiančias arba išstumiančias praktikas, individams priimant ir normalizuojant tam tikrus supratimus[587]. Politinė praktika ir diskursai yra tiesiogiai susiję – politinės praktikos pokyčiai lemia diskurso pokyčius ir atvirkščiai[588], o diskursas yra pagrindinis įrankis tiek įtvirtinantis esamą tvarką, tiek ir metantis jai iššūkį[589].

Šiuolaikinė politika yra kaip spektaklis – politinės problemos kuriamos siekiant patraukti dėmesį, o ne atspindėti realybę[590]. *Ruth Wodak* politiką apibūdina per teatro metaforą, kai žiūrovams skirtas veiksmas vyksta scenoje, tačiau dalis įvykių vyksta užkulisiuose[591]. Tarp scenos ir užkulisių vyksta daug judėjimo, ypač, kai visuomenei pateikiamos politikos problemos ir siūlomi sprendimai. Politika yra diskursyvi. Ji apriboja subjektų galimybes veikti, suteikdama galimybę būti išgirstiems tik tam tikriems balsams[592]. Taip pat politinis diskursas formuoja tam tikrus tiesos režimus, kurie skatina arba užkerta kelia galvoti, kalbėti ir rašyti tam tikru būdu[593].

Laikantis *Michel Foucault* diskurso supratimo, tiesos pagrindas yra diskursyvūs susitarimai. Pavyzdžiui, neoliberalizmas valdysenos teorijoje

---

584 Chris Weedon, *Feminist Practice and Poststructuralist Theory* (1987), 21.

585 Stephen J. Ball, „What is Policy? Texts, Trajectories and Toolboxes“. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education* 13, nr. 2 (1993): 15.

586 Michel Foucault, „Politics and the Study of Discourse“, in *The Foucault Effect: Studies in Governmentality*, eds. Graham Burchell, Colin Gordon ir Peter Miller (University of Chicago Press, 1991), 55–58.

587 Block, Gray ir Holborow, *Neoliberalism and Applied Linguistics*, 24.

588 Foucault, „Politics and the Study of Discourse“, 67.

589 Carvajal, „Advocacy NGOs in Chilean Education Policy-making“, 100.

590 Fischer, *Reframing Public Policy*, 58.

591 Wodak, *The Discourse of Politics in Action*, 88.

592 Saarinen ir Ursin, „Dominant and Emerging Approaches“, 152.

593 Stephen J. Ball, „What Is Policy? 21 Years Later: Reflections on the Possibilities of Policy Research“, *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education* 36, nr. 3 (2015): 311.

aiškinamas, visų pirma, kaip politinis racionalumas, pagal kurį kuriama tikrovė, kuri, siekiama sudaryti įspūdį, kad jau egzistuoja[594]. Čia pasireiškia diskurso konstitutyvi prigimtis, kai ne tik diskursas yra formuojamas socialinės tvarkos, bet ir jis formuoja socialinę tvarką, pradedant žinojimo objektais, baigiant socialiniais subjektais ir santykiais tarp jų[595]. „*Dominuojantis diskursas yra tam tikra strateginė veikimo ir kalbėjimo erdvė, kuri laikoma teisėta tvarka. [...] Tai reiškia, kad dominuojančio diskurso atsiradimo sąlygos turi būti vertinamos atsižvelgiant į bendrą dominuojančių jėgų konfigūraciją visuomenėje, kuri yra sudėtingas įtraukimo ir atskirties žaidimas, susijęs su ekonominėmis, socialinėmis ir kultūrinėmis praktikomis, kurios yra išreikštos dominuojančiuose diskursuose*“ – teigia *John Krejsler*[596]. Politinis racionalumas sudaro moralinį ir episteminį valdžios pagrindą, tai yra diskursyvus laukas, kuriame konceptualizuojamas ir konstruojamas valdymo ir galios teisėtumas, racionalumas, praktikos, objektai ir subjektai[597].

Politika kaip socialinė praktika atsiskleidžia per daugybę skirtingų tekstų, kurie sulipdomi iš skirtingų veikėjų interesų skirtingu laiku ir kurie vieni su kitais yra susiję per interpretacijas[598]. Tai atsispindi politinio teksto kūrime, kuris yra rengiamas ne linijiniu būdu, o „lipdomas“ iš santykinai izoliuotų fragmentų, kurie galiausiai sujungiami į bendrą tekstą. Tuomet visų fragmentų bendraautorystė perduodama valstybei, taigi šis tekstas neatspindi vieno autoriaus balso, o veikiau yra polifoniškas, ar netgi dialogiškas[599]. Be to, politiniams tekstams būdingas prasmės kintamumas, išplaukiantis iš interpretacinės politikos analizės požiūrio, pagal kurį politikoje reikšmė nuolat kinta priklausomai nuo veikiančių subjektų, veikimo erdvės ir laiko[600]. Politikos analizė pasidaro besiplėtojančio viešojo diskurso tyrimas, kuris peržengia atskirų veiklos sričių ar praktikos sankirtų ribas[601].

Politikos kaip diskurso supratimas leidžia į aukštojo mokslo politiką žiūrėti kaip į socialiai sukonstruotą. Politikos veikėjai apibrėždami problemas susiaurina galimų požiūrių ir veiksmų erdvę ir taip konstruoja tam tikrą

---

594 Lemke, „Foucault, Governmentality, and Critique“, 54.

595 Ball, „What is policy? 21 years later“, 307; Fischer, *Reframing Public Policy*, 38.

596 Krejsler, „Discursive Battles“, 211.

597 Nikolas Rose, „Governing 'Advanced' liberal democracies“, in *Foucault and Political Reason: Liberalism, Neo-liberalism and Rationalities of Government*, eds. Andrew Barry, Thomas Osborne ir Nikolas Rose (UCL Press, 1996), 41–2.

598 Martin Reisigl ir Ruth Wodak, „The discourse-historical approach“, in *Methods of Critical Discourse Analysis*, red. Ruth Wodak ir Michael Meyer, 2nd ed. (Sage, 2009), 89.

599 Ruth Wodak, „From conflict to consensus? The co-construction of a policy paper“, In *European Union Discourses on Un/employment: An Interdisciplinary Approach to Employment, Policy-making and Organizational Change*, eds. Peter Muntigl, Gilbert Weiss ir Ruth Wodak (John Benjamins, 2000), 115.

600 Yanow, *Conducting Interpretive Policy Analysis,* 17.

601 Reisigl ir Wodak, „The discourse-historical approach“, 90.

socialinę tikrovę[602]. Diskurso analizė čia padeda atskleisti politinius procesus, jų eigą ir vertybes bei galios santykius už jų. Puikiu pavyzdžiu čia gali būti *Terhi Nokkala* analizuotas žinių visuomenės diskursas aukštojo mokslo kontekste. Jos teigimu, šis diskursas yra dominuojantis ir apima ir kitus diskursus. Jis paremtas idėja, kad ekonomikos augimas priklauso nuo švietimo, mokslo ir technologijų. Taip žinių visuomenės diskursas susiejamas su efektyvumo, meistriškumo ir verslumo diskursų plėtra aukštojo mokslo politikoje, kur šie diskursai pasitelkiami pateisinant poreikį turėti valdžios nustatytus veiklos standartus ar rodiklius. Šie standartai ir veiklos rodikliai konstruoja tam tikrą galios struktūrą, kurioje organizacijos ar individai veikia jais vadovaudamiesi[603]. Čia galima sutikti su *Nikolas Rose* nuomone, kad diskursas yra bandymas racionalizuoti valdžios ir valdymo pobūdį, tikslus, priemones ir ribas, su tuo susijusius metodus ir praktikas[604]. Kitaip tariant, politinis racionalumas pirmiausiai yra diskurso laukas, kuriame išreiškiama galia, kurią valdymas racionalizuoja[605].

3.3. Aukštojo mokslo politikos veikėjai

„*Neoliberalism is not the end but a transformation of politics that restructures the power relations in society.*“[606]

Teoriškai galima išskirti politikos lygmenis: politinę santvarką (angl. *polity*), politikos formavimą (angl. *policy*) ir politinį procesą (angl. *politics*)[607]. Šie trys lygmenys svarbūs ir kalbant apie aukštojo mokslo politikos veikėjus – institucinė sąranga sukuria erdvę politikos veikėjų veikimui, politinis procesas sukuria galimybes politikos veikėjų tarpusavio santykiams bei galios pasiskirstymui, o politikos formavimo aspektas kalba apie politinių tikslų formavimą bei įgyvendinimą ir veikėjų veikimo būdus šiame procese.

Tinklinis horizontalus valdymas yra neoliberalios tvarkos realybė[608]. Šiuolaikinė politika neišvengiamai išsiplėtė, apimdama ne tik politines ir valdžios institucijas, bet ir įvairias veikėjų grupes, kurie tradiciškai nesiejami su politika, bei jų santykius. Politika yra visomis kryptimis visuose lygmenyse veikiantys *de facto* ir *de jure* procesai, kurių metu (per)skirstoma galia. Nors

602 Taina Saarinen, „Position of Text and Discourse Analysis in Higher Education Policy Research“, *Studies in Higher Education* 33, nr. 6 (2008): 722.

603 Terhi Nokkala, „Making the Case for Policy – Persuasiveness in Higher Education, Science and Technology Policy Discourse“, *European Journal of Higher Education* 6, nr. 2 (2016): 153.

604 Rose, *Powers of Freedom*, 28.

605 Lemke, „Foucault, Governmentality, and Critique“, 55.

606 Ibid, 58.

607 Martin Reisigl, „Analyzing Political Rhetoric“, in *Qualitative Discourse Analysis in the Social Sciences*, eds. Ruth Wodak ir Michal Krzyzanowski (Palgrave Macmillan, 2008), 97.

608 Ball ir Junemann, *Networks, New Governance,* 8.

hierarchinis valdymas neišnyko, didesnė jo dalis dabar paremta įtikinėjimu ir susitarimais, o šios naujos valdymo praktikos, susiaurindamos valstybės galias, išplečia politikos lauką, sprendimų galimybes ir politikos veikėjų spektrą[609]. Taip ilgainiui keičiasi ne tik valdymo struktūra ir metodai, bet ir galios santykiai tarp politikos veikėjų ir jų grupių[610], o į aukštojo mokslo politiką įsiterpia ir nauji veikėjai[611].

Nors sprendimų priėmimas ir vykdymas išlieka nacionalinės valdžios prerogatyva, tačiau dalis valdymo galių perduodama kitiems veikėjams – nepriklausomoms agentūroms, tarptautinėms organizacijoms, verslo ir visuomenės atstovams, akademinei bendruomenei[612]. Tampa svarbu prisitaikyti tiek prie nacionalinės, tiek prie tarptautinės politikos veikėjų interesų ir juos suderinti[613]. *Jay Dee,* Liudvika Leišytė ir *Barend J. R. van der Meulen* išskiria keturias aukštojo mokslo politikos veikėjų grupes, kurios skirstomos pagal institucinę sistemą[614]. Tai supranacionaliniai (tarptautinių organizacijos), nacionaliniai (valstybės valdžios institucijos), instituciniai (aukštosios mokyklos, agentūros) ir visuomenės veikėjai[615] (studentai, jų tėvai, piliečiai, verslo, nevyriausybinių organizacijų atstovai), kurie turi interesų ir vienaip ar kitaip veikia aukštojo mokslo politiką. Visi veikėjai, įsitraukę į politiką, atstovauja tam tikrus jau egzistuojančius diskursus[616]. Pagal palaikomus diskursus politikos veikėjai gali būti priskiriami tam tikriems diskursų tinklams, tačiau jie nėra stabilūs ir kinta, kintant veikėjų interesams[617]. Šie diskursų tinklai formuoja tam tikrą politinę realybę, siekiant įtvirtinant savo diskursų teisingumą[618].

---

609 Amaral ir Magalhães, „The Emergent Role of External Stakeholders“, 2; Hajer ir Wagenaar eds., *Deliberative Policy Analysis*, 3.

610 Ball ir Junemann, *Networks, New Governance,* 8.

611 Emanuela Reale ir Emilia Primeri, „Approaches to Policy and Governance in Higher Education“, in *The Palgrave International Handbook of Higher Education Policy and Governance*, eds. Jeroen Huisman, Harry de Boer, David D. Dill ir Manuel Souto-Otero (Palgrave, 2015), 29.

612 Zapp, „The Authority of Science“, 2.

613 Reed, Meek ir Jones, „Introduction“, xxviii.

614 Dee, Leišytė ir van der Meulen, „Conceptualizing Higher Education Transformation“, 4; Stromquist, *Education in a Globalized World*, 103.

615 Šiame tyrime politikos veikėjai suprantami institucine prasme, t. y. individualūs diskursai priskiriami instituciniams veikėjams ir atskirai neanalizuojami. Atskirų aukštųjų mokyklų atstovai laikomi švietimo politikos tinklų dalyviais, nes dažniausiai į politikos procesą yra įtraukiami viešais pasisakymais. Tokie politiniai veikėjai, pagal savo atstovaujamą diskursyvią istoriją yra priskiriami tam tikram diskurso tinklui, nepaisant neesminių prieštaravimų tarp institucinio ir asmeninio diskurso.

616 Michael Meyer, „Between Theory, Method, and Politics: Positioning of the Approaches to CDA“, knygoje *Methods of Critical Discourse Analysis,* 2nd ed., eds. Ruth Wodak ir Michael Meyer (Sage, 2009), 21.

617 de Boer et al., „Structural Reforms in European Higher Education“, 283.

618 Reisigl, „Analyzing Political Rhetoric“, 98.

3.3.1. Tarptautiniai politikos veikėjai

Globalioje neoliberalioje tvarkoje tarptautinės organizacijos tapo įtakingomis ir reikšmingomis politikos veikėjomis[619], atstovaujančiomis neoliberalų diskursą ir legitimuojančiomis, o kartais ir priverstinai „parduodančiomis“ neoliberalias aukštojo mokslo reformų idėjas[620]. Tai nėra tik erdvė atskirų valstybių, priklausančių organizacijai, diskusijoms ir įrankis šių idėjų atstovavimui. Tarptautinės organizacijos veikia plačiau nei tik valstybių narių visuma, formuoja savo idėjas ir daro įtaką nacionalinėms politikos darbotvarkėms. Vidurio ir Rytų Europos regionas, kurio dalimi yra ir Lietuva, yra puikus pavyzdys, kaip su tarptautinių organizacijų pagalba pagal neoliberalius principus buvo modernizuotas aukštasis mokslas[621].

Supranacionalinių organizacijų galia ir įtaka remiasi kitokiais įrankiais ir principais nei nacionalinės politikos veikėjų. Kaip teigia *Eric Beerkens*, tarptautinių organizacijų „*įtaka atsirado dėl jų gebėjimo veikti kaip politikos formuotojoms bei nukreipti diskursą.*“[622] Per savo formuojamą diskursą šios organizacijos apibrėžia ar apriboja nacionalinių veikėjų galimybes veikti – šalys seka „gerosiomis praktikomis“, siekdamos išlikti konkurencingomis tarptautinėje aukštojo mokslo erdvėje. Normatyvinė tarptautinių organizacijų galia tarptautiniame švietimo valdyme pasireiškia per „kietąsias“ (angl. *hard governance*) ir „minkštąsias“ (angl. *soft governance*) valdymo praktikas[623]. „Kietosios“ valdymo praktikos apima reguliacinių ir finansinių instrumentų naudojimą platinant savo idėjas, tuo tarpu „minkštosios“ valdymo praktikos apima įvairias įtikinimo ir darbotvarkės nustatymo (angl. *agenda setting*) praktikas, kurios veikia per mokslo žinias, „gerųjų praktikų“ diskursus, reitingus[624]. *Tero Erkkilä* ir *Ossi Piironen* pabrėžia dar platesnį tarptautinių organizacijų veikimą. Plėsdamos savo mokslius tyrimus ir jų sklaidą, šios organizacijos apriboja ne tik valstybės, bet ir universitetų galias veikti politikos lauke ir taip plečia savo episteminio valdymo lauką[625].

Tarptautinėje aukštojo mokslo politikoje pagrindinis dėmesys yra skiriamas įvairaus lygmens valdymo praktikoms, kurias formuoja tokios

---

619 Ganti, „Neoliberalism“, 97.

620 Ball, „Neoliberal Education?“, 1048; Holborow, *Language and Neoliberalism*, 106.

621 Ball, „Neoliberal Education?“, 1048; Russell Prince, „Neoliberalism everywhere: mobile neoliberal policy“, in *The Handbook of Neoliberalism*, eds. Simon Springer, Kean Birch ir Julie MacLeavy (Routledge, 2016), 332.

622 Eric Beerkens, „The Emergence and Institutionalisation of the European Higher Education and Research Area“, *European Journal of Education* 43, nr. 4 (2008): 407.

623 Dennis Niemann ir Kerstin Martens, „Soft governance by hard fact? The OECD as a knowledge broker in education policy“, *Global Social Policy* 18, nr. 3 (2018): 270.

624 Jane Mulderrig, „The grammar of governance“, *Critical Discourse Studies* 8, nr. 1 (2011): 50; Zapp, „The Authority of Science“, 1.

625 Erkkilä ir Piironen, *Rankings and Global Knowledge*, 7.

organizacijos kaip Pasaulio bankas, EBPO, EK ir pan. Iš esmės universaliu yra tapęs įsitikinimas, kad gyvybinga ir konkurencinga aukštojo mokslo sistema galima tik įdiegus neoliberalias valdymo praktikas, paremtas kontrole, skaidrumu ir atskaitomybe[626]. Tokia tvarka susiformavo 1990–2000 m. laikotarpiu, kuomet reaguodamos į centralizuotas valstybių valdymo praktikas aukštajame moksle tarptautinės organizacijos suformavo organizacinės autonomijos diskursą, kuris buvo reformų bangos, vadinamos modernizacijos darbotvarke[627], pagrindu[628]. Kita vertus, kalbant apie Vidurio ir Rytų Europą, modernizavimo darbotvarkė buvo priimama su dideliu entuziazmu, šioms šalims siekiant aiškiai ir negrįžtamai atskirti save nuo pirmtakų per kuo skubesnį demokratijos ir rinkos ekonomikos susiejimą[629]. Atsižvelgiant į tai, šiame darbe analizuosime keturių didžiausią įtaką Lietuvos aukštojo mokslo politinei darbotvarkei turinčių tarptautinių organizacijų – Pasaulio banko, EBPO, EK ir EUA – diskursus.

Viena labiausiai idėją apie „*švietimą kaip rinkos tarną*“[630] ir žmogiškojo kapitalo diskursą propaguojančių tarptautinių organizacijų yra **Pasaulio bankas**, turintis labai didelę ekonominę ir ideologinę įtaką besivystančių šalių švietimo darbotvarkėms[631]. Ši organizacija skiria didžiausią finansinę paramą besivystančių šalių ekonomikų modernizavo projektams. Jos veikimas paremtas paskolų su sąlygomis teikimu, tačiau ne mažiau veiksmingi ir išplėtota yra „žinių banko“ veikla, kai neoliberali darbotvarkė platinama per lyginamąsias analizes ir mokslu grįstų rekomendacijų teikimą šalims[632]. *Steven J. Klees* šią organizaciją vadina „*monopoliniu nuomonės banku*“, todėl kad Pasaulio bankas besivystančiose šalyse yra pagrindinis politinio diskurso

---

626 W. James Jacob, „Globalisation and Higher Education Policy Reform“, in *Third International Handbook of Globalisation, Education and Policy Research*, eds. Joseph Zajda (Springer, 2021), 201.

627 Stephen J. Ball, *The Education Debate* (Policy Press, 2008), 42. Modernizacijos reformoms būdinga tai, kad aukštojo mokslo reformos yra platesnių viešojo sektoriaus reformų dalis, kuriose taikomas „visiems tinkamas“ modelis, siekiant pakeisti viešojo sektoriaus sistemą ir jos organizavimą.

628 Králiková, *Transition Legacies*, ii.

629 Alberto Amaral ir Guy Neave, „The OECD and its Influence in Higher Education: A Critical Revision“, in *International Organizations and Higher Education Policy: Thinking Globally, Acting Locally?*, eds. Roberta Malee Bassett ir Alma Maldonado-Maldonado (Routledge, 2009), 90; Orechova, *The Conceptual Development of Higher Education Internationalisation*, 121.

630 Zapp, „The Authority of Science“, 3.

631 Ball, *The Education Debate*, 32.

632 Karen Mundy ir Antoni Verger, „The World Bank and the Global Governance of Education in a Changing World Order“, in *The Handbook of Global Education Policy*, eds. Karen Mundy, Andy Green, Bob Lingard ir Antoni Verger (Wiley, 2016), 337.

formuotojas, neoliberalizmą švietime pristatantis kaip išspręstą klausimą ir neišvengiamybę[633].

EBPO yra viena pagrindinių tarptautinių organizacijų, atstovaujanti neoliberalias idėjas tarptautinėje aukštojo mokslo politikoje. Ši organizacija ragina didelį dėmesį skirti institucinei autonomijai ir akademinei lyderystei, rinkos mechanizmų diegimui, siekiant aukštojo mokslo efektyvumo ir konkurencingumo[634]. Po Sovietų Sąjungos griūties EBPO pasinaudojo galimybe plėsti savo įtaką už šalių narių ribų ir aktyviai įsitraukė į posovietinių šalių sistemos modernizavimą[635]. EBPO politika švietime grindžiama tyrimais – lyginamosiomis analizėmis, statistine informacija ir teminėmis apžvalgomis. Kaip pabrėžia *Stephen J. Ball,* „kokybės stebėsena“ ir „gerosios praktikos“ daro didelę įtaką nacionalinėms švietimo politikoms. Susiformuoja aplinka, kurioje šalys vienos iš kitų patiria spaudimą prisitaikyti prie EBPO siūlomos politikos ir siekti didesnio konkurencingumo[636].

ES aukštojo mokslo politikos formavime pagrindinį vaidmenį atlieka **Europos Komisija**. EK kaip aktyvus ir įtakingas aukštojo mokslo politikos veikėjas įsitvirtino XXI a. pradžioje[637], pradėjus Bolonijos procesą ir Lisabonos strategijos įgyvendinimą[638], kas buvo ES atsakas į aukštojo mokslo masiškumo, tarptautinės konkurencijos augimo ir žinių ekonomikos diskurso plėtros iššūkius[639]. Europinis aukštojo mokslo politikos diskursas integruotas į bendrą Europos žinių ekonomikos idėją[640]. ES aukštojo mokslo politika veikia suderinimo principu, kai įgyvendinant projektus kuriama Europos aukštojo mokslo erdvė[641]. *Stephen J. Ball* teigia, kad šis procesas, kaip ir EBPO atveju, remiasi šalių viena kitos spaudimu ir tikėjimu žinių ekonomikos ir konkurencingumo diskursais[642]. Visgi, galime sutikti su *Eric Berkeens,* kuris teigia, kad vyksta aukštojo mokslo politikos europeizavimą, nes vis

633 Steven J. Klees, „World Bank Education Policy: New Rhetoric, Old Ideology“, *International Journal of Educational Development* 22 (2002): 460–65.
634 Välimaa, „Nationalisation, Localisation and Globalisation in Finnish Higher Education“, 39.
635 Amaral ir Neave, „The OECD and its Influence in Higher Education“, 89.
636 Ball, *The Education Debate*, 34.
637 António Nóvoa, „Governing without Governing: The Formation of a European Educational Space“, in *The Routledge International Handbook of the Sociology of Education*, eds. Michael W. Apple, Stephen J. Ball ir Luís Armando Gandin (Routledge, 2010): 264.
638 Cristina Sin, Amélia Veiga ir Alberto Amaral, *European Policy Implementation and Higher Education: Analysing the Bologna Process* (Palgrave Macmillan, 2016), 2009, 43.
639 Jürgen Enders, Harry de Boer, Jon File, Ben Jongbloed ir Don Westerheijden, „Reform of Higher Education in Europe“, in *Reform of Higher Education in Europe*, eds. J. Enders et al. (Sense Publishers, 2011), 2.
640 Ravinet, „From Voluntary Participation to Monitored Coordination“, 357; Sin, Veiga ir Amaral, *European Policy Implementation and Higher Education*, 43.
641 Ball, *The Education Debate*, 37.
642 Ibid, 38.

daugiau taisyklių ES lygmenyje formalizuojamos, o EK turi vis didesnę veikimo laisvę šioje srityje[643].

Europinės politikos įtaka nacionalinėse aukštojo mokslo darbotvarkėse užtikrinama per Bolonijos procesą ir ES strategijas (Lisabonos, vėliau Europa 2020, Europa 2030). Sutinku su *Guy Neave* ir *Peter Maassen,* kad Bolonijos procesas, kurio dalimi EK oficialiai tapo tik 2004 m., yra didelė tarpvyriausybinio veikimo erdvė aukštojo mokslo srityje, pabrėžianti ne tik ekonominį, bet ir kultūrinį aukštojo mokslo aspektą[644]. Bolonijos procesas apima kelias reformų kryptis ir diskursus, kurie nacionaliniams veikėjams suteikia tam tikrą laisvę veikti[645]. Šis procesas nėra tik techninė aukštojo mokslo keitimo darbotvarkė, jis išorėje siejamas su patrauklumo, bendradarbiavimo ir konkurencijos diskursais. *Tamás Kozma* pabrėžia, kad Rytų ir Vidurio Europoje Bolonijos procesas buvo vienas svarbiausių politinės transformacijos ir europeizacijos elementų[646]. Tuo tarpu Lisabonos ir po jos einančiose ES ekonominėse strategijose, kurių neatsiejama dalimi yra Europos universitetų modernizavimo darbotvarkė, aukštasis mokslas suvokiamas kaip ekonominio konkurencingumo ir žinių ekonomikos kūrimo sąlyga[647]. Šios darbotvarkės suteikė didesnę reikšmę aukštojo mokslo politikai ES lygmenyje, tačiau tuo pat metu glaudžiai susiejo šią sritį su ekonomine darbotvarke[648].

Europos universitetų asociacija yra įtakinga Europos universitetus atstovaujanti organizacija. Ši organizacija vienija daugiau nei 850 aukštojo mokslo institucijų iš 48 Europos šalių. Pagrindinis jos tikslas yra atstovauti savo narių pozicijai Europos aukštojo mokslo politikos klausimais. Visgi, laikui bėgant ir aukštojo mokslo politikai įgaunant vis didesnę reikšmę ES, šios organizacijos įtaka stiprėja[649], o jos veikla gerokai peržengia savo narių atstovavimo ribas. EUA prisideda prie Europos aukštojo mokslo erdvės vizijos kūrimo, o kurdama mokslines žinias apie aukštąjį mokslą skatina europinės aukštojo mokslo politikos idėjų sklaidą atskirų šalių politikos darbotvarkėse[650]. Šiame tyrime EUA formuojami diskursai svarbūs dėl šios organizacijos atliekamų lyginamųjų tyrimų universitetų jungimo ir valdymo

643 Beerkens, „The Emergence and Institutionalisation“, 407; Nóvoa, „Governing without Governing“, 264.
644 Neave ir Maassen, „The Bologna Process“, 138.
645 Saarinen, „Position of Text and Discourse Analysis“, 725.
646 Kozma, „The Bologna Process in Central and Eastern Europe“, 22.
647 van der Ploeg ir Reinhilde Veugelers, „Higher Education Reform“, 66; Sin, Veiga ir Amaral, *European Policy Implementation and Higher Education*, 55.
648 Beerkens, „The Emergence and Institutionalisation“, 416.
649 Scott, „Going Beyond Bologna“, 5.
650 Nokkala ir Baćević, „University Autonomy“, 700.

klausimais, kurie taip pat turėjo įtaką ir Lietuvos universitetų jungimo politikos vizijai.

3.3.2. Nacionaliniai politikos veikėjai

Nors tarptautinės aukštojo mokslo politikos tendencijos yra labai svarbios, tačiau aukštojo mokslo politikos priemonės kuriamos ir įgyvendinamos nacionaliniame kontekste, kur esamoje institucinėje sąrangoje veikia įvairūs politiniai veikėjai. Šiame kontekste tarptautinės tendencijos yra arba kryptis, arba argumentas nacionalinės politikos veikėjų vizijoms ir tikslams pagrįsti[651]. Nacionaliniame lygmenyje politikos veikėjų galimybės veikti yra neatsiejamos nuo politinės erdvės. Kadangi valdysenos teorijoje valstybė nelaikoma vientisa erdve, o labiau institucijų ir veikėjų sąveika[652], valstybės institucijos yra vieta, kuri suteikia galimybę įvairiems veikėjams veikti, priklausomai nuo turimos politinės valios ir galios[653]. Taip pat šalia tradicinių politikos formavimo vietų, aukštojo mokslo politikoje dėl veikėjų įvairovės labai svarbi erdvė yra žiniasklaida, dažnai pasitelkiama skirtingų veikėjų pozicijoms įgarsinti bei diskusijoms dėl politikos priimtinumo[654]. Kaip teigia *Ron Scollon,* būtent žiniasklaidoje dažniausiai susiduria akademinis, politikos ir ekonominis laukai, o šiame susidūrime atsiveria galimybės įvairiems veikėjams įsitraukti į politinius debatus ir politinius veiksmus[655].

Tradiciškai politikos veikėjais yra laikomi politikai ir valdžios atstovai. Tačiau be jų, aukštojo mokslo politikoje aktyviai dalyvauja ir mokslo ir studijų institucijos, akademinė bendruomenė, verslas ir kitos visuomenės grupės. Pavyzdžiui, jei kalbame apie universitetų jungimus, dažnai į šį procesą įsitraukia ne tik tiesiogiai su tuo susiję veikėjai (politikai, universitetai ir jų akademinės bendruomenės), bet ir kiti veikėjai, susiję su įvairiomis verslo ir visuomenės grupėmis, o visų šių grupių įsitraukimas yra svarbus proceso sėkmei[656]. Visi veikėjai į aukštojo mokslo politiką žvelgia iš skirtingų perspektyvų, kurias lemia skirtingi jų socialiniai laukai. Čia labai svarbi *Pierre Bourdieu* idėja, kad priklausomai nuo to, kiek skirtingo socialinio kapitalo šie veikėjai yra sukaupę, skiriasi jų politinė galia[657].

---

651 Benner ir Geschwind, „Conflicting Rationalities, 45–6; Wodak ir Fairclough, „Recontextualizing European Higher Education Policies“, 21.

652 Bob Jessop, *State Power: A Strategic-Relational Approach* (Polity, 2007), 37.

653 Levinson, Sutton ir Winstead, „Educational Policy as a Practice of Power“, 771.

654 Wodak, *The Discourse of Politics in Action*, 15.

655 Ron Scollon, *Mediated Discourse as Social Interaction: A Study of News Discourse* (Longman, 1998), 29.

656 Karlsson ir Geschwind, „Takeovers in Swedish Higher Education“, 157.

657 Pierre Bourdieu, „The forms of capital“, in *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, red. John G. Richardson (Greenwood, 1986): 243.

Šiame darbe labai svarbus yra universitetų vaidmuo aukštojo mokslo politikoje. Universitetai, o dažnai ir kitos mokslo ir studijų institucijos aktyviai įsitraukia į aukštojo mokslo politiką. Pavyzdžiui, Tamperės universiteto jungimo strategija iš dalies buvo atsakas į šio universiteto įtakos mažėjimą Suomijos aukštojo mokslo politikoje. Jungimas matytas kaip strategija tapti vienu didžiausių Suomijos universitetų ir taip padidinti savo politinę ir ekonominę galią šalies aukštojo mokslo sistemoje[658]. Visgi, aukštosios mokyklos nėra vienalytė veikėjų grupė. Gali skirtis ne tik aukštųjų mokyklų tarpusavio pozicijos, bet ir pozicijos institucijų viduje. Todėl tam tikrais atvejais galime kalbėti ne tik apie aukštąsias mokyklas kaip politikos veikėjas, bet ir apie akademinį, administracinį personalą bei studentus kaip atskiras veikėjų grupes, kurių interesai skiriasi tiek tarpusavyje, tiek ir nuo aukštųjų mokyklų. Dalyvavimas politikoje įprastai nėra nė vienos iš šių grupių kasdienė veikla, todėl jų galia ir gebėjimai siekti rezultatų skiriasi. Šalia, į aukštojo mokslo politikos sritį įsitraukia ir kitos visuomenės grupės – verslo, kultūros, nevyriausybinių organizacijų atstovai, kurie taip pat įvairia apimtimi prisideda prie aukštojo mokslo politikos formavimo.

Atsižvelgiant į tai, aukštojo mokslo politika matoma kaip tinklas, kuriame, apriboti tam tikrų institucinių rėmų veikia įvairūs politiniai veikėjai, turintys skirtingą įtaką, galią ir patirtį dalyvauti politikos lauke atstovaudami savo interesus. Šių veikėjų interesai, veikimo būdas ir tarpusavio sąveika labai svarbi aukštojo mokslo politikos formavimui ir įgyvendinimui. Be veikėjų ir politikos turinio, formuojant ir įgyvendinant aukštojo mokslo politiką labai svarbus yra laiko ir erdvės klausimas, kurį ir aptarsime kitame poskyryje.

3.4. Aukštojo mokslo politika laike ir erdvėje

> „…*neoliberalism creates political and economic conditions that open up certain opportunities and encourage certain courses of action while closing down or discouraging others.*“[659]

Remiantis interpretacinės politikos požiūriu, politika analizuojama kaip dinamiška struktūra, kurioje per valdymo praktikas politikos veikėjams perskirstoma galia, kuri jiems sukuria erdvę veikti ir keisti valdymą bei struktūrą. Dinamiškas, tęstinis, įtraukiantis įvairius veikėjus politikos procesas analizuojamas per politinių dokumentų kūrimo procesą ir politinius tekstus. Per tekstus atskleidžiamos politinės praktikos transformacija ir fragmentacija (per)kuriant valdymo mechanizmus ir per laiką perskirstant galią.[660]

---

658 Vellamo et al., „Internationalisation of Finnish Higher Education“, 143–44.
659 Newson, „The Multiple Strands of Neoliberalism“, 106.
660 Savski, „Language Policy from Textuality to (Re)entextualization“, 53.

Analizėje laikomasi *Michel Foucault* geneologinio požiūrio, kuris remiasi istoriškumu ir kuriame pabrėžiamas laiko aspektas. Tuo tarpu valdysenos teorija bei interpretacinė politikos analizė pabrėždama politikos kontekstualumą[661], iškelia erdvės svarbą politikoje. Per valdysenos teorijos prizmę analizuojant konkrečias praktikas parodoma, kaip tam tikru laiku tam tikroje vietoje susiformuoja specifinis valdymo racionalumas, apjungiantis diskursus, praktikas ir institucijas[662]. Diskurso istorinė prieiga, suderinta su valdysenos teorija, padeda atskleisti politinių praktikų pokyčius skirtingose erdvėse skirtingu laiku, bei kreipia dėmesį į istorinį šių praktikų vystymąsi, kuris lemia ir kitų socialinių praktikų pokyčius. Tyrime susitelkiama į universitetų jungimą kaip tam tikrą neoliberalaus valdymo elementą, per kurį siekiama atskleisti platesnius neoliberalios aukštojo mokslo politikos pokyčius laike ir erdvėje.

3.4.1. Laikas aukštojo mokslo politikoje

Kalbant apie laiką politikoje svarbu pabrėžti, kad šiame tyrime atsisakoma tradicinio politinio ciklo koncepcijos, kuriai buvo būdinga nekintama laiko struktūra ir aiškus politikos veikėjų vaidmuo ir funkcijos. Laikomasi požiūrio, kad politikos reikšmė yra nuolat kintanti, priklausoma nuo įvairių politinių veikėjų ir suinteresuotų asmenų supratimo. Politikos problemos ginčijamos visuose politinio ciklo taškuose[663], taip fiksuojant neatitiktis tarp politikos idėjos ir jos pri(si)taikymo (įgyvendinimo).

Interpretacinėje politikos analizėje laikas yra reliatyvus ir vertinamas iš veikėjų perspektyvos, o politika traktuojama kaip specifinis konteksto ir politinio proceso sukurtas produktas[664]. Tai labai aiškiai atsispindi reformų analizėje – jos susideda iš smulkių žingsnių ir vyksta laipsniškai, kuomet vienų žingsnių įgyvendinimas lemia kitų žingsnių įsivaizduojamumą, vėliau akivaizdumą ir būtinumą. Galima sutikti su *Stephen J. Ball,* kad šiame procese tam tikri neįsivaizduojami dalykai per laiką tampa sveiku protu ir akivaizdžia gerąja praktika, „būtinąja logika“[665]. Pavyzdžiui, taip nutiko su universitetų jungimo politika, kuri tam tikru laiku tapo „gerąja praktika“, logišku žingsniu siekiant didesnio ekonominio konkurencingumo. Kitas, platesnis pavyzdys galėtų būti Lietuvos aukštojo mokslo neoliberalizavimas, kurio neišvengiamumą lėmė Sovietų Sąjungos griūtis bei noras įsilieti į Vakarų demokratiją.

---

661 Wagenaar, *Meaning in Action*, 10.
662 Rose, *Powers of Freedom*, 15.
663 Nick Turnbull, „Harold Lasswell's 'Problem Orientation' for the Policy Sciences“, *Critical Policy Studies* 2, nr. 1 (2008): 74.
664 Wodak ir Fairclough, „Recontextualizing European Higher Education Policies“, 22.
665 Ball, „Neoliberal Education?“, 1048.

3.4.2. Erdvė aukštojo mokslo politikoje

Viešoji politika veikia tam tikroje erdvėje, kuri tradiciškai siejama su valstybe ir jos institucine sąranga. Pasak *Mitchell Dean*, politinės sistemos lygmuo sukuria pagrindą politikos veikimui ir dažniausiai yra pakankamai stabilus ir apgalvotas – čia nustatomos pagrindinės politinės normos, principais, taisyklės, teisinės procedūros, apibrėžiama politinių institucijų sistema, reikalinga politinei tvarkai palaikyti[666]. Valstybė valdysenos teorijoje suprantama kaip „*institucijų ir organizacijų visuma, kurių socialiai pripažinta funkcija yra apibrėžti ir primesti kolektyviai privalomus sprendimus tam tikriems subjektams dėl bendrų interesų ir bendros valios*.“[667] Laikomasi prielaidos, kad valstybė yra tam tikros erdvės, kuriose veikėjai per valdymo praktikas perskirsto galią[668]. Pati valstybė valdžios nevykdo, tačiau padeda paskirstyti galią[669]. Suprantant valstybės santvarką tokiu būdu, dėmesys yra sutelkiamas ne į valdžios institucijas, o į valdymo praktikas ir politinio proceso veikėjų veiksmus konkrečiose situacijose[670]. Todėl prasminga kalbėti apie politikos formavimo erdves ir juose veikiančius veikėjus. Erdvė politikoje suprantama ne statiškai, o kaip tam tikras kintantis socialinių praktikų susikirtimo ir keitimosi momentas. Vykstant permainoms keičiasi ir politikos erdvės — nutrūksta vieni ryšiai ir susiformuoja kiti, formuojasi naujos praktikos. Šiose erdvėse veikia politikos veikėjai, kuriuos taip pat riboja sukaupta patirtis, „žaidimo taisyklių“ žinojimas bei prieiga prie kitų politinių erdvių.

Kita ne mažiau svarbi erdvė yra tarptautinė aukštojo mokslo politikos erdvė. Tarptautinėms organizacijoms įgijus įtaką, dalis aukštojo mokslo politikos diskursų formuojama supranacionalinėje erdvėje, todėl analizuojant valdymą, analizuojami ir tarptautiniai valdymo režimai bei jų transformacija nacionalinėje erdvėje[671]. Kaip pastebi *Traci Wells,* dėl globalizacijos tam tikra prasme išnykus geografinėms ir konceptualioms riboms aukštojo mokslo politikoje, atsiranda bendras aukštojo mokslo politikos diskursas, skirtas globalizuoti, tarptautinti ir europeizuoti aukštojo mokslo institucijas[672]. Pavyzdžiui, europinis aukštojo mokslo politikos lygmuo yra lyg tam tikra

666 Dean, *Governmentality*, 43; Reisigl, „Analyzing Political Rhetoric“, 98.
667 Bob Jessop, *State Theory: Putting the Capitalist State in Its Place* (Pennsylvania University Press, 1990), 341.
668 Jessop, *State Power*, 37; Walters ir Tazzioli, „Introduction to the Handbook“, 3.
669 Bob Jessop, *The State: Past, Present, Future* (Polity, 2016), 56.
670 Lemke, „An Indigestible Meal?“, 54.
671 Ibid, 46.
672 Traci Wells, „Educational Policy Networks and Their Role in Policy Discourse, Action, and Implementation“, *Comparative Education Review* 49, nr. 1 (2005): 111.

erdvė, jungianti skirtingus valdymo lygmenis, kurioje perkuriami bendradarbiavimo ir koordinavimo modeliai[673].

Dažnai „neutrali“ techninė globalios aukštojo mokslo politikos kalba, reprodukuojama skirtingų tarptautinių organizacijų ekspertų ir mokslininkų, sukuria iliuziją, kad yra viena neoliberali aukštojo mokslo raidos kryptis. Šis įsitikinimas veikia ir nacionalinę aukštojo mokslo politiką, kurioje pastebimos ryškios vienodėjimo tendencijos, susijusios su decentralizacija, konkurencija ir efektyvumu[674]. Nors tokie aukštojo mokslo diskursai kaip efektyvumas, kokybė ir teisingumas laikomi universaliais, jų prasmė dažnai pasimeta perkėlinėjant jas iš globalaus į nacionalinį kontekstą. Vietos veikėjai iš tarptautinės politikos idėjų pasiima tai, kas jiems naudinga ginant savo interesus.[675] Laikas tarp politinių kalbų, politinių veiksmų ir politikos įgyvendinimo palieka daug erdvės reikšmingiems pokyčiams „pasiskolintoje“ politikoje[676].

Aukštojo mokslo transformacijos vyksta trimis skirtingais lygiais skirtingose erdvėse – tai tarptautiniai aukštojo mokslo pokyčiai, tam tikros geografinės vietovės (regiono, šalies ar jos dalies) aukštojo mokslo pokyčiai ir instituciniai aukštojo mokslo pokyčiai[677]. Sutinku su *Bob Jessop* nuomone, kad šiuolaikiniame pasaulyje universitetai, patirdami spaudimą, veikia mažiau kaip nesuinteresuoto žinojimo ir tyrimų centrai, o labiau kaip verslas, kurio tikslas skatinti ekonominį tų erdvių, kuriose veikia, konkurencingumą[678]. Pavyzdžiui, reitingai sukuria pasaulinės konkurencijos įsivaizdavimą, kuris politiką veikia per tam tikrų idėjų ar modelių prioritetizavimą[679]. Reitingai keičia nacionalinių aukštojo mokslo sistemų trajektorijas laike ir erdvėje, suteikdami galimybes palyginti savo šalies ar regiono aukštojo mokslo sistemas su kitomis, identifikuoti tam tikras „gerąsias praktikas“, jų sąsajas su konkurencingumu bei kurti atskirų institucijų ar nacionalinių sistemų vaizdinį[680]. Šalia jie turi geografinių implikacijų, leidžiančių identifikuoti regionui būdingas aukštojo mokslo politikos problemas ir jas spręsti regioniniu ar tarptautiniu, o ne nacionaliniu lygiu[681].

Dabar aukštosios mokyklos veikia „*kompetencijos pasaulyje, kuriame pats universitetas turi save aiškinti ir konstruoti rinkos sąlygomis. [...]*

673 Maassen ir Stensaker, „The Knowledge Triangle“, 766.
674 Rollin Kent, „The World Bank and UNESCO on Higher Education“, *International Higher Education*, nr. 4 (1996): 5.
675 Stromquist, *Education in a Globalized World*, 90.
676 Wells, „Educational Policy Networks“, 110.
677 Dee, Leišytė ir van der Meulen, „Conceptualizing Higher Education Transformation“, 4.
678 Jessop, „On Academic Capitalism“, 1.
679 Tero Erkkilä, „Global University Rankings, Transnational Policy Discourse and Higher Education in Europe“, *European Journal of Education* 49, nr. 1 (2014): 93.
680 Erkkilä ir Piironen, *Rankings and Global Knowledge*, 7.
681 Erkkilä, „Global University Rankings“, 93.

Kompetencijos pasaulyje veikiančius universitetus skatina noras ir poreikis konkuruoti (rinka), taip pat įgyti populiarumą ir pripažinimą tarp kitų asmenų (prestižas)“[682]. Kaip taikliai nurodo *Traci Wells*, net akademija neturi imuniteto rinkos praktikoms – susikoncentravimas į prekės ženklo valdymą aukštąjį mokslą sulygina su kitomis prekėmis, tokiomis kaip automobilis ar pusryčių dribsniai[683]. Visgi, taip pat teisūs *Mikko Kohvakka* ir *Arto Nevala*, pažymėdami, kad net ir dominuojant neoliberaliam diskursui, visas politines priemones perkeliant į nacionalinį kontekstą bent jau iš dalies atsižvelgiama į istorinį, geografinį ir kultūrinį kontekstą, kas kartais lemia nematytas politinių iniciatyvų formas[684].

3.4.3. Neoliberalių idėjų ir praktikų raiška laike ir erdvėje

Per laiką skirtingose erdvėse susiformavo didelė valdymo režimų, kurie apibūdinami kaip neoliberalūs, įvairovė[685]. Neoliberalių idėjų sklaida pasaulyje bei jų įsiterpimas į jau egzistuojančias socialines ir kultūrines erdves gali būti analizuojamas per konkrečias neoliberalias valdymo praktikas[686], Šiame darbe neoliberaliųjų idėjų sklaidą suprantu pagal *Jamie Peck*, kaip neoliberalizavimą, kus pabrėžia neoliberalių praktikų evoliucijos procesą[687]. Tai leidžia pažvelgti į neoliberalų diskursą kaip dinamišką ir besivystantį pokyčių konkrečiuose politikos ir valdymo laukuose, sociokultūrinėse praktikose procesą, analizuoti jį kaip atskirų diskursų ir praktikų asambliažą[688].

Neoliberalizmas visuomet yra netolygi valdymo proceso transformacija[689]. Neoliberalioms idėjoms būdingas politinis mobilumas[690], todėl neoliberalūs valdymo mechanizmai nepriklauso vienos valstybės erdvei ir cirkuliuoja visoje visuomenėje peržengdami valstybių ribas[691]. Neoliberalizmas, kartu su globalizacija, lėmė politinių ir ekonominių procesų išsiskaidymą laike ir erdvėje[692]. Kaip pažymi *Stephen J. Ball,* globalizacijos ir žinių ekonomikos diskursai keičia politikos kūrimo erdvę uždėdami nacionalinei politikai imperatyvus ir tam tikrą mąstymo būdą apie švietimo problemas. Taip

---

682 Kohvakka ir Nevala, „Rankings and Their Limits“,24.
683 Wells, „Educational Policy Networks“, 110.
684 Kohvakka ir Nevala, „Rankings and Their Limits“, 25.
685 Prince, „Neoliberalism Everywhere“, 331.
686 Venugopal, „Neoliberalism as Concept“, 167; Wasquant, „Three Steps to a Historical Anthropology“, 69–70.
687 Peck, *Constructions of Neoliberal Reason*, 6.
688 Springer, *The Discourse of Neoliberalism*, 38.
689 Dean, „Rethinking Neoliberalism“, 151.
690 Prince, „Neoliberalism Everywhere“, 334.
691 Bröckling, Krasmann ir Lemke, „From Foucault’s Lectures“, 11; Rose, O’Malley ir Valverde, „Governmentality“, 91.
692 Harvey, *A Brief History*, 26–7.

išplečiama nacionalinė politikos erdvė, kuri nebėra pakankama mąstyti apie politiką[693]. Nors aukštasis mokslas niekuomet nebuvo lokalus, tačiau šiuolaikinė aukštojo mokslo erdvė yra susitraukusi – visi pasaulio universitetai konkuruoja dėl tyrimų finansavimo, geriausių mokslininkų ir studentų pritraukimo, aukštesnių vietų reitinguose. Tai lemia, kad vienodai svarbus pasidaro tiek nacionalinės, tiek ir tarptautinės politikos kontekstas. Dažnu atveju tarptautinės politikos idėjos yra perimamos nacionalinėje politikoje ir transformuojamos pagal konkrečių veikėjų politinius interesus ir socialinį kontekstą.

Jamie Peck pateikia teorinę neoliberalizavimo laike ir erdvėje prieigą[694]. Neoliberalaus mąstymo konstravimo schema apima keturias neoliberalizavimo erdves, kuriose vyksta neoliberalizmo plėtra (žr. lentelę 1).

1 lentelė. Neoliberalaus mąstymo konstravimas

		SANTYKIAI ERDVĖJE ⟹	
		Paviršinis neoliberalizmas (angl. *shallow neoliberalism*)	**Gilusis neoliberalizmas** (angl. *deep neoliberalism*)
REGULIAVIMO FORMOS ⇩	**Atitraukiantis neoliberalizmas** (angl. *roll-back neoliberalism*)	Esamos keinsistinės gerovės valstybės praktikos ir struktūros kritika: primityvus rinkos dereguliavimas, privatizavimas, institucijų naikinimas, socialinių paslaugų mažinimas ir pan.	Neoliberalių strategijų plėtra tarptautiniu lygiu: liberalizuojama finansų ir prekybos rinka, vykdomos struktūrinės plėtros programos, spaudimas diegti neoliberalias praktikas ir pan.
	Besiplėtojantis neoliberalizmas (angl. *roll-out neoliberalism*)	Aktyvus neoliberalių valdymo praktikų diegimas ir institucijų kūrimas: kontrolės ir rizikos valdymo priemonių plėtra, rinkos mechanizmų diegimas ir pan.	Neoliberalios mąstymo logikos ir ja paremtų valdymo praktikų normalizavimas: įrodymais grįstos politikos ir tinklinių valdymo formų plėtra, geruųjų praktikų diegimas ir pan.

Šaltinis: pagal Peck, *Construction of Neoliberal Reason*, 26.

Laiko perspektyvoje neoliberalizmas reiškiasi per skirtingas reguliavimo formas ir gali būti atitraukiantis (angl. *roll-back*) arba besiplėtojantis (angl. *roll-out*). Atitraukiantis neoliberalizmas nusako dekonstravimo momentą, kai siekiama išardyti esamą institucinę sistemą ir valdymo praktikas, performuoti

693 Ball, *The Education Debate*, 25.
694 Peck, *Constructions of Neoliberal Reason*, 22.

galios centrus pagal neoliberalią logiką. Besiplėtojančio neoliberalizmo etapas siejama su naujų neoliberalių praktikų, pavyzdžiui, kontrolės mechanizmų diegimas, plėtra. Erdvėje neoliberalizmas gali būti paviršinis (angl. *shallow neoliberalism*), paremtas kritika esamoms vietinėms valdymo praktikoms ir jų keitimu, ir gilusis (angl. *deep neoliberalims*), siejamas su platesnių ryšių kūrimu stiprinant naujas valdymo praktikas. Pasiekus besiplėtojančio giliojo neoliberalizmo etapą normalizuojama rinkos tvarka ir galime pradėti kalbėti apie neoliberalios valdysenos dominavimą institucionalizuotuose galios santykiuose[695].

Neoliberalaus mąstymo konstravimo etapai šioje disertacijoje pasitelkiami Lietuvos aukštojo mokslo raidos analizei. Struktūruojant atskirus aukštojo mokslo politikos epizodus į vieną visumą, atsiskleidžia kaip neoliberali valdysena įsitvirtina ir keičia aukštojo mokslo sistemą ir joje veikiančius subjektus. Ši schema leidžia ne pateikti vieną analizuotų praktikų teorinį paaiškinimą, bet atskleisti konkrečias situacijas, per kurias Lietuvos aukštajame moksle įsitvirtino neoliberaliosios valdysenos modelis. Būtent konkrečių situacijų analizė parodo neoliberalizavimo proceso dinamiką konkrečioje erdvėje konkrečiu laiku. Per situacijų analizes atsiskleidžia kaip neoliberalus diskursas tampa dominuojančiu, kaip jis legitimuojamas, koks šio diskurso turinys ir su kokiais kitais diskursais ir praktikomis jis siejamas, kaip susikuria ir keičiasi neoliberalią tvarką palaikantis mechanizmas. Tokia prieiga sudaro galimybes parodyti neoliberalios valdysenos lokalumą ir ypatybes Lietuvos politiniame, istoriniame, ekonominiame ir socialiniame kontekste ir kartu kvestionuoti esamų praktikų ir veikimo krypčių neišvengiamumą bei pasirinkimo nebuvimą.

3.5. Lietuvos aukštojo mokslo transformacija

„*In 1991, a grand if unintentional experiment in University governance began.*“[696]

Aukštasis mokslas Lietuvoje turi senas europietiškas tradicijas, kurios pradėjo formuotis su 1579 m. įsteigtu Vilniaus universitetu. Visgi, nerami ir permaininga Lietuvos valstybingumo istorija kėlė didelių iššūkių aukštojo mokslo tradicijos tęstinumui ir raidai. 1795 m. Rusijos imperijai perėmus Vilniaus kraštą, VU tapo pavaldus carinei valdžiai, o po 1831 m. sukilimo uždarytas beveik šimtmečiui. Universiteto veikla, atnaujinta 1919 m., toliau sekė europietiška aukštojo mokslo tradicija, aukštųjų mokyklų tinklas plėtėsi

695 Ibid, 23–5.

696 Peter D. Eckel, *Governing Universities in Post-Soviet Countries: From a Common Start, 1991–2021* (Cambridge University Press, 2023), 3.

pagal Lietuvos ūkio poreikius, tačiau Antrasis pasaulinis karas ir po jo besitęsusi okupacija sutrikdė europinės tradicijos raidą, prie kurios nedvejojant grįžta 1990 m. Lietuvai atgavus nepriklausomybę. Lietuva kartu su kitomis posovietinėmis šalimis tapo „*neoliberalių praktikų bandymo laboratorija*“[697] ir atsidūrė neeilinėje situacijoje, kai ekstremaliausia forma teko patirti transformaciją iš socialistinės į kapitalistinę sistemą. Šią transformaciją patyrė ir aukštojo mokslo sistema, bandydama prisitaikyti prie neoliberalių vakarietiškų praktikų.

3.5.1. Lietuvos aukštasis mokslas iki neoliberalios tvarkos (1918–1989)

Aukštojo mokslo tinklas, atitinkantis to meto visuomenės poreikius pradėjo formuotis Lietuvai paskelbus nepriklausomybę 1918 m. Kadangi Vilniaus kraštas 1919-1939 m. buvo okupuotas Lenkijos, universitetas atgaivintas Kaune. 1922 m. to meto intelektualų pastangomis įsteigtas Lietuvos universitetas, 1930 m. pervadintas Vytauto Didžiojo universitetu. Šalia klasikinio universiteto atsirado kitos specializuotos aukštosios mokyklos – 1924 m. pradėjo veikti Žemės ūkio akademija, 1933 m. – Kauno konservatorija, 1934 m. įsteigti Aukštieji kūno kultūros kursai Kaune ir Prekybos institutas Klaipėdoje, 1935 m. Klaipėdoje taip pat įkurtas Respublikos pedagoginis institutas, 1936 m. pradėjo veikti Veterinarijos akademija, 1939 m. – Kauno meno mokykla[698].

Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą praplėstas nepriklausomybės laikotarpiu suformuotas aukštųjų mokyklų tinklas, kuris turėjo tarnauti šalies ūkio poreikiams rengiant specialistus[699]. Pats sovietinis politinis ekonominis modelis, paremtas kolektyvizacija, centriniu planavimu ir vienpartiniu valdymu, diktavo aukštojo mokslo kryptį[700]. Sovietinei aukštojo mokslo sistemai buvo keliami visai kiti tikslai nei Vakaruose – aukštosios. mokyklos turėjo rengti specialistus socialistiniam ūkiui, didinti jo produktyvumą, bei kurti socialistinį žmogų, kurio išsipildymas būtų tarnystė kolektyvui[701]. Aukštojo mokslo sistema nukreipta profesinio mokymo ir centralizacijos kryptimi, integruojant buvusias nacionalines aukštojo mokslo sistemas į bendrą Sovietų Sąjungos sistemą.

---

697 Peck, *Constructions of Neoliberal Reason*, 20.
698 Aušrinė Zulumskytė, „Aukštųjų mokyklų sistema Lietuvoje 1940–1990 metais: Raidos bruožai“, *Tiltai* 66, nr. 1 (2014): 111.
699 Ibid, 111.
700 Neave, „Patterns“, 35.
701 Eckel, *Governing Universities in Post-Soviet Countries*, 4.

Nepaisant atskirų šalių istorinės raidos, sovietmečiu okupuotų šalių aukštojo mokslo sistemos buvo unifikuotos[702]. Bolševikai sukūrė aukštojo mokslo modelį, kuris buvo paremtas vienodumu, centralizuotu valdymu ir administravimu.[703] Šiuo laikotarpiu negalime kalbėti apie autonomiją ar akademinę laisvę. Sovietinis aukštasis mokslas buvo labai politizuotas ir ideologizuotas – aukštosios mokyklos vadinamos politinių veikėjų vardais, veikė aukštosios partinės mokyklos (viena veikė ir Lietuvoje), studijų turinys turėjo atitikti ideologines sovietinės santvarkos nuostatas, periodiškai atliekami buržuazinių priešų valymai[704], mokslinė veikla izoliuota nuo Vakarų šalių. Tiesa, Lietuvos aukštosios mokyklos išlaikė galimybę studijas vykdyti lietuvių kalba ir, prisidedant išeivijos lietuviams, buvo labiau į orientuotos į Vakarus, ypač socialinių ir humanitarinių mokslų srityse, nei kitų sovietinių respublikų aukštosios mokyklos[705].

Aukštojo mokslo institucijos, skirtingai nei Vakaruose, buvo labai specializuotos – universitetai, techniniai, žemės ūkio, medicinos, pedagogikos ir kiti institutai, o moksliniai tyrimai vykdomi atsietai nuo studijų mokslinių tyrimų institutuose, sutelktuose po Mokslų akademijos skėčiu[706]. Sovietmečio pabaigoje Lietuvos aukštojo mokslo sistemą sudarė vienas universitetas Vilniuje, dešimt institutų ir akademijų Vilniuje, Kaune ir Šiauliuose su jų padaliniais kituose miestuose – Klaipėdoje, Panevėžyje, Marijampolėje. Šalia šių aukštojo mokslo įstaigų, veikė platus 67 mokslo institutų ir jų padalinių tinklas[707].

Iki pat 1989 m. akademinis mobilumas tarp sovietinės ir vakarietiškos „pasaulio tvarkų“ bei aukštojo mokslo sistemų buvo labai ribotas ir kontroliuojamas oficialių institucijų , taigi ir vystymosi kryptys skyrėsi[708]. Po Antrojo pasaulinio karo Vakarų aukštojo mokslo sistemos patyrė didelį spaudimą dėl augančio studentų skaičiaus ir turėjo keistis – atsirado trumpesnės labiau į darbo rinką orientuotos studijos, didėjo aukštųjų mokyklų skaičius, augo konkurencija. Tuo tarpu Rytų ir Vidurio Europos aukštojo

---

[702] Walter Rüegg, „Themes“, in *A History of the University in Europe: Universities since 1945*, vol. 4, ed. Walter Rüegg (Cambridge University Press, 2011), 13.

[703] Liz Shchepetylnykova ir Anatoly V. Oleksiyenko, „What Comes after Post-Soviet? Towards a New Concept of De-Sovietization in Higher Education and Research“, *International Journal of Educational Development* 106 (2024): straipsnis 103014

[704] Zulumskytė, „Aukštųjų mokyklų sistema Lietuvoje“, 114.

[705] Rimantas Želvys, „Lithuania: Education Policy and Reforms, 1988–2014“, in *Education in the European Union Post-2003 Member States*, ed. Trevor Corner (Bloomsbury Academic, 2015), 152.

[706] Neave, „Patterns“, 37; Zaira Kataeva, „Understanding Ground Zero: The Soviet Context and Legacy as the Starting Point for Reform“, in *Governing Universities in Post-Soviet Countries: From a Common Start, 1991–2021*, ed. Peter D. Eckel (Cambridge University Press, 2023), 25–9.

[707] Zulumskytė, „Aukštųjų mokyklų sistema Lietuvoje“, 114.

[708] Neave, „Patterns“, 40.

mokslo sektorius tokios plėtros nepatyrė ir šios tendencijos išryškėjo tik po Berlyno sienos griuvimo, posovietinio bloko šalims pasukus vakarietišku keliu[709].

3.5.2. Sovietinės aukštojo mokslo sistemos pakeitimas (1990–1995)

XX a. 8-jame dešimtmetyje, Sovietų Sąjungai susiduriant su ekonominėmis problemomis ir nepavykstant pertvarkyti valstybės valdymo, pradėjo ryškėti „naujosios pasaulio tvarkos“ kontūrai[710]. Sovietų Sąjungos persitvarkymą pagal demokratiškesnius principus pokyčiams išnaudojo sovietų socialistinių respublikų visuomenės. Tuo pasinaudojo ir Lietuvos švietimo bendruomenė, pateikdama švietimo pertvarkos pasiūlymus[711]. Galima sakyti, kad desovietizacijos[712] pradžia sutapo su kilusiomis švietimo pertvarkų iniciatyvomis, o naujosios Lietuvos švietimo sistemos, taip pat ir aukštojo mokslo, pagrindai suformuoti dar nesugriuvus Sovietų Sąjungai[713]. Galiausiai sovietiniam režimui žlugus prasidėjo postsovietinių šalių persitvarkymas, grįstas neoliberaliomis rinkos ekonomikos idėjomis[714].

Nepriklausomybę atgavusios buvusios Sovietų Sąjungos šalys, neturėdamos savarankiško valdymo patirties, per labai trumpą laiką turėjo sukurti funkcionuojančias valstybes, su veikiančia teisine ir ekonomine sistema[715]. Pirmieji bandymai nebuvo labai sėkmingi – valstybės ir teisėsaugos institucijos buvo silpnos, teisinis reguliavimas nepakankamas, kas lėmė „laukinio kapitalizmo“ įsigalėjimą daugumoje posovietinių šalių. Būtent šiame kontekste iš priespaudos išsilaisvinusios šalys, turėjusios unifikuotas ir centralizuotas aukštojo mokslo sistemas, gavo unikalią galimybę jas kurti iš naujo[716].

---

709 Ibid, 60.

710 Maassen ir Cloete, „Global Reform Trends, 7.

711 Želvys, „Lithuania: Education Policy“, 153.

712 Shchepetylnykova ir Oleksiyenko, „What Comes after Post-Soviet?“. Desovietizacija – tai vertybių, praktikų ir institucijų permąstymo procesas, kuriuo siekiama įveikti autoritarinį ir represinį švietimo palikimą įvairias lygmenimis. Geografiniu požiūriu tai buvo atsiskyrimas nuo centralizuoto Maskvos valdymo. Ontologiniu požiūriu tai reiškė aukštojo mokslo institucijų transformaciją iš centralizuotų valstybės valdomų organizacijų į autonomines ir demokratiškas aukštojo mokslo institucijas, kurios turi skirtingas struktūras ir tikslus. Epistemologiniu požiūriu šis procesas reiškė binarinės logikos paneigimą, kuri palaikė skirtį tarp socialistinio ir kapitalistinio mokslo. Šio proceso metu aukštojo mokslo institucijos privalėjo atsisakyti „mokslinio socializmo“ prieigos ir suformuoti pliuralistinę erdvę, kurioje vyrauja teorijų ir konceptualių tradicijų įvairovė.

713 Králiková, *Transition Legacies*, 53.

714 Maassen ir Cloete, „Global Reform Trends, 7.

715 Saulius Spurga ir Inga Žalienienė, „The Changing Role of Universities in Lithuanian Society“, in *The Promise of Higher Education*, eds. Hilligje van’t Land, Andreas Corcoran ir Diana-Camelia Iancu (Springer, 2021), 227.

716 Eckel, *Governing Universities in Post-Soviet Countries*, 3.

Aukštojo mokslo sistemų transformacija reikšmingai skyrėsi atskirose buvusiose sovietinio bloko šalyse ir buvo nulemta šių šalių kultūrinių ir socialinių ypatumų. Centrinės ir Rytų Europos valstybėms tai buvo galimybė grįžti prie vakarietiškos aukštojo mokslo tradicijos. Baltijos šalys iš karto ryžtingai pasuko į Vakarus, skirtingai nei Vidurio Azijos valstybės.[717] Galima sutikti su *Peter Scott*, kad Vidurio ir Rytų Europos aukštojo mokslo grįžimas į vakarietišką kelią buvo natūrali šių sistemų raida. Nors Vidurio ir Rytų Europos aukštasis mokslas sovietiniu laikotarpiu atsiliko, grįžimas prie vakarietiškų šaknų šių šalių sistemoms nebuvo dramatiškas, nes sovietams niekada nepavyko iki galo atskirti jų nuo Vakarų ir priversti atsisakyti vakarietiško identiteto[718]. Šios šalys nuėjo neoliberalių aukštojo mokslo reformų keliu, siekdamos „pasivyti“ Vakarų aukštojo mokslo sistemas ir susilyginti su jomis[719]. Tą paskatino ir vakarietiškų liberalių jėgų bei tarptautinių organizacijų aktyvus siekis skubiai modernizuoti posocialistines ekonomikas pagal neoliberalius principus. Turint omenyje politinį, moralinį ir intelektualinį neoliberalizmo dominavimą 1970–1990 m., ši skubi modernizacija klaidinga vertinama kaip neoliberalizmo pergalė[720], nes visa transformacija vyko fragmentuotai, o rezultatai nebuvo vienareikšmiškai sėkmingi.

Sovietinis aukštojo mokslo modelis Lietuvoje buvo suformuotas XX a. 5-ojo dešimtmečio viduryje, pristeigus specializuotų studijų institucijų didžiausiuose miestuose ir įkūrus jų padalinius regionuose. Tuo tarpu mokslo institutų tinklas buvo kuriamas tenkinant visos Sovietų Sąjungos poreikius. Sovietinėje aukštojo mokslo sistemoje dominavo gamtos mokslai, tuo tarpu socialiniai ir humanitariniai mokslai buvo stipriai paremti ideologija. Socialinių ir humanitarinių mokslų atsilikimą lėmė ir tai, kad kontaktai su Vakarų akademiniu pasauliu buvo itin riboti[721], todėl šios mokslų sritys stagnavo ir šios srities žinios menkai galėjo būti naudojamos atkuriant nepriklausomą valstybę.

Lietuva, atkūrus nepriklausomybę, aukštojo mokslo sistemą kūrė ant sovietinio palikimo, pirmiausia suteikdama plačią autonomiją aukštosioms mokykloms. Dar 1989 m., prieš atkuriant nepriklausomybę, Atgimimo judėjimo ir išeivijos mokslininkų pastangomis atkurtas VDU, o šis įvykis tapo naujo nepriklausomos Lietuvos aukštojo mokslo raidos etapo atspirties

---

717 Shchepetylnykova ir Oleksiyenko, „What Comes after Post-Soviet?“.

718 Peter Scott, „Higher Education in Central and Eastern Europe“, in *International Handbook of Higher Education*, eds. James J. F. Forest ir Philip G. Altbach (Springer, 2007), 423–27.

719 Petkutė, *The Instrumentalisation of Academic Lifeworlds*, 18.

720 Bob Jessop, „Liberalism, Neoliberalism, and Urban Governance: A State-Theoretical Perspective“, *Antipode* 34, nr. 3 (2002): 458–59.

721 Rimantas Želvys, „Governance of Higher Education in Lithuania: Challenges of the Soviet Past and Perspectives of the Global Future“, *Pedagogika*, nr. 76 (2005): 42.

tašku[722]. Lietuvos universitetai, turėję stiprias europietiško aukštojo mokslo tradicijas ir palaikomi išeivijos inteligentų, buvo labai suinteresuoti „grįžti“ į Europos aukštojo mokslo erdvę ir tapti autonomiškomis visuomeninėmis organizacijomis, kurių kontrolę vykdė Seimas[723].

Per pirmus dešimt atgautos nepriklausomybės metų Lietuvoje, kaip ir kitose posovietinėse šalyse, aukštasis mokslas pilnai reformuotas, siekiant atsisakyti ideologinių pančių ir decentralizuoti sistemą, kad ji galėtų veikti pasikeitusiomis sąlygomis[724]. Pokyčiai grįsti akademinės laisvės, demokratiškumo ir autonomijos principais, jų veikimą išbandant praktiškai[725].

Pokomunistinio Vidurio ir Rytų Europos aukštojo mokslo persitvarkymui ir grįžimui į Vakarus buvo būtinas šios srities atsiejimas nuo tiesioginės ekonomikos įtakos ir aukštojo mokslo politikos liberalizavimas, suteikiant aukštosioms mokykloms plačią autonomiją[726]. Dar prieš nepriklausomybės atgavimą, Lietuvos aukštosios mokyklos buvo parengusios naujus statutus, kuriuose įtvirtinta autonomija bei apibrėžta vidinė aukštųjų mokyklų valdymo struktūra, kas buvo žingsnis link išsilaisvinimo iš centralizuotos valdymo struktūros. Atgavus nepriklausomybę būtent aukštųjų mokyklų statutai tapo pagrindu nepriklausomos Lietuvos aukštojo mokslo sistemos kūrimui, taigi aukštųjų mokyklų rektoriai nuo pat pradžių įgijo didelę politinę galią[727]. Naujos sistemos kūrimo pradžia buvo VU statuto patvirtinimas įstatymu ir, kiek vėliau, Mokslo ir studijų įstatymo priėmimas[728].

Mokslo ir studijų įstatymas tik bendrais bruožais apibrėžė universitetų sistemos veikimą ir nenumatė jokių kontrolės mechanizmų, laidavo aukštosioms mokykloms autonomiją [729]. Nepaisant gana aktyvaus VDU ir kitų išeivijos lietuvių dalyvavimo kuriant Mokslo ir studijų įstatymą, aukštųjų mokyklų valdymo sistema nesirėmė jokiais vakarų valstybių modeliais[730]. Galima teigti, kad nuo pat pradžių VU, pasinaudodamas savo istorija, autoritetu bei alumnų parama, užsitikrino dominuojančią padėtį nacionalinėje politikoje ir užgožė VDU bandymus remtis užsienio, pirmiausia JAV, patirtimi, kuriant Lietuvos aukštojo mokslo sistemą. Labai nedidelę kontrolę

---

722 Zulumskytė, „Aukštųjų mokyklų sistema Lietuvoje“, 115.

723 Leišytė, Rose ir Schimmelpfennig, „Lithuanian Higher Education“, 286; Shchepetylnykova ir Oleksiyenko, „What Comes after Post-Soviet?“.

724 Želvys, „Lithuania: Education Policy“, 151.

725 Rimantas Želvys, „Reform of Higher Education in Lithuania: Moving towards Decentralization or State Control?“, *Socialiniai mokslai* 42, nr. 4 (2003): 18.

726 Scott, „Higher Education in Central and Eastern Europe“, 431.

727 Králiková, *Transition Legacies*, 54.

728 Liudvika Leišytė et al., „The Role of Universities in the Knowledge-Based Society in Lithuania“, in *Universities in the Knowledge Society: The Nexus of National Systems of Innovation and Higher Education,* eds. Timo Aarrevaara et al. (Springer, 2021), 211.

729 Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas, *Teisės aktų registras*, 1991-02-12, Nr. I-5101.

730 Králiková, *Transition Legacies*, 56.

turėjo Seimas per statutų tvirtinimą, Finansų ministerija per finansavimo skirstymą bei Mokslo ir studijų departamentas, kuriam patikėtas aukštojo mokslo koordinavimas[731]. Realiai visi bandymai šiuo laikotarpiu įvesti bet kokius veikiančius kontrolės mechanizmus žlugo, tad politinę įtaką sutelkė aukštojo mokslo savivaldos institucijos – LURK ir LMT[732]. O nuo išorinio kišimosi į aukštojo mokslo reikalus saugojo Konstitucijoje įtvirtintas autonomijos principas ir universitetams palankiai formuojama Konstitucinio teismo doktrina[733].

Viena svarbiausių pertvarkos krypčių buvo atkurti mokslo ir studijų vienovę – sujungti mokslą ir studijas, siekiant efektyviau naudoti išteklius[734], spręsti studijų kokybės problemas ir sekti vakarietiška praktika. Centralizuotą mokslo institutų sektorių imtasi decentralizuoti iš karto atgavus nepriklausomybę. Mokslo Akademija tapo ekspertine viešąja institucija, o 29 mokslo tyrimų institutai tapo nepriklausomais. Nepaisant to, mokslo ir studijų sąsajos ilgą laiką išliko silpnos, nes trūkstant finansų universitetai koncentravosi į studijų veiklas, kurios nešė pajamas[735], o mokslinis bendradarbiavimas buvo ribotas.

Konstitucijoje įtvirtintas nemokamo aukštojo mokslo gerai besimokantiems asmenims principas[736] sudarė sąlygas studijuoti didelei daliai asmenų. Nepriklausomybės pradžioje net 80 proc. baigusių mokyklą asmenų stodavo į aukštąsias mokyklas, kas, kartu su beveik neribota aukštojo mokslo sektoriaus autonomija, paskatino aukštojo mokslo tinklo plėtrą, iš pradžių įvairias akademijas ir institutus pertvarkant į universitetus[737],o 2000 m. aukštesniųjų mokyklų pagrindu sukuriant neuniversitetinio aukštojo mokslo tinklą[738].

1990 m. Lietuvoje veikė du universitetai – VU ir VDU bei platus specializuotų aukštųjų mokyklų tinklas. Didėjantis aukštojo mokslo poreikis, kuris turėjo skatinti aukštojo mokslo sistemos diversifikaciją pasireiškė priešingai – universitetizacija[739]. Dauguma specializuotų aukštųjų mokyklų su dideliu akademinių bendruomenių ir visuomenės palaikymu tapo universitetais. Kauno politechnikos institutas ir Vilniaus inžinerinis statybos institutas tapo KTU ir Vilniaus technikos universitetu, tais pačiais metais

731 Ibid, 61.
732 Želvys, „Reform of Higher Education in Lithuania“, 18.
733 Králiková, *Transition Legacies*, 63.
734 Liudvika Leišytė et al., „The Teaching-Research Nexus“, 138.
735 Ibid, 140.
736 Lietuvos Respublikos Konstitucija, *Lietuvos Aidas*, 1992-11-10, Nr. 220 (priimta 1992-10-25 referendume), 41 straipsnis.
737 Želvys, „Reform of Higher Education in Lithuania“, 19.
738 Leišytė et al., „The Role of Universities“, 211.
739 Želvys, „Governance of Higher Education in Lithuania“, 8.

įkurta Lietuvos policijos akademija bei KU. 1992 m. įkurta Aukštesnioji krašto apsaugos mokykla 1994 m. tapusi Karo akademija. Per keletą metų daugelis kitų aukštųjų mokyklų ar jų padalinių tapo universitetais – įsteigtas ŠU, VPU, Žemės ūkio universitetas, Kauno medicinos universitetas. Kita dalis aukštųjų mokyklų tapo akademijomis – Vilniaus Dailės akademija, Lietuvos muzikos akademija, Lietuvos veterinarijos akademija, Lietuvos kūno kultūros akademija[740].

Apibendrinant galima teigti, kad 1990–1995 m. laikotarpis buvo senosios aukštojo mokslo sistemos dekonstravimo ir pagrindinių naujos sistemos principų nustatyto laikotarpis. Šiuo laikotarpiu labai ryškiai galima matyti sovietinės valdysenos pabaigą ir rinkos mechanizmų plėtrą, kai centralizuota kontrolė pakeičiama nekontroliuojama autonomija. Šis etapas turėtų būti vertinamas kaip pirmasis žingsnis, kuris nubrėžė vakarietišką aukštojo mokslo kryptį ir sistemos vystymosi raidą. Tačiau, nuolatinis finansų stygius, žemas mokslo lygis ir studijų kokybės problemos, paspartėję tarptautinės integracijos procesai greitai pareikalavo naujų pokyčių. Šalia visuomenės spaudimo atsiradęs tarptautinis spaudimas ir išorinis finansavimas šį procesą pagreitino.

3.5.3. Lietuvos aukštojo mokslo neoliberalizacijos pradžia (1996–2000)

Vėlyvaisiais 1990-aisiais ŠMM neturėjo beveik jokios galios, o politiką formavo akademinis elitas[741], atstovavęs daugiausiai savo, o ne universitetų ar visuomenės interesus[742]. Mokslo ir studijų sritys nebuvo prioritetinės, be to Studijų ir mokslo departamentas buvo tiesiogiai pavaldus Vyriausybei ir neturėjo sąsajų su ŠMM[743]. Tačiau kryptinga Vakarų šalių ir tarptautinių organizacijų finansinė ir ekspertinė parama bei visuomenės lūkesčiai skatino galvoti apie sistemos reformą. Pradėta galvoti apie kontrolės mechanizmų plėtrą ir autonomijos principo susiejimą su atskaitomybe, t. y. pradėta kurti vakarietiška aukštojo mokslo sistema, atsisakant absoliučios autonomijos ir akademinio elito dominavimo. Vis dėlto, Aukštojo mokslo įstatymo rengime LURK įtaka buvo didelė ir dėl jos įstatyme nebuvo įgyvendintos visos užsienio ekspertų rekomendacijos[744].

---

740 LR Švietimo ir mokslo ministerija, *Lietuvos aukštasis mokslas: Baltoji knyga*, ES Phare programa „Lietuvos aukštojo mokslo reforma“ (Vilnius, 1999), 13.

741 Liudvika Leišytė, Anna-Lena Rose ir Rimantas Želvys, „Higher Education Reforms in Lithuania: Two Decades after Bologna“, knygoje *Higher Education System Reform: An International Comparison after Twenty Years of Bologna*, eds. Bruno Broucker et al. (Brill Sense, 2019), 182.

742 Králiková, *Transition Legacies*, 71.

743 Ibid, 67.

744 Ibid, 67.

Pirmiausia, 1994 m. ŠMM iniciatyva mokslo sistemos vertinimą atliko Norvegijos mokslo taryba. Tai buvo platesnės Šiaurės šalių iniciatyvos visose trijose Baltijos šalyse dalis. 1992 m. Latvijos vertinimą atliko Danijos mokslų taryba, o Estijos – Švedijos mokslų taryba. Šių vertinimų tikslas buvo įvertinti mokslo sektorių Baltijos šalyse ir pateikti pasiūlymus dėl tolesnės šio sektoriaus plėtros[745].

Nemažą įtaką aukštojo mokslo sistemai turėjo PHARE projekto idėjos. Tai buvo Europos Bendrijų finansavimo mechanizmas, skatinęs europinę integraciją[746]. PHARE projekte buvo įvardintos Lietuvos aukštojo mokslo problemos ir siūlomos „gerosios praktikos“ sistemos tobulinimui. PHARE labai palaikė išorės asmenų įtraukimą į aukštųjų mokyklų valdymą per tarybas[747]. PHARE programos rezultatas yra ir binarinės aukštojo mokslo sistemos sukūrimas – nors aukštesniosios mokyklos nuo pat nepriklausomybės pradžios deklaravo savo siekį tapti neuniversitetinėmis aukštosiomis mokyklomis, PHARE projektai įgalino šias mokyklas tobulinti savo studijų kokybę, rengti neuniversitetines programas bei pasitelkiant užsienio pavyzdžius, legitimavo pačią idėją[748].

EBPO ekspertai taip pat 1999–2000 m. atliko vykdomos aukštojo mokslo reformos analizę, kurioje daugiausiai dėmesio skirta priežiūros mechanizmų kūrimui, apėmusiam tiek universitetų vidines kokybės užtikrinimo sistemas, atskaitomybės principo diegimą, tiek akreditacijos proceso skaidrumo užtikrinimą[749]. Ekspertai pabrėžė didelę Lietuvos pažangą reformuojant sovietinę aukštojo mokslo sistemą[750].

Visuomenės lūkesčiai taip pat augo, buvo manoma, kad bet koks naujas įstatymas bus geresnė išeitis už stagnaciją[751]. 1995 m. Lietuvoje, sekant tarptautinėmis praktikomis, daugiausiai remiantis Britanijos, Nyderlandų ir JAV modeliu, įsteigtas SKVC[752], 1998 m. pradėjęs vykdyti studijų akreditavimo procesą, įtraukiant užsienio ekspertus[753]. Šalia to, SKVC tapo

---

745 The Research Council of Norway, *Evaluation of Research in Lithuania*: *General Observations and Recommendations Prepared by the Advisory Board, and Summaries of the Panel Reports, vol. 1* (The Research Council of Norway, 1996), 12.

746 Leišytė, Želvys ir Zenkienė, „Re-contextualization of the Bologna“, 54.

747 Králiková, *Transition Legacies*, 86–7.

748 Gintautė Žibėnienė ir Vilija Targamadzė, „Aukštojo mokslo studijų sistemos harmonizavimas Lietuvoje – studijų kokybės tobulinimo prielaida“, *Aukštojo mokslo kokybė*, nr. 3 (2006): 84.

749 Rima Žilinskaitė, „Aukštojo mokslo akreditavimo atsiradimo sąlygos: Europinis kontekstas ir Lietuvos situacija“, *Pedagogika*, nr. 79 (2005): 138.

750 OECD, *Reviews of National Policies for Education: Lithuania 2002* (OECD Publishing, 2002), 22.

751 Králiková, *Transition Legacies*, 71.

752 Michael Dobbins ir Liudvika Leišytė, „Analysing the Transformation of Higher Education Governance in Bulgaria and Lithuania“, *Public Management Review* 16, nr. 7 (2014): 999.

753 Žilinskaitė, „Aukštojo mokslo akreditavimo atsiradimo sąlygos“, 138.

aktyviu PHARE projekto dalyviu, prisidėjusiu prie teisinės sistemos formavimo, pritaikant ją prie ES standartų, ypač kvalifikacijų sandaros ir studijų programų reglamentavimo srityje[754]. Prisijungimas prie Bolonijos proceso, kuriame daug dėmesio skirta kokybės užtikrinimo mechanizmams, sudarė sąlygas toliau plėtotis institucinio ir studijų vertinimo praktikoms[755].

1999 m. birželio 19 d., Lietuvos švietimo ir mokslo ministras kartu su kitų 28 Europos valstybių atstovais pasirašė Bolonijos deklaraciją, kuri žymi naują tarptautinės integracijos etapą ir Europos aukštojo mokslo erdvės kūrimo siekį. Šis įvykis paskatino dar aktyvesnę Lietuvos ir kitų posovietinių valstybių aukštojo mokslo sistemų integraciją į Vakarus. Tai sutapo su Europos sąjungos PHARE programos ekspertų vizitu ir iš to 1999 m. lapkritį sekusiu Lietuvos aukštojo mokslo Baltosios knygos išleidimu. Čia deklaruojamas naujasis Lietuvos aukštojo mokslo etapas, spartinant integraciją į Europos aukštojo mokslo erdvę:

> „*Aukštajam mokslui tampant visuotiniu atsiranda poreikis turėti lanksčią, vadinamąją binarinę aukštojo mokslo sistemą, kai šalia tradicinio universitetinio (akademinio) atsiranda neuniversitetinis (orientuotas į profesijos įgijimą) aukštasis mokslas. Šią sistemą Lietuvoje dar reikės sukurti remiantis Vakarų Europos šalių patirtimi. Tai atpigintų studijas ir sudarytų galimybę kuo daugiau jaunuolių siekti aukštojo išsilavinimo. Kita vertus, būtina reformuoti ir jau į penktąjį šimtmetį įžengusį Lietuvos universitetinį aukštąjį mokslą taip, kad parengti jau pagrindinėse studijose specialistai galėtų greitai adaptuotis besikeičiančioje darbo rinkoje.*“[756]

Aukštąjį mokslą pradėta sieti su atitiktimi visuomenės ir ekonomikos poreikiams, pabrėžta visuomenės atstovų įsitraukimo į strateginio lygmens aukštojo mokslo politikos klausimus svarba. Bolonijos deklaracijoje ir Baltojoje knygoje išdėstytos idėjos tapo postūmiu Lietuvos aukštojo mokslo sistemos reformai. Narystės Europos Sąjungoje siekis, paskatino Lietuvos aukštojo mokslo tarptautinimą, kuris tuo metu suvoktas kaip absoliutus gėris ir būtina integracijos į Vakarus sąlyga[757], o Bolonijos proceso nuostatos tapo nacionalinių reformų pateisinimo priemone[758]. Šie procesai tapo ne šiaip reforma, o sistemos transformacija[759].

---

754 Birutė Mockienė, „Short Overview of Current Developments in Lithuania in the Domain of Quality Assurance in Higher Education and Recognition of Higher Education Qualifications“, *Higher Education in Europe* 21, nr. 4 (1996): 97–8.

755 Dobbins ir Leišytė, „Analysing the Transformation of Higher Education“, 1000.

756 LR ŠMM, *Lietuvos aukštasis mokslas: Baltoji knyga*, 3.

757 Rimantas Želvys,“Internacionalizacijos iššūkiai Lietuvos aukštajam Mokslui”, *Acta Paedagogica Vilnensia* 17 (2006): 140-41.

758 Leišytė, Rose ir Želvys, „Higher Education Reforms in Lithuania“, 179.

759 Tamás Kozma, „The Bologna Process in Central and Eastern Europe: A Comparative View“, in *The Bologna Process in Central and Eastern Europe*, eds. Tamás Kozma et al. (Springer, 2014), 13.

Šiuo laikotarpiu Lietuvos aukštajame moksle vyksta dideli pokyčiai. Pirma, keičiasi akademinės bendruomenės ir valstybės galios santykiai, valstybei vis aktyviau siekiant diegti kontrolės ir skaidrumo mechanizmus[760]. Kritikuojant žemą aukštojo mokslo kokybę ir esant skaidrumo bei finansų trūkumui, siekiama įtraukti visuomenės atstovus į universitetų valdymą, įvesti kokybės užtikrinimo mechanizmus. Dėl tarptautiškumo plėtros didėja reikalavimai aukštajam mokslui, pradedama sekti bendromis Europos aukštojo mokslo politikos tendencijomis. Taip pat išryškėja politinė įtampa tarp kairiosios ir dešiniosios politinių jėgų, nes dešinieji siekė eiti neoliberalizavimo keliu, o kairieji palaikė LURK viziją, kuri buvo priešinga[761].

2000 m. Aukštojo mokslo įstatymas sudarė prielaidas mažėti akademinio elito politinei galiai[762]ir detaliau reglamentuoti aukštojo mokslo sritį. Akademinė autonomija šiame įstatyme išliko plati, akademikai galėjo priimti valdymo sprendimus praktiškai neužtikrinant atskaitomybės visuomenei[763]. Vis dėlto, tam tikri pokyčiai įvyko. Pirmiausia įsteigtos patariamosios tarybos, kuriose dalyvavo visuomenės atstovai. Ir nors šių tarybų galios buvo simbolinės[764], tai buvo žingsnis link išorinių asmenų įtraukimo į valdymą normalizavimo. Šalia įvyko tokie valdymo pokyčiai, kaip strateginio planavimo skatinimas ir kokybės užtikrinimo mechanizmų įtvirtinimas. Įstatyme įtvirtinama binarinė aukštojo mokslo sistema, nustatyti pagrindiniai aukštojo mokslo finansavimo principai – pradėtas taikyti naujas studijų finansavimo modelis, mokslas pradėtas finansuoti pagal veiklos rezultatus. Taip pat padėtas pagrindas duomenimis grįstos politikos formavimui, pasitelkiant įvairias nepriklausomas valdymo agentūras[765].

Aukštojo mokslo įstatymo priėmimas žymi integracijos į Europos ir pasaulio aukštojo mokslo bendruomenes bei siekio atitikti visuomenės poreikius pradžią, t. y. neoliberalių aukštojo mokslo reformų kelio pradžią. Aukštojo mokslo sistema pradedama centralizuoti[766], diegiamos naujosios viešosios vadybos praktikos vėliau pakeitusios kolegialių aukštųjų mokyklų valdymo modelį[767]. Tačiau, 2000 m. Aukštojo mokslo įstatymu nebuvo išspręstos neribotos universitetų savivaldos problemos, vis dar trūko

760 Želvys, „Reform of Higher Education in Lithuania“, 18.
761 Leišytė, Rose ir Želvys, „Higher Education Reforms in Lithuania“, 182.
762 Ibid, 182.
763 Liudvika Leišytė ir Danguolė Kiznienė, „New Public Management in Lithuania's Higher Education“, *Higher Education Policy* 19, nr. 3 (2006): 385.
764 Ibid, 386.
765 Leišytė, Rose ir Želvys, „Higher Education Reforms in Lithuania“, 181.
766 Želvys, „Reform of Higher Education in Lithuania“, 18.
767 Rimantas Želvys et al., „From Collegiality to Managerialism in Lithuanian Higher Education“, *Acta Paedagogica Vilnensia* 46 (2021): 31–2.

atskaitomybės mechanizmų[768]. Galima sutikti su Zenono Norkaus vertinimu, kad „*kapitalizmas neišvengiamai yra kuriamas ne ant socializmo griuvėsių, bet iš socializmo griuvėsių*“[769], t. y. posocialistinės šalys selektyviai atsirinko neoliberalias idėjas ir jas diegė bei įgyvendino savaip, o panašūs kontrolės mechanizmai leido veikti remiantis sovietine patirtimi[770].

3.5.4. Neoliberalaus valdymo modelio sukūrimas (2001–2012)

Per pirmąjį XXI a. dešimtmetį susiformuoja šiuolaikinė Lietuvos aukštojo mokslo sistema. Prie pokyčių ženkliai prisidėjo Bolonijos procesas, kurio idėjų įgyvendinimą paspartino Lietuvos tapimas ES nare. Įstojimas į ES paskatino aukštojo mokslo sistemos unifikavimą ir standartizavimą, kas buvo būtina siekiant didesnio visos Europos aukštojo mokslo tarptautiškumo[771]. ES modernizavimo darbotvarkė skatino konkurencingumo idėjos plėtrą, kuria ir rėmėsi naujų narių aukštojo mokslo reformos[772]. Taip pat narystė ES atvėrė mokslinių tyrimų finansavimo galimybes[773], kas ne tik sukūrė prielaidas gauti didesnį finansavimą mokslo tyrimams, bet ir paskatino pereiti prie konkursinio mokslo finansavimo.

Ne mažiau svarbios buvo ir aukštojo mokslo masiškumo tendencijos. Išaugus aukštojo mokslo poreikiui, sistemos diversifikavimas atrodė tinkamas vakarietiškas kelias. Aukštosios mokyklos tapo universitetais, aukštesniųjų mokyklų pagrindu sukurtas kolegijų tinklas[774]. Tai lėmė didelę aukštojo mokslo sektoriaus plėtrą, aukštųjų mokyklų skaičius išaugo keturis kartus. Prieš atkuriant nepriklausomybę Lietuvoje veikė 12 aukštųjų mokyklų. 2004 m. Lietuvoje buvo 31 valstybinė (15 universitetinio tipo ir 16 kolegijų) bei 17 nevalstybinių (6 universitetinio tipo ir 11 kolegijų) aukštojo mokyklų[775]. Kaip tik tuo metu pradėta diskutuoti ar ne per daug Lietuvoje universitetų, ypač turint omenyje jų dydį. Atsirado pasiūlymų aukštąsias mokyklas sujungti ir

---

768 Leišytė ir Kiznienė, „New Public Management“, 386.

769 Zenonas Norkus, „Kokia demokratija, koks kapitalizmas?“ (Vilniaus universiteto leidykla, 2008), 568.

770 Rimantas Želvys, „Lietuvos švietimo raida: praeitis, dabartis ir ateities perspektyvos“, *Ugdymo psichologija* 29 (2018), 92.

771 Orechova, „Internationalisation of Higher Education“, 122.

772 Inna Dovladbekova, Tatyana Muravska ir Tiiu Paas, „Transformation of Higher Education as the Precondition for Competetive Development in Estonia and Latvia“, *The European Legacy* 11, nr. 2 (2006): 172.

773 Želvys et al., „From Collegiality to Managerialism“, 32.

774 Leišytė, Rose ir Schimmelpfennig, „Lithuanian Higher Education“, 285.

775 Rimantas Želvys, „Aukštojo mokslo plėtra ir akademinė didaktika“, *Acta Paedagogica Vilnensia* 14 (2005): 171.

taip sustambinti esamus universitetus[776], tačiau studentų skaičiui augant tam didelio poreikio nebuvo.

Iki pat 2008 m. vyko aukštojo mokslo tinklo plėtra – universitetai plėtė savo studijų pasiūlą, pradėjo bendradarbiavimą su verslu, daugiau dėmesio skyrė mokslo veikloms. Nepaisant to, toliau tęsėsi diskusijos dėl universitetinio ir neuniversitetinio mokslo skirtumų, skirtingų institucijų vaidmens, aukštųjų mokyklų gebėjimo persitvarkyti, kad atlieptų visuomenės poreikius ir konkuruotų nacionalinėje ir tarptautinėje erdvėse, finansavimo problemų. Binarinis modelis, vykstant plėtrai ir didėjant studentų skaičiui, atitiko tuometinius poreikius, nes universitetai net ir besiplėsdami nebūtų galėję priimti visų norinčių studijuoti[777].

Kompromisinis 2000 m. Aukštojo mokslo įstatymas neišsprendė sistemos ir institucijų valdymo fragmentacijos ir strateginio požiūrio trūkumo problemų[778]. 2001–2004 m. aukštojo mokslo plėtros planas nebuvo įgyvendintas dėl politinės valios trūkumo ir negebėjimo rasti bendro sutarimo tarp interesų grupių[779]. Ir nors tam tikros naujosios viešosios vadybos idėjos rado kelią į aukštąsias mokyklas[780], tačiau vidinis universitetų valdymas, kai galia sukoncentruota akademinės bendruomenės rankose, užkirto kelią pokyčiams.

2005 m. diskutuojant apie aukštojo mokslo reformą, politiniame diskurse įsitvirtino naujosios viešosios vadybos idėjos, susijusios su stipresne atskaitomybe, didesnio efektyvumo siekiu, didesnių sprendimo galių suteikimu taryboms, vadybinių universitetų gebėjimų stiprinimu ir pan.[781] 2006 m. gegužę suformuota centro kairės mažumos Vyriausybė, kuriai viena iš opozicijos iškeltų palaikymo sąlygų buvo susitarti dėl naujos aukštojo mokslo reformos[782]. Tai suteikė galimybę pradėti formuoti strategines gaires aukštojo mokslo pokyčiams. Šiomis gairėmis pasinaudojo 2008 m. nauja centro dešinės valdančioji dauguma, kuri ėmėsi esmingai pertvarkyti Lietuvos aukštąjį mokslą pagal naujus valdymo principus.

Naujoji reforma turėjo atliepti tai, ko neapėmė nei 2000 m. kompromisinė reforma, nei 2006 m. Aukštojo mokslo plėtros planas, t. y. sukurti konkurencingą aukštojo mokslo sistemą, geriau atliepiančią visuomenės

---

776 Rimantas Želvys ir Rima Žilinskaitė, „Lietuvos aukštojo mokslo reforma: laimėjimai ir problemos“, *Acta Paedagogica Vilnensia* 12 (2004): 11.
777 Ibid, 10.
778 Králiková, *Transition Legacies*, 65; Leišytė ir Danguolė Kiznienė, „New Public Management“, 384.
779 Leišytė ir Danguolė Kiznienė, „New Public Management“, 384.
780 Ibid, 387.
781 Ibid, 391.
782 Králiková, *Transition Legacies*, 72.

poreikius[783]. Reformą įkvėpė tarptautiniai Lietuvos aukštojo mokslo vertinimai, ES universitetų modernizavimo darbotvarkė ir tarptautinių organizacijų rekomendacijos. Šie duomenys buvo pasitelkti kaip atskaitos taškas konstatuojant problemas ir formuluojant pasiūlymus. Pasirinktas perėjimo prie neoliberalios valdysenos kelias, siekiant ne tik įdiegti „pažangiausias“ neoliberalias valdymo praktikas, bet ir skatinant visuomenę suvokti aukštąjį mokslą pirmiausia kaip privačią gėrybę[784]. Reformos mantra buvo, kad konkurencija tarp universitetų reikšmingai pagerins aukštojo mokslo kokybę[785].

Konkurencinės aplinkos kūrimas rėmėsi naujuoju studijų finansavimo modeliu. „Studento krepšelis“ turėjo paskatinti didesnę konkurenciją ir kokybės didėjimą. Tačiau ši laisvo pasirinkimo sistema nepasirodė itin veiksminga, nes studentai prioritetą teikė ne toms studijų programoms į kurias skatino stoti valdžia. Labai greitai šis modelis pakoreguotas, suteikiant valstybei teisę nustatyti „studentų krepšelių“ skaičių kiekvienai studijų krypčiai, kas konkurenciją perkėlė į siauresnę tos studijų krypties erdvę. Šalia to, pereita prie pilnai konkursinio mokslo finansavimo, kas taip pat turėjo didinti konkurenciją ir kelti mokslo kokybę.

Pagal geriausias Vakarų praktikas, pereita prie neoliberalaus aukštojo mokslo valdymo modelio. Jis rėmėsi organizacine autonomijos samprata, kai išplėstas aukštųjų mokyklų organizacinis savarankiškumas, bet įvesti stebėsenos ir kontrolės mechanizmai. Aukštųjų mokyklų vidaus valdyme taryboms perduotas strateginių klausimų sprendimas, jų sudėtyje padidintas išorinių narių skaičius, senatui paliktas tik akademinių klausimų sprendimas.

Šalia, sekant tendencijomis Vakaruose, siekta optimizuoti universitetų tinklą. Tai buvo vienas iš reformos tikslų, kuris demografinių tendencijų ir ekonominės krizės kontekste, atrodė logiškas. Šį siūlymą palaikė MOSTA – Vyriausybės agentūra, atstovaujanti išimtinai neoliberalų požiūrį švietime. Pradžioje pasikliauta „nematoma rinkos ranka“, kuri turėjo paskatinti tinklo pertvarką. Iš tiesų naujasis finansavimo modelis buvo nepalankus specializuotoms ir mažesnėms regioninėms aukštosioms mokykloms[786]. Nors pirmasis universitetų susijungimas, kurio metu iš Kauno medicinos universiteto ir Veterinarijos akademijos sukurtas LSMU, įvyko 2010 m., valdžios lūkesčiai nepasiteitino. 2011 m. Ministras pirmininkas inicijavo darbo grupę, kuri parengė pasiūlymus dėl universitetų jungimo. Šiame plane, remiantis kitų valstybių pavyzdžiu, numatyta pertvarkyti visus Lietuvos

783 Giedrius Viliūnas, „Reforma iš arti ir iš toli“, *Politologija* 75, nr. 3 (2014): 164.
784 Ibid, 172.
785 Spurga ir Žalienienė, „The Changing Role of Universities“, 229.
786 Rimantas Želvys, „Lietuvos aukštojo mokslo studijų finansavimo politika: istorinė raida ir „studento krepšelio“ modelio įdiegimo padariniai“, *Acta Paedagogica Vilnensia* 31 (2013): 17.

universitetus į dideles plačios apimties mokslo ir studijų įstaigas vardan tų pačių siekių – didesnio konkurencingumo, lėšų panaudojimo efektyvumo ir geresnės kokybės.

Apibendrinant, galima teigti, kad 2000 m. Aukštojo mokslo įstatymas buvo pirmasis žingsnis link neoliberalių valdymo praktikų diegimo aukštajame moksle, atvėrė diskusijas apie pokyčių, kuriuos įkvėpė naujosios viešosios vadybos idėjos, poreikį. Galima sutikti Liudvikos Leišytės, *Anna-Lena* ir Rimanto Želvio vertinimu, kad ši reforma, Bolonijos ir Lisabonos procesų įtvirtintas konkurencingumo diskursas, taip pat studentų skaičiaus mažėjimas, sudarė prielaidas 2008 m. reformai[787]. 2009 m. Mokslo ir studijų įstatymas pažymėjo tam tikrą Lietuvos aukštojo mokslo raidos etapą pereinant prie neoliberalaus valdymo modelio. Po jos konkurencija aukštojo mokslo sistemoje išaugo, daugiau atsakomybės perduota pačioms aukštosioms mokykloms įtraukiant visuomenės atstovus[788]. Nepaisant to, spaudimas aukštosioms mokykloms nuolat auga – keičiasi studentų poreikiai, didėja tarptautiškumas ir konkurencija, kurią skatina tiek Lietuvos demografinės tendencijos, tiek tarptautinė konkurencija dėl universitetų reitingų ir prestižo.

3.5.5. Neoliberalių valdymo praktikų įsitvirtinimas (2013–2024)

Lietuvos aukštojo mokslo sistemos pokyčiai, orientuoti į konkurencingumo ir efektyvumo didinimą, toliau vyksta, nors sisteminių reformų nuo 2009 m. ir nebuvo. Daugumą pokyčių lemia tarptautinės aukštojo mokslo politikos tendencijos, kurios atsispindi tiek tarptautinių organizacijų rekomendacijose, tiek ir Lietuvos nacionaliniuose dokumentuose. Politiniuose dokumentuose labiausiai pabrėžiamas siekis kurti tarptautiniu lygiu konkurencingą aukštojo mokslo sistemą, geriau atliepiančią visuomenės ir verslo poreikius[789]. Strateginiuose Lietuvos švietimo dokumentuose, tokiuose kaip Lietuva 2030, Lietuva 2050, Valstybinė švietimo 2013–2022 m. strategija ar 2021 m. politinių partijų susitarimas dėl švietimo, matomas didesnio efektyvumo ir konkurencingumo bei geresnės studijų kokybės siekis. Numatomas plėsti šiuolaikines valdymo praktikas ir kokybės užtikrinimo sistemas aukštojo mokslo įstaigose, poreikis kurti didesnę vertę verslui bei gerinti pozicijas reitinguose. Galima pastebėti ir prieinamumo siekį, tačiau jam Lietuvoje skiriamas mažesnis dėmesys nei finansavimo ir kokybės užtikrinimo mechanizmų plėtrai ir konkurencingumo didinimo tikslams.

Šie tikslai sutampa su Europos aukštojo mokslo sistemos modernizavimo planais (pavyzdžiui, 2011 m. Europos aukštojo mokslo modernizavimo

[787] Leišytė, Rose ir Želvys, „Higher Education Reforms in Lithuania“, 183.
[788] Dobbins ir Leišytė, „Analysing the Transformation of Higher Education“, 1002.
[789] Leišytė et al., „The Role of Universities“, 210.

darbotvarkė ar 2017 m. Europos universitetų iniciatyva) tobulinti valdymą, kokybės kontrolę, didinti tarptautinį konkurencingumą. Panašią aukštojo mokslo vystymo kryptį Lietuvai siūlo ir EBPO, pabrėžianti, kad „*didesniam veiksmingumui ir geresnei kokybei pasiekti būtina esminė aukštųjų mokyklų konsolidacija: tarp universitetų ar universitetų su kolegijomis, mokslo centrais*“[790].

2013–2024 m. vykę aukštojo mokslo pokyčiai rėmėsi neoliberaliomis idėjomis, skatinančiomis nutolusių kontrolės mechanizmų plėtrą bei konkurencingumo didinimą. Per šį laikotarpį pertvarkyta pedagogų rengimo sistema, sustiprintas kolegijų sektorius, jį konsoliduojant ir skatinant mokslinės veiklos plėtrą, atnaujinti kokybės kontrolės mechanizmai, didinamas studijų finansavimas, griežtinami reikalavimai stojantiesiems, sekant tarptautinėmis aukštojo mokslo politikos tendencijomis diskutuojama apie finansavimo modelio, paremto susitarimais, diegimą.

Tačiau Lietuvoje aukštųjų mokyklų tinklo optimizavimo politika vykdoma fragmentiškai, nors ir sekant „gerosiomis“ užsienio praktikomis. Po bandymo įgyvendinti universitetų jungimą 2011 m., pasikeitusi Vyriausybė netęsė šios politikos ir tinklo optimizavimas buvo išbrauktas iš politinės darbotvarkės, bet ne iš viešojo diskurso. Konkurencinė aplinka ir atsiradusios tarptautinės ambicijos apie tinklo konsolidaciją paskatino kalbėti aukštąsias mokyklas. Pavyzdžiui, 2016 m. KTU turėjo planą kurti pasaulinio lygio universitetą, susijungdamas su LSMU, tačiau šis planas žlugo, kaip ir dauguma kitų[791].

2017 m. pasikeitus valdžiai universitetų jungimo iniciatyva vėl perkelta į politinį lygmenį, šis klausimas tapo aukštojo mokslo reformos vizijos centrine ašimi. Reforma prasidėjo pokalbiais ir dideliais užmojais ženkliai sumažinti universitetų skaičių. Tačiau pradėjus įgyvendinti reformą, didelė dalis planų ir vėl nebuvo įgyvendinta[792]. Įvyko tik keletas jungimų – prie VDU prijungti LEU ir ASU universitetai, VDA Klaipėdos padalinys buvo prijungtas prie KU, ŠU prijungtas prie VU.

2020 m. centro dešinės valdančioji dauguma ėmėsi kolegijų tinklo, kuris per visą laiką nebuvo sulaukęs dėmesio, pertvarkos. Siekta aiškiai apibrėžti ir atskirti kolegijų ir universitetų misijas ir reorganizuoti jų tinklą, kartu skatinant kolegijas įsitraukti į taikomuosius tyrimus. Tam pakeistas teisinis reguliavimas – atnaujinti kokybės reikalavimai kolegijoms, įtvirtina

[790] LR ŠMM, „EBPO rekomendacijos Lietuvai: gerinti ugdymo ir mokytojų veiklos kokybę, konsoliduoti aukštojo mokslo įstaigas“ (2017), https://sena-smsm.lrv.lt/lt/naujienos/ebpo-rekomendacijos-lietuvai-gerinti-ugdymo-ir-mokytoju-veiklos-kokybe-konsoliduoti-aukstojo-mokslo-istaigas.

[791] Želvys et al., „From Collegiality to Managerialism“, 33.

[792] Rimantas Želvys ir Audronė Jakaitienė, „Struktūrinės ir sisteminės švietimo reformos: ar struktūriniai pokyčiai gali pagerinti švietimo kokybę ir laiduoti socialinį teisingumą?“, *Socialinis ugdymas* 57, nr. 1 (2022): 14.

profesinių magistrantūros studijų galimybė, reglamentuotas aukštųjų mokyklų reorganizavimas ir likvidavimas. 2023 m. pradžioje patvirtintas valstybinių kolegijų tinklo stiprinimo veiksmų planas, kurio tikslas – sukurti stiprių ir stabiliai veikiančių kolegijų, atliekančių taikomuosius tyrimus ir vykdančių kokybiškas studijas, reikalingas rengiant specialistus valstybei ir regionui, tinklą[793]. Pertvarka palietė ne tik kolegijų sektorių. Prie MRU prijungta Marijampolės kolegija, prie VGTU prijungta Lietuvos aukštoji jūreivystės mokykla.

Lietuvos aukštasis mokslas per kiek daugiau nei tris dešimtmečius transformavosi į neoliberaliais principais valdomą vakarietišką aukštojo mokslo sistemą. Tokia transformacija Vakarų šalyse vyko bent trimis – keturiais dešimtmečiais ilgiau. Atgavus nepriklausomybę aukštasis mokslas Lietuvoje išgyveno nevaržomos autonomijos dešimtmetį, kurį lydėjo itin smarki tinklo plėtra. Raginant tarptautinėms organizacijoms plėtėsi valstybiniai kontrolės mechanizmai, didėjantis studentų skaičius lėmė kolegijų atsiradimą. Šiuos pokyčius vainikavo 2009 m. mokslo ir studijų reforma, kurios metu įdiegtos tuo metu pažangiausios neoliberalios aukštojo mokslo valdymo praktikos. Ji nubrėžė kelią esamai Lietuvos aukštojo mokslo raidai.

Nepriklausomybės laikotarpiu buvo įgyvendintos trys didelės struktūrinės reformos – „išėjimas“ iš centralizuotos sovietinės sistemos 1990 m., 2000 m. atsiradusi binarinė aukštojo mokslo sistema ir 2009 m. įvykusi neoliberali aukštojo mokslo valdymo ir finansavimo reforma[794]. Visi vėlesni bandymai keisti aukštojo mokslo sistemą tėra sistemos koregavimas. Europinės restruktūrizacijos retorika, susijusi su ekonominiu universitetų vaidmeniu, giliai įsitvirtino Lietuvos aukštojo mokslo politikos diskurse, o neoliberaliais principais paremta aukštojo mokslo reforma pažymėjo greitą transformaciją į Vakarų kapitalistinę visuomenę[795]. Nepaisant vyraujančio ir pakankamai nekritiškai priimamo neoliberalaus diskurso dominavimo, Lietuvos aukštojo mokslo pokyčių kelias išlieka unikalus. Istorinė patirtis, susijusi su aukštųjų mokyklų išlikimu bei nuolatiniu persitvarkymu ir siekiu „tęsti“ sovietinio laikotarpio nutrauktą istoriją[796], lemia unikalų tarptautinės politikos ir kitų šalių praktikų įgyvendinimą, kuriame atsispindi senosios praktikos ir nauji siekiai.

[793] LR Vyriausybė, Nutarimas nr. 46 „Dėl 2023–2024 metų valstybinių kolegijų tinklo stiprinimo veiksmų plano patvirtinimo“, 2023 m. sausio 18 d.
[794] Leišytė et al., „The Role of Universities“, 212.
[795] Petkutė, *The Instrumentalisation of Academic Lifeworlds*, 18.
[796] Dobbins ir Knill, „Higher Education Policies“, 399–402.

4. TYRIMO DIZAINAS

Pirmuosiuose disertacijos skyriuose aprašyta neoliberalioji valdysena kaip teorinė prieiga, universitetų jungimas kaip mokslinis objektas ir interpretacinė politikos analizė kaip metodologinis požiūris sujungiami į vieną analitinę sistemą, t. y. operacionalizuojami tyrimui. Tas daroma pasitelkiant diskurso istorinę prieigą kaip metodologinį pagrindą. Ši diskurso analizės kryptis pasirinkta dėl kelių priežasčių. Diskurso istorinė prieiga, lyginant su kitomis kritinės diskurso analizės kryptimis, yra labiausiai metodologiškai išplėtota ir orientuota į diskursų dinamikos laike ir erdvėje atskleidimą. Be to, ši prieiga yra lanksti, o dėmesys istoriniam ir socialiniam kontekstui leidžia analizuoti kaip diskursai sąveikauja ir siejasi su platesnėmis politinėmis idėjomis. Galiausiai, kaip ir kitos kritinės diskurso analizės atšakos, ši siekia analizuoti galios veikimą ir valdymo struktūras. Pasirinkta teorinė ir metodologinė prieiga leidžia analizuoti Lietuvos aukštojo mokslo neoliberalizavimą per konkrečias praktikas, susijusias su universitetų jungimu ir šią priemonę vertinti platesniame socialiniame, politiniame, kultūriniame ir istoriniame kontekste.

Atsižvelgiant į tai, šiame skyriuje aprašomi metodologiniai tyrimo pasirinkimai, sujungiant pagrindinius teorinius konceptus su metodologine kritinės diskurso analizės, tiksliau diskurso istorinės prieigos, perspektyva. Tyrimo metodologija detalizuojama išsamiai aprašant analizės lygius, tyrimo šaltinius ir tyrimo etapus.

4.1. Metodologiniai sprendimai

„The role of academic research is to explain the lived world, and to develop abstractions to aid that explanation, rather than to design an abstraction (neoliberalism) and then fit the lived world to its contours.“[797]

Kaip jau minėta, politika (angl. *policy*) yra normatyvinis diskursas, kuriuo siekiama sureguliuoti socialinių grupių, veikiančių skirtingose erdvėse ir srityse, santykius. Visapusiška politikos analizė turi būti daugialypė, apimanti įvairias tarpusavio sąveikas ir ryšius, kurie formuoja socialines sistemas. Dauguma socialinių praktikų politikoje išreiškiama tekstu, taigi kritinių diskurso studijų prieiga yra labai tinkama politikos analizei. Ši prieiga leidžia suderinti išsamią tekstų ir tiriamo reiškinio analizę, atskleisdama procesus, kuriais kalba (re)produkuoja tam tikras socialines praktikas, įtvirtina tam

[797] Venugopal, „Neoliberalism as Concept“, 182.

tikrus veikimo, mąstymo ir buvimo būdus. Šiame darbe, pasitelkiant diskurso istorinę prieigą, detaliai analizuojama Lietuvos universitetų jungimo politika.

Diskurso istorinė prieiga susitelkia į diskursų transformacijas laike ir erdvėje – analizuojant tekstus plačiame socialiniame ir teoriniame kontekste siekiama atskleisti galios, politinės kontrolės ir dominavimo struktūras. Nors ir suprantama, kad kalba nėra galios šaltinis, tačiau kalba yra įrankis, padedantis ją perskirstyti ar įtvirtinti socialinėje sistemoje[798]. Tai daroma atskleidžiant vidinius teksto ir diskurso nenuoseklumus, prieštaravimus ir dilemas, dominuojančias ar manipuliatyvias diskursyvias praktikas ir taip atveriant galimybę dominuojančių praktikų, žinojimo ir diskursų kritikai[799].

Laikomasi prielaidos, kad galia yra diskursyvi, taigi galios santykiai atskleidžiami ir transformuojami per diskursus, o socialiniai pokyčiai gali būti tiriami analizuojant diskursyvias praktikas[800]. Kadangi siekiama nustatyti, kaip idėjos formuoja socialinę ir fizinę realybė, diskurso perspektyva reikalauja konceptualizuoti reiškinius per įvairius interpretacinius metodus. Pavyzdžiui, politikos procesas yra galios įgijimas ir disponavimas ja, o tai vyksta tarpininkaujant diskursams, kurie, pasak *Frank Fisher,* dažnai subtiliai atspindi galios perskirstymą[801].

[798] Ruth Wodak, „What CDA Is About – a Summary of Its History, Important Concepts and Its Developments“, in *Methods of Critical Discourse Analysis*, 1st ed., eds. Ruth Wodak ir Michael Meyer (Sage, 2001), 11.

[799] Reisigl ir Wodak, „The Discourse-Historical Approach“, 88.

[800] Nicolina Montesano Montessori, „Text Oriented Discourse Analysis: An Analysis of a Struggle for Hegemony in Mexico“, in *Critical Policy Discourse Analysis*, eds. Jane Mulderrig, Nicolina Montesano Montessori ir Michael Farrelly (Edward Elgar Publishing, 2019): 27.

[801] Fischer, *Reframing Public Policy*, 46.

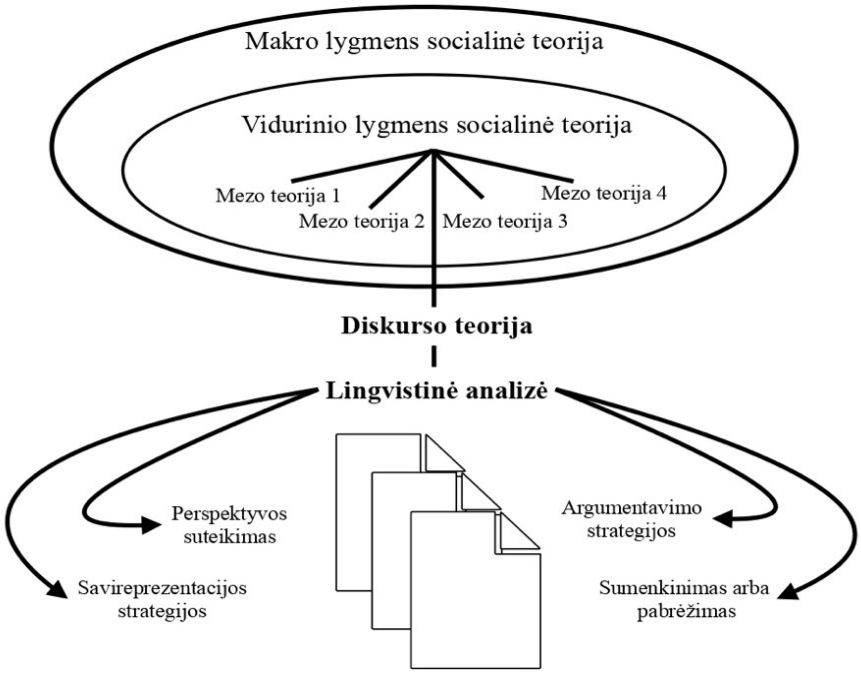

1 paveikslas. *Socialinių ir lingvistinių teorijų lygiai*
Šaltinis: Wodak, „The Discourse-historical Approach“, 69.

Operacionalizuojant diskurso analizę, tyrimo objektas transformuojamas pagal pasirinktą duomenų rinkimo būdą, kas leidžia integruoti teorijas ir tyrimo analizės metodikas, kurios būtų pakankamai stabilios ir kartu lanksčios atskleidžiant dinamišką diskurso prigimtį ir analizuojant reiškinį per diskurso ir galios teorijų prizmę[802]. Tokią galimybę suteikia socialinių ir lingvistinių teorijų sąveika, pavaizduota Paveiksle 1[803].

Diskurso analizės tyrimuose pasitelkiamos skirtingų lygių socialinės teorijos, kurios nusako teorinį supratimą apie analizuojamą reiškinį ir galios veikimą. Makro lygmens socialinė teorija paaiškina struktūros ir veikėjo santykį, vidurinio lygmens teorijos konceptualizuoja tam tikros socialinės srities veikimą, o atskiri šios teorijos elementai pasitelkiami aiškinant konkrečius veiksmus, kuriais (per)kuriama socialinė tikrovė[804]. Šalia pasitelkiama lingvistinė teorija, suteikianti kalbos analizės priemones. Diskurso teorija jungia šias abi dalis ir siekia kontekstualizuoti diskursą kaip socialinį reiškinį ir paaiškinti jo kilmę ir struktūrą. Diskurso analizėje metodai

802 Montesano Montessori, „Text Oriented Discourse Analysis“, 27.
803 Ruth Wodak, „The discourse-historical approach“, in *Methods of Critical Discourse Analysis*, 1st ed., eds. Ruth Wodak ir Michael Meyer (Sage, 2002), 69.
804 Meyer, „Between Theory, Method, and Politics“, 19.

ir teorijos pasirenkamos pragmatiškai, kad būtų galima atskleisti ir paaiškinti tyrimo objektą[805].

Diskurso analizė yra abduktyvi, tad atliekant tyrimą nuolat judama tarp teorijos ir empirinių duomenų – operacionalizuojamas duomenų rinkimas, surenkami duomenys, remiantis teorija daromos hipotezės, o joms patvirtinti trūkstant duomenų renkami nauji – tyrimas sukasi ratu[806]. Tokiu būdu sudaromos galimybės į tyrimą ne tik įtraukti įvairių žanrų tekstus, bet ir juos kontekstualizuoti – sujungti makro lygmens socialinius procesus su mikro lygmens diskursyviais įvykiais[807]. Kontekstas čia reiškia ne tik tam tikrą laiko ir erdvės apibrėžimą, bet išsamiai teoriškai paaiškintas aplinkybes, kurios būtinos analizuojant diskursus. Diskurso istorinėje analizėje siekiama atskleisti diskursų istorinius kontekstus, todėl į teksto analizę šalia lingvistinių, įtraukiami istoriniai, sociologiniai ir kiti matmenys[808].

Šiame darbe diskurso analizė derinama su valdysenos teorija. Abi šios teorijos turi bendrą supratimą apie tikrovės prigimtį – kad ji yra interpretuojama ir konstruojama per diskursus ir tėra tam tikro susitarimo proceso rezultatas[809]. *Michel Foucault* galios teorijos, kurios dalimi yra valdysenos teorija, prielaida, kad žinių kūrimas, struktūravimas ir sklaida yra politinis, pasak *Thomas Lemke*, priartina ją prie kirtinės teorijos[810], kuria remiasi ir diskurso studijos. Tiek diskurso istorinėje prieigoje, tiek „galios geneologijoje“ daroma prielaida, kad diskursas ir nediskursyvios praktikos formuoja viena kitą[811]. Diskursas visada matomas kaip istorinis, sinchroniškai ir diachroniškai susijęs su kitais komunikaciniais įvykiais, kurie vyksta tuo pat metu ar vyko anksčiau bei gali turėti ne vieną interpretaciją, priklausomai nuo konteksto ir veikėjų. Laikomasi požiūrio, kad valdžia įvairiomis praktikomis bando daryti įtaką visuomenės elgesiui, pasirinkimams ir mintims, o diskursas yra vienas įrankių kurti pageidaujamą socialinę realybė.

Valdysenos teorinė prieiga leidžia suprasti galios veikimą ne tik istoriškai dekonstruojant praeities įvykius, bet siejant juos su dabartimi ir naudojantis istoriniu kontekstu atskleisti ir šių dienų socialines konfrontacijas. Sujungiant

---

805 Wodak, „The Discourse-historical Approach“, 69; Ruth Wodak, „Critical Linguistics and Critical Discourse Analysis“, in *Handbook of Pragmatics: Manual*, eds. Jef Verschueren ir Jan-Ola Östman, 2nd ed. (John Benjamins Publishing Company, 2022): 426.

806 Ruth Wodak, „The Discourse-historical Approach“, 69–70.

807 Mulderrig, Montesano Montessori ir Farrelly, „Introducing Critical Policy Discourse Analysis“, 5.

808 Gilbert Weiss ir Ruth Wodak, „Introduction: Theory, Interdisciplinarity and Critical Discourse Analysis“, in *Critical Discourse Analysis: Theory and Interdisciplinarity*, eds. Gilbert Weiss ir Ruth Wodak (Palgrave Macmillan, 2003), 21–2.

809 Rose, *Powers of Freedom*, 48–50.

810 Lemke, *Foucault's Analysis of Modern Governmentality*, 12.

811 Mulderrig, Montesano Montessori ir Farrelly, „Introducing Critical Policy Discourse Analysis“, 7.

platų socialine teorija grįstą *Michel Foucault* požiūrį bei socialinius, istorinius bei lingvistinius aspektus apimančią diskurso istorinę prieigą, analizėje galima atskleisti kaip neoliberalizavimas vyko Lietuvos aukštojo mokslo sistemoje ir kaip tai siejasi su universitetų jungimu. Šiuo aspektu valdysenos teorija ir diskurso istorinė prieiga puikiai dera tarpusavyje, viena kitą papildo ir leidžia analizę atlikti trimis lygmenimis (teksto, diskurso ir socialinės praktikos), į visus juos integruojant konteksto analizę (žr. Lentelę 2).

2 lentelė. *Analizės lygiai*

Analizės lygiai	Konteksto lygiai diskurso istoriniu požiūriu	Valdysenos operacionalizavimo lygiai
Tekstas	Vidinis teksto kontekstas (diskurso temos, strategijos, veikėjai)	Galios santykių lygmuo *(kokiomis strategijomis bandoma perbrėžti ekonomikos ir valstybės ribas? Kokios praktikos ir institucijos keičia visuomenės struktūrą? Kaip diegiamos neoliberalios praktikos?)*
Diskursas	Specifinės situacijos kontekstas (institucinė struktūra, kultūra)	Žinių lygmuo (*kaip neoliberalusis racionalumas pradeda veikti kaip „tiesos politika“? Kaip kitos idėjos padeda plėtotis neoliberalizmui?)*
Socialinė praktika	Išorinis teksto kontekstas, t. y. intertekstualumas ir interdiskursyvumas (tekstai, žanrai, diskursai)	Subjektyvumo lygmuo (*per kokias subjektyvumo formas ir galios santykius veikia neoliberalus valdymas? Kokios subjektyvumo ir racionalumo formos su tuo siejamos? Kaip jos padeda įtvirtinti neoliberalų racionalumą?*)
Kontekstas (apima visus analizės lygius)	Platesnis socio-politinis ir istorinis kontekstas (aplinka, valdymo sistema, šalies socialinis kontekstas, tarptautinė politika)	Istorinis lygmuo (*kokios institucijos veikė ir veikia konkrečiame lauke? Kokios valdymo praktikos jame yra susiklostę?Koks institucijų ir valdymo praktikų ryšys?)*

Kritinės diskurso analizės objektyvumas tyrimuose negali būti suprantamas pozityvistine prasme. Objektyvumas čia suprantamas kaip kritiškumas savo žinojimui ir nuolatinė refleksija[812]. Savirefleksija padeda išlaikyti atstumą nuo tyrimo objekto, neleidžia dominuoti subjektyvioms nuostatoms ir įsitikinimams ir kartu leidžia pripažinti tam tikrą subjektyvumą

[812] Ruth Wodak, „Critical Discourse Analysis at the End of the 20th Century“, *Research on Language and Social Interaction* 32, nr. 1–2 (1999): 186.

tyrimo situacijai, esant vieno iš universitetų akademinės bendruomenės nare. Mano kritinė pozicija šioje disertacijoje pasireiškia tuo, kad bandydama suprasti neoliberalių praktikų Lietuvos aukštojo mokslo politikoje veikimą per universitetų jungimus, siekiu atskleisti neoliberalizmo reiškinį, jo plėtros būdus ir taip atverti erdvę jo kritikai ir galimybei galvoti apie šių praktikų keitimą. Taip pat remiuosi klasikine poststruktūralistine pozicija, kad žinios ir galia yra skirta kažkam, kažkokiam tikslui ir nesuinteresuotas žinojimas tėra iliuzija.

Kaip tyrėja, priimu domėn, kad mokslas ir tiesa nėra visiškai objektyvūs ir tyrime bandau tiesiog parodyti tyrimo objekto sluoksnius ir istorinį specifiškumą per mokslinę analizę. Valdysenos teorija suteikia galimybę teoriškai analizuoti kasdienes praktikas ir institucines programas ir per šią analizę apmąstyti neoliberalias praktikas ir jų politines alternatyvas[813]. Šiame tyrime susitelkiama į argumentavimo strategijų, o ne gilią lingvistinę, analizę. Šis pasirinkimas nulemtas dviejų priežasčių. Pirma, dėl ilgo tyrimo laikotarpio detali lingvistinė kiekvieno teksto analizė nėra įmanoma. Antra, sekiau *Michel Foucault* geneologiniu požiūriu, kad galėčiau atskleisti valdysenos transformacijas atkurtos nepriklausomos Lietuvos aukštajame moksle.

Diskurso istorinės prieigos ir valdysenos teorijų metodologinis ir teorinis lankstumas leidžia Lietuvos universitetų jungimo politiką analizuoti platesniame aukštojo mokslo neoliberalizavimo kontekste. Sujungus šias teorines-metodologines prieigas atsiranda galimybė į analizę įtraukti platų istorinį ir socialinį kontekstą, be kurio neįmanomas gilesnis neoliberalių praktikų ir jų sąveikos su socialinėmis erdvėmis supratimas. Mąstymas remiasi kalba, taigi galima sutikti su *Christine Morley*, kad neoliberaliems diskursams įsitvirtinus kalboje, neoliberalizmas užpildo daugelį erdvių ir reiškiasi pirmiausia per kasdienes praktikas[814]. Suderinus kasdienių praktikų ir plačią kontekstinę analizę, sukuriamos sąlygos analizuoti neoliberalizavimą kaip tam tikrą aukštojo mokslo supratimo, valdymo ir veikimo transformaciją.

[813] Larner, „Neo-liberalism: Policy, Ideology, Governmentality“, 21; Ruth Wodak, „Introduction: Discourse Studies – Important Concepts and Terms“, in *Qualitative Discourse Analysis in the Social Sciences*, Ruth Wodak ir Michał Krzyżanowski, eds., (Palgrave Macmillan, 2008), 21.

[814] Morley, „The Systematic Neoliberal Colonisation“, 571.

4.2. Analizės lygiai

„History is not the achievement of a plan but what lies "in between" these levels."[815]

Kritinė diskurso analizė apima tris lygmenis, kurie padeda atskleisti teksto, diskurso ir socialinių praktikų sąveiką. Tekstas yra smulkiausias analizės elementas, suprantamas kaip semiotinė praktika. Diskursas apima teksto kūrimą ir suvokimą, o socialinė praktika yra socialiniai, kultūriniai ir politiniai veiksmai ir įvykiai, kurių dalimi yra analizuojami diskursai[816].

4.2.1. Tekstas

Tekstas diskurso analizėje yra bet kokia semiotinė praktika, išimta iš konteksto analizės tikslais[817], kuri vertinama kaip išlikęs socialinės praktikos įrodymas[818]. Politikos analizėje tekstai yra šaltinis, kuriame atsispindi priemonės ir socialiniai veiksmai, kurių ėmėsi politikos veikėjai konkrečiose situacijose. Analizuojant skirtingų žanrų tekstus siekiama atskleisti politikos veikėjų pozicijas, kaip formuojama ar keičiama nuomonė tam tikrais klausimais ir pan. Visgi, tekstinė analizė neišvengiamai yra selektyvi – tyrėjas pasirenka konkrečius klausimus, kuriuos užduoda apie tam tikrus socialinius įvykius ar tekstus[819].

Šiame tyrime analizuojami įvairių žanrų tekstai – dokumentai, politinės analizės, tyrimai, ataskaitos, politinių susitikimų stenogramos, žiniasklaidos pranešimai (žr. 4.3 skyriuje). Šie tekstai atskleidžia skirtingas socialines praktikas ir šių praktikų ypatumus. Kiekvienas tekstas turi jam būdingą komunikacinę paskirtį, aplinką, auditoriją, teksto organizavimo formą, struktūrą, kalbos stilių, kuriais nusakomi socialiniai santykiai tarp teksto dalyvių[820].

Atrinkti tekstai analizuojami dviem etapais. Pirma, analizuojamas visų tekstų turinys ir apžvelgiamos juose vyraujančios temos, atliekama kokybinė turinio analizė. Šiame etape nustatytos temos, susijusios su universitetų jungimo politika ir jų tarpusavio ryšiai. Tema suprantama kaip apibendrintas teksto vienetas ar jo dalis, kuriame atsispindi svarbiausia informacija,

---

815 Lemke, „Foucault, Governmentality, and Critique", 56.
816 Norman Fairclough, *Media Discourse* (Edward Arnold, 1995), 57–9.
817 Mulderrig, Montesano Montessori ir Farrelly, „Introducing Critical Policy Discourse Analysis", 11.
818 Reisigl ir Wodak, „The Discourse-historical Approach", 89.
819 Norman Fairclough, *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research* (Routledge, 2003), 18.
820 Mulderrig, „Analysing Orders of Discourse of Neoliberal Rule", 58.

sujungdama semantinius elementus į vientisą istoriją[821]. Vėliau analizuojamų šaltinių imtis susiaurinta, detalesnei analizei pasirenkant šaltinius, kuriuose universiteto jungimo ir su tuo susijusios temos plėtojamos plačiau. Tai padėjo atskleisti argumentacines praktikas, politikos veikėjus ir jų atstovaujamus diskursus, jų ryšius pagal atstovaujamas temas.

4.2.2. Diskursas

Diskursas yra nuo konteksto priklausančių semantinių praktikų, egzistuojančių tam tikrame socialiniame kontekste, visuma, susieta su makro lygmens socialinėmis temomis[822]. Diskurso istorinė prieiga remiasi prielaida, kad diskursai yra multimodalūs praeities socialinių praktikų įrašai, išliekantys laike ir neatsiejami nuo socialinių praktikų (tiek diskursyvių, tiek nediskursyvių), kurioms tarpininkauja[823]. Operacionalizuotas analizei, diskursas yra suprantamas kaip vartojamas kalbos modelis, peržengiantis teksto ribas ir atsirandantis dalyvaujant socialinėse praktikose ir tuo pat metu jas atspindintis ir formuojantis. Tai lemia, kad diskursai analizuojami neatskiriamai nuo konteksto.

Analizėje dėmesys sutelkiamas į diskursyvių strategijų, paremtų argumentavimo strategijomis, analizę. Diskursyvi strategija yra „*praktikos planas, pasitelktas siekiant tam tikro socialinio, ekonominio ar politinio tikslo*.“[824] Per šias strategijas veikėjai pritaiko žinias veiksmingai veikdami konkrečioje socialinėje situacijoje. Tekstai analizuojami lingvistinėmis priemonėmis, atskleidžiant panašias pasikartojančias lingvistines praktikas ir argumentavimo strategijas. Šios kalbinės praktikos grupuojamos į diskursyvias strategijas (žr. Lentelę 3), kurios priskiriamos tam tikriems veikėjams[825].

---

821 Teun A. van Dijk, „Media contents: The Interdisciplinary Study of News as Discourse“, in *A Handbook of Qualitative Methodologies for Mass Communication Research*, eds. Nicholas W. Jankowski ir Klaus Bruhn Jensen (Routledge, 1991), 113; Zhongdang Pan ir Gerald M. Kosicki, „Framing Analysis: An Approach to News Discourse“, *Political Communication* 10, nr. 1 (1993): 59.

822 Martin Reisigl ir Ruth Wodak, „The Discourse Historical Approach (DHA)“, in *Methods of Critical Discourse Studies*, 3rd ed., eds. Ruth Wodak ir Michael Meyer (Sage, 2015), 27.

823 Reisigl ir Wodak, „The Discourse-Historical Approach“, 89.

824 Ibid, 94.

825 Reisigl ir Wodak, „The Discourse-Historical Approach“, 89.

3 lentelė. *Diskursyvios strategijos*

Diskursyvi strategija	**Argumentavimo strategija (*topai*)**	**Įgyvendinimo priemonės (*lingvistinės*)**
Diskreditavimas *(menkinamas oponento statusas, parodomi jo trūkumai (veiklos, įgaliojimų), kad jo pasiūlymai/nuomonė nebeatrodytų pagrįsta/svarbi*	palyginimo topai, baisios vietos/laiko (*locus teriblis*) topai, autoriteto/galios topai, krizės topai, *ad-hominem* argumentai ir pan.	menkinantys apibūdinimai, metaforos, insinuacijos, citatos
Legitimacija (*kilmės, statuso ar kitų bruožų pasitelkimas savo pranašumo įrodymui ir pan.)*	autoriteto/galios topai, palyginimo topai, skirtumų topai, išorinių jėgų topai, idilės topai	citatos, personifikacija, antropomorfizmai, metaforos, santykio pabrėžimas, neapibrėžtumas
Menkinimas *(silpnybių pabrėžimas,nepalankus palyginimas, įvykių / teiginių racionalizavimas kaip nereikšmingų ar nesvarbių ir pan.)*	palyginimo topai, kontrastų topai, istorinis topas, aukštesnio tikslo topai, grėsmės topai, krizės topai, mažareikšmiškumo topai	priežastinis poslinkis, personifikacija, metaforos, netikrų opozicijų kūrimas, hiperbolizavimas, antonimai
Vengimas *(dėmesio nukreipimas nuo temos ar situacijos, abstraktūs atsakymai į klausimus, temos keitimas ir pan.)*	mažareikšmiškumo topai, apibrėžimo topai, sąvokų topai, nutylėjimas	veikėjo eliminavimas, nutylėjimas, nukrypimas, tuščio žymiklio naudojimas
Gynyba *(savo pozicijos ar veikimo svarbos pabrėžimas ar pateisinimas aukštesniais tikslais ir pan.)*	palyginimo topai, pavyzdžio topai, fakto topai, istorinis topas, aukštesnio tikslo topas, grėsmės topas	personifikacija, namų, likimo ar kryžkelės metaforos, istorijos, analogijos, vertinimas
Asimiliacija *(panašumų, bendrumų pabrėžimas, susisiejimas su kitais ir pan.)*	pasikeitusių aplinkybių topai, faktų topai, grėsmės topai, palyginimo (panašumų) topai, *locus teriblis* topai	metaforos, neapibrėžtumai, eufemizmai, palyginimai, sinekdochos, personifikacija
Atsiribojimas, atsakomybės perkėlimas *(skirtumų pabrėžimas, savo veiksmų menkinimas, kitų indėlio ar savybių stiprinimas, atsisiejimas nuo situacijos, abejonių kėlimas ir pan.)*	palyginimo (skirtumų) topai, abejingumo topas, išorės jėgų topas, faktų topai, pavyzdžio topai, *locus teriblis* topai	palyginimai, analogijos, sinekdochos, personifikacija, metaforos, užuominos, nutylėjimai, priežastinis poslinkis

Diskursyvi strategija	Argumentavimo strategija (*topai*)	Įgyvendinimo priemonės (*lingvistinės*)
Sutelkimas *(bendrų bruožų problemų, klausimų, konteksto ar padėties pabrėžimas skatinant vienytis ir pan.)*	palyginimo topai, apibrėžimo topai, grėsmės topai	leksemės, nuorodos tropai, paralelės, aliuzijos, laivo, namų metaforos, naratyvai
Individualizavimas *(padėties, bruožų, konteksto, klausimų unikalumo, skirtingumo pabrėžimas, atsiribojimas nuo kitų ir pan.)*	idilės topai, palyginimo topai, pasekmių topai, nelaimės ar grėsmės topai, unikalumo topas	leksemės, hiperbolės, paralelės, palyginimai, sinekdochos, išankstinis atsakymas
Pertrūkiai (*veiklos ar pozicijos netolygumo pabrėžimas, buvusio-esamo palyginimas ir pan.)*	laiko topai, nelaimės topai, istorijos topas, aukštesnių tikslų topai, grėsmės topai, pasekmių topai	metaforos, pabrėžimai, retoriniai klausimai, etimologinės figūros, normatyviniai deontiniai veiksmažodžiai
Pokyčiai (*pokyčio, tęstinumo naudos ar neišvengiamumo pabrėžimas, stagnacijos neigiamas pateikimas ir pan.)*	palyginimo topai, sąvokų topai, pasekmių topai, nelaimės topai, „gražaus pasaulio topai, krizės topai	analogijos, laiko ar tęstinumo nuorodos, normatyvinės deontinės konstrukcijos, metaforos, aforizmai

Šaltinis: Autorės pritaikyta remiantis Ruth Wodak et al., *The Discursive Construction of National Identity* (Edinburgh University Press, 2009), 36–42.

Šiame darbe diskursyvios strategijos susiejamos su argumentavimo strategijomis, todėl dėmesys sutelkiamas į argumentavimo strategijas, išreiškiamas per topus. Topas – tai argumentų struktūra, užpildyta turiniu, pasitelkiamas siekiant sukurti ryšį tarp temos ir išreikšto argumento. Tai yra argumento dalis, kuri leidžia nuo argumento pereiti prie išvados, remiantis bendrai priimtinomis nuostatomis[826]. Per tai formuojami supratimo rėmai, kurie atkreipia dėmesį į tam tikrus realybės aspektus, užgožiami kitus elementus, siekiant sukelti atitinkamas reakcijas[827]. Pavyzdžiui, palyginimo topas (de)legitimuoja tam tikrus dalykus per kontrastus ar panašumus ir pan.

Lentelėje 3 pateiktos diskursyvios strategijos naudojamos sukurti ar keisti pasaulio suvokimą per įsivaizduojamybių (angl. *imaginary*) apie socialinę, politinę ar ekonominę tvarką kūrimą[828]. Suliejus tikrovę ir įsivaizduojamybes sukuriami galingi įvaizdžiai tam tikra tema[829]. Pavyzdžiui, krizės vaizdinys dažniausiai ne aprašo tikrovę, o formuoja vizijas apie ateitį, kuri gali niekada

826 Ruth Wodak, „The Discourse-Historical Approach“, 74.

827 Robert M. Entman, „Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm“, *Journal of Communication* 43, nr. 4 (1993): 55.

828 Michał Krzyżanowski, „Discursive Shifts and the Normalisation of Racism: Imaginaries of Immigration, Moral Panics and the Discourse of Contemporary Right-wing Populism“, *Social Semiotics* 30, nr. 4 (2020): 511–12.

829 Michał Krzyżanowski, „Brexit and the Imaginary of ‘Crisis’: A Discourse-Conceptual Analysis of European News Media“, *Critical Discourse Studies* 16, nr. 4 (2019): 465.

ir netapti tikrove, tačiau veiksmingai mobilizuoja socialiniam ir(ar) politiniam veikimui, suteikia teisėtumą sprendimų galią turintiems veikėjams veikti, siekiant kontroliuoti dabartį[830]. Kitas pavyzdys gali būti identitetas, kuris politikos tyrimuose dažnai yra skirtį pabrėžianti sąvoka, kai *mes* suprantama kaip grupė, kuriai priklauso kalbantysis ir joje jaučiasi suprastas ir saugus. Tuo tarpu *kitų* arba *jų* grupė yra ta, kuriai jis nepriklauso. Aukštajame moksle identitetas siejamas su organizacija ar moksline disciplina, kas formuoja ne asmeninį, o unikalų kolektyvinį identitetą, kuris atspindi tiek narių vidinį suvokimą, tiek ir išorės matymą[831]. Taigi, identiteto klausimai svarbūs dalyvaujant aukštojo mokslo politikoje.

4.2.3. Socialinė praktika

Socialinė praktika – tai veiksmai, kuriuos laikome įprastais tam tikrame lauke ir laike ir kuriuos atpažįsta ir pripažįsta kiti veikėjai.[832]. Tai yra per socializaciją išmoktos asmens patirčių, įsitikinimų ir veiksmų visuma, kitaip sakant, „*istorija, paversta prigimtimi*.“[833] Diskurso istorinėje prieigoje socialiniai veiksmai laikomi diskurso kontekstu, todėl analizė yra diachroninė, paremta įvairiais šaltiniais, kurie padeda atskleisti įvairias socialines praktikas ir jas susieti su konkrečiais veikėjais[834]. Kaip pažymi *Norman Fairclough,* kiekviena per diskurso analizę atskleidžiama sociokultūrinė praktika talpina savyje situacinį kontekstą, gilesnį institucinį ir platų socialinį ir kultūrinį kontekstus[835]. Kiekvienas socialinis pokytis susijęs ir su diskurso pokyčiu, jie vienas kitą veikia.

Politikoje nuolat konkuruoja vienkartinės reikšmės, atsirandančios tam tikru momentu, bei universalios reikšmės, kurios įsitvirtinusios praktikoje ir nėra susijusios su konkrečia situacija[836]. Ši konkurencija lemia daugybės skirtingų diskursyvių praktikų egzistavimą. *Ruth Wodak* ir *Norman Fairclough* teigimu, socialiniai įvykiai (ir tekstai) yra formuojami praktikų, struktūrų, diskurso tvarkos, taip pat veikėjo pasirinkimų bei strategijų, kurios nukreiptos į praktikų reprodukciją ar transformaciją, kuri lemia tam tikrų diskursų dominavimą[837]. Kiekviename tekste galima aptikti „tikrovei“ priskiriamas reikšmes ir tam tikras reikšmes, kurios buvo eliminuotos, o tai

---

830 Krzyżanowski, „Brexit and the Imaginary of ‘Crisis’“, 466; Krzyżanowski, „Discursive shifts and the normalisation of racism“, 506.
831 Vellamo et al., „Technical Identity in a Merger Process“, 170.
832 Pia Lane, „Nexus Analysis“, in *Handbook of Pragmatics: Manual*, 2nd ed., eds. Jef Verschueren ir Jan-Ola Östman (John Benjamins Publishing Company, 2022), 1031.
833 Pierre Bourdieu, *Outline of a Theory of Practice* (Cambridge University Press, 2013), 78.
834 Wodak, „Introduction: Discourse Studies“, 4.
835 Norman Fairclough, *Media Discourse* (Edward Arnold, 1995), 62.
836 Savski, „Language Policy from Textuality to (Re)entextualization“, 64–5.
837 Wodak ir Fairclough, „Recontextualizing European Higher Education Policies“, 22.

atskleisti galima tik analizuojant diskursus santykyje su kitais diskursais ir tekstais[838]. Taip atsiranda *diskurso tvarkos* terminas, kuris suprantamas kaip tam tikra stilių, diskursų ir žanrų konfigūracija, kuri yra įprasta tam tikrai socialinei praktikai. Diskurso tvarka padeda struktūruoti konkrečią socialinę praktiką, diskursyviai formuoja jai būdingus bruožus ir taip įjungia kitų socialinių praktikų tinklus, kurių ryšius galima analizuoti interdiskursyviai ir intertekstualiai.[839]

Intertekstualumas nusako analizuojamo teksto ryšį su kitais tekstais[840]. Jis veikia visais kalbos naudojimo lygiais ir gali būti aptinkamas tekstuose, diskursuose arba diskurso tvarkose. Kiekviename tekste atsispindi tam tikri kiti tekstai, tačiau tai yra pasirinkimas ir analizuojant šių pasirinkimų tendencijas galima atskleisti galios santykius įvykiuose ir socialinėse praktikose[841]. Intertekstualumas reiškiasi įvairiai – kaip tiesioginis diskursas (kito teksto citavimas), netiesioginis diskursas (kito teksto atpasakojimas), prielaida (tam tikrų „duotų" tiesų minėjimas), neigimas (nesutikimas su kitu tekstu), meta-diskursas (teksto nuoroda į save), ironija (kito teiginio atkartojimas sukuriant kitą reikšmę), ignoravimas (kai kitas tekstas sąmoningai neminimas) ir pan.[842] Galima sutikti su *Michael Farrelly*, kad tekstai intertekstualumo pagalba perkeliami į kitus kontekstus ir yra tarsi patvirtinami kitose socialinėse praktikose, kuriuose šiaip jie nebūtų atsiradę[843].

Siekiant suprasti universitetų jungimo politikos pokyčius, analizuojami įvairių veikėjų diskursų ir socialinių (valdymo) praktikų sąveika. Susitelkiama į rekontekstualizavimą, siekiant išanalizuoti kaip temos, argumentai ir diskursai keičiasi ir juda tarp žanrų ar veikimo laukų[844]. *Rekontekstualizavimas* šiame darbe suprantamas klasikine prasme, kaip diskursyvių elementų sklaida ir jų hierarchinė subordinacija remiantis diskursyvių pokyčių (angl. *discursive shifts*) modeliu[845].

838 Montesano Montessori, „Text Oriented Discourse Analysis", 24.
839 Mulderrig, Montesano Montessori ir Farrelly, „Introducing Critical Policy Discourse Analysis", 11.
840 Wodak, „Introduction: Discourse Studies", 3.
841 Michael Farrelly, „Rethinking Intertextuality in CDA", *Critical Discourse Studies* 17, nr. 4 (2019): 360–61.
842 Norman Fairclough, *Analysing Discourse*, 21.
843 Farrelly, „Rethinking Intertextuality in CDA", 367.
844 Reisigl ir Wodak, „The Discourse Historical Approach (DHA)", 27.
845 Krzyżanowski, „Discursive Shifts and the Normalisation of Racism", 504–5.

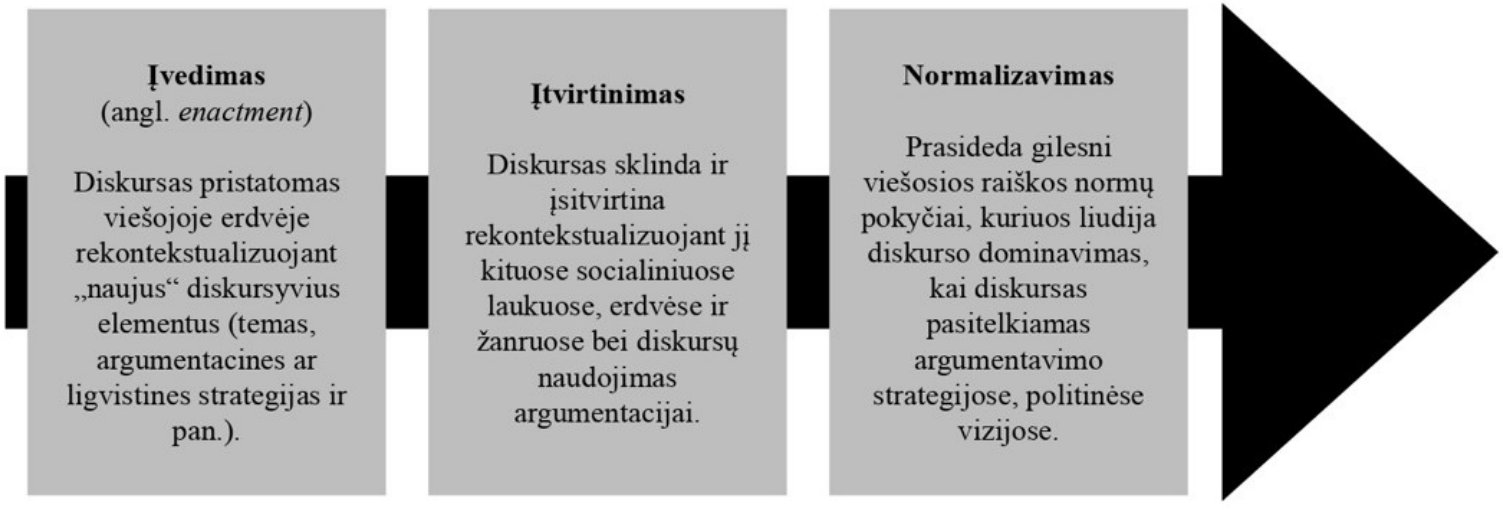

2 paveikslas . Diskursyvių pokyčių modelis

Šaltinis: Krzyżanowski, „Discursive Shifts and the Normalisation of Racism“, 509.

Diskursyvių pokyčių modelis padeda analizuoti kaip įvairūs makro lygmens transnacionaliniai socialinės sanklodos įsivaizdavimo rėmai (kaip antai, neoliberalizmas) yra rekontekstualizuojami konkrečiuose diskursuose. Šį modelį sudaro trys etapai (žr. Paveikslas 2), kurie yra persidengiantys ir neturintys aiškios pabaigos laike. Šis modelis parodo kaip diskursai įvedami į viešąją erdvę ir plinta toliau. Įvedimo etape „naujasis“ diskursas pristatomas viešojoje erdvėje, jį ir atskirus diskurso elementus rekontekstualizuojant vietiniame kontekste. Vėliau diskursas įtvirtinamas ir iš pirminio konteksto perkeliamas į kitus socialinius laukus, erdves ir žanrus, šiuos į kitus kontekstus įvestus diskursus pasitelkiant pagrindinio diskurso įtvirtinimui ir klaidai. Galiausiai pereinama į normalizavimo etapą, kuriame „naujasis“ diskursas įsitvirtina gilesnėse viešosios raiškos normose ir jis pradedamas kaip naujoji norma naudoti kuriant įsivaizduojamybes apie socialinę aplinką[846]. Naujųjų diskursų normalizavimas dera su *Michel Foucault* galios teorija, kad diskurso pokyčiai susiję su platesniu socialinio lauko pertvarkymu ir naujų diskurso formų įtvirtinimu.

4.3. Tyrimo šaltiniai

Politinio diskurso tyrimai apima skirtingų žanrų ir sričių tekstų analizę, nuo dokumentų, politinių pasisakymų iki žiniasklaidos pranešimų. Siekiant atskleisti universitetų jungimo politikos raidą tyrime pasitelkiami įvairūs dokumentai, posėdžių stenogramos, analizės ir žiniasklaidos pranešimai. Dokumentai analizuojami diachroniškai, pradedant analizę politikos idėjos išsakymu ir baigiant politikos vertinimais, kartu atsižvelgiant į socialinį ir istorinį kontekstą. Taip siekiama parodyti politiką kaip nuolat kintantį, dialogišką ir daugiabalsį procesą, prie kurio kūrimo skirtingose vietose skirtingu laiku prisideda skirtingi veikėjai.

Tyrime rėmiausi tik viešai prieinamais šaltiniais, tokiais kaip tarptautinių organizacijų dokumentai ir analizės, valstybės valdžios institucijų bei universitetų dokumentai, pranešimai institucijų tinklapiuose, pristatymai, žiniasklaidos pranešimai, įvairių posėdžių protokolai ar stenogramos. Galutinėje analizėje dėl didelio duomenų kiekio atsisakiau Seimo komitetų posėdžių, kuriuose svarstyti universitetų jungimo klausimai, garso ir vaizdo įrašų analizės. Duomenų analizei buvo naudojama MAXQDA programa. Duomenys, sekant diskurso istorinės prieigos metodinėmis rekomendacijomis, analizuojami trianguliacijos principu, t. y. siekiant

[846] Ibid, 508–9.

visapusiškai suprasti analizuojamą klausimą, analizei pasitelkiami skirtingi šaltiniai.

Siekiau atlikti išsamią Lietuvos universitetų jungimo politikos raidos analizę, taigi duomenų rinkinį sudariau kuo platesnį – bandžiau surasti kaip įmanoma daugiau viešai prieinamų šaltinių ir, esant poreikiui, juos įtraukiau į tyrimą. Taip siekiau atskleisti platų aukštojo mokslo politikoje dalyvaujančių asmenų ratą, jų pozicijų įvairovę ir šių veikėjų santykius. Nebuvau tiesiogiai įsitraukusi į universitetų jungimo politikos formavimą ir įgyvendinimą, įvykiai ir praktikos atskleistos per rašytinius šaltinius. Didžioji dalis šaltinių yra viešai prieinami, maža dalis senesnių duomenų gali būti nebeprieinami internete. Dalis duomenų neišlikę, todėl analizėje jų panaudoti negalėjau. tyrime atsisakiau idėjos atlikti interviu su jungimuose dalyvavusiais asmenimis. Besitęsiančios aukštojo mokslo tinklo optimizavimo iniciatyvos ir konkurencinė universitetų aplinka lemia šių asmenų tiesioginį suinteresuotumą, kas gali lemti nepilnos ar sąmoningai neteisingos informacijos pateikimą interviu metu.

4.3.1. Dokumentai

Politiniai dokumentai pasižymi nuolatine kaita laike ir erdvėje, kuri atsispindi analizuojant politikos raidą nuo politinės idėjos atsiradimo iki formuluočių oficialiuose dokumentuose, jų kaitos ir įgyvendinimo rezultatų. Tyrime dėliojamas skirtingas rašytinių šaltinių, sukurtų skirtingų autorių, skirtingose vietose ir skirtingu laiku, asambliažas[847], o duomenys renkami ir analizuojami atsižvelgiant į konkrečią situaciją, siekiant atspindėti universitetų jungimo politikos dinamiką.

Dokumentai atspindi politiką siauraja prasme, kaip į valstybės valdymą orientuotą praktiką. Kaip pažymi *Michał Krzyżanowski*, jie yra komunikacijos šaltinis, supažindinantis visuomenę su politiniais sprendimais[848]. Politiniams dokumentais, kaip speficiniam žanrui, būdingas diaugialypiškumas, netgi dialogiškumas. Taigi, kiekvieną kartą analizuojant politinį tekstą, pirmiausia įvertinamas jo pobūdis – tiriamasis, komunikacinis, privalomasis, aiškinamasis ar įtikinamasis[849]. Pagal tai, politiniai dokumentai skirstomi į pirminius ir antrinius šaltinius. Pirminiu šaltiniu laikomi privalomieji šaltiniai, t. y. oficialūs priimti dokumentai ir šių dokumentų projektai. Visi kiti dokumentai, kurie skirti aiškinti, įtikinti ar pranešti apie politiką ir parengti

847 Wodak, „From Conflict to Consensus?“, 114.

848 Michał Krzyżanowski, „Policy, Policy Communication and Discursive Shifts: Analyzing EU Policy Discourses on Climate Change“, in *Analysing Genres in Political Communication: Theory and Practice*, eds. Piotr Cap ir Urszula Okulska (2013): 104.

849 Montesano Montessori, „Text Oriented Discourse Analysis“, 26.

pagal pirminius šaltinius, laikomi antriniais šaltiniais. Taip pat antriniais šaltiniais laikomi diskusijų Seimo ar jo komitetų posėdžiuose stenogramos, kurie naudojami siekiant atskleisti politinio proceso detales. Jie pasitarnauja aiškinant pirminių šaltinių kontekstą. Nepaisant kruopštaus duomenų rinkimo proceso, surinkti duomenys negali būti vertinami kaip pilnai išsamūs, kadangi kai kurie dokumentai gali būti viešai nebeprieinami.

Visi analizuoti dokumentai, atspindintys politikos formavimo procesą, yra viešai prieinami internete, oficialiose institucijų, tokių kaip Pasaulio bankas, EK, EBPO, EUA, Seimas, Vyriausybė, kitų institucijų, aukštųjų mokyklų ir pan., internetinėse svetainėse.

Tarptautinių dokumentų atranka vykdyta pagal jų turinio atitiktį tyrimo temai. Atrinkti tie dokumentai, kuriuose minimi universitetų jungimai, su jungimais susijusios valdymo ir finansavimo reformos, kitos konkurencingumo ir efektyvumo didinimo priemonės. Vėliau imtis susiaurinta iki tų dokumentų, kuriuose aptariama ar analizuojama Lietuvos aukštojo mokslo sistema, ar EK ir EUA dokumentų atveju, dokumentai susiję su įsipareigojimais nacionalinės aukštojo mokslo sistemos pokyčiams. Iš viso analizėje naudoti 63 dokumentai.

Nacionalinių dokumentų paieška vykdyta „sniego gniūžtės“ principu: pirma surinkau analizuojamu laikotarpiu galiojusius teisės aktus, vėliau rinkau su šių teisės aktų kūrimu ir įgyvendinimu susijusius lydimuosius dokumentus – aiškinamuosius raštus, suinteresuotų asmenų pasiūlymus, Seimo posėdžių stenogramas, svarstymo medžiagą Seimo komitetuose, Vyriausybės ir ministerijų posėdžiuose, įvairių institucijų analizes, darbo grupių dokumentus ir pan. Iš viso tyrime išskyriau 34 su universitetų jungimais tiesiogiai ir netiesiogiai susijusius diskursyvius įvykius, apie kuriuos ir rinkau dokumentus. Iš viso analizėje panaudoti 1097 nacionaliniai dokumentai, susiję su analizuotais diskursyviais įvykiais.

4.3.2. Žiniasklaidos šaltiniai

Žiniasklaidos pranešimas yra specifinis teksto žanras, kuris suprantamas kaip žiniasklaidos priemonėje pateikiama tekstinė, vaizdinė ar garsinė informacija apie tuo metu vykstančius įvykius[850]. Kaip pastebi *William A. Gamson* ir kiti, žiniasklaidos pranešimai nėra neutralus realybės atspindys, o labiau tam tikri rėmai, per kuriuos plačiajai visuomenei konstruojamas suvokimas apie tam tikrus įvykius[851]. Net ir šiais laikais dauguma mūsų įsitikinimų ir žinių apie pasaulį yra suformuotos žiniasklaidos ir šis žanras pagrįstai gali būti laikomas

[850] van Dijk, „Media Contents“, 111.

[851] William A. Gamson et al., „Media Images and the Social Construction of Reality“, *Annual Review of Sociology* 18 (1992): 374.

tam tikru laiku dominuojančių praktikų atspindžiu, kurias tyrėjas gali vėliau atsekti be jas formavusių dalyvių žinios ir įsitraukimo. Žiniasklaidos turinio analizė sudaro prieigą prie visų kada nors viešajame diskurse dalyvavusių asmenų, nesvarbu ar jie pasiekiami pačio tyrimo metu.

Žiniasklaidos vaidmuo formuojant politikos klausimus ir supratimą apie juos yra labai svarbus, todėl žiniasklaidos pranešimai matomi kaip politikos veikimo erdvė, kuri dalinai neutraliai ir nesuinteresuotai atspindi įvykius bei kurioje plėtojasi viešasis diskursas[852]. Žiniasklaidos diskursas yra tiesiogiai susijęs su politikos formavimu, jame dažnai atspindimos problemos, jų priežastys bei atskirų politikos veikėjų politinės preferencijos[853].

Internetinės žiniasklaidos tekstais remiamasi kaip dokumentus papildančiu šaltiniu, nes juose atspindi platesnis veikėjų ratas ir jų atstovaujami diskursai, susiję su universitetų jungimu. Analizuojami tikslingai pagal paskelbimo datą ir vietą atrinkti internetinės žiniasklaidos pranešimai. Žiniasklaidos pranešimai buvo renkami atsižvelgiant į turinį, o ne į žanrus, taigi apima tiek naujienų pranešimus, tiek nuomones. Analizei naudojami pranešimai surinkti iš trijų didžiausių žiniasklaidos portalų[854] www.delfi.lt, www.15min.lt ir www.lrt.lt, paskelbti nuo 2000 m. vasario 3 d. iki 2024 m. gruodžio 31 d. Laikotarpis pasirinktas atsižvelgiant į internetinių portalų veikimo pradžią bei tyrimo laikotarpio pabaigą. Tyrimo laikotarpio pabaiga sutampa su XVIII-osios Vyriausybės darbo pabaiga, į tyrimą pasirinkus įtraukti tik jau pasibaigusius politinius ciklus.

Iš viso pasinaudojant Google paieška atrinkti 1722 žiniasklaidos pranešimai, kuriuose kalbama apie universitetų jungimus[855]. Pranešimai, kuriuose jungimų tema neplėtojama, pažymėti, bet į tolesnę analizę neįtraukti. Tad tolesnei analizei imtis susiaurinta iki 653 pranešimų, analizuojant tik tuos, kuriuose yra aiškūs veikėjai, išplėtoti argumentai ar aiškiai aprašyti įvykiai bei jų vertinimas.

Analizuojami tik pagrindiniuose didžiausiuose Lietuvos žiniasklaidos portaluose paskelbti pranešimai, taigi galimai neatspindimos mažiau galios turinčių suinteresuotų asmenų pozicijos ar į regioninį kontekstą orientuotos nuomonės. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad internetinė žiniasklaida

---

852 Wodak, „Critical Linguistics and Critical Discourse Analysis“, 427.

853 McCombs ir Ghanem, „The Convergence of Agenda Setting“, 67; Pan ir Gerald M. Kosicki, „Framing analysis“, 64.

854 Pagal *Gemius* audituojamų svetainių 2023 metų gruodžio mėnesio svetainių realių vartotojų duomenis, delfi.lt (1 408 536), 15min.lt (1 304 040), lrt.lt (1 299 360) portalai yra skaitomiausi Lietuvoje.

855 Pranešimai atrinkti pagal raktažodžius: universitetų / aukštųjų mokyklų tinklo optimizavimas, universitetų / aukštųjų mokyklų tinklo pertvarka, aukštųjų mokyklų / universitetų jungimas, (su)jungti universitetus / aukštąsias mokyklas, universitetų / aukštųjų mokyklų konsolidacija.

Lietuvoje atsirado 2000 m. pradžioje, taigi žiniasklaidos diskursas iki šio laikotarpio į tyrimą neįtraukiamas ir neanalizuojamas.

4.4. Tyrimo etapai

„*Context matters and matters greatly.*“[856]

Disertacinį tyrimą sudaro atvejo analizė, atskleidžianti svarbiausius Lietuvos universitetų tinklo optimizavimo politikos aspektus 1990–2024 m., juos įvertinant platesniame Lietuvos aukštojo mokslo neoliberalizavimo proceso kontekste. Per valdysenos teorijos prizmę analizuojama istorinė Lietuvos aukštojo mokslo raida leidžia užčiuopti aukštojo mokslo valdymo praktikų ir su valdymu susijusių diskursų kaitą. Universitetų jungimo politiką matau kaip neoliberalią valdymo strategiją, atsiradusią dėl neoliberalios Lietuvos aukštojo mokslo politikos krypties ir tuo pat metu sudarančią prielaidas gilesniam neoliberalių praktikų diegimui ir esamų normalizavimui. Du analizės lygiai –nacionalinis ir institucinis – sujungiami diachroniniu principu, siekiant sukurti chronologiškai vientisą pasakojimą, pristatantį Lietuvos aukštojo mokslo sistemos raidą per universitetų tinklo transformacijas. Tuo tarpu tarptautinis lygmuo, daugiausiai pasitarnaujantis kaip kontekstas analizuojamas atskirai, pirmame empirinio tyrimo poskyryje.

Analizuojant tarptautinį lygmenį siekiama atskleisti tarptautinės politikos įtaką nacionalinei politikai. Tematiškai analizuojami keturių tarptautinių organizacijų – Pasaulio banko, EBPO, EK ir EUA – dokumentai. Atskleidus pagrindinius su universitetų jungimu tiesiogiai ir netiesiogiai susijusius tarptautinės aukštojo mokslo politikos diskursus, siekiama išanalizuoti kaip šios temos persikėlė į viešąją diskusiją ir politinę darbotvarkę Lietuvoje ir lėmė aukštojo mokslo valdymo pokyčius. Šiame etape siekiama atsakyti į klausimus kokios temos, susijusios su universitetų jungimu vyravo tarptautinėje politikoje? Kaip šios temos keitėsi perkeltos į nacionalinius politikos dokumentus? Kaip jos atsispindėjo viešajame diskurse? Kokią įtaką tarptautinės politikos diskursai turėjo Lietuvos aukštojo mokslo neoliberalizavimo procesui ir universitetų jungimo politikai?

Pagrindinis dėmesys disertacijoje tenka nacionaliniam lygmeniui, siekiant atskleisti aukštojo mokslo valdymo pokyčius ir jų sąsajas su universitetų jungimo politika. Analizuojami politiniai dokumentai ir politinės diskusijos (posėdžių stenogramos, žiniasklaidos pranešimai), kurių pagalba atskleidžiami politikos veikėjų veiksmai, valdymo praktikos ir diskursų pokyčiai. Siekiama nustatyti, kas ir kaip lėmė universitetų jungimo politikos

[856] Waite ir Waite, „The Work of the Neoliberal University“, 176.

pokyčius, šios politikos įmanomumą ir įgyvendinimą. Analizuojama kaip per laiką keitėsi nacionalinė universitetų tinklo optimizavimo politika? Kokie veiksniai lėmė universitetų jungimo politikos pokyčius? Kaip per politikos diskursus ir universitetų jungimą atsispindėjo neoliberalios idėjos ir valdymo praktikų pokyčiai?

Institucinio lygmens analizė atlikta ribota apimtimi, kiek tai atsispindi nacionalinės politikos šaltiniuose ir žiniasklaidos diskurse. Šiame lygmenyje apžvelgiama kaip jungimai buvo įgyvendinami. Analizėje remiamasi posėdžių stenogramomis, protokolais, viešomis diskusijomis bei institucijų paskelbtais dokumentais. Analizuojama kokią poziciją universitetų jungimo klausimu užėmė skirtingų universitetų akademinės bendruomenės? Kokias politines praktikas ir diskursyvias strategijas taikė universitetai siekdami dalyvauti universitetų tinklo optimizavimo politikoje? Kaip politikos formavimo ir įgyvendinimo metu keitėsi santykis tarp valstybės ir universitetų ir kaip tai lėmė galutinius universitetų jungimo rezultatus?

5. TYRIMAS: UNIVERSITETŲ JUNGIMO POLITIKA LIETUVOS AUKŠTOJO MOKSLO NEOLIBERALIZAVIMO KONTEKSTE

„Foucault said in an interview, ‚My role – and that is too emphatic a word – it's to show people that they are freer than they think '."[857]

Lietuvos aukštasis mokslas per nepriklausomybės laikotarpį esmingai pasikeitė. Pereinant iš centralizuotos sovietinės į savarankišką vakarietišką aukštojo mokslo sistemą vyko tiek mąstymo, tiek sistemos pokyčiai. Spartus ir dažnai tiesmukas neoliberalių idėjų priėmimas ir įgyvendinimas, siekiant kuo greičiau „pasivyti" Vakarus, atsispindi daugelyje aukštojo mokslo politikos aspektų, taip pat ir tinklo pokyčiuose. Galima teigti, kad vykdant aukštojo mokslo reformas, universitetų tinklo klausimai kyla visuomet, tik skirtinga apimtimi. Nors aukštųjų mokyklų jungimas išlieka tyrimo objektu, kartu analizuojamas ir platesnis Lietuvos aukštojo mokslo sistemos valdymo kontekstas, taip susiejant vyraujančius diskursus, valdymo praktikas ir tinklo pokyčius į visumą.

Šio skyriaus tikslas yra atskleisti Lietuvos universitetų tinklo pokyčius platesniame aukštojo mokslo neoliberalizavimo kontekste. Daroma prielaida, kad universitetų jungimo politika yra susijusi su konkurencine aukštojo mokslo aplinka, o jungimai prisideda prie neoliberalios valdysenos įtvirtinimo. Empiriniame tyrime chronologiškai analizuojami Lietuvos universitetų tinklo ir su jais susiję aukštojo mokslo pokyčiai, struktūruojant laikotarpius pagal LR Seimo kadencijas. Tokia struktūra pasirinkta dėl ryškaus Lietuvos aukštojo mokslo politikos ciklišumo.

Atsižvelgiant į tai, skyrius suskirstytas į 10 poskyrių. 5.1 poskyryje analizuojami tarptautinės aukštojo mokslo politikos diskursai, svarbūs Lietuvos aukštojo mokslo raidai. 5.2–5.10 poskyriuose pristatomi atskirų laikotarpių aukštojo mokslo politikos diskursai bei valdymo praktikų pasikeitimai. Siekiama suformuoti tam tikrus to laikmečio paveikslus, kurie atspindėtų Lietuvos aukštojo mokslo raidą ir su ja susijusius universitetų tinklo pokyčius.

[857] Ball, *Foucault, Power, and Education*, 147.

5.1. Tarptautinis aukštojo mokslo politikos diskursas

„We are faced with a strange ‚worldwide bible' whose vocabulary, of unknown origin, is on the tip of every tongue."[858]

Tyrimą pradedu tarptautinės aukštojo mokslo politikos diskursų analize. Pasirinktų keturių organizacijų – Pasaulio banko, EBPO, EK ir EUA – aukštojo mokslo politikos idėjos buvo ir tebėra svarbios Lietuvos aukštojo mokslo raidai. Tarptautinių ekspertų konsultacijos, tyrimai, apžvalgos ir rekomendacijos reikšmingai prisidėjo prie neoliberalių idėjų ir valdymo praktikų įsitvirtinimo Lietuvos aukštojo mokslo sistemoje. Aukštųjų mokyklų jungimo klausimo atsiradimą politinėje darbotvarkėje iš dalies lėmė šių organizacijų įtaka.

5.1.1. Pasaulio bankas

Pasaulio banko atstovaujamos idėjos skirtingais laikotarpiais darė didesnį ar mažesnį poveikį Lietuvos aukštojo mokslo politikai. Po Sovietų Sąjungos griūties visos posovietinio bloko šalys sulaukė didelio šios organizacijos dėmesio, ji tiesiogiai prisidėjo prie šių šalių socialinių ir ekonominių sistemų modernizacijos. Tačiau Pasaulio banko dėmesys Baltijos šalims greitai ėmė mažėti – jų ekonomikos pakankamai sėkmingai transformavosi ir tapo panašiomis į Vakarų sistemas. Pasaulio bankas prie šios transformacijos prisidėjo daugiau konsultacijomis nei finansine parama. Nuo 2008 m. Baltijos šalys pačios įsitraukė į Pasaulio banko veiklą tapdamos šalimis donorėmis.

Švietimo srityje Lietuva tiesioginę finansinę paramą iš Pasaulio banko gavo vieną kartą 2002 m. Tuo tarpu konsultacinė pagalba dėl aukštojo mokslo reformų krypties teikta periodiškai – 2002 m. Pasaulio banko ekspertai padėjo Lietuvai kurti žinių ekonomikos strategiją, 2004 m. teikė pasiūlymus dėl aukštojo mokslo finansavimo tobulinimo, 2009 m. parengė ataskaitą apie Lietuvos mokslo, technologijų ir inovacijų sistemą, Pasaulio banko ekspertas *Jamil Salmi*, kartu su EBPO ekspertais, prisidėjo prie Lietuvos aukštųjų mokyklų jungimo politikos formavimo ir pan. Vėliau, net ir nesant tiesioginių rekomendacijų, Pasaulio bankas išliko įtakingas aukštojo mokslo politikos diskurso formuotojas, kurio idėjos netiesiogiai iki šiol veikia Lietuvos aukštojo mokslo politiką. Aukštojo mokslo supratimas per ekonominio naudingumo prizmę, jį suprantant kaip priemonę rengti aukšto lygio specialistus ir kurti mokslinę pažangą ekonominio konkurencingumo

[858] Nóvoa, „Governing without governing", 271.

didinimui[859], palaipsniui įsitvirtino ir išliko Lietuvos aukštojo mokslo politikos diskurse iki šių dienų.

Erdvė neoliberalių idėjų sklaidai aukštajame moksle atveriama per krizės topą, kuris pasitelkiamas diskredituojant esamas valdymo praktikas: „ *[...]* (aukštojo mokslo – aut. past.) *sektorius visame pasaulyje patiria krizę.*“[860]; „*Dešimtmečiai nepakankamų ir neefektyvių investicijų į aukštąjį mokslą [...] tik padidino pasaulinę nelygybę.*“[861] Pabrėžiamos aukštojo mokslo valdymo neefektyvumo ir kokybės problemos, neatitiktis darbo rinkos ir visuomenės poreikiams[862]. Formuojamas įspūdis, kad universitetai nebesugeba kurti tvarių santykių su visuomene, nes jų veikloje trūksta rinkos elementų, kurie užtikrintų atskaitomybę visuomenei, kas padidintų pasitikėjimą[863].

Diskreditavimo strategija atvertos galimybės siūlyti neoliberaliomis idėjomis paremtus sprendimus. Pasaulio bankas formuoja aukštojo mokslo valdymo racionalumą, paremtą kokybės, rinkos ir visuomenės poreikių atliepimo, efektyvumo, autonomijos ir atskaitomybės, teisingumo diskursais[864]. Pabrėžiamas poreikis diversifikuoti finansus ir taip mažinti aukštųjų mokyklų priklausomybę nuo valstybės finansavimo[865] bei konkurencinių finansavimo mechanizmų, paremtų veiklos rodikliais, nauda[866]. Svarbiu argumentu tampa gerųjų praktikų topas: „*Per pastarąjį dešimtmetį kelios EBPO šalys į finansavimo krizę reagavo įvesdamos novatoriškas politikos priemones, kuriomis siekiama didinti aukštojo mokslo efektyvumą [...] ir skatinti didesnį privatų finansavimą (kaip Australijoje ir Airijoje).*“[867] Šalia atsiranda pasekmių topas, susiejantis aukštąjį mokslą su ekonominiu augimu ir socialine gerove: „*Investicijos į aukštąjį mokslą svarbios ekonomikos augimui. [...] Ekonomikos augimas yra svarbi sąlyga, kad besivystančiose šalyse mažėtų skurdas.*“[868]

Pasaulio bankas skatina aukštojo mokslo institucijas save suprasti per neoliberalią rinkos logiką, kaip autonomiškus, efektyviai veikiančius

---

859 Nina Arnhold ir Roberta Malee Bassett, *Steering Tertiary Education Toward Resilient Systems that Deliver for All* (World Bank, 2021), 5; Jamil Salmi, *Perspectives on the Financing of Higher Education* (World Bank, 1991), xx; Jamil Salmi, *The Challenge of Establishing World-Class Universities* (World Bank, 2009), 2.

860 World Bank, *Higher Education: The Lessons of Experience* (World Bank, 1994), 1.

861 Arnhold ir Bassett, *Steering Tertiary Education*, 5.

862 Salmi, *Perspectives on the Financing of Higher Education*, 7.

863 Michael Gibbons, *Higher Education Relevance in the 21st Century* (World Bank, 1998), 59.

864 Salmi, *Perspectives on the Financing of Higher Education*, 12.

865 Lars Sondergaard et al., *Skills, Not Just Diplomas: Managing Education for Results in Eastern Europe and Central Asia* (World Bank, 2011), 145.

866 Salmi, *Perspectives on the Financing of Higher Education*, 12.

867 Task Force on Higher Education and Society, *Higher Education in Developing Countries: Peril and Promise* (World Bank, 2000), 3.

868 World Bank, *Higher Education: The Lessons of Experience*, 12.

subjektus: „*Pagrindinių valdymo funkcijų ir sprendimų perdavimas aukštosioms mokykloms yra sine qua non reformos sąlyga. [...] Institucijos negali gerinti savo veiklos kokybės ir efektyvumo nekontroliuodamos savo resursų ir procesų.*“[869] Aukštųjų mokyklų veikimo laisvė susiejama su atskaitomybe: „ *[...] kalbant apie universitetų ateitį didžiausiais dėmesys tenka atskaitomybės aspektui, susietam su vadybiškumo plėtra ir atsiperkamumo etosu aukštajame moksle. [...] Santykiai, jei jie puoselėjami remiantis atskaitomybe, gali sustiprinti universitetų autonomiją.*“[870]

Žinių ekonomikos diskursas, įsitvirtinęs tarptautinės politikos erdvėje, neoliberalią aukštojo mokslo politikos kryptį vaizduoja kaip savaime suprantamą ir neišvengiamą pasirinkimą. Per išorės jėgų ir istorinį topus, žinių ekonomikos diskursas tampa objektyviu pokyčiu, konkurencinė aplinka normaliu būviu, o neoliberali valdysena tampa neišvengiamu pasirinkimu: „*Istoriškai aukštojo mokslo institucijos buvo kultūriniai orientyrai savo šalyse. [...] Šalys nebesitenkina aukštojo mokslo sistemų plėtra ir jų tarnavimu vietos ar nacionalinėms bendruomenėms.*“[871] Toks supratimas sustiprinamas per pasekmių topą: „ *[...] daugelis institucijų [...] neturi ambicingos geresnės ateities vizijos, [...] todėl galiausiai jų veiklos rezultatai vis labiau atsilieka nuo nacionalinių ir tarptautinių konkurentų.*“[872] Taip atsakomybė perkeliama institucijoms ir valstybėms, kurios neva pasirenka netinkamus sprendimus problemoms spręsti[873].

Per konkurencingumo ir meistriškumo diskursus pagrindžiamas aukštųjų mokyklų jungimo poreikis. Tapimas „pasaulinio lygio“ universitetu reikalauja ne tik aiškios vizijos, bet ir išteklių sutelkimo, ką galima pasiekti jungiant universitetus[874]. Investicijų į stipriausias institucijas didinimas, naujų universitetų kūrimas ir esamų jungimas yra trys pagrindinės strategijos kuriant pasaulinio lygio universitetus, o šių strategijų pagrįstumas grindžiamas gerosiomis praktikomis[875]. Universitetų jungimo rizikas stengiamasi sumenkinti, teigiant, kad jos kyla tik netinkamos vadybos atveju[876], taip vėl perkeliant atsakomybę už jungimo sėkmę institucijoms. Universitetų jungimas pristatomas kaip techninis sprendimas sektoriaus efektyvumo

869 Ibid, 10–1.
870 Gibbons, *Higher Education Relevance in the 21st Century*, 58.
871 Salmi, *The Challenge of Establishing World-Class Universities*, ix–xi.
872 Ibid, 10.
873 World Bank, *Constructing Knowledge Societies: New Challenges for Tertiary Education* (World Bank, 2002), xvii.
874 Salmi, *The Challenge of Establishing World-Class Universities*, 7.
875 Altbach ir Salmi, *The Road to Academic Excellence*, 325; Salmi, *The Challenge of Establishing World-Class Universities*, 43.
876 Salmi, *The Challenge of Establishing World-Class Universities*, 44.

didinimui, kurio kultūrinis aspektas nėra problemiškas, jei vadybiniai sprendimai tinkami.

Pasaulio bankas posovietines valstybes apibūdino kaip pereinamojo laikotarpio šalis (angl. *transitional countries*), pabrėždamas jų ypatingą statusą pereinant iš sovietinės į vakarietišką tvarką[877]. Toks apibūdinimas leido pabrėžti šių šalių kitoniškumą[878] Vakarų valstybių atžvilgiu[879]. Tuo pačiu, tai leido pabrėžti šių šalių potencialą greitai įgyvendinti neoliberalius valdymo pokyčius ir įsilieti į globalią žinių ekonomiką[880]. Tokia logika atsispindi Pasaulio banko atliktose Lietuvos aukštojo mokslo sistemos analizėse, kuriose pateiktos rekomendacijos sudaro prielaidas į nacionalinę politiką perkelti neoliberalaus valdymo praktikas.

2002 m. parengtoje ataskaitoje „Lietuva: siekis tapti žinių ekonomika“ siūloma į aukštųjų mokyklų valdymą ir šios srities politikos formavimą labiau įtraukti verslą[881]. Lietuvos aukštojo mokslo sistemos neefektyvumas tiesiogiai susiejamas su per plačia aukštųjų mokyklų autonomija, valdymo uždarumu, konkurencijos trūkumu skirstant lėšas, pradedama kalbėti apie aukštojo mokslo sistemos konsolidacijos neišvengiamumą dėl demografinių priežasčių[882].

Netrukus, 2004 m. Pasaulio banko ekspertas *Martin Godfrey* parengė politikos atmintinę apie aukštojo mokslo finansavimą Lietuvoje. Joje išryškėja pokyčio diskursyvi strategija, kuri per krizės Lietuvos aukštajame moksle topą, formuoja poreikį skubiai keisti studijų finansavimo sistemą. Atmintinėje „studijų krepšelio“ idėja pasiūlyta kaip skaidri ir sveikintina, leidžianti užtikrinti politikų atribojimą nuo aukštojo mokslo finansavimo proceso ir paliekantis sistemos reguliavimą rinkai[883]. Studijų paskolų sistemos sukūrimas ir studijų mokesčių perkėlimas daugiausiai ant studentų pečių pristatomas kaip vienintelė išeitis užtikrinti kokybišką masinį aukštąjį mokslą, užtikrinant jo prieinamumą. Šios atmintinės ir 2002 m. analizės idėjos perkeltos į Lietuvos aukštojo mokslo sistemą per 2009 m. reformą.

2008 m. naujųjų ES narių aukštojo mokslo finansavimo apžvalgoje siekiama parodyti Rytų ir Vidurio Europos valstybių, ES narėmis tapusių 2004

---

877 World Bank, *Constructing Knowledge Societies*, 64.

878 Ibid, 114. Greitai pastebėta, kad Vidurio ir Rytų Europos valstybės po Sovietų Sąjungos griūties demonstravo labai didelę politinę valią ir pasiryžimą modernizuoti savo šalių ekonomikas, vykdydamos plataus mąsto socialines reformas daugelyje sričių. Tai buvo suprantama kaip siekis kuo greičiau įsilieti į Vakarų sistemą.

879 Boris Pleskovic et al., *Capacity Building in Economics: Education and Research in Transition Economies*, Policy Research Working Paper Nr. 2763 (World Bank, 2002), 12–4.

880 World Bank, *Constructing Knowledge Societies*, 113.

881 World Bank, *Lithuania – Aiming for a Knowledge Economy* (World Bank, 2002), 49.

882 Ibid, 49-60.

883 Martin Godfrey, *Lithuania: Policy Note on Financing Education, with Particular Reference to Higher Education*, Policy Note Nr. 31122 (World Bank, 2004), 12–4.

m., entuziazmą „pasivyti“ senąsias ES šalis ir pilnai integruotis į globalią žinių ekonomiką[884]. Palyginimo topas naudojamas tiek pabrėžti naujųjų ES narių pažangą (legitimacija), tiek atsilikimą nuo Vakarų (menkinimas): „*ES8 šalys entuziastingai priėmė masinį aukštąjį mokslą ir sparčiai mažina atotrūkį tarp savęs ir ES15 šalių. [...] Ši plėtra padeda šioms šalims įsitvirtinti pasaulinėje žinių ekonomikoje [...] (ir) kelia susirūpinimą aukštojo mokslo kokybe.*“[885] Šie argumentai padeda įtvirtinti neoliberalią logiką, suformuoti mokamų studijų kaip neišvengiamo būdo užtikrinti pakankamą finansavimą ir išlikti pasaulinėje konkurencinėje kovoje idėją[886]. Ataskaitoje rekontekstualizuojama „studento krepšelio“ idėja, kuri pristatoma kaip užtikrinanti teisingumą ir konkurencijos veikimą[887]. Konkurencijos principo diegimas aukštojo mokslo valdyme ir finansavime tiesiogiai susiejami su mokslo ir studijų kokybe[888].

2009 m. Lietuvos mokslo, technologijų ir inovacijų apžvalgoje įvertintas Lietuvos progresas įgyvendinant užsienio ekspertų rekomendacijas. Pabrėžiama, kad Lietuvos transformacija diegiant konkurencija paremtas valdymo praktikas yra pernelyg lėta[889]. Menkinimo strategija, per atsilikimo ir sovietmečio topus, pasitelkiama raginant kuo greičiau modernizuoti realybei netinkančią tuometinę sistemą: „ *[...] šalis paveldėjo tipišką sovietinę mokslo, technologijų ir inovacijų sistemą [...] mokslo sektorius tebėra vienas mažiausiai pertvarkytų*.“[890] Taip platus mokslo ir studijų institucijų tinklas susiejamas su sovietiniu palikimu, nebetinkamu ir neefektyviu šiuolaikinėje tvarkoje, o mokslo institutų jungimas prie universitetų ar stambinimas pateikiamas kaip neišvengiamas sistemos modernizavimo žingsnis[891].

5.1.2. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija

Ne mažesnę įtaka Lietuvos aukštojo mokslo politikai turėjo ir turi EBPO. Nors EBPO nare Lietuva tapo tik 2018 m., tačiau nuo 1996 m. buvo išreikštas siekis prisijungti prie šios organizacijos, taigi buvo siekiama atsižvelgti į EBPO politikos kryptis. Šio tyrimo kontekste labai svarbu paminėti, kad EBPO ekspertai ne kartą konsultavo Lietuvą dėl aukštojo mokslo reformų, aktyviai tą darė ir kalbant apie aukštųjų mokyklų jungimus. Šios organizacijos

884 Mary Canning, Martin E. Godfrey, ir Dorota Holzer-Zelazewska, *Higher Education Financing in the New EU Member States: Leveling the Playing Field*, (World Bank, 2007), viii.
885 Ibid, vii.
886 Ibid, ix.
887 Ibid, 17.
888 Ibid, 30.
889 Kristian Thorn ir Johnny K. Mogensen, *Stock Taking of Lithuania's Science, Technology and Innovation System* (Pasaulio bankas, 2009), 3–4.
890 Ibid, 7–8.
891 Ibid, 18–21.

rekomendacijos ir ekspertų konsultacijos tiesiogiai prisidėjo prie pokyčių Lietuvos aukštajame moksle.

EBPO, kaip ir Pasaulio bankas, yra pirmiausia ekonominė organizacija, todėl natūralu, kad į aukštąjį mokslą ir šios srities politiką žvelgiama iš ekonominio naudingumo perspektyvos, dažniausiai susiejant aukštojo mokslo politiką su žinių ekonomikos, žmogiškojo kapitalo ir konkurencingumo diskursais. EBPO atstovauja ir skatina diegti neoliberalias valdymo praktikas aukštojo mokslo srityje, taip prisidėdama prie neoliberalių idėjų kaip „savaime suprantamo“ pasirinkimo formavimo.

EBPO aktyviai skatino diegti naujosios viešosios vadybos praktikas aukštajame moksle: „ *[...] siekiama ne tik plėtoti naujus politinius požiūrius, siejamus su strateginiu valdymu, dereguliacija ir atskaitomybe, bet ir tiesiogiai formuoti aukštojo mokslo institucijų elgesį*.“[892] Tad skatinama ne tik keisti aukštojo mokslo politiką, bet ir orientuotis į vidinius aukštųjų mokyklų pokyčius.

EBPO analizėse dominuoja konkurencingumo diskursas. Konkurencija yra tikslas ir priemonė, pasiekiama per neoliberalaus valdymo praktikas: „*Rinkos mechanizmų plėtra bus labiau pastebima aukštojo mokslo valdyme, diegiant veiklos rezultatais grindžiamą konkurencinį lėšų skirstymą. Konkurencinio mokslo tyrimų finansavimo plėtra daugelyje EPBO šalių [...] atspindi globalų atskaitomybės, efektyvumo ir našumo siekį.*“[893] Per konkurencijos diskursą aukštasis mokslas iš esmės subordinuojamas ekonomikai, o pasitelkiant pasekmių topą ekonominė sėkmė tiesiogiai susiejama su aukštojo mokslo gebėjimu keistis pagal rinkos logiką: „*Aukštasis mokslas vaidina esminį vaidmenį skatinant ekonominį augimą ir socialinę sanglaudą [...] eiti toliau nei augimas, siekiant padaryti aukštąjį mokslą ne tik didesniu, bet ir geresniu.*“[894]

Konkurencingumas susijęs ir su binarinio aukštojo mokslo sistemos modelio plėtra, kurį EBPO visuomet labai palaikė. Teigiama, kad toks modelis skatina socialinę lygybę, atliepia darbo rinkos poreikius ir didėjantį kvalifikuotų specialistų poreikį bei užtikrina lėšų naudojimo racionalumą[895]. Fragmentacijos rizika pripažįstama, bet sumenkinama, teigiant, kad ji suvaldoma kontrolės ir kokybės užtikrinimo priemonėmis[896]. Per konkurencijos prizmę žiūrima ir į kolegijų siekį plėsti savo veiklą į

---

892 OECD, *Education Policy Analysis 2003* (OECD Publishing, 2003), 63.
893 OECD, *Higher Education to 2030, Vol. 2, Globalisation* (OECD Publishing, 2009), 17.
894 OECD, *Education Policy Analysis 2006: Focus on Higher Education* (OECD Publishing, 2006), 14.
895 OECD, *Resourcing Higher Education: Challenges, Choices and Consequences* (OECD Publishing, 2020), 151.
896 Ibid, 51.

„*tradiciškai universiteto veiklos teritorijas*“, kas laikoma laikomas teigiamu pokyčiu[897].

Taip pat EBPO ženkliai prisidėjo prie autonomijos sampratos pokyčių, šį principą susiejant su kontrolės mechanizmais: „*Beveik be išimčių, platesnė autonomija daugeliui institucinių veiklų lydima sudėtingesnių kokybės užtikrinimo sistemų, kurios remiasi nacionalinių aukštojo mokslo kokybės užtikrinimo agentūrų steigimu, diegimu.*“[898] Tendencijos universalumas rodomas per gerųjų praktikų topą, pasitelkus Suomijos, Nyderlandų, JAV ir kitų Vakarų valstybių pavyzdžius. Kiekybės topas dar labiau pabrėžia praktikos universalumą, kuri įvardijama „*dažna, įprasta tendencija*“[899].

Visi šie diskursai ir idėjos atsispindi ir 2002 m. EBPO ekspertų išvadose, kuriose įvertinta 2000 m. aukštojo mokslo reforma. Pabrėžiama, kad ši reforma yra sveikintina, tačiau nepakankama iniciatyva[900]. Demokratija susiejama su rinkos ekonomika, taip legitimuojant konkurenciją kaip prielaidą tapti vakarietiška sistema: „*Lietuvos transformacija į pliuralistinę demokratiją ir rinkos ekonomiką pasižymėjo nepaprasto masto ir gelmės ekonominiais, socialiniais ir politiniais pokyčiais. [...] Lietuva matė, kad žmogiškasis kapitalas yra svarbi sąlyga siekiant patekti į ES ir konkuruoti globalioje ekonomikoje.*“[901] Taip pat normalizuojami nuolatiniai pokyčiai: „*Aukštojo mokslo sektorius* (Lietuvoje – aut. past.) *eina didelių reformų keliu, siekdamas prisitaikyti prie dabartinių šalies poreikių ir tarptautinio vystymosi*“[902], kurie yra kelias į tarptautinės bendruomenės pripažinimą[903].

Ekspertų kritika jau įvykusiems pokyčiams remiasi nepakankamu atskaitomybės užtikrinimu. Pabrėžiama ydinga Lietuvoje vyraujanti autonomijos samprata: „*Labai plati institucinės autonomijos samprata buvo kita problema, nulemta 1991-ųjų* (Mokslo ir studijų – aut. past.) *įstatymo.*“[904], kurią skatinama kuo skubiau ir glaudžiau susieti su atskaitomybe ir kontrolės priemonėmis: „ *[...] tiek institucinė autonomija, tiek atskaitomybė visuomenei yra būtini stiprios aukštojo mokslo sistemos bruožai. Svarbu, kad institucijos turėtų laisvės ir lankstumo veikti nuolat besikeičiančioje aplinkoje. Tuo pat metu, svarbu, kad [...] institucijos, gaunančios valstybinį finansavimą, būtų atskaitingos visuomenei ir atlieptų valstybės prioritetus.*“[905] Šie argumentai

[897] Ibid, 152–58.
[898] OECD, *Education Policy Analysis 2003*, 70.
[899] Ibid, 65.
[900] OECD, *Reviews of National Policies for Education: Lithuania 2002* (OECD Publishing, 2002), 205.
[901] Ibid, 23.
[902] Ibid, 200.
[903] Ibid, 14–5.
[904] Ibid, 204.
[905] Ibid, 241.

stiprinami Vakarų šalių gerosios praktikos pavyzdžiais, rekomenduojama į valdymą įtraukti išorės narius[906]. Paliečiamas ir tinklo klausimas. Ekspertai labai skatino plėsti ir stiprinti kolegijų sektorių, kuris yra atskiras nuo universitetų, kaip efektyvesnio sistemos veikimo ir didesnės atitikties darbo rinkos poreikiams priemonę[907]. Taip pat skatinama integruoti valstybinius mokslo institutus į aukštojo mokslo sistemą[908], siekiant sutelkti potencialą ir taip padidinti sistemos efektyvumą ir konkurencingumą[909].

EBPO ne kartą universitetų jungimą apibrėžė kaip priemonę spręsti aukštojo mokslo konkurencingumo ir efektyvumo problemas: „ *[...] tokia politika dažnai remiasi prielaida, kad akademiniam meistriškumui reikalinga personalo, studentų ir įgūdžių kritinė masė...*“[910] Tai atsispindi tiek bendruose tematiniuose tyrimuose, tiek Lietuvos aukštojo mokslo politikos analizėse, atliktose 2017 m. ir 2023 m., kuriomis rėmėsi Lietuvos aukštojo mokslo politikos formuotojai, planuodami ir vykdydami pokyčius.

EBPO universitetų jungimą traktuoja kaip ekonominę ir politinę priemonę, pasitelkiamą dviem atvejais – kai siekiama padidinti sistemos ar tam tikros institucijos konkurencingumą arba siekiama išvengti institucijos uždarymo. Pastebima, kad dažniau uždarymo rizika kyla mažoms regioninėms aukštosioms mokykloms, tačiau siekiant nesumažinti regiono ekonominio gyvybingumo ir išvengti bendruomenės pasipriešinimo, jungimo būdu sukuriamas regioninis aukštosios mokyklos padalinys[911]. Analizuojant Pietų Korėjos ir Japonijos pavyzdžius prieinama išvados, kad demografinė situacija neturi greito efekto aukštojo mokslo valdymo ir tinklo formavimo sprendimams, todėl valstybės turėtų kurti ilgalaikes strategijas šių pokyčių valdymui, kuriose turėtų atsispindėti ir aukštųjų mokyklų tinklo klausimai[912]. Pabrėžiama, kad jungimo politika glaudžiai siejasi su kitomis aukštojo mokslo valdymo sritimis, tarkime kokybės užtikrinimu: „ *[...] kokybės užtikrinimo režimai sukuria sąlygas bendradarbiavimui, aljansų kūrimui ir jungimams aukštojo mokslo srityje, nes jie nukreipia į šias iniciatyvas.*“[913]

Vėl susiduriama su konkurencingumo diskursu, susiejant ES konkurencingumo darbotvarkę su aukštųjų mokyklų jungimo politika[914] ar pasitelkiant Kinijos „Projekto 985“ pavyzdį[915]. Universitetų jungimai, per

906 Ibid, 242–43.
907 Ibid, 213.
908 Ibid, 202.
909 Ibid, 249.
910 OECD, *Resourcing Higher Education*, 148.
911 OECD, *Higher Education to 2030, Vol. 1, Demography* (OECD Publishing, 2008), 80.
912 Ibid, 81.
913 James Williams, „Collaboration, alliance, and merger among higher education institutions“, *OECD Education Working Papers*, nr. 160 (OECD Publishing, 2017), 41.
914 OECD, *Higher Education to 2030, Vol. 2, Globalisation,* 121–24.
915 Ibid, 192.

išorinių jėgų topą, vaizduojami kaip viena iššūkių sprendimo bendradarbiaujant forma: „*Dėl mažėjančio studentų skaičiaus, didėjančio finansinio spaudimo ir sustiprėjusios tarptautinės konkurencijos dėl prestižo, talentų ir mokslo finansavimo aukštojo mokslo institucijų bendradarbiavimas, aljansai ir jungimai vis dažniau tampa pačių institucijų ir jas remiančių vyriausybių prioritetu.*“[916] Taip pat, siekiant sukurti priemonės universalumo įspūdį, pabrėžiamas aukštųjų mokyklų jungimų dažnumas ir paplitimas: „*Aukštojo mokslo institucijų konsolidacijos jungimo būdu pasaulyje yra dažnos. Tarp 2000–2015 m., Europos universitetų asociacija užfiksavo 93 universitetų jungimus, kurie esmingai pakeitė aukštojo mokslo tinklą daugumoje iš 47 asociacijos narių.*“[917]

Aukštųjų mokyklų jungimai yra rizikos valdymo („*Didesnės ir labiau diversifikuotos įstaigos gali geriau sutelkti riziką ir maksimaliai padidinti institucijų lankstumą, kad jos galėtų prisitaikyti prie besikeičiančių aplinkybių*“[918]) ir vadybos priemonių diegimo („*Administracija paprastai tampa profesionalesnė ir veiksmingesnė, tai siejant su tuo, kad jungimai didina darbuotojų ir vadovų autonomiją ir sąmoningumą*“[919]) priemonė.

EBPO ekspertinėmis žiniomis rėmėsi dvi Lietuvos aukštojo mokslo tinklo optimizavimo reformos, kurios politiniame diskurse buvo pristatomos kaip labai reikalingos ir svarbios sistemos veikimui: „*Šalies aukštojo mokslo sistemos (universitetų, kolegijų ir mokslinių tyrimų centrų) konsolidavimas yra skubus ir svarbus darbas. [...] Tai būtinas žingsnis siekiant sėkmingai konkuruoti dėl tarptautinio finansavimo, mokslo darbuotojų ir studentų.*“[920] Konkurencingumo diskursas iškeliamas aukščiau socialinio teisingumo diskurso[921] ir, vėlgi, pristatomas kaip būtinoji aukštojo mokslo išlikimo sąlyga („*Dėl mažo [...] dydžio Lietuvai sunku sutelkti mokslininkų, įstaigų ir mokslinių tyrimų infrastruktūros kritinę masę, kad tarptautiniu lygiu būtų veiksmingai atliekami moksliniai tyrimai.*“[922]), galimybė stiprinti strateginio valdymo gebėjimus („*Du dešimtmečius trukusios teisinės universitetų valdymo ir finansavimo reformos Lietuvoje suteikė valstybiniams universitetams strateginio valdymo galimybę, bet ne visi pajėgia tai daryti. [...] Siekdami padėti aukštosioms mokykloms pasinaudoti su konsolidavimu susijusiomis galimybėmis ministerijos pareigūnai turėtų remti šalies universitetų strateginio valdymo išgales.*“[923]).

---

916 Williams, „Collaboration, alliance, and merger“, 13.
917 Ibid, 16.
918 Ibid, 16.
919 Ibid, 33.
920 OECD, *Švietimas Lietuvoje* (OECD Publishing, 2017), 153.
921 Ibid, 153.
922 Ibid, 167.
923 Ibid, 174.

Ne mažiau EBPO politiniame diskurse svarbus ir kokybės diskursas: „*Lietuvos aukštojo mokslo institucijų yra per daug ir jos per mažos, kad būtų galima pasiekti reikiamą veiksmingumo ir kokybės lygį.*“[924] Aukštųjų mokyklų jungimo neišvengiamumo vizija formuojama per išorės grėsmių ir neigiamų pasekmių topus: „ *[...] valstybinių aukštojo mokslo institucijų tinklas iš esmės liko nepakitęs, kas kelia pavojų siūlomų studijų ir mokymo kokybei bei sukuria fragmentaciją, dubliavimą ir neefektyvų išteklių naudojimą moksliniuose tyrimuose.*“[925] „ *[...] stojančiųjų mažėjimo tendencijos ilgainiui turės vesti prie universitetinės sistemos pertvarkymo, siekiant išlaikyti kokybę ir efektyvumą...*“[926] Siekiant sudaryti kontrastą pasitelkiamas gražaus pasaulio topas, taip kuriant geresnės ateities viziją įvykus jungimams. Pabrėžiama, kad suradus kaštų ir kokybės bei prieinamumo balansą, didesnės institucijos tampa patrauklesniais darbdaviais, gali sau leisti turėti geresnę mokymo infrastruktūrą, didesnį paslaugų spektrą, būti mažiau veikiamos demografinės situacijos, geba pritraukti daugiau studentų ir finansavimo[927].

Dar 2017 m. EPBO rekomendavo į aukštųjų mokyklų konsolidavimą žvelgti atvirai ir pragmatiškai, neapsiriboti tik vienos rūšies įstaigų konsolidavimu, jei tai atitinka kokybės ir efektyvumo kriterijus[928]. Tokiam siūlymui legitimuoti pasitelktas gerosios praktikos topas, pateikiant labiausiai išsivysčiusių šalių, tokių kaip Skandinavijos šalys, Naujoji Zelandija ar Nyderlandai, pavyzdžius bei palyginimo topas, paremtas statistinių rezultatų palyginimu tarp šalių[929]. Nors tuomet Lietuvoje tokia idėja neperkelta į nacionalinę aukštojo mokslo politiką, jai erdvė atsirado vykdant kolegijų tinklo konsolidavimą, kurį taip pat savo ekspertinėmis žiniomis labai rėmė EBPO ekspertai.

Siekiant pabrėžti kolegijų konsolidavimo naudą bei atsilikimą nuo Vakarų, pasitelkiamas skirtumų bei aukštesnio tikslo topai: „*Dabartinis Lietuvos profilis neatitinka tarptautiniu mastu pripažintų taikomųjų mokslų universitetų charakteristikų. [...] Reikia imtis veiksmų, siekiant reformuoti ir konsoliduoti kolegijų tinklą Lietuvoje, kad būtų sukurtos didesnės, tvaresnės institucijos (ir padidėtų jų mokslinių tyrimų pajėgumai).*“[930] Siekiant legitimuoti reformą kaip tinkamą ir racionalią, pasitelkiami kokybės ir efektyvumo diskursai, kartu nenutolstant nuo palyginimo su stipriausiomis Vakarų valstybėmis: „*Kolegijų, tarp kurių yra ir keletas mažiausių šalies*

924 Ibid, 152.
925 OECD, *Resourcing Higher Education*, 161.
926 OECD, „Institutional missions and profiles in higher education in Lithuania“ (OECD Publishing, 2023), 23.
927 Ibid, 10.
928 OECD, *Švietimas Lietuvoje* (OECD Publishing, 2017), 173.
929 Ibid, 167–173.
930 OECD, „Institutional missions and profiles in higher education in Lithuania“, 18.

regioninių kolegijų, sujungimas į didesnes institucijas sudaro galimybes geriau dalytis personalu ir ištekliais, o tai gali duoti naudos tiek kokybės, tiek efektyvumo požiūriu. [...] Šios įstaigos labiau atitiks taikomųjų mokslų universitetų profilį pažangiose EBPO aukštojo mokslo sistemose.“[931]

5.1.3. Europos komisija

Nepaisant to, kad ES švietimas laikomas nacionalinės politikos sritimi, EK aukštojo mokslo politikos diskursai daro itin didelę įtaką Lietuvos aukštojo mokslo politikai. „Atvirojo koordinavimo“ metodas, nubrėžiantis gaires nacionalinės politikos krypčiai, yra itin efektyvus perkeliant konkurencingumo, švietimo kokybės ir efektyvumo diskursus į šalių narių politines darbotvarkes[932]. Žinių ekonomikos kontekste visi šie diskursai formuoja neoliberalios valdysenos praktikas Lietuvoje – švietimas matomas kaip tarptautinio konkurencingumo didinimo priemonė.

ES aukštojo mokslo politikos diskursai į Lietuvos politikos erdvę perkeliami dviem būdais. Tiesioginis ES politikos poveikis ryškus per finansavimo priemones, skirtas aukštojo mokslo modernizavimui, ypač atsižvelgiant į tai, kad visos Lietuvoje vykdytos aukštojo mokslo reformos daugiau ar mažiau finansuotos ES lėšomis. Natūralu, kad skiriant lėšas reformoms, jos formuojamos pagal ES politikos kryptis. Netiesioginis skatinimas rinktis ES aukštojo mokslo politikos kryptį vyksta per įvairius rodiklius, standartus, vertinimus, palyginimus, gerosios praktikos sklaidą[933]. Lietuva į ES aukštojo mokslo politikos diskursus žvelgia kaip į ekspertinę nuomonę, tam tikras veiklos gaires, siekiant atitikti europinius standartus.

Pirmasis susidūrimas su ES įvyko 1993 m. per PHARE programą, kuri buvo skirta Vidurio ir Rytų Europos šalių ekonominiam persitvarkymui remti. Šios programos rėmuose veikusios TEMPUS programos tikslas buvo tiesiogiai nukreiptas į šių šalių aukštojo mokslo sistemų modernizavimą[934]. Lietuvoje PHARE programos rezultatas – Lietuvos aukštojo mokslo baltoji knyga, turėjusi nubrėžti reformų kryptį.

Didelę įtaką Lietuvos aukštojo mokslo politikos krypčiai turėjo Bolonijos procesas, kuris tiesiogiai nebūdamas su ES politikos dalimi ją papildo, susiedamas konkurencingumą su kultūrine dimensija: „ *[...] privalome atkreipti dėmesį į Europos aukštojo mokslo sistemos tarptautinio konkurencingumo didinimą. Kiekvienos civilizacijos gyvybingumą ir*

---

931 Ibid, 31.
932 Nóvoa, „Governing without governing“, 265–66.
933 Ibid, 270.
934 European Commission, „Compendium: Academic Year 1992/93“, knygoje *Tempus: Scheme for Cooperation and Mobility in Higher Education between Central/Eastern Europe and the European Community* (1993), 17.

efektyvumą galima įvertinti jos kultūros patrauklumu kitoms šalims. Mes privalome garantuoti, kad Europos aukštojo mokslo sistema taptų visam pasauliui tokia patraukli, kokios nepaprastai patrauklios yra mūsų kultūros ir mokslo tradicijos.“[935] Galiausiai visi EK komunikatai ir strategijos tiek per finansavimo programas, tiek ir per įvairius standartus, palyginimus ir gerąsias praktikas skatina ES švietimo politikos diskursų plėtrą Lietuvoje.

Jau 1991 m. Europos komisija pabrėžė aukštojo mokslo kaip priemonės, padedančios kurti vieningą rinką, svarbą[936], o žinių politika, apimanti tyrimus, inovacijas, švietimą ir mokymą, pripažinta svarbia Bendrijos ateičiai[937]. Patirtos krizės (ekonominė krizė, Covid-19 pandemija ir pan.) dar labiau išryškino universitetų svarbą žinių ekonomikoje: „*Šiandien mūsų visuomenei labiau nei bet kada anksčiau reikalingi universitetai. [...] Aukštojo mokslo sektoriaus vaidmuo yra esminis atkuriant Europą po pandemijos ir formuojant tvarias bei atsparias visuomenes ir ekonomiką.*“[938] ES politikoje aukštojo mokslo politinė darbotvarkė, per žinių ekonomikos, modernizavimo, efektyvumo ir konkurencijos diskursus, susiejama su ekonomine darbotvarke.

Žinių ekonomikos diskurso universalumas ir neišvengiamumas formuojamas pasitelkiant pokyčio strategiją, per pasikeitusių aplinkybių ir pasekmių topus: „*Dėl sparčių ir vis greitėjančių pokyčių Sąjungai būtina nedelsiant pasinaudoti visomis atsiveriančiomis galimybėmis. Todėl Sąjunga turi […] susitarti dėl ambicingos programos, skirtos žinių infrastruktūrai kurti, inovacijoms ir ekonomikos reformoms skatinti bei socialinės gerovės ir švietimo sistemoms modernizuoti. [...] Europos švietimo sistemos turi prisitaikyti prie žinių visuomenės poreikių.*“[939] Dar labiau žinių ekonomikos diskurso svarba paryškinama per laiko topą:„ *[...] pokyčių tempas* (aukštojo mokslo srityje – aut. past.) *dar neatitinka globalizacijos tempo, ir jei jis nebus padidintas, rizikuojame atsilikti nuo konkurentų.*“[940] Šis diskursas susieja universitetus su rinka, aukštasis mokslas tampa Europos žinių trikampio dalimi.

---

[935] European Ministers of Education, „The Bologna Declaration of 19 June 1999: Joint Declaration of the European Ministers of Education“, *smsm.lt* (1999).

[936] Commission of the European Communities, „Memorandum on Higher Education in the European Community“, COM(91) 349 final (1991), 1.

[937] Commission of the European Communities, „Agenda 2000: For a Stronger and Wider Union“, COM(97) 2000 final (1997), 12.

[938] European Commission, „Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on a European Strategy for Universities“, COM(2022) 16 final (2022), 2.

[939] European Council, „Presidency Conclusions: Lisbon European Council, 23 and 24 March 2000“, *Bulletin of the European Union*, nr. 3 (2000).

[940] Commission of the European Communities, „Communication from the Commission: Investing Efficiently in Education and Training: An Imperative for Europe“, COM(2002) 779 final (2003), 10.

Žinių ekonomikos diskursas legitimuoja universitetų modernizavimo darbotvarkę: „*Europa turi siekti universitetų meistriškumo, kad optimizuotų žinių visuomenės procesus ir [...] taptų konkurencingiausia ir dinamiškiausia žinių ekonomika pasaulyje.*“[941] Bendros europinės krypties svarba pabrėžiama per diskursyvią sutelkimo strategiją, grėsmės (globalizacija, krizė, pandemija ir pan.) ir palyginimo topus: „ *[...] žinių Europos kūrimas universitetams yra ne tik galimybė, bet ir didelis iššūkis [...] sukurti Europos sistemą, kuri yra sąlyga Europos universitetų skaidrumui ir konkurencingumui.*“[942] „*Siekdama išeiti iš krizės stipresnė, Europa turi skatinti ekonomikos augimą, grindžiamą žiniomis ir inovacijomis.*“[943] Modernizavimo poreikis taip pat stiprinamas per pasekmių topą: „*Didesnės investicijos į universitetų atnaujinimą ir kokybę – tai tiesioginė investicija į Europos ir europiečių ateitį*.“[944]

Europos aukštojo mokslo modernizavimo kontekste esminiu tampa konkurencingumo diskursas, stiprindamas jo sąsajas su ekonomika: “*Iš konkurencingumo perspektyvos yra būtina, kad žinios iš universitetų sklistų į verslą ir visuomenę.*“[945] Konkurencingumas tampa bendradarbiavimo iniciatyvų pagrindu: „*Naujieji „Europos universitetai“, sudaryti iš universitetų tinklų, turėtų iškelti tarpvalstybinį bendradarbiavimą į naują.*“[946]

Šalia išryškinamas atskaitomybės diskursas, kuris atveria galimybes neoliberalių valdymo praktikų plėtrai: „*Kadangi universitetai gyvuoja dėka didelio privataus ir viešojo finansavimo, o jų sukauptos ir perduodamos žinios yra svarbios ekonomikai ir visuomenei, universitetai yra atskaitingi už savo veiklą ir finansus savo rėmėjams ir visuomenei.*“[947] „*Valdyti šiuolaikinį universitetą yra sudėtinga užduotis, kuri turėtų būti patikėta profesionalams, nepriklausantiems grynai akademinei tradicijai, išlaikant pasitikėjimą universiteto vadovybe.*“[948]

---

941 Commission of the European Communities. „Communication from the Commission: The Role of the Universities in the Europe of Knowledge“,COM(2003) 58 final (2003). Office for Official Publications of the European Communities, 2003, 2.

942 Ibid 3–5.

943 European Commission, „Communication from the Commission: Draft 2012 Joint Report of the Council and the Commission on the Implementation of the Strategic Framework for European Cooperation in Education and Training (ET2020)“, COM(2011) 902 final (2011), 6.

944 Europos Bendrijų Komisija, „Komisijos komunikatas. Europos intelektinių gebėjimų sutelkimas: sudaryti universitetams sąlygas visapusiškai prisidėti prie Lisabonos strategijos įgyvendinimo“, *KOM(2005) 152 galutinis* (2005), 2.

945 Commission of the European Communities, „The Role of the Universities in the Europe of Knowledge“, 7.

946 European Commission, „Communication from the Commission: Building a Stronger Europe: The Role of Youth, Education and Culture Policies“, *COM(2018) 268 final* (2018), 9.

947 Commission of the European Communities, „The Role of the Universities in the Europe of Knowledge“, 9.

948 Ibid, 17.

Pasitelkiant kokybės, kaip vadybinės praktikos, diskursą, įtvirtinama neoliberali individualios atsakomybės ir savikontrolės logika: „*Kokybė visų pirma priklauso nuo „kokybės kultūros“ ir nuo universitetų vidaus kokybės užtikrinimo*.“[949] Valdymo profesionalizavimas pateikiamas kaip didesnės akademinės laisvės sąlyga: „*Investicijos į profesionalų valdymą gali padėti sukurti strateginę viziją ir lyderystę ir drauge dėstytojams ir mokslininkams suteikti būtiną akademinę laisvę, kad daugiausia dėmesio galėtų skirti pagrindiniam darbui.*“[950]

Visi minėti ES diskursai dažnai pasitelkiami pateisinant Lietuvos aukštojo mokslo pokyčius. Šiais diskursais grindžiami ne tik vidiniai pokyčiai, jie yra nukreipiami ir į tarptautinę bendruomenę, dažnai naudojami EK Švietimo ir mokymo stebėsenos biuleteniuose. Įdomu yra tai, kad universitetų jungimo politika visuomet remiamasi kokybės, efektyvumo ir konkurencingumo diskursais, o EK teikiamoje informacijoje formuojamas politikos tęstinumo įvaizdis, nepaisant valdžios ir jos vykdomos politikos kaitos, kuri nacionaliniame lygmenyje dažnai atrodo nenuosekli ir fragmentuota.

Pavyzdžiui, XVII-oji LR Vyriausybė pabrėžė, kad pagrindinės Lietuvos aukštojo mokslo problemos yra susijusios su aukštojo mokslo kokybe ir efektyvumu, patrauklumu. Siekiant spręsti šiuos iššūkius numatoma universitetų jungimo reforma, kuri turėtų būti derinama su kokybės kontrolės ir finansavimo sistemos pokyčiais[951]. XVIII-oji LR Vyriausybė taip pat siekė didinti aukštojo mokslo konkurencingumą, kokybę ir efektyvumą, o šiuos iššūkius numatoma spręsti pertvarkant finansavimo sistemą, griežtinant reikalavimus stojantiesiems ir pertvarkant kolegijų tinklą[952]. Šie diskursai atliepia EK vertinimus, kad menki mokslo pajėgumai ir nepakankama studijų kokybė yra nulemta finansavimo problemų, sudėtingo institucijų tinklo ir negebėjimo telkti talentus[953].

Aukštųjų mokyklų jungimas pristatomas kaip priemonė telkti išteklius ir efektyvinti veiklą, bei kelias link geresnės studijų ir mokslo kokybės[954]. Visgi, pripažįstama, kad Vyriausybės valdymo priemonės tik iš dalies veiksmingos dėl visuomenės pasipriešinimo ir egzistuojančių valdymo praktikų, todėl

---

949 Europos Bendrijų Komisija, „Komisijos komunikatas. Europos intelektinių gebėjimų sutelkimas“, 8.

950 Europos Komisija, „Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. Europos aukštojo mokslo sistemų modernizavimo darbotvarkė: ekonomikos augimo ir užimtumo rėmimas“, *KOM(2011) 567 galutinis* (2011), 9.

951 Europos Komisija, „Švietimo ir mokymo stebėsenos biuletenis. Lietuva“ (2018), 6.

952 Europos Komisija, „Švietimo ir mokymo stebėsenos biuletenis. Lietuva“ (2022), 13.

953 European Commission, „Commission Staff Working Document: Country Report Lithuania 2020“, *SWD(2020) 514 final* (2020), 39.

954 Europos Komisija, „Švietimo ir mokymo stebėsenos biuletenis. Lietuva“ (2021), 13; Europos Komisija, „Švietimo ir mokymo stebėsenos biuletenis. Lietuva“ (2023), 17.

siekiant parodyti vykstantį progresą pasitelkiamas išorinių jėgų topas, t. y. teigiama, kad Vyriausybės planus įgyvendinti trukdo LR Konstitucinis teismas, akademinė bendruomenė ir kiti išoriniai veiksniai[955].

5.1.4. Europos universitetų asociacija

EUA, veikianti nuo 2001 m., yra organizacija atstovaujanti Europos universitetų interesams. 7 Lietuvos universitetai ir LURK yra šios organizacijos nariais, tad galima teigti, kad visi Lietuvos universitetai tiesiogiai ar per LURK yra atstovaujami šios Europos politinėje erdvėje veikiančios organizacijos.

EUA politikos diskursas unikalus tuo, kad, viena vertus, palaiko ir stiprina Europos aukštojo mokslo politikos diskursą, padeda diegti Europos politines priemones nacionalinėse ir institucinėse erdvėse, kita vertus, atstovauja universitetų interesus, todėl visi politiniai diskursai ir pasiūlymai formuojami iš universitetų perspektyvos. EUA diskursas padeda įsitvirtinti neoliberaliai valdysenai per individualios atsakomybės, efektyvumo ir naudingumo diskursus: „*Aukštasis mokslas ir mokslo tyrimai turi parodyti, kad yra pajėgūs rasti deramus sprendimus visuomenės problemoms. [...] Prašydami sustiprinti individualią ir institucinę autonomiją, mes prisiimame socialinę atsakomybę.*“[956] „*Universitetams reikia laiko teisės aktų pakeitimus paversti prasmingais akademiniais tikslais ir institucine realybe.*“[957]

EAU yra atlikusi nemažai tyrimų, susijusių su universitetų jungimu. Lietuvoje, kalbant apie universitetų jungimo politiką, EUA tyrimų duomenys buvo rekontekstualizuoti, kitų šalių pavyzdžius pasitelkiant kaip argumentus politiniame ir viešajame diskurse, pateisinant jungimo politikos reikalingumą. Išsiskiria dvi universitetų jungimo politikos legitimavimo kryptys. Pirma, jungimo politikos legitimacija vyksta per racionaliuosius diskursus, pabrėžiančius jungimų naudą. Prie tokių diskursų priskiriami konkurencijos, efektyvumo ir įvairovės diskursai. Kita diskursų grupė, yra kultūriniai diskursai, kurie legitimuoja jungimus per institucinių pokyčių prizmę. Toks yra tapatybės diskursas, siejamas su institucijos vidinių galimybių išplėtimu ir istorinėmis universitetų institucinio veikimo ypatybėmis.

Universitetų jungimas siejamas su tarptautinio konkurencingumo diskursu, strateginio valdymo gebėjimais ir aukštojo mokslo modernizavimu. Iš

---

[955] Europos Komisija, „Švietimo ir mokymo stebėsenos biuletenis. Lietuva“ (2018), 7; Europos Komisija, „Švietimo ir mokymo stebėsenos biuletenis. Lietuva“ (2019), 8–9; Europos Komisija, „Švietimo ir mokymo stebėsenos biuletenis. Lietuva“ (2024), 17.

[956] European University Association, „The Salamanca Message: Shaping the European Higher Education Area“, (eua.eu, 2001), 38.

[957] European University Association, „Graz Declaration 2003: Forward from Berlin: The Role of the Universities“, (eua.eu, 2003), 1.

universitetų perspektyvos siekiama parodyti, kad universitetų jungimas įgalina institucijas dalyvauti konkurencinėje kovoje: „*Mančesterio universiteto jungimas su siekiu pritraukti „žymius profesorius“ iš viso pasaulio sustiprino kolektyvinį galimybių jausmą*.“[958] Pateikiant skirtingų šalių pavyzdžius ir apibendrinant, kad jungimai vyksta „*daugelyje Europos valstybių*“, sukuriamas spaudimas neatsilikti nuo kitų šalių[959] ir tuo pat metu priimti kaip savaime suprantamas visas tarptautines konkurencingumo iniciatyvas, tokias kaip reitingai[960].

Galimybės diskursas atsispindi ne viename tyrime: „*Jungimas suteikia vienkartinę galimybę permąstyti, ką reiškia šis padalinys ir pademonstruoti naują dinamiką išoriniam pasauliui*.“[961] Būtent galimybės save perkurti vizija yra labai svarbi kalbant apie universitetų jungimą, kai siekiama remtis ne tik konkurencingumo diskursu ir išvengti jo ribotumų[962]. Galimybių parodymu siekiama įtikinti organizacijas, kad jungimas yra jų strateginis interesas: „*Įtikinamų argumentų, įtikinančių studentus, universitetų vadovus ir administraciją susijungimo verte, trūkumas pasirodė esantis pagrindiniu veiksniu, lėmusių šių eksperimentų nesėkmę.*“[963]

Kitas svarbus ir ryškus EUA diskursas yra susijęs su tarpdisciplinišku ir įvairove. Jungimai vaizduojami kaip priemonė didinanti aukštojo mokslo sistemos valdymo efektyvumą ir užtikrinti institucinę įvairovę, „*perkeliant ją į vidines institucines struktūras*.“[964] Įvairovės, kaip aukštesnio gėrio topas kartu su universalumo topu padeda normalizuoti universitetų jungimo politiką: „*Vidinė įvairovė yra skatinama arba remiama per daugelį aljansų ir susijungimų, kurie vyksta Europoje, siekiant išnaudoti disciplinų derinimo privalumus, padidinti kritinę tyrimų masę bei tarptautinį matomumą.*“[965]

Kokybės diskursas susiejamas su meistriškumu, o per tai ir su aukščiausiais veiklos standartais ir pasauliniu pripažinimu. Šis diskursas perkeliamas į tarptautinį lygmenį per „*meistriškumo kultūros*“ topą, bet iš esmės grįžtama

---

958 Sybille Reichert, „The Rise of Knowledge Regions: Emerging Opportunities and Challenges for Universities“, (eua.eu, 2006), 29.

959 Andrejs Rauhvargers, „Global University Rankings and Their Impact: Report II“, (eua.eu, 2013): 24; Enora Bennetot Pruvot, Thomas Estermann ir Anna-Lena Claeys-Kulik, „University Mergers in Europe“ (eua.eu, 2019), 9.

960 Rauhvargers, „Global University Rankings and Their Impact“, 24.

961 Bernadette Conraths ir Annamaria Trusso, „Managing the University Community: Exploring Good Practice“, (eua.eu, 2007), 20.

962 Enora Bennetot Pruvot, Thomas Estermann ir Peter Mason, „DEFINE Thematic Report: University Mergers in Europe“, (eua.eu, 2015), 35.

963 Thomas Estermann et al., „The Impact of the Covid-19 Crisis on University Funding in Europe: Lessons Learnt from the 2008 Global Financial Crisis“, (eua.eu, 2020), 8.

964 Reichert, „The Rise of Knowledge Regions“, 66.

965 Ibid, 150.

prie konkurencingumo ir efektyvumo diskursų[966]. Masto ekonomijos pabrėžimas, kalbant tiek apie finansinius, tiek apie žmogiškuosius ar reputacijos išteklius neišvengiamai susijęs su universitetų jungimo diskursu.[967] Pabrėžiamas ir universitetų jungimų specifiškumas, kai jungimas nevertinamas kaip „*įprasta verslo praktika*“[968] ir remiamasi tik ekonominiais kriterijais, o siekiama ir socialinių tikslų, tokių kaip kokybė ar tarptautinis pripažinimas[969]. Pažymima, kad sujungus universitetus, dažniau pavyksta ne sutaupyti lėšų, o, sutelkus mokslinį potencialą, pritraukti daugiau finansavimo: „*Kokybės gerinimas per jungimus sukuria galimybes didesniam efektyvumui.*“[970]

Universiteto tapatybės diskursas yra dominuojantis kritikuojant universitetų jungimo politiką. Visgi, EUA diskurse net jis konstruojamas per pozityvią prizmę. Per istorinio palyginimo topą, primenant, kad dauguma universitetų jau yra skirtingų darinių, su skirtinga istorija ir institucine tapatybe, junginys, susiformavęs per daug metų[971]. Pateikiant universiteto kaip skirtingų dalių junginio supratimą, siekiama parodyti, kad universitete institucinio identiteto ribos nėra aiškios. Jungimas normalizuojamas kaip natūralus ir daug kartų prieš tai vykęs institucijos identiteto pokyčio etapas, prisidedantis prie didesnės sinergijos[972].

Tapatybės diskursas apima ir vidinių persitvarkymų, nulemtų neoliberalios tvarkos, aspektą. Čia kalbama apie vidinius struktūrinius universitetų pokyčius, siekiant įgyvendinti institucinės autonomijos ir atskaitingumo principus: „*Būtina rasti tinkamą atskaitomybės lygį veiksmingai ir tinkamai įtraukiant išorinius suinteresuotus asmenis* (į universitetų valdymą – aut. past.)*, atsižvelgiant į kiekvieno universiteto misiją ir strateginius prioritetus.*“[973] Pabrėžiama, kad naujasis autonomijos ir atskaitomybės režimas yra prisitaikymas prie išorinės aplinkos pokyčių, taip normalizuojant kontrolės praktikų plėtrą[974].

Tarptautinėje aukštojo mokslo politikos erdvėje laiko aspektas veikia kitaip nei nacionalinėje. Tarptautinių organizacijų diskursai, kurie neturi

---

966 Bennetot Pruvot, Thomas Estermann ir Peter Mason, „DEFINE Thematic Report: University Mergers in Europe“, 18.
967 Ibid, 13.
968 Thomas Estermann, Enora Bennetot Pruvot ir Anna-Lena Claeys-Kulik, „Designing Strategies for Efficient Funding of Higher Education in Europe“ (eua.eu, 2015), 33.
969 Ibid, 18.
970 Ibid, 29.
971 Reichert, „The Rise of Knowledge Regions“, 13–14.
972 Ibid, 51.
973 Thomas Estermann ir Terhi Nokkala, „University Autonomy in Europe: Exploratory Study“ (eua.eu, 2009): 17.
974 Ibid, 39.

tiesioginių sąsajų su konkrečiais įvykiais, į nacionalinės politikos diskursą įsilieja juos rekontekstualizuojant konkrečiuose nacionaliniuose įvykiuose. Šie diskursai yra pakankamai universalūs ir ilgalaikiai, kad skirtingi veikėjai galėtų pasitelkti skirtingus aspektus formuojant jiems priimtiną Lietuvos aukštojo mokslo politikos viziją.

Lietuvos aukštojo mokslo sistemoje vykdant pokyčius tarptautinės politikos diskursas yra reikšmingas. Atgavus nepriklausomybę finansinė ir konsultacinė tarptautinių organizacijų parama tapo žinių šaltiniu apie Vakarų aukštojo mokslo sistemą, jos standartus bei atskirų šalių praktikas. Ne mažiau svarbi tarptautinių organizacijų paramos dalis buvo valdymo kompetencijų, kurių neturėjo buvusios Sovietų Sąjungos šalys, ugdymas. Tai daryta per tyrimus ir ekspertų rekomendacijas, paremtas geruųjų išsivysčiusių šalių praktikų pavyzdžiais. Vakarų šalių aukštojo mokslo sistemų vaizdas nacionalinės politikos veikėjams buvo suformuotas per tarptautinių organizacijų diskursus, taip sukuriant neoliberalių valdymo praktikų universalumo ir neišvengiamumo įspūdį ir įvedant neoliberalius diskursus į Lietuvos aukštojo mokslo politiką.

Ir nors neoliberalūs diskursai aukštojo mokslo politikoje greitai priimti, jų įsitvirtinimas ir normalizavimas nebuvo tolygus. Pradžioje laisvos rinkos, kokybės, efektyvumo ir konkurencijos diskursai buvo priimami idealizuotai, retai susiejant juos su konkrečiu turiniu. Šie diskursai nebuvo susieti su valdymo praktikomis, nes subtilios neoliberalios kontrolės priemonės neturėjo atramos esamoje aukštojo mokslo valdymo struktūroje. Apie neoliberalių diskursų įsitvirtinimą galime kalbėti tik nuo 2000 m. Suformuotas krizės Lietuvos aukštajame moksle topas leido rekontekstualizuoti neoliberalius diskursus ir pradėti sieti juos su konkrečiomis valdymo priemonėmis. Neoliberalaus valdymo racionalumo įtvirtinimas įvyko 2009 m., Mokslo ir studijų įstatyme įtvirtinus neoliberalų valdymo modelį, paremtą geriausiomis tarptautinėmis praktikomis. Po šios reformos, neoliberalūs aukštojo mokslo politikos diskursai normalizuoti Lietuvos politinėje erdvėje, pradėta veikti tik šių diskursų apibrėžtoje erdvėje.

Aukštųjų mokyklų tinklo formavimo temoje tarptautinių ekspertų įtaka visada buvo didelė – nuo pat nepriklausomybės atkūrimo Lietuva raginta strategiškai žiūrėti į mokslo ir studijų institucijų tinklo formavimą. Visgi, pirmiau aukštojo mokslo politikoje turėjo įsitvirtinti neoliberalus valdymo racionalumas, kad į tinklą būtų atkreiptas politinis dėmesys. Tarptautiniai ekspertai tiesiogiai dalyvavo beveik visose politinėse iniciatyvose, susijusiose su mokslo ir studijų institucijų tinklo pertvarka. Tai įrodo, kad universitetų jungimo politika Lietuvoje tiesiogiai susijusi su tarptautinės aukštojo mokslo politikos diskursais.

5.2. Nepriklausomos Lietuvos aukštojo mokslo sistemos (at)kūrimas (1990–1992)

„Reformuojame mokslą ir studijas iš seno palikimo, kuris susiformavo per 45–50 metų, ir grįžtame į normalų mokslo ir aukštųjų studijų kelią.“[975]

Atkūrus nepriklausomybę Lietuvos aukštąjį mokslą siekta kuo greičiau atsieti nuo Sovietų Sąjungos struktūrų, pertvarkyti pagal nepriklausomos Lietuvos poreikius, rinkos ekonomikos ir demokratijos principus bei integruotis į Vakarų aukštojo mokslo sistemą. Siekiant šių tikslų mokslo ir studijų sistemos reforma vyko dviem kryptimis – buvo pertvarkomas mokslo ir studijų institucijų tinklas bei kuriama nauja aukštojo mokslo sistemos valdymo struktūra. Pokyčiai vyko glaudžiai bendradarbiaujant akademinei bendruomenei ir politikams.

Laikinajame pagrindiniame įstatyme įtvirtinti nemokamo mokslo ir akademinės autonomijos principai[976]. Atsispyrus nuo šių idėjų ir žinojimo apie Vakarų valstybių praktikas, pradėta kurti Lietuvos aukštojo mokslo sistema. Visuotinai sutarta, kad aukštojo mokslo sistemos valdymas turi remtis autonomijos principu, tačiau vieningo susitarimo dėl valstybės ir aukštųjų mokyklų santykio nebuvo. Dauguma Vyriausybės narių siekė glaudesnės mokslo ir studijų institucijų integracijos su pramone[977], kas iš dalies panašėjo į sovietinį modelį. Tuo tarpu aukštosios mokyklos siekė kuo mažesnio valstybinio reguliavimo ir visais būdais gynė savo autonomijos ribas. Autonomijos klausimas dominavo formuojant aukštojo mokslo sistemą Lietuvoje.

5.2.1. Aukštojo mokslo sistemos valdymas

Aukštojo mokslo neoliberalizavimo procesas prasidėjo atkūrus nepriklausomybę. Lietuvoje tai vyko keletu dešimtmečių vėliau nei Vakaruose, o rinkos ekonomika kurta ne prisitaikant prie, bet vietoje senosios valdymo sistemos. Sovietinė sistema greitai išardyta ir pradėta kurti rinkos ekonomika, o neoliberalios idėjos priimtos labai palankiai dėl priešiškumo buvusiai okupacinei sistemai. Vertinant pokyčius, būtina atsižvelgti į tai, kad

[975] Leonas Kadžiulis, pasisakymas LR Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo 1992 m. liepos 23 d. 170-jame posėdyje, „Šimtas septyniasdešimtasis posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251688.

[976] LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas, „Lietuvos Respublikos laikinasis pagrindinis įstatymas“, 23 straipsnis, *Vyriausybės žinios* (1990 m. kovo 11 d. Nr. I-14).

[977] LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas, „Devynioliktasis posėdis“ (1990 m. kovo 23 d. stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/ lt/TAK/TAIS.251071; LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas, „Šimtas dvyliktasis posėdis“ (1991 m. sausio 29 d. stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251402.

perėjimas prie vakarietiškos aukštojo mokslo sistemos vyko tapatinant rinkos ekonomiką su demokratija[978].

Dar 1990 m. Vyriausybė įsipareigojo užtikrinti švietimo sistemos veikimą ir mokslo plėtrą[979]. Mokslo ir studijų įstatymas turėjo detalizuoti aukštojo mokslo sistemos valdymo principus, tačiau tą darė menkai. Įtvirtinta tik, kad aukštosios mokyklos ir mokslo institutai drauge su Lietuvos mokslų akademija, Mokslų taryba ir besikuriančia LURK, užtikrina sistemos valdymą[980], todėl išformuotas mažiau nei metus veikęs Mokslo ir studijų departamentas, jo funkcijas išdalinant Vyriausybei ir universitetams[981].

Mokslų akademija prarado sovietinėje sistemoje turėtas valdymo galias. Reikšmingas vaidmuo pertvarkant mokslo ir studijų sistemą įstatymo rengėjų vizijoje buvo numatytas naujai institucijai – LMT: „*Savarankiška Lietuvos mokslo taryba teturi tik vieną paskirtį – užtikrinti Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstaigų sistemos suformavimą, modernizavimą ir ilgalaikį tobulinimą, siekiant Lietuvai svarbiausių tikslų.*“[982] Tačiau LMT lūkesčių nepateisino, „*mokslas iš tikrųjų yra be šeimininkų likęs*.“[983] Vėl diskutuota apie atskiros už aukštąjį mokslą atsakingą institucijos kūrimą, kuri užtikrintų sklandų persitvarkymą[984]. Nesutarus dėl tinkamo valdymo formato, Vyriausybėje nuspręsta paskirti už mokslą ir studijas atsakingą „ministrą be portfelio“, pradėti Valstybinės mokslo, studijų ir technologijų tarnybos formavimo darbai[985]. 1992 m. rugsėjo 1 d. pradėjo veikti Valstybinė mokslo, studijų ir technologijų tarnyba[986], kuri turėjo „*suformuoti Lietuvos mokslo reformos ir aukštojo mokslo, taip pat jų plėtotės, jų ėjimo į pasaulį, į*

978 Orechova, „Internationalisation of Higher Education“, 121.

979 LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas, „Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymas“, 2 straipsnis, *Lietuvos Aidas* (1990 m. kovo 22 d. Nr. I-61).

980 LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas, „Lietuvos Respublikos Mokslo ir studijų įstatymas“, *Lietuvos Aidas* (1991 m. vasario 12 d. Nr. I-1052).

981 LR Vyriausybė, „Nutarimas dėl Mokslo ir studijų departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės veiklos nutraukimo“, *Valstybės žinios* (1991 m. kovo 8 d. Nr. 87).

982 Algirdas A. Avižienis, pasisakymas LR Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo 1991 m. vasario 12 d. 122-ame posėdyje, „Šimtas dvivešimt antrasis posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251408.

983 Bronislovas Genzelis, pasisakymas LR Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo 1992 m. liepos 23 d. 170-ame posėdyje, „Šimtas septyniasdešimtasis posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251688.

984 LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas, „Šimtas septyniasdešimtasis posėdis“ (1992 m. kovo 23 d. stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251688.

985 LR Vyriausybė, „Nutarimas dėl Mokslo, studijų ir technologijų valstybinio reguliavimo“, *Teisės aktų registras* (1992 m. rugpjūčio 7 d. Nr. 600).

986 LR Vyriausybė, „Nutarimas dėl Valstybinės mokslo, studijų ir technologijų tarnybos nuostatų patvirtinimo“, *Teisės aktų registras* (1992 m. rugsėjo 1 d. Nr. 644).

šiuolaikinį lygį (strategiją – aut. past.).“[987] Aiškios valdymo struktūros ir kontrolės mechanizmų nebuvimas didino akademinės bendruomenės politinę galią.

Vyravo įsitikinimas, kad aukštosios mokyklos privalo turėti kuo platesnę autonomiją, valstybinę kontrolę užtikrinant tik per finansavimo skirstymą[988]. Taip buvo bandoma atsiriboti nuo centralizuotos sovietinės tvarkos, ką labai palaikė universitetų atstovai. Kaip pabrėžė VDU atstovė, „*nereikia [...] surišti rankų aukštosioms mokykloms*“[989]. Rimantas Sližys, tuometinis LMT pirmininkas, pabrėžė būtinybę „*įteisinti mokslinių institutų ir aukštųjų mokyklų autonomiją, t. y. kad nei aukštosios mokyklos, nei moksliniai institutai neturi būti pavaldūs valdžios organams. Kartu nebekalbame apie jokį žinybinį mokslą ar žinybines aukštąsias mokyklas.*“[990]

Nemažai diskusijų kilo kalbant apie vidinę universitetų valdymo struktūrą. VU rektorius Jonas Kubilius pasisakė už plačias rektoriaus valdymo galias, tai motyvuodamas valdymo paprastumu[991]. Ši VU pozicija buvo nuosekli, įtvirtinta ir universiteto statute. VU, pabrėždamas savo išskirtinį statusą ir istorinę kilmę, siekė įtvirtinti savo valdymo praktikas nacionaliniu lygiu: „ *[...] primygtinai prašau gerbti prieš pusmetį priimtą Lietuvos Respublikos įstatymą – Vilniaus universiteto statutą ir naujuoju įstatymu nepažeisti universiteto autonomijos, kurią dar prieš 412 metų patvirtino Popiežius Grigalius XIII. [...] Vienam seniausių Europos universitetų, ne kelis metus ir ne kelis dešimtmečius puoselėjusiam būdingas jam akademines tradicijas, tarp jų rektoriaus statusą ir autoritetą.*“[992] Tačiau šį kartą didesnį palaikymą turėjo VDU idėja, paremta demokratiniu valdymo padalinimu, VU modelį susiejant su sovietine praktika: „*Šiaurės Amerikos didieji universitetai puikiai laikosi, turėdami atskirus asmenis universiteto tarybos ar senato pirmininko ir kanclerio ar rektoriaus asmenyje. Tokia praktika tikrai gerai veikia. [...]*

---

987 Bronislovas Juozas Kuzmickas, pasisakymas LR Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo 1992 m. liepos 23 d. 170-ame posėdyje, „Šimtas septyniasdešimtasis posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251688.

988 LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas, „Šimtas ketvirtasis posėdis“ (1991 m. sausio 22 d. stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/ portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251563.

989 Liucija Baškauskaitė, pasisakymas LR Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo 1992 m. sausio 22 d. 104-ame posėdyje, „Šimtas ketvirtasis posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/ portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251563.

990 Rimantas Sližys, pasisakymas LR Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo 1992 m. sausio 22 d. 104-ame posėdyje, „Šimtas ketvirtasis posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/ portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251563.

991 LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas, „Šimtas dvidešimt trečiasis posėdis“ (1991 m. vasario 12 d. stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/ legalAct/lt/TAK/TAIS.251409.

992 Rolandas Pavilionis, pasisakymas LR Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo 1991 m. vasario 12 d. 122-ame posėdyje, „Šimtas dvišeimt antrasis posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251408.

Atrodo, kad tokie privalumai universitetuose jau yra įrodyti.“[993] „*Kuo tada skiriasi nuo anksčiau buvusios universitetų struktūros? Niekuo!*“[994]

Vienas svarbiausių tikslų buvo mokslo ir studijų sistemų integracija. Nors vieningo sutarimo šiuo klausimu nebuvo nei akademinėje bendruomenėje, nei tarp politikų, integracija vyko, tai pagrindžiant siekiu užtikrinti aukštojo mokslo tarptautiškumą ir kokybę. Pasitelkiant baisios vietos topą, pabrėžiami buvusios sistemos trūkumai: „*Aukštųjų mokyklų vadovėliai atsilieka nuo mokslo laimėjimų 15-20 metų. Vadinasi, dėstytojas profesionalas [...] su tokiu atsilikimu ir rengia mums reikalingus specialistus. Tuo tarpu daugelis specialistų, ypač Mokslų akademijoj, beveik nedalyvauja mokymo procese. Todėl čia būtinas integracijos procesas.*“[995] Sutelkimo diskursyvi strategija pasitelkta siekiant suvienyti Mokslo akademijos ir universitetų mokslininkus bendram darbui: „*Šiuo laiku ypač svarbu, kad mes visi dirbtume kartu, kad tos sovietinės kategorijos kur mokslas ir kur mokymas, galų gale pražūtų. [...] Švedai, norvegai – visi mūsų kaimynai Europoj [...] dirba kartu.*“[996] Mokslo ir studijų integracijos procesas vyksta iki šiol, įgaudamas skirtingas formas ir keisdamas mokslo ir studijų institucijų tinklą.

Ne mažiau svarbus buvo ir tarptautinės orientacijos ir lietuvių kalbos bei kultūros prioriteto suderinimas. Pirmuosiuose aukštųjų mokyklų statutuose buvo įtvirtinta nuostata, kad jose dirbti gali tik Lietuvos piliečiai su išimtimis. Tokia nuostata iš pradžių buvo ir įstatymo projekte, tačiau tam pasipriešino dalis akademinės bendruomenės. Čia priešakyje stovėjo VDU rektorius Algirdas A. Avižienis, kuris Seime pabrėžė šios nuostatos ydingumą, pasiremdamas asmeniniu pavyzdžiu bei pabrėždamas sistemos uždarumo grėsmę: „*Mano nuomone, tokį užtikrinimą reikia duoti, neatsižvelgiant į jų lytį, rasę, politinius ir religinius įsitikinimus, tautybę ir pilietybę. Šis pilietybės klausimas buvo intensyviai ir daug svarstytas darbo grupėje. [...]Pats būdamas Amerikos piliečiu, aš negalėčiau dirbti universitete, kuris tokį draudimą turi įrašęs savo statute, nežiūrint į tai, kiek aš myliu Lietuvą ir kiek aš pasiryžęs jai dirbti. Pagalvokite, kad rengiamės įsijungti į laisvųjų pasaulio kraštų eiles. [...] Užtrenkiam duris visam Vakarų pasauliui atvykti mums į*

---

[993] Algirdas A. Avižienis, pasisakymas LR Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo 1991 m. vasario 12 d. 123-ame posėdyje, „Šimtas dvidešimt trečiasis posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/ legalAct/lt/TAK/TAIS.251409.

[994] Alfredas Smailys, pasisakymas LR Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo 1991 m. vasario 12 d. 123-ame posėdyje, „Šimtas dvivešimt trečiasis posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/ legalAct/lt/TAK/TAIS.251409.

[995] Sližys, pasisakymas104-ame posėdyje.

[996] Baškauskaitė, pasisakymas 104-ame posėdyje.

pagalbą.“[997] Galiausiai, įstatyme tik įtvirtintas prioritetas lietuvių kalbos ir kultūros tyrimams[998].

Politiniame diskurse dominavo Vakarų topas, kuris pasitelkiamas atsiribojant nuo sovietinės praeities ir pabrėžiant okupacijos žalą: „ *[...] sovietinis režimas Lietuvoje, Estijoje ir Latvijoje sukėlė sudėtingų, bet panašių švietimo, kultūros ir mokslo problemų, nuo kurių bendro sprendimo priklauso reali galimybė šioms šalims grįžti į Europos bendriją. [...] sistemų skirtingumas ir izoliavimas [...] stabdo greitą šiuolaikinių žinių skleidimą.*“[999] Siekta glaudžiai bendradarbiauti tiek su kitomis valstybėmis, tiek su tarptautinėmis organizacijomis, kas lėmė neoliberalių idėjų plitimą.

Finansavimo klausimas buvo sudėtingas, finansavimas švietimui mažėjo. Neigiamos pasekmės švietimui pabrėžtos per grėsmės topą*:* „*Tai mokslo potencialo sunaikinimas, tai naujų technologijų praradimas, tai pramonės tolesnė stagnacija ir galų gale tai biudžetinių įplaukų tolesnis mažėjimas*. *[...] Šiandieną universitetai vos kvėpuoja, apie mokslo vystymąsi šiandien ten nekalbama, kalbama apie jo išgyvenimą.*“[1000] Situaciją sunkino reglamentavimo vakuumas, o nemokamų studijų principas neatspindėjo labai ribotų valstybės finansinių galimybių.

Studijų finansavimo srityje nuo pat pradžių išryškėjo neribotos autonomijos trūkumai. Aukštosios mokyklos įvairiais būdais bandė apeiti nuostatą dėl nemokamų studijų – apmokestindavo neakivaizdinio skyriaus studentus, perlaikymus, rengimą stojamiesiems egzaminams ir pan.[1001] Tačiau visuotiniam studijų mokesčio įvedimui palaikymo nebuvo nei iš politikų, nei iš pačių aukštųjų mokyklų. Svarstant Konstitucijos projektą diskutuota tik dėl nemokamo aukštojo mokslo masto. Pasisakant už nemokamą mokslą naudojami pasaulinės praktikos, politinio naudingumo, ekonominio racionalumo ir socialinio teisingumo argumentai: „*Jeigu dabar leisime mokamą aukštąjį mokslą, neturtingų tėvų vaikams, kaip jie benorėtų mokytis ir kokie bebūtų talentingi, aukštosios mokyklos auditorijos bus*

---

997 Avižienis, pasisakymas 122-ame posėdyje.

998 „Lietuvos Respublikos Mokslo ir studijų įstatymas“, 22 straipsnis.

999 Baltijos Asamblėja, „Rekomendacijos dėl bendradarbiavimo vystant švietimą, kultūrą ir mokslą“ (priimta Rygoje, 1992 m. sausio 26 d.), *LR Seimo Švietimo ir mokslo komitetas.*

1000 Aloizas Sakalas, pasisakymas LR Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo 1992 m. vasario 21 d. 88-ame posėdyje, „Aštuoniasdešimt aštuntasis posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251348.

1001 Pavyzdžiui, LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas, „Aštuoniasdešimtasis posėdis“ (1990 m. birželio 12 d. stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251326; LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas, „Septyniasdešimt penktasis posėdis“ (1991 m. liepos 4 d. stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251816; LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas, „Aštuoniasdešimt trečiasis posėdis“ (1991 m. liepos 16 d. stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251824.

nepasiekiamos.“[1002] Aukštosios mokyklos siekė laisvės spręsti, kas teoriškai atitiko neoliberalią logiką, tačiau pats siūlymas rėmėsi ne neoliberaliu racionalumu – labiau susitelkta į visuomeninius aspektus, tokius kaip išsilavinimo vertė, universalumas ir prieinamumas[1003]. Galiausiai Konstitucijoje įtvirtinta kompromisinė Seimo nario Eduardo Vilko pasiūlyta formuluotė dėl gerai besimokančiųjų teisės į nemokamą aukštąjį mokslą[1004], kuri kelia diskusijas iki šių dienų.

Problemų kėlė ir mokslo finansavimas, kuris buvo „*be galo skurdus [...] skandalinga padėtis dėl menko [...] mokslininkų atlyginimo*“[1005] ir neužtikrinantis bazinių poreikių: „*Ar Vyriausybė garantuos, kad mokyklos, aukštosios mokyklos galės tęsti darbą? Ar nenutruks mokymasis ir studijos?*“[1006] Suvokiant, kad „*Lietuvos biudžetas nėra pajėgus staiga kelis kartus padidinti finansavimą mokslui*“[1007], siekiama įvesti „*daugiakanalį mokslo ir aukštųjų mokyklų finansavimą. [...] Tam tikri komercinio mokslo padaliniai ir aukštosiose mokyklose, ir moksliniuose institutuose turi išlikti*“[1008] Nors svarstytas konkursinio finansavimo modelis, nekonkursinis finansavimas matytas kaip užtikrinantis stabilumą: „*Neįmanomas staigus perėjimas prie konkursinio finansavimo. Moksliniuose institutuose dirbantys mokslininkai turi būti garantuoti, kad galės dirbti ne vienus metus. [...] Ir kad pagal tam tikrą sąrašą kai kurie moksliniai institutai turės išskirtinį statusą, jie gaus valstybės subsidijas.*“[1009] Nors idėja atsispindėjo Mokslo ir studijų įstatyme[1010], tačiau biudžetinio finansavimo skyrimo procedūros liko neaiškios ir nuolat kintančios pagal politinę valią ar aukštųjų mokyklų interesus.

1002 Stanoslovas Gediminas Ilgūnas, pasisakymas LR Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo 1991 m. liepos 9 d. 78-jame posėdyje, „Septyniasdešimt aštuntasis posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251819.

1003 LR Aukščiausiosios Taryba-Atkuriamasis Seimas, „Septyniasdešimt aštuntasis posėdis“ (1991 m. liepos 9 d. stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251819.

1004 LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas, „Devyniasdešimtasis posėdis“ (1991 m. liepos 24 d. stenograma). https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251598.

1005 Rimantas Sližys, pasisakymas104-ame posėdyje.

1006 Liudvikas Saulius Razma, pasisakymas LR Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo 1992 m. spalio 10 d. 15-jame posėdyje, „Penkioliktasis posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251057.

1007 Sližys, pasisakymas104-ame posėdyje.

1008 Ibid.

1009 Ibid.

1010 „LR Mokslo ir studijų įstatymas“, 24 straipsnis (1991 m. vasario 12 d. Nr. I-1052).

5.2.2. Mokslo ir studijų institucijų tinklo pertvarka

Lietuvos mokslo ir studijų institucijų tinklas pradėtas formuoti pagal nepriklausomos Lietuvos poreikius[1011]. Per 1990–1992 m. laikotarpį įsteigtos dvi naujos aukštosios mokyklos – KU ir Lietuvos policijos akademija, dalis aukštųjų mokyklų atsisakė padalinių kituose miestuose (KTU, Šiaulių pedagogikos institutas, Lietuvos muzikos akademija)[1012], pradėta mokslo institutų tinklo pertvarka, dalis specializuotų aukštųjų mokyklų tapo universitetais. 1992 m. pradėti Krašto apsaugos akademijos steigimo darbai. Šie pokyčiai vyko be aiškios strategijos, tiesiog prisitaikant prie naujos realybės.

Atkūrus nepriklausomybę Lietuvoje buvo du universitetai – VU ir VDU. Jie buvo pagrindiniais pertvarkos „vedliai“ – VU simbolizavo vidinį pasipriešinimą sovietinei sistemai, o VDU – išorinio pasipriešinimą ir vakarietišką aukštojo mokslo tradiciją. Šių universitetų idėjomis rėmėsi aukštojo mokslo valdymo praktika ir politikos kryptis.

Išskirtinė VU padėtis išryškėjo greitai – jau 1990 m. birželį Seime pristatytas VU Statutas. Šio universiteto išskirtinumas konstruojamas per istorinį topą, pabrėžiant istorinę kilmę[1013]. VU autoritetas suvokiamas kaip savaime suprantamas dalykas: *„[...] Vilniaus universitetas yra Vilniaus universitetas.*“[1014] Jis stiprinamas pabrėžiant, kad VU okupacijos laikotarpiu saugojo vakarietiško aukštojo mokslo tradiciją: „*Pavyko išsaugoti tik nedidelę dalį tradicijų, tačiau visą laiką ruseno viltis turėti savo Vilniaus universiteto statutą. [...] Atsižvelgiant į Universiteto reikšmę Lietuvos kultūrai ir mokslui, grąžinant šimtametes humanistines tradicijas turinčiam Universitetui autonomiją, siūloma patvirtinti jo statutą, [...] suteikiant šiam teisiniam aktui įstatymo galią.*“[1015] Statuto projektas buvo pristatytas kaip sistemos atsinaujinimo ir modernizacijos prielaida – neribota autonomija tapo aukštojo

[1011] Zulumskytė, „Aukštųjų mokyklų sistema Lietuvoje“, 115. Atkūrus nepriklausomybę Lietuvoje veikė 13 aukštųjų mokyklų ir 67 mokslo institutai su padaliniais.

[1012] *Lietuvos aukštojo mokslo finansavimas naujajame tūkstantmetyje: Poleminė knyga*, ES PHARE (2000), 36.

[1013] LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas, „Septyniasdešimt devintasis posėdis“ (1990 m. birželio 7 d. stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251324.

[1014] Jonas Kubilius, pasisakymas LR Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo 1990 m. birželio 12 d. 80-jame posėdyje, „Aštuoniasdešimtasis posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251326.

[1015] Jonas Kubilius, pasisakymas LR Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo 1991 m. birželio 7 d. 79-jame posėdyje, „Septyniasdešimt devintasis posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251324.

mokslo reformos vizija, tuo pačiu dominuojančia rektoriaus padėtimi tarsi išlaikant sistemos *status quo*[1016].

Statuto priėmimo procedūra ir laikas dar labiau normalizavo dominuojančią VU padėtį. VU statutas tapo pirmuoju aukštojo mokslo srities įstatymu po nepriklausomybės atgavimo ir buvo priimtas anksčiau nei Mokslo ir studijų įstatymas. Nors šis faktas kėlė diskusijas politinėje erdvėje, tačiau pasiduota VU spaudimui ir statutas priimtas gavus pažadą vėliau jį koreguoti pagal Mokslo ir studijų įstatymą[1017]. Visų kitų universitetų statutus nuspręsta tvirtinti Seimo nutarimu jau po Mokslo ir studijų įstatymo priėmimo[1018]. Tai lėmė VU valdymo praktikos įtvirtintos kaip veiklos standartas („*Universitetas – tai tokia organizacija, į kurią visuomet žiūri, lygiuojasi, stengiasi perimti patirtį visos kitos aukštosios mokyklos.*“[1019]) ir pirmasis reformos žingsnis („*Kai dėl Universiteto statuto lyginimo su kitais statutais ir prigretinimo, tai, matyt, labai sunku prigretinti, juo labiau kad kiaušinio ir vištos niekas nelygina. [...] Tai yra svarbiausios Lietuvos aukštosios mokyklos, kurią reikės rekonstruoti be kalbų, statutas.*“[1020]). Šis VU dominavimas užkirto kelią alternatyvių valdymo modelių paieškai.

Politinėje erdvėje įtakingas buvo ir VDU. Jis buvo tam tikra atsvara VU ir naujo europietiško Lietuvos aukštojo mokslo raidos etapo simbolis[1021]. Šis „*beveik tarptautinis universitetas*“[1022] atstovavo vakarietišką aukštojo mokslo raidos kryptį. VDU rektorius Algirdas A. Avižienis, pasinaudodamas savo kaip užsienio mokslininko autoritetu bei tarptautine patirtimi, priimant Mokslo ir studijų įstatymą pasisakė už tarptautinėmis praktikos grįsto valdymo įtvirtinimą, itin ženkliai prisidėjo formuojant nuomonę, kad turi būti

---

1016 LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas, „Aštuoniasdešimt pirmasis posėdis“ (1990 m. birželio 12 d. stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251327.

1017 LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas, „Aštuoniasdešimtasis posėdis“ (1990 m. birželio 12 d., stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/ portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251326.

1018 Statuto tvirtinimo išimtis padaryta ir Lietuvos policijos akademijai bei naujai steigiamam Klaipėdos universitetui Kitų statutų tvirtinimas priėmus Mokslo ir studijų įstatymą užtruko ir likusių 13 aukštųjų mokyklų statutai pradėti tvirtinti tik 1992 m. vasarą. Tai iš dalies sulėtino aukštųjų mokyklų vidines pertvarkas, kadangi jų juridinis statusas nebuvo iki galo sutvarkytas. Nepaisant to, buvo nuosekliai laikomasi autonomijos principo ir statutai tvirtinami tokie, kokie pateikiami parlamentui, darant prielaidą, kad toks statuto variantas tinkamiausias konkrečiai akademinei bendruomenei.

1019 Mečislovas Treinys, pasisakymas LR Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo 1990 m. birželio 12 d. 80-jame posėdyje, „Aštuoniasdešimtasis posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251326.

1020 Kęstutis Glaveckas, pasisakymas LR Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo 1990 m. birželio 12 d. 80-jame posėdyje, „Aštuoniasdešimtasis posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251326.

1021 Zulumskytė, „Aukštųjų mokyklų sistema Lietuvoje“, 115.

1022 Liudvikas N. Rasimavičius, pasisakymas LR Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo 1990 m. lapkričio 29 d. 57-jame posėdyje, „Penkiasdešimt septintasis posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251171.

atsisakyta žinybinio ministerijų pavaldume esančio mokslo, užtikrinant visoms mokslo ir studijų institucijoms autonomiją ir akademinę laisvę, suteikiant LMT svarbų vaidmenį aukštojo mokslo sistemos valdyme[1023].

Kauno politechnikos institutas ir Vilniaus inžinerinis statybos institutas pirmaisiais nepriklausomybės metais buvo pervadinti į universitetus. Taip sukurtas KTU bei Vilniaus technikos universitetas, kurių statutai buvo patvirtinti 1992 m. liepos 2 d.[1024] Tą pačią dieną patvirtintas ir VDA statutas[1025].

Sovietinėje sistemoje ypatingoje padėtyje buvo žemės ūkio mokslas, šios srities mokslo ir studijų institucijų tinklas buvo labai platus, jų valdymas ir finansavimas atskirtas nuo likusios mokslo ir studijų sistemos[1026]. Taigi, atkūrus nepriklausomybę veikė Žemės ūkio akademija, Veterinarijos akademija ir mokslo institutų tinklas, kuriuos jungė Žemės ūkio mokslo akademija prie Žemės ūkio ministerijos. Nors siekta išlaikyti išskirtinę šio sektoriaus padėtį („*[...]* (*Mokslo ir studijų įstatymas* – aut. past.) *gal iš tikrųjų yra pakankamai pažangus. [...] Tačiau, kiek aš į įstatymą žiūriu, bandau surasti, kaip bus su žemės ūkio mokslu. Ir visiškai nematau jam jokios vietos ir jokios perspektyvos*.“[1027]), politinio palaikymo tokia iniciatyva nesulaukė ir šios srities mokslo ir studijų įstaigos integruotos į bendrą mokslo ir studijų sistemą, 1992 m. patvirtintas Lietuvos Žemės ūkio akademijos statutas[1028].

Buvo pertvarkytas ir pedagogų rengimas. Nuspręsta, kad pedagogų rengimu turi užsiimti aukštosios mokyklos, tačiau kilo diskusija dėl pedagogų kvalifikacijos kėlimo. Lietuvos mokslo koordinacinė komisija, LURK ir Seimo atstovai manė, kad tiek pedagogų rengimas, tiek jų kvalifikacijos kėlimas yra išimtinai aukštųjų mokyklų atsakomybė. Tuo tarpu Kultūros ir švietimo ministerija pasisakė už buvusios sistemos išlaikymą, paliekant kvalifikacijos kėlimą ministerijai pavaldžiam institutui ir šią poziciją sugebėjo

---

1023 LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas, „Šimtas dvidešimt antrasis posėdis“ (1991 m. vasario 12 d. stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/ legalAct/lt/TAK/TAIS.251408.

1024 LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas, „Nutarimas Nr. I-2710 dėl Kauno technologijos universiteto statuto“, *Teisės aktų registras* (1992 m. liepos 2 d.); LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas, „Nutarimas Nr. I-2713 dėl Vilniaus technikos universiteto statuto“, *Teisės aktų registras* (1992 m. liepos 2 d.).

1025 LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas, „Nutarimas Nr. I-2711 dėl Vilniaus dailės akademijos statuto“, *Teisės aktų registras* (1992 m. liepos 2 d.).

1026 Žemės ūkio mokslas iki nepriklausomybės atkūrimo buvo Sovietų Sąjungos tiesioginiame pavaldume ir nepriklausė nacionalinei sistemai. Žemės ūkio mokslo finansavimą sudarė dvi dalys – mažesnę dalį sudarė biudžetiniai asignavimai, didesnė dalis buvo skiriama iš surinktų žemės ūkio lėšų.

1027 Leonas Milčius, pasisakymas LR Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo 1991 m. sausio 22 d. 105-jame posėdyje, „Šimtas penktasis posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251231.

1028 LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas, „Nutarimas Nr. I-2712 Dėl Lietuvos žemės ūkio akademijos statuto“, *Teisės aktų registras* (1992 m. liepos 2 d.).

apginti[1029]. Vilniaus pedagoginis institutas 1992 m. tvirtinant statutą pervadintas universitetu[1030].

Atsižvelgiant į tai, kad mokslo institutų tinklas buvo sukurtas visos Sovietų Sąjungos poreikių tenkinimui, jo pertvarkos klausimas buvo sudėtingas. Mokslo ir studijų įstatyme apibrėžta pagrindinė mokslo institutų funkcija ir bendradarbiavimo su aukštosiomis mokyklomis sritys. Mokslo institutų klausimai perduoti spręsti Vyriausybei, kuri 1991 m. patvirtino tipinius valstybinių mokslo įstaigų nuostatus[1031], taip pradėdama valdymo ir tinklo pertvarką. Mokslo institutų skaičius buvo mažinamas leidžiant dalį institutų privatizuoti, o kitą dalį paskelbiant valstybiniais ir skiriant valstybės finansavimą.

Atsisakyta Vilniuje veikusios aukštosios partinės ir vadovų rengimo aukštųjų mokyklų. Vadovų rengimo aukštąsias mokyklas, kurios veikė prie atskirų ministerijų ir vykdė vadovais siekiančių tapti asmenų kvalifikacijos kėlimą ir perkvalifikavimą, planuota pertvarkyti. Iš pradžių šios mokyklos reorganizuotos ir joms leista veikti toliau, šalia kvalifikacijos kėlimo paslaugų numatyta, kad jos vykdys ir mokslinę veiklą vadybos srityje. Tačiau atsisakius tarpžinybinės mokslo institucijų sistemos, jos panaikintos kaip neatitinkančios Mokslo ir studijų įstatymo reikalavimų. Aukštoji žemės ūkio vadovų mokykla buvo likviduota[1032], Lietuvos vadybos akademija veikė beveik metus, o vėliau nuspręsta studentus perkelti į KTU ir VDU, turtas perduotas Vilniaus technikos universitetui ir KTU[1033].

Vilniaus aukštoji partinė mokykla panaikinta iškart po nepriklausomybės atgavimo, priimtas sprendimas nepripažinti šios institucijos išduotų diplomų[1034]. Dalis Seimo narių ragino tokio išsilavinimo pripažinimą palikti aukštųjų mokyklų sprendimui arba dėl pripažinimo spręsti vykdant visuotinę nostrifikaciją, šios idėjos atmestos, sprendimą argumentuojant neatitikimu Vakarų standartams: „ *[...] numatyti aukštajai TSKP partinei nomenklatūrai ir perėję per tam tikrą KGB tinklą.*“[1035]

1029 LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas, „Šešiasdešimt trečiasis posėdis“ (1991 m. birželio 18 d., stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/ lt/TAK/TAIS.251787.

1030 LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas, „Nutarimas Nr. I-2714 Dėl Vilniaus pedagoginio universiteto statuto“, *Teisės aktų registras* (1992 m. liepos 2 d.).

1031 LR Vyriausybė, „Nutarimas Nr. 283 Dėl tipinių valstybinės mokslo įstaigos įstatų“, *Teisės aktų registras* (1991 m. liepos 17 d.).

1032 LR Vyriausybė, „Potvarkis Nr. 103p“, *Teisės aktų registras* (1992 m. sausio 31 d.).

1033 LR Vyriausybė, „Nutarimas Nr. 8: Dėl Lietuvos vadybos akademijos įsipareigojimų tęstinumo“, *Teisės aktų registras* (1992 m. sausio 8 d.).

1034 LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas, „Nutarimas Nr. I-690 Dėl aukštųjų partinių mokyklų diplomų nepripažinimo“, *Teisės aktų registras* (1990 m. spalio 18 d.).

1035 Stanoslovas Gediminas Ilgūnas, pasisakymas LR Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo 1990 m. spalio 18 d. 30-jame posėdyje, „Trisdešimtasis posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.250995.

Lenkų tautinė mažuma siekė turėti lenkišką universitetą, į ką žiūrėta atsargiai. Lietuvos lenkai tikėjosi, kad 1970 m. uždarytas Pedagoginis institutas lenkų kalba, bus atkurtas kaip fakultetas Pedagoginiame institute: „*Kaip ir visi žmonės, nori vartoti savo gimtąją kalbą, ja įsigyti ne tik vidurinį, bet ir aukštąjį išsilavinimą, tinkamai spręsti ekonominius, socialinius, švietimo, kultūros ir kitus klausimus.*“[1036] Lenkiškos aukštosios mokyklos steigimas grįstas istoriniais ir socialinio teisingumo argumentais: „*Bet aš jums pasakysiu – mes, lenkai, turėtume kur kas daugiau inteligentų, jeigu būtų sudaryta tokia net masinė galimybė mokytis aukštojoje mokykloje. [...] su inteligentija apskritai nėra problemų.*“[1037] Tačiau, patyrusios rusifikaciją Lietuvos aukštosios mokyklos siekė apsaugoti dėstymą lietuvių kalba ir ją įtvirtinti kaip pagrindinę dėstomąją kalbą, suteikiant kelerių metų pereinamąjį laikotarpį tautinių mažumų prisitaikymui: „ *[...] tie lietuviškai nemoką žmonės už kelerių metų pakankamai gerai kalbės lietuviškai. Pagaliau negi jie gali būti pusiau inteligentai: gyventi Lietuvoje ir nemokėti lietuvių kalbos?*“[1038] Nepaisant pastangų, lenkų tautinės mažumos noras turėti savo aukštąją mokyklą buvo matomas kaip nesavalaikis ir keliantis įtampas. Buvo nuspręsta „ *[...] užtikrinti vienodas ir lygias galimybes visų tautinių mažumų jaunimui įgyti aukštąjį mokslą Lietuvos Respublikos aukštosiose mokyklose*.“[1039] ir sudaryti tarptautines sutartis su kaimyninėmis šalimis dėl specialistų rengimo ir mainų tose šalyse. Šio sprendimo įgyvendinimas taip pat buvo vilkinamas ir nesklandus, o tai kūrė papildomas įtampas su lenkų tautine mažuma.

Šiuo laikotarpiu dėl skirtingų priežasčių įkurtos dvi naujos aukštosios mokyklos. Atkūrus nepriklausomybę pradėta kalbėti apie KU steigimą. Vyriausybė kartu su Klaipėdos miesto Taryba pasiūlė šį universitetą steigti nuo 1991 m.[1040] Universitetas buvo kuriamas sujungiant tuo metu Klaipėdoje veikusių kitų mokslo ir studijų institucijų – Kauno politechnikos instituto, Šiaulių pedagoginio instituto, VDA, Valstybinės konservatorijos – padalinius ir Mokslo akademijos ekologinį centrą. KU buvo kuriamas kaip mažas regioninis universitetas, kuriame sujungiamos techninio ir humanitarinio

[1036] Stanislavas Akanovičius, pasisakymas LR Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo 1990 m. birželio 20 d. 86-jame posėdyje, „Aštuoniasdešimt šeštasis posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251303.

[1037] Česlav Okinčic, pasisakymas LR Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo 1990 m. rugpjūčio 22 d. 6-jame posėdyje, „Šeštasis posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251728.

[1038] Jonas Kubilius, pasisakymas 79-jame posėdyje.

[1039] LR Vyriausybė, „Nutarimas Nr. 312 Dėl Lietuvoje gyvenančių tautinių mažumų vidurinio, aukštesniojo ir aukštojo mokslo įgijimo sąlygų“, *Teisės aktų registras* (1991 m. liepos 31 d.).

[1040] LR Vyriausybė, „Nutarimas Nr. 299 Dėl Klaipėdos universiteto steigimo“, *Teisės aktų registras* (1990 m. rugsėjo 28 d.).

pobūdžio disciplinos, vystomi jūriniai tyrimai[1041]. Jis veiklą pradėjo turėdamas tris fakultetus – Technikos, Pedagogikos bei Gamtos ir humanitarinių mokslų.

KU steigimas buvo grindžiamas regiono poreikių diskursu, pabrėžiant plataus profilio specialistų, kurie atlieptų Vakarų Lietuvos poreikius bei skirtų didesnį dėmesį jūriniams tyrimams, reikalingumą. Universiteto kūrimas taip pat rėmėsi istoriniu ir išskirtinumo topais, siekta „*atgaivinti ir pratęsti gilias buvusio Karaliaučiaus universiteto lituanistines tradicijas, praturtinti visos Lietuvos kultūrą Žemaitijos, Mažosios Lietuvos, visos Vakarų Lietuvos patirtimi.*“[1042] Šalia pasitelktas efektyvumo diskursas – lėšų taupymas gerinant studijų kokybę, racionalesnis veiklos organizavimas ir tinklo išdėstymas, užsienio praktikų pavyzdžiai: „*Jeigu Lietuva orientuojasi į nedideles Vakarų Europos šalis (Skandinavijos, Beneliukso šalys), tai mes turėtume organizuoti ir panašią aukštojo mokslo sistemą. O tose šalyse yra maždaug tokia proporcija [...] sakysime, Olandijoje yra 14 milijonų gyventojų. Yra 13 universitetų ir 13 instituto tipo aukštųjų mokyklų.*“[1043] Pasitelktas ir grėsmės topas, kad nevystant jūrinės pramonės šis sektorius remsis tik Rusijos specialistais[1044].

Atsiradus poreikiui užtikrinti vidaus reikalų sistemos specialistų rengimą buvo įkurta Lietuvos policijos akademija. Tuometinio Vidaus reikalų ministro teigimu, 1990 m. trūko virš tūkstančio specialistų: „*Iki šiol veikianti sistema nesugebėjo ir nesugebės ateityje paruošti specialistų. [...] Profesionalai, kurie išaugtų akademijoje po vidurinės mokyklos baigimo [...] ateityje galėtų papildyti reikalingų specialistų gretas.*“[1045] Šie specialistai turėjo padėti spręsti nusikalstamumo kontrolės problema. Vizijoje numatyta rengti profesionalius vidaus reikalų sistemos pareigūnus ir karininkus, todėl reikėjo aukštosios mokyklos, galinčios juos rengti ar perkvalifikuoti pagal nepriklausomos Lietuvos poreikius.

Policijos akademija įsteigta Vyriausybės iniciatyva. Minsko aukštosios mokyklos Vilniaus fakulteto ir specialiųjų Kauno ir Vilniaus vidurinių

[1041] LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas, „Dvidešimt antrasis posėdis“ (1990 m. spalio 5 d. stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/ TAK/TAIS.250977.

[1042] Alfonsas Žalys, pasisakymas LR Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo 1990 m. spalio 5 d. 22-jame posėdyje, „Dvidešimt antrasis posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/ TAK/TAIS.250977.

[1043] Bronislavas J. Kuzmickas, pasisakymas LR Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo 1990 m. spalio 5 d. 22-jame posėdyje, „Dvidešimt antrasis posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/ TAK/TAIS.250977.

[1044] LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas, „Dvidešimt antrasis posėdis“ (1990 m. spalio 5 d. stenograma).

[1045] Marijonas Misiukonis, pasisakymas LR Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo 1990 m. liepos 3 d. 96-jame posėdyje, „Devyniasdešimt šeštasis posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251598.

mokyklų pagrindu formuojama aukštosios mokyklos lygio Vilniaus milicijos (policijos) akademija, kurios steigimu rūpinosi Vidaus reikalų ministerija[1046]. Specialistų poreikis buvo toks didelis, kad šios akademijos statutas buvo priimtas anksčiau nei Mokslo ir studijų įstatymas ir vėliau pataisytas, išplečiant akademinį institucijos profilį[1047]. Nors ir visiškai neišėjo iš Vidaus reikalų ministerijos valdymo srities, Policijos akademija gavo didesnę autonomiją veikti ir disponuoti skirtu valstybės finansavimu.

Iš karto paskelbus nepriklausomybę, Lietuvoje prasidėjo aukštojo mokslo neoliberalizavimo procesas, kuris skyrėsi nuo vykusio Vakaruose. Išsilaisvinusios posovietinės šalys idealizuotai ir naiviai suprato laisvą rinką, tiesiogiai ją susiejant su demokratija. Atkūrus nepriklausomybę sovietinė valstybės valdymo sistema nebeveikė, tad naują sistemą bandyta kurti pagal laisvės, demokratijos ir rinkos idėjas. Tačiau tai buvo problematiška, nes išsilaisvinus iš tiesioginės centralizuotos kontrolės niekas neturėjo valdymo patirties, ypač diegiant niuansuotas nutolusios kontrolės ir valdymo praktikas, būdingas neoliberalizmui. Vakaruose neoliberalios idėjos įsitvirtino ant gerovės valstybės pamatų, o Lietuvoje laisvos rinkos idėja tapo valdymo sistemos kūrimo pamatu. Būtent tai ir lėmė kitokią nei Vakaruose aukštojo mokslo raidą.

Sovietinis decentralizuotas aukštojo mokslo valdymas iš karto pakeistas demokratiniu. Toks žingsnis buvo dėsningas, nes centralizuotos kontrolės mechanizmas jau buvo iširęs, o rinkos ekonomikos santykiai valstybėje dar tik formavosi. Nesant valdymo sistemos, atsirado erdvė akademiniam elitui išplėsti savo galias politinėje erdvėje ir įtvirtinti savo statusą visuomenėje. Šis procesas vyko plėtojantis demokratijos ir Vakarų krypties diskursams, tačiau žinojimo sistema, susijusi su savęs valdymu ir valdymo racionalumu nebuvo taip lengvai pakeičiama, tam tikros sovietinės praktikos išliko aukštojo mokslo sistemoje. Dėl šios priežasties VDU ir VU turėjo labai skirtingas vizijas, kaip turėtų atrodyti aukštojo mokslo valdymas. VDU vizija sovietinėje sistemoje veikusioms aukštosioms mokykloms atrodė nesuprantama, o VU atstovaujama sovietinė tvarka jau buvo pasenusi. Todėl autonomiškas, valstybės kontrole neužtikrintas valdymo modelis buvo dėsningas pereinamajam laikotarpiui.

Neribota autonomija ir kontrolės nebuvimas lėmė, kad aukštosios mokyklos susikoncentravo į savo statuso įtvirtinimą. Tai paaiškina ir šio laikotarpio tinklo formavimo tendencijas, kurios, viena vertus buvo paremtos valstybės poreikiais (Policijos akademijos ir Klaipėdos universiteto steigimas)

[1046] LR Vyriausybė, „Nutarimas Nr. 145: Dėl Vilniaus milicijos (policijos) akademijos steigimo“, *Teisės aktų registras* (1990 m. balandžio 28 d.).

[1047] LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas, „Nutarimas Nr. I-1311 Dėl Lietuvos policijos akademijos statuto patvirtinimo“, *Teisės aktų registras* (1991 m. gegužės 14 d.).

ir ekonomine realybe (dalies mokslo institutų privatizavimas), bet kita vertus, aukštųjų mokyklų siekiu įgyti ir įtvirtinti savo politinę galią ir statusą (specializuotų aukštųjų mokyklų pervadinimas universitetais – KTU, Vilniaus technikos universitetas, VPU). Universitetizacijos logika buvo paprasta – siekiant išlikti nestabilioje ir neaiškioje valdymo sistemoje, politinė galia ir statusas visuomenėje buvo būtini. Tuo metu „universiteto“ statusas buvo aukštesnis nei specializuotų aukštųjų mokyklų, todėl aukštosios mokyklos persivadino universitetais.

5.3. Nepriklausomos Lietuvos aukštojo mokslo sistemos kontūrai (1992–1996)

„Aukštųjų mokyklų iškabos skubiai
pakeistos į universitetus ir akademijas.“[1048]

Po 1992 m. Seimo rinkimų naująją Vyriausybę suformavo kairiosios krypties Lietuvos demokratinė Darbo partija, valdžioje išlikusi iki 1996 m. Tačiau politinis stabilumas buvo menkas, nes per Seimo kadenciją pasikeitė trys Vyriausybės. Kultūros ir švietimo ministru iš pradžių buvo paskirtas valdančiosios partijos narys Dainius Trinkūnas. Tačiau ministeriją reorganizavus į dvi atskiras Kultūros bei Švietimo ir mokslo ministerijas, Dainius Trinkūnas, turintis didesnę patirtį kultūros srityje, tapo kultūros ministru. Tuo tarpu švietimo ir mokslo ministru tapo nepartinis Vladislavas Domarkas, dirbęs ministru iki Seimo kadencijos pabaigos. Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komitetui visus ketverius metus vadovavo Bronislovas Genzelis. Vladislavas Domarkas buvo KTU, o Bronislovas Genzelis VU profesoriai.

Nepaisant Vyriausybės pasikeitimų, aukštojo mokslo politikos kryptis išliko panaši. Numatyta tęsti aukštojo mokslo reformą, tobulinti finansavimo sistemą, skatinti mokslo ir studijų integraciją, plėsti tarptautinį bendradarbiavimą, glaudinti rinkos ir aukštojo mokslo ryšį[1049]. Mokslo plėtra susieta su Lietuvos kaip vakarietiškos valstybės ateitimi: „*Mūsų ateitis didele dalimi priklauso nuo to, kaip pavyks išsaugoti ir plėtoti mokslą. <...> Jeigu*

[1048] Algirdas M. Brazauskas, pasisakymas LR Seimo 1994 m. vasario 10 d. 69-jame posėdyje, „Šešiasdešimt devintasis posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.237221.

[1049] LR Seimas, „Nutarimas Nr. I-23 dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“, *Teisės aktų registras* (1992 m. gruodžio 17 d.); LR Seimas, „Nutarimas Nr. I-534 dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“, *Teisės aktų registras* (1994 m. liepos 12 d.); LR Seimas, „Nutarimas Nr. I-1242 dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“, *Teisės aktų registras* (1996 m. kovo 19 d.).

norime prilygti Europos standartams, aukštąjį mokslą baigusių specialistų mūsų šaliai reikėtų vos ne du kartus daugiau, negu jų rengiame dabar.“[1050]

Pradėjo ryškėti skirtumai tarp kairiųjų ir dešiniųjų politikų aukštojo mokslo vizijos, tam tikri aukštojo mokslo klausimai tapo labiau politizuoti. Dešinieji politikai rėmė tarptautinių organizacijų modernizacijos viziją, paremtą neoliberaliuoju racionalumu. Kairieji pasisakė už nuosaikesnę aukštojo mokslo sistemos modernizaciją bei galimybę palikti tam tikras veikiančias sovietmečio praktikas. Šį požiūrių skirtumą gerai atspindėjo partinių mokyklų diplomų pripažinimo klausimas, valdančiųjų inciatyva grąžintas į politinę darbotvarkę. Buvo siekiama normalizuoti tam tikras sovietinio laikotarpio praktikas, pasitelkiant pasikeitusių istorinių aplinkybių ir palyginimų topus: „*Atminkime istoriją. Į tas mokyklas buvo atrenkami patys gabiausi ūkiniai darbuotojai [...] ne nuskriaudimas tų, kurių diplomus panaikino, [...] bet čia yra valstybės, kuri nepripažįsta žmogaus teisių, gėda.*“[1051] „*[...]ne visi galėjo įstoti, kadangi tai buvo ideologizuota. [...] Bet mes ir Pedagoginiame institute, ir Universitete turėjome_specialias mandatines komisijas.*“[1052] Tuo tarpu opozicijoje esantys dešinieji siekė atsisieti nuo sovietinių laikų per baisios vietos topą: „*[...] grupelei žmonių suteikti tam tikras privilegijas, kokiomis jie naudojosi anksčiau, sovietiniais laikais.*“[1053] „*[...] vyksta kažkokia restauracija to, kas buvo.*“[1054]. Galutinį žodį šioje diskusijoje tarė Konstitucinis teismas, pripažinęs, kad universitetinis išsilavinimas negali būti prilyginamas žinybinėse aukštosiose mokyklose įgytam išsilavinimui[1055]. Pradėjęs kadenciją 1996 m. išrinktas Seimas priėmė įstatymą dėl Aukštųjų partinių mokyklų diplomų nepripažinimo, kuris galioja iki šiol[1056].

Aukštojo mokslo politikoje dominavo krizės diskursas, susietas su finansų stygiumi, valdymo ir finansavimo sistemos problemomis. Šis diskursas

---

1050 Brazauskas, pasisakymas 69-jame posėdyje.

1051 Albinas Albertynas, pasisakymas LR Seimo 1994 m. gruodžio 15 d. 48-jame posėdyje, „Keturiasdešimt aštuntasis posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.239031.

1052 Mindaugas Stakvilevičius, pasisakymas LR Seimo 1994 m. gruodžio 15 d. 48-jame posėdyje, „Keturiasdešimt aštuntasis posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.239031.

1053 Vytautas Landsbergis, pasisakymas LR Seimo 1994 m. liepos 18 d. 71-jame posėdyje, „Septyniasdešimt pirmasis posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.238860.

1054 Rimantas J. Dagys, pasisakymas LR Seimo 1994 m. gruodžio 15 d. 48-jame posėdyje, „Keturiasdešimt aštuntasis posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.239031.

1055 LR Konstitucinis Teismas, „Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo 10 straipsnio 1 dalies, 15 straipsnio 2 dalies, 23 straipsnio 3 dalies, 25 straipsnio 4 dalies, 40 straipsnio 1 dalies bei 41 straipsnio 2, 4 ir 5 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, *Teisės aktų registras* (1996 m. liepos 10 d.).

1056 LR Seimas, „Lietuvos Respublikos įstatymas dėl aukštųjų partinių mokyklų diplomų nepripažinimo“, *Teisės aktų registras* (1996 m. gruodžio 23 d., Nr. VIII-62).

formuojamas per grėsmės („*Dar vienas tragiškas dalykas [...] pasikeitė energetikos kainos.*“[1057]), nelaimės („*[...] vieni inteligentai buvo išvežti į Sibirą, kiti pabėgo į Vakarus, o dabar numatomas galutinis inteligentijos sunaikinimas.*“[1058]), pasekmių („*Jeigu bus priimtas štai toksai biudžetas, tai bus galutinai sunaikintas Lietuvos mokslas, studijos ir sunaikinta Lietuvos inteligentija bei jos rengimo galimybės*.“[1059]) ir grėsmės topus („*[...] jaunasis mokslininkas [...] gaus mažiau arba tiek pat kaip šlavėjas. [...]Mes neturėsime nei doktorantų, nei jaunų mokslininkų, nieko.*“[1060]) Tačiau krizės diskursas turėjo ir vienijimo poveikį, sutelkiant visus bendram darbui: „*[...] tik sutartinai spręsdami visus šiuos klausimus, pajėgsime bent kiek atsispirti.*“[1061]

5.3.1. Tarptautinis bendradarbiavimas

Iš karto atkūrus nepriklausomybę Lietuva siekė įsitraukti į tarptautinę aukštojo mokslo erdvę. Tai buvo daroma įvairiais būdais – per dvišales sutartis dėl bendradarbiavimo mokslo srityje, per daugiašalius susitarimus, kuriamas bendras aukštojo mokslo erdves su Baltijos ar Šiaurės šalimis, aktyviai siekiant narystės ES ir priimant ekspertus iš įvairių tarptautinių organizacijų ir vakarų šalių. Kaip vėliau pastebėjo EBPO ekspertai, „*Šalies integracija į europines ir euroatlantines struktūras yra politikos prioritetas. Siekiant paskatinti procesą daromos esminės reformos visuose sektoriuose*.“[1062]

Tarptautinės integracijos siekis per „Vakarų šalių“ diskursą, atsispindėjo ir politinėje erdvėje. Lietuvos politinėje vaizduotėje Vakarai buvo matomi kaip tam tikras vertinimo matas („*Siūlau nežengti tokio žingsnio, kuris reikštų mūsų apsijuokimą prieš Europą.*“[1063]), kontrolės mechanizmas („*Vadinasi, pasaulis*

1057 Arimantas J. Raškinis, pasisakymas LR Seimo 1993 m. sausio 21 d. 28-jame posėdyje, „Dvidešimt aštuntasis posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.235569.

1058 Arimantas J. Raškinis, pasisakymas LR Seimo 1993 m. rugsėjo 28 d. 12-jame posėdyje, „Dvyliktasis posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/ legalAct/lt/TAK/TAIS.236969.

1059 Raškinis, pasisakymas 28-jame posėdyje.

1060 Arimantas J. Raškinis, pasisakymas LR Seimo 1995 m. lapkričio 30 d. 37-jame posėdyje, „Trisdešimt septintasis posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.240192.

1061 Algirdas M. Brazauskas, pasisakymas LR Seimo 1993 m. sausio 21 d. 29-jame posėdyje, „Dvidešimt devintasis posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.235577.

1062 OECD, *Reviews of National Policies for Education: Lithuania 2002* (OECD Publishing, 2002), 200.

1063 Vytautas Landsbergis, pasisakymas LR Seimo 1994 m. gruodžio 19 d. 49-jame posėdyje, „Keturiasdešimt devintasis posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.239032.

stebi“[1064]), siekiamybė („*Jeigu norime prilygti Europos standartams...*“[1065]). Šio laikotarpio tarptautinės bendradarbiavimo iniciatyvos buvo dar vienas žingsnis link vakarietiškos aukštojo mokslo sistemos.

1992 m. Lietuva pradėjo dalyvauti Europos Bendrijos TEMPUS programoje, buvo įsteigta atskira tarnyba šios programos koordinavimui[1066], paskirta UNESCO CEPES, Europos Regiono aukštojo mokslo studijų, diplomų ir laipsnių pripažinimo komiteto, Europos Tarybos Nacionalinio akademinio mobilumo ir pripažinimo informacijos centro koordinatorė Lietuvoje[1067]. Įsitraukimas į PHARE (TEMPUS) programą buvo aukštojo mokslo sistemos modernizacijos pradžia. Šios programos tikslas buvo suteikti Europos bendrijos pagalbą restruktūrizuojant Vidurio ir Rytų Europos šalių ekonomikas, skatinant aukštojo mokslo kokybę ir plėtrą, bendradarbiavimą su kitomis Bendrijos šalimis[1068]. Tarptautinės struktūrinės paramos programos buvo itin svarbios formuojant Lietuvos aukštojo mokslo sistemos viziją bei europinės integracijos kryptį. Siekiant dar glaudesnio bendradarbiavimo ir, vėliau, pilnos integracijos į ES, 1995 m. pasirašyta asociacijos sutartis su Europos bendrija pažymėjo glaudesnio bendradarbiavimo etapą ir pilnos eurointegracijos siekį. Sutartyje nubrėžtos pagrindinės aukštojo mokslo plėtros kryptys įsiliejant į Europos erdvę[1069]. Šiame dokumente labai tiesiogiai susietas švietimas ir žmogiškieji ištekliai, o modernizavimo prioritetais tapo tarptautinimo bei efektyvumo iniciatyvos.

Kitas tarptautinis formatas buvo Baltijos asamblėja, kur įsipareigota dalintis informacija aukštojo mokslo srityje, koordinuoti tarptautinio bendradarbiavimo iniciatyvas, bendradarbiauti tarpusavyje ir pripažinti šiose šalyse įgytą išsilavinimą[1070]. Ši asamblėja matyta kaip priemonė Baltijos šalims tarptautinių organizacijų paramos ir dalyvavimo jose.

Vienas iš svarbiausių siekių buvo Lietuvoje įgyto aukštojo išsilavinimo pripažinimas Vakarų valstybėse, taip neatskiriamai susiejant kokybę ir tarptautiškumą aukštojo mokslo politiniame diskurse: „*Visi stebi šiuos*

[1064] Arimantas J. Raškinis, pasisakymas LR Seimo 1994 m. gruodžio 15 d. 48-jame posėdyje, „Keturiasdešimt aštuntasis posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.239031.

[1065] Brazauskas, pasisakymas 69-jame posėdyje.

[1066] LR Vyriausybė, „Nutarimas Nr. 881 dėl Europos Bendrijos TEMPUS programos Lietuvos tarnybos įsteigimo“, *Teisės aktų registras* (1992 m. lapkričio 23 d.).

[1067] LR Vyriausybė, „Potvarkis Nr. 1198p“, *Teisės aktų registras* (1992 m. gruodžio 10 d.).

[1068] European Commission, „Compendium: Academic Year 1992/93“, 7.

[1069] „Europos sutartis, steigianti asociaciją tarp Europos Bendrijų bei jų Šalių Narių, iš vienos pusės, ir Lietuvos Respublikos, iš kitos pusės“, *Valstybės žinios* (1998 m. sausio 31 d., Nr. 11-266).

[1070] „Baltijos Asamblėjos rezoliucija dėl Baltijos valstybių bendradarbiavimo mokslo ir studijų srityje“, *Valstybės žinios* (1994 m. lapkričio 25 d., Nr. 91-0).

Lietuvos procesus[1071]*. Jeigu mes norime į juos įsijungti ir dalyvauti, mes turime labai rimtai žiūrėti. Štai neužilgo turi atvykti į Lietuvą norvegų ekspertai, kurie atliks akreditaciją mūsų aukštosiose mokyklose. Vėlgi yra žiūrima, kokie mūsų aukštųjų mokyklų diplomai, ko jie verti, kokios yra specialybės.*“[1072] Lietuvos mokslo sistemos vertinimas buvo dalis Baltijos šalių atliekamo užsienio ekspertų vertinimo – 1992 m. tokį vertinimą Danijos mokslo taryba atliko Latvijoje, o Švedijos mokslo Taryba – Estijoje. 1994 m. toks vertinimas Norvegų mokslo tarybos buvo atliekamas ir Lietuvoje.

Norvegijos mokslų tarybos ekspertinis mokslo sistemos vertinimas buvo sutelktas į mokslo veiklos vertinimą, nors jis turėjo poveikį visam aukštojo mokslo sektoriui. Vertinime mokslo tyrimų kokybė sieta su kokybiškomis studijomis: „*[...] geras mokslas sukuria gerus universitetus.*“[1073] Po ekspertinio vertinimo gautos rekomendacijos kaip pagal neoliberalius principus modernizuoti Lietuvos aukštojo mokslo sistemą. Pasiūlyta finansavimą mokslui skirstyti konkursiniu būdu, efektyvinti mokslo veiklą telkiant išteklius ir mažinant mokslo sektorių Lietuvoje, paliekant tik perspektyvius ir tarptautinėje rinkoje dėl finansavimo galinčius konkuruoti mokslo institutus, atkreiptas dėmesys į universitetų mokslinių gebėjimų stiprinimo svarbą užtikrinant mokslo ir studijų vienovės principo įgyvendinimą. Dėl ribotų finansinių galimybių pasiūlyta atsisakyti visų su Lietuvos poreikiais nesuderinamų bei žemos kokybės tyrimų[1074]. Tai buvo pirmas kartas, kai bandyta Lietuvos aukštajame moksle tiesiogiai įtvirtinti neoliberalų valdymo racionalumą, besiremiantį institucijų efektyvumu ir produktyvumu. Per sovietinės sistemos menkinimo diskursyvią strategiją, neoliberalios valdysenos kelias pateikiamas kaip vienintelis tinkamas: „*Lietuvos kultūra turi labai ilgą mokslo tradiciją. [...] Per pastaruosius 50 metų industrinėje visuomenėje mokslo tyrimai itin išsiplėtė, su ypatinga svarba ekonomikai ir visuomenės gyvenimu. [...] Šiose disciplinose* (socialiniuose ir humanitariniuose moksluose – aut. past.) *neigiamas marksistinės ideologijos poveikis per dvi kartas yra stiprus. [...] Neigiamos Sovietų įtakos pasekmės Lietuvai ypač pasireiškė per izoliaciją nuo Vakarų [...] didele dalimi tai neleido Lietuvos moksliniams tyrimams pasiekti aukštų vakarietiškų standartų.*“[1075]

[1071] 1994 m. įvyko labai aukštojo mokslo politikos erdvę Lietuvoje sukrėtęs incidentas, kuomet Vokietijos mokslo institucijos kreipėsi į Lietuvą suabejodamos išduodamų daktaro diplomų pagrįstumu ir kokybe. Siekiant išvengti neigiamų pasekmių ir atkurti Lietuvos aukštojo mokslo patikimumą Vakarų šalių akyse, pasinaudota Šiaurės šalių pasiūlymu atlikti mokslo sistemos ekspertinį vertinimą.

[1072] Raškinis, pasisakymas 48-jame posėdyje.

[1073] The Research Council of Norway, *Evaluation of Research in Lithuania*, 15.

[1074] Ibid, 8–21.

[1075] Ibid, 6–7.

5.3.2. Aukštojo mokslo sistemos valdymas

1994 m. Lietuvos mokslininkų sąjunga parengė Lietuvos mokslo ir studijų koncepciją. Šioje koncepcijoje per pasaulinės praktikos topą į aukštojo mokslo politikos lauką įtraukiamas rinkos poreikių diskursą, kuris susiejamas su konkurencingumu, kokybe ir ekonominiu naudingumu: „*Formuojantis rinkos santykiams ekonomikoje, realu įgyvendinti ir konkurencijos elementus tarp mokslo ir studijų institucijų.*“[1076] „*Būtina siekti, kad mokslo ir studijų veiklos produktai: žinios, nauji mokslo pasiekimai, inovacijos, aukštos kvalifikacijos specialistai įgautų paklausą prekių, paslaugų ir darbo rinkoje.*“[1077] Taip pat šioje koncepcijoje aptariamos neoliberalios valdymo idėjos, pavyzdžiui, aukštųjų mokyklų ūkinės ir finansinės veiklos liberalizavimas ir finansinių šaltinių diversifikavimas, siekiant perkelti visą efektyvaus veikimo atsakomybę institucijoms.

Nors susiformavo sąlyginai stabili aukštojo mokslo valdymo sistema, balanso tarp autonomijos ir valstybinės kontrolės nebuvo ir tą bandyta pamažu keisti. 1994 m. panaikinama Valstybinė mokslo, studijų ir technologijų tarnyba[1078], o aukštojo mokslo klausimai priskirti naujai įkurtos Švietimo ir mokslo ministerijos valdymo sričiai. Vis daugiau aukštojo mokslo klausimų pradėta reglamentuoti valstybės lygiu – pedagoginių mokslo vardų teikimas, reikalavimai mokslo ir studijų įstaigoms, užsienio diplomų pripažinimo klausimai ir pan.[1079] Vienas svarbiausių aspektų buvo kokybės kontrolės sistemos kūrimas, paremtas tarptautine praktika, kai vidinė kokybės kontrolės sistema kontroliuojama per ekspertinį išorinį kokybės vertinimą. Siekta, kad studijos būtų reglamentuojamos ir vykdomos tik institucijose, kurios turi galimybę užtikrinti atitinkamą studijų lygį, nustatyta 160 kreditų bakalauro studijų apimtis[1080].

1993 m. įkurtas VSF, kurio tikslas buvo telkti ir teikti paramą mokslui ir studijoms, o 1995 m. – SKVC, kurio pagrindinis tikslas buvo rūpintis kokybės užtikrinimo klausimais. Šiuo laikotarpiu pertvarkyta Lietuvos mokslų

[1076] Lietuvos mokslininkų sąjunga, „Lietuvos mokslo ir studijų koncepcija“, *Mokslo Lietuva* (1994 m. gegužės 18 d. Nr. 10(84)), 2.

[1077] Ibid, 9.

[1078] LR Vyriausybė, „Nutarimas Nr. 549 dėl Valstybinės mokslo, studijų ir technologijų tarnybos panaikinimo“, *Teisės aktų registras* (1994 m. liepos 4 d.).

[1079] LR Vyriausybė, „Potvarkis Nr. 40p dėl valstybinių mokslo institutų ir aukštųjų mokyklų veiklos įvertinimo“, *Teisės aktų registras* (1994 m. sausio 20 d.); LR Vyriausybė, „Nutarimas Nr. 1234 dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. spalio 14 d. nutarimo Nr. 768 „Dėl kvalifikacinių aukštojo išsilavinimo nuostatų bei aukštųjų mokyklų steigimo ir atestavimo nuostatų patvirtinimo“ dalinio pakeitimo“, *Teisės aktų registras* (1996 m. spalio 25 d.).

[1080] Nacionalinio kredito apimtis buvo 40 val., 2008-2009 m. jis pakeistas ECTS kreditu, kurio apimtis yra 25–30 val.

akademija prarado savo įtaką aukštojo mokslo sistemoje: „*Sovietiniais laikais didžiausia Akademijos yda buvo ta, jog ji buvo pavirtusi faktiškai mokslo ministerija.*“[1081] Siekiant integruoti mokslą ir studijas, valstybiniai mokslo institutai buvo atskirti nuo Mokslų akademijos, ši tapo visuomenine organizacija, vienijančia iškiliausius mokslininkus, galinti prisidėti prie mokslo vystymo klausimų sprendimo. Tačiau statuto svarstymuose išryškėjo nepasitikėjimas šia institucija – ji dešiniųjų politikų kritikuota dėl pernelyg abstraktaus savo veiklos apsibrėžimo bei turtinių klausimų[1082]: „*Mokslų akademija labai atvirai pasisako, kad ji yra ne mokslo globėja, o savo kišenės globėja*.“[1083] „*[...] rudimentas tiktai. Ir reikėtų pasakyti, kad vis dėlto per tuos trejus nepriklausomybės metus Mokslo akademija dirbo taip, kaip šlapias dega.*“[1084] Nors Akademija turėjo valdančiosios daugumos palaikymą ir bandė nepasitikėjimą vaizduoti kaip dešiniųjų puolimą, turėtos įtakos neatgavo, o svarbiausios jos funkcijos perduotos LMT.

Autonomijos klausimas išliko sudėtingas. Ji buvo suprantama kaip administracinio pavaldumo atsisakymas ir valdžios galimybių kurti kontrolės sistemą nesuderinus su mokslo ir studijų savivaldos institucijomis apribojimas. Tai trukdė kurti efektyvią aukštojo mokslo kontrolės sistemą ir sparčiau modernizuoti šią sritį. Autonomija buvo tokio mąsto, kad net mokslo ir studijų priskyrimas Kultūros ir švietimo ministerijos valdymo sričiai traktuotas kaip galimas autonomijos pažeidimas, tam priešinosi LURK ir mokslininkus atstovaujančios organizacijos. Neribota autonomija kartais išaugdavo į universitetų savivalę. Pavyzdžiui, VU Teisės fakultetas įsivėlė į skandalą, kai buvo sudaryta atskira priėmimo į teisės studijas eilė būsimiems

---

1081 Tautvydas Lideikis, pasisakymas LR Seimo 1993 m. gegužės 27 d. 44-jame posėdyje, „Keturiasdešimt ketvirtasis posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.236739.

1082 Lietuvos mokslų akademija dar prieš Nepriklausomybės atgavimą buvo pradėjusi viešbučio Vilniuje statybas, kuris turėjo būti skirtas Lietuvos mokslo poreikiams. Tačiau pasikeitus mokslo sistemos valdymui ir mokslo institutus atskyrus nuo Mokslų akademijos, mokslo institutai pradėjo kelti klausimą dėl šio viešbučio likimo ir galimybių juo naudotis. Ir nors buvo siūlomi įvairūs variantai – nuo viešbučio privatizavimo iki detalesnio šio turto reglamentavimo Seime, viešbutis buvo perduotas Mokslų akademijai, kas supriešino ją su kitomis mokslo įstaigomis. Be to, sovietiniais laikais Lietuvos mokslo akademija turėjo problemų su vilų mokslininkams Palangoje statybai, taigi istorinis kontekstas ir ankstesni piktnaudžiavimo savo padėtimi atvejai kėlė nepasitikėjimą šia institucija.

1083 Vytautas Ladsbergis, pasisakymas LR Seimo 1993 m. birželio 22 d. 59-jame posėdyje, „Penkiasdešimt devintasis posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.236768.

1084 Leonas Milčius, pasisakymas LR Seimo 1993 m. birželio 15 d. 55-jame posėdyje, „Penkiasdešimt penktasis posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.236761.

prokurorams[1085]. Šią autonomijos sampratą sušvelnino Konstitucinis teismas, pasisakęs, kad autonomija reiškia atskirumą nuo valdžios kontrolės, kuri riboja mokslinės ir pedagoginės veiklos laisvę[1086], brėždamas aukštųjų mokyklų laisvės ribas.

Aukštojo mokslo sistemai stabilumo nepridėjo ir sunki valstybės finansinė padėtis bei skiriamas menkas finansavimas aukštojo mokslo sričiai. Finansinė padėtis buvo tokia sunki, kad trūko pinigų net elementariausioms ūkinėms išlaidoms, tokioms kaip šildymas, padengti.

5.3.3. Mokslo ir studijų institucijų tinklas

1996 m. Lietuvoje veikė 29 mokslinių tyrimų institutai ir 15 aukštųjų mokyklų.[1087] Dėl itin ribotų finansinių galimybių jau tuomet diskutuota ar tinklas ne per platus. Mokslo institutų tinklą bandyta tvarkyti, o svarstymus apie aukštųjų mokyklų tinklo optimizavimą į šalį nustūmė didėjantis studentų skaičius[1088]. Šiuo laikotarpiu dėmesys skirtas aukštųjų mokyklų statutų tvirtinimas ir aukštojo mokslo tinklo plėtra, mokslo ir studijų institucijų integracija.

Mokslo institutų tinklas Lietuvoje buvo per platus, todėl šį klausimą reikėjo spręsti greitai. Visos suinteresuotos šalys, ar tai būtų akademinė bendruomenė, ar politikai, ar tarptautiniai ekspertai, sutarė, kad integracija būtina tolesnei šalies aukštojo mokslo sistemos modernizacijai pagal pasaulinę praktiką. Tačiau vizijos tarp mokslo bendruomenės ir Norvegijos ekspertų išsiskyrė. Mokslininkų sąjunga pabrėžė, kad integracija turėtų vykti per administracinių barjerų mažinimą ir bendradarbiavimo skatinimą, o ne institucijų jungimą. Jungimas matomas kaip kraštutinė priemonė, kurią galima pasitelkti tik tuomet, kai pritaria bendruomenė, o institucija negali viena pasiekti savo veiklos tikslų[1089]. Norvegijos mokslų tarybos ekspertai siūlė radikalesnį integracijos variantą, kuriame jungimai buvo viena pagrindinių priemonių – arba prijungiant mokslo institutus prie universitetų ir taip stiprinant jų mokslinį potencialą, arba jungiant institutus ir formuojant stiprius

---

1085 LR Seimas, „Aiškinamasis raštas dėl rezoliucijos „Dėl studentų priėmimo į Vilniaus universiteto teisės specialybę 1996 m.“ projekto“, *Teisės aktų registras* (1996 m. rugpjūčio 13 d.).

1086 LR Konstitucinis Teismas, „Nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos butų privatizavimo įstatymo normų, nustatančių aukštųjų mokyklų bendrabučių kambarių privatizavimą, atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, *Teisės aktų registras* (1994 m. birželio 27 d.).

1087 Valstybės duomenų agentūra, „Oficialiosios statistikos portalas: universitetų skaičius“, žiūrėta 2026 m. vasario 9 d., https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize#/.

1088 LR ŠMM, *Lietuvos aukštasis mokslas: Baltoji knyga*, 97.1996 m. buvo „lūžio“ metai, kuomet pradėjo didėti studentų skaičius. 1995 m. Lietuvoje studijavo 52,2 tūkst. studentų, tuo tarpu 1996 m. studentų skaičius jau siekė 58,3 tūkst. studentų, t. y. per metus studentų skaičius išaugo beveik 10,5 proc.

1089 Lietuvos mokslininkų sąjunga, „Lietuvos mokslo ir studijų koncepcija“, 9.

valstybinius tyrimų centrus.[1090] Politikai nusprendė eiti mokslo institutų privatizavimo keliu[1091], kuris nors kėlė klausimų, bet buvo tarpinis variantas optimizuojant tinklą, t. y. dalis mokslo institutų privatizuoti, stipriausius paliekant valstybei ir skiriant jiems didesnį finansavimą.

Aukštųjų mokyklų vidinį persitvarkymą stabdė Seime užstrigęs statutų tvirtinimas. Dauguma statutų buvo parengti dar nepriklausomybės pradžioje, tačiau tvirtinimas užtruko ne vienerius metus. Situacijos sudėtingumą pabrėžė aukštųjų mokyklų atstovai: „*Mūsų statutai jau diskutuojami trejus metus, [...] mes atsižvelgėme į visas mums pateiktas pastabas [...] yra suderintas su LR Mokslo ir studijų įstatymu.*“[1092] “*Greitai bus 4 metai, kai mūsų statutas parengtas. Mes pagal jį gyvename, juo vadovaujamės. Esam išlaikę jau pora teismų...*“[1093] Iki 1995 m. buvo patvirtinti visų likusių aukštųjų mokyklų – Kauno medicinos akademijos, Lietuvos veterinarijos akademijos, VDU, Lietuvos muzijos akademijos, Lietuvos kūno kultūros instituto, Šiaulių pedagoginio instituto – statutai. 1996 m. Vilniaus technikos universitetas pakeitė pavadinimą ir tapo Vilniaus Gedimino technikos universitetu.

Svarstant statutus kilo diskusijos dėl mokslo ir studijų kokybės standartų, kuriuos turėtų atitikti aukštosios mokyklos. Nors diskurse kokybė iškelta kaip esminis kriterijus, realiai statutai buvo tvirtinami nepaisant atitikties standartams. Pavyzdžiui, Kūno kultūros institutas neturėjo pakankamo mokslinio personalo, kad galėtų vykdyti aukštesnes nei bakalauro studijas[1094]. Nepaisant to, šios aukštosios mokyklos statutas patvirtintas remiantis ateities potencialo argumentu[1095].

Tęsėsi universitetizacijos procesas. Lietuvos Žemės ūkio akademija pervadinta Lietuvos žemės ūkio universitetu. Poreikis pervadinimui grįstas užsienio praktika bei atitikimu universitetiniams reikalavimams: „*Būtent tokį statusą turi kitos aukštosios tokio profilio ir tokio lygio mokyklos Vakarų kaimyninėse valstybėse.*“[1096] Dauguma aukštųjų mokyklų siekė tapti universitetais, todėl vis grįžtama prie kokybės klausimo: „*Aukštųjų mokyklų*

1090 The Research Council of Norway, *Evaluation of Research in Lithuania*, 24.

1091 LR Seimas, „Septyniasdešimt penktasis posėdis“ (1993 m. liepos 14 d. stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.236810.

1092 Vilius Grabauskas, pasisakymas LR Seimo 1993 m. spalio 19 d. 24-jame posėdyje, „Dvidešimt ketvirtasis posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.236987.

1093 V. Sitvara, pasisakymas LR Seimo 1993 m. spalio 19 d. 24-jame posėdyje, „Dvidešimt ketvirtasis posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/ legalAct/lt/TAK/TAIS.236987.

1094 LR Seimas, „Trisdešimt devintasis posėdis“ (1995 m. gegužės 30 d. stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.240106.

1095 LR Seimas, „Penkiasdešimt ketvirtasis posėdis“ (1995 m. birželio 28 d. stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.239981.

1096 Alvydas Beležentis, pasisakymas LR Seimo 1996 m. spalio 8 d. 15-jame posėdyje, „Penkioliktasis posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/ lt/TAK/TAIS.240844.

iškabos skubiai pakeistos į universitetus ir akademijas. Tuo tarpu studentų mokymo turinys, programos ir dėstymo metodika daugelyje aukštųjų mokyklų keičiasi labai lėtai.“[1097] Tačiau apie kokybę tik diskutuojama, neskubant įvesti kokybės užtikrinimo kontrolės.

1993 m. įkurtą Karo mokyklą nuspręsta integruoti į aukštojo mokslo sistemą, todėl įsteigta Karo akademija, specializuota karinė aukštoji mokykla, ruošianti kariuomenei aukščiausios kvalifikacijos vadus ir specialistus. Taip pat aukštųjų mokyklų tinklas optimizuotas, naikinant regioninius padalinius. 1995 m. prie KU buvo prijungtas Lietuvos muzikos akademijos Klaipėdos muzikos ir teatro pedagogikos institutas[1098], taip siekiant stiprinti neseniai įsteigtą universitetą. 1996 m. vasarą pradėtas Šiaulių pedagoginio instituto pertvarkymas į Šiaulių universitetą, prie instituto prijungiant KTU Šiaulių politechnikos fakultetą[1099].

Šiuo laikotarpiu Lietuvoje vystėsi unitarinė aukštojo mokslo sistema. Universitetai suprantami kaip autonomiškos institucijos, vykdančios mokslinę veiklą ir studijas, kurios „*organiškai sujungia aukščiausio lygio specialistų rengimą ir mokslinius tyrimus, sudarydamos palankias sąlygas nuolatiniam atsinaujinimui ir prisiderinimui prie nuolat kintančio žinių lygio*“[1100]. Specializuotos aukštosios mokyklos (dailės, muzikos, pedagogikos, žemės ūkio ir pan.) taip pat pripažįstamos universitetais. Šalia egzistuoja sukarintos aukštosios mokyklos (Karo akademija ir Policijos akademija), kurios pavaldžios Krašto apsaugos ir Vidaus reikalų ministerijoms. Diskutuota apie nevalstybinių aukštųjų mokyklų tinklo plėtrą bei perėjimą prie binarinio aukštojo mokslo modelio, neuniversitetinių aukštųjų mokyklų tinklą kuriant aukštesniųjų mokyklų sistemos pagrindu.

1992–1996 m. vis labiau ryškėja vakarietiška Lietuvos aukštojo mokslo raidos kryptis, o tarptautinių organizacijų parama sudaro sąlygas į nacionalinę politiką perkelti neoliberalius diskursus. Net ir teisiniam reguliavimui išliekant minimaliam, integracijos į ES siekis, tarptautinė parama modernizuojant aukštąjį mokslą ir visuomenės raida skatina tam tikrų valstybinių kontrolės mechanizmų ir institucijų atsiradimą. Ši tendencija pradeda kirstis su neribotos autonomijos principu ir akademinio elito nenoru atsakyti turimos galios, todėl reformų idėjos kelią skinasi sunkiai, o aukštojo mokslo kontrolės mechanizmai išlieka minimalūs. Galima teigti, kad aukštojo

---

[1097] Algirdas M. Brazauskas, pasisakymas 69-jame posėdyje.

[1098] LR Seimas, „Nutarimas Nr. I-1029 Dėl Lietuvos muzikos akademijos ir Klaipėdos universiteto reorganizavimo“, *Teisės aktų registras* (1995 m. liepos 5 d.).

[1099] LR Ministras Pirmininkas, „Potvarkis Nr. 229 Dėl ekspertų grupės Šiaulių pedagoginio instituto ir Kauno technologijos universiteto Šiaulių politechnikos fakulteto reorganizavimo klausimams nagrinėti“, *Teisės aktų registras* (1996 m. liepos 10 d.).

[1100] Lietuvos mokslininkų sąjunga, „Lietuvos mokslo ir studijų koncepcija“, 3.

mokslo sistemoje vyksta pirmasis neoliberalizavimo etapas, kai nebegalioja senosios taisyklės, bet dar nėra įtvirtintos naujos.

Didelis veikimo neapibrėžtumas, kartu su finansų trūkumu ir žema kokybe, sudarė prielaidas krizės topo plėtrai, o tai atvėrė galimybes neoliberaliems diskursams įsilieti į politinę erdvę ir joje įsitvirtinti. Pavyzdžiu gali būti kokybės diskursas, siejamas su tarptautiniais standartais, kokybės užtikrinimu ir konkurenciniu pranašumu ekonomikoje. Tarptautiniai ekspertai krizę įveikti siūlė diegiant neoliberalias valdymo praktikas, paremtas efektyvumu ir konkurencija. Krizės diskursas sukėlė abejones ir neribota aukštųjų mokyklų autonomija ir jos nauda, todėl nubrėžtos pirmosios autonomijos ribos, nustatant, kad autonomija turi pasaugoti nuo kišimosi mokslinę ir pedagoginę veiklą.

Nors neoliberalūs diskursai tapo nacionalinės aukštojo mokslo politikos diskurso dalimi, tai mažai paveikė valdymo praktikas tiek nacionaliniu, tiek instituciniu lygiu. Visgi, nusistovėjo tam tikra institucinė aukštojo mokslo valdymo sistema – Mokslo akademija galutinai neteko politinės galios, pradėjo kurtis valstybinės agentūros (SKVC, VSF, LMT), ŠMM aiškiai priskirta įgyvendinti mokslo ir studijų politiką. Tačiau tokia sistema netrukdė ir toliau dominuoti akademiniam elitui.

Pasibaigus aukštųjų mokyklų statutų tvirtinimui, baigėsi ir pirmasis vidinio aukštųjų mokyklų persitvarkymo etapas. Bet šis laikotarpis leido aukštosioms mokykloms prisitaikyti prie teisinio neapibrėžtumo, kas kartu su finansų stygiumi, sudarė prielaidas kūrybiškiems aukštųjų mokyklų veikimo būdams, kurie nebūtinai atitinka geros valdymo praktikos standartus. Mažesnės aukštosios mokyklos ir toliau siekė aukštesnio statuso ir didesnės politinės įtakos tapdamos universitetais.

5.4. Aukštojo mokslo reforma ir tinklo plėtra (1996–2000)

„*Tačiau nemažai daliai valstybinių mokslo ir kultūros institucijų nūdien stinga intelektualinės bei meninės gyvybės.*“[1101]

Seimo rinkimus 1996 m. laimėjo dešinieji – Tėvynės sąjunga, kartu su Krikščionių demokratų partija bei Lietuvos centro sąjunga sudarė koaliciją. ŠMKK pirmininku tapo Tėvynės sąjungos atstovas Žibartas J. Jackūnas, Švietimo ministru iš pradžių tapo Lietuvos krikščionių demokratų atstovas, mokslininkas, Zigmas Zinkevičius, o jam pasitraukus nuo 1998 m. vidurio ministru tapo Tėvynės sąjungos atstovas Kornelijus Platelis. Tris kartus šioje

[1101] Valdas Adamkus, pasisakymas LR Seimo 1999 m. kovo 30 d. 11(308)-jame posėdyje, „Vienuoliktasis (308) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.76973.

kadencijoje pasikeitusi Vyriausybė (ministrais pirmininkais buvo Gediminas Vagnorius, Rolandas Paksas ir Andrius Kubilius) išlaikė aukštojo mokslo politikos kryptį.

Siekta išsaugoti mokslo potencialą, atliepti šalies poreikius kartu tęsiant integraciją į Vakarus, racionaliai naudoti išteklius[1102]. Vyravo su valdymu, finansavimu ir tinklu susiję klausimai, kartu aptariant aukštojo mokslo misiją ir kokybę. Pradėta kurti išorinė kokybės užtikrinimo sistema, šią veiklą patikint SKVC[1103]. Toliau sparčiai auga studentų skaičius[1104]. Eurointegracijos tema, dominuojanti visose politinėse srityse, plėtojama ir aukštojo mokslo srityje, eurointegraciją matant kaip aukštojo mokslo kokybės prielaidą. Pradedama kalbėti apie glaudesnius mokslo ir studijų sistemos ryšius su visuomene ir ekonomika, susidurta su nelegaliai veikiančių aukštųjų mokyklų problema, „protų nutekėjimu“.

Net Lietuvos finansinei padėčiai pagerėjus, mokslo ir studijų finansavimo lygis, lyginant su Vakarų valstybėmis, buvo žemas[1105].Ilgai tai netruko, nes 1998 m. įvyko Rusijos krizė[1106], po kurios valstybės finansinė padėtis suprastėjo. Finansų stygius jautėsi ir aukštajame moksle, politiniame diskurse dominavo finansavimo prioriteto ir finansų stygiaus temos.

Švietimo finansavimo prioriteto diskursas įtvirtinamas per grėsmės ir priežastingumo topus, susiejant mažėjantį finansavimą su potencialo praradimu. Tai atsispindėjo kandidato į Ministrus Pirmininkus Gedimino Vagnoriaus pristatyme Seime: „*Taupydami mokslo sąskaita pinigus, mes keletui dešimtmečių galime prarasti visą savo mokslo potencialą.*“[1107] „*Neskirdami švietimui, mokslui ir studijoms, naujoms technologijoms*

1102 LR Seimas, „Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“, *Valstybės žinios* (1996 m. gruodžio 10 d., Nr. VIII-28); LR Seimas, „Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“, *Valstybės žinos* (1999 m. birželio 10 d., Nr. VIII-1221); LR Seimas, „Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999–2000 metų veiklos programos“, *Valstybės žinios* (1999 m. lapkričio 11 d., Nr. VIII-1420).

1103 LR Švietimo ir mokslo ministerija, „Įsakymas dėl aukštojo mokslo studijų programų įregistravimo“, *Teisės aktų registras* (1997 m. gegužės 19 d., Nr. 565), p. 2.

1104 LR ŠMM, *Lietuvos aukštasis mokslas: Baltoji knyga*, 97.

1105 Ibid, 100.

1106 Visuotinė lietuvių enciklopedija, „Ekonominė krizė“, žiūrėta 2026 m. sausio 12 d. https://www.vle.lt/straipsnis/ekonomine-krize/. Rusijos krizė, kilusi 1998 m. viduryje, devalvavus Rusijos rublį, sukėlė ekonominį sunkmetį Lietuvoje. Tai lėmė tuometinė Lietuvos eksporto struktūra – iki 1998 m. Lietuvos eksportas į Nepriklausomų valstybių sandraugos šalis sudarė 46 proc. viso eksporto, o per 1998–1999 m. laikotarpį jis sumažėjo tris kartus – iki 16 proc. Lietuvos ekonomika susitraukė, sulėtėjo investicijos į Lietuvos ūkį.

1107 Gediminas Vagnorius, pasisakymas LR Seimo 1996 m. gruodžio 5 d. 10-jame posėdyje, „10-asis (neeilinis) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.234544.

pakankamo dėmesio, tapsime tik pigia darbo jėga.“[1108] Šios diskusijos vedė prie finansavimo stygiaus diskurso plėtojimo, pripažįstant šios problemos neišvengiamumą: „*Lietuvos mokyklos, universitetai, mokslo institutai per visą nepriklausomybės dešimtmetį jautė lėšų stygių...*“[1109]; „*Vykdant Vyriausybės priimtą antikrizinę programą sumažėjo švietimo ir mokslo finansavimas su visomis to pasekmėmis*“[1110]. Toks kontekstas veikė tiek politikų, tiek aukštųjų mokyklų sprendimus. Pavyzdžiui, dėl finansų stygiaus aukštosios mokyklos siekė priimti kuo daugiau savo lėšomis studijuojančių studentų[1111].

Dėsningai pereinama prie diskusijų apie strateginę aukštojo mokslo reikšmę ir kryptį, kurios svarbios aukštojo mokslo reformos kontekste. Prezidentas Valdas Adamkus savo kalboje pabrėžė būtinybę galutinai atsisakyti sovietinių praktikų: „*Šių sričių politika turėtų įveikti sovietmečiui būdingą uždarumą [...] Lietuvai reikia aiškių dabartinę visuomenės raidą atitinkančių kultūros ir mokslo plėtotės prioritetų, reikia efektyvių kultūros ir mokslo kūrybą skatinančių priemonių. [...] Šiuolaikinei politikai vis nepavyksta įveikti nomenklatūrinės mokslo tvarkymo inercijos.*“[1112] Kokybės diskursas dar labiau siejamas su tarptautiniu pripažinimu ir konkurencingumu. Viešajame diskurse pastebimi prieštaravimai. Vyrauja „protų nutekėjimo“ diskursas, kartu pabrėžiant gerą aukštojo mokslo vystymosi kryptį. Pabrėžiama, kad mokslas ir studijos vystosi greičiau nei pati sistema: „*Turime gerų mokslininkų gretas, bet neretai vis dar asocijuotų prie sovietų reikmėms ar komandinės ekonomikos poreikiams sukurtų mokslinių institucijų.*“[1113]

5.4.1. Aukštojo mokslo reforma

Aukštojo mokslo politikoje išryškėja kontrolės diskursas. Per pokyčio topą pabrėžiama, kad mokslo ir studijų sistema pamažu prisitaiko prie „*besikuriančios rinkos sąlygų*“[1114]. Tačiau, kartu pripažįstamas valdymo

[1108] Aloizas Sakalas, pasisakymas LR Seimo 1999 m. spalio 12 d. 19(382)-jame posėdyje, „Devynioliktasis (382) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.88270.

[1109] Ibid.

[1110] Kornelijus Platelis, pasisakymas LR Seimo 2000 m. balandžio 18 d. 23(458)-jame posėdyje, „Dvidešimt trečiasis (458) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.99252.

[1111] „Priims daugiau studentų, mokančių už mokslą“, *delfi.lt* (2000 m. liepos 26 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/priims-daugiau-studentu-mokanciu-uz-moksla-41444.

[1112] Adamkus, pasisakymas 11(308)-jame posėdyje.

[1113] Zygmunt Mackevič, pasisakymas LR Seimo 1999 m. sausio 5 d. 55(281)-jame posėdyje, „Penkiasdešimt penktasis (281) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.70754.

[1114] Algirdas M. Brazauskas, pasisakymas LR Seimo 1997 m. vasario 18 d. 5(36)-jame posėdyje, „5-asis (36) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.234723.

sistemos neefektyvumas bei kontrolės mechanizmų stygius[1115]. Tą puikiai iliustravo nelegalių aukštųjų mokyklų veikla, kurios sustabdyti priemonių nebuvo: „*[...] nė viena tokia mokykla nebuvo nubausta. Tai padaryti kliudo netiksli teisinė bazė, nepakankamai reglamentuojanti studijų organizavimo sąvoką.*“[1116] Pripažįstama, kad, siekiant efektyvaus ir kokybiško veikimo, nepakako atsisakyti sovietinės aukštojo mokslo sistemos, o būtina kurti skaidrią aukštojo mokslo sistemą, autonomiją derinant su atskaitomybe ir efektyviais kontrolės mechanizmais.

Pradėtas rengti Aukštojo mokslo įstatymo projektas, turėjo atliepti besivystančios sistemos poreikius. Ir nors visos suinteresuotos šalys palaikė reformą, jos krypties vizija skyrėsi. Valdžioje esantys dešinieji politikai siekė įgyvendinti tarptautinių ekspertų rekomendacijas ir sukurti binarinę aukštojo mokslo sistemą, modernizuoti aukštųjų mokyklų valdymą ir finansavimo modelį. Tuo tarpu akademinis elitas, palaikomas Seimo opozicijos, siekė išlaikyti *status quo*, autonomijos nesiejant su atskaitomybe ir didesne kontrole.

Universitetai pasisakė prieš autonomijos ribojimus, nenorėjo pertvarkyti valdymo, prieštaravo kolegijų tinklo kūrimui[1117]. Jie reiškė abejones ekspertų rekomendacijų nauda ir galimybe jas įdiegti Lietuvoje, nenorėdami atsisakyti laisvės ir turimos galios. Prezidentui palaikius akademinio elito nuomonę dėl autonomijos suvaržymo nauju reguliavimu, jis Seimo priimtą Aukštojo mokslo įstatymą vetavo[1118], po ko atsisakyta aukštųjų mokyklų valdymo modernizavimo idėjos.

Kad reforma tik iš dalies rėmėsi užsienio ekspertų rekomendacijomis rodo ir tai, kad Aukštojo mokslo įstatymas rengtas ne remiantis, bet paraleliai su Lietuvos aukštojo mokslo baltąja knyga. Baltoji knyga turėjo tapti reformos pagrindu ir didžiausiu Lietuvos aukštojo mokslo modernizavimo žingsniu, reforma įvyko atsietai nuo Baltojoje knygoje išdėstytų idėjų.

Kontrolės diskursas skilo į kokybės ir autonomijos diskursus, kurie pradėti priešinti. Kokybės diskursas susiejamas su standartų, paremtų tarptautine praktika, diegimu ir kontrole. Dar labiau ryškėja tarptautinių praktikų, kaip „auksinio standarto“, supratimas[1119]. Tokiam kokybės diskursui priešinosi

---

1115 LR ŠMM, *Lietuvos aukštasis mokslas: Baltoji knyga*, 18.

1116 „Ministerija įspėja apie nelegalias aukštąsias mokyklas“, *Delfi.lt* (2000 m. rugpjūčio 9 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/ministerija-ispeja-apie-nelegalias-aukstasias-mok yklas-48345.

1117 LR Seimas, „Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymo projekto Nr. P-1789(1)“, *Teisės aktų registras* (1999 m. gegužės 14 d.).

1118 LR Prezidentas, „Dekretas dėl Lietuvos Respublikos Seimo priimto Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymo grąžinimo Lietuvos Respublikos Seimui pakartotinai svarstyti“, *Teisės aktų registras* (2000 m. kovo 2 d., Nr. 789).

1119 LR ŠMM, *Lietuvos aukštasis mokslas: Baltoji knyga*, 2.

Seimo opozicija: „*Mąstant apie aukštojo mokslo perspektyvą operuojama fasadiniais dalykais, pločio dalykais, o ne gylio dalykais. Šitas operavimas man primena anų laikų anekdotą, kai Tarybų Sąjungoje buvo norima pagaminti pačią didžiausią pasaulyje karvę, visai nepaisant to, kiek ji duos pieno, svarbu, kad būtų pati didžiausia.*“[1120] Nepaisant to, SKVC tapo nepriklausoma kokybės užtikrinimo agentūra, taip padedant pamatus tarptautinius standartus atitinkančios kokybės užtikrinimo sistemos kūrimui.

Įstatyme siekta subalansuoti autonomiją ir atskaitomybę. Atskaitomybės diskursas tiesiogiai susiejamas su visuomenės interesu, taip pagrindžiant didesnės valstybinės valdymo ir finansų kontrolės poreikį[1121]. Šiame sistemos raidos etape pastebime autonomijos sampratos pokyčių pradžią, ją susiejant su atsakinga veikimo laisve, o ne laisve nuo kontrolės. Toks pokytis palankiai įvertintas visų politikų, nepriklausomai nuo atstovaujamos politinės krypties, bei dalies akademikų. Pasitelkiant palyginimo topą senoji autonomijos samprata susiejama su aukštojo mokslo problemomis: „*[...] autonomija kartais tampa feodalizmu, kai nenorima pripažinti, kad universitetas yra visuomenės dalis, kad jis turi laikytis įstatymų*.“[1122] „*Neretai aukštosios mokyklos ir mokslo įstaigos pasijunta esančios virš valstybės. Virš jų tik mėlynas dangus [...] atėjo laikas patikslinti ir apibrėžti autonomiją.*“[1123]

Atskaitomybės principas įgyvendintas per naujus valdymo ir kontrolės mechanizmus. Įtvirtinamas naujas universitetų valdymo organas Taryba, į kurios sudėtį įtraukiami išorės asmenys, ir kuri turėjo būti atsakinga už strateginius sprendimus: „*Toks aukštosios mokyklos valdymas sustiprins jos ryšius su visuomene, valdžios ir valdymo institucijomis, ūkio subjektais, darbdaviais.*“[1124] Tačiau ši idėja tuo metu buvo pernelyg radikali, kas rodo, kad neoliberalus racionalumas dar nebuvo pilnai įsitvirtinęs aukštojo mokslo politikoje. Galiausiai Taryba tapo patariamuoju valdymo organu, į kurį įtraukti keli visuomenės atstovai. Visgi, šis tarpinis žingsnis buvo labai svarbus normalizuojant neoliberalų racionalumą, kas sudarė prielaidas vėliau pereiti prie neoliberalaus aukštojo mokslo sistemos valdymo modelio.

[1120] Justinas Karosas, pasisakymas LR Seimo 1998 m. spalio 8 d. 14(240)-jame posėdyje, „Keturioliktasis (240) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.65749.

[1121] LR ŠMM, *Lietuvos aukštasis mokslas: Baltoji knyga*, 6.

[1122] Povilas Gylys, pasisakymas LR Seimo 1998 m. spalio 8 d. 14(240)-jame posėdyje, „Keturioliktasis (240) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.65749.

[1123] Jonas Kubilius, pasisakymas LR Seimo 1998 m. spalio 8 d. 14(240)-jame posėdyje, „Keturioliktasis (240) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.65749.

[1124] LR Seimas, „Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymo projekto Nr. P-1789(1)“, 1.

Atskaitomybės diskursas dominavo ir diskusijose apie finansavimo pokyčius. Pokyčio svarba pabrėžiama menkinant universitetus, pabrėžiant jų piktnaudžiavimą suteikta laisve: „*Universitetas paverčiamas lyg ir uždaroja akcine bendrove su direktoratu, kuris rūpinasi kažkokiais biznio reikalais, užmiršdamas, kad Vilniaus universitetas buvo ta vieta, kuri visą laiką skleidė šviesą ir stengėsi įtraukti ir išmokslinti kuo daugiau žmonių, neatsižvelgdama į socialinę padėtį.*“[1125] Piktnaudžiavimo atvejai pateikiami kaip universali veikimo logika, o VU, kaip išskirtinį statusą turinčio universiteto, netinkamo veikimo pavyzdžiai padeda problemą vaizduoti kaip universalią. Naujojo finansavimo modelio poreikis pristatomas per aukštesnio tikslo topą, kaip siekį užkardyti ir užtikrinti skaidrią finansavimo sistemą bei racionalų išteklių naudojimą.

Pasirinktas bazinio finansavimo modelis, grįstas susitarimais tarp aukštųjų mokyklų ir valstybės, finansavimo kriterijai nustatyti siekiant užtikrinti skaidrumą ir sumažinti akademinio elito įtaką. Studijų finansavimui pritaikytas universalios įmokos modelis, paremtas užsienio šalių praktika ir ribotų išteklių argumentu[1126].

Vienas didžiausių pokyčių buvo binarinės aukštojo mokslo sistemos įteisinimas. Tokios sistemos atsiradimas pateisintas ankstesnėmis aukštojo mokslo sistemos plėtros klaidomis: „*[...]ne visada* (plėtra – aut. past.) *racionaliausia, kai kada ir gana stichiška.*“[1127] „*Beveik visos* (aukštosios mokyklos – aut. past.) *nori tapti universitetais, beveik visos turėti tuos pačius fakultetus ir teikti tas pačias studijų programas*.“[1128] Neuniversitetinių aukštųjų mokyklų kūrimas pateikta kaip priemonė situacijai koreguoti: „*Aukštajam mokslui tampant visuotiniu atsiranda poreikis turėti lanksčią, vadinamąją binarinę aukštojo mokslo sistemą. [...] Šią sistemą Lietuvoje dar reikės sukurti remiantis Vakarų Europos šalių patirtimi.*“[1129] Kolegijas planuota kurti aukštesniųjų mokyklų, vykdančių pakankamai aukšto lygio studijas, pagrindu. Manyta, kad pokytis bus paprastas. Tačiau šioje idėjoje buvo užprogramuota kolegijų moksliškumo problema. Nors tiek Baltojoje knygoje, tiek ir diskusijose svarstant Aukštojo mokslo įstatymą užsimenama apie taikomųjų mokslų, reikalingų regionams, vykdymą, susikoncentruojama

[1125] Rimantas J. Dagys, pasisakymas LR Seimo 1998 m. spalio 8 d. 14(240)-jame posėdyje, „Keturioliktasis (240) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.65749.

[1126] LR Seimas, „Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymo projekto Nr. P-1789(1)“, 2.

[1127] LR ŠMM, *Lietuvos aukštasis mokslas: Baltoji knyga*, 17.

[1128] Žibartas J. Jackūnas, pasisakymas LR Seimo 1999 m. birželio 3 d. 44(341)-jame posėdyje, „Keturiasdešimt ketvirtasis (341) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.81681.

[1129] LR ŠMM, *Lietuvos aukštasis mokslas: Baltoji knyga*, 17.

į neuniversitetines studijas, kurios turėtų atliepti regionų darbo rinkos poreikius.

Universitetų bendruomenė kėlė kokybės klausimą, rengimą darbo rinkai susiejant su sovietmečiu: „*Grįžimas prie kolegijų – tai faktiškai yra grįžimas prie tos sovietinės sistemos, kai žmogus rengiamas konkrečiai darbo vietai.*“[1130] Universitetų atstovai pabrėžė, kad kokybė gali būti užtikrinta tik kolegijų ir universitetų reguliavimui esant panašiam. Visgi, regionų diskursas buvo dominuojantis, kolegijų veiklą labiausiai susiejant su regionų plėtros perspektyvomis: „*Pertvarkant aukštesniąsias mokyklas į kolegijas, būtina kiek galima greičiau suformuluoti valstybinę regioninę aukštojo mokslo politiką, siejant ją su valstybine regionų plėtros politika. [...] aukštesniųjų mokyklų pertvarkymas į kolegijas turėtų būti vykdomas išsamiai aptarus regioninio kolegijų tinklo struktūrą.*“[1131] Taip akademinės bendruomenės keltas kokybės klausimas nustumtas į antrą planą, kaip svarbiausius iškeliant regionų ekonominius poreikius ir tinklo tolygumą. Tačiau praktikoje tai neįgyvendinta, nes kolegijų steigimas buvo nulemtas ne regioniškumo, o ekspertinio vertinimo[1132]. Tą lėmė neišplėtota regioninė politika[1133], ką ekspertai ignoravo.

Dar kartą grįžta prie mokslo institutų klausimo. Nors visi sutarė, kad 29 valstybinių mokslo institutų Lietuvai yra per daug ir sutiko, kad įgyvendinant mokslo ir studijų vienovės principą, dauguma jų turėtų būti integruoti į

1130 Vytautas Kaminskas, pasisakymas LR Seimo 2000 m. sausio 4 d. 58(421)-jame posėdyje, „Penkiasdešimt aštuntasis (421) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.93512.

1131 *Lietuvos aukštojo mokslo finansavimas naujajame tūkstantmetyje: Poleminė knyga*, ES PHARE (2000), 15.

1132 LR Vyriausybė, „Nutarimas Dėl Aukštųjų mokyklų steigimo tvarkos ir nevalstybinių aukštųjų mokyklų veiklos licencijavimo nuostatų patvirtinimo“, *Teisės aktų registras* (2000 m. rugpjūčio 30 d., Nr. 999).

1133 Stasys Vaitekūnas, pasisakymas LR Seimo 1998 m. spalio 8 d. 14(240)-jame posėdyje, „Keturioliktasis (240) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.65749. Vienas geriausių silpnos regioninės politikos aukštajame moksle pavyzdžių buvo KU, kuris buvo vienintelė aukštoji mokykla trečiajame pagal dydį Lietuvos mieste (palyginimui, Kaune tuo metu veikė 6, o Vilniuje 7 aukštosios mokyklos). Be to, finansavimas ir parama taip pat dažniausiai buvo nukreipta į Kauno ir Vilniaus universitetus, o deklaratyvų regionų politikos pobūdį atspindi Lietuvos kaip jūrinės valstybės idėjos realizavimas: „*Klaipėdos uostas ir su juo susiję verslai duoda Lietuvos biudžetui daugiau kaip 50% valiutinių pajamų. Tačiau mums kelia nerimą tas faktas, kad galime likti Donkichotais. Regis, visuotinai pripažindami, kad Lietuva yra jūrų valstybė, pirmiausia kuriame Lietuvą – oro valstybę. Taip, VGTU turi mokomųjų lėktuvų, ruošiamasi pirkti daugiau technikos, rengiami lakūnai, nors be teisės skraidyti. O tai yra brangus malonumus. Džiaugiuosi VGTU ir jo rektoriaus laimėjimais. Tik niekaip nesuprantu, kodėl Klaipėdos universiteto Jūreivystės institutas lieka užmirštas, nors šio instituto absolventai įgyja teisę dirbti jūroje pagal tarptautinius sertifikatus ir krante be jokių apribojimų*.“

aukštąsias mokyklas, veikiančio mechanizmo kaip tai padaryti nebuvo. Tikėtasi, kad pakeitus finansavimo modelį šis klausimas išsispręs savaime.

Netrūko ir kritiškų, netgi menkinančių akademinės bendruomenės pasisakymų apie universitetizaciją ir bendras aukštųjų mokyklų tinklo problemas: „*Užuot sutvarkius neracionalų buvusį aukštųjų mokyklų ir mokslo įstaigų tinklą, buvo imta kurti naujas. [...] Neužtenka rasti daržinę, prie jos pritvirtinti iškabą, surinkti būrį lektorių ir pasikviesti studentų. Geriausiu atveju turėsime garsiai besireklamuojantį diplomų fabriką, o rimta mokslo įstaiga atsiras nežinia kada.*“[1134]

Aukštųjų mokyklų tinklo optimizavimo klausimas atsirado diskusijose kaip neišvengiamas aukštojo mokslo raidos etapas, jau Baltojoje knygoje pateikiami šio proceso etapai, aptariamas minimalus studijuojančiųjų skaičius institucijose[1135]. Tinklo optimizavimo siūlymų skeptikai, Seimo opozicija ir dalis akademinio elito, besiremdami tais pačiais neoliberaliais konkurencijos argumentais, pabrėžė, kad platus tinklas reiškia didesnę konkurenciją, taigi ir didesnę studijų kokybę: „*Konkurenciniai dalykai ir aukštojo mokslo struktūrai turi prasmę. Čia juk nenuvertinami kiti universitetai – čia yra skatinama, kad tie universitetai augtų ir kiltų.*“[1136] Šios diskusijos davė pradžią aukštųjų mokyklų tinklo optimizavimo diskursui.

Aukštojo mokslo reforma leido aukštojo mokslo politikoje atsirasti neoliberaliam valdymo racionalumui. Tai labai ryškiai atspindi plėtojamas konkurencijos diskursas, akademinės konkurencijos trūkumą matant kaip pagrindinę žemos mokslo ir studijų kokybės priežastį[1137]. Ši reforma išryškino ir tarptautinės aukštojo mokslo politikos įtaką nacionalinėje sistemoje – sistema pagal tarptautinių organizacijų siūlymus pertvarkoma į binarinę, siekiant labiau atliepti ekonomikos poreikius ir efektyvinti darbo jėgos rengimą, patraukliomis tampa kaštų pasidalinimo aukštajame moksle tarp studento ir valstybės idėjos, nepaisant net Konstitucijoje įtvirtintų ribojimų.

5.4.2. Aukštojo mokslo tinklo plėtra

Aukštųjų mokyklų tinklo pokyčiai buvo nulemti labiau institucijų interesų, o ne valstybės poreikių ar strateginių tikslų: „*Lietuvoje mes pastebime labai ryškią aukštųjų mokyklų universitetizacijos tendenciją. Daugelis buvusių neuniversitetinių aukštųjų mokyklų pastaraisiais metais tapo*

[1134] Jonas Kubilius, pasisakymas LR Seimo 14(240)-jame posėdyje.
[1135] LR ŠMM, *Lietuvos aukštasis mokslas: Baltoji knyga*, 39.
[1136] Justinas Karosas, pasisakymas LR Seimo 2000 m. sausio 11 d. 60(423)-jame posėdyje, „Šešiasdešimtasis (423) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.9388.
[1137] LR ŠMM, *Lietuvos aukštasis mokslas: Baltoji knyga*, 17.

universitetais.“[1138] Šio proceso vienas esminių trūkumų – aiškių kriterijų universiteto statuso suteikimui nebuvimas („*[...] universitetų steigimas nėra jų išaugimo, o jų pervardijimo procesas*“[1139]) ir potencialo išskaidymas („*Mes kuriame begales universitetų. Lietuvoje yra tik 3,7 mln. gyventojų. Kritinė intelektualinė masė yra nedidelė, Lietuva negali turėti daug universitetų. Jeigu mes juos išskaidysime, tai tik sumažinsime dėstytojų kokybę*.“[1140]).

1997 m. įsteigtas ŠU, sujungus Šiaulių pedagoginio institutą ir KTU Šiaulių politechnikos fakultetą. Universiteto kūrimas grindžiamas ne aukšta Šiaulių pedagoginio instituto veiklos kokybe, sinergija su prijungiamu KTU padaliniu, bet tarptautinėmis tendencijomis. Tarptautinių tendencijų argumentas apėmė tris skirtingus aspektus – universitetų plėtrą pasaulyje, aukštųjų mokyklų jungimo iniciatyvas bei tarptautinius standartus universitetams. Bandyta formuoti nuomonę, kad tarptautinės bendruomenės akyse visos Lietuvos aukštosios mokyklos laikomos universitetais, taip menkinant atitikties standartams idėją[1141].

Kokybės diskursas šiuo atveju susietas su ateities perspektyva, kuriai sąlygas sudaro universiteto steigimas: „*Įkūrus Šiauliuose universitetą jis neabejotinai taptų reikšmingu šio Lietuvos regiono švietimo, mokslo ir kultūros centru. Tikėtina, kad jis galėtų pamažu išaugti į tokį universitetą. [...] Toks universiteto statuso suteikimas Šiaulių aukštajai mokyklai vis dėlto daromas avansu, bet kartu tikintis, jog tas avansas bus grąžintas, ir kad iš tiesų institutas [...] turės kur kas didesnių galimybių išaugti į rimtą mokslo instituciją.*“[1142] Kokybė grindžiama ne veiklos rezultatais, bet istorine kilme, veiklos tęstinumu, su tuo netiesiogiai susiejant moksliškumo lygį. Papildomai, kaip sėkmės pavyzdys, pasitelkiama KU kūrimo istorija, legitimuojanti idėją, kad universiteto statusas yra prielaida aukštųjų mokyklų stiprėjimui[1143].

Racionalesnis buvo regiono poreikių diskursas, siekiant pagrįsti poreikį Šiaurės Lietuvai turėti universitetą. Tiek kairės, tiek dešinės politikai sutarė, kad universiteto įkūrimas gali paskatinti Šiaurės Lietuvos regiono jaunimą studijuoti ir vėliau likti dirbti savo krašte, mokslą vykdyti pagal regiono poreikius, išsiskyrė tik argumentai. Rolandas Zuoza, atstovaujantis LSDP, per išskirtinumo topą pabrėžė kultūrinę regioninių universitetų svarbą: „*Vis dėlto*

[1138] Žibartas J. Jackūnas, pasisakymas LR Seimo 1997 m. kovo 25 d. 6(47)-jame posėdyje, „Šeštasis (47) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/ portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.49098.

[1139] Ibid.

[1140] Rimantas J. Dagys, pasisakymas LR Seimo 1997 m.liepos 2 d. 54(95)-jame posėdyje, „Penkiasdešimt ketvirtasis (95) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.49859.

[1141] LR Seimas, „Šeštasis (47) posėdis“ (1997 m. kovo 25 d. stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/ portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.49098.

[1142] Jackūnas, pasisakymas LR Seimo 6(47)-jame posėdyje.

[1143] LR Seimas, „Šeštasis (47) posėdis“.

mūsų aukštojo mokslo universitetų ateitis – tai ne universitetai monstrai, o mažesni regioniniai universitetai, nagrinėjantys to krašto kultūrą, kalbą ir to krašto ekonomines problemas ir mėginantys jas tobulinti.“[1144]. Tuo tarpu dešinieji valdantieji labiau atstovavo ekonominę perspektyvą ir efektyvumą: „*Universitetas Šiauliuose yra šio miesto regiono kultūrinio ir ekonominio vystymosi garantas.*“[1145]

ŠU kūrimas „avansu“ susilaukė kritikos daugiausiai iš dešiniųjų politikų. Algirdas V. Patackas pabrėžė tokios praktikos absurdiškumą: „*Pritarčiau lozungui, kad „Kiekvienai seniūnijai – po universitetą”. Iš tikrųjų šita tendencija Lietuvoje, kuri dabar vyksta (nedrįstu jos kritikuoti), vis dėlto dažnokai įgyja grotesko formas.*“[1146]. Kęstutis Glaveckas tą įvardijo tiesiau: „*[...] palaipsniui tai pradėjo išsigimti*.“[1147] Apeliuota į veiklos atitiktį tam tikriems kokybės kriterijams, su kuo sutiko nemaža dalis suinteresuotų asmenų. Keltas ir universitetų tinklo plėtros finansinio tvarumo klausimas: „*Sakykite, ar dar vieno naujo universiteto atsiradimas nepablogins to vargano biudžeto perskirstymo situacijos?*“[1148] Visgi, kritikai nebuvo išgirsti, o ŠU pradėjo veiklą.

Universitetizacijos procesą 1998 m. pratęsė Kauno medicinos akademija, tapdama universitetu. Šis atvejis buvo kitoks nei ŠU, nes siekis tapti universitetu buvo grindžiamas jau esama veiklos kokybe, visuomenės poreikiu ir tarptautiniu pripažinimu. Procesas grįstas studijų pertvarkymu pagal vakarietišką modelį, be to, deklaruotas poreikis turėti visų lygių studijas. Tapimo universitetu pagrįstumas argumentuojamas vykdomais mokslo tyrimais, esamais materialiniais ir žmogiškaisiais ištekliais[1149]. Tokie argumentai kaip veiklos istoriškumas tapo papildomais, o ne dominuojančiais, kas rodo tam tikrą valdymo racionalumo kaitą.

Lietuvos policijos akademija taip pat plėtė veiklą ir tuo pagrindu buvo pertvarkyta į Lietuvos teisės akademiją. Tai nebuvo naujos institucijos

---

1144 Arvydas Vydžiūnas, pasisakymas LR Seimo 1997 m. kovo 25 d. 6(47)-jame posėdyje, „Šeštasis (47) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/ portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.49098.

1145 Rolandas Zuoza, pasisakymas LR Seimo 1997 m. balandžio 8 d. 12(53)-jame posėdyje, „Dvyliktasis (53) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.49168.

1146 Antanas N. Stasiškis, pasisakymas LR Seimo 1997 m. kovo 25 d. 6(47)-jame posėdyje, „Šeštasis (47) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.49098.

1147 Algirdas V. Patackas, pasisakymas LR Seimo 1997 m. kovo 25 d. 6(47)-jame posėdyje, „Šeštasis (47) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.49098.

1148 Kęstutis Glaveckas, pasisakymas LR Seimo 1997 m. rugsėjo 16 d. 6(106)-jame posėdyje, „Šeštasis (106) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.47109.

1149 LR Seimas, „Aiškinamasis raštas dėl Seimo nutarimo dėl Kauno medicinos akademijos statuto pakeitimo“, *Teisės aktų registras* (1998 m. birželio 4 d.).

kūrimas, tačiau buvo siekiama specializuotą Vidaus reikalų sistemos specialistus rengiančią mokyklą transformuoti į platesnio profilio aukštąją mokyklą, todėl pokytis tinklui buvo reikšmingas. Tą įgalino 1997 m. priimtas Vyriausybės sprendimas leisti Policijos akademijai vykdyti teisės ir valdymo studijas[1150]. Šis sprendimas tarsi *ex ante* legitimavo Policijos akademijos pertvarkymą į platesnio profilio aukštąją mokyklą, kas sukėlė akademinės bendruomenės ir dalies politikų pasipiktinimą.

Iš esmės persitvarkymą į Lietuvos teisės akademiją paskatino dvi priežastys – nepasitenkinimas teisės studijų kokybe bei didelis šios srities specialistų trūkumas. „*Tai padės tiek į teisės, tiek į policijos veiklos studijas Akademijoje pritraukti intelektualiausiąją Lietuvos jaunimo dalį, kartu pakeldamas ir policijos veiklos prestižą.*“[1151] Kaip tvirtino ŠMKK pirmininkas, išplėtus Policijos akademijos veiklos sritį ir atsisakius sukarintos mokyklos statuso čia „*įsivyrautų universitetinė dvasia, universitetinis universalus humanitarinis požiūris*“[1152], kuris leistų geriau rengti specialistus.

Aukštasis mokslas, ypač kalbant apie specializuotas aukštąsias mokyklas, tokias kaip Policijos akademija, neišvengiamai aptariamas specialistų trūkumo kontekste. Tai labiau siejama ne su neoliberalaus diskurso plėtra, o su besivystančios valstybės natūraliais raidos poreikiais: „*Teisės specialistų šiuo metu rengiame per mažai, nes krašto gyvenimas, pasikeitusi mūsų krašto socialinė ir kultūrinė padėtis reikalauja kur kas didesnio jų kiekio*.“[1153] Nors baimintasi, kad policijos pareigūnų rengimas bus nustumtas į antrą planą, kas vėliau nutiko, tuo metu šis argumentas nesulaukė pakankamo dėmesio ir užteko tik aukštosios mokyklos atstovų patikinimo, kad taip nenutiks[1154].

Svarstant Lietuvos teisės akademijos klausimą toliau plėtotas kokybės diskursas, kuris susietas ne tik su atitiktimi standartams, bet ir su ištekliais bei konkurencijos diskursu. Konkurencija tampa sąlyga kokybei augti: „*Esama tam tikrų stagnacijos požymių, nėra ryškesnės konkurencijos tarp universiteto ir kitų aukštųjų mokyklų, kurios taip pat šiek tiek rengia teisės specialistų.*“[1155]

1150 LR Vyriausybė, „Nutarimas dėl valdymo ir teisės studijų Lietuvos policijos akademijoje“, *Teisės aktų registras* (1997 m. gegužės 8 d., Nr. 433).

1151 LR Seimas, „Aiškinamasis raštas dėl Seimo nutarimo dėl Lietuvos policijos akademijos statuto pavadinimo ir statuto teksto pakeitimo projekto“, *Teisės aktų registras* (1997 m. birželio 25 d.).

1152 Žibartas J. Jackūnas, pasisakymas LR Seimo 1997 m. birželio 26 d. 48(89)-jame posėdyje, „Keturiasdešimt aštuntasis (89) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.49701.

1153 Žibartas J. Jackūnas, pasisakymas LR Seimo 1997 m. birželio 19 d. 44(85)-jame posėdyje, „Keturiasdešimt ketvirtasis (85) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.49596.

1154 LR Seimas, „Keturiasdešimt ketvirtasis (85) posėdis“ (1997 m. birželio 19 d. stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.49596.

1155 Žibartas J. Jackūnas, pasisakymas LR Seimo 44(85)-jame posėdyje.

Kokybės diskurso susiejimas su konkurencijos diskursu sudarė prielaidas pastarajam įsitvirtinti politikos lauke kaip universaliai normai ir taip sudaryti sąlygas neoliberalaus valdymo racionalumo plėtrai: „*Konkurencija yra viena iš progreso pagrindų varomųjų jėgų.*“[1156]

Kokybės diskursas taip pat susietas su materialiniais ištekliais: „*Lietuvos policijos akademijoje yra tinkamiausia šiuo metu [...] techninė bazė bei aukštos kvalifikacijos pedagogų ir mokslininkų potencialas.*“[1157] Kokybė toliau siejama su tarptautiškumu, tarptautiniais standartais: „*Teisės specialistų rengimo lygis [...] neatitinka šiuolaikinių Europos mokslo institucijose nustatytų jurisprudencijos specialistų rengimo standartų ar reikalavimų.*“[1158] Lietuvos teisės akademijos steigimo idėja legitimuojama per grėsmės topą: „*Mūsų teisės mokslas šiandien pergyvena bene giliausią metodologinę krizę iš visų Lietuvos socialinių mokslų.*“[1159] Per naujumo topą siūlomas sprendimas: „*Naujoje vietoje yra lengviau pradėti dėstyti vakarietiškos teisės disciplinas negu universiteto Teisės fakultete, kur [...] sovietinių tradicijų tęstinumas yra labiau ryškus.*“[1160] Taip siekiama suformuoti supratimą, kad nauja aukštoji mokykla yra efektyviausias sprendimas, siekiant pereiti prie vakarietiškos teisininkų rengimo sistemos, turintis dar ir papildomų naudų: „*Iš tikrųjų aukštosios mokyklos profilio praplėtimas sudarys galimybę patraukti į tą pačią policiją daug geresnių žmonių ir mes tiesiog kokybiškai pakelsime mūsų policijos lygį.*“[1161]

Kairieji politikai, kritikuodami Lietuvos teisės akademijos steigimą, kokybės ir konkurencingumo diskursą susiejo su lygiomis galimybėmis veikti: „*Kai kalbama apie konkurenciją, turim kalbėti apie vienodas sąlygas.*“[1162] Čia akcentuota geresnė nei kitų aukštųjų mokyklų materialinė Policijos akademijos padėtis: „*Kai universiteto docentas išeina į Policijos akademiją ir gauna be habilitacijos profesoriaus vardą ir dar generolo*

1156 Stasys Malkevičius, pasisakymas LR Seimo 1997 m. liepos 3 d. 56(97)-jame posėdyje, „Penkiasdešimt šeštasis (97) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.49863.

1157 LR Seimas, „Aiškinamasis raštas dėl Seimo nutarimo dėl Lietuvos policijos akademijos statuto pavadinimo ir statuto teksto pakeitimo projekto“.

1158 Jackūnas, pasisakymas LR Seimo 44(85)-jame posėdyje.

1159 LR Seimas, „Aiškinamasis raštas dėl Seimo nutarimo dėl Lietuvos policijos akademijos statuto pavadinimo ir statuto teksto pakeitimo projekto“.

1160 Jurgis Razma, pasisakymas LR Seimo 1997 m.liepos 2 d. 54(95)-jame posėdyje, „Penkiasdešimt ketvirtasis (95) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.49859.

1161 Arimantas J. Raškinis, pasisakymas LR Seimo 1997 m.liepos 2 d. 54(95)-jame posėdyje, „Penkiasdešimt ketvirtasis (95) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.49859.

1162 Justinas Karosas, pasisakymas LR Seimo 1997 m. liepos 3 d. 56(97)-jame posėdyje, „Penkiasdešimt šeštasis (97) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.49863.

laipsnį, aš manau, kad pyragas yra labai skanus.“[1163] Prie kritikos prisijungė ir liberalai, pasitelkdami absurdo topą: „*Kaip sakė didysis kombinatorius, bandęs iš Vasiukų padaryti naujuosius Vasiukus, manęs, kad sutelkęs visą potencialą jis gali padaryti pasaulio centrą. [...] Tiesiog Policijos akademijai bus pasiūlyti geresni atlyginimai, iš ten ateis Teisės fakulteto darbuotojai, ir praktiškai turėsime tą patį Teisės fakultetą, tiktai Baltupiuose*.“[1164]

Politinėje vaizduotėje įsitvirtinęs „aukštojo mokslo krizės“ vaizdinys, susietas su „protų nutekėjimo“ tendencijomis ir finansų stygiumi, pastangos integruotis į Vakarų sistemą ir per laiką išplėtota valdymo sistema paskatino spartesnį Lietuvos aukštojo mokslo neoliberalizavimą. Neoliberalizmo diskursai vis labiau įsitvirtina esamoje žinojimo sistemoje ir ją keičia – keičiasi tiek aukštojo mokslo institucijų savęs suvokimas, tiek ir valdymo racionalumas. Pradėta diskutuoti apie neoliberalios valdysenos priemonių diegimą aukštajame moksle, kurios galėtų pakeisti esamas valdymo praktikas ar užpildyti jų trūkumą.

Poreikis reformuoti aukštojo mokslo sistemą grindžiamas supratimu, kad aukštojo mokslo sistema ir valdymas nebeatitinka realybės. Būtent šiame kontekste ryškiausiai matoma neoliberalių diskursų plėtra. Apie autonomiją pradedama kalbėti atskaitomybės kontekste, ją susiejant su skaidrios finansavimo ir valdymo sistemos kūrimu, kontrolės priemonėmis. Per šią temą politinėje erdvėje pradeda plėtotis efektyvumo diskursas. Konkurencijos diskursas, per kokybės diskursą, įsitvirtina ir plečiasi, sudarydamas prielaidas neoliberalų racionalumą taikyti visiems aukštojo mokslo klausimams. Regionų poreikių ir bendresnis, darbo rinkos poreikių, diskursas paskatina aukštojo mokslo problemas matyti per ekonominę prizmę. Ir nors šalies ar regionų ūkio poreikių diskursas nebuvo naujas, jis niekada iki tol nebuvo taip glaudžiai ir tiesiogiai susietas su konkurencingumo diskursu.

Šiame kontekste pradedama intensyviai diskutuoti apie aukštųjų mokyklų tinklo pokyčius. Viena vertus, efektyvumo diskursas, susijęs su ribotais finansiniais ir žmogiškaisiais ištekliais bei ilgainiui pradėsiančiomis blogėti demografinėmis tendencijomis, skatina kalbėti apie tinklo optimizavimą. Kita vertus, praktikoje priimami priešingi sprendimai – tinklas plečiamas, tikintis, kad tai nuves prie geresnės kokybės. „Krizės aukštajame moksle“ vaizdinys pradeda silpninti universitetų statusą visuomenėje ir politinę įtaką, nors ji išlieka pakankamai didelė, kas užkerta kelią greitesniam aukštojo mokslo

[1163] Raimundas L. Rajeckas, pasisakymas LR Seimo 1997 m. birželio 19 d. 44(85)-jame posėdyje, „Keturiasdešimt ketvirtasis (85) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.49596.

[1164] Alvydas Medalinskas, pasisakymas LR Seimo 1997 m. birželio 19 d. 44(85)-jame posėdyje, „Keturiasdešimt ketvirtasis (85) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.49596.

neoliberalizavimo procesui. Kita vertus, net ir akademiniam elitui priešinantis, nusprendžiama kurti kolegijų tinklą, aukštųjų mokyklų valdymo sistemoje atsiranda Taryba su išorės nariais, stiprinama kokybės kontrolės sistema, pakeičiamas finansavimo modelis, įvedamas dalinis studijų apmokestinimas. Nors neoliberaliosios valdysenos praktikos įdiegiamos ribotai, sukuriama erdvė mąstyti apie tolesnį neoliberalizavimą.

5.5. Neoliberalaus valdymo racionalumo formavimasis aukštajame moksle (2000–2004)

„*Mokslas, švietimas ir kultūra lemia visos Europos išlikimą ir jos visuomenės intelektinę pažangą, sėkmingą ir vaisingą Europos ir Jungtinių Valstijų, Europos ir Japonijos konkurenciją.*“[1165]

Po 2000-ųjų metų vyko labai sparti aukštojo mokslo sektoriaus plėtra. Nors universitetų skaičius per 2000–2004 m. laikotarpį padidėjo nežymiai – nuo 19 iki 21, atsiradus 2 naujiems privatiems universitetams, kolegijų skaičius išaugo nuo 7 iki 27[1166]. Toliau augo studentų skaičius: 2000 m. Lietuvoje buvo 99 tūkst. studentų, o 2004 m. studijavo jau 170 tūkst. asmenų[1167]. Natūralu, kad toks didelis sektoriaus augimas kėlė finansavimo, tinklo plėtros ir kokybės iššūkius, kuriuos ir toliau mėginta spręsti.

Po 2000 m. Seimo rinkimų valdančiąją daugumą formavo Lietuvos liberalų ir Naujosios sąjungos partijos, taigi sudaryta centristinė XI-oji Vyriausybė. Švietimo sritis tiek Seime, tiek Vyriausybėje atiteko Naujosios sąjungos atstovams – Seimo ŠMKK pirmininku tapo buvęs Vilniaus universiteto rektorius Rolandas Pavilionis, o švietimo ir mokslo ministru paskirtas ŠU mokslininkas, pedagogas Algirdas Monkevičius. Vyriausybės programoje numatyta didinti finansavimą aukštajam mokslui, stiprinti studijų kokybės kontrolę ir įvesti konkursinį mokslo finansavimą[1168]. Tačiau valdančioji koalicija iširo jau 2001 m. birželį[1169].

Naująją centro kairės koaliciją sudarė Socialdemokratinės koalicijos frakcija ir Naujoji sąjunga. Švietimas liko Naujosios sąjungos atstovų rankose – nei švietimo ministras, nei ŠMKK vadovas nepasikeitė. XII-osios

---

1165 Rolandas Pavilionis, pasisakymas LR Seimo 2001 m. sausio 23 d. 7(38)-jame posėdyje, „Septintasis (38) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/ legalAct/lt/TAK/TAIS.119168.

1166 LR švietimo ir mokslo ministerija, „Lietuvos švietimas skaičiais 2006“, *Švietimo aprūpinimo centras*, 73.

1167 Ibid, 63.

1168 LR Seimas, „Nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000–2004 metų programos“, *Teisės aktų registras* (2000 m. lapkričio 9 d., Nr. IX-20)

1169 Rolando Pakso vadovaujama Vyriausybė atsistatydino išdirbusi kiek daugiau nei pusę metų. Tai lėmė nesutarimai tarp koalicijos partnerių dėl esminių ekonominių ir socialinių reformų. Naujosios sąjungos lyderiui Artūrui Paulauskui viešai išreiškus abejonę Rolando Pakso gebėjimu užtikrinti stabilų Vyriausybės darbą, šis atsistatydino.

Vyriausybės programoje aukštojo mokslo klausimai aptarti detaliau. Numatyta spręsti finansavimo problemas, aukštųjų mokyklų valdymo, kokybės, tarptautiškumo plėtros klausimus. Programoje pradėta kalbėti apie mokslo ir studijų institucijų tinklo pertvarką, siekiant jį sutvarkyti pagal regionų poreikius, o mokslo institutus dar labiau integruoti į universitetus[1170]. Tai rodo, kad aukštojo mokslo valdyme pereita į besiplėtojančio paviršinio neoliberalizavimo etapą, kuriame neoliberalių valdymo priemonių pagalba stengiamasi ištaisyti sistemos trūkumus ir paskatinti jos efektyvų veikimą.

Aukštojo mokslo įstatymas buvo kompromisinis ir tik dalinai sprendė aukštojo mokslo reguliavimo aiškumo, finansavimo ir kontrolės iššūkius. Todėl įstatymas ne kartą koreguotas, kas reguliavimą darė dar sudėtingesnį ir nenuoseklesnį. Dažnu atveju keitimai ne tik nesprendė problemų, bet jas dar labiau gilino. Pavyzdžiui, pakeitus mokesčio už studijas mokėjimo tvarką, kai dieninių studijų studentų įmokos apribotos 4 bazinių socialinių išmokų dydžiu, valstybei nekompensuojant lėšų skirtumo tarp šios įmokos ir studijų kainos, aukštųjų mokyklų finansinė padėtis reikšmingai pablogėjo.

Siekiant didesnio konkurencingumo ir didesnės studijų kokybės, kuriama Baltijos šalių aukštojo mokslo erdvė[1171]. Bolonijos procesas ir intensyvus pasirengimas narystei ES skatino aktyvias diskusijas apie įsiliejimą į Europos aukštojo mokslo erdvę. Čia išryškėja didelis finansinis atotrūkis nuo ES šalių: „*Mūsų materiali padėtis anaiptol nesudaro palankiausių sąlygų integracijai. [...] Materialinė padėtis visiškai neatitinka Europos sąjungos standartų ir reikalavimų. [...] Ar Lietuva taps visaverte Europos sąjungos nare, ar tik jos priedėliu, jos atsilikusia provincija.*“[1172] Politinėje erdvėje įsitvirtina žinių ekonomikos diskursas. Kartu su efektyvumo, konkurencijos ir kokybės diskursais tai skatina neoliberalaus mąstymo plėtrą ir atveria platesnes galimybes neoliberalių valdymo praktikų diegimui. Visa tai tik išryškino, kad atlikta aukštojo mokslo reforma nebuvo pakankama.

Ryškėja dar didesni idėjiniai skirtumai tarp kairiųjų ir dešiniųjų politinių partijų vizijų. Kairieji, esantys valdžioje, siekė užtikrinti kuo didesnį valstybės finansavimą studijuojantiesiems: „*Labai džiaugiuosi, kad mums pavyko priimti Aukštojo mokslo įstatymą, atvėrusį duris daugeliui jaunų žmonių, kurie*

[1170] LR Vyriausybė, „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001–2004 metų programa“, žiūrėta 2025 m. gruodžio 1 d. https://lrv.lt/uploads/main/documents/files/Apie_vyriausybe/Ankstesnes_vyriausybes/Po_1990_metu/12_programa.pdf.

[1171] LR Seimas, „Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Estijos Respublikos Vyriausybės ir Latvijos Respublikos Vyriausybės sutarties dėl bendros aukštojo mokslo erdvės sukūrimo Baltijos šalyse ratifikavimo įstatymas“, *Teisės aktų registras* (2001 m. gegužės 24 d., Nr. IX-347).

[1172] Pavilionis, pasisakymas LR Seimo 7(38)-jame posėdyje.

kitaip nebūtų patekę į aukštąsias mokyklas.“[1173] Tuo tarpu opozicijoje esantys dešinieji aktyviai pasisakė už finansinės naštos perkėlimą studijuojantiesiems ir studijų paskolų sistemos plėtrą.

Šalia politikų, išsiskyrė ir kelios akademinės grupės, aktyviai veikiančios politikoje. VU išlaikė savo dominuojančią padėtį. To simboliu tapo įstatymu patvirtintas naujasis statutas, kuris patvirtino istorija remiamą šio universiteto išskirtinumą. Didelę įtaką šiuo laikotarpiu taip pat išlaikė LURK. Tačiau užsimota mažinti „akademinio elito“ įtaką, įvedant aiškius valdymo mechanizmus ir kontrolės sistemą, o mainais suteikti aukštosioms mokyklos veikimo laisvę, mažinant biurokratijos kiekį.

5.5.1. Finansų trūkumas ir konkurencijos diskurso plėtra

Finansinė aukštojo mokslo padėtis sunkėjo – didėjo aukštųjų mokyklų įsiskolinimai, o finansavimas nebuvo stabilus: „*Sunkius laikus išgyvena aukštosios mokyklos, kai žiemą yra nešildomos auditorijos, [...] dėstytojai varomi nemokamų atostogų, o vis tiek turi dirbti.*“[1174] Į tai reaguodama Vyriausybė aukštojo mokslo plėtros plano projekte įsipareigojo užtikrinti stabilų ir nuolat didėjantį finansavimą aukštajam mokslui bei suteikti daugiau laisvės šiais finansais disponuoti[1175].

Po Seimo rinkimų pradėta spręsti aukštųjų mokyklų įsiskolinimų klausimą. Siūlyta 18,5 mln. litų įsiskolinimą perduoti valstybei, tačiau nebuvo teisinio mechanizmo kaip tai padaryti[1176]. Mokslo ir švietimo ilgalaikio finansavimo įstatyme įsipareigojama didinti mokslo ir studijų finansavimą iki 2004 m.[1177], tai matant būdą išspręsti aukštųjų mokyklų finansines problemas. Nors įstatymas pripažintas prieštaraujančiu Konstitucijai, tai atvėrė kelią diskusijoms apie finansavimo modelio pokyčius, kurių reikėjo. Tą iliustruoja naujienos žiniasklaidoje apie dėstytojams ir administracijai mokamas Kalėdines premijas, tuo pat metu informuojant apie dėl įsiskolinimų

[1173] Rolandas Pavilionis, pasisakymas LR Seimo 2004 m. liepos 1 d. 56(538)-jame posėdyje, „Penkiasdešimt šeštasis (538) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.236622.

[1174] Birutė Vėsaitė, pasisakymas LR Seimo 2001 m. birželio 19 d. 50(101)-jame posėdyje, „Penkiasdešimtasis (101) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.138950.

[1175] LR Vyriausybė, „Lietuvos aukštojo mokslo plėtros 2001–2005 metų plano projektas“ (2001 m. gegužės 25 d.), 14.

[1176] „Aukštosioms mokykloms nepavyko atsikratyti skolų“, *delfi.lt* (2000 m. gruodžio 15 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/aukstosioms-mokykloms-nepavyko-atsikratyti-skolu-141724.

[1177] LR Seimas, „Lietuvos Respublikos mokslo ir švietimo ilgalaikio finansavimo įstatymas“, *Teisės aktų registras* (2000 m. gruodžio 7 d., Nr. IX-71).

atjungiamą šildymą[1178]. Tai rodo, kad problema buvo ne tik menkas finansavimas, bet aiškaus ir skaidraus finansavimo modelio bei lėšų panaudojimo kontrolės nebuvimas. Todėl vyravo įsitikinimas, kad aukštosios mokyklos naudoja lėšas neskaidriai.

Opozicija ragino peržiūrėti finansavimo modelį, ne tik didinti finansavimą aukštajame mokslui: „*Jeigu mes negrįšime prie tam tikro bazinio supratimo, kaip yra finansuojamos studijos, yra finansuojami moksliniai tyrimai, Lietuva ir toliau vilksis pabaigoje.*“[1179] Šis klausimas susietas su autonomija. Visi politikai sutiko, kad turėtų būti didinama finansinė aukštųjų mokyklų autonomija, finansavimą skiriant bendra suma. Tačiau, opozicijoje esantys liberalai ir dešinieji spaudė, kad suteikiant daugiau finansinės autonomijos, turėtų būti užtikrinama didesnė kontrolė, t. y. kad siekiant didesnės finansinės ir ūkinės autonomijos, universitetai turi prisiimti didesnę atsakomybę savo misijai[1180]. Atskaitomybės diskursas pasitelktas raginant universitetus tobulėti ir siekiant užkirsti kelią išimtinai „akademinio elito“ poreikių tenkinimui[1181]. Finansavimo modelis tapo kontrolės ir aktyvios politikos formavimo priemone, kuri galėtų prisidėti prie valdymo pokyčių. Finansavimo pokyčiai matyti ir kaip galimybė plėsti kolegijų tinklą, stiprinti regioninius universitetus bei racionaliai sutvarkyti mokslo institutų tinklą.

Vieningai sutarta, kad mokslas turėtų būti finansuojamas programiniu principu konkurso būdu, taip užtikrinant konkurenciją ir skaidrumą: „*Būtina sudaryti sąžiningos intelektualios konkurencijos sąlygas, nustatyti racionalius ir skaidrius mokslo programų finansavimo principus ir kriterijus.*“[1182] Tačiau nuomonės išsiskyrė dėl studijų finansavimo – kairieji siekė pagal gerovės valstybės principus sukurti (beveik) nemokamų studijų sistemą. Tuo tarpu dešinieji rėmėsi tarptautinių organizacijų diegiama neoliberalia kaštų pasidalijimo idėja ir palaikė mokamų studijų idėją.

Mokamų studijų idėja grindžiama rekontekstualizuotu tarptautinių organizacijų individualios atsakomybės ir naudos diskursu. Dešinieji siekė sumenkinti nemokamo aukštojo mokslo idėją ją apibrėždami kaip

---

[1178] „Universitetai susitaupė premijoms“, *Delfi.lt* (2000 m. gruodžio 22 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/lztabloid/universitetai-susitaupe-premijoms-147695.

[1179] Andrius Kubilius, pasisakymas LR Seimo 2003 m. vasario 25 d. 3(338)-jame posėdyje, „Trečiasis (338) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.205776.

[1180] Pavyzdžiui, LR Seimas „Pirmasis (119) posėdis“ (2001 liepos 30 d. stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.146616.

[1181] „Ar Lietuvoje studijos tokios pat kokybiškos kaip ir užsienyje?“, *Delfi.lt* (2002 m. kovo 13 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/face/ar-lietuvoje-studijos-tokios-pat-kokybiskos-kaip-ir-uzsienyje-852506.

[1182] Valdas Adamkus, pasisakymas LR Seimo 2001 m. balandžio 19 d. 22(73)-jame posėdyje, „Dvidešimt antrasis (73) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.130358.

„socialistinę“, kartu nurodant išsivysčiusių šalių praktikas ir jų universalumą: „*Daugelis išsivysčiusių valstybių atsisako iki šiol galiojusios šiek tiek socialistinės nuostatos, kad valstybės pareiga yra finansuoti aukštąjį mokslą. Pradedama labai aiškiai suprasti, kad aukštasis išsilavinimas yra paties asmens investicija į jo paties ateitį.*“[1183] Mokamų studijų idėja susiejama su didesnės konkurencijos tarp aukštųjų mokyklų diskursu kaip prielaida studijų kokybei augti. Kartu propaguojama Pasaulio banko idėja, kad socialinio teisingumo principas įgyvendinamas per paskolų sistemą: „*Valstybės pagalba aukštojo mokslo srityje jaunam žmogui tikrai yra būtina, bet tai turi būti sprendžiama per labai aiškią ir visiems prieinamą studijų kreditavimo sistemą.*“[1184] Opozicijos lyderis Andrius Kubilius, pasitelkdamas ironiją menkino valdančiųjų pastangas spręsti aukštojo mokslo finansavimo iššūkius: „*Jums valdant Lietuva pasidarė labai turtinga ir stipri, bet, deja, pinigų studijoms, mokslininkams, inovacijoms taip ir neatsiranda.*“[1185]

Valdantieji, taip pat remdamiesi tarptautine praktika, siūlė universalią studijų įmoką ir dalies geriausių studentų nemokamas studijas[1186]. Jie bandė suderinti kaštų pasidalijimo ir studijų prieinamumo idėjas, sudarant galimybę stojantiesiems rinktis studijas nepriklausomai nuo jų studentų finansinės padėties ir studijų kainos. Švietimo ministras idėją pristatė pasinaudodamas krizės ir gražios ateities topais: „*Šiandien tikrai yra labai kritiška padėtis [...] yra tūkstančiai, [...] šeimos neturi galimybių savo vaikams apmokėti už mokslą [...] Nuo 2002–2003 mokslo metų, iš tiesų visi gebantys studijuoti Lietuvos jaunuoliai, [...] turėtų lygias pradines sąlygas pradėti studijas universitete.*“[1187] Tai pateikta kaip tarpinis etapas prieš pereinant prie visuotinai nemokamų studijų. Liberalai ir konservatoriai siūlymą kritikavo kaip neskatinantį konkurencijos, o per tai ir studijų kokybės, visiškai ignoruodami socialinio teisingumo klausimą. Per palyginimo topą konkurenciniai mechanizmai pristatomi kaip užtikrinantys studijų kokybę ir

[1183] Kubilius, pasisakymas LR Seimo 3(338)-jame posėdyje.

[1184] Eligijus Masiulis, pasisakymas LR Seimo 2003 m. vasario 25 d. 3(338)-jame posėdyje, „Trečiasis (338) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.205776.

[1185] Andrius Kubilius, pasisakymas LR Seimo 2004 m. gegužės 18 d. 41(523)-jame posėdyje, „Keturiasdešimt pirmasis (523) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.233646.

[1186] LR Seimas, „Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymo 2, 27, 28, 29, 39, 41, 47, 48, 54, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67 ir 68 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto Nr. IXP-725“, *Teisės aktų informacinė sistema* (2001 m. gegužės 31 d.).

[1187] Algirdas Monkevičius, pasisakymas LR Seimo 2001 liepos 30 d. 1(119)-jame posėdyje, „Pirmasis (119) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.146616.

„*aukščiausią studentų pasirengimo lygį*“, o nemokamos studijos tik kaip sudarančios galimybes „*ugdyti vidutinybių armiją*“[1188].

Aukštojo mokslo įstatymas ir integracijos į ES procesas tam tikra prasme atvėrė langą neoliberalaus racionalumo sklaidai, neoliberalių diskursų plėtra aukštojo mokslo politikos lauke suintensyvėjo. Visi neoliberalūs tarptautinių organizacijų diskursai, rekontekstualizuoti nacionalinės politikos erdvėje, vertinti labai nekritiškai. Tą rodo pasisakymai, kurie iš esmės universalizuoja vakarietiškas (rinkos) vertybes: „*Labai svarbu mums visiems išsaugoti tai, ką mes vadiname Vakarų vertybėmis, bet iš tikrųjų tai yra žmogiškos vertybės.*“[1189] Taip visi aukštojo mokslo valdymo pokyčiai susiejami su konkurencinės sistemos, kuri jau veikia kitose srityse, kūrimu[1190]. Iš to sekė lūkestis, kad bus profesionalizuojamas aukštojo mokslo valdymas, o rektorius taps „*nepriklausomu vadybininku, kuris galėtų profesionaliai valdyti aukštąją mokyklą*“[1191]. Tai įrodo, kad neoliberalus valdymo racionalumas tampa dominuojančiu.

Dar vienas rinkos logikos plėtros įrodymas – suaktyvėjusios diskusijos apie privataus aukštojo mokslo sektoriaus plėtrą, kurią skatino ir palaikė ir valdantieji: „*[...] tokia frančizinė praktika. [...] Tai yra tas kelias, legalus kelias, kuriuo einant reikėtų legalizuoti tuos, kurie norėtų šiandien teikti kokybiškas studijas.*“[1192] Privataus aukštojo mokslo sektoriaus plėtra pateikiama kaip šio sektoriaus modernumo sąlyga: „*Šiuo požiūriu Lietuva yra pasaulio džiunglėse, nes turbūt Albanijoje dar anksčiau nei Lietuvoje prasidėjo nevalstybinių aukštųjų mokyklų plėtra.*“[1193] Todėl, remiantis ES šalių praktika, apibrėžti aiškūs reikalavimai šių mokyklų steigimui. Iki šių reikalavimų įteisinimo Lietuvoje jau veikė 4 privačios aukštosios mokyklos[1194]. Įteisinus galimybę steigti privačias aukštąsias mokyklas, tuo pasinaudojo ir VU, Tarptautinę verslo vadybos mokyklą, kuri veikė kaip

---

1188 „Nesibaigiantis trypčiojimas prie Aukštojo mokslo įstatymo“, *delfi.lt* (2002 m. sausio 11 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/atgimimas/nesibaigiantis-trypciojimas-prie-aukstojo-mokslo-istatymo-710592.

1189 Pavilionis, pasisakymas LR Seimo 2004 m. liepos 1 d. 56(538)-jame posėdyje.

1190 „LLRI kritikuoja aukštojo mokslo finansavimo principą“, *delfi.lt* (2001 m. rugsėjo 18 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/lri-kritikuoja-aukstojo-mokslo-finansavimo-principa-497379.

1191 „Parlamentarai ėmėsi aukštojo mokslo problemų“, *delfi.lt* (2001 m. rugsėjo 21 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/parlamentarai-emesi-aukstojo-mokslo-problemu-502 977.

1192 Algirdas Monkevičius, pasisakymas LR Seimo 2003 rugsėjo 23 d. 8(418)-jame posėdyje, „Aštuntasis (418) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.218222.

1193 Eligijus Masiulis, pasisakymas LR Seimo 2001 birželio 7 d. 43(94)-jame posėdyje, „Keturiasdešimt trečiasis (94) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.136876.

1194 LR Vyriausybė, „Lietuvos aukštojo mokslo plėtros 2001–2005 m. plano projektas“, 2.

savarankiškas universiteto padalinys, pertvarkydamas į privačią aukštąją mokyklą – Tarptautinę verslo mokyklą, taip apeinant naująją studijų finansavimo tvarką.

5.5.2. Efektyvumo ir autonomijos diskursai

Žinių ekonomikos plėtra tapo ne tik ekonomikos, bet ir aukštojo mokslo politikos klausimu. Konservatoriai, ypač jų lyderis Andrius Kubilius, labai skatino žinių ekonomikos plėtrą ir kritikavo nepakankamą dėmesį šiai sričiai: „*Iš tų visų šimtų milijonų, universitetus pasiekia tik 30 ar 40 milijonų, tai galime suprasti, kokioje vietoje lieka visi mūsų gražūs žodžiai apie žinių visuomenės kūrimą Lietuvoje. [...] tikslas būtų įteisinti specialią Žinių visuomenės plėtros programą*.“[1195] Argumentas stiprinamas per palyginimo topą, pabrėžiant atsilikimą šioje srityje nuo kitų šalių, ypač Estijos, bei menkinant universitetus kaip „(ne)*pasirengusius priimti žinių visuomenės ir žinių ekonomikos iššūkių*“[1196].

Žinių ekonomikos diskursas subordinavo aukštąjį mokslą ekonomikai per darbo rinkos poreikių tenkinimo bei verslo ir mokslo bendradarbiavimo temas. Aukštesnio tikslo topas pasitelkiamas pagrindžiant mokslo ir studijų sistemos valdymo pokyčius, tai pateikiant kaip būtiną žingsnį aukštųjų technologijų plėtrai, verslo įtraukimui į mokslo veiklas[1197]. Studijos tiesiogiai susietos su darbo rinkos poreikiais, o šių poreikių tenkinimas susiejamas su studijų kokybės ir tarptautiškumo diskursais. Labai ryškiai pasimato dialektinis tarptautiškumo ir kokybės ryšys, kai tarptautiškumas tampa sąlyga kokybės augimui, o kokybė tampa sąlyga tarptautinio konkurencingumo užtikrinimui.

Politiniame ir viešajame diskurse daugėjo siūlymų dėl didesnės aukštojo mokslo kontrolės priemonių. Aukštojo mokslo įstatymas padidino įvairių valstybinių agentūrų galią. Pavyzdžiui, sustiprintas SKVC vaidmuo kokybės užtikrinime. LURK siekė į kokybės užtikrinimą įtraukti daugiau užsienio ekspertų, nes nors tokia galimybė ir buvo numatyta, dažnai nepakakdavo finansų užsienio ekspertų paslaugoms apmokėti. Ekspertų nešališkumo poreikį puikiai pademonstravo VU teisės studijų prastas įvertinimas: „*Manau, nė vienas vietinis ekspertas šito niekuomet nebūtų išdrįsęs padaryti, nes ilgą laiką Vilniaus universitetas buvo šios srities monopolistas – vienintelis rengė*

[1195] Andrius Kubilius, pasisakymas LR Seimo 41(523)-jame posėdyje.

[1196] Andrius Kubilius, pasisakymas Lietuvos Respublikos Seimo 2001 gruodžio 21 d. 54(178)-jame posėdyje, „Penkiasdešimt ketvirtasis (178) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.157085.

[1197] LR Seimas, „Dvidešimt penktasis (221) posėdis“ (2002 balandžio 16 d. stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.164715.

teisės specialistus.“[1198] Siūlyta stiprinti kokybės kontrolę per rekomendacijų įgyvendinimo stebėseną[1199].

Akademinė bendruomenė priešinosi aukštųjų mokyklų valdymo modelio keitimui, o tai viešajame diskurse pateikta kaip trukdymas aukštųjų mokyklų atvirumo ir atskaitomybės principų įgyvendinimui. Poreikį koreguoti valdymo modelį palaikė didesnė dalis politikų ir prezidentas: „*Reikia išlaisvinti aukštąsias mokyklas ir mokslo institutus nuo perdėtų biurokratinių suvaržymų, nuo planinio reguliavimo, bet kartu būtina sustiprinti jų atsakomybę visuomenei*.“[1200] Valdymo modelio keitimas susietas su vakarietiška aukštojo mokslo raidos kryptimi, stiprinant konkurencijos ir rinkos mechanizmus.

Pradėta kurti aukštojo mokslo plėtros strategija, kas rodo neoliberalaus racionalumo įsitvirtinimą politinėje praktikoje ir strateginio valdymo gebėjimų stiprėjimą. Pripažinta, kad siekiant užtikrinti mokslinio potencialo augimą ir efektyvesnį sistemos veikimą, reikia strateginių gairių. Per šį laikotarpį patvirtinti Valstybinių mokslo institutų sistemos restruktūrizavimo bei Lietuvos aukštojo mokslo sistemos 2001–2005 m. plėtros planai, rengiamas aukštųjų mokyklų tinklo plėtros planas[1201].

Lietuvos aukštojo mokslo sistemos plėtros plane akcentuojama eurointegracijos svarba, pabrėžiama aukštojo mokslo reikšmė ekonominiam konkurencingumui[1202]. Apie mokslo ir studijų sistemos efektyvumą ir tinklo pertvarką taip pat kalbama Vyriausybės programoje, siejant tą su regionų ekonomine plėtra bei mokslo ir studijų institucijų glaudesniu bendradarbiavimu[1203]. Tai rodo žinių ekonomikos diskurso įsitvirtinimą politinėje erdvėje.

Šiuo laikotarpiu pakeistas Mokslo ir studijų įstatymas, sudarant sąlygas spartesnei mokslo institutų integracijai į aukštąsias mokyklas[1204]. Šis pakeitimas teisiškai apibrėžė jau prasidėjusią restruktūrizaciją, nes 9 mokslo institutai jau buvo integruoti į universitetus prieš įstatymo pakeitimus. Siekiant didesnio skaidrumo ir stabilumo pakeisti ir mokslo institutų

[1198] „Rektoriai nori, kad studijų kokybę vertintų kitų šalių ekspertai“, *delfi.lt* (2004 m. gruodžio 30 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/rektoriai-nori-kad-studiju-kokybe-vertintu-kitu-saliu-ekspertai-5736646.

[1199] LR Vyriausybė, „Lietuvos aukštojo mokslo plėtros 2001–2005 m. plano projektas“, 3.

[1200] Valdas Adamkus, pasisakymas LR Seimo 2002 balandžio 2 d. 14(210)-jame posėdyje, „Keturioliktasis (210) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.163606.

[1201] LR švietimo ir mokslo ministras, „Įsakymas dėl antrojo švietimo reformos etapo prioritetų“, *Teisės aktų registras* (2002 m. gegužės 21 d., Nr. 906).

[1202] LR Vyriausybė, „Lietuvos aukštojo mokslo plėtros 2001–2005 m. plano projektas“, 3.

[1203] LR Vyriausybė, „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001–2004 metų programa“.

[1204] LR Seimas, „Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo pakeitimo įstatymas“, *Teisės aktų registras* (2002 m. birželio 11 d., Nr. IX-945).

vertinimo kriterijai, taip įtvirtinant skirtingus mokslo institutų statusus. Tai turėjo vesti prie mokslo institutų sistemos efektyvumo didėjimo ir jų diversifikacijos. Be to, universitetų ir mokslo institutų integracija turėjo sustiprinti universitetų mokslinę bazę ir užtikrinti mokslo ir studijų kokybės augimą.

Tuo tarpu vieningos vizijos dėl universitetų tinklo pokyčių nebuvo. Viena vertus, aukštojo mokslo plėtros plane pabrėžiama stiprių regioninių universitetų svarba[1205]. Kita vertus, pripažįstama, kad „(po mokslo institutų pertvarkos – aut. past.) *turėtų būti visos Lietuvos mokslo ir studijų sistemos tinklo optimizavimas*“[1206]. Šiame kontekste kilo idėja steigti Panevėžio universitetą.[1207] Pasiremiant regiono plėtros diskursu, pabrėžiama tokio universiteto svarba lygiavertiškam ekonominiam ir socialiniam regiono vystymuisi, siekiama sutelkti iš šio regiono kilusių Seimo narių paramą. Kaip KU ir ŠU atvejais, Panevėžio universiteto poreikis grindžiamas ne realiais veiklos rezultatais ar potencialu, bet visuomeniniais argumentais. Vis dėlto, įvertinus mokslinius, pedagoginius ir infrastruktūrinius išteklius, pripažinta, kad jų trūksta. Šiuo pagrindu atsisakyta steigti naują universitetą, pabrėžiant, kad Panevėžyje jau veikia KTU padalinys bei Panevėžio kolegija[1208]. Pažymėta, kad iš Panevėžio kolegijos galėtų „išaugti“ universitetas, užtikrinus mokslo potencialo augimą.

Taip pat buvo iškelta idėja kurti Kauno meno akademiją, sujungus LMTA ir VDA Kauno padalinius[1209]. Ir nors idėją palaikė Kauno menininkai, patrauklumo užsienio studentams ir unikalumo argumentai buvo per silpni, o kontekstas, atsižvelgiant į aukštojo mokslo sistemos finansavimo nepakankamumą ir jau išsiplėtusį aukštųjų mokyklų tinklą, nebuvo palankus, dėl idėja atmesta. Čia galime kalbėti apie požiūrio į aukštąsias mokyklas ir jų reikšmę pokytį, kai universitetų steigimas pradėtas vertinti per racionalių, o ne visuomeninių argumentų prizmę, t. y. per neoliberalių naudos ir efektyvumo kriterijų prizmę.

Lietuvos teisės akademija tapo Lietuvos teisės universitetu, o neilgai trukus pakeitė pavadinimą ir tapo Mykolo Romerio universitetą. Keitimas argumentuotas išsiplėtusiu mokslinių tyrimų lauku, kurio Teisės universiteto

---

1205 LR Vyriausybė, „Lietuvos aukštojo mokslo plėtros 2001–2005 m. plano projektas“, 4.

1206 Vytautas Daujotis, pasisakymas Lietuvos Respublikos Seimo 2001 birželio 7 d. 43(94)-jame posėdyje, „Keturiasdešimt trečiasis (94) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/ portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.136876.

1207 LR Seimas, „Keturiasdešimt trečiasis (94) posėdis“ (2001 birželio 7 d. stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/ portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.136876.

1208 LR Seimas, „Penkiasdešimt aštuntasis (254) posėdis“ (2002 birželio 20 d. stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.169504.

1209 „Kaune įkurs Meno akademiją“, *delfi.lt* (2004 m. lapkričio 25 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/kaune-ikurs-meno-akademija-5537437.

pavadinimas neatspindėjo. Tokio siūlymo kritikai rėmėsi konkurencingumo diskursu –abejota poreikiu nacionalinėje erdvėje didinti konkurenciją VU, taip pat abejota tokio pavadinimo atpažįstamumu tarptautinėje bendruomenėje. Tuo tarpu universiteto atstovai teigė, kad būtent Teisės universiteto pavadinimas sukelia sunkumų bendradarbiaujant su užsienio partneriais[1210]. Kritikai taip pat abejojo ar nebus apleistas policijos pareigūnų rengimas: „*Policijos pareigūnų rengimas iš policijos paprasčiausiai buvo pavogtas [...]* (o imta – aut. past.) *kepti plataus profilio teisininkus*.“[1211] Nepaisant abejonių, Lietuvos teisės universitetas tapo MRU.

Aktyviai kūrėsi kolegijų tinklas, kurį sudarė ne tik valstybinės, bet ir pakankamai didelis skaičius privačių institucijų. 2002 m. vasarą Vyriausybė patvirtino valstybinių kolegijų tinklo formavimo principus ir planą, pagal kurį ir turėjo vykti kolegijų tinklo plėtra[1212]. Siekta, kad kolegijos bendradarbiautų su universitetais tiek studentų rengimo, tiek dėstytojų kvalifikacijos tobulinimo srityje, tačiau šis principas taip ir nebuvo pilnai įgyvendintas. Kolegijas planuota steigti regioniniu principu, pagal kiekvieno regiono ūkio poreikius. Jos turėjo būti įsteigtos visuose didesniuose Lietuvos miestuose – Telšiuose, Mažeikiuose, Tauragėje ir pan. Priklausomai nuo miesto dydžio, kolegija turėjo būti plataus profilio arba specializuota[1213]. Tačiau kolegijų tinklas vystėsi ne pagal deklaruotus principus – iki 2003 m. buvo įsteigta 15 valstybinių ir 11 privačių kolegijų, daugiausiai didžiuosiuose miestuose[1214].

Tokia intensyvi kolegijų tinklo plėtra kėlė abejonių neuniversitetinių studijų kokybe, nes reikalavimai kolegijų steigimui interpretuoti pakankamai lanksčiai: „*Pirmosios kolegijos iš tiesų stiprios, vėliau kolegijos vardas buvo suteikiamas ir „mokykloms su giliomis tradicijomis“*.“[1215] Praktikoje tiesiog siekta sutvarkyti aukštesniųjų mokyklų tinklą, pertvarkant visas aukštesniąsias mokyklas į kolegijas. Galima teigti, kad kolegijų sektoriuje įvyko analogiškas universitetizacijai procesas, tik per trumpesnį laiką. Prie nepasitikėjimo kolegijų kūrimo procesu prisidėjo ir tai, kad dalis kolegijų, tik

[1210] LR Seimas, „Aštuntasis (561) nenumatytas posėdis“ (2004 spalio 19 d. stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.243256.

[1211] „Pumpučio universitetas apvogė policiją“, *delfi.lt* (2001 m. liepas 4 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/lztabloid/pumpucio-universitetas-apvoge-policija-383301.

[1212] LR Vyriausybė, „Nutarimas dėl Lietuvos valstybinių kolegijų tinklo formavimo principų ir plano patvirtinimo“, *Teisės aktų registras* (2002 m. liepos 10 d., Nr. 1101).

[1213] Ibid.

[1214] LR Vyriausybė, „2002 metų veiklos ataskaita“, *Teisės aktų registras* (2003 m. kovo 30 d.).

[1215] „Į universitetus nepatekę jaunuoliai šturmuoja kolegijas“, *delfi.lt* (2003 m. liepos 22 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/i-universitetus-nepateke-jaunuoliai-sturmuoja-kole gijas-2661425.

pradėjusios vykdyti veiklą susidūrė su sunkumais ir užsidarė[1216]. Toks kontekstas nepadėjo kolegijoms stiprinti savo įvaizdžio ir formavosi jų, kaip „antrojo pasirinkimo“ supratimas („*Stojantieji neslėpė, kad į kolegijas atskubėjo paaiškėjus neigiamiems stojimo į universitetus rezultatams.*“[1217]), kuomet kolegija pasirenkama ne dėl siūlomų studijų, o tiesiog siekiant įgyti aukštąjį išsilavinimą.

Kolegijų tinklo plėtra pristabdė universitetų tinklo plėtros procesą ir paskatino diskusijas apie aukštųjų mokyklų tinklo optimizavimo galimybes. Tačiau spręsti šiuos klausimus neužteko politinės valios, o visuomenės spaudimo nebuvo. Prie nuolatinio finansinio nepritekliaus aukštosios mokyklos buvo įpratusios, o didėjantis studentų skaičius leido negalvoti apie jungimąsi. Kolegijų tinklo atsiradimas ir vystymasis pakreipė diskusijas apie tinklą neoliberaliojo racionalumo linkme, svarstant apie jo efektyvumą ir ekonomiškumą.

Kolegijų tinklo plėtra ne tik nesprendė esamų aukštojo mokslo problemų, bet kėlė ir naujus iššūkius. Jų tinklas sukurtas remiantis tarptautinėmis tendencijomis, tačiau nacionaliniame lygmenyje nebuvo aiškios vizijos, kaip kolegijos turėtų integruotis į aukštojo mokslo sistemą. OECD ekspertai kolegijų potencialą siūlė vertinti pagal PHARE projekte sukurtas vertinimo procedūras[1218], tačiau tai niekada nebuvo pilnai įgyvendinta. Binarinė sistema padėjo optimizuoti neefektyvų aukštesniųjų mokyklų tinklą, tačiau kolegijų vaidmuo aukštajame moksle nebuvo aiškiai apibrėžtas. Net profesinio bakalauro diplomai įteisinti tik po keleto metų ir pradėti išduoti 2004 m.

Aukštojo mokslo įstatymo priėmimas žymi naują Lietuvos aukštojo mokslo neoliberalizavimo proceso etapą, kuriame neoliberalus valdymo racionalumas pradėdamas perkelti į praktiką. Šiuo laikotarpiu ne tik dauguma aukštojo mokslo politikos diskusijų rėmėsi neoliberaliais diskursais, bet ir prasidėjo spartesnė neoliberalių valdymo praktikų veikla, stiprėjo šias praktikas įgyvendinančios institucijos. Nepaisant reformos, krizė aukštajame moksle, susijusi su valdymo ir finansavimo iššūkiais, tęsėsi. Įsitvirtinęs „aukštojo mokslo krizės“ diskursas ir tarptautinių organizacijų rekomendacijos sudarė itin palankias sąlygas neoliberaliam valdymo racionalumui tapti vieninteliu veikimo būdu, galinčiu išspręsti esamas problemas, taip apribojant politinio mąstymo ir veikimo lauką. Visi vėlesni aukštojo mokslo pokyčiai siejosi su neoliberalaus valdymo praktikų

[1216] „Verslo kolegija Klaipėdoje gali užsidaryti“, *delfi.lt* (2002 m. rugpjūčio 13 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/verslo-kolegija-klaipedoje-gali-uzsidaryti-1279060.

[1217] „Į universitetus nepatekę jaunuoliai šturmuoja kolegijas“.

[1218] OECD, *Reviews of National Policies for Education: Lithuania 2002*, 212.

tobulinimu ar keitimu kitomis neoliberaliomis valdymo praktikomis, bet pats neoliberalus aukštojo mokslo valdymo modelis nebebuvo kvestionuojamas.

Dėl eurointegracinių procesų įsitvirtina žinių ekonomikos diskursas, o aukštojo mokslo klausimai glaudžiau susiejami su ekonominio konkurencingumo diskursu. Politiniame lauke neoliberalūs efektyvumo, konkurencingumo, tarptautiškumo ir kokybės diskursai tampa vis labiau niuansuoti. Tiek kairiųjų, tiek dešiniųjų pažiūrų politikai pasitelkia šiuos diskursus, pabrėždami skirtingus jų aspektus, gindami savo skirtingas politines vizijas. Kairieji, buvę valdžioje, siekė nuosaikaus aukštojo mokslo neoliberalizavimo ir subalansuoto valstybės kontrolės ir rinkos mechanizmų veikimo. Tuo tarpu dešinieji opozicijos atstovai siekė staigios aukštojo mokslo sistemos transformacijos, ją pertvarkant pagal konkurencinį rinkos modelį.

Neoliberaliojo diskurso ir valdymo praktikų plėtra keitė požiūrį ir į aukštųjų mokyklų tinklo pokyčius. Kolegijų tinklo formavimas atitiko neoliberalų valdymo racionalumą, siekiant plėtoti ekonominį regionų potencialą ir ugdyti specialistus darbo rinkai. Nors iš pradžių tinklo kūrimas buvo paremtas skaidriais kriterijais ir strategine vizija, galiausiai kriterijais nebesivadovauta ir kolegijos steigtos tik pasiremiant „gilių tradicijų“ argumentu. Tai nuo pat pradžių kėlė abejones dėl koleginių studijų kokybės, todėl visuomenėje susiformavo kolegijų, kaip žemesnio lygio aukštųjų mokyklų, įvaizdis. Kita vertus, kolegijų tinklo plėtra sustabdė universitetų tinklo plėtrą. Remiantis efektyvumo ir išteklių ribotumo argumentais atsisakyta steigti Kauno menų akademiją ir Panevėžio universitetą, pradėta kalbėti apie neišvengiamą universitetų jungimąsi. Tai rodo, kad pradėjo formuotis strateginis požiūris į šį klausimą, nors politinės valios ar palankių aplinkybių šiems pokyčiams nebuvo.

5.6. Naujos aukštojo mokslo reformos poreikis (2004–2008)

> “*Tačiau tas susitarimas dėl aukštojo mokslo iš esmės yra susitarimas dėl studentų mokėjimo už aukštąjį mokslą tvarkos.*“[1219]

Po 2004 m. Seimo rinkimų koaliciją[1220] vėl sudarė centro kairės partijos, tačiau švietimo sritį šį kartą perėmė socialdemokratai ir Darbo partija. Premjeru tapo socialdemokratas Algirdas M. Brazauskas, 2006 m. jį pakeitė

[1219] Egidijus Klumbys, pasisakymas LR Seimo 2007 birželio 14 d. 46(308)-jame posėdyje, „Keturiasdešimt šeštasis (308) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.299756.

[1220] Koaliciją iš pradžių sudarė socialdemokratai, Naujosios sąjungos, valstiečių liaudininkų ir Darbo partijos atstovai. Tačiau 2006 m. Darbo partijai pasitraukus iš koalicijos, juos pakeitė Liberalų ir centro sąjunga.

kitas socialdemokratas Gediminas Kirkilas, abu išlaikė tą pačią politinę kryptį. Švietimo ministru tapo socialdemokratas Remigijus Motuzas, o 2006 m. jį pakeitė taip pat socialdemokratė Roma Žakaitienė. Ministrė dėl įtampų švietimo bendruomenėje likus pusei metų iki rinkimų atsistatydino, ministru antrą kartą tapo Algirdas Monkevičius. Seime švietimo sritį kuravo Darbo partija, o šiai pasitraukus iš koalicijos ją perėmė Valstiečių liaudininkų frakcija. Atitinkamai ŠMKK pirmininkais buvo Darbo partijos atstovai Vydas Gedvilas ir Audronė Pitrėnienė, vėliau – valstiečių liaudininkų atstovas Virginijus Domarkas.

Nors Aukštojo mokslo įstatymas taisytas ne kartą, visuomenės nepasitenkinimas aukštuoju mokslu augo. Situacija paaštrėjo dėl Lietuvos narystės ES, nes atsirado galimybė palankiomis sąlygomis išvykti studijuoti į kitas ES šalis. Išvykti dirbti į kitų ES šalių aukštąsias mokyklas tapo lengviau ir akademiniam personalui. Šis greitai išryškėjęs konkurencinis silpnumas buvo kritikos pagrindu ir postūmiu pokyčiams.

XIII-oji Vyriausybė susitelkė į dvi pagrindines aukštojo mokslo problemas – kokybės ir efektyvumo trūkumą, susiejant tai su konkurencingumo problemomis[1221]. Po stojimo į ES neoliberalūs konkurencingumo, žinių ekonomikos, kokybės bei efektyvumo diskursai galutinai įsitvirtino politinėje vaizduotėje bei pamažu skverbėsi į valdymo praktikas. Finansų trūkumo problemas planuota spręsti didinant privataus finansavimo dalį, studijų prieinamumas užtikrinamas per paskolų sistemą, efektyvumą siekta didinti įtraukiant į valdymą išorinius asmenis, aukštojo mokslo kokybė susieta su ekonominiu augimu[1222].

2006 m. pradžioje patvirtintas Lietuvos aukštojo mokslo plėtros planas, kuris atitiko Vyriausybės programą siekiant nuosaikios pertvarkos. Pagal planą į aukštųjų mokyklų valdymą turėjo būti įtraukta daugiau išorinių narių, suteikiant jiems sprendimų galią, vengiant apmokestinti studentus, siūloma pritraukti verslo finansavimą, planuota tobulinti kokybės kontrolės mechanizmus[1223]. Visi siūlomi pokyčiai rėmėsi neoliberaliomis valdymo praktikomis ir tarptautinių ekspertų rekomendacijomis, tačiau planui įgyvendinti trūko politinės valios.

Pasikeitus Vyriausybei naujoje programoje atsispindėjo tuo metu aktualūs aukštojo mokslo iššūkiai. Įsipareigojama gerinti studijų kokybę, į kokybės užtikrinimą įtraukti užsienio ekspertus, įtvirtinti skaidrų ir stabilų finansavimo modelį tiek studijoms, tiek ir mokslui, pabrėžiama studijų ir darbo rinkos

[1221] LR Seimas, „Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“, *Teisės aktų registras* (2004 m. gruodžio 14 d., Nr. X-43), p. 10.6.

[1222] Ibid, p. 10.17–10.26.

[1223] LR Vyriausybė, „Nutarimas dėl Lietuvos aukštojo mokslo sistemos plėtros 2006–2010 metų plano patvirtinimo“, *Teisės aktų registras* (2006 m. balandžio 5 d., Nr. 335), 9–18.

sąsajų svarba[1224]. Nuspręsta, kad Lietuvos aukštojo mokslo 2006–2010 m. plėtros planas neatitinka realijų, todėl sudaryta vyriausybinė darbo grupė, kurios išvadų pagrindu parengtas parlamentinių partijų susitarimas dėl aukštojo mokslo reformos principų[1225]. Šis susitarimas buvo pirmas žingsnis naujos reformos link: "*Kad būtų užtikrintas tinkamas aukštojo mokslo prieinamumas, vykdomos geros kokybės studijos, kad moksliniai tyrimai atitiktų visuomenės ir ūkio reikmes, kad Lietuvos aukštosios mokyklos galėtų konkuruoti su geriausiomis Europos ir pasaulio aukštosiomis mokyklomis ir kad mokslo ir studijų sistema veiktų efektyviai, būtina nedelsiant atlikti ryžtingą mokslo ir studijų sistemos pertvarką. Mokslo ir studijų sistema turi būti pertvarkoma vadovaujantis išteklių koncentravimo bei efektyvaus naudojimo, autonomijos, atsakomybės ir atskaitomybės, valstybės reguliavimo racionalumo bei veiksmingumo, laisvos konkurencijos, asmeninio suinteresuotumo, mokslo ir studijų tinklo gerinimo principais.*"[1226]

Susitarime atsispindi neoliberalios idėjos, jomis remiantis siekiama formuoti aukštojo mokslo valdymo praktikas, paremtas konkurencijos, efektyvumo ir individualizmo principais. Deklaruotas siekis strateginį aukštųjų mokyklų valdymą perduoti universitetų Taryboms, sukurti efektyvią paskolų sistemą ir įdiegti konkurencinius mechanizmus aukštojo mokslo finansavime[1227].

Paraleliai, VDU ir ISM savo iniciatyva parengė Lietuvos aukštojo mokslo 2007–2012 m. konkurencingumo ir plėtros modelį, paremtą geriausiomis tarptautinėmis praktikomis ir neoliberaliu valdymo racionalumu. Teigiama, kad neoliberalios valdymo praktikos ir rinkos mechanizmai padės užtikrinti visuomenės interesus: „*Jei išoriniais tikslais siekiama Lietuvos aukštojo mokslo sistemos efektyvumo ir konkurencingumo pasauliniame kontekste, tai vidiniais tikslais siekiama Lietuvos aukštojo sistemos dalyvių efektyvumo ir tarpusavio konkurencingumo. [...] Jei aukštosios mokyklos sąžiningai konkuruos tarpusavyje, tai ir visa sistema stiprės, plėtosis ir taps konkurencinga Europinio aukštojo mokslo kontekste.*"[1228] Pasiūlytas modelis buvo alternatyva Vyriausybės 2006–2010 m. aukštojo mokslo plėtros plane numatytiems nuosaikiems pokyčiams, skatinanti greitai pereiti prie rinkos mechanizmų ir apriboti valstybės galias. ISM ir VDU siūlomame modelyje

[1224] LR Seimas, „Nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos", *Teisės aktų registras* (2006 m. liepos 18 d., Nr. X-767).

[1225] LR Seimas, „Septynioliktasis (279) posėdis", (2007 m,. balandžio 5 d. stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.295158.

[1226] „Lietuvos parlamentinių politinių partijų susitarimas dėl mokslo ir studijų sistemos pertvarkos principų" (2007 m. birželio 14 d.).

[1227] Ibid.

[1228] LR Švietimo ir mokslo ministerija et al., *Lietuvos aukštojo mokslo (LAM) sistemos plėtra 2007–2012 m.: konkurencingumas ir finansavimo modelis* (2006), 4.

rekontekstualizuota Pasaulio banko idėja studijas finansuoti „krepšelio“ principu, kurio konkurencinė prigimtis turėjo spręsti aukštojo mokslo problemas, susijusias efektyvumo ir kokybės klausimais.

2007 m. pradėta antroji aukštojo mokslo reforma, tačiau pirmasis Mokslo ir studijų įstatymo projektas tik dalinai atspindėjo neoliberalų valdymo racionalumą ir tarp partijų buvusius susitarimus. Strateginiai valdymo sprendimai aukštosiose mokyklose planuoti perduoti Taryboms, nuo 2009 m. numatyta didinti studijų įmokas, garantuojant geriausiai besimokantiems nemokamą mokslą, studijų paskolų teikimą turėjo perimti bankai ir pan.[1229] Įstatymo projekte atsispindėjo valdančiųjų pozicija nuosaikiai diegti neoliberalios valdysenos elementus, o ne drastiškai pereiti prie „geriausių tarptautinių valdymo praktikų“. Tačiau akademiniam ir verslo elitui, kuriam atstovavo Lietuvos pramonininkų konfederacija, net ir toks siūlymas buvo nepriimtinas, jų pastangomis projektas grąžintas tobulinti[1230].

Tačiau akademinis elitas ir dalis verslo atstovų neįvertino kitų interesų grupių įtakos visuomenėje. Viešajame diskurse vyravo įsitikinimas, kad tik neoliberalus valdymo modelis gali išspręsti Lietuvos aukštojo mokslo konkurencingumo iššūkius, o aukštųjų mokyklų valdymo pokyčių atsisakymas įvertintas kaip siauros interesų grupės atstovavimas, „*sprendimas klano naudai*“[1231]. Stabdydami reformą, akademinio elito ir pramonininkų atstovai pakenkė savo įvaizdžiui, o kitas interesų grupes paskatino kovoti dėl neoliberalios aukštojo mokslo reformos ir ypač valdymo pokyčių: „*Aukštojo mokslo sistemos kokybės nepasieksime, jei nesikeis pačių aukštųjų mokyklų valdymas, bet tam šiuo metu reikia išorinio postūmio*.“[1232] Kompromisinis įstatymo projektas netiko ir prezidentui, kuris pasiūlymus įvertino kaip nenorą vykdyti „*gyvybiškai svarbias reformas*“[1233].

2008 m. balandžio 10 d. svarstymui pateiktas alternatyvus Tėvynės sąjungos ir Liberalų sąjūdžio parengtas Mokslo ir studijų įstatymo

---

1229 „Vyriausybei įteikti mokslo ir studijų reformai būtinų įstatymų projektai“, *delfi.lt* (2007 m. gruodžio 13 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/vyriausybei-iteikti-mokslo-ir-studiju-reformai-butinu-istatymu-projektai-15306633.

1230 „Studentai universitetų tarybų išsigandę, rektoriai stabdo aukštojo mokslo reformą“, *delfi.lt* (2008 m. sausio 14 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/studentai-universitetu-tarybu-issigande-rektoriai-stabdo-aukstojo-mokslo-reforma-15608568.

1231 Jonas Okunis. Cituojamas „Rektoriai išsikovojo, kad jų nerinktų prašalaičiai“, *delfi.lt* (2008 m. kovo 12 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/rektoriai-issikovojo-kad-ju-nerinktu-prasalaiciai-16176206.

1232 „Iškastruota aukštojo mokslo reforma“, *delfi.lt* (2008 m. kovo 12 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/iskastruota-aukstojo-mokslo-reforma-16287821.

1233 Valdas Adamkus, pasisakymas LR Seimo 2008 balandžio 15 d. 17(401)-jame posėdyje, „Septynioliktasis (401) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.317956.

projektas[1234], kuriame atliepti visuomenės lūkesčiai. Kaip teigė vienas iš reformos iniciatorių ir Liberalų sąjūdžio lyderių Gintaras Steponavičius, „*ryžtinga ir drąsi mokslo ir studijų sistemos pertvarka yra būtina. [...] Mūsų siūlomi pagrindiniai sprendimai remiasi pagrindine nuostata, kad geriausių kokybinių aukštojo mokslo pokyčių galima pasiekti diegiant konkurencijos principus. [...] laimi pasaulyje tie universitetai, kurie priima konkuravimo iššūkius*“[1235]. Krizės ir idilės topai pasitelkti išryškinti konkurencijos principo universalumą ir pranašumą, formuoja įsitikinimą, kad toks reformos kelias yra vienintelis. Pabrėžiama, kad tik laisvė veikti ir dereguliavimas gali užtikrinti aukštojo mokslo kokybę: „*Siūlymai grindžiami supratimu, kad gyvybingą, konkurencingą, kokybišką mokslo ir studijų sistemą galima sukurti tik gerbiant žmogaus orumą, pasitikint jo gebėjimais priimti racionalius, humaniškus, ateitį kuriančius sprendimus. Pagrindiniais mokslo ir studijų srities veikėjais turi tapti studijuojantieji, mokslininkai ir visuomenė, o ne valstybės valdžia, kaip yra iki šiol.*“[1236] Pagal Liberalų sąjūdžio suburtos darbo grupės siūlymus ir parengtas 2009 m. priimtas Mokslo ir studijų įstatymas.

Pokyčių šiuo laikotarpiu aukštųjų mokyklų tinkle buvo nedaug. 2005 m. Lietuvoje pradėjo veikti iš Baltarusijos persikėlęs Europos humanitarinis universitetas[1237]. Seime piktintasi VU Tarptautinio verslo mokyklos veikla, abejota šios mokyklos veikimo teisėtumu, šis VU žingsnis įvertintas kaip būdas apeiti Aukštojo mokslo įstatymo reikalavimus dėl finansavimo[1238]. VU nepaisė politikų pasipiktinimo. Ši situacija atskleidė du aspektus. Aukštojo mokslo įstatyme buvo spragų, kurios leido laisvai interpretuoti tam tikrą veikimą. Be to, tai buvo VU išskirtinumo patvirtinimas. Savo veikimo būdu VU toliau demonstravo dominuojančią poziciją aukštojo mokslo sistemoje, primesdamas politikams ir kitoms aukštosioms mokykloms savo veikimo būdus. Taikliai VU dominavimą apibūdino VDU profesorius Leonidas Donskis, teigdamas, kad visa sistema veikia šio universiteto naudai: „*[...] sistema greitai susiorientavo ir pati įvertino padėtį taip, „kaip reikėjo“. Tuometinis VU rektorius stipriai protestuodamas minėjo ilgaamžę senojo universiteto teisės studijų tradiciją, tuo leisdamas suprasti, kad pati istorija šiuo atveju turi tarnauti kaip licencija, jei jau dabartis defektyvi. Ką padarysi*

1234 LR Seimas, „Mokslo ir studijų įstatymo projektas“, *Teisės aktų informacinė sistema* (2008 m. kovo 18 d., Nr. XP-2905).

1235 Gintaras Steponavičius, pasisakymas LR Seimo 2008 balandžio 10 d. 16(400)-jame posėdyje, „Šešioliktasis (400) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.317731.

1236 Liberalų sąjūdžio inicijuota darbo grupė, „Mokslo ir studijų sistemos reformos metmenys“, 1.

1237 „Vilniuje veiklą atnaujina iš Baltarusijos išvytas Europos humanitarinis universitetas“, *Delfi.lt* (2005 m. birželio 2 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/vilniuje-veikla-atnaujina-is-baltarusijos-isvytas-europos-humanitarinis-universitetas-6817803.

1238 LR Seimas, „Keturiasdešimt trečiasis (70) posėdis“ (2005 birželio 23 d. stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.258468.

– į istoriją kaip argumentą praktinėje diskusijoje paprastai kreipiamasi tada, kai nieko gero nebyloja dabartis. […] Nedidelėje šalyje seniausias universitetas, pagaminęs visą jos „establishmentą“, paprastai siekia ypatingo politinio statuso, tam tikros neliečiamybės ir laisvės nuo konkurencijos, kuri būtų politiškai įtvirtinta.“[1239]

Pradėta aktyviau kalbėti apie universitetinio ir neuniversitetinio aukštojo mokslo sąsajas. Šių diskusijų rezultate atsirado neuniversitetinio bakalauro laipsnis, kurį labai palaikė kolegijų atstovai[1240]. Mokslo potencialui telkti pradėtas vykdyti ES finansuojamas mokslo slėnių projektas, kurio tikslas buvo skatinti mokslo pažangą, aukštųjų mokyklų bei mokslo ir verslo bendradarbiavimą.

5.6.1. Kokybės ir konkurencingumo diskursai

Neoliberalioji aukštojo mokslo valdysena remiasi kokybės ir konkurencingumo diskursais, padedančiais įtvirtinti neoliberalų valdymo racionalumą. Kokybės ir konkurencingumo diskursai jungia visus aukštojo mokslo politikos diskursus. Jie įtvirtina rinkos principų, kaip vienintelio teisingo veikimo modelio, supratimą. Per regionų plėtros, tarptautiškumo, finansavimo, tinklo pokyčių temas šie diskursai įsitvirtino aukštojo mokslo politikoje.

Kokybės ir konkurencingumo diskursai glaudžiai siejasi su aukštojo mokslo tarptautinimo temomis. Kokybės diskurse tarptautiniai reikalavimai vaizduojami standartas, kurį pasiekus Lietuvos aukštasis mokslas taps Vakarų aukštojo mokslo sistemos dalimi: „*Apskritai aukštajame moksle, kaip niekur kitur, būtina orientuotis į europinius kriterijus kuriant efektyvią studijų kokybės sistemą, remiantis Bolonijos proceso principais*.“[1241] Tuo tarpu konkurencingumo diskursas tarptautiniame kontekste formuojamas per tikslo ir grėsmės topus: „*Kad ir mokslas, ir studijos šiandien deramai spartintų Lietuvos socialinę ir ekonominę plėtrą, padėtų sumažinti jos atsilikimą nuo Europos Sąjungos senbuvių, reikia esminių šios srities permainų. Būtina gerai apgalvota mokslo ir studijų reforma. […] Šiandien būtina galvoti, kaip*

[1239] Leonidas Donskis, „Universitetų reitingai ir siekiamos realybės konstravimas“, *delfi.lt* (2007 m. liepos 2 d.), https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/ ldonskis-universitetu-reitingai-ir-siekiamos-realybes-konstravimas-13667596.

[1240] „16 Lietuvos kolegijų galės teikti absolventams profesinio bakalauro laipsnį“, *delfi.lt* (2007 m. vasario 28 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/16-lietuvos-kolegiju-gales-teikti-absolventams-profesinio-bakalauro-laipsni-12310947.

[1241] Viktoras Muntianas, pasisakymas LR Seimo 2007 rugsėjo 10 d. 1(322)-jame posėdyje, „Pirmasis (322) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.303974.

atsakysim į vadinamojo „protų nutekėjimo“ iššūkį.“[1242] Šiame kontekste konkurencijos diskursas kokybę pateikia kaip priemonę didesniam konkurencingumui siekti. Tarp kokybės ir konkurencingumo sukuriamas priežastinis ryšys – dėl žemos aukštojo mokslo kokybės negalime konkuruoti: „*Sienų nebeturime, pasaulis yra atviras. Studentai suinteresuoti greitai ir kokybiškai studijuoti, nėra reikalo čia trintis ilgai.*“[1243]

Lietuvoje dešinieji opozicijos politikai per katastrofos topą kuria konkurencinėje kovoje „pralaimėjusio“ aukštojo mokslo įvaizdį: „*Įsibėgėja akademinis „protų nutekėjimas“, kuris ateityje gresia Lietuvos inovacinio potencialo, konkurencingumo ir investicinio patrauklumo smukimu. [...] Konkuruojančiame ir atsiveriančiame pasaulyje [...] magistro, doktorantūros studijos ir moksliniai tyrimai bus atliekami Vakarų šalyse arba pažangesnėse kaimynėse.*“[1244] Toks įvaizdis pagrindė reformos būtinybę, o tarptautinio konkurencingumo siekis tapo dešiniųjų siūloma reformos vizija: „*Šiandien ypač svarbu užtikrinti šalies aukštųjų mokyklų konkurencingumą. Jis turėtų būti suvokiamas ne provincialiai, ne vien kaip varžybos tarp Lietuvos aukštųjų mokyklų, bet pirmiausia – kaip Lietuvos aukštųjų mokyklų konkurencingumas Europoje. Jei tęsis šiandienės tendencijos, po kelerių metų galime likti be studentų.*“[1245]

Tačiau konkurencijos diskurso tarptautinis aspektas turi ir pozityvių elementų. ES universitetų modernizavimo ir ekonominio konkurencingumo darbotvarkė, kartu su Bolonijos procesu, tapo nacionalinės reformos kryptimi: „*Aukštojo mokslo pertvarka turi būti įgyvendinta remiantis Europos Komisijos reikalavimais. Tai yra susiję su Lisabonos strategija, konkurencingos žinių visuomenės sukūrimu.*“[1246] ES finansinė parama ir, nors ir ribotai prieinamas Lietuvai, dalyvavimas europinėse mokslo programose, diskurse tiesiogiai susiejamos su galimybe pertvarkyti aukštojo mokslo sistemą, didinant jos mokslinį potencialą ir konkurencingumą. Kartu stiprinamas reformos būtinumo supratimas: „*Yra akivaizdu, kad, kurdami*

[1242] Valdas Adamkus, pasisakymas LR Seimo 2005 balandžio 12 d. 13(40)-jame posėdyje, „Tryliktasis (40) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.253835.

[1243] Viliūnas, Giedrius. Cituojamas „Aukštojo mokslo laukia didesnė įmoka ir 3 metų bakalauro studijos“. *delfi.lt*. (2007 m. rugpjūčio 28 d.). https://www.delfi.lt/news/daily/education/aukstojo-mokslo-laukia-didesne-imoka-ir-3-metu-bakalauro-studijos-14202155.

[1244] Andrius Kubilius, cituojamas „V. Adamkus: aukštojo mokslo pertvarka turėtų prasidėti rugsėjo 1-ąją“, *delfi.lt* (2006 m. lapkričio 13 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/ education/vadamkus-aukstojo-mokslo-pertvarka-turetu-prasideti-rugsejo-1-aja-11210013.

[1245] Nerija Putinaitė. Cituojama „N. Putinaitė: universitetuose – laiko vilkinimas už valstybės lėšas“, *delfi.lt* (2005 m. rugpjūčio 31 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/nputinaite-universitetuose-laiko-vilkinimas-uz-valstybes-lesas-7385104.

[1246] Remigijus Motuzas, pasisakymas LR Seimo 2005 balandžio 28 d. 21(48)-jame posėdyje, „Dvidešimt pirmasis (48) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.254971.

žinių ekonomiką ir žinių visuomenę Lietuvoje ir tam panaudodami Europos Sąjungos pinigus, mes judam į priekį labai lėtai arba iš esmės visai nejudame.“[1247]

Kokybės diskursas susietas ir su finansavimo klausimu. Aukštojo mokslo įstatyme įtvirtintas studijų finansavimo modelis viešojoje erdvėje kritikuotas kaip ydingas, nes aukštųjų mokyklų išlikimas susietas su kuo didesniu studentų skaičiumi ir gebėjimu pasinaudoti savo politine įtaka, užsitikrinant papildomą finansavimą. Finansavimo problemos buvo sisteminės, bet atsakomybė už kilusias problemas viešojoje erdvėje teko universitetams, atsakomybė už krizės sukėlimą Mokslo ir studijų reformos iniciatorių perkelta būtent jiems: „*Vadovaudamiesi iliuzija, kad didesnis studentų skaičius reiškia proporcingai didesnį finansavimą, ir ryžtingai veikdami vyriausybės kuluaruose, universitetų vadovai beatodairiškai didino studentų skaičių ir sukėlė dabartinę krizę*.“[1248] Universitetai vaizduoti kaip negalintys atsinaujinti, šią problemą pasiūlant spręsti naujosios viešosios vadybos principų diegimu universitetų valdyme. Profesionali vadovų komanda matyta kaip esminė sąlyga aukštojo mokslo sistemos pertvarkymui pagal rinkos principus: „*Toks vadybos modelis aktualus pasidarytų kada konkurencija tarp universitetų taptų tikra, o ne mistinė, pakeisianti esamą pinigų melžimą iš studentų ir biudžeto*.“[1249]

Kokybės ir konkurencingumo diskursai susiję ir su aukštųjų mokyklų tinklo tema. Pradėta diskutuoti, kad nekonkurencingo aukštojo okslo problema gali būti sprendžiama telkiant išteklius, kas turėtų padidinti konkurencinį pranašumą: „*Lietuva šiandien neturi nė vieno universiteto, kuris savo tyrimų ir studijų baze atitiktų net vidutiniško Vakarų universiteto standartus. Ko nors panašaus nebus ir rytoj. [...] O be kokybiškų tyrimų nėra kokybiškų studijų*.“[1250] Dešinieji formavo nuomonę, kad konkurencija paskatins kokybės augimą, o auganti kokybė stiprins konkurencines sąlygas, kuriose išliks tik geriausi universitetai: „*Šiandien išdrįsome pasakyti, kad kai kurie universitetai neišliks. Taip, aš tiesiai šviesiai pasakiau, jei tam tikruose*

[1247] Andrius Kubilius, pasisakymas LR Seimo 2006 gegužės 30 d. 39(175)-jame posėdyje, „Trisdešimt devintasis (175) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.276834.

[1248] Vytautas Daujotis, „V. Daujotis: Lietuvos universitetai – kaip brangus sugėžęs pienas“, *delfi.lt* (2006 m. spalio 4 d.), https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/vdaujotis-lietuvos-universitetai-kaip-brangus-sugizes-pienas-10856949.

[1249] Eimantas V. Kazakevičius, „Duokite „NT“ pinigų ir nesikiškite: požiūris pro rektorių prizmę“, *delfi.lt* (2007 m. sausio 11 d.), https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/evkazakevicius-duokite-nt-pinigu-ir-nesikiskite-poziuris-pro-rektoriu-prizme-11770795.

[1250] Algis Krupavičius, „Aukštojo mokslo reformos migla“, *delfi.lt* (2007 m. sausio 15 d.), https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/akrupavicius-aukstojo-mokslo-reformos-migla-11809989.

universitetuose bus tikrai kokybiškos studijų programos, kai kurie universitetai neišsilaikys, nes nesurinks studentų.“[1251]

Nors Europoje jungimai buvo politikos formavimo priemonė, Lietuvoje tinklo formavimo klausimas buvo suvokiamas ne kaip politinės, o kaip institucijų valios klausimas. Tokią poziciją pirmiausia palaikė akademinės bendruomenės atstovai, bet neprieštaravo ir politikai: „*Būtų geriau rinktis ne valdiško administracinio jungimo kelią, o sukurti sąlygas, kad universitetai kuo daugiau bendradarbiautų.*“[1252] Rinkos mechanizmai visuotinai pripažįstami kaip priimta jungimų skatinimo priemonė. Tarptautinis ir nacionalinis konkurencingumas matyti kaip veiksniai, skatinantys jungtis tiek stipriausius Lietuvos universitetus, tiek ir regionines aukštąsias mokyklas[1253]. Dešiniųjų siūlomoje reformos vizijoje valstybė turėjo imtis priemonių keičiant aukštųjų mokyklų subjektyvų savęs suvokimą, kad jos suprastų save kaip racionalius rinkos dalyvius, siekiančius efektyviai konkuruoti dėl tarptautinio pripažinimo. Kitaip tariant, sisteminiai pokyčiai rėmėsi individualių rinkos dalyvių sprendimais, kurie turėjo užtikrinti ir viešojo intereso išpildymą.

Nelygiavertė universitetų padėtis, VU ir KTU dominavimas skatino remtis rinkos, kaip vienintelio skaidraus mechanizmo supratimu, kurį tuo metu palaikė mažesni universitetai: „*Praktika leisti kai kuriems akademiniams administratoriams spręsti savo institucijos problemas ar gauti jai ypatingą statusą ne konkurencija ir mokslo bei kūrybos pasiekimais, o trumpiausiu keliu į aukščiausių politikų kabinetus. Jei tam nebus pasipriešinta, mūsų akyse bus nužudyta paskutinė viltis, kad Lietuvoje egzistuoja žaidimo taisyklės ir garbinga konkurencija.*“[1254] Skatinta apriboti valdžios galias aukštojo mokslo valdyme, sprendimą paliekant laisvai rinkai, ar tiksliau, individų sprendimams. Būtent skaidri konkurencinė aukštojo mokslo valdymo sistema buvo matoma kaip būdas užtikrinti lygias galimybes visiems aukštojo mokslo rinkos dalyviams, sumažinant valstybės vaidmenį aukštojo mokslo valdyme.

Dar kitaip konkurencijos ir kokybės diskursai atsiskleidžia regionų temos kontekste. Nors iš visos aukštojo mokslo sistemos reikalaujama kokybės ir konkurencingumo, perėjus prie regioninių universitetų temos toks reikalavimas tarsi išnyksta, regioninius universitetus pateikiant kaip vertingus

---

[1251] Irena Degutienė. Cituojama „Politikų prognozė: išliks ne visi universitetai“, *delfi.lt* (2007 m. birželio 20 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/politiku-prognoze-isliks-ne-visi-universitetai-13573953.

[1252] Giedrius Viliūnas. Cituojamas „G. Viliūnas: Lietuvai pakaktų 2 universitetinių centrų“, *delfi.lt* (2006 m. spalio 16 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/gviliunas-lietuvai-pakaktu-2-universitetiniu-centru-10960723.

[1253] Demokratinės politikos institutas, „Lietuvos aukštasis mokslas: vizijų ir reformų metas“ (2007), 13.

[1254] Leonidas Donskis, „Akademinė sfera ir jos reforma fikcijų pasaulyje“, *delfi.lt* (2007 m. gegužės 21 d.), https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/ldonskis-akademine-sfera-ir-jos-reforma-fikciju-pasaulyje-13260049.

savaime: „*Apie regioninių universitetų naikinimą iš viso nereikėtų kalbėti. Jie yra reikalingi. Tik tuos kultūros, mokslo židinius reikia stiprinti. Šiauliuose ar Klaipėdoje naikinti universitetus būtų nusikaltimas prieš valstybę.*“[1255] Regionų klausime dominuoja nacionalinio konkurencingumo diskursas, todėl jie tarsi „iškrenta“ iš reformos, paremtos tarptautinio konkurencingumo ir kokybės diskursais, konteksto: „*Lietuva neturi kitos išeities, kaip kurti pora stiprių universitetinių centrų ir galvoti, ką daryti, kad nebūtų nuskriausti kiti regionai ir mažesnieji universitetai*.“[1256] Regioninės aukštosios mokyklos skatinamos galvoti tik apie veiklos efektyvumą, o ne kokybės ir konkurencingumo klausimus.

Su kokybės diskursu susijęs ir atitikties darbo rinkai aspektas. Universitetai kritikuoti, kad vykdo tyrimus, nesusijusius su Lietuvos verslo poreikiais. Būtent mokslo ir verslo bendradarbiavimas laikytas esmine sąlyga Lietuvos ekonomikos plėtrai: „*Kuo anksčiau rasis ryšys tarp verslo ir mokymosi institucijų, kuo aktyviau mokslo laimėjimai bus taikomi versle, tuo greičiau augs šalies konkurencingumas ir spartės modernios žinių visuomenės kūrimasis.*“[1257] Pirmieji reformos žingsniai buvo susieti su kokybės diskursu, kuris apėmė ne tik išsilavinimo atitiktį Vakarų standartams, bet ir šalies ūkio poreikiams: „*Pagrindinis reformos siekis – aukštojo mokslo kokybės gerinimas, kad aukštosiose mokyklose įgyjamas išsilavinimas prilygtų teikiamam geriausių užsienio mokyklų ir visiškai tenkintų, tai yra svarbiausia, šalies ūkio, visuomenės ir kiekvieno piliečio poreikius.*“[1258]

Nors ir nedaug, reforma turėjo ir kelis kritikus. Kritikuota idėja viską patikėti laisvos rinkos savireguliacijai, o iš esmės individualiems studentų pasirinkimams. VU ekonomikos profesorius Povilas Gylys kritikavo neoliberalias idėjas, pabrėždamas, kad individualūs sprendimai nėra pakankami užtikrinant viešąjį interesą[1259]. Kita kritika apsiribojo tik diskusijomis apie tinkamiausias neoliberalias valdymo priemones. Pavyzdžiui, kritikuota idėja studijas finansuoti valstybės lėšomis tiek

---

[1255] Romualdas Ginevičius. Cituojamas „Naujasis Rektorių konferencijos prezidentas prognozuoja studentų deficitą“, *delfi.lt* (2006 m. birželio 20 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/naujasis-rektoriu-konferencijos-prezidentas-prognozuoja-studentu-defic ita-9912577.

[1256] Viliūnas „„G. Viliūnas: Lietuvai pakaktų 2 universitetinių centrų“.

[1257] Valdas Adamkus, pasisakymas LR Seimo 2007 balandžio 19 d. 23(285)-jame posėdyje, „Dvidešimt trečiasis (285) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.295910.

[1258] Gediminas Kirkilas, pasisakymas LR Seimo 2007 rugsėjo 10 d. 1(322)-jame posėdyje, „Pirmasis (322) posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.303974.

[1259] Povilas Gylys, „P. Gylys: reikia saugotis nesveikų idėjų infekcijos“, *delfi.lt* (2007 m. gegužės 24 d.), https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/pgylys-reikia-saugotis-nesveiku-ideju-infekcijos-13299560.

privačiose, tiek valstybinėse aukštosiose mokykloje. Kaip alternatyvą, VU profesorius Vytautas Daujotis pasiūlė privatizuoti didesnę dalį valstybinių aukštųjų mokyklų[1260]. VU vadovybė kritikavo prielaidą, kad konkurencingumo trūkumą lemia sistemos veikimas, o ne finansų trūkumas, taip palaikydami mokamų studijų idėją[1261]. Tačiau tokia kritika, kaip ir kalbos apie sistemos optimizavimą tik studijų programų lygmenyje, buvo bandymas nukreipti dėmesį nuo universitetų valdymo reformos, kuriai VU priešinosi.

5.6.2. Aukštojo mokslo sistemos valdymo efektyvumas

Efektyvumo diskursas Lietuvos aukštojo mokslo politikoje jau buvo įsitvirtinęs ir nekvestionuojamas, jis rekontekstualizuotas per tarptautinių ekspertų išvadas ir rekomendacijas, padedant modernizuoti Lietuvos aukštąjį mokslą. Šis diskursas dažnai politiniame kalbėjime buvo pasitelkiamas kaip siekis, o ne reali kryptis veikti ir formuoti atitinkamas praktikas ar keisti sistemą: „*Ankstesnės reformos buvo tik iš esmės ydingos sovietinės sistemos modifikacijos.*“[1262]

Spaudimas efektyvinti aukštojo mokslo veikimą buvo toks didelis, kad iš karto po Seimo rinkimų pradėta galvoti apie tai, kokios praktikos galėtų tai užtikrinti. Tuo metu viešojoje erdvėje suformuotas akademinio elito, veikiančio tik savo ir savo rato interesais, vaizdinys, būtent šiai grupei priskiriant atsakomybę dėl nesėkmingų aukštojo mokslo sistemos efektyvumo didinimo iniciatyvų: „*Vyriausybės patvirtintas planas yra tik plėtros parodija. Visos esminės plano nuostatos buvo išplautos. [...] Plovime susivienijo akademinė, verslo ir politikų nomenklatūra. Galima sakyti, kad ši šventoji trejybė yra karo su Lietuvos aukštuoju mokslu būvyje ir laimėjo šio karo neeilinį mūšį. [...] Per penkiolika metų tokia autonomija universitetus pavertė uždaromis institucijomis, kurios negalėjo išvengti ir neišvengė išsigimimo. [...] Rektorius su aplink save palaipsniui susikurtu artimųjų sluoksniu tapo savotišku karaliuku.*“[1263] Tokį viešąjį diskursą formavo pačios akademinės bendruomenės atstovai. Tai galima vertinti kaip siekį perskirstyti galią tarp aukštojo mokslo sistemos veikėjų, o aukštojo mokslo reforma galėjo tam

[1260] Vytautas Daujotis, „V. Daujotis: Lietuvos aukštąjį mokslą – į laisvosios rinkos glėbį“, *delfi.lt* (2007 m. gegužės 10 d.), https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/vdaujotis-lietuvos-aukstaji-moksla-i-laisvosios-rinkos-glebi-13145951.

[1261] „Universitetų plėtrą stabdo netikę įstatymai“, *delfi.lt* (2007 m. liepos 4 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/universitetu-pletra-stabdo-netike-istatymai-13697216.

[1262] Antanas Kulakauskas. Cituojamas „Patas aukštojo mokslo sistemoje“, *delfi.lt* (2005 m. gegužės 23 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/atgimimas/patas-aukstojo-mokslo-sistemoje-6742284.

[1263] Vytautas Daujotis, „Kas žlugdo Lietuvos mokslo ir studijų sistemą? (diskusijų pabaiga)“, *delfi.lt* (2006 m. balandžio 25 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/comments/kas-zlugdo-lietuvos-mokslo-ir-studiju-sistema-diskusiju-pabaiga-9383912.

sukurti sąlygas. Suinteresuotų grupių atstovai reikalavo didesnio dėmesio efektyvumui visose srityse – nuo finansavimo iki institucijų tinklo pokyčių.

Efektyvumo diskursas susietas su skirtingais aukštojo mokslo valdymo aspektais. Pirmiausia išryškėja sąsaja su atskaitomybės principu. Autonomijos principas neužtikrintas atsakomybe pateikiamas kaip sistemos klaida: „*Universiteto veiklos efektyvumą lemia pusiausvyra tarp laisvės ir atsakomybės. [...] Autonomija savaime nieko nereiškia. [...] Be atskaitomybės visuomenei ji visada virsta uždarumu.*“[1264] Valdymo uždarumas suvokiamas kaip trukdis universitetų persitvarkymui: „*Kitų šalių patirtis rodo, kad universitetą efektyviausiai valdo taryba, kurios daugumą sudaro ne universiteto žmonės, o vadinamieji socialiniai partneriai. [...] Universiteto personalas neišvengiamai daugiau koncentruojasi į patį veiklos procesą nei į galutinius tos veiklos rezultatus.*“[1265] Šios idėjos yra Pasaulio banko ir EBPO diskursų atkartojimas, kas rodo jų sėkmingą rekontekstualizavimą Lietuvos aukštojo mokslo politikos lauke. Tai atvirai pripažino ir reformos gairių rengėjai: „*Tolesnės reformos yra būtinos norint konkuruoti su stipriausia mokslinių tyrimų srityje valstybe pasaulyje – Jungtinėmis Valstijomis. Minėtų šalių vykdomos reformos yra ne kas kita, kaip laipsniškas JAV aukštojo mokslo modelio adaptavimas.*“[1266]

Valdymo atvėrimą ir profesionalizavimą, kaip būtiną žingsnį pereinant prie rinkos veikimo, visuomet labai palaikė Petras Baršauskas, tuomet ėjęs ISM prorektoriaus pareigas[1267]. Tačiau LURK ir kai kurie didieji universitetai, pavyzdžiui, VU, priešinosi valdymo pertvarkai, motyvuodami tuo, kad nėra išorės žmonių tinkamų darbui universitetų tarybose.

Efektyvumo diskursas svarbus ir finansavimo temoje. Čia sėkmingai rekontekstualizuoti tarptautinių organizacijų diskursai, konkurencijos principu paremtus finansavimo modelius pateikiant kaip vienintelius efektyvius. Nemokamo mokslo idėja laikyta „sovietine atgyvena“ ar „grynu socializmu.“[1268] Studijų finansavimui pasirinktas „studento krepšelio“ modelis, kurį pasiūlė Pasaulio bankas ir kuris remiasi laisvos rinkos veikimu per individualų pasirinkimą. Reformos iniciatoriai teigė, studijuojantieji rinksis tas aukštąsias mokyklas, kurių veiklos rezultatai yra geri: „*Būtina sudaryti kiekvieno studento krepšelį ir kiekvienas studentas, pasirinkdamas*

1264 Vytautas Daujotis. Cituojamas „V. Daujotis: universitetų vadovai priešinasi reformoms“, *delfi.lt* (2005 m. birželio 24 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/ vdaujotis-universitetu-vadovai-priesinasi-reformoms-6963374.

1265 Ibid.

1266 Daujotis, „Kas žlugdo Lietuvos mokslo ir studijų sistemą?“.

1267 Baršauskas, cituojamas „Patas aukštojo mokslo sistemoje“.

1268 Ibid.

aukštąją mokyklą, galėtų jį atsinešti.“[1269] Pagal neoliberaliosios valdysenos principus, siekta apriboti valstybės galias: „*Valstybė turi rasti jėgų prisipažinti, kad nepajėgė užtikrinti mokslo kokybės ir protingo finansavimo ir šiuos svertus ir atsakomybę perduoti mokslinei bendruomenei.*“[1270]

Lietuvos aukštojo mokslo politikoje neoliberalus diskursas normalizuotas, iš viešosios ir politinės erdvės išstumiant visus kitus diskursus. Neoliberalūs diskursai, tokie kaip konkurencija ar efektyvumas nebekvestionuojami, o tokie visuomeniniai diskursai kaip kokybė ir autonomija subordinuojami ekonominiam racionalumui. Aukštojo mokslo valdymo pokyčiai aptariami tik per neoliberalaus valdymo racionalumo prizmę, universalizuojant įsitikinimą, kad laisva rinka ir konkurencija yra skaidrus ir efektyvus būdas spręsti sistemines problemas ir užtikrinti viešąjį interesą. Neoliberalios valdymo praktikos matomos kaip vienintelė priemonė sprendžiant aukštojo mokslo problemas, nors praktikoje jos diegiamos labai ribotai.

Neoliberalus diskursas pasitektas Aukštojo mokslo įstatymo kritikai ir naujos reformos legitimavimui. Viešasis „griūvančios aukštojo mokslo sistemos“ įvaizdis rėmėsi nepakankamo aukštojo mokslo sistemos efektyvumo, konkurencingumo bei žemos studijų kokybės diskursais. Įvairios suinteresuotų asmenų grupės kritikavo nepakankamą aukštųjų mokyklų atskaitomybę visuomenei („*[...]universitetų uždarumas, jų veiklos viešosios kontrolės stoka*“[1271]), finansavimo iššūkius („*[...] finansų trūksta, ir čia aukštosios mokyklos visiškai priklausomos nuo valstybės*“[1272]) ir negebėjimą prisitaikyti prie naujų konkurencijos sąlygų. Siūlomi sprendimai rėmėsi neoliberaliu racionalumu, konkurencingumo ir efektyvumo didinimą susiejant su aukštojo mokslo kokybės augimu. Universitetų tinklo pokyčiai suprantami ne kaip politikos priemonė, bet kaip individualus sprendimas ir rinkos veikimo rezultatas: „*Universitetams reikia duoti galimybę save realizuoti, konkuruoti tarpusavyje, nors tai pareikalautų kai kurių universitetų uždarymo*.“[1273] Ši priemonė atsiranda greta kitų reformos klausimų, tačiau nėra neįtraukta į politinę darbotvarkę.

[1269] Eligijus Masiulis. Cituojamas „E. Masiulis: aukštojo mokslo finansavimui irgi reikėtų taikyti „moksleivio krepšelio“ principą“, *delfi.lt* (2005 m. spalio 14 d.), https://www.delfi.lt/ news/daily/education/emasiulis-aukstojo-mokslo-finansavimui-irgi-reiketu-taikyti-moksleivio -krepselio-principa-7710345.

[1270] Paulius Subačius. Cituojamas „Aukštojo mokslo problemas siūloma spręsti studento krepšeliu“, *delfi.lt* (2006 m. lapkričio 8 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/aukstojo-mokslo-problemas-siuloma-spresti-studento-krepseliu-11163115.

[1271] „Ateitininkai: studentų mitingo rengėjai nutylėjo esmines aukštojo mokslo problemas“, *delfi.lt* (2005 m. spalio 14 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/ateitininkai-studentu-mitingo-rengejai-nutylejo-esmines-aukstojo-mokslo-problemas-7709302.

[1272] Kubilius, cituojamas „V. Adamkus: aukštojo mokslo pertvarka turėtų prasidėti rugsėjo 1-ąją“.

[1273] Nicolas Ortiz. Cituojamas „Kas laukia aukštojo mokslo 2020 m.?“, *delfi.lt* (2007 m. kovo 2 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/kas-laukia-aukstojo-mokslo-2020-m-12602898.

Dar vienas svarbus aspektas yra universitetų politinės galios ir įtakos visuomenėje silpnėjimas, prasidėjęs politinės galios tarp institucijų ir akademinės bendruomenės perskirstymas. Dominuojantys universitetai, daugiausiai KTU ir VU, priešinosi aukštųjų mokyklų valdymo pertvarkai, nes ji buvo grėsmė akademinio elito politinei įtakai. Tuo tarpu dalis mažesnių universitetų reformą matė kaip galimybę pakeisti nusistovėjusius galios santykius. Viešojoje erdvėje įsitvirtino akademinio elito, siekiančio išlaikyti *status quo* vaizdinys, kas sustiprino reformos palaikymą, manant, kad demokratiškas universitetų valdymas yra neefektyvus ir apriboti akademinės bendruomenės valdymo galios turi būti apribotos.

5.7. Neoliberali aukštojo mokslo transformacija (2008–2012)

„[...] atsirado daugiau konkurencijos, skaidrumo. Gerieji tikrai laimėjo ir laimi.“[1274]

Studentų skaičius 2008 m. pasiekė piką – Lietuvoje studijavo beveik 205 tūkst. studentų, iš kurių daugiau nei pusė mokėjo už studijas[1275].Vėliau studentų skaičius pradėjo mažėti – 2012 m. jų skaičius sumažėjo iki 175 tūkst. studentų. Aukštųjų mokyklų skaičius taip pat buvo pasiekęs piką – Lietuvoje 2009 m. veikė 23 universitetai ir 27 kolegijos[1276]. Ir nors finansavimas aukštajam mokslui didėjo, pasitenkinimas studijų kokybe ir mokslo lygis buvo žemas.

Po Seimo rinkimų valdžią perėmė centro dešinės koalicija[1277]. Daugiausiai mandatų laimėjusios TS-LKD atstovas Andrius Kubilius tapo premjeru. ŠMM vadovauti paskirtas Liberalų sąjūdžio atstovas Gintaras Steponavičius. ŠMKK vadovu tapo TS-LKD atstovas Valentinas Stundys. Valdžia nesikeitė visą politinį ciklą, tad šis stabilumas ir kryptingas veikimas leido įgyvendinti aukštojo mokslo reformą ir pereiti prie neoliberalaus valdymo racionalumo.

Vyriausybė nuo pat pradžių aiškiai deklaravo, kad imsis viešojo sektoriaus reformų, atitinkančių tarptautinių organizacijų rekomendacijas: „*Vyriausybės programa pateikia aiškią strategiją, kaip gydysime didžiausias visuomenės ligas ir kaip kursime sėkmės Lietuvą. [...] Mes esame tikrai pasiryžę didelėms*

[1274] Nerija Putinaitė. Cituojama „N. Putinaitė: aukštojo mokslo reformai parašyčiau 10“, *delfi.lt* (2012 m. gruodžio 6 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/nputinaite-aukstojo-mokslo-reformai-parasyciau-10-60149055.

[1275] LR Švietimo ir mokslo ministerija ir Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras, *Lietuvos švietimas skaičiais 2009: Studijos* (Švietimo aprūpinimo centras, 2009), 12–18.

[1276] Valstybės duomenų agentūra, „Oficialiosios statistikos portalas“.

[1277] Koaliciją sudarė TS-LKD, Liberalų sąjūdis, Liberalų ir centro sąjunga bei Tautos prisikėlimo partija. Koalicija dirbo visą kadenciją, su po metų pasikeitusiu Seimo pirmininku. Tautos prisikėlimo partijos atstovą Arūną Valinską, 2009 m. rudenį pakeitė TS-LKD atstovė Irena Degutienė.

švietimo permainoms, ypač aukštojo mokslo, sveikatos apsaugos, toms permainoms, kurios ilgą laiką buvo žadėtos, bet taip ir liko nepradėtos.“[1278] Šį laikotarpį galime laikyti paskutiniu Lietuvos aukštojo mokslo modernizacijos etapu, pereinant prie neoliberalios valdysenos aukštajame moksle.

Vyriausybės programa rėmėsi neoliberaliomis valdymo praktikomis – siekta „*modernizuoti*“ aukštųjų mokyklų valdymą, įgyvendinti „*tikros autonomijos*“ ir atskaitomybės principus, pertvarkyti finansavimą bei optimizuoti aukštųjų mokyklų tinklą[1279]. Tai atliepė neoliberalų valdymo racionalumą. „*Reali autonomija*“ suprantama kaip laisvė veikti, stiprinant atskaitomybę visuomenei, „*modernus valdymas*“ – aukštųjų mokyklų valdymo profesionalizavimą, perduodant strateginių sprendimų teisę Taryboms, stiprius kontrolės mechanizmus ir konkurenciją, kas turėjo užtikrinti geresnę aukštojo mokslo kokybę. Studijų ir mokslo finansavimas taip pat perorganizuojamas pagal konkurencinę logiką – įvedami „studijų krepšeliai“ ir konkursinis mokslo finansavimas. Aukštojo mokslo sistemos efektyvumą planuota užtikrinti optimizuojant mokslo ir studijų institucijų tinklą[1280]. Iš esmės, aukštojo mokslo valdymas pertvarkytas pagal geriausias to meto tarptautines praktikas.

Diegti ir palaikyti neoliberalias valdymo praktikas patikėta MOSTA, kurios pagrindinis vaidmuo buvo analizuoti duomenis ir padėti politikams formuoti įrodymais grįstą politiką. Ši agentūra buvo neoliberalių idėjų skleidėja, kurios pagrindinis vaidmuo buvo rekontekstualizuoti tarptautinės aukštojo mokslo politikos diskursus Lietuvoje. MOSTA teikdama duomenis politikos formuotojams, tarsi apribojo politikos sprendimus „objektyviais“ kriterijais ir mokslo žiniomis.

Reformos iniciatoriai tikėjosi, kad konkurencinė aplinka paskatins aukštąsias mokyklas efektyvinti savo veiklą ir svarstyti apie jungimąsi: „*Aukštųjų mokyklų jungimasis prognozuojamas dėl pasikeitusios jų finansavimo tvarkos. [...] Striuka su pinigais – studentų nepritraukiančioms aukštosioms mokykloms, taigi prognozuojama, kad jos, siekdamos išlikti, jungsis*.“[1281] Tačiau tokiems pokyčiams reikėjo laiko, o politinis ciklas ėjo į pabaigą. Aukštosios mokyklos buvo pripratusios veikti finansų trūkumo

---

1278 Andrius Kubilius, pasisakymas LR Seimo 2008 gruodžio 5 d. 10-jame nenumatytame posėdyje, „Dešimtasis (10) nenumatytas posėdis“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.332442.

1279 LR Seimas, „Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“, *Teisės aktų registras* (2008 m. gruodžio 9 d., Nr. XI-52), p. 54.

1280 Ibid, p. 607–620.

1281 „G. Steponavičius: pirmieji universitetų susijungimai – netrukus“, *delfi.lt* (2009 m. rugpjūčio 27 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/gsteponavicius-pirmieji-univer sitetu-susijungimai-netrukus-23765333.

sąlygomis, taigi prisitaikė ir prie konkurencinės aplinkos spaudimo. Jungimu nesuviliojo net finansinė parama. Įpusėjus Seimo kadencijai valdantieji suvokė, kad institucijų elgesiui pakeisti per konkurencinius mechanizmus reikia laiko. Tuomet, ministras pirmininkas subūrė darbo grupę siūlymams dėl universitetų tinklo optimizavimo pateikti. Ji pasiūlė kurti du plačios aprėpties universitetus Vilniuje ir Kaune, kartu paliekant veikti keletą specializuotų aukštųjų mokyklų[1282]. Nors jungimams skirtas politinis dėmesys, susijungė tik kelios aukštosios mokyklos.

5.7.1. Aukštojo mokslo sistemos valdymo neoliberali transformacija

Mokslo ir studijų įstatymo priėmimas žymi paskutinio Lietuvos aukštojo mokslo neoliberalizavimo etapo pradžią, kuomet jau pereita prie vakarietiško neoliberalaus valdymo racionalumo, formuojant neoliberalias aukštojo mokslo valdymo praktikas ir jas pritaikant prie nacionalinio konteksto: „*Dauguma įstatymo nuostatų panašios į geriausią pasaulio praktiką.*“[1283]

Visuomenės nepasitenkinimas aukštuoju mokslu, mažėjantis aukštojo mokslo finansavimas ir kiek apribota universitetų politinė galia sudarė sąlygas greitai įgyvendinti mokslo ir studijų reformą. Svarbiausias pokytis, kurį pabrėžė reformos vykdytojai, buvo galios perskirstymas aukštojo mokslo valdyme tarp valstybės ir kitų suinteresuotų asmenų, pirmiausia universitetų: „*Tarybų, į kurias beveik pusę narių deleguos pats universitetas ir kurios rinks rektorių, uždavinys – labiau reaguoti į tai, kas vyksta Lietuvoje, pasaulyje. Jos turėtų orientuoti į tuos procesus universitetus, kad jie stiprėtų ir būtų šiuolaikiški, o valstybės politikos reikalas yra stebėti, kokie procesai vyksta.*“[1284] Pasikeitė pati valdymo veikimo logika, pereinant nuo tiesioginės kontrolės prie nutolusių kontrolės priemonių. Ne tik žinojimo, bet ir valdymo lygmenyje įtvirtintas neoliberalus racionalumas pradėjo keisti ir aukštųjų mokyklų vaidmens visuomenėje supratimą, jį formuojant per ekonominę logiką: „*Studijos visame pasaulyje yra verslas, ir rinkos dėsniai vis labiau*

[1282] Darbo grupė, sudaryta LR Ministro Pirmininko 2011 m. gegužės 31 d. potvarkiu Nr. 129, *Siūlymai dėl Lietuvos universitetų tinklo optimizavimo* (2011 m. rugsėjo 30 d.), 7–8.

[1283] Bahram Bekhradnia. Cituojamas „Britų ekspertas: 50 aukštųjų mokyklų Lietuvoje – nenormalu“, *delfi.lt* (2008 m. gruodžio 22 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/britu-ekspertas-50-aukstuju-mokyklu-lietuvoje-nenormalu-19747916.

[1284] „Viceministrė N. Putinaitė: iniciatyvos ir rizikos turės imtis patys universitetai“, *delfi.lt* (2008 m. gruodžio 21 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/viceministre-nputinaite-iniciatyvos-ir-rizikos-tures-imtis-patys-universitetai-19741697.

skverbiasi į šį sektorių. Šitai ignoruoti ar neigti – tai nematyti tendencijų, kurios gimdo geriausią kokybę, ugdo visuomenės lyderius."[1285]

Pasinaudojus itin dideliu nepasitenkinimu aukštojo mokslo kokybe ir „protų nutekėjimu" ir prezidentės palaikymu, reforma pradėta vykdyti iš karto po Vyriausybės programos patvirtinimo: „*Aukštojo mokslo reforma yra labai labai pavėluota. Lietuva šiandien yra viena, sakyčiau, atsiliekančių valstybių tiek aukštojo mokslo, tiek apskritai mokslo srityje.*"[1286] Papildomą spaudimą reformai sukūrė ir finansų stygius, kurį nulėmė buvusios Vyriausybės sprendimas pusmečiui atidėti studijų įmokų mokėjimą[1287]. Reformos svarbą valdantieji pabrėžė menkindami praėjusios valdžios pastangas: „*Aukštajame moksle pradedamos revoliucinės permainos, [...] ko ankstesnė Vyriausybė bei Seimo dauguma taip ir nesugebėjo realizuoti.*"[1288] Taip siekta sutelkti dar didesnį palaikymą reformai.

Reformos skubos vaizdas formuojamas per krizės ir pasekmių topus: „(nesiėmus pokyčių – aut. past.) *Lietuvai grėstų intelektualinis bankrotas*."[1289] Krizės topas naudojamas pabrėžti neoliberalių valdymo praktikų, susijusių su konkurencija ir efektyvumu, svarbą aukštojo mokslo kokybės gerinimui. Pasekmių topą valdantieji naudojo politinei paramai telkti: „*Ar drįstame eiti permainų keliu net ir tada, kai suvokiame, kad paliekant situaciją tokią, kokia yra dabar, paliekame ją tolesnei stagnacijai ir tolesnei degradacijai?*"[1290] „(ar norime stiprinti – aut. past.) *savo intelektualinį konkurencingumą Europoje, kad nebūtume Europos pakraštys*?"[1291].

Reformos vizija siekta įtikinti per gražios ateities ir aukštesnio tikslo topus, pabrėžiant studijų ir mokslo kokybės ir konkurencingumo augimą. Formuota

---

1285 Gintaras Steponavičius. Cituojamas „N. Lasienė: aukštojo mokslo sistema teoriškai – arklys, praktiškai – nebeatsikelia", *delfi.lt* (2008 m. lapkričio 27 d.), https://www.delfi.lt/news/ daily/education/nlasiene-aukstojo-mokslo-sistema-teoriskai-arklys-praktiskai-nebeatsikelia-19456583.

1286 Dalia Grybauskaitė. Cituojama „D. Grybauskaitė: aukštojo mokslo reforma pavėluota, bet neišvengiama", *delfi.lt* (2009 m. kovo 31 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/dgrybauskaite-aukstojo-mokslo-reforma-paveluota-bet-neisvengiama-21256790.

1287 „Universitetai pritrūko milijonų", *delfi.lt* (2008 m. lapkričio 17 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/universitetai-pritruko-milijonu-19301409.

1288 Andrius Kubilius. Cituojamas „Vyriausybė pritarė aukštojo mokslo revoliucijai", *delfi.lt* (2009 m. sausio 7 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/vyriausybe-pritare-aukstojo-mokslo-revoliucijai-19960348.

1289 LR Švietimo ir mokslo ministerija, *Mokslo ir studijų įstatymo projekto, jį lydinčių teisės aktų ir administracinių valstybės institucijų veiksmų, kuriais grindžiama mokslo ir studijų reforma, pristatymas* (2008), 1.

1290 Andrius Kubilius, pasisakymas LR Seimo 2009 balandžio 9 d. Seimo rytiniame plenariniame posėdyje Nr. 56, „Rytinis plenarinis posėdis Nr. 56" (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.341006.

1291 Valentinas Stundys, pasisakymas LR Seimo 2009 balandžio 9 d. Seimo rytiniame plenariniame posėdyje Nr. 56, „Rytinis plenarinis posėdis Nr. 56" (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.341006.

vizija, kad iš šios reformos laimės visi: „*Tai yra galimybė universitetams laimėti siekiant kokybės, keistis orientuojantis į pasaulines tendencijas ir į visuomenės poreikius, galų gale dinamiškai reaguoti į pokyčius aukštojo mokslo erdvėje ir iš to laimėti. [...] galimybė visuomenei sulaukti grįžtamojo ryšio, sulaukti atskaitomybės dėl mokslo ir studijų. Ir galimybė valstybei, kuri įgyja instrumentus, tikslinio finansavimo, didesnio skaidrumo, geresnių vadybos instrumentų būdu formuoti kryptingą mokslo ir studijų politiką.*“[1292]

Kokybės diskursas tiesiogiai su siejamas su finansiniais ištekliais, teigiant, kad po reformos finansinė padėtis aukštajame moksle pagerės. Finansavimo klausimas susiejamas ir su studijų prieinamumu, teigiant, kad po reformos didės valstybės finansavimas studijoms, daugės nemokamų studijų vietų skaičius bei efektyviai veiks paskolų sistema[1293]. Čia susimaišo neoliberalusis ir gerovės valstybės racionalumai, kas dalį suinteresuotų asmenų paskatino suabejoti reformos vizijos realumu. Pavyzdžiui, Seimo narė socialdemokratė Birutė Vėsaitė pabrėžė studijų prieinamumo ribojimų grėsmę: „*Įstatymas yra ydingas iš esmės. Elito vaikams – universitetai, varguolių – profesinės technikos mokyklos, geriausiu atveju kolegijos.*“[1294]

Toliau plėtojamas konkurencingumo diskursas, juo pateisinant „studijų krepšelio“ įvedimą. Visuomenę siekta įtikinti, kad studentų individualūs pasirinkimai gali išspręsti sistemines aukštojo mokslo kokybės problemas: “*Studento apsisprendimas ir pasirinkimas turi lemti, kokios institucijos bus finansuojamos ir kokiu mastu.*”[1295] „*Aukštojo mokslo sistema finansinius išteklius skirs toms aukštosioms mokykloms, kurios bus pasiruošusios teikti kokybiškas paslaugas.*“[1296] Ši prielaida taip pat sulaukė socialdemokratų kritikos – baimintasi, kad aukštosios mokyklos nuleis standartus ir susitelks į rinkodaros priemones: „*Aukštosios mokyklos gali pradėti smulkinti programas, dubliuoti viena kitą, taikyti žemesnius standartus, kad tik galėtų išsaugoti krepšelį. Aukštosios mokyklos gali plėsti reklamą.*“[1297]

[1292] Mantas Adomėnas, pasisakymas LR Seimo 2009 balandžio 9 d. Seimo rytiniame plenariniame posėdyje Nr. 56, „Rytinis plenarinis posėdis Nr. 56“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.341006.

[1293] LR Seimas, „Rytinis plenarinis posėdis Nr. 56“ (2009 balandžio 9 d. stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.341006.

[1294] Birutė Vėsaitė, pasisakymas LR Seimo 2009 balandžio 9 d. Seimo rytiniame plenariniame posėdyje Nr. 56, „Rytinis plenarinis posėdis Nr. 56“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.341006.

[1295] Steponavičius. Cituojamas „N. Lasienė: aukštojo mokslo sistema teoriškai – arklys, praktiškai – nebeatsikelia“.

[1296] Gintaras Steponavičius. Cituojamas „Universitetus privers jungtis „savanoriškai““, *Delfi.lt* (2008 m. gruodžio 18 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/universitetus-privers-jungtis-savanoriskai-19701192.

[1297] Algirdas Butkevičius, pasisakymas LR Seimo 2009 balandžio 9 d. Seimo rytiniame plenariniame posėdyje Nr. 56, „Rytinis plenarinis posėdis Nr. 56“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.341006.

Konkurencijos aukštajame moksle diskursas susiejamas su ekonominiu valstybės konkurencingumu: „*Šiuolaikiniame pasaulyje mums vienintelis būdas konkuruoti tai yra mūsų žinios, kūrybiniai įgūdžiai, inovacijos, ir jeigu mes dabar nepradėsime keisti mūsų konkurencingumo galimybės, išlieka didelis klausimas, kiek mes, kaip valstybė, kaip tauta, galėsime išsilaikyti.*“[1298] Nacionalinė konkurencija įvedama siekiant aukštesnio tikslo –tarptautinio konkurencingumo: „*Jei norime, kad mūsų universitetai ateityje galėtų sėkmingai konkuruoti tarptautinėje erdvėje, pirmiausia turime nebijoti konkurencijos šalies viduje.*“[1299]

Autonomijos samprata galutinai pakeista ne tik žinojimo, bet ir praktikos lygmenyje. Didesnę veikimo laisvę turėjo užtikrinti aukštųjų mokyklų teisinio statuso keitimas. Viešosios įstaigos statusas atlaisvino aukštųjų mokyklų galimybes disponuoti finansais ir turimu turtu, išsilaisvinti iš tiesioginio valstybės reguliavimo. Šis pokytis buvo viena svarbiausių priemonių „*universitetinį sektorių pajungti rinkos konkurencijos jėgoms*“[1300], ką opozicija vertino kaip grėsmę turtui ir aukštųjų mokyklų veiklos tęstinumui. Tačiau švietimo ministras, menkindamas opozicijos argumentus, aukštojo mokslo dereguliavimą pristatė kaip būtiną kelią siekiant aukštesnės kokybės : „*Įsivaizduoti, kad moderniame pasaulyje aukštoji mokykla, apribota įvairių biurokratinių suvaržymų, gali pasiekti kokybiškų rezultatų yra naivus įsivaizdavimas.*“[1301]

Reformuotas ir aukštojo mokslo valdymas. Valstybės galia decentralizuojama, ją išskaidant tarp valstybės agentūrų. Įkuriama Akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus tarnyba, kurios tikslas dvejopas – sustiprinti etikos standartus, juos priartinant prie vakarietiškų, bei padidinti kontrolę šioje srityje: „Š*iandien Lietuvos universitetai, gindami savo munduro garbę, kartais nusižengia akademinei etikai. [...] Akademinės etikos kontrolieriaus tarnyba veiks kaip arbitras, objektyviai tiriantis įvairius*

[1298] Mantas Adomėnas, pasisakymas LR Seimo 2009 balandžio 30 d. Seimo rytiniame nenumatytame plenariniame posėdyje Nr. 69, „Rytinis nenumatytas plenarinis posėdis Nr. 69“ (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS. 342916.

[1299] Andrius Kubilius. Cituojamas „A. Kubilius sako besidžiaugiantis aukštojo mokslo reforma“, *delfi.lt* (2012 m. kovo 6 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/akubilius-sako-besidziaugiantis-aukstojo-mokslo-reforma-56379231.

[1300] Vytenis P. Andriukaitis, pasisakymas LR Seimo 2009 balandžio 14 d. Seimo vakariniame plenariniame posėdyje Nr. 59 (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.341301.

[1301] Gintaras Steponavičius, pasisakymas LR Seimo 2009 balandžio 28 d. Seimo vakariniame nenumatytame plenariniame posėdyje Nr. 68 (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/ TAIS.342625.

akademinės tikrovės pažeidimus.“[1302] Taip siekta nutolusios kontrolės priemonėmis koreguoti aukštųjų mokyklų elgesį.

Plėtojami ir kiti aukštojo mokslo kontrolės mechanizmai. Siekiant objektyvumo ir profesionalumo, į kokybės užtikrinimo procesą dar labiau integruoti užsienio ekspertai, jiems padidinami kvalifikaciniai reikalavimai[1303]. Dalis kontrolės mechanizmų nukreipta į elgesio keitimą ir motyvacijos tą daryti didinimą. Viena tokių priemonių buvo universitetų reitingavimas, todėl buvo nuspręsta kurti nacionalinę reitingavimo sistemą. Nors ši iniciatyva žlugo dėl viešųjų ir privačiųjų interesų konflikto Seime, su reitingais siejamas meistriškumo diskursas išliko, aukštosios mokyklos iki šių dienų jį pasitelkia įvaizdžio formavimo tikslu.

Neoliberalios valdymo praktikos plėtotos ir po Mokslo ir studijų įstatymo priėmimo, iš esmės siekiant balanso tarp aukštųjų mokyklų autonomijos ir atskaitomybės. Pavyzdžiui, 2012 m. pabaigoje patvirtinta aukštųjų mokyklų priežiūros tvarka, kuria skatinama vidinės kokybės kontrolės ir atskaitomybės praktikų plėtra, įvedami kontrolės mechanizmai atliekant rekomendacijų įgyvendinimo stebėseną, numatytas visuomenės įtraukimas plečiant kokybės kontrolės mechanizmus. Taip stiprinami institucijų vidiniai savikontrolės mechanizmai, kurie reiškia, kad kontrolė tampa ne tik išorės valdymo mechanizmu, bet ir pačios institucijos atsakomybe už savo veikimą: „*.Pereinama nuo išorinės kokybės kontrolės prie visavertės universitetų ir kolegijų atsakomybės patiems vertinant, prižiūrint ir užtikrinant savo institucijoje vykdomų studijų kokybę, sprendžiant dėl priemonių, kaip pagerinti studijų procesą.*“[1304]

Atskaitomybę siekta didinti ugdant aukštųjų mokyklų strateginio valdymo gebėjimus. Strateginių klausimų sprendimas perduotas aukštųjų mokyklų Taryboms, kurių veikloje dalyvauja ir išorės nariai, Senatui paliekant spręsti išimtinai akademinius klausimus. Visgi, reguliavimas sušvelnintas[1305], Konstituciniam teismui pripažinus dalį naujojo aukštųjų mokyklų valdymo

---

[1302] Aušrinė M. Pavilionienė, pasisakymas LR Seimo 2010 m. rugsėjo 28 d. Seimo V (rudens) sesijos rytiniame plenariniame posėdyje Nr. 250 (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.381946.

[1303] LR Seimas, V (rudens) sesijos rytinis plenarinis posėdis Nr. 248 (2010 m. rugsėjo 23 d. stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/ TAIS.381538.

[1304] Nerija Putinaitė. Cituojama „Aukštųjų mokyklų priežiūros tvarka pabrėžia prievolę informuoti visuomenę“, *15min.lt* (2012 m. lapkričio 28 d.), https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/aukstuju-mokyklu-prieziuros-tvarka-pabrezia-prievole-informuoti-visuomene-56-283545.

[1305] LR Seimas, „Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo 7, 10, 12, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 43, 44, 47, 48, 51, 55, 57, 66, 69, 70, 71, 73, 75, 95 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas“, *Teisės aktų registras* (2012 m. balandžio 24 d. Nr. XI-1987). Po Konstitucinio teismo sprendimo subalansuotos Tarybos ir Senato galios, iš Tarybos skyrimo proceso eliminuotas švietimo ministras, kartu neatsisakant siekio profesionalizuoti aukštųjų mokyklų valdymą ir didinti atskaitomybę.

reguliavimo prieštaraujančiu konstituciniam autonomijos principui[1306]. Bet tai mažai paveikė reformos kryptį diegiant neoliberalų valdymo modelį aukštajame moksle. Pokyčiai nevyko greitai, prie naujo valdymo racionalumo aukštosios mokyklos pratinosi pamažu. Pavyzdžiui, net ir pagal naująją tvarką dalis aukštųjų mokyklų išsirinko tuos pačius rektorius.[1307]

Dauguma universitetų nesipriešino reformai ir greitai atnaujino statutus. Tačiau VU su naująja tvarka nesutiko. VU rektorius Benediktas Juodka pabrėžė: „*Mums svarbiausia autonomija, kuri pasaulyje šventas reikalas. Nesinori, kad politikai reguliuotų valdymą, kas renka rektorių.*“[1308] VU kovojo dėl demokratiško universiteto valdymo modelio bei išskirtinio statuso išlaikymo siekdami, kad universiteto statutas išlaikant tradiciją būtų patvirtintas įstatymu. VU laikėsi pozicijos, kad „*administracinėmis priemonėmis nei akademinė kokybė nei akademinis konkurencingumas nesukuriamas.*“[1309] Išimties reikalauta remiantis istorinės kilmės ir išskirtinumo topais, pabrėžiant gerus VU veiklos rezultatus. Universiteto kova dėl valdymo ir statuto tęsėsi visą Seimo kadenciją, valdantiesiems nesėkmingai bandant išlaikyti poziciją, kad visi universitetai yra lygiaverčiai, o statusas užtikrinamas veiklos rezultatais, o ne statuto teisiniu statusu. VU nepasidavė ir per kovos dėl aukštesnių tikslų topą bandė įtvirtinti savo, kaip visos aukštojo mokslo sistemos gynėjo, įvaizdį[1310].

Seimo opozicija taip pat reiškė nepritarimą reformai, vaizduodami ją kaip „*buldozerinę*“[1311]. Nepaisant kritikos ir pastangų atstatydinti švietimo ministrą, šio nuostatos dėl reformos sėkmės buvo nepajudinama: „*Sistema yra pastatyta ant teisingų bėgių, ir aš nematau prasmės viską peržiūrėti, net jeigu jums to ir labai norėtųsi.*“[1312] Vyriausybė tvirtai laikėsi pozicijos, kad

---

[1306] LR Konstitucinis Teismas, „Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija) nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (2011 m. gruodžio 22 d.).

[1307] „Universitetai sėkmingai puoselėja sovietines rektorių rinkimo tradicijas“, *delfi.lt* (2010 m. rugpjūčio 25 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/universitetai-sekmingai-puoseleja-sovietines-rektoriu-rinkimo-tradicijas-35826051.

[1308] Benediktas Juodka. Cituojamas „VU reformuosis tik po KT išaiškinimo“, *delfi.lt* (2011 m. lapkričio 30 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/vu-reformuosis-tik-po-kt-isaiskinimo-52357237.

[1309] Artūras Žukauskas, cituojamas„A. Žukauskas: kokios autonomijos mums reikia?“, *delfi.lt* (2011 m. spalio 19 d.), https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/azukauskas-kokios-autonomijos-mums-reikia-50883563.

[1310] Rimantas Vaitkus, cituojamas „R. Vaitkus: „stuburinių“ kova už universitetų autonomiją“, *delfi.lt* (2011 m. spalio 11 d.), https://www.delfi.lt/news/ringas/politics/rvaitkus-stuburiniu-kova-uz-universitetu-autonomija-50570902.

[1311] LR Seimas, Rytinis plenarinis posėdis Nr. 130 (2010 m. spalio 20 d. stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.355549.

[1312] Gintaras Steponavičius, pasisakymas LR Seimo 2012 sausio 17 d. neeilinės sesijos rytiniame plenariniame posėdyje Nr. 404 (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.417005.

užtikrinti kokybę galima *„tik modernizavus valstybinių universitetų valdymą, pertvarkius studijų finansavimo sistemą ir optimizavus aukštųjų mokyklų tinklą.*“[1313]

Visgi, pagrindinis vaidmuo švelninant neoliberalias valdymo praktikas tenka Konstituciniam Teismui, kurio sprendimų pagrindu pakoreguotas studijų finansavimo modelis, aukštųjų mokyklų valdymas, subalansuotas autonomijos ir atskaitomybės santykis[1314]. Konstitucinio teismo sprendimais pasinaudodama opozicija, daugiausiai socialdemokratai, bandė grįžti prie buvusio reguliavimo – atsisakyti studijų krepšelio, grąžinti ankstesnį aukštųjų mokyklų valdymo modelį. Tačiau bandymai buvo nesėkmingi.

Baigiantis Seimo kadencijai reforma vis plačiau kritikuota kaip pernelyg technokratinė, todėl negalinti užtikrinti studijų kokybės augimo. Reformą dėl to labiausiai kritikavo Prezidentūra: „*Reforma yra nukreipta į lėšų administravimą ir valdymą. Taigi ji labiau lemia aukštojo mokslo sistemos formą, o ne viešojo intereso turinį. Nematau esminių pokyčių studijų kokybėje. Sutikčiau, kad įvyko tik administracinė-techninė reforma.*“[1315] Nepaisant deklaruojamos reformos sėkmės, daug kritikos susilaukė studijų kainos ir socialinio teisingumo aspektai. Kritika buvo nukreipta į konkurenciją, kaip aukštojo mokslo valdymo pagrindą, nes universitetai veikloje orientavosi ne į išteklių telkimą ir kokybės gerinimą, bet naujų studijų programų kūrimą ir rinkodaros priemones: „*Ką padarė krepšeliai? Dabar mes turime tris biochemikų programas trijose skirtingose institucijose. O profesorių padaugėjo? Ne. Jie visi – to paties universiteto absolventai. O įrangą kaip dalinsimės? Slėniai ir institutai kaupiasi vienoje sistemoje, t. y. VU. Taigi, ką padarė konkurencija? Kadangi specialybė patraukli, žinoma, užsiimame ja kas norime. O ką daugiau daryti aukštosioms mokykloms vaikantis krepšelių – rengtis į medžioklę*.“[1316]

[1313] LR Vyriausybė, „Nuratimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 metų veiklos ataskaitos pateikimo Lietuvos Respublikos Seimui“, *Teisės aktų registras* (2012 m. kovo 28 d. Nr. 347), 7.

[1314] LR Konstitucinis Teismas, „Sprendimas dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. kovo 20 d. nutarimo motyvuojamosios dalies II skyriaus 13 punkto nuostatos išaiškinimo“ (2009 m. spalio 28 d.); Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, „Sprendimas dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. sausio 14 d. nutarimo motyvuojamosios dalies III skyriaus 6.1, 6.2, 7 punktų nuostatų išaiškinimo“ (2009 m. gruodžio 18 d.); LR Konstitucinis Teismas, „Nutarimas“ (2011 m. gruodžio 22 d.).

[1315] Virginija Būdienė. Cituojama „V. Būdienė: nematau esminių pokyčių studijų kokybėje“, *delfi.lt* (2012 m. sausio 9 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/vbudiene-nematau-esminiu-pokyciu-studiju-kokybeje-53936493.

[1316] Rimantas Vaitkus. Cituojamas „Aukštojo mokslo reforma dar tik prasideda“, *15min.lt* (2012 m. kovo 7 d.), https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/svietimas/aukstojo-mokslo-reforma-dar-tik-prasideda-233-201634.

5.7.2. Mokslo ir studijų institucijų tinklo pokyčiai

Vienas iš reformos tikslų buvo mokslo ir studijų institucijų tinklo optimizavimas. Ši idėja pradžioje turėjo platų akademinės bendruomenės, politikų bei visuomenės palaikymą. Tuo metu vyravo nuomonė, kad nepriklausomybės pradžioje universitetų tinklo plėtra vyko neracionaliai, o universitetus steigė „*draugų grupės*“[1317]. Todėl tikėta, kad rinkos mechanizmai galėtų padėti išspręsti aukštųjų mokyklų tinklo efektyvumo klausimą. Tačiau tik rinkos veikimas ir finansinė parama nebuvo pakankami institucijoms galvoti apie jungimąsi. 2011 m. imtasi politinių priemonių. Ministras pirmininkas sudarė darbo grupę, kuri turėjo pasiūlyti universitetų tinklo optimizavimo planą, ką ši darbo grupė ir padarė, pasiremdami Danijos patirtimi[1318]. Siūlyta prie VU prijungti VPU ir VGTU, Kaune iš Lietuvos kūno kultūros akademijos, LSMU, VU ir VDA Kauno fakultetų, VDU bei KTU sukurti Kauno universitetą, regionuose palikti veikti šių dviejų universitetų filialus, MRU pasiūlyta tapti privačiu universitetu. Meno akademijoms palikta apsisprendimo teisė veikti atskirai, kartu ar prisijungti prie VU[1319].

Darbo grupės siūlymai įvertinti nevienareikšmiškai. Akademinė bendruomenė kritikavo darbo grupės sudėtį, kurioje dominavo verslo atstovai: „*Darbo grupėje beveik nėra akademinių žmonių – tik verslo atstovai ir politikai. Staiga jie ima ir nusprendžia, kiek turi būti universitetų – atleiskite, man tai dvelkia absurdu. […] Kas yra universitetas, pirma turi nuspręsti šalies šviesuomenė, inteligentija, studentija, profesūra, pagaliau ir tarptautinė akademinė bendruomenė, kuri bendradarbiauja su mūsų universitetais. Bet tik ne Pramonininkų konfederacija, darbdaviai, verslininkai ir panašiai*.“[1320] Prezidentės patarėja Virginija Būdienė darbo grupės pasiūlymus įvertino kaip „linksmą provokaciją“[1321], taip juos sumenkindama. Universitetų vadovybės prieštaravo pasiūlymams, pabrėždamos kiekvienos institucijos unikalumą. Pavyzdžiui, technikos

[1317] Bronislovas Burgis. Cituojamas „B. Burgis: mokytojų yra per daug“, *delfi.lt* (2009 m. birželio 2 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/bburgis-mokytoju-yra-per-daug-22456337.

[1318] Darbo grupė, *Siūlymai dėl Lietuvos universitetų tinklo optimizavimo*, 1.

[1319] Darbo grupė siūlymams dėl Lietuvos universitetų tinklo optimizavimo parengti, *Priedai prie darbo grupės, sudarytos LR Ministro Pirmininko 2011 m. gegužės 31 d. potvarkiu Nr. 129 siūlymų dėl Lietuvos universitetų tinklo optimizavimo* (2011 m. rugsėjo 30 d.), 24.

[1320] Leonidas Donskis. Cituojamas „L. Donskis pripažįsta klydęs dėl aukštojo mokslo reformos“, *delfi.lt* (2011 m. rugsėjo 20 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/ldonskis-pripazista-klydes-del-aukstojo-mokslo-reformos-49858946.

[1321] „V. Būdienė: dėl universitetų jungimo studijos gali net pabrangti“, *delfi.lt* (2011 m. spalio 18 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/vbudiene-del-universitetu-jungimo-studijos-gali-net-pabrangti-50800854.

universitetai savo unikalumą apibrėžė susiedami savo išlikimą su technologine valstybės pažanga[1322].

Universitetų tinklo optimizavimo siūlymai grįsti kokybės diskursu, kaip įprasta, kokybę siejant su tarptautiškumu ir tarpdisciplininiškumu, personalo sutelkimu[1323]. Per kokybės kaip aukštesnio tikslo topą, universitetai raginami elgtis racionaliai: „*Reikia žiūrėti, ką konsoliduoti, kad kiltų kokybė.*“[1324] Kokybės užtikrinimas, paremtas rodikliais ir ekspertų vertinimu, tapo priemone kvantifikuoti aukštųjų mokyklų veiklą ir formuoti jų įvaizdį: „*Vertinimas atskleidė, kad kai kurioms aukštosioms reikia stengtis keleriopai daugiau – reikia ieškoti naujų sprendimų, kaip siekti kokybės, gerinti valdymą. Po paskelbto vertinimo [...] tikisi ir konsolidacijos bei jungimosi žingsnių.*“[1325] Kokybės užtikrinimo proceso ir universitetų tinklo optimizavimo politikos susiejimas veikė priešingai, nei tikėtasi, nes dalis suinteresuotų asmenų pradėjo abejoti vertinimo rezultatų objektyvumu. Ši sąsaja išryškino veikėjų pamatinį nepasitikėjimą sistema, kuris buvo nulemtas sovietinės patirties, kai įvairūs vertinimai buvo paremti ne objektyviais duomenimis, o politiniais motyvais.

Universitetų jungimo temoje labiausiai išplėtotas konkurencingumo diskursas. Pabrėžiamas konkurencinio mechanizmo efektyvumas, skatinant rinkos dalyvius elgtis tam tikru būdu, kurį puikiai iliustruoja oksimoronas „*privers universitetus laisvanoriškai susijungti*“[1326], stipriems universitetams tolydžio stiprėjant, o mažesniems, regioniniams ar specializuotiems – silpnėjant. Net reformos kritikai manė, kad nustačius skaidrias konkurencines taisykles sistema neišvengiamai konsoliduosis ir sieks efektyvumo: „*Aukštojo mokslo problemas bando spręsti pagal principą „išsipjaukite patys“.*“[1327]

ŠMM viceministrė Nerija Putinaitė tarptautinį konkurencingumą pateikė kaip kokybės matą ir aukščiausią tikslą: „*Lietuvoje aukštosios mokyklos yra*

1322 „VGTU skelbia nepritariantis ekspertų pasiūlymams dėl universitetų jungimo“, *15min.lt* (2011 m. spalio 12 d.), https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/svietimas/vgtu-skelbia-nepritariantis-ekspertu-pasiulymams-del-universitetu-jungimo-233-174430.

1323 Darbo grupė, *Siūlymai dėl Lietuvos universitetų tinklo optimizavimo*, 2.

1324 Ainius Lašas. Cituojamas „A. Lašas: dabar silpniausia pusė – profesūra“, *delfi.lt* (2012 m. gegužės 28 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/alasas-dabar-silpniausia-puse-profesura-58803621.

1325 „Paaiškėjo, kurias aukštąsias mokyklas ekspertai įvertino neigiamai“, *lrt.lt* (2012 m. liepos 4 d.), https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1901/paaiskejo-kurias-aukstasias-mokyklas-ekspertai-ivertino-neigiamai.

1326 Gintaras Steponavičius „Aukštojo mokslo reformos minos – baimė politizuoti universitetus ir padaryti mokslą neprieinamą“, *delfi.lt* (2009 m. sausio 8 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/aukstojo-mokslo-reformos-minos-baime-politizuoti -universitetus-ir-padaryti-moksla-neprieinama-19984684.

1327 Vytautas Daujotis. Cituojamas „R. Ginevičius: universitetus uždarys pats gyvenimas“, *delfi.lt* (2010 m. sausio 11 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/rginevicius-universitetus-uzdarys-pats-gyvenimas-27689703

smulkios, jose nemažai besidubliuojančių studijų programų, tos pačios specialybės dėstytojų grupės smulkios ir išsiskaidžiusios, universitetai vien dėl savo dydžio negali tapti stipriais europinio lygio mokslo ir studijų centrais.“[1328] Konkurencingumas susiejamas ir su patraukliomis studijų sąlygomis: „*Jei Lietuvos universitetai netaps tarptautine traukos vieta, jie nebus patrauklūs ir geriausiems mūsų abiturientams.*“[1329] Reformos iniciatoriai per tarptautinio konkurencingumo iššūkius pabrėžė visus aukštojo mokslo sistemos trūkumus: „*Visi užsidarę, užsirakinę savo skladukuose. [...] Problemų Lietuvoje turime, gyvename kaip savame kaime užsidarę, nėra įsivaizdavimo, kas pasaulyje vyksta*.“[1330]

Nacionalinis konkurencijos aspektas susietas su institucijų gebėjimu prisitaikyti prie pokyčių. Jis nulėmė didžiausią institucijų savęs supratimo pokytį, kuriame susijungė naujas neoliberalus racionalumas, paremtas konkurencija ir efektyvumu, ir senasis sovietinis racionalumas, kai buvo siekiama rasti lengviausią būdą išlikti simboliškai prisitaikant prie sistemos. Tai lėmė aukštųjų mokyklų tam tikrą atsparumą laisvos rinkos veikimui, o tai sudarė prielaidas menkai domėtis jungimosi galimybėmis. Šį aspektą labai pabrėžė skeptiškai reformą vertinantys politikai: „*Maždaug į rinką išmetė mln., ir konkurencija viską išspręs. Jungsis patys, optimizuosis patys be jokio valstybės valdymo. Mes pamatysime, aš labai turiu prastas prognozes*.“[1331] Visgi, dalis aukštųjų mokyklų pasirinko veikti išimtinai pagal neoliberalų valdymo racionalumą. Pavyzdžiui, KTU rektorius Petras Baršauskas iškėlė Kauno universiteto sukūrimo jungiant visus Kauno universitetus idėją ir iš karto nurodė, kad tai grindžiama ne iracionalia „*nostalgija kaip buvo prieš karą*“, bet racionalia konkurencine logika, siekiant sukurti atsvarą „*sostinės sindromui*“[1332].

Tačiau konkurenciniai valdymo mechanizmai universitetus skatino veikti kitaip, nei pateikta reformos vizijoje: „*Visi kovoja prieš visus – tiek*

[1328] Nerija Putinaitė. Cituojama „Universitetų pirmiausia mažės Vilniuje ir Kaune“, *delfi.lt* (2011 m. rugsėjo 9 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/universitetu-pirmiausia-mazes-vilniuje-ir-kaune-49444070

[1329] Nerijus Pačėsa. Cituojamas „N. Pačėsa: Lietuvos aukštojo mokslo laukia du keliai“, *delfi.lt* (2010 m. rugsėjo 4 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/npacesa-lietuvos-aukstojo-mokslo-laukia-du-keliai-36164277.

[1330] Nerija Putinaitė. Cituojama „N. Putinaitė: gyvename užsidarę savame kaime ir nematome, kas vyksta pasaulyje“, *delfi.lt* (2011 m. lapkričio 9 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/nputinaite-gyvename-uzsidare-savame-kaime-ir-nematome-kas-vyksta-pasaulyje-51587753.

[1331] Vydas Gedvilas, pasisakymas LR Seimo 2009 balandžio 9 d. rytiniame plenariniame posėdyje Nr. 56 (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/ lt/TAK/TAIS.341006.

[1332] Petras Baršauskas. Cituojamas „KTU rektorius: vienas stiprus universitetas Kaune galėtų būti atsvaras sostinės sindromui“, *delfi.lt* (2011 m. rugpjūčio 31 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/ktu-rektorius-vienas-stiprus-universitetas-kaune-galetu-buti-atsvaras-sostines-sindromui-49123178.

akademinio pasaulio atstovai, tiek studentai. Valstybiniai universitetai turi vienas kitą sunaikinti. Arba kaip nors apsijungti. […] Jie (studentai – aut. past) *išlaikomi tik tam, kad būtų galima išlaikyti instituciją.*“[1333]. Galima matyti, kad naujas valdymo racionalumas kardinaliai nepakeitė aukštųjų mokyklų elgesio, skatinant siekti kokybės. Lengviau buvo pritraukti ir išlaikyti studentus kitais būdais, nei gerinant kokybę. Tokį požiūrį taikliai apibūdino studentų atstovai: „*Geriau jau leisgyvis studentas nei jokio*.“[1334] Kita vertus, mažiausių pastangų siekiant geriausio rezultato principas atitiko ekonominio racionalumo logiką.

Universitetų jungimo kritikai taip pat pasitelkė konkurencingumo diskursą. Atkreiptas dėmesys į galimai mažėsiantį nacionalinį konkurencingumą bei monopolizacijos grėsmę: “*[...] universitetų konglomeratai [...] praras savastį, bus sunkiai valdomi, kokybė dar kris.*“[1335]. Pasiūloma įvairovės perspektyva: “*Lietuvai reikalingi stiprūs, bet ir įvairūs universitetai. Tokia bendra nuomonė. Universitetai turi būti konkurencingi ne tik pasaulinėje erdvėje, bet, visų pirma, ir Lietuvoje.*“[1336]

Efektyvumo diskursas atliepia ekonominius universitetų jungimo argumentus, kuriuos pasitelkė reformos vykdytojai: „*Mūsų universitetų ir kolegijų resursai riboti, todėl, kaip ir ekspertai pažymi, resursus reikia telkti. Tam ir skatinamas jungimasis.*“[1337] Efektyvi veikla sutelkus resursus susiejama su konkurencingumo didėjimu: „*Mokslo potencialo konsolidacija yra vienas iš veiksmų kuriant konkurencingą mūsų institucijų tinklą ir siekiant efektyviau panaudoti valstybės išteklius bei Europos Sąjungos struktūrinės paramos lėšas.*“[1338] Per geruųjų praktikų topą siekiama parodyti universitetų jungimo, kaip racionalaus pasirinkimo paplitimą ir universalumą: „*Vykstant aukštųjų mokyklų pertvarkai, ateityje danai turės tik tris didelius universitetinius centrus.*“[1339]; „*Kodėl ignoruojame Europoje vykstančius*

1333 Kęstutis Dubnikas, „K. Dubnikas: aukštasis mokslas – aukščiau už rinką“, *delfi.lt* (2009 m. sausio 23 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/kdubnikas-aukstasis-mokslas-auksciau-uz-rinka-25128775.

1334 Arūnas Mark. Cituojamas „Metai po aukštojo mokslo reformos: ministras džiaugiasi labiau nei rektoriai ir studentai“, *delfi.lt* (2010 m. gegužės 3 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/metai-po-aukstojo-mokslo-reformos-ministras-dziaugiasi-labiau-nei-rektoriai-ir-studentai-31790497.

1335 Virginija Būdienė. Cituojama „V. Būdienė: dėl universitetų jungimo studijos gali net pabrangti“.

1336 Remigijus Žaliūnas. Cituojamas „Laidojama idėja Vilniuje ir Kaune palikti po vieną universitetą“, *delfi.lt* (2011 m. spalio 21 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/laidojama-ideja-vilniuje-ir-kaune-palikti-po-viena-universiteta-50941937.

1337 Putinaitė, „N. Putinaitė: aukštojo mokslo reformai parašyčiau 10.

1338 Valentinas Stundys, pasisakymas LR Seimo 2009 spalio 20 d. Seimo rytiniame plenariniame posėdyje Nr. 130 (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.355549.

1339 „Universitetų pirmiausia mažės Vilniuje ir Kaune“.

sprendimus. [...] Skandinavijoje universitetų jungimosi procesas jau vyksta dešimtmetį ir čia jau pasiekta rezultatų.“[1340]

Mokslo ir studijų potencialo išskaidymas buvo seniai žinoma ir nesprendžiama problemą, į kurią dėmesį jau anksčiau atkreipė tarptautiniai ekspertai – nuo Norvegijos mokslo tarybos iki EBPO ir Pasaulio banko. Ekonominis racionalumas jungiantis pristatomas kaip objektyvi realybė, kurioje „*kova dėl geriausiųjų protų*“ skatina universitetus telktis[1341]. Kartu formuojama nuomonė, kad strateginio planavimo ir konkurencinės aplinkos trūkumas nulėmė netinkamą universitetų Lietuvoje plėtrą, todėl raginama „*racionaliai*“ spręsti šį klausimą remiantis kitų šalių pavyzdžiu, ir pabrėžiant, kad nė vienas universitetas Lietuvoje „*nėra pakankamai tarptautiškas ir universalus*“[1342]. Būtent ekonominio racionalumo ir konkurencijos logika paskatino darbo grupę pateikti tokius pasiūlymus – vystyti du tarptautinio lygio mokslo ir studijų centrus Vilniuje ir Kaune, tai darant kryptingai ir siekiant išvengti „*prasčiausioje padėtyje atsidūrusių universitetų savaiminės dezintegracijos*“[1343].

Efektyvumo diskursas apėmė ir vadybines praktikas. Viena svarbiausių darbo grupės dėl universitetų tinklo optimizavimo pastabų buvo nukreipta į profesionalias ir kokybiškas vadybos praktikas jungiant universitetus. Teigiama, kad „*pats sujungimas turi įdiegti naują ir modernų vadybinį studijų ir mokslo administravimo modelį, kuris skatintų optimizuoti studijų procesą, perimti gerąją patirtį ir kita*“[1344]. Taip jungimų sėkmė tiesiogiai susieta su sėkmingu vadybinių praktikų diegimu universiteto veikloje[1345], t. y. neoliberalios valdysenos plėtra.

Efektyvumo diskursas per finansavimo mechanizmus perkeltas į valdymo praktiką. Skatinant universitetus jungtis taikytos tiek teigiamos, tiek neigiamos finansinės paskaitos. Neigiamos finansinės paskatos siejamos su „studijų krepšeliu“, kaip konkurencinio spaudimo priemone: „*Veikiausiai krepšelio principas gali būti viena iš paskatų universitetams ieškoti būdų jungtis tarpusavyje.*“[1346] „*Studijų krepšelio įvedimą galima laikyti revoliucija, [...] kadangi universitetai turės tarpusavyje konkuruot. [...]* (Tai – aut. past.)

[1340] Petras Baršauskas. Cituojamas „V. Būdienė: universitetai patys numirs nuo krepšelinių reformų“, *delfi.lt* (2011 m. lapkričio 9 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/vbudiene-universitetai-patys-numirs-nuo-krepseliniu-reformu-51591521.

[1341] Darbo grupė, *Siūlymai dėl Lietuvos universitetų tinklo optimizavimo*, 2.

[1342] Ibid, 3.

[1343] Ibid, 3.

[1344] Ibid, 7.

[1345] Ibid, 8.

[1346] Nerija Putinaitė. Cituojama „Viceministrė N. Putinaitė: iniciatyvos ir rizikos turės imtis patys universitetai“.

privers universitetus laisvanoriškai susijungti.“[1347] Taip pat finansinis paskatinimas, siūlant finansinę paramą besijungiančioms institucijoms. Tam Vyriausybė skyrė 150 mln. litų ES struktūrinių fondų lėšų.

Su universitetų tinklo klausimu susijęs ir regioniškumo diskursas. Regioninių ir specializuotų universitetų kaip silpnesnių įvaizdis veikė politinius sprendimus. Valstybės investicijos dažniau buvo nukreipiamos į didžiuosius universitetus, nes jas buvo lengviau pateisinti ekonomine logika. Tačiau tai lėmė specializuotų ir regioninių universitetų silpnėjimą. Pavyzdžiui, VU buvo modernizuojamos gamtos mokslų laboratorijos, o VPU gamtos mokslų bazę stiprinti atsisakyta. Tai lėmė tiksliųjų mokslų pedagogų rengimo silpnėjimą[1348]. „Silpnesnių“ regioninių ir specializuotų universitetų įvaizdį stiprino viešojoje erdvėje aptariami jų patiriami sunkumai – nuo finansinių[1349] iki studentų pritraukimo iššūkių[1350] ir abejonių studijų kokybe[1351]. Dažnai politikai, ypatingai valdantieji, savo kalbose pabrėždavo, kad „*jau dabar nemaža dalis geriausių regiono abiturientų stoja ne į regiono universitetus – jau dabar patrauklumas nedidelis*“[1352].

Prastas įvaizdis ir konkurencinė aplinka nulėmė sudėtingą regioninių ir specializuotų universitetų padėtį. Opozicija tai pateikė kaip reformos trūkumą: „*Apie tai, kad įgyvendinus šią reformą ties išnykimo riba atsidurs tokie regioniniai universitetai kaip Klaipėdos ar Šiaulių kalbėti jau net neverta.*“[1353] Bendras su šiais universitetais susijęs naratyvas, nepaisant to ar siekiama ginti, ar kritikuoti reformą, menkino ir delegitimavo regioninių ir specializuotų universitetų statusą visuomenės akyse, mažino jų patrauklumą. Šių universitetų padėtis atskleidė negailestingą rinkos prigimtį, kur silpnieji, net jei reikalingi, neišlieka.

1347 Romualdas Ginevičius. Cituojamas „Aukštojo mokslo reformos minos – baimė politizuoti universitetus ir padaryti mokslą neprieinamą“, *delfi.lt* (2009 m. sausio 8 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/aukstojo-mokslo-reformos-minos-baime-politizuoti-universitetus-ir-padaryti-moksla-neprieinama-19984684.

1348 Darbo grupė, *Siūlymai dėl Lietuvos universitetų tinklo optimizavimo*, 5.

1349 Pavyzdžiui, „Šiaulių universitete – taupymo vajus“, *delfi.lt* (2009 m. sausio 22 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/siauliu-universitete-taupymo-vajus-20224157.

1350 Pavyzdžiui, Vidas Lauruška, „Nuomonė. Šiaulių universitetas – už sąžiningą konkurenciją dėl krepšelių“, *delfi.lt* (2009 m. gegužės 13 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/nuomone-siauliu-universitetas-uz-sazininga-konkurencija-del-krepseliu-22106628.

1351 Pavyzdžiui, „V. Būdienė: aukštojo mokslo eksperimentas iš dalies pasiteisino“, *delfi.lt* (2009 m. liepos 22 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/vbudiene-aukstojo-mokslo-eksperimentas-is-dalies-pasiteisino-23229904.

1352 Putinaitė. Cituojama Vidas Lauruška, „Nuomonė. Šiaulių universitetas – už sąžiningą konkurenciją dėl krepšelių“.

1353 Andrius Mazuronis, „A. Mazuronis: mokslo bei studijų pertvarkos keliai ir naujojo įstatymo klystkeliai“, *delfi.lt* (2009 m. vasario 17 d.), https://www.delfi.lt/news/ringas/politics/ amazuronis-mokslo-bei-studiju-pertvarkos-keliai-ir-naujojo-istatymo-klystkeliai-20608917.

Regioninių universitetų svarbą regionų ekonominiam ir kultūriniam gyvybingumui suprato daugelis, tad pradėta diskutuoti apie jų apsaugą. Patys regioniniai universitetai, siekdami atsiriboti nuo jungimo temos, pabrėžė savo unikalumą: „*Turi likti regioninis balansas, o mūsų universitetas juk skirtas Vakarų Lietuvai. Be to, mes esame saviti: atliekame tyrimus, susijusius su jūra ir jūros technologijomis*.“[1354] Bet jų statuso visuomenėje menkumą rodo tai, kad diskusijos apsiribojo darbo rinkos poreikiais, nekalbant apie kokybę ar tarptautinį konkurencingumą: „*Jeigu regionai turi išlaikyti intelektualią darbo jėgą, svarbu galvoti, kaip regionuose išlaikyti universitetus*.“[1355] Regioniškumo diskursas susietas su poreikiu, kad „*Lietuvoje išliktų daug gražių regioninių centrų*“[1356]. Šie argumentai pasitelkti raginant išsaugoti universitetus regionuose: „*Kultūrinių regionų, mokslinių regionų išlikimas yra labai svarbus, juoba kad kalbame apie du-tris universitetus. Tikrai esame pajėgūs, kad jie išliktų.*“[1357]

Apie mokslo ir studijų institucijų tinklą ne tik diskutuota, bet ir vykdyti realūs pokyčiai. Buvusios Vyriausybės patvirtintas mokslo institutų pertvarkymo planas ir ES lėšomis finansuojamas mokslo slėnių projektas tapo paskata mokslo išteklių telkimui, siekiant didinti tarptautinį Lietuvos mokslo potencialą bei skatinti mokslo-verslo bendradarbiavimą[1358]. 14 savarankiškų mokslo institutų tapo savarankiškais universitetų padaliniais, dar 10 mokslo institutų sujungti į 4 valstybinius mokslinių tyrimų institutus, 5 mokslinių tyrimų institutai išliko savarankiški[1359]. Ši pertvarka buvo viena didžiausių per nepriklausomybės laikotarpį.

Keletas pokyčių įvyko ir aukštųjų mokyklų tinkle. VDU buvo pirmasis universitetas, prie kurio buvo prijungta kolegija – prie VDU Teologijos fakulteto prijungta Stasio Šalkauskio kolegija, vykdžiusi tikybos mokytojų rengimą. Ši kolegija buvo maža ir silpna tiek finansiškai, tiek kokybės prasme, o įvertinus jos veiklos kokybę neigiamai nebebuvo sąlygų jai veikti savarankiškai. Tikybos mokytojai buvo rengiami ir VDU Teologijos fakultete,

---

1354 Vladas Žulkus. Cituojamas „Universitetus privers jungtis savanoriškai“, *delfi.lt* (2008 m. gruodžio 18 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/universitetus-privers-jungtis-savanoriskai-19701192.

1355 Būdienė. Cituojama V. Būdienė: aukštojo mokslo eksperimentas iš dalies pasiteisino“.

1356 Dalia Grybauskaitė. Cituojama „Prezidentė: Lietuva pajėgi išlaikyti du–tris regionų universitetus“, *delfi.lt* (2010 m. rugsėjo 1 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/prezidente-lietuva-pajegi-islaikyti-du-tris-regionu-universitetus-36052813.

1357 Ibid.

1358 Pavyzdžiui, LR Seimas, „IV (pavasario) sesijos rytinis plenarinis posėdis Nr. 179“ (2010 kovo 18 d. stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/ lt/TAK/TAIS.367212.

1359 LR Vyriausybė, „Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 metų veiklos ataskaitos pateikimo Lietuvos Respublikos Seimui“, *Teisės aktų registras* (2010 m. kovo 31 d. Nr. 340), 34–35.

dauguma dėstytojų dirbo abiejose institucijoje[1360], todėl nuspręsta kolegiją integruoti į VDU ir taip užtikrinti kokybišką tikybos mokytojų rengimą[1361].

2010 m. įvyko ir pirmasis universitetų jungimas. Kauno medicinos universitetas ir Lietuvos veterinarijos akademija susijungė, įkuriant LSMU. Jungimas savo esme buvo savanoriškas, nors paskatintas finansinių Vyriausybės paskatų. Susijungus siekta išlaikyti lygiavertiškumą, akcentuota pasitikėjimu grįsta partnerystė. Ir nors dalis politikų didesnę sinergiją įžvelgė tarp Lietuvos veterinarijos akademijos ir Lietuvos žemės ūkio universiteto, pati bendruomenė teigė radusi sinergiją per panašias studijų disciplinas. Teigta, kad jungimas leis užtikrinti masto ekonomiją ir mokslo potencialo augimą[1362]. Be to, jungimas grindžiamas ir istoriniu topu, pabrėžiant „*bendras istorines ištakas*“*,* kurios siejamos su Aukštaisiais kursais Kaune[1363]. Aukštesnio tikslo topu pabrėžiama, kad institucijų nepriklausomybė aukojama vardan tapimo „*stipria ir konkurencinga aukštąja mokykla Europoje*“[1364].

LSMU sukūrimas valdžios pateiktas kaip reformos sėkmės istorija, kaip proveržis jungimų politikoje: „*Mūsų universitetų žmonės suvokia būtinybę vienytis ne dėl vienijimosi, o dėl aukštesnės kokybės ir geresnių rezultatų, suvokia, kad reikalingi nauji iššūkiai, kuriuos, džiaugiuosi, mokslo žmonės yra pasirengę prisiimti. Aš linkėčiau, kad tokių atvejų Lietuvoje mes turėtume daugiau, ir tikrai džiaugiuosi, kad procesai, priėmus naują Mokslo ir studijų įstatymą, pajudėjo iš mirties taško.*“[1365] Gerosios praktikos topas panaudotas kaip spaudimas kitoms institucijoms „elgtis racionaliai“.

Keli universitetai bandė savo patrauklumą didinti keisdami pavadinimus. VPU, siekdamas pagerinti įvaizdį ir patrauklumą tapo Lietuvos edukologijos universitetu. Universiteto atstovai teigė, kad toks žingsnis remiasi tarptautine praktika bei siekiu pabrėžti platesnį nei pedagogikos sritis universiteto profilį[1366]. Panašiai pasielgė ir Lietuvos žemės ūkio universitetas, tapdamas

---

1360 LR Seimas, „Rytinis plenarinis posėdis Nr. 88“ (2009 birželio 11 d. stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.345987.

1361 LR Seimas, „Vakarinis plenarinis posėdis Nr. 112“ (2009 liepos 23 d. stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.351440.

1362 Pavyzdžiui, LR Seimas, „IV (pavasario) sesijos rytinis plenarinis posėdis Nr. 179“; LR Seimas, „IV (pavasario) sesijos vakarinis nenumatytas plenarinis posėdis Nr. 231“ (2010 birželio 18 d. stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/ TAK/TAIS.376022.

1363 Arimantas Dumčius, pasisakymas LR Seimo 2010 birželio 18 d. IV (Pavasario) sesijos vakariniame nenumatytame plenariniame posėdyje Nr. 231 (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/ TAK/TAIS.376022.

1364 „Kaune kuriamas naujas Sveikatos mokslų universitetas“, *15min.lt* (2010 m. vasario 1 d.), https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/kaune-kuriamas-naujas-sveikatos-mokslu-universitetas-56-82442.

1365 Gintaras Steponavičius, pasisakymas LR Seimo 2010 birželio 30 d. IV (Pavasario) sesijos vakariniame nenumatytame plenariniame posėdyje Nr. 238 (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.377487.

1366 LR Seimas, „VI (pavasario) sesijos vakarinis plenarinis posėdis Nr. 297“ (2011 kovo 15 d. stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/ TAIS.394278.

Aleksandro Stulginskio universitetu. Toks poreikis motyvuotas noru „*įprasminti vieno iškiliausių valstybės veikėjų* (Aleksandro Stulginskio – aut. past.) *vardą*“ [1367] ir pabrėžti platesnį nei tik žemės ūkio srities universiteto profilį[1368]. Lietuvos kūno kultūros akademija nusprendė tapti Lietuvos sporto universitetu. Iniciatyva grįsta „sporto“ sąvokos didesniu priimtinumu tarptautinei bendruomenei ir tuo, kad akademijos sąvoka yra menkesnė už universiteto ir neatspindi šios aukštosios mokyklos lygio[1369].

Politikai tokias universitetų iniciatyvas vertino kritiškai, kaip būdą išvengti esminių pokyčių: „*[...] šis* (VPU – aut. past.) *universitetas jau ilgai turi tą susiklosčiusį pavadinimą, ir mano požiūriu, jeigu čia nėra ko nors paslėpta, kad kaip nors vėl pakeisti iškabas ir vėl tęsti stagnaciją vadovų rinkimų srityje*.“[1370] Tai rodo, kad pasitikėjimas universitetais buvo žemas. Bet tradicinė pagarba aukštųjų mokyklų autonomijai, nes akademinių bendruomenių siekiai patenkinti.

Šalia plėtojosi kitos universitetų bendradarbiavimo formos, tačiau jungtinės veiklos sutartys ar konsorciumai praktikoje neveikė. Pavyzdžiui, ŠU ir KU sukūrė konsorciumą, siekiant sutelkti išteklius reaguojant į mažėjantį studentų skaičių[1371]. Su keliomis institucijomis bendradarbiavo ir VPU. Su VU bandyta kurti bendras programas ir kartu naudoti studijoms skirtą infrastruktūrą. Tačiau tai nebuvo lygiavertė partnerystė, nes VU tokį bendradarbiavimą pateikė kaip pagalbą mažesniam universitetui[1372]. VU netgi paskelbė apie galimybę prisijungti šį universitetą siekiant stiprinti pedagogų rengimo kokybę. Į tai VPU sureagavo neigiamai ir paskelbė, kad lygiateisiškai bendradarbiauja su visais[1373]. Po to sekė partnerystė su MRU, siekiant

[1367] Valentinas Stundys, pasisakymas LR Seimo 2010 birželio 28 d. IV (pavasario) sesijos vakariniame plenariniame posėdyje Nr. 346 (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS. 402763.

[1368] LR Seimas, „VI (pavasario) sesijos vakarinis plenarinis posėdis Nr. 346“ (2011 birželio 28 d. stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS. 402763.

[1369] LR Seimas, „IX (rudens) sesijos vakarinis plenarinis posėdis Nr. 476“ (2012 spalio 2 d. stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.4340 82.

[1370] Gediminas Kirkilas, pasisakymas LR Seimo 2011 m. kovo 15 d. VI (pavasario) sesijos vakariniame plenariniame posėdyje Nr. 297 (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.394278.

[1371] „Klaipėdos ir Šiaulių universitetai ketina bendradarbiauti aktyviau“, *delfi.lt* (2010 m. rugpjūčio 26 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/klaipedos-ir-siauliu-universitetai-ketina-bendradarbiauti-aktyviau-35861725.

[1372] „VU ir VPU telkia jėgas – kuria konsorciumą“, *delfi.lt* (2010 m. liepos 5 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/vu-ir-vpu-telkia-jegas-kuria-konsorciuma-34185297.

[1373] „VPU apkaltino VU klaidinant visuomenę“, *delfi.lt* (2011 m. rugsėjo 29 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/vpu-apkaltino-vu-klaidinant-visuomene-50176108.

bendradarbiauti tarp fakultetų, su galimybe sujungti abi institucijas[1374], kuri pasibaigė be reikšmingų rezultatų.

Kaip jau minėta, mokslo ir studijų reforma žymi paskutinį Lietuvos aukštojo mokslo neoliberalizavimo etapą, kai neoliberalus valdymo racionalumas žinojimo lygmenyje nebekvestionuojamas ir yra tapęs „savaime suprantamu“, taigi juo remiantis kuriamos ir tobulinamos visos valdymo praktikos. Reforma rėmėsi pažangiausiomis tarptautinėmis praktikomis, siūlytomis daugiausia Pasaulio banko ir EBPO, kas rodo didelę tarptautinių aukštojo mokslo politikos diskursų įtaką nacionalinės politikos erdvėje. 2009 m. Mokslo ir studijų įstatymas įtvirtino valstybės valdymo galios išskaidymą. Atskaitomybės principas įgyvendintas per aukštųjų mokyklų valdymo profesionalizavimą, o konkurencijos diskursas valdymo praktika tapo konkurencinį studijų ir mokslo finansavimo modelį[1375]. Šios priemonės buvo matomos kaip vienintelės galinčios užtikrinti aukštą mokslo ir studijų kokybę bei tarptautinį aukštojo mokslo patrauklumą.

Tačiau rinkos veikimas reformos kūrėjų stipriai pervertintas tiek greičio, tiek poveikio aspektu. Tikėta, kad konkurencija paskatins universitetus iš karto pereiti prie racionalaus ekonominio veikimo, bet taip nenutiko. Universitetų tinklo plėtra vyko vangiai, jungimo galimybė universitetų neviliojo, nepadėjo nei konkurencinis spaudimas, nei finansinės paskatos. Net ir stipraus konkurencinio spaudimo sąlygomis, studentų užteko, kad visos aukštosios mokyklos išgyventų. LSMU susikūrimas, paremtas strateginiu siekiu sutelkus išteklius stiprinti savo veiklą, buvo veikiau išimtis, o ne rinkos veikimo įrodymas.

Studijų finansavimo modelis keitėsi tik iš dalies, nes net įvedus „studijų krepšelį“, finansinė aukštųjų mokyklų padėtis kaip ir anksčiau priklausė daugiausiai nuo studentų skaičiaus. Todėl dauguma institucijų nekeitė savo veikimo būdo ir toliau studentus viliojo reklama, juos išlaikyti siekė žemindamos standartus, o ne gerindamos kokybę. Tiek išorinė, tiek vidinės kokybės užtikrinimo sistemos dar tik formavosi, todėl paskatos ir gebėjimai imtis kokybės gerinimo buvo silpni. Neoliberalus aukštojo mokslo valdymo modelis veikė dar per trumpai, kad aukštosios mokyklos pajustų neigiamus padarinius. Be to, artėjant rinkimams kairieji politikai žadėjo atkurti buvusią sistemą, tad nebuvo didelių paskatų aukštosioms mokyklos greitai keisti veikimo būdą.

[1374] „MRU ir VPU galvoja apie „tuoktuves““, *delfi.lt* (2011 m. rugsėjo 27 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/mru-ir-vpu-galvoja-apie-tuoktuves-50092898.

[1375] Sondergaard et al., *Skills, Not Just Diplomas*, 149.

5.8. Neįveikiama neoliberali tvarka ir universitetų diskusijos apie jungimą (2012–2016)

„*Naujoji valdžia rengiasi iš peties smogti liberalų ir konservatorių vykdytai aukštojo mokslo reformai...*“[1376]

Po 2012 m. Seimo rinkimų valdžią perėmė centro kairės (LSDP, Darbo partija, Tvarka ir teisingumas) politikai. Premjeru tapo socialdemokratas Algirdas Butkevičius, švietimo ministru Darbo partijos atstovas medikas Dainius Pavalkis, LSMU profesorius. 2015 m. vasarą Darbo partija jį atšaukė iš pareigų dėl programos nevykdymo, ministre paskirta kita Darbo partijos atstovė Audronė Pitrėnienė, prieš tai vadovavusi ŠMKK. Ją komitete pakeitė Darbo partijos atstovas Raimundas Paliukas.

Naujoji valdžia kritiškai vertino įvykusią aukštojo mokslo reformą ir planavo stiprinti valstybinę kontrolę bei švelninti konkurencinius mechanizmus. Vyriausybės programoje aukštajam mokslui skirtas visas poskyris – numatyta koreguoti reformą atsisakant studijų krepšelių, mažinant studijų kainas, grąžinant buvusį aukštųjų mokyklų valdymą[1377]. Tačiau „*rinkos imitaciją viešajame sektoriuje*“ [1378] mažinti pasirinkta tiesiog kitomis neoliberalaus valdymo priemonėmis – sutartiniu finansavimu, jį susiejant su darbo rinkos poreikiais, stipresne kokybės kontrolė studijų programų lygmenyje, dėmesiu regionų konkurencingumui.

Tačiau dalies planų įgyvendinti nepavyko. Tai lėmė švietimo ministro Dainiaus Pavalkio palanki nuomonė apie įvykdytą reformą: „*Kai kur yra perlenkimų – per daug drastiškai liberalizuotas studentų krepšelių judėjimas. Tai bandysime keisti vykdydami Vyriausybės programą. [...] negalima sakyti, [...] kad G. Steponavičiaus vadovaujama ministerija [...] sugriovė sistemą. Taip sakydamas būčiau nesąžiningas. Manau, švietimo ir mokslo sistema juda reikiama kryptimi*.“[1379] Taigi, valdžioje esant šiam ministrui labai aktyvių veiksmų taisyti įvykusią reformą nesiimta. Audronei Pitrėnienei tapus ministre, jau artėjo rinkimai ir nepakako laiko esmingai pertvarkyti sistemą.

[1376] „Aukštosioms mokykloms – nauja reforma: kitaip valdys, kitaip finansuos“, *lrt.lt* (2012 m. lapkričio 18 d.), https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/7660/aukstosioms-mokykloms-nauja-reforma-kitaip-valdys-kitaip-finansuos.

[1377] LR Seimas, „Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“, *Teisės aktų registras* (2012 m. gruodžio 13 d., Nr. XII-51).

[1378] Povilas Gylys, pasisakymas LR Seimo I (Rudens) sesijos rytiniame plenariniame posėdyje Nr. 11 (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/ TAK/TAIS.439471.

[1379] Audronė Pitrėnienė. Cituojama „A. Pitrėnienė mano, kad universitetų skaičius susireguliuos natūraliai“, *lrt.lt* (2016 m. rugpjūčio 9 d.), https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/145012/a-pitreniene-mano-kad-universitetu-skaicius-susireguliuos-naturaliai.

Nepavyko grąžinti universalios studijų įmokos[1380], prezidentės veto sustabdė bandymą keisti studentų rotacijos ir finansavimo tvarką[1381], grąžinti senąjį aukštųjų mokyklų valdymo modelį[1382]. Tačiau 2016 m. birželio 28 d. priimta nauja Mokslo ir studijų įstatymo redakcija, kuri nuosakiai tobulino esamą reguliavimą –subalansuotos ir aiškiau apibrėžtos Senato ir Tarybos galios, patobulinti priežiūros ir kontrolės mechanizmai, švelninamas rinkos veikimas finansavimo srityje.[1383] Paradoksalu, kad šis pakeitimas neoliberalią valdyseną aukštajame moksle padarė labiau priimtiną. Pakeistas reguliavimas buvo tiek istoriškai, tiek kultūriškai priimtinesnis aukštojo mokslo bendruomenei.

Daug dėmesio skirta kokybės kontrolės mechanizmų veikimui – tobulinami išorinės kokybės kontrolės mechanizmai, skatinama „vidinės kokybės kultūros“ plėtra aukštosiose mokyklose. Įvairūs vertinimai rodė, kad aukštosios mokyklos dar nėra prisitaikiusios prie neoliberalių valdymo praktikų, strateginio valdymo gebėjimai silpni – daugumoje aukštųjų mokyklų nustatyti trūkumai strateginio valdymo, tarptautiškumo srityse, poveikis regiono ir šalies raidai taip pat vertintas kaip tobulintinas[1384]. Šie rezultatai pateikti kaip priežastis, kodėl nė vienas Lietuvos universitetas nepatenka tarp 500 geriausių pasaulio universitetų[1385].

5.8.1. Universitetų jungimo politikos atsisakymas

Šiuo laikotarpiu universitetų jungimo klausimas išbrauktas iš politinės darbotvarkės ir paliktas savieigai: „*[...] eikvoti jėgas tam gana beviltiškam reikalui, nemanau, kad yra kažkokia prasmė.*“[1386] „*Aš manyčiau, kad nereikalinga prievarta, pats gyvenimas tai sutvarkys, kasmet matant mokinių*

[1380] LR Seimas, „Mokslo ir studijų įstatymo Nr. XI-242 67, 69, 70, 72 straipsnių pakeitimo, 71 straipsnio pripažinimo netekusiu galios ir Įstatymo papildymo 72(1) straipsniu įstatymo projektas“, *Teisės aktų registras*(2015 m. kovo 19 d., Nr. XIIP-2832).

[1381] LR Prezidentas, „Dekretas dėl Lietuvos Respublikos Seimo priimto Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo Nr. XI-242 70 straipsnio pakeitimo ir įstatymo papildymo 70(1) straipsniu įstatymo grąžinimo Lietuvos Respublikos Seimui pakartotinai svarstyti“, *Teisės aktų registras* (2016 m. sausio 8 d., Nr. 1K-527).

[1382] LR Seimas, „Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo Nr. XI-242 pakeitimo įstatymo projektas“, *Teisės aktų informacinė sistema* (2015 m. liepos 3 d., Nr. XIIP-3376).

[1383] LR Seimas, „Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo Nr. XI-242 pakeitimo įstatymas“, *Teisės aktų registras* (2016 m. birželio 29 d., Nr. XII-2534).

[1384] LR Švietimo ir mokslo ministerija, MOSTA ir Nacionalinė mokyklų vertinimo agentūra, „Švietimo raidos Lietuvoje įžvalgos (medžiaga diskusijoms)“ (Švietimo aprūpinimo centras, 2013), 73.

[1385] Ibid, 74.

[1386] Dainius Pavalkis. Cituojamas „D. Pavalkis: nematau prasmės eikvoti jėgų beviltiškam reikalui“, *delfi.lt* (2013 m. lapkričio 20 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/d-pavalkis-nematau-prasmes-eikvoti-jegu-beviltiskam-reikalui-63335626.

skaičiaus mažėjimą.“[1387] Kartu su tarptautiškumo didinimo iniciatyvomis, jungimai iš esmės palikti akademinės bendruomenės sprendimui ir iniciatyvai, valstybė atsisakė finansinės paramos šioms iniciatyvoms.

Valdžia pabrėžė perėjimą nuo „*kiekybės prie kokybės*“, tą siejant su darbo rinkos poreikiais: „*Pagrindiniai Vyriausybės prioritetai, tą mes esame jau ir įvardinę, bus kokybės gerinimas paruošiamų studentų ir darbuotojų rinkai. Taip pat atsisakymas rengti tuos specialistus, kurių atstovai iš karto eina registruotis į Darbo biržą.*“[1388] Aukštojo mokslo politikos diskurse toliau dominavo neoliberalusis racionalumas, šį kartą siejamas ne tiesiogiai su konkurencija, bet per ekonomikos poreikių tenkinimo diskursą.

Nors politinėje darbotvarkėje universitetų jungimo klausimo neliko, apie tai aktyviai diskutuota. Švietimo ministras pripažino, kad universitetų jungimo planas buvo geras, tik nelabai įgyvendinamas: „*[...] aš jo parengtą universitetų jungimo variantą tikrai turiu ant stalo. Kai pasidaro liūdna, aš jį tikrai pavartau, bet ta jungimo strategija priklauso tiek nuo universitetų, pačių akademinių bendruomenių, kurios dažnai turi priešingus tikslus, tiek tai priklauso ir nuo Seimo apsisprendimo. [...] Manau, kad mes tą klausimą turime visuomenėje drąsiai diskutuoti be jokių išankstinių nuostatų.*“[1389] Pabrėždama proceso sudėtingumą valdžia nusimetė atsakomybę už universitetų jungimo politikos įgyvendinimą.

Sprendimas nesiimti universitetų jungimo visiškai neatitiko tarptautinių aukštojo mokslo politikos tendencijų – Europoje tai buvo vienas intensyviausių aukštųjų mokyklų jungimo laikotarpių[1390]. Tarptautinė aplinka buvo palanki tokiai politinei krypčiai. Juolab, kad to siekė ir dalis akademinės bendruomenės, verslo bei visuomenės atstovų. Galima teigti, kad šiuo laikotarpiu vyravo palankiausias universitetų jungimui diskursas per visą nepriklausomybės laikotarpį.

Iš pavienių Seimo narių kilo ne viena pagalbos regioniniams universitetams iniciatyva. Pavyzdžiui, 2013 m. konservatorius Jurgis Razma teikė Mokslo ir studijų įstatymo pataisas, kuriose siūloma įtvirtinti ministerijos teisę nustatyti maksimalią studentų, stojančių į vieną aukštąją mokyklą ribą, siekiant apsaugoti regionines aukštąsias mokyklas nuo studentų

[1387] Pitrėnienė, „A. Pitrėnienė mano, kad universitetų skaičius susireguliuos natūraliai“.

[1388] Dainius Pavalkis, pasisakymas LR Seimo 2013 m. sausio 17 d. I (rudens) sesijos rytinio plenariniame posėdyje Nr. 19 (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.441700.

[1389] Dainius Pavalkis, pasisakymas LR Seimo 2014 m. rugsėjo 18 d. I (Rudens) sesijos rytinio plenariniame posėdyje Nr. 176 (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/4a9771e03fbf11e48aebe5080bf6742d.

[1390] Pruvot, Estermann ir Mason, „University Mergers in Europe“, 12.

skaičiaus mažėjimo dėl didžiųjų miestų aukštųjų mokyklų patrauklumo[1391]. Socialdemokratas Valerijus Simulik siūlė įteisinti universitetų skirstymą į universalius, specializuotus ir regioninius, motyvuodamas tuo, kad regioniniams universitetams tuomet bus galima skirti daugiau dėmesio ir paramos[1392]. Po siekiu nustatyti skirtingus reikalavimus universitetams slėpėsi noras sukurti palankesnes sąlygas regioniniams universitetams išlikti konkurencinėje aplinkoje, tačiau šie pasiūlymai palaikymo nesulaukė.

Kadencijos pabaigoje valdžia visgi grįžo prie universitetų tinklo optimizavimo klausimo. Pasidavusi visuomenės spaudimui švieitimo ministrė 2015 m. rugsėjo 17 d. sudarė darbo grupę universitetų jungimo klausimui nagrinėti[1393]. 2016 m. birželio 20 d. Vyriausybė patvirtino Mokslo ir studijų kokybės gerinimo ir mokslo ir studijų institucijų išteklių konsolidavimo koncepciją[1394], o 2016 m. rugsėjo 27 d. Seimas patvirtino Lietuvos mokslo ir inovacijų politikos kaitos gaires[1395]. Šiuose dokumentuose įtvirtintas siekis konsoliduojant išteklius, plėtoti konkurencingą ir tarptautišką aukštąjį mokslą Lietuvoje. Tačiau idėjų įgyvendinimas paliktas kitai Vyriausybei.

5.8.2. Universitetų jungimo iniciatyvos ir su tuo siejami diskursai

Diskusijos apie universitetų jungimą viešojoje erdvėje tęsėsi, nors iš politinės darbotvarkės šis klausimas išbrauktas. Tai rodo, kad neoliberalus racionalumas pilnai įsitvirtino aukštųjų mokyklų, visuomenės ir politikų žinių sistemoje, o neoliberalūs diskursai tapo dominuojančiais. Veikdami konkurencinėje aplinkoje jau ne vienerius metus, universitetai pradėjo save suvokti kaip racionalius rinkos dalyvius, apie jungimus diskutuota kaip apie galimybę didinti veiklos efektyvumą, konkurencingumą bei kokybę. Visgi, kryptingų politinių veiksmų nebuvimas ir atsisakymas suteikti finansinę paramą jungimo iniciatyvoms[1396] lėmė, kad per šį laikotarpį neįvyko nė vienas aukštųjų mokyklų jungimas.

Valdžia ėmėsi rinkos mechanizmų koregavimo, ypač siekiant apsaugoti specializuotus ir regioninius universitetus. Ir nors tiek akademinė

[1391] LR Seimas, „Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo 52 straipsnio pakeitimo įstatymas“, *Teisės aktų registras* (2012 m. kovo 6 d., Nr. XIP-4157).

[1392] LR Seimas, „Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo 8, 28 ir 93 straipsnių papildymo ir pakeitimo įstatymas“, *Teisės aktų registras* (2013 m. rugsėjo 5 d., Nr. XIIP-950).

[1393] LR švietimo ir mokslo ministras, „Įsakymas dėl darbo grupės sudarymo“, *Teisės aktų registras* (2015 m. rugsėjo 17 d., Nr. V-980).

[1394] Lietuvos švietimo taryba, „Lietuvos švietimo būklės 2013–2016 metais apžvalga“, *lrs.lt* (2017), IV dalis. https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35572&p_k=1&p_t=173686&p_a=1000&p_kade_id=10.

[1395] LR Seimas, „Nutarimas dėl Lietuvos mokslo ir inovacijų politikos kaitos gairių patvirtinimo“, *Teisės aktų registras* (2016 m. rugsėjo 27 d., Nr. XII-2654).

[1396] „Lietuvos universitetų susijungimas: išliks stipriausieji“.

bendruomenė, tiek ekspertai ragino Seimą įsitraukti sprendžiant aukštojo mokslo tinklo problemas, valdžia perkėlė atsakomybę akademinei bendruomenei, teigdami, kad „*sprendimus turi priimti pačioms aukštosios mokyklos*“[1397]. ŠMM naudojo atsakomybės perkėlimo strategiją, pabrėždama akademinės bendruomenės pareigą spręsti visos sistemos problemas.

Valdžios požiūrį puikiai parodo ministrės pasakymas, kad „*nereikalinga prievarta, pats gyvenimas tai sutvarkys, kasmet matant mokinių skaičiaus mažėjimą*“[1398]. Diskutuojant šia tema, pasitelkta dėmesio perkėlimo strategija. Iškilus tinklo pertvarkos klausimui, pradedama kalbėti apie regioninių universitetų naikinimą („*Kaip galima pasakyti, kad Lietuvai nereikia Klaipėdos universiteto. [...] Kaip Lietuva atrodys be Klaipėdos universiteto?*“[1399]) ar individualių universitetų pastangas („*Kauno technologijos ir Lietuvos sveikatos mokslų universitetai planuoja susijungti. Mūsų mažųjų (universitetų – ELTA) situacija yra nepavydėtina – ir Šiauliai, ir Klaipėda, ir Edukologijos universitetas surinko labai mažus skaičius studentų. Jie taip pat kalba apie jungimąsi.*“[1400]).

Universitetų jungimą aktyviai rėmė MOSTA. Ši agentūra nuo pat įkūrimo atliko labai svarbų ekspertinį vaidmenį sprendžiant aukštųjų mokyklų tinklo optimizavimo klausimus, šiuo laikotarpiu taip pat aktyviai pristatinėjo savo analizes suinteresuotiems asmenims. MOSTA savo analizėse pabrėžė konkurencingumo ir efektyvumo svarbą, siekiant didinti Lietuvos aukštojo mokslo patrauklumą tarptautiniu mastu ir aukštojo mokslo atitiktį rinkos poreikiams[1401]. Ši agentūra pateikdama duomenis ir jų pagrindu parengtus scenarijus, formavo jungimų būtinumo diskursą: „*Didinti mokslo ir studijų veiklos kokybę galima įvairiomis priemonėmis, tačiau jos visos duos ribotą poveikį, jei tinklas bus fragmentuotas, susidubliavęs ir neefektyviai naudojantis ribotus resursus*.“[1402] MOSTA rekontekstualizavo tarptautinės neoliberalios aukštojo mokslo politikos diskursus ir ženkliai prisidėjo prie neoliberalios valdysenos praktikų, kurios rėmėsi konkurencija ir individualia atsakomybę, Lietuvos aukštajame moksle plėtros.

Tarptautinės praktikos diskursas nebuvo dominuojantis universitetų jungimų diskusijoje, bet beveik visuomet pasitelktas kaip stiprinantis

---

1397 Audronė Pitrėnienė. Cituojama „Ministrė: universitetų skaičiaus mažinimas yra jų pačių atsakomybė“, *lrt.lt* (2015 m. spalio 14 d.), https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/116583/ ministre-universitetu-skaiciaus-mazinimas-yra-ju-paciu-atsakomybe.

1398 Pitrėnienė, cituojama „A. Pitrėnienė mano, kad universitetų skaičius susireguliuos natūraliai“.

1399 Ibid.

1400 Ibid.

1401 Pavyzdžiui, MOSTA, „Lietuvos studijų būklės apžvalga“, (2013); MOSTA, „Lietuvos studijų būklės apžvalga“, (2014); MOSTA, „Lietuvos studijų būklės apžvalga“, (2016).

1402 Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras, „Mokslo ir studijų institucijų potencialo analizė“, (2016 m. spalio 12 d.), 2.

argumentas. Per geruųjų praktikų topą siekta sustiprinti jungimų neišvengiamumo įspūdį: „*Universitetų jungimasis – ne tik europinė, bet ir pasaulinė tendencija. [...] aukštojo mokslo kryptį ir kokybę formuos atskaitomybės ir vertės už pinigus principai.*“[1403] Šalia pasitelkiami statistiniai duomenys, formuojant jungimų neišvengiamumą kaip objektyvią realybę: „*Lietuva vis dar leidžia sau prabangą turėti 45 aukštąsias mokyklas ir 1800 studijų programų, kai Europos Sąjungos vidurkis – 5 universitetai milijonui gyventojų. Rizikuojame tapti neraštinga valstybe su aukštuoju išsilavinimu.*“[1404]

Jungimų temoje tradiciškai iškyla kokybės diskursas. Jungimas pateikiamas kaip būtina prielaida kokybei gerėti: „*AM tinklo konsolidavimas – tik vienas, bet labai svarbus AM kokybės stiprinimo instrumentas*.“[1405] Kokybės diskursas per palyginimo topą ir abejones aukštojo mokslo kokybe tampa būdu menkinti Lietuvos universitetus:„*[...] mūsų universitetinis išlavinimas yra virtęs masiniu reiškiniu, neatlaikančiu daugelio Europos ar pasaulio kokybės standartų*.“[1406] Tuo tarpu valdžia kokybės diskursą naudojo temai nukreipti. Tą iliustruoja ŠMM diskursas, kokybę susiejant su darbo rinkos poreikiais ir įsidarbinimu, tai įvardijant kaip „*sąmoningą savo šalies ateities kūrimą*“[1407].

Konkurencijos diskursas apėmė visus aukštojo mokslo politikos klausimus. Diskusijose apie jungimą, konkurencingumas, kaip įprasta, pateikiamas kaip tikslas ir priemonė ir naudojamas dažnoje argumentavimo schemoje. Pirma, konkurencingumo diskursas apima nacionalinę erdvę: „*Ilgainiui kokybinis atotrūkis tarp stipriausių ir silpniausių valstybinių aukštųjų mokyklų tik didės.*“[1408] Šiame kontekste labai svarbus nepalankios demografinės padėties topas: „*Mažėjant studentų aukštųjų mokyklų tampa per daug. Aukštosios mokyklos neišvengiamai turi galvoti apie konsolidaciją ir ši*

1403 Jurgita Petrauskienė. Cituojama „Ekspertai apie išpūstą aukštojo mokslo pasiūlą Lietuvoje: ji maitinama iš netvarių pinigų“, *delfi.lt* (2016 m. birželio 2 d.), https://www.delfi.lt/projektai/studijos/universitetai-pranesa/ekspertai-apie-ispusta-aukstojo-mokslo-pasiula-lietuvoje-ji-maitinama-is-netvariu-pinigu-71445634.

1404 „Prezidentės Dalios Grybauskaitės metinis pranešimas“, *15min.lt* (2016 m. birželio 9 d.), https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/prezidentes-dalios-grybauskaites-metinis-pranesimas-visas-tekstas-56-639351.

1405 MOSTA, „Mokslo ir studijų institucijų potencialo analizė“, 8.

1406 Jurgita Petrauskienė. Cituojama „Siūlo naują planą Lietuvai: universitetų mažės“, *delfi.lt* (2016 m. sausio 7 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/siulo-nauja-plana-lietuvai-universitetu-mazes-70049646.

1407 Rimantas Vaitkus, „R. Vaitkus: svarbiausia – Lietuvos aukštojo mokslo kokybė“, *delfi.lt* (2014 m. rugsėjo 19 d.), https://www.delfi.lt/news/ringas/politics/r-vaitkus-svarbiausia-lietuvos-aukstojo-mokslo-kokybe-65890432.

1408 Ainius Lašas, „A. Lašas: Lietuvos universitetai, vienykitės!“, *delfi.lt* (2013 m. rugpjūčio 28 d.), https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/a-lasas-lietuvos-universitetai-vienykites-62181615.

iniciatyva turi kilti iš jų pačių.“[1409] Individualios atsakomybės topas, būdingas neoliberaliajam racionalumui, ypač ryškus aptariant stojimų rezultatus žiniasklaidoje, pabrėžiant „laimėtojus“ ir „pralaimėtojus“[1410], taip dar labiau paryškinant konkurencinę kovą tarp aukštųjų mokyklų. Galima sakyti, kad netgi buvo bandoma sumenkinti universitetus, paskleidžiant abejonę ar „*prestižinėmis mokslo įstaigomis laikyti universitetai praranda populiarumą?*“[1411], nors išties konkurencinė aplinka keitėsi 2015 m. įtvirtinus minimalius reikalavimus stojantiesiems. „Stiprieji“ universitetai tokią situaciją išnaudojo savo naudai, kurdami įspūdį, kad prie jų galėtų būti prijungtos silpnesnės institucijos, siekiant gerinti aukštojo mokslo kokybę.

Tarptautinio konkurencingumo diskursas tampa visus veikėjus vienijančiu bendru tikslu. Jis susiejamas su efektyvumo diskursu. Pereinama nuo išteklių stygiaus prie efektyvaus išteklių paskirstymo diskurso, kas įvardinta kaip vienas didžiausių trikdžių aukštųjų mokyklų tinklo konsolidacijai[1412], kritikuoti tie finansavimo tvarkos aspektai, kurie priklausomi nuo politinės valios, o ne nuo objektyvių kriterijų[1413]. Pasitelkiant sovietinio palikimo topą, kritikuotas neefektyvus institucijų tinklas, kuris vaizduojamas kaip dar vienas trukdis, mažinantis tarptautinio konkurencingumo galimybes[1414]. Per reitingų temą, konkurencingumo diskursas susiejamas su kokybės diskursu[1415]. Reitingai pasitelkiami siekiant pabrėžti žemą Lietuvos aukštojo mokslo kokybę ir silpninti Lietuvos aukštųjų mokyklų įvaizdį, o nacionalinė reitingavimo sistema įtvirtino „stiprių“ ir „silpnų“ aukštųjų mokyklų naratyvą, kuris palankus universitetų jungimo idėjai.

1409 Dainius Pavalkis. Cituojamas „Ministras: Lietuvos universitetai turi vienytis“, *delfi.lt* (2014 m. kovo 10 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/ministras-lietuvos-universitetai-turi-vienytis-64233660.

1410 Pavyzdžiui, „D. Pavalkis abejoja, ar turi išlikti Edukologijos, Šiaulių ir Klaipėdos universitetai“, *lrt.lt* (2015 m. rugsėjo 9 d.), https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/29285/d-pavalkis-abejoja-ar-turi-islikti-edukologijos-siauliu-ir-klaipedos-universitetai.

1411 „Universitetai praranda lyderių pozicijas“, *lrt.lt* (2015 m. rugsėjo 9 d.), https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/113375/universitetai-praranda-lyderiu-pozicijas.

1412 Pavyzdžiui, Ainius Lašas, „A. Lašas: išgyvenimas kaip mirtis“, *delfi.lt* (2015 m. rugsėjo 11 d.). https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/a-lasas-isgyvenimas-kaip-mirtis-68926290; Rokas Grajauskas, „R. Grajauskas. Aukštojo mokslo sistemos grimasos“, *Lrt.lt* (2016 m. liepos 26 d.), https://www.lrt.lt/naujienos/nuomones/3/143704/r-grajauskas-aukstojo-mokslo-sistemos-grimasos.

1413 Nerija Putinaitė, „N. Putinaitė: kas išdrįs sujungti universitetus?“, *delfi.lt* (2015 m. spalio 6 d.), https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/n-putinaite-kas-isdris-sujungti-universitetus-69161484.

1414 „Siūlo naują planą Lietuvai: universitetų mažės“, *delfi.lt* (2016 m. sausio 7 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/siulo-nauja-plana-lietuvai-universitetu-mazes-70049646.

1415 „Prezidentės patarėja: turime devalvuotą aukštąjį mokslą“, *delfi.lt* (2015 m. lapkričio 3 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/prezidentes-patareja-turime-devalvuota-aukstaji-moksla-69463462.

Toliau plėtojami regioniškumo ir specializacijos diskursai. Nacionaline konkurencija paremta studijų finansavimo sistema nebuvo palanki specializuotiems ir regioniniams universitetams. Kaip įprasta, viešos diskusijos aptariant finansavimo, studentų trūkumo ir kitas regioninių universitetų problemas, suformavo nepalankų šių institucijų įvaizdį. Pavyzdžiui, stojimo rezultatai, per palyginimo topą, leido sudarinėti „*universitetų mirtininkų sąrašus*“ ir skelbti pabaigą regioniniams ir specializuotiems universitetams, pritraukiantiems nedaug studentų[1416]. Pedagoginių studijų nepopuliarumas tapo priežastimi raginti LEU jungtis prie „stipresnės“ aukštosios mokyklos[1417] ir pan. Tiek valdymo principai, tiek viešoji nuomonė nebuvo palanki regioniniams ir specializuotiems universitetams, todėl konkuruoti lygiomis sąlygomis nebuvo įmanoma, nepaisant ŠMM tikėjimo, kad studentų skaičiai mažėja dėl „*nerandamos nišos*.“[1418] Regioniniai ir specializuoti universitetai savo naudą bandė pristatyti per unikalumo topą, atveriantį galimybę juos vertinti kitaip nei didžiuosius plataus profilio universitetus. Valdžia, nesuinteresuota jungimais, taip pat pabrėžė regioninių ir specializuotų universitetų unikalią misiją.

Visgi, regioniškumo diskursas buvo aktyviai kritikuojamas jungimo šalininkų, aktyviai pasisakiusių už universitetų padalinių regionuose kūrimą esamų universitetų pagrindu[1419]. Jų pozicija rėmėsi kokybės diskursu, teigiant, kad šiuo aspektu universitetai turėtų būti vertinami vienodai ir regioniškumas nėra pakankamas argumentas išlikti[1420]. Tokią poziciją palaikė ir politikai, nerėmę jungimų idėjos, ragindami „klasikinius universitetus“ imtis lyderystės aukštųjų mokyklų tinklo klausimui spręsti[1421].

Aptarti diskursai atsispindėjo ir universitetų ir visuomenės diskusijose apie galimus jungimus. Ryškiausias jungimo iniciatyvos pavyzdys buvo KTU idėja Kaune atkurti Lietuvos universitetą, suvienijus visus šio miesto universitetus.

1416 Nerijus Mačiulis. Cituojamas „Sudarė universitetų „mirtininkų“ sąrašą“, *delfi.lt* (2015 m. liepos 23 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/sudare-universitetu-mirtininku-sarasa-68554418.

1417 „Šių metų stojimo rezultatai nebeleidžia delsti: Lietuvai gali užtekti ir dviejų universitetų“, *15min.lt* (2016 m. liepos 26 d.), https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/ svietimas/siu-metu-stojimo-rezultatai-nebeleidzia-delsti-lietuvai-gali-uztekti-ir-dvieju-univers itetu-233-660341.

1418 „Kam nepasisekė labiausiai: studijos, kurių niekam nebereikia“, *lrt.lt* (2014 m. rugpjūčio 8 d.), https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/54003/kam-nepasiseke-labiausiai-studijos-kuriu-niekam-nebereikia.

1419 Pavyzdžiui, Lašas, „A. Lašas: Lietuvos universitetai, vienykitės!“.

1420 Nerija Putinaitė, „N. Putinaitė: rūpestis kokybe? Švietimo ministras keičia savo nuomonę“, *delfi.lt* (2013 m. lapkričio 13 d.), https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/n-putinaite-rupestis-kokybe-svietimo-ministras-keicia-savo-nuomone-63279550.

1421 Eugenijus Jovaiša. Cituojamas „Švietimas pagal valdančiąją koaliciją: dar vienas privalomas brandos egzaminas ir jokių uždarytų universitetų“, *15min.lt* (2016 m. spalio 19 d.), https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/svietimas-pagal-valdanciaja-koalicija-dar-vienas-privalomas-brandos-egzaminas-ir-jokiu-uzdarytu-universitetu-56-714441.

Ši idėja rėmėsi konkurencingumo diskursu, siekta sukurti atsvarą Vilniaus universitetui ir kartu, sujungus resursus, konkuruoti tarptautiniame lygyje[1422], iš pradžių siekiant tapti stipriu universitetu Europoje[1423], o vėliau apsiribojant Baltijos regionu[1424]. Nors iš pradžių šios diskusijos atrodė daug žadančios, pamatinis nepasitikėjimas tarp partnerių neleido rimtai svarstyti Kauno universiteto kūrimo idėjos. Po metų nuo idėjos paskelbimo, iniciatyvoje sutiko dalyvauti tik du universitetai – KTU ir jau jungimo patirties turėjęs LSMU. Jie siekė jungimui užsitikrinti 120 mln. eurų finansavimą, tačiau Vyriausybė atsisakė jį skirtį, teigdama, kad jungimai turėtų taupyti lėšas[1425].

Pirmasis iš diskusijų apie jungimą pasitraukė LSU, kurio pagrindinis argumentas buvo tokio sprendimo nenaudingumas mažai institucijai, pasitikėjimo partneriais trūkumas: „*Sunku patikėti, kad būtų kitaip, t. y. sporto mokslą ir sportą mylinčios bendruomenės „žodis“ vargu ar būtų girdimas tarp didžiųjų.*“[1426]

Subtiliau iš šio proceso bandė pasitraukti VDU, iš pradžių naudojęs vengimo strategiją ir viešojoje erdvėje kreipdamas temą nuo jungimo į besidubliuojančių programų naikinimą ir absolventų karjeros stebėsenos iniciatyvas[1427] arba bandydamas sukelti abejonę pačia jungimo idėją[1428].

VDU, nepaisant stojančiųjų skaičiaus mažėjimo, pristatė save kaip unikalų stiprų universitetą, turintį gilią istorinė praeitį ir suvaidinusį vieną pagrindinių vaidmenų išsilaisvinant iš sovietinės sistemos. Tai ir tapo argumentu atsisakyti dalyvauti jungime. Toks bandymas „išsisukti“ nuo jungimosi su

---

1422 Pavyzdžiui, „Istorinis Lietuvos universitetas bus atkurtas anksčiau nei planuota“, *lrt.lt* (2014 m. kovo 13 d.), https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/38347/istorinis-lietuvos-universitetas-bus-atkurtas-anksciau-nei-planuota.

1423 „KTU rektorius P. Baršauskas: norime būti didžiausi ne tik Lietuvoje, bet ir dalyje Europos“, *lrt.lt* (2015 m. gruodžio 23 d.), https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/123416/ktu-rektorius-p-barsauskas-norime-buti-didziausi-ne-tik-lietuvoje-bet-ir-dalyje-europos.

1424 „Kauno technologijos ir Lietuvos sveikatos mokslų universitetai jungiasi į Lietuvos universitetą“, *15min.lt* (2016 m. sausio 22 d.), https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/svietimas/kauno-technologijos-ir-lietuvos-sveikatos-mokslu-universitetai-jungiasi-i-lietuvos-universiteta-233-571045.

1425 „Lietuvos universitetų susijungimas: išliks stipriausieji“, *lrt.lt* (2016 m. rugpjūčio 1 d.), https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/144261/lietuvos-universitetu-susijungimas-isliks-stipriausieji.

1426 „Lietuvos sporto universitetas siekia autonomiškumo“, *diena.lt* (2014 m. sausio 10 d.), https://diena.lt/naujienos/sportas/kitos-sporto-sakos/lietuvos-sporto-universitetas-siekia-autonomiskumo-609891.

1427 Pavyzdžiui, „VDU rektorius Juozas Augutis: universitetų išsigelbėjimas – naujas bendradarbiavimo modelis“, *15min.lt* (2015 m. rugpjūčio 31 d.), https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/svietimas/vdu-rektorius-juozas-augutis-universitetu-issigelbejimas-naujas-bendradarbiavimo-modelis-233-525073.

1428 Pavyzdžiui, Algis Krupavičius, „Algis Krupavičius: Kiek reikia universitetų ir ką daryti?“, *15min.lt* (2016 m. lapkričio 9 d.), https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/komentarai/algis-krupavicius-kiek-reikia-universitetu-ir-ka-daryti-500-719092.

KTU, sukėlė didelę įtampą tarp šių dviejų Kauno universitetų, atsispindėjusią viešojoje erdvėje. KTU pozicijos tuo metu buvo stiprios, todėl į VDU žiūrėta iš stipresniojo perspektyvos: „*VDU pusantrų metų imitavo jungimąsi. [...] Jie eina savais keliais, ir tegu [...] Nėra jokios konkurencijos, mes Lietuvoje neturime lygių.*“[1429] Tuo tarpu VDU rektorius siekė sumenkinti KTU, pabrėždamas, kad KTU neturi istorinės praeities ir yra tiesiog specializuota aukštoji mokykla: „*Jis − flagmanas savo srityje. Tačiau socialinių ir humanitarinių mokslų studijos KTU yra neįprastas dalykas. Jos atsirado todėl, kad vienu metu jaunimas nesiveržė į nepopuliarias inžinerines ir technologines specialybes. Minėtos studijos atsirado tam, kad KTU išgyventų.*“[1430]

Vengdamas prijungimo prie KTU, VDU pradėjo ieškoti aukštųjų mokyklų, su kuriomis galėtų bendradarbiauti ir, ilgainiui, prisijungti, stiprindamas savo potencialą. Pasirinkta kurti klasterį su ŠU, KU ir LEU. Tai nebuvo pirmasis bandymas, todėl klasterio kūrimas skeptiškai įvertintas KTU rektoriaus: „*[…] nerandu nė vieno argumento, kodėl konsorciumas galėtų veikti. [...] Tai grynas pasipinigavimas. Bandymas gauti pinigus ne už kokybę, o dėl to, kad jų trūksta. [...] ne investuojame į kokybę, o reanimuojame tas įtaigas, kurios to nevertos*.“[1431]

Lengviausiai pasiduosiantis jungimui tuomet pasirodė LEU, buvęs sunkioje situacijoje[1432] tiek materialine, tiek įvaizdžio prasme: „*[…] tokie universitetai kaip pedagoginis universitetas. [..] labai klaustukas, ar jie tikrai turėtų ir toliau funkcionuoti ruošdami ne visiškai kokybišką mokytojų*

[1429] Petras Baršauskas. Cituojamas „Tarp Kauno universitetų – nuožmi kova dėl studentų“, *delfi.lt* (2016 m. kovo 13 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/tarp-kauno-universitetu-nuozmi-kova-del-studentu-70457778.

[1430] Juozas Augutis. Cituojamas „Tarp Kauno universitetų – nuožmi kova dėl studentų“, *delfi.lt* (2016 m. kovo 13 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/tarp-kauno-universitetu-nuozmi-kova-del-studentu-70457778.

[1431] Petras Baršauskas. Cituojamas „Universitetai žengia naują žingsnį“, *delfi.lt* (2015 m. lapkričio 3 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/universitetai-zengia-nauja-zingsni-69462772.

[1432] „Šiaulių universitetą šokiravo ministro D. Pavalkio nuomonės kaita“, *delfi.lt* (2013 m. lapkričio 13 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/siauliu-universiteta-sokiravo-ministro-d-pavalkio-nuomones-kaita-63273862; „D. Pavalkis persigalvojo: nė vieno universiteto uždaryti nereikia“, *lrt.lt* (2013 m. lapkričio 22 d.), https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/29962/d-pavalkis-persigalvojo-ne-vieno-universiteto-uzdaryti-nereikia.Kritika LEU rėmėsi visuomeniniais diskursais, per ateities topą pabrėžiant pedagogų rengimo kokybę ir šio proceso įtaką ateities kartoms („*tie, kuriuos jie ruošia, mokys mūsų vaikus ir anūkus*“ – Dainius Pavalkis) ir iš karto pabrėžiant, kad šiuo metu kokybė nepakankama. Ir nors LEU rektorius Algirdas Gaižutis bandė gintis pasitelkdamas kokybės („*ministrai keičiasi, o geri universitetai lieka.*“) bei specializacijos diskursus („*esame profilinis universitetas, nieko daugiau, išskyrus pedagogus, neruošiame*“), reputacinė žala buvo padaryta.

produkciją Lietuvos rinkai.“[1433] Taip tinklo formavimo klausimas susiejamas su pedagogų rengimu. VDU pradėjo kurti savo kaip stipraus švietimo srityje universiteto, galinčio spręsti mokytojų rengimo problemas, įvaizdį: „*[...] susijungti VDU ir LEU paskatino kasdien apsinuoginanti labai opi šalies problema – naujosios kartos mokytojų stygius.*“[1434] Įvairių mokslo sričių konsolidacija, siekiant tenkinti Lietuvos poreikius socialinių ir humanitarinių mokslų bei pedagogų rengimo srityse, tapo pagrindiniu argumentu LEU jungiant prie VDU.

Šiame kontekste įdomus MRU atvejis, nes šis universitetas niekada neturėjo didelio simbolinio ar materialinio kapitalo, bet puikiai gebėjo veikti pagal neoliberalią logiką. Viešajame diskurse jį bandyta „privatizuoti“ dėl itin didelio skaičiaus už studijas mokančių studentų skaičiaus ir minimalių standartų priimant studentus nesilaikymo[1435]. Taip lyg pabrėžtas žemesnis privačių aukštųjų mokyklų statusas. Visgi, universiteto atstovai pabrėžė savo panašumą su visais universitetais, normalizuodami verslumo logiką aukštojo mokslo srityje: „*Mums nereikėjo jo siekti, mes tuo statusu gyvename,[...] kai jie iš biudžetinių tapo viešosiomis įstaigomis. Galima drąsiai sakyti, kad būtent tada Lietuvos universitetai ir pasuko privačių universitetų keliu.*“[1436]

Tuo tarpu ASU, siekdamas išlikti konkurencijos sąlygomis, nusprendė kliautis savo politine įtaka ir per Žemės ūkio ministeriją užsitikrinti tikslinį finansavimą. Tikslinių studijų vietų skaičius žemės ūkio specialistams 2014 m., argumentuojant šalies ūkio poreikiais, buvo padidintas[1437]. Tačiau net tai nepadėjo pritraukti studentų. ASU pavyzdys buvo įrodymas, kad tikslinis finansavimas buvo išimtis iš „rinkos“ taisyklių ir rėmėsi politiniu sprendimu. „Specialistų trūkumo“ topas tebuvo lengvas būdas pagrįsti bet kokius politinius sprendimus, nebūtinai paremtus duomenimis ar ekonominiu

---

1433 Dainius Pavalkis. Cituojamas „Du universitetus užpuolęs D. Pavalkis sulaukė atkirčio“, *lrt.lt* (2013 m. lapkričio 14 d.), https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/29492/du-universitetus-uzpuoles-d-pavalkis-sulauke-atkircio.

1434 Juozas Augutis. Cituojamas „Besijungiančių VDU ir LEU atstovai: aukštasis mokslas Lietuvoje turėtų būti nemokamas“, *lrt.lt* (2016 m. birželio 16 d.), https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/140127/besijungianciu-vdu-ir-leu-atstovai-aukstasis-mokslas-lietuvoje-turetu-buti-nemokamas.

1435 Aloyzas Sakalas, „A. Sakalas: MRU magistrantai, ministro ėjimas žirgu ir universitetų reitingai“, *delfi.lt* (2014 m. birželio 16 d.), https://www.delfi.lt/news/ringas/politics/a-sakalas-mru-magistrantai-ministro-ejimas-zirgu-ir-universitetu-reitingai-65035255.

1436 Stasys Vaitkevičius. Cituojamas „Mykolo Romerio universiteto atsakas švietimo ir mokslo ministrui: „Mes nesiekiame privataus universiteto statuso, mes juo gyvename“, *15min.lt* (2013 m. rugsėjo 17 d.), https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/svietimas/mykolo-romerio-universiteto-atsakas-svietimo-ir-mokslo-ministrui-mes-nesiekiame-privataus-universiteto-statuso-mes-juo-gyvename-233-369360.

1437 LR švietimo ir mokslo ministras, „Įsakymas dėl preliminarių tiksliniu būdu valstybės finansuojamų studijų vietų skaičių paskirstymo 2014 metais pagal aukštąsias mokyklas, studijų programas ir studijų kursus“, *Teisės aktų registras* (2014 m. balandžio 18 d., Nr. V-338).

racionalumu. Galima teigti, kad būtent tikslinis finansavimas, paremtas specialistų trūkumo argumentu, leido išlaikyti senosios sistemos fragmentus neoliberalioje tvarkoje.

Neoliberalus valdymo racionalumas aukštojo mokslo politikoje tapo nekvestionuojama norma. Politinės diskusijos apsiribojo konkurencinio modelio tobulinimo klausimais, rimtai net nesvarstyta jo atsisakymą. Šiuo laikotarpiu didelių politinių pokyčių aukštajame moksle nebuvo, pagal kontekstą ir tuo metu dominuojančią politinę viziją koreguojamos jau įdiegtos neoliberalios valdymo praktikos, jas šiek tiek apribojant valstybės sprendimais. Po patobulinimų neoliberalios aukštojo mokslo valdymo praktikos tapo priimtinesnės akademinei bendruomenei, kas leido neoliberaliam racionalumui įsitvirtinti dar stipriau. Galime kalbėti ne tik apie neoliberalių diskursų, bet ir apie šiais diskursais paremtų valdymo praktikų plėtrą.

Šiame kontekste politikai, akademinė bendruomenė ir kiti suinteresuoti asmenys toliau diskutavo apie universitetų tinklo pertvarką, nors tiesiogiai politinėje darbotvarkėje šio klausimo nebuvo. Diskusijos atskleidė, kad neoliberalusis racionalumas jau įsitvirtino ir institucijų savęs suvokimo lygmenyje bei skatino jas veikti kaip racionalius rinkos dalyvius. Be to, jungimų tema buvo intensyviai plėtojama tarptautinėje erdvėje, kas irgi paskatino nacionalinių diskusijų tąsą.

Neoliberaliam racionalumui įsitvirtinus kaip vienintelei veikimo logikai, išteklių telkimas ir efektyvumo didinimas tapo savaime suprantama veikimo kryptimi. Pradėjo dar labiau ryškėti kontrastai sistemoje didiesiems universitetams toliau stiprėjant, o mažesniems specializuotiems ir regioniniams universitetams dar labiau silpstant. Stipriosios institucijos, pasinaudodamos neoliberaliu konkurencingumo ir efektyvumo diskursu, pradėjo svarstyti apie mažesnių institucijų prisijungimą. Tuo tarpu „silpnos“ aukštosios mokyklos, siekdamos išlikti nepaisant ekonominės logikos, pasitelkė visą turimą politinį kapitalą, kad gautų reikalingų veiklai išteklių ir galėtų pasipriešinti jungimams.

Atsakomybės už sistemos trūkumus perkėlimas universitetams toliau silpnino jų įtaką visuomenėje, mažėjo ir jų politinis kapitalas ir galia veikti šiame lauke. Universiteto misiją ir veiklos kokybę kvestionavo įvairios visuomenės grupės, pradedant akademikais („*Dabartinis universitetas pataikauja visuomenei, o ne ją formuoja ir ugdo.*“[1438]), baigiant studentais ir verslo atstovais. Aukštojo mokslo sistemoje santykiai retai buvo paremti

[1438] Alvydas Jokubaitis, „A. Jokubaitis: universitetas be dvasios, bet su vadyba“, *delfi.lt* (2014 m. lapkričio 27 d.), https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/a-jokubaitis-universitetas-be-dvasios-bet-su-vadyba-66497514.

pasitikėjimu, o ilgą laiką vyravusios išlikimo sąlygos prisidėjo prie individualizmo kultūros, stipresnės nei būtų sukūrusi rinka. Todėl valdžios lūkestis, kad universitetai sieks tik bendrojo gėrio ir veiks tik pagal visuomenės interesus nebuvo pagrįstas.

5.9. Grįžimas prie universitetų jungimo politikos (2016–2020)

„Laukia permainos, nes, įgyvendindami priemonių planą, tie universitetai, kurie šiandien naudoja beveik 33 % ar 34 % savo resursų išlaikyti infrastruktūrai ir administracinei struktūrai, jie neturi ateities.“[1439]

Po 2016 m. Seimo rinkimų valdančiąją daugumą formavo LVŽS ir LSPD. Tačiau 2017 m., įvykus socialdemokratų partijos skilimui ir daliai jų atstovų pasitraukus į opoziciją, buvo nuspręsta ieškoti papildomų partnerių koalicijoje. 2018 m. prie koalicijos prisijungė Tvarkos ir Teisingumo partija, o 2019 m. vasarą ir Lenkų rinkimų akcija – Krikščioniškų šeimų sąjunga. Premjeru tapo nepartinis Saulius Skvernelis, buvęs Vidaus reikalų ministras.

Aukštojo mokslo klausimai Vyriausybės programoje aptarti trumpai. Planuota sutelkti mokslo ir studijų tinkle išskaidytą infrastruktūrą, sukuriant galimybę vykdyti pažangius tyrimus. Taip pat numatyta stiprinti kokybės kontrolę ir kelti studijų kokybę, gerinti akademinės bendruomenės finansines sąlygas[1440]. Sekama „Lietuva 2030“ strategija, kurioje įtvirtinti kokybės ir tarptautinio konkurencingumo siekiai[1441].

Kadangi universitetų tinklo optimizavimo tema viešojoje erdvėje dominavo, švietimo ministrės pareigoms pasirinkta nepriklausoma kandidatė, tuometinė MOSTA vadovė Jurgita Petrauskienė, aktyviai pasisakiusi už tinklo optimizavimą kaip kelią link geresnės aukštojo mokslo kokybės[1442]. 2019 m. po mokytojų streikų ir kilusios įtampos su švietimo bendruomene ministrę pakeitė kitas nepartinis kandidatas Algirdas Monkevičius, jau dukart buvęs švietimo ministru, tuo metu ėjęs MRU rektoriaus pareigas. Seimo ŠMK vadovavo LŽVS narys Eugenijus Jovaiša, ilgametis LEU akademinės bendruomenės narys. Seimo pirmininku tapo LŽVS atstovas Viktoras Pranskietis, iki tol dirbęs akademinį darbą ASU. Taigi, švietimo politika

---

1439 Saulius Skvernelis, pasisakymas LR Seimo 2017 m. birželio 29 d. II (pavasario) sesijos rytiniame plenariniame posėdyje Nr. 85 (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/c9cb84015d5911e7a53b83ca0142260e.

1440 LR Seimas, „Nutarimas dėl Septynioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“, *Teisės aktų registras* (2016 m. gruodžio 13 d., Nr. XIII-82), p. 140–143.

1441 LR Seimas, „Nutarimas dėl Valstybės pažangos strategijos „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ patvirtinimo“, *Teisės aktų registras* (2012 m. gegužės 15 d., Nr. XI-2015).

1442 „Kandidatė į ministres J. Petrauskienė savo karjerą visad siejo su švietimu“, *Delfi.lt* (2016 m. lapkričio 24 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/kandidate-i-ministres-j-petrauskiene-savo-karjera-visad-siejo-su-svietimu-72973132.

patikėta švietimo bendruomenės atstovams, kurie kartais netiesiogiai, o kartais netgi labai atvirai atstovavo savo akademinių bendruomenių interesus.

Universitetų tinklo klausimas vėl įtrauktas į politinę darbotvarkę, tapo aukštojo mokslo pokyčių ašimi. Šalia aktyviai diskutuota apie finansavimo tvarkos bei kokybės užtikrinimo sistemos pokyčius. LVŽS, atsitraukusi nuo savo rinkiminio pažado nesiimti aukštųjų mokyklų tinklo optimizavimo, nenorėjo atsitraukti nuo pažado įvesti nemokamas studijas. Todėl aukštųjų mokyklų tinklo optimizavimas pristatytas kaip priemonė sistemos efektyvumui didinti, kas turėjo tapti prielaida nemokamų studijų įvedimui[1443].

2017 m. vasarą patvirtintas Valstybinių universitetų tinklo optimizavimo planas[1444], kuris tapo pagrindu diskusijoms apie universitetų jungimus. Į šią diskusiją įsitraukė ne tik politikai ir akademinė bendruomenė, bet ir verslo bei visuomenės atstovai. Ambicingai pristatyta reforma įgyvendinta ribotai, sujungus „silpniausius rinkoje“ universitetus – prie VDU prijungti LEU ir ASU, o prie VU prijungtas ŠU. Jungimų taikiniu buvo specializuoti ir regioniniai universitetai, labiausiai nukentėję nuo konkurencijos aukštojo mokslo sistemoje.

Kiti pokyčiai, nors ne visada tiesiogiai susiję su universitetų jungimu, buvo naudojami kaip spaudimo jungtis priemonė. Nuo 2016 m. įtvirtinta galimybė dalį finansavimo aukštosioms mokykloms gauti pagal veiklos sutartis, visoms mokslo ir studijų institucijoms suteikta galimybė gauti bazinį biudžetinį MTEP finansavimą[1445], kas šios Vyriausybės panaudota kaip priemonė skatinant veiklos efektyvumą. Taip dar labiau įtvirtinta neoliberalioji valdysena, kuriant sutartinius santykius tarp subjektų ir per susitarimus veikiant jų elgesį. Vyriausybės iniciatyva stambinamos studijų programos, netgi svarstyta priėmimo į studijų kryptis galimybė[1446]. Netgi griežtinti išorinio kokybės užtikrinimo reikalavimai, kuriais remiantis tais pačiais metais atliktas vertinimas, kurio rezultatai tapo pagrindu Vyriausybei uždrausti vykdyti priėmimą į tam tikras programas. Vis dėlto, šis sprendimas Konstituciniame teisme pripažintas pažeidžiančiu teisėtų lūkesčių principą dėl netinkamai įgyvendinto tokios tvarkos priėmimo ir vykdymo proceso.

[1443] „Ministrė J. Petrauskienė: per 3 mėnesius planuojama parengti aukštojo mokslo tinklo viziją“, *delfi.lt* (2016 m. gruodžio 27 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/ministre-j-petrauskiene-per-3-menesius-planuojama-parengti-aukstojo-mokslo-tinklo-vizija-73282608.

[1444] LR Seimas, „Nutarimas dėl Valstybinių universitetų tinklo optimizavimo plano patvirtinimo“, *Teisės aktų registras* (2017 m. birželio 29 d., Nr. XIII-533).

[1445] LR Seimas, „Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo Nr. XI-242 pakeitimo įstatymas“, *Teisės aktų registras* (2016 m. birželio 29 d., Nr. XII-2534), str. 9.

[1446] „Rektoriams bus pristatytas studijų programų stambinimo planas“, *lrt.lt* (2017 m. birželio 30 d.), https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/178282/rektoriams-bus-pristatytas-studiju-programu-stambinimo-planas.

Tiesa, iš LŽVS būta ir priešingų iniciatyvų – bandyta sugrąžinti valdymą į akademinės bendruomenės rankas perduodant universitetų valdymą Senatams[1447], atskirti finansavimą administravimui ir ūkiui nuo studijų finansavimo[1448]. Tai rodo, kad valdančiųjų politika nebuvo vienalytė – viena vertus Vyriausybė toliau stiprino neoliberalios valdysenos veikimą siekdama efektyvumo, o Seime švietimo sritį kuruojantys politikai siekė grąžinti iki reformos buvusias valdymo praktikas, paremtas politiniais susitarimais ir institucijų politine galia.

5.9.1. Universitetų tinklo optimizavimo planas

Valstybinių universitetų tinklo klausimai pradėti kelti dar prieš Seimo rinkimus – atlikta MOSTA valstybinių universitetų potencialo analizė, premjero Algirdo Butkevičiaus iniciatyva suburta darbo grupė, registruotas Seimo nutarimas „Dėl valstybinių universitetų tinklo optimizavimo“, kuriame deklaruotas konkurencingumo ir kokybės siekis, pavedant Vyriausybei spręsti šį klausimą[1449]. Naujoji valdžia iš karto ėmėsi veiksmų įgyvendinti universitetų tinklo optimizavimą.

Tiek politikai, tiek ir akademinės bendruomenės atstovai suprato, kad jungimai yra „*tik pirmas žingsnis tikslų link*“, priemonė galinti sukurti stabilesnes sąlygas universitetams veikti[1450]. Pradžioje į universitetų tinklo optimizavimo plano rengimą įtraukta akademinė bendruomenė, pabrėžiamas jos indėlis į reformos sėkmę: „*Labai svarbu, kad tas procesas vyktų aiškiai, skaidriai, kad visi siūlymai būtų viešai diskutuojami, kad mes priimtume tuos siūlymus, kurie kuria didžiausią pridėtinę vertę – ir ne tiktai efektyvumo ir ekonomijos prasme, bet ir kokybės prasme.*“[1451]

Rengiant Valstybinių universitetų tinklo optimizavimo plano projektą gauti 43 pasiūlymai iš įvairių interesų grupių[1452]. Tačiau, tuo akademinės

---

1447 LR Seimas, „Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo Nr. XI-242 5, 26, 27, 28 ir 29 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas“, *Teisės aktų informacinė sistema* (2017 m. gegužės 23 d., Nr. XIIIP-752).

1448 LR Seimas, „Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo Nr. XI-242 75 ir 83 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas“, *Teisės aktų informacinė sistema s* (2017 m. gegužės 11 d., Nr. XIIP-696).

1449 LR Seimas, „Nutarimas dėl Valstybinių universitetų tinklo optimizavimo“, *Teisės aktų registras* (2016 m. gruodžio 20 d., Nr. XIII-163).

1450 Ainius Lašas, „Ainius Lašas: universitetų jungimasis – ne panacėja, bet...“, *15min.lt* (2016 m. lapkričio 17 d.), https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/komentarai/ainius-lasas-universitetu-jungimasis-ne-panaceja-bet-500-712957.

1451 Jurgita Petrauskienė. Cituojama „J. Petrauskienė: aukštųjų mokyklų tinklo pertvarka nėra tikslas savaime“, *lrt.lt* (2016 m. gruodžio 20 d.), https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/157879/j-petrauskiene-aukstuju-mokyklu-tinklo-pertvarka-nera-tikslas-savaime.

1452 LR Seimas, „II (pavasario) sesijos vakarinio posėdžio Nr. 68 stenograma“ (2017 m. gegužės 30 d.), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK /45c8184245e811e7b465dc41e35792b9.

bendruomenės įtraukimas ir apsiribojo, darbo grupė dėl valstybinių aukštųjų mokyklų tinklo optimizavimo suburta iš verslo ir valdžios atstovų[1453]. Akademinę bendruomenę joje atstovavo du asmenys – VU Gamtos mokslų centro vadovas ir Studentų sąjungos prezidentas. Ministrei pabrėžiant, kad „*Lietuvos aukštojo mokslo istorija negali vykti sėkmingai be aktyvaus akademinių bendruomenių įsitraukimo*“[1454], pasiūlymus rengti paskiriami valdžios ir verslo atstovai.

Mokslo ir studijų institucijų tinklo optimizavimo politiką Lietuvoje labai palaikė tarptautinės organizacijos. EBPO tiek Lietuvos Inovacijų politikos apžvalgoje, tiek Švietimo būklės apžvalgoje teikė rekomendacijas dėl tinklo optimizavimo, skatindama optimizuoti tinklą nepaisant kylančių sunkumų[1455]. Finansinę paramą jungimams garantavo EK, kuri taip pat palaikė aukštojo mokslo sistemos efektyvumo siekius. Kaip metodinė pagalba, pasitelktos EUA analizės apie universitetų jungimus.

Kuriant universitetų tinklo pertvarkos viziją, labai svarbų vaidmenį atliko MOSTA. 2017 m. MOSTA pristatė profesinio mokymo, studijų ir mokslo būklės apžvalgas regionuose, nubrėždama tam tikras gaires išteklių telkimui. Taip pat MOSTA pristatė aukštojo mokslo reformos planus. Pabrėžiama, kad optimizuojant tinklą svarbiausia užtikrinti atitiktį regiono, šalies ir sektoriaus poreikiams, auginti universitetų tarptautinį potencialą mokslo srityje, telkti jį tiek plačios aprėpties mokslo universitetuose, tiek ir specializuotose aukštosiose mokyklose, užtikrinant šių institucijų sąveiką, didinti efektyvumą nedubliuojant studijų ir mokslo sričių atskiruose regionuose ir sujungiant esamą infrastruktūrą bendram tikslui, ilgainiui taupant lėšas[1456].

Siekta nedubliuoti tos pačios krypties studijų tuose pačiose regionuose, atsisakyti universitetų padalinių Vilniuje ir Kaune. Pasiūlyta jungti KTU, VDU, VU Kauno Fakultetą, ASU ir LSU, išlaikyti atskirą LSMU bei iš MRU perkelti Viešojo saugumo akademiją ir integruoti į naująjį universitetą Kaune, Panevėžyje palikti KTU padalinį. Tuo tarpu Vilniuje planuotas VU, LEU, MRU ir ŠU jungimas, paliekant VU padalinį Šiauliuose, LMTA ir VDA jungimas. Šios reformos tikslas, kad bent vienas universitetas patektų tarp 300 geriausių, o dar vienas – tarp 500 geriausių, padidinti užsienio studentų skaičių, pagerinti dėstytojų ir tyrėjų darbo sąlygas bei padidinti galimybes

---

1453 LR Ministras Pirmininkas, „Potvarkis dėl darbo grupės pasiūlymams dėl valstybinių aukštųjų mokyklų tinklo optimizavimo parengti sudarymo“, *Teisės aktų registras* (2017 m. kovo 6 d., Nr. 46).

1454 Jurgita Petrauskienė, pasisakymas Lietuvos Respublikos Seimo 2017 m. gegužės 30 d. II (pavasario) sesijos vakariniame posėdyje Nr. 68 (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK /45c8184245e811e7b465dc41e35792b9.

1455 EBPO, *Švietimas Lietuvoje* (OECD Publishing, 2017),168.

1456 MOSTA, „Aukštojo mokslo reforma“, pristatymas (2017 m. gegužės 2 d.), 12.

konkuruoti tarptautiniu lygiu[1457]. Šie principai turėjo atsispindėti ir Valstybinių universitetų optimizavimo plane, bet Vyriausybė sušvelnino ekspertų rekomendacijas[1458], o po svarstymų Seime ir derinimo su interesų grupėmis, plane liko tik bendro pobūdžio optimizavimo kryptys[1459]. 2019 m. Vyriausybės pozicija dar sušvelnėjo, pabrėžiant universitetų bendradarbiavimą, o ne jungimą.

Po valstybinių universitetų tinklo optimizavimo plano patvirtinimo, jis išliko diskusijų ašimi. Opozicija kritikavo plano deklaratyvų jo pobūdį: „*Ten nieko nėra parašyta. Galima nesijungti, nieko nekeisti ir turėti lygiai tą patį planą ir lygiai tą pačią situaciją, kuri yra šiandien. [...]Visa tai yra skirtingų interesų išplautas dokumentas.*“[1460] „*Gaila, kad Švietimo ir mokslo komitete Seime jis* (ŠMM pasiūlymas – aut. past.) *buvo išprievartautas*.“[1461] Visgi, LVŽS atstovai, kurių pastangomis ir buvo išimta didžioji dalis konkrečių įsipareigojimų, teigė, kad pačios bendruomenės supranta jungimosi naudą ir toks planas, kartu su aukštųjų mokyklų iniciatyva yra pakankamas reformos sėkmei užtikrinti[1462], universitetams sudarant galimybę spręsti savo veiklos kryptį. Taip siekta ir apsaugoti mažesnius universitetus nuo prijungimo prie didžiųjų institucijų.

Ministrė, lygindama universitetą ir verslą, bet tuo pačiu pabrėždama universitetų išskirtinumą, siekė parodyti, kad ekonominė logika aukojama dėl universitetų, norėdama užsitikrinti akademinės bendruomenės palaikymą: „*Atlikti tyrimai ir analizės mums leidžia apčiuopti geriausias salas, santalkas, kurios rodo, kaip turi vykti tinklo pertvarka, kur sinergijos kuria pačią didžiausią prasmę, kokybę. Džiaugiuosi, kad po atliktų tyrimų ši diskusija prasidėjo, kad į ją aktyviai įsitraukė akademinė bendruomenė. Manau, kad per bendrą dialogą mes rasime sprendimą*.“[1463] Pabrėžta, kad valdžia palaikys akademinę bendruomenę, siekiant sutelkti visus bendrai veiklai, bet kartu

---

1457 Ibid, 13–17.

1458 LR Seimas, „Nutarimo dėl Valstybinių universitetų tinklo optimizavimo plano patvirtinimo projektas“, *Teisės aktų informacinė sistema* (2017 m. gegužės 19 d., XIIIP-717).

1459 LR Seimas, „Nutarimas dėl Valstybinių universitetų tinklo optimizavimo plano patvirtinimo“.

1460 Gabrielius Landsbergis, pasisakymas LR Seimo 2017 m. birželio 22 d. II (pavasario) sesijos vakariniame posėdyje Nr. 82 (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/d04a4ae0580511e78869ae36ddd5784f.

1461 Aušrinė Armonaitė, pasisakymas LR Seimo 2017 m. birželio 22 d. II (pavasario) sesijos vakariniame posėdyje Nr. 82 (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/d04a4ae0580511e78869ae36ddd5784f.

1462 Arūnas Gumuliauskas, pasisakymas LR Seimo 2017 m. birželio 22 d. II (pavasario) sesijos vakariniame posėdyje Nr. 82 (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/d04a4ae0580511e78869ae36ddd5784f.

1463 Jurgita Petrauskienė. Cituojama „J. Petrauskienė: atlyginimai vienareikšmiškai turi didėti“, *delfi.lt* (2016 m. gruodžio 8 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/j-petrauskiene-atlyginimai-vienareiksmiskai-turi-dideti-73114350.

nuimant dalį universitetų atsakomybės ir apribojant savarankiško sprendimo galimybę: „*Universitetų jungimas nėra vien pačių universitetų atsakomybė, tai yra mūsų visų atsakomybė ir pagalba aukštosioms mokykloms persitvarkyti.*“[1464]

Nors pradžioje deklaruota, kad „*mechaniškai sujungus mokyklas [...] kokybė neatsiranda*“[1465], veiksmų, numatytų universitetų optimizavimo plane, įgyvendinimui stringant, pasitelktos papildomos politinio spaudimo priemonės – išorinė kokybės kontrolė, finansavimo ir studijų vietų paskirstymo pokyčiai, priėmimo kartelės kėlimas, tikslinės studijų stipendijos pradėtos skirti pagal kokybinius veiklos rezultatus, o ne atskiroms programoms, taip užkertant kelią studijų finansavimui pagal politinį sprendimą.

Studijų programų kokybės vertinimu pasinaudota kaip spaudimo universitetams optimizuotis priemone, iniciatyvą įvardijant kaip „*nerentabilių programų uždarymą*“[1466]. Vyriausybės veikimas pripažintas prieštaraujančiu Konstitucijai ir pažeidžiančiu teisinės valstybės principus. Vertinimo kriterijai pakeisti jau pradėjus vertinimą (pereita nuo programų prie studijų krypčių vertinimo) ir veikiantys atgaline data. Remiantis vertinimo rezultatais ministerija uždraudė dalies studijų programų vykdymą, taip paveikdama aukštųjų mokyklų veiklos rezultatus. Opozicija ir kai kurie teisininkai tai pavadino „*teisiniu nihilizmu*“[1467]. Bet Vyriausybė klaidos nepripažino, teigdama, kad šiuo pagrindu pačios aukštosios mokyklos atsisakė daugiau kaip 300 programų vykdymo[1468].

Tradiciškai jungimai teisinami per kokybės diskursą. Kokybė Valstybinių universitetų optimizavimo plane apibrėžiama per suinteresuotų šalių lūkesčių patenkinimą, atitiktį pasauliniams standartams, efektyvios vadybos elementus[1469]. Šiame kontekste, kokybės diskursas beveik sutampa su konkurencijos diskursu. Kokybės diskursą reformos rėmėjai pasitelkė menkindami Seimo darbą: „*Man neramu, kad Seimo Švietimo ir mokslo komiteto pozicija ne visiškai sutampa su Vyriausybės. Aiškiai matyti, kad*

1464 Jurgita Petrauskienė, pasisakymas Lietuvos Respublikos Seimo 2018 m. birželio 22 d. IV (pavasario) sesijos vakariniame posėdyje Nr. 179 (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/7043eb31640a11e8b7d2b2d2ca774092.

1465 Petrauskienė, pasisakymas LR Seimo II (pavasario) sesijos vakariniame posėdyje Nr. 68.

1466 LR Vyriausybė, „4 metai 17-osios Vyriausybės veiklos“, (2020 m. gruodžio 13 d.), 15.

1467 Andrius Kubilius, pasisakymas LR Seimo 2018 m. birželio 21 d. IV (pavasario) sesijos vakariniame posėdyje Nr. 190 (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/e2ddb0e0784b11e89188e16a6495e98c.

1468 Lietuvos Respublikos Seimas , „IV (pavasario) sesijos rytinis posėdis Nr. 195 (2018 m. birželio 28 d. stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/4c6568d07de411 e89188e16a6495e98c.

1469 LR Seimas, „Nutarimas dėl Valstybinių universitetų tinklo optimizavimo plano patvirtinimo“, 2–10.

ginami tam tikri interesai, vadovaujamasi kitais kriterijais nei kokybė.“[1470] Nutylėjimu implikuojama, kad atstovaujami siauri tam tikrų institucijų interesai.

Kokybės diskursą savo pozicijoms pagrįsti pasitelkė ir akademinės bendruomenės nariai. Pavyzdžiui, VDU kokybę susiejo su akademinės bendruomenės poreikiais, pabrėždamas būtinybę išlikti savarankišku universitetu. LSU kokybę susiejo su bendruomenės teise apsispręsti. Didžiųjų, į rezultatą orientuotų, universitetų atstovai akcentavo techninę, objektyvią rodikliais paremtą kokybės pusę.

Akademinė bendruomenė konkurencijos diskursą siejo su užsienio mokslininkų ir studentų pritraukimu, aukštesne vieta reitinguose: „*.Tarptautinė patirtis rodo, kad susijungusios aukštosios mokyklos ilgainiui imamos vertinti aukštesne vieta ir pasauliniuose reitinguose.*“[1471]. Kaip jau įprasta konkurencija susieta ir su geresne studijų kokybe, tarpdisciplininiškumu, platesniu mokslo ir verslo bendradarbiavimu: „*Susijungimas [...] leis užtikrinti studijų ir mokslo kokybę [...] praplės galimybes vykdyti aukščiausio lygio tarpdisciplininius mokslinius tyrimus.*“[1472] Politikai daugiau kalbėjo apie tarptautinį konkurencingumą, o jungimas matomas kaip pasaulinio lygio universiteto atsiradimo prielaida: „*Lietuvai būtina susitarti dėl to, kaip Lietuva pasieks, kad jos bent keli universitetai iš tikrųjų galėtų globaliai konkuruoti. Ir tas susitarimas reikš, kad pajėgos, resursai – žmogiški, finansiniai, moksliniai, mūsų visų paramos resursai – koncentruosis į kelis universitetus. Yra labai aišku iš kitų šalių patirties.*“[1473] Ši prielaida pateikiama kaip universali tiesa.

Efektyvumo diskursas jungimų temoje taip pat plėtojosi. Jis naudojamas verslo ir politikos atstovų: „*Tinklo pertvarka yra fragmentuoto potencialo sutelkimas, siekiant užtikrinti efektyvesnį valdymą, siekiant užtikrinti resursų sutelkimą.*“[1474] „*[...] valstybinių universitetų tinklo, sujungimas leis atlaisvinti*

[1470] Petras Baršauskas. Cituojamas „KTU rektorius Petras Baršauskas: ne dėl savęs siekiame universitetų pertvarkos, o dėl šalies ateities“, *15min.lt* (2017 m. sausio 20 d.), https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/svietimas/ktu-rektorius-petras-barsauskas-ne-del-saves-siekiame-universitetu-pertvarkos-o-del-salies-ateities-233-743596.

[1471] Juozas Augutis, „VDU ir LEU jungiasi“, *delfi.lt* (2017 m. vasario 6 d.), https://www.delfi.lt/mokslas/mokslas/vdu-ir-leu-jungiasi-73663394.

[1472] Jurgita Petrauskienė. Cituojama „Jurgita Petrauskienė: Verčiame naują pedagogų rengimo lapą“, *delfi.lt* (2018 m. sausio 15 d.), https://www.delfi.lt/news/ringas/politics/jurgita-petrauskiene-verciame-nauja-pedagogu-rengimo-lapa-76906401.

[1473] Andrius Kubilius, pasisakymas LR Seimo 2017 m. birželio 22 d. II (pavasario) sesijos vakariniame posėdyje Nr. 82 (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/d04a4ae0580511e78869ae36ddd5784f.

[1474] Jurgita Petrauskienė. Cituojama „R. Karbauskis su S. Skverneliu ramina universitetus: jokios prievartos nebus“, *delfi.lt* (2017 m. gegužės 2 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/r-karbauskis-su-s-skverneliu-ramina-universitetus-jokios-prievartos-nebus-74516530.

nemažai mokesčių mokėtojų pinigų, kurie tikrai bus skirti kokybei.“[1475] Valdžia per pasekmių topą susiejo efektyvumą su išlikimo perspektyvomis: „*Tikrai šiandien aš galiu pasakyti, kas laukia kokių universitetų. Laukia permainos, nes, įgyvendindami priemonių planą, tie universitetai, kurie šiandien naudoja beveik 33 % ar 34 % savo resursų išlaikyti infrastruktūrai ir administracinei struktūrai, jie neturi ateities.*“[1476] Jungimo idėją ministrė bandė pateikti kaip tolesnį žingsnį, pabrėždama, kad ištekliais universitetai ir taip dalinasi: „*Mes šiandien turime didžiąją dalį dėstytojų ir tyrėjų, kurie dirba dviejose ar trijose aukštosiose mokyklose.*“[1477]

Optimizavimo plane efektyvumas susiejamas su veiklos nedubliavimu, darniu išteklių naudojimu ir potencialo sutelkimu. Net socialinis teisingumas susiejamas su efektyvumu: „*(Nemokamos bakalauro studijos) yra visai realu ir, kaip jau minėjau, jeigu mes turėsime ir efektyvų tinklą, ir aukštojo mokslo kokybę, tai tikrai realu.*“[1478] Efektyvumu pagrindžiamas ir universitetų valdymo profesionalizavimas: „*Turime fragmentuotą aukštąjį mokslą, nes 27 metus Lietuva neturėjo aiškios aukštojo mokslo vizijos ir strategijos, ko mes norime, ko reikia verslui, ko reikia visuomenei. [...] Universitetams, kaip ir įmonėms valdyti reikia taikyti šiuolaikinius vadybos principus.*“[1479]

Jungimo temoje toliau plėtojamas regioniškumo diskursas. Šis diskursas buvo LŽVS rinkiminė ašis, taigi universitetų tinklo reforma susieta su regionų poreikiais ir ekonominiu išsivystymu: „*Jei kalbame apie aukštųjų mokyklų tinklo optimizavimą, tai mes žvelgiame šiek tiek plačiau, „įjungiame“ atskirus regionus. [...] Tikslas yra vienintelis – aukšto lygio išsilavinimas, universitetai ir konkurencingi darbo rinkoje juos baigę absolventai.*“[1480] Aukštojo mokslo politikos ekspertė Virginija Būdienė kritikavo nepalankią mažiems regioniniams universitetams finansavimo sistemą: „*Tai tapo šių universitetų*

[1475] Gintaras Steponavičius, Jurgita Petrauskienė, pasisakymas LR Seimo 2017 m. gegužės 30 d. II (pavasario) sesijos vakariniame posėdyje Nr. 68 (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK /45c8184245e811e7b465dc41e35792b9.

[1476] Skvernelis, pasisakymas LR Seimo II (pavasario) sesijos rytiniame plenariniame posėdyje Nr. 85.

[1477] Jurgita Petrauskienė. Cituojama „J. Petrauskienė: aukštųjų mokyklų siūlymų lauksime iki vasaros“, *lrt.lt* (2017 m. sausio 11 d.), https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/160045/j-petrauskiene-aukstuju-mokyklu-siulymu-lauksime-iki-vasaros.

[1478] Saulius Skvernelis. Cituojamas „S. Skvernelis: po reformos bakalauro studijos gali tapti nemokamos“, *lrt.lt* (2017 m. sausio 12 d.), https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/160062/s-skvernelis-po-reformos-bakalauro-studijos-gali-tapti-nemokamos.

[1479] Petras Baršauskas. Cituojamas „Universitetų optimizacijai trūksta aiškios Vyriausybės vizijos“, *15min.lt* (2017 m. vasario 24 d.), https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/svietimas/ universitetu-optimizacijai-truksta-aiskios-vyriausybes-vizijos-233-760032.

[1480] Saulius Skvernelis. Cituojamas „S. Skvernelis: atrodo, kad universitetų administracijos dirba sau“, *lrt.lt* (2017 m. sausio 6 d.), https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/159452/s-skvernelis-atrodo-kad-universitetu-administracijos-dirba-sau.

susinimo politika. [...] Konkurencija silpnesnius tiesiog suvalgo, perimdama klientus ir resursus.“[1481] Patys regioniniai universitetai, parodydami savo išskirtinumą pabrėžė, kad jie yra kaip „*švyturiai regiono išlikimui.*“[1482]

Visgi, regioninių ir mažųjų specializuotų universitetų įvaizdis visuomenės ir politikų akyse nebuvo geras, todėl šie universitetai priskirti prie neišvengiamai išnyksiančių: „ *[...] sprendimai, kurie neišvengiamai, rudenį guls ant mūsų stalo. Tai yra LEU, kuris bus skaidymo būdu vienaip ar kitaip išnykstantis iš žemėlapio. Kaune, aš beveik neabejoju, kad ASU ir Sporto universitetas turės daryti panašius žingsnius, jungdamiesi prie stipresnio. Lygiai taip pat, aš manau, kad ir vieno, bent jau vieno regioninio universiteto.*“[1483] Todėl regioniniai ir specializuoti universitetai siekė išlikti pasinaudodami politine įtaka. Kai kurie Seimo nariai net neslėpė atstovaujantys savo akademinių bendruomenių interesus – Seimo pirmininkas Viktoras Pranckietis gynė ASU interesus, seimo narė Agnė Bilotaitė, pasisakė už KU išlikimą[1484]. KU gynė ir LŽVS pirmininkas R. Karbauskis[1485].

Tinklo pertvarka vyko paraleliai su pedagogų rengimo pertvarka, nes šie klausimai buvo susiję per darbo rinkos poreikių prizmę. Žlungant LEU, buvo aišku, kad reikia kurti naują pedagogų rengimo sistemą bei galvoti apie mokytojų poreikio ir mokytojų rengimo sistemos subalansavimą. Tai daryti bandyta remiantis MOSTA analizėmis. Tačiau veiksmai neatitiko regioninių ir specializuotų universitetų interesų, nes būtent šie universitetai prarado daugiausiai krepšelių. Pavyzdžiui, 2016 m. Šiauliuose sustabdytas muzikos ir sporto pedagogų rengimas valstybei atsisakius skirti finansavimą ir esant įsitikinimui kad tokių specialistų darbo rinkoje nereikia[1486]. Šiuos argumentus reikėtų vertinti kritiškai, nes siekiama eliminuoti regioninius universitetus net ir tose srityse, kuriose jie buvo stiprūs, pavyzdžiui, ŠU pedagogų rengimo

---

1481 Virginija Būdienė, „V. Būdienė. Mokantys už studijas studentai nėra raupsuotieji“, *delfi.lt* (2016 m. lapkričio 5 d.), https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/v-budiene-mokantys-uz-studijas-studentai-nera-raupsuotieji-72769284.

1482 Rimvydas Vaštakas. Cituojamas „Kandidatė į švietimo ir mokslo ministrus prabilo apie universitetų skaičiaus mažinimą“, *lrt.lt* (2016 m. lapkričio 28 d.), https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/155720/kandidate-i-svietimo-ir-mokslo-ministrus-prabilo-apie-universitetu-skaiciaus-mazinima.

1483 Gintaras Steponavičius, pasisakymas Lietuvos Respublikos Seimo 2017 m. birželio 22 d. II (pavasario) sesijos vakariniame posėdyje Nr. 82 (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/d04a4ae0580511e78869ae36ddd5784f.

1484 Lietuvos Respublikos Seimas, II (pavasario) sesijos vakarinis posėdis Nr. 82 (2017 m. birželio 22 d. stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/d04a4ae0580511e 78869ae36ddd5784f.

1485 Lietuvos Respublikos Seimas, III (rudens) sesijos vakarinis posėdis Nr. 123 (2017 m. lapkričio 23 d. stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/42fa2170d0e011e782d4fd2c44cc67af.

1486 Jurgita Petrauskienė, pasisakymas LR Seimo 2017 m. gegužės 4 d. II (pavasario) sesijos vakariniame posėdyje Nr. 58 (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/1fcd8b50316d11e79f4996496b137f39.

srityje[1487]. Vis dėlto, patvirtintame plane ŠU įvardintas kaip specialiosios pedagogikos rengimo centras[1488]. Pedagogų rengimo centrų kūrimas turėjo sukurti prielaidas studijų ir mokslo kokybei stiprėti, tarptautiniam bendradarbiavimui plėsti. Šiems centrams iš karto skirtas tikslinis finansavimas ir perduota atsakomybė veikti pagal nustatytus tikslus.

5.9.2. Universitetų tinklo optimizavimo planas

Valstybinių universitetų optimizavimo planas nepateikė aiškios krypties, bet paskatino diskutuoti apie universitetų jungimą. Šiuo laikotarpiu išryškėjo laisvos rinkos pasekmės aukštojo mokslo sistemai. Neoliberalus aukštojo mokslo valdymo modelis ir neigiamos demografinės tendencijos paveikė visus universitetus, tačiau visi prie rinkos modelio prisitaikė skirtingai. Kai kurioms institucijoms jungimas tapo atsakymu siekiant išlikti arba tęsti veiklą išlaikius bent dalį savarankiškumo. Visgi, daliai universitetų tai reiškė ir išnykimą. Nors šiuo klausimu buvo siekiama formuoti įrodymais grįstą politiką, skirtingų universitetų atstovų susikirtimai šį siekį darė neįmanomu. (Ne)įvykę universitetų jungimai yra interesų grupių galios susikirtimų bei pačių institucijų galėjimo ir norėjimo veikti esamoje tvarkoje rezultatas.

Nors reformos diskurse vyravo siekis telkti išteklius ir didinti veiklos efektyvumą kuriant konkurencingus universitetus, valdžios veikimo logika pirmiausia nukreipiama į silpniausiųjų universitetų, dažniausiai specializuotų ir regioninių, problemų sprendimą. Įgyvendinant universitetų tinklo pertvarką, būtent šie universitetai susidūrė su spaudimu jungtis prie stipresnių institucijų, o norėdami išlikti turėjo kūrybingai išnaudoti savo turimą simbolinį ir politinį kapitalą.

VU, didžiausias ir stipriausias Lietuvos universitetas, įtrauktas į universitetų tinklo optimizavimo diskusijas, siūlant prie jo prijungti MRU, LEU ir ŠU. Jis turėjo išskirtinę poziciją, nes buvo bene vienintelis universitetas, dėl kurio išlikimo neabejota. Vienintelis praradimas VU galėjo būti Kauno fakulteto atskyrimas[1489], VU šią poziciją išnaudojo siekdamas padidinti savo įtaką, per aukštesnių tikslų topą parodydamas, kad jungimuose dalyvautų tik dėl bendros gerovės: „*VU būtų gal tikrai geriau su niekuo*

[1487] LR Seimas, II (pavasario) sesijos vakarinis posėdis Nr. 82.
[1488] LR Seimas, „Nutarimas dėl Valstybinių universitetų tinklo“, 9.
[1489] „Seimo komitetas pritarė VDU ir LEU jungtuvėms“, *delfi.lt* (2017 m. kovo 29 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/seimo-komitetas-pritare-vdu-ir-leu-jungtuvems-74195914.

nesijungti kaip universitetui, bet kaip suprantantys savo socialinę atsakomybę, pavyzdžiui, kad šaliai reikia gerų mokytojų.“[1490]

LEU, ŠU ir MRU turėjo tam tikrų problemų – tiek objektyviai susijusių su jų veikla, tiek ir subjektyvių, susijusių su šių institucijų įvaizdžiu. MRU turėjo reputacinių problemų dėl priimamų studentų pasirengimo studijuoti, LEU turėjo būti arba likviduotas, arba prijungtas prie kitos institucijos po 2017 m. antrojo neigiamo institucinio vertinimo, nustačius esminius universiteto strateginio valdymo bei mokslo ir meno veiklos trūkumus. Ekspertai rekomendavo LEU jungtis su kitu universitetu, kadangi „*vertinimo grupė nemano, kad Universitetas geba savarankiškai vykdyti ir užtikrinti aktualius ir tarptautiniu mastu lyginamus mokslinius tyrimus*“[1491]. ŠU dėl mažėjančio studentų skaičiaus turėjo finansinių sunkumų[1492]. Visais atvejais minėti universitetai iš karto atsidūrė silpnesnėje pozicijoje lyginant su VU. Nepaisant to, visos institucijos reikalavimo lygiateisiškumo svarstant jungimo klausimus[1493], ko VU užtikrinti nesugebėjo. Negebant sukurti tarpusavio pasitikėjimo, nė viena iniciatyva nevyko sklandžiai – MRU galiausiai nusprendė jungtis su VGTU, LEU buvo prijungtas prie VDU, ŠU prijungimas įvyko, bet užsitęsė.

Daug iššūkių kilo užtikrinant bendradarbiavimo lygiaverčiais pagrindais galimybę, nes VU nuolat pabrėžė savo pranašumą. Pavyzdžiui, VU neprieštaravo MRU prisijungimo galimybei, bet pabrėžė, kad MRU prisitaikius prie VU standartų, šis universitetas bus integruotas į vidinę VU struktūrą[1494], taip pademonstruojant savo viršenybę. Paradoksalu tai, kad VU Teisės fakultetas pripažino MRU lygiavertiškumą, bet prieštaravo jungimui, pasitelkdamas konkurencijos trūkumo argumentą: „*Sujungiant aukštąsias mokyklas ar universitetus automatiškai nepagerės kokybė [...] yra pavojinga, kai dingsta konkurencija – viena teisės mokykla nulems valstybės teisinės*

1490 Arūnas Žukauskas. Cituojamas „VU rektorius prabilo apie jungimosi planus: kreipėsi į LEU ir MRU“, *delfi.lt* (2017 m. vasario 22 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/vu-rektorius-prabilo-apie-jungimosi-planus-kreipesi-i-leu-ir-mru-73836560.

1491 SKVC, „Lietuvos edukologijos universiteto veiklos vertinimo išvados“, (2017 m.), 22.

1492 LR Seimas, IV(pavasario) sesijos vakarinis posėdis Nr. 275 (2019 m. balandžio 9 d. stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/ 90bb38415b5411e99684a7f33a9827ac.

1493 „Aukštųjų mokyklų pasiūlymai dėl pertvarkos: nuo atsargaus „dar ne laikas“ iki ryžtingo „jungiamės““, *15min.lt* (2017 m. vasario 24 d.), https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/svietimas/aukstuju-mokyklu-pasiulymai-del-pertvarkos-233-759812?copied; „Eduko- logijos universiteto senato pirmininkas nemato pagrindo stabdyti jungimosi su VDU“, *delfi.lt* (2017 m. kovo 6 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/edukologijos-universiteto-senato-pirmininkas-nemato-pagrindo-stabdyti-jungimosi-su-vdu-73956412.

1494 Artūras Žukauskas. Cituojamas „Dėliojasi žemėlapis, kas liks iš Lietuvos aukštųjų mokyklų: VU, KTU ir VGTU vizijos“, *lrt.lt* (2017 m. kovo 16 d.), https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/166696/deliojasi-zemelapis-kas-liks-is-lietuvos-aukst uju-mokyklu-vu-ktu-ir-vgtu-vizijos.

sistemos vystymosi raidą, tos pačios institucijos absolventai užims pagrindines teisines pozicijas teisėsaugos institucijose, išnyks kritinis mokslinis diskursas. Tai veda į diktatą, vienintelės „teisingiausios“ nuomonės primetimą.“[1495]

LEU buvo pažadėta, kad jis bus prijungtas prie VU atskiro padalinio teisėmis,[1496] tačiau VU rektorius pabrėžė VU potencialą ir patirtį pedagogų rengime: „*Sinergija su VU leistų pakelti pedagogų rengimo šiose ir kitose srityse į aukštesnį lygį. VU su LEU sąlyčio taškų turi daugiau nei bet kas kitas.*“ [1497]. Iš karto deklaruota, kad VU reikalinga tik dalis LEU personalo, papildanti VU potencialą. Nors daliai LEU akademinės bendruomenės toks variantas buvo patrauklus[1498], bendras universiteto sprendimas buvo jungtis su VDU, tikintis išlaikyti bent dalinį veiklos savarankiškumą, turint omenyje, kad VDU veikė Kaune.

ŠU prijungimas prie VU irgi nebuvo sklandus, nepaisant to, kad sunki ŠU padėtis reikalavo greitų spendimų, o tapimo VU dalimi naudos aiškiai pagrįstos:„*[...] šiuo jungimu niekas negalvoja jo sunaikinti. Atvirkščiai – sustiprinti Vilniaus universiteto visomis galiomis. [...] Šiaurės Lietuvos Šiaulių universitetas turi savitą objektą – Šiaurės Lietuvą ir jos visą egzotiką. [...] Vien Vilniaus universiteto vardas, kaip geriausio mūsų universiteto ir įeinančio į 500-tuką pasaulio universitetų, jau vien tai turėtų duoti pozityvų postūmį sustiprinant ir stiprinant Šiaulių universitetą, kiek jam to reikia.*“[1499] Nepaisant ŠMK pirmininko tikinimų, reikėjo ilgai įrodinėti, kad VU užtikrins padalinio Šiauliuose veiklos savarankiškumą, vykdant ne tik pedagogines studijas, bet ir kitas regiono plėtrai reikalingas programas. Vyriausybės patikinimų, kad „*dės visas pastangas, kad maksimali autonomija Šiaulių universitete ar būsimojoje Šiaulių akademijoje būtų išsaugoma*“[1500] taip pat nepakako ir jungimas buvo atidėtas ieškant mechanizmo, kaip Šiaulių

1495 Vytautas Nekrošius. Cituojamas „VU Teisės fakultetas atmeta susijungimo su MRU galimybę“, *Delfi.lt* (2017 m. gegužės 13 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/education/vu-teises-fakultetas-atmeta-susijungimo-su-mru-galimybe-74631714.

1496 Valdas Jaskūnas, „Valdas Jaskūnas: Aukštųjų mokyklų tinklo pertvarka – kova dėl išlikimo ar dėl kokybės?“, *15min.lt* (2017 m. kovo 27 d.), https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nuomones/valdas-jaskunas-aukstuju-mokyklu-tinklo-pertvarka-kova-del-islikimo-ar-del-kokybes-18-774944.

1497 Arūnas Žukauskas. Cituojamas „VU rektorius prabilo apie jungimosi planus“.

1498 „Vilniaus universiteto pasiūlymo sulaukusį Lietuvos edukologijos universitetą drasko nesutarimai“, *15min.lt* (2017 m. kovo 29 d.), https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/svietimas/vilniaus-universiteto-pasiulymo-sulaukusi-lietuvos-edukologijos-universiteta-drask o-nesutarimai-233-775436.

1499 Eugenijus Jovaiša, pasisakymas LR Seimo 2017 m. gegužės 4 d. IV (pavasario) sesijos vakariniame posėdyje Nr. 171 (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/9db5ff30590c11e896f6c1bcca8cd3a8.

1500 Valdemaras Razumas, pasisakymas LR Seimo 2019 m. balandžio 9 d. IV(pavasario) sesijos vakariniame posėdyje Nr. 275 (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/ 90bb38415b5411e99684a7f33a9827ac.

padaliniui užtikrinti sinergiją su VU, kartu išlaikant pakankamai savarankišką veikimą[1501]. Per jungimo atidėjimo laikotarpį buvo išspręsti tiek turtiniai jungimo klausimai, tiek pasiruošta VU Šiaulių akademijos veiklos užtikrinimui. Neradus teisinių priemonių užtikrinti Šiaulių akademijos išlikimą ne vienašališku VU sprendimu švietimo ministras pabrėžė pasitikėjimo tarp bendruomenių svarbą: „*Man atrodo, tai yra labai svarbu, tuo turi tikėti abi akademinės bendruomenės, o joms atstovavimas bus realizuotas Vilniaus universiteto statuto nustatyta tvarka lygiomis galimybėmis*.“[1502] Nuo 2021 m. sausio 1 d. ŠU prijungtas prie VU ir veikia kaip VU Šiaulių akademija.

Aktyviausiai universitetų tinklo optimizavimo reformoje dalyvavo VDU. Šis universitetas sunkiai prisitaikė prie rinkos sąlygų ir studentų skaičius jame nuolat mažėjo, jis aktyviai priešinosi priėmimo kartelės nustatymui. Vienas iš būdų VDU išlikti buvo jungimasis su panašius sunkumus patiriančiais universitetais. Taip ir buvo padaryta prie VDU prijungus LEU ir ASU. Šie jungimai buvo aktyvaus VDU politinio veikimo rezultatas, kaip ir žlugusi Kauno universiteto atgaivinimo idėja.

Vyriausybei paskelbus siūlymą Kaune palikti LSMU veikti savarankiškai, o visų kitų aukštųjų mokyklų pagrindu sukurti Kauno universitetą, šią idėją labai palaikė KTU. VDU, siekdamas išlikti savarankiškas, buvo prieš, nes baiminosi, kad Kauno universitetas bus kuriamas KTU pagrindu, kitus universitetus tiesiog integruojant į KTU. Tokia baimė buvo iš dalies pagrįsta, nes KTU veiklos rezultatai buvo geresni, be to šio universiteto rektorius deklaravo siekį kurti pasaulinio lygio universitetą: „*Kokybės siekiame. Tada pasakykime, kokios kokybės. Jeigu norime konkurencingo tarptautiniu mastu universiteto, tada ir sąlygos tam universitetui turi būti adekvačios tiems, su kuriais konkuruojame*.“[1503]

Tai lėmė priešpriešos tarp VDU ir KTU augimą. VDU Socialinių mokslų fakulteto dekanas Algis Krupavičius viešai sukritikavo KTU ir LSMU jungimo planus kaip būdą pasipinigauti[1504], priskyrė KTU „grobuonies“ etiketę: “*Kauno technologijos universitetas būtų leopardas, nes yra geriausias finansavimo, atsiprašau, t. y. grobio medžiotojas, turi aštriausius nagus ir*

1501 LR Seimas, IV(pavasario) sesijos vakarinis posėdis Nr. 275.

1502 Algirdas Monkevičius, pasisakymas LR Seimo 2020 m. birželio 16 d. VIII (pavasario) sesijos vakariniame posėdyje Nr. 421 (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/91a5c921b08d11ea9a12d0dada3ca61b.

1503 Petras Barškauskas, „Nesutariama, kiek universitetų turėtų likti Kaune“, *lrt.lt* (2017 m. kovo 13 d.), https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/166167/nesutariama-kiek-universitetu-turetu-likti-kaune.

1504 Algis Krupavičius, „Algis Krupavičius: Pasitikėjimo krizė, arba trumpai apie universitetų jungimų istoriją“, *15min.lt* (2016 m. gruodžio 22 d.), https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nuomones/algis-krupavicius-pasitikejimo-krize-arba-trumpai-apie-universitetu-jungimu-istorija-18-730878.

tvirtą sukandimą. Šio žvėries reakcija labai greita, o apetitas – didesnis nei liūto.“[1505] KTU rektorius siekė sumenkinti VDU, suabejodamas jų studijų kokybe nesilaikant minimalių priėmimo reikalavimų [1506]. Tokių viešų nuomonių pasikeitimų būta ne vieno. Priešprieša baigėsi 2017 m. rudenį, kai KTU rektorius Petras Baršauskas buvo apkaltintas plagiatu, kas lėmė jo atsistatydinimą ir mokslinio laipsnio atėmimą. Verta paminėti, kad pats akademinės etikos tyrimas pradėtas buvusio VDU rektoriaus Algirdo Avižienio skundo pagrindu, kuriame plagiatas aptiktas daugiau nei 15 metų senumo darbe. Tai leidžia daryti prielaidą, kad šis plagiato skandalas buvo konkurencinės kovos tarp universitetų rezultatas.

LEU prijungimas prie VDU taip pat buvo aktyvaus VDU politinio veikimo rezultatas. Šiam jungimui palaikymą reiškė buvęs prezidentas Valdas Adamkus[1507], VDU rektorius Juozas Augutis teigė, kad jungimas leis kurti naują mokytojų rengimo sistemą[1508]. Pragmatinė šio jungimo pusė buvo susijusi su VDU galimybe vykdyti studijas Vilniuje, o LEU – sąlyginai savarankiškai veikti kaip padaliniui kitame mieste: „*Per du miestus išbarstytas universitetas yra jokia bendruomenė, tai – administracinė chimera [...] dviejų mažų ir silpnų universitetų susijungimas, taikantis į vienas kito pastatus ir Vilniaus studentų rinką, tėra siekis išgelbėti instituciją, nieko iš esmės nekeičiant.*“[1509]

Vyriausybės universitetų tinklo optimizavimo planas nebuvo palankus VDU planams. Todėl Seimo sprendimas dėl LEU ir VDU jungimo buvo skubinamas ir priimtas 2017 m. kovo 29 d. ŠMK posėdyje, Vyriausybei dar tik rengiant universitetų optimizavimo planą. Vyriausybė tuo metu svarstė LEU prijungti prie VU ir taip sukurti pedagogų rengimo centrą. ŠMK sprendimas išryškino valdančiųjų bendros vizijos trūkumą, kuo viešai piktinosi ministras pirmininkas: „*Aš tikrai nenoriu to vertinti kaip skilimo, bet yra tikrai rimta situacija. [...] Tai vienintelis komitetas, kuris nuo pat pradžių*

[1505] Algis Krupavičius, „Algis Krupavičius: apie akademinę etiką ir vėl – aukštąjį mokslą“, *15min.lt* (2016 m. gruodžio 29 d.), https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nuomones/algis-krupavicius-apie-akademine-etika-ir-vel-aukstaji-moksla-18-733562.

[1506] „Universitetų optimizacijai trūksta aiškios Vyriausybės vizijos“, *15min.lt* (2017 m. vasario 24 d.), https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/svietimas/universitetu-optimizacijai-truksta-aiskios-vyriausybes-vizijos-233-760032.

[1507] „VDU ir LEU tikisi susijungti iki metų pabaigos“, *lrt.lt* (2017 m. sausio 5 d.), https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/159443/vdu-ir-leu-tikisi-susijungti-iki-metu-pabaigos.

[1508] Juozas Augutis, „Juozas Augutis: Reikia keisti mokytojų rengimo sistemą“, *15min.lt* (2017 m. sausio 9 d.), https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nuomones/juozas-augutis-reikia-keisti-mokytoju-rengimo-sistema-18-737970.

[1509] Mantas Adomėnas. Cituojamas „Seimo komitetas pritarė VDU ir LEU jungtuvėms“, *delfi.lt* (2017 m. kovo 29 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/seimo-komitetas-pritare-vdu-ir-leu-jungtuvems-74195914.

elgėsi nesuvokiamai.“[1510] Galima daryti prielaidą, kad būtent dėl Seimo ir Vyriausybės nesutarimo šiuo klausimu, LEU pastatai po jungimo perduoti naudoti ne VDU, o Vilniaus kolegijai, VDU laikinai paliekant mažą dalį LEU patalpų Vilniuje, kad pradėję studijas Vilniuje studentai galėtų jas čia ir užbaigti. Taip Vyriausybė užkirto kelią VDU plėtrai Vilniuje. Be minėto Vyriausybės ir Seimo susikirtimo, LEU prijungimas prie VDU iš esmės nebuvo kvestionuojamas.

Tačiau daug abejonių, netgi pašaipų ir menkinimo, sulaukė sprendimas prie VDU prijungti ASU. Pirma, Seimo opozicija suabejojo pačia idėja jungiant silpnus universitetus stiprinti mokslo ir studijų kokybę: „*[...] tris pasiligojusius universitetus, kurių vienas galbūt serga gripu, kitas taip jau geru vėžiuku, o trečias jau yra, kaip sakiau, likvidavimo stadijos, tai jau prie smerčiaus, taip liaudiškai tariant, mes bandome sujungti į krūvelę ir galvojame, kad iš to išeis kokia nors nauja kokybė.*“[1511] Taip pat kilo abejonių dėl sinergijos tarp jungiamų institucijų, kaip alternatyva siūlyta prijungti ASU prie KTU ir stiprinti technologinius mokslus.

Pagal tai, kaip vyko ASU prijungimo prie VDU procesas, iš pradžių atsisakant skirti ekspertinį vertinimą[1512], vėliau jį paskiriant, bet leidžiant VDU pasirinkti ekspertus[1513], galima teigti, kad šis jungimas vyko ne remiantis objektyviu įvertinimu, o tiesiog politiniu sprendimu, atstovaujant VDU interesus. Kritikai kvestionavo sprendimą naikinti vienintelę žemės ūkio krypties aukštąją mokyklą, jungiant ją prie socialinių mokslų universiteto[1514], opozicijos lyderis Andrius Kubilius pašaipiai įvertino, kad „*vietoj artes liberales turėsime Tractores liberales*“[1515]. Į šias pastabas atsakyta vieninteliu argumentu – skiriamu papildomu finansavimu žemės ūkio akademijos plėtrai[1516], Nepaisant ASU interesus bandžiusių ginti Seimo narių pastangų, ASU ir LEU prijungti prie VDU kaip atskiri padaliniai nuo 2019 m. sausio 1 d.

[1510] Saulius Skvernelis. Cituojamas „Saulius Skvernelis supyko: suabejojo, ar LVŽS kalbos apie pokyčius nebuvo tik rinkimų šūkis“, *15min.lt* (2017 m. kovo 29 d.), https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/saulius-skvernelis-supyko-suabejojo-ar-lvzs-kalbos-apie-pokycius-nebuvo-tik-rinkimu-sukis-56-775890.

[1511] Andrius Kubilius, pasisakymas LR Seimo 2018 m. sausio 13 d. III (rudens) sesijos vakariniame posėdyje Nr. 140 (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/91a5c921b08d11ea9a12d0dada3ca61b.

[1512] LR Seimas, „III (rudens) sesijos vakarinis posėdis Nr. 140“ (2018 m. sausio 13 d. stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/91a5c921b08d11ea9a12d0dada3ca_61b; LR Seimas, „IV (pavasario) sesijos vakarinis posėdis Nr. 183“ (2018 m. birželio 5 d. stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/51b43010697a11e8b7d2b2d2ca774092.

[1513] LR Seimas, „IV (pavasario) sesijos vakarinis posėdis Nr. 155“ (2018 m. balandžio 10 d. stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/37838ef03d8a11e884a38848fe3ec9e2.

[1514] Pavyzdžiui, LR Seimas, „IV (pavasario) sesijos vakarinis posėdis Nr. 183“.

[1515] Kubilius, pasisakymas LR Seimo III (rudens) sesijos vakariniame posėdyje Nr. 140.

[1516] Ibid.

Dar kelios jungimo iniciatyvos baigėsi be rezultatų. Reformos kontekste požiūris į KU buvo neįprastas, nors iš pradžių kalbėta apie jo prijungimą prie stipresnio universiteto. Vėliau, nors ir pabrėžiant šio universiteto kokybės ir potencialo trūkumus[1517], dėl Klaipėdos regiono ekonominės reikšmės ir dydžio, akademinei bendruomenei išsakius norą likti atskiru universitetu, buvo nuspręsta šį universitetą išsaugoti ir leisti veikti savarankiškai. Siekta toliau auginti jūrinių mokslų potencialą, taip pat stiprinti kokybę kitose regionui reikalingose studijų srityse. Vyriausybės ir suinteresuotų asmenų (Klaipėdos regiono verslas, savivaldybės atstovai, KU akademinė bendruomenė) parengtas universiteto stiprinimo planas, kad „*išsaugotume būtent universitetą, o ne pastatą, kuris turi universiteto iškabą*“[1518]. Tiesa, tam tikri pokyčiai įvyko. Nuo KU atskirta Menų akademija, įkuriant LMTA Klaipėdos fakultetą[1519].

LSMU 2017 m. atsitraukė nuo jungimosi su KTU plano ir deklaravo siekį likti savarankišku[1520]. Tačiau, Vyriausybės iniciatyva buvo nuspręsta prie šio universiteto prijungti LSU, kuris iniciatyvai nepritarė ir pasitelkęs visą savo galią, įtaką ir žymius sportininkus, kovojo už išlikimą[1521]. Vyriausybė šį priverstinį jungimą grindė tuo, kad didžioji dalis LSU studijų vykdoma biomedicinos srityje, todėl sujungus šias institucijas būtų sutelktas biomedicinos studijų ir mokslo potencialas ir gerinama kokybė[1522]. Per geruųjų praktikų topą, nurodant, kad LSMU buvo sukurtas sėkmingo jungimo pagrindu bei kitų šalių pavyzdžius, bandyta įtikinti jungimo nauda[1523]. Netgi daroma implikacija, kad LSU turėjo būti integruotas į LSMU jį kuriant[1524].

LSU aktyviai priešinantis jungimui, universitetas buvo menkinamas, jis vaizduotas kaip iracionalus rinkos dalyvis: „*Mes girdime visą laiką vieną ir*

1517 Saulius Skvernelis, pasisakymas LR Seimo 2018 m. gegužės 24 d. IV (pavasario) sesijos rytiniame posėdyje Nr. 176 (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/2d55e0015f5d11e896f6c1bcca8cd3a8.

1518 Ibid.

1519 „Prie LMTA prisijungė Klaipėdos universiteto Menų akademija“, *15min.lt* (2018 m. kovo 15 d.), https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/svietimas/lmta-prisijunge-klaipedos-universiteto-menu-akademija-233-935726.

1520 Lietuvos sveikatos mokslų universitetas, „Dėl pasiūlymų dėl Lietuvos valstybinių aukštųjų mokyklų tinklo optimizavimo plano“ (2017 m. vasario 20 d., Nr. DTV2-288/S-23-253), 2.

1521 „Kokia sporto mokslo ateitis Lietuvoje?“, *delfi.lt* (2017 m. sausio 30 d.), https://www.delfi.lt/sportas/kitos-sporto-sakos/kokia-sporto-mokslo-ateitis-lietuvoje-73594174.

1522 Eugenijus Jovaiša, pasisakymas LR Seimo 2017 m. gruodžio 19 d. III (rudens) sesijos rytiniame posėdyje Nr. 134 (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/fbf7d630e54f11e7b4d1bdd5f1a9ff0e.

1523 LR Seimas, „III (rudens) sesijos vakarinis posėdis Nr. 139“ (2018 m. sausio 12 d. stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/56270980faab11e796a2c6c63add27e9.

1524 Jurgita Petrauskienė, pasisakymas LR Seimo 2018 m. sausio 13 d. III (rudens) sesijos vakariniame posėdyje Nr. 140 (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/91a5c921b08d11ea9a12d0dada3ca61b.

vieninteli neargumentuotą motyvą – mes norime būti atskiri ir norime būti savarankiški, nepaisant to, kad finansinės galimybės to neleidžia, mokslo, demografinė situacija to neleidžia daryti.“[1525] Universiteto priešinimasis menkinamas įvardijant tai pavienių žmonių sprendimu: „*Kalbu apie Sporto universiteto tam tikrus asmenis, tam tikrą grupę žmonių, kurie galbūt šiandien bando iš to daryti politiką.*“[1526] Tačiau, LSU susilaukė ir dalies politikų palaikymo, priverstinį jungimą įvardijant teisine ir politine klaida[1527], siekiu įsisavinti ES lėšas[1528], atkreipiant dėmesį į reformos nenuoseklumą ir nelygų elgesį su institucijomis.[1529] Nepaisant LSU priešinimosi, Seimo sprendimu jis buvo prijungtas prie LSMU, bet Konstitucinis teismas tokį jungimą nesant akademinės bendruomenės valios, pripažino negaliojančiu[1530]. Tai rodo, kad nepaisant neoliberalaus valdymo racionalumo, tradicinė pagarba universitetų autonomijai išliko.

Taip pat buvo svarstoma MRU ir VGTU susijungimo iniciatyva. Jungimas motyvuotas technologinio VGTU potencialo ir MRU socialinių mokslų žinių potencialo, ypač specializuojantis teisės, viešojo valdymo ir visuomenės saugumo srityse, sujungimu: „*Vilniuje veiktų technologinis universitetas su stipriu socialinių mokslų branduoliu, jis būtų orientuotas į naujas darbo rinkos tendencijas, tam tikrų technologinių studijų programų vystymą, lyderystę technologinių mokslų bei inovacijų srityje, glaudų ryšį su verslu, valdžios institucijomis ir visuomene.*“ [1531] Tačiau švietimo ministru tapus Algirdui Monkevičiui, jungimo planas iš pradžių atidėtas. 2019 m. viduryje švietimo ministras teigė, kad „*yra nesustota, bet matoma, kad tai negali įvykti per metus ar dvejus. Reikia trupučiuką ilgesnio laiko, bet vizija lieka ta pati, kokia buvo sumanyta, bet tam iš tikrųjų reikia šiek tiek daugiau laiko, kad skirtingus profilius – socialinius mokslus, inžinerinius ir technologinius –*

1525 Jovaiša, pasisakymas LR Seimo III (rudens) sesijos rytiniame posėdyje Nr. 134.

1526 Kęstutis Mažeika, pasisakymas LR Seimo 2017 m. gruodžio 21 d. III (rudens) sesijos rytiniame posėdyje Nr. 136 (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/56270980faab11e796a2c6c63add27e9.

1527 LR Seimas, „III (rudens) sesijos vakarinis posėdis Nr. 139“.

1528 Ibid.

1529 Eugenijus Gentvilas, pasisakymas LR Seimo 2018 m. gegužės 10 d. IV (pavasario) sesijos rytiniame posėdyje Nr. 168 (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/6756c610545a11e88525a4bc7611b788.

1530 LR Konstitucinis Teismas, „Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo 27 straipsnio 2 dalies 9 punkto, 38 straipsnio 1 dalies, 39 straipsnio 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos Seimo 2018 m. sausio 12 d. nutarimo Nr. XIII-1021 „Dėl pritarimo Lietuvos sporto universitetui reorganizavimui prijungimo prie Lietuvos sveikatos mokslų universiteto būdu“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymui“ (2018 m. birželio 29 d., Nr. KT15-N10/2018).

1531 Jurgita Petrauskienė, pasisakymas LR Seimo 2018 m. lapkričio 8 d. V (rudens) sesijos rytiniame posėdyje Nr. 228 (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/74f5b6c0e3eb11e8bcacfff937113a43.

konsoliduotume.“[1532] Visgi, dar po metų pripažinta, kad jungimas nevyks, motyvuojant tą vadovo pasikeitimu:„*[...] pasikeitė nuomonė pasikeitus rektoriui.*“[1533] Šis sprendimas paskelbtas prieš pat Seimo rinkimus, todėl politinės valios skatinti jungimą nebebuvo.

Neoliberaliam diskursui įsitvirtinus aukštojo mokslo politikos erdvėje visi aukštojo mokslo politikos dalyviai veikė nebemėgindami peržengti neoliberalaus racionalumo ribų. Visos politinės diskusijos vyko apie tai, kaip padidinti aukštojo mokslo konkurencingumą ir efektyvumą, kokios politikos priemonės tam geriausiai tinka ir kokias valdymo priemones ir mechanizmus pasirinkti siekiant šio tikslo. Tad, neoliberalios valdymo praktikos keičiamos kitomis arba tobulinamos, bet nekvestionuojamos. Šiame kontekste aukštųjų mokyklų jungimas tampa svarbia priemone toliau diegiant neoliberalųjį racionalumą tiek aukštojo mokslo sistemoje, tiek ir atskirose institucijose.

Šiuo laikotarpiu pradėjo ryškėti 2009 m. mokslo ir studijų reformos rezultatai – laisva rinka išryškino konkurencinės sistemos laimėtojus ir pralaimėtojus. Ne visi universitetai sugebėjo prisitaikyti prie sistemos, o universitetų jungimas dėsningai tapo pagrindine priemone aukštojo mokslo sistemos pokyčiams. Universitetų jungimo politika pristatyta kaip pirmas žingsnis link konkurencingesnės ir kokybiškesnės aukštojo mokslo sistemos, sutelkiant ribotus išteklius stipriausiose institucijose. Vis dėlto, šis planas netapo realybe, nes politinėje darbotvarkėje šalia konkurencingumo diskurso labai svarbus buvo regionų diskursas. Be to, universitetai, net susiduriantys su sunkumais konkurencinėje aplinkoje, sugebėjo sutelkti savo politinę galią priešinantis jungimams.

Jungėsi (ar tiksliau, buvo prijungti) tik tie universitetai, kurių išlikimas buvo sunkiai įmanomas. Valdžia nesugebėjo rasti efektyvių politinių svertų, kurie paskatintų ar priverstų stiprias aukštąsias mokyklas konsoliduoti savo išteklius siekiant tarptautinio konkurencingumo. Nors tokiu pavyzdžiu galėjo būti Kauno universiteto įsteigimas, pasitikėjimo tarp universitetų ir tarp universitetų ir politikų trūkumas bei politinis cikliškumas lėmė didžiosios dalies šio miesto universitetų aktyvų pasipriešinimą, kuris vedė net iki šią idėją palaikančių universitetų atstovų diskreditavimo. Tai rodo, kad nors universitetai save suvokė kaip rinkos dalyvius ir daugeliu atvejų siekė elgtis racionaliai, bet išlikimas buvo svarbesnis už ekonominę logiką. Siekiant jungti

[1532] Algirdas Monkevičius, pasisakymas LR Seimo 2019 m. birželio 27 d. VI (pavasario) sesijos rytiniame posėdyje Nr. 303 (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/f3076a4198db11e9aab6d8dd69c6da66.

[1533] Saulius Skvernelis, pasisakymas LR Seimo 2020 m. kovo 10 d. VIII (pavasario) sesijos posėdyje Nr. 379 (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/cfa18af062d811eaa02cacf2a861120c.

universitetus toliau, tai galėjo būti daroma tik turint pakankamai politinės valios ir pasitelkus tinkamas ir kryptingas politikos priemones.

5.10. Universitetų tinklo plėtra ir kolegijų tinklo mažėjimas (2020–2024)

„*Kolegijos neturi aiškios nišos.*
Kai kurios merdi su keliais studentais, dalis klesti.“[1534]

2020 m. Lietuvoje veikė 20 kolegijų ir 19 universitetų, juose mokėsi 104 tūkst. studentų. 2024 m. jau veikė tik 17 universitetų ir 13 kolegijų, kuriose mokėsi 105 tūkst. studentų[1535]. Nors studentų skaičius išliko stabilus, aukštųjų mokyklų Lietuvoje mažėjo. Universitetų skaičiaus mažėjimas buvo rezultatas prieš tai buvusios valdžios veikimo, o kolegijų tinklo mažėjimas buvo kryptingų šios valdžios pastangų rezultatas.

2020 m. Seimo rinkimus laimėjo centro dešiniosios partijos –TS-LKD, Liberalų sąjūdis, Laisvės partija –, kurios ir formavo valdančiąją koaliciją. Seimo ŠMK pirmininku tapo buvęs VU rektorius Artūras Žukauskas iš Laisvės partijos. Švietimo ministre – buvusi KTU prorektorė Jurgita Šiugždinienė iš TS-LKD, kurią vėliau pakeitė viceministras Gintautas Jakštas, buvęs STRATA analitikas ir skyriaus vadovas, o vėliau – Radvilė Morkūnaitė-Mikulėnienė iš TS-LKD. Vyriausybė turėjo ambicingus planus aukštojo mokslo politikoje – didinti mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros finansavimą, užtikrinti pasaulinio lygio mokslą ir studijas, dėti pastangas, kad bent vienas universitetas patektų į top 300 QS universitetų reitinge[1536]. Programoje pagrindinis dėmesys skirtas tarptautiškumui ir kokybei, pagal tai formuotos politinės iniciatyvos, kuriomis siekta griežtinti reikalavimus stojantiesiems, aiškiai apibrėžti kolegijų ir universitetų misijas, stiprinti kolegijas, kad jos taptų „*regionų katalizatoriais ir pokyčių varikliais*“, didinti prieinamumą ir tobulinti mokslo ir studijų finansavimo modelį[1537]. Vyriausybės planai atspindėjo pasaulines aukštojo mokslo politikos tendencijas, siekiant didesnio konkurencingumo ir kokybės. Dalis Vyriausybės programos nuostatų perkelta ir į politinių partijų susitarimą dėl Lietuvos švietimo politikos, kuriame pabrėžiamas poreikis tobulinti

[1534] Gintautas Jakštas. Cituojamas „Išreitingavo švietimo bėdas: skaudžiausios – kokybės skirtumai ir gerų mokytojų stygius“, *lrt.lt* (2020 m. spalio 5 d.), https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1244605/isreitingavo-svietimo-bedas-skaudziausios-kokybes-skirtumai-ir-geru-mokytoju-stygius.

[1535] Valstybės duomenų agentūra, „Oficialiosios statistikos portalas“.

[1536] LR Seimas, „Nutarimas dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“, *Teisės aktų registras* (2020 m. gruodžio 11 d., Nr. XIV-72), 40.3, 41.2, 42.3.

[1537] Ibid, 54.3.

finansavimo sistemą[1538]. Galima pastebėti ir tam tikrą nenuoseklumą aukštojo mokslo politikoje – nors deklaruojamas didesnio tarptautinio konkurencingumo siekis, daugiau dėmesio skirta kolegijų sektoriui, kuris labiau susijęs su šalies regionų plėtra.

Politiniame diskurse įsitvirtino kokybės, tarptautiškumo, konkurencingumo ir ekonomikos poreikių temos: „*Šiandien ta sistema ir negali užtikrinti kokybiškų studijų, nes daugybė stojančiųjų netenkina aukštų reikalavimų. [...] Jeigu pavyktų susitarti dėl skaidraus ir aiškaus būdo, kaip skirstomos studijų vietos tarp universitetų.*“[1539] Šiuo laikotarpiu vykdyti pokyčiai, susiję su neoliberalios valdysenos priemonių tobulinimu ir atnaujinimu: „*Dabar renkamės ne kiekybinį, o kokybinį aukštojo mokslo plėtros kelią, kai ne mechaniškai auginamas studijų vietų skaičius, neklausiant, kiek yra pasirengusių tas vietas užimti, o didinama vienam studentui skiriama suma.*“[1540] „*Krepšelinė studijų finansavimo sistema neveikia – ji visiškai neatspindi valstybės poreikio rengti specialistus, tad tikrai reikėtų pagalvoti apie alternatyvių finansavimo modelių įvedimą švietimo sistemoje.*“[1541]; „*Privalome gebėti finansiškai konkuruoti bent jau su kai kuriomis šalimis. Mūsų negebėjimas konkuruoti yra labai skaudus, mes nesugebame prisitraukti studentų, dėstytojų, mokslo darbuotojų iš kitų šalių.*“[1542]

Neoliberalusis diskursas ir juo paremta veikimo logika Lietuvos aukštojo mokslo erdvėje ir toliau išliko nekvestionuojama norma: „*Jaunimas noriai renkasi aukštąjį mokslą Lietuvoje, nes studijos ir čia atliekami moksliniai tyrimai konkuruoja pasauliniu mastu.*“[1543] Politikų dėmesys skiriamas neoliberalių valdymo praktikų tobulinimui, nesvarbu, ar tai susiję su

---

[1538] LR parlamentinės partijos, „Lietuvos Respublikos Seime atstovaujamų politinių partijų susitarimas dėl Lietuvos švietimo politikos (2021–2030)“ (2021), 12.

[1539] Artūras Žukauskas, pasisakymas LR Seimo 2021 m. birželio 8 d. II (pavasario) sesijos vakariniame posėdyje Nr. 70 (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/b827ca80c90f11eb91e294a1358e77e9.

[1540] Rimvydas Petrauskas. Cituojamas „Rektoriai apie aukštojo mokslo finansavimo pertvarką: tai ir galimybės, ir pavojus, ir egzaminas mums“, *lrt.lt* (2021 m. sausio 29 d.), https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1331594/rektoriai-apie-aukstojo-mokslo-finansavimo-pertvarka-tai-ir-galimybes-ir-pavojus-ir-egzaminas-mums.

[1541] Jonas Čeponis. Cituojamas „Rektoriai apie aukštojo mokslo finansavimo pertvarką: tai ir galimybės, ir pavojus, ir egzaminas mums“, *lrt.lt* (2021 m. sausio 29 d.), https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1331594/rektoriai-apie-aukstojo-mokslo-finansavimo-pertvarka-tai-ir-galimybes-ir-pavojus-ir-egzaminas-mums.

[1542] Ainius Lašas. Cituojamas „KTU dekanas: kaip pasakyti gerą Vakarų universitetą baigusiam jaunam dėstytojui, kad jo alga Lietuvoje bus 1000 eurų?“, *lrt.lt* (2021 m. birželio 21 d.), https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1436697/ktu-dekanas-kaip-pasakyti-gera-vakaru-universiteta-baigusiam-jaunam-destytojui-kad-jo-alga-lietuvoje-bus-1000-euru.

[1543] LR Seimas, „Nutarimas dėl Valstybės pažangos strategijos „Lietuvos ateities vizija „Lietuva 2050“ patvirtinimo“, *Teisės aktų registras* (2023 m. gruodžio 23 d., Nr. XIV-2466), 29.

finansavimo modelio tobulinimu, ar kontrolės priemonių diegimu, ar su tinklo pokyčiais.

5.10.1. Kolegijų ir universitetų misijų apibrėžimas

Jau prieš 2020 m. Seimo rinkimus ekspertai kalbėjo, kad kolegijų vaidmuo aukštojo mokslo sistemoje nėra aiškus: „*Kai kurios – lyg profesinės mokyklos, kai kurios – lyg universitetai. Kolegijos neturi aiškios nišos. Kai kurios merdi su keliais studentais, dalis klesti. O tai didina atskirtį*.“[1544] Ši problema aktualizuota per kokybės diskursą, siekiant pabrėžti kolegijų atskirtį nuo aukštojo mokslo sistemos. Naujoji valdžia pabrėžė, kad tik išgryninus kolegijų ir universitetų misijas galima kalbėti apie tarptautinio konkurencingumo augimą.

Kolegijų atstovai, kalbėdami apie kolegijų vaidmenį, pasitelkė individualizavimo strategiją: „*Kolegijos pradeda trečiąjį savo gyvavimo dešimtmetį. Tai jau gana solidus laikas, parodęs sektoriaus reikalingumą darbdaviams, visuomenei ir studijuojantiems. […] Tiesiogiai mes su universitetais neturėtume konkuruoti. Mūsų konkurentai – Europos ir pasaulio aukštosios mokyklos pagal sektorius, o pagrindinis kolegijų veiklos tikslas – atliepti darbdavių ir šalies poreikius. [..] Visi puikiai suprantame, kad taikomųjų mokslinių tyrimų veikla tampa prioritetu kolegijoms*.“[1545] Pabrėžiant sektoriaus gyvavimo trukmę siekiama sukurti įspūdį, kad kolegijos tapo nepakeičiamos ir reikalingos visiškai dėl kitų priežasčių, nei universitetai. Ši strategija nukreipia dėmesį nuo pagrindinės problemos – mažo mokslinių tyrimų potencialo kolegijose. Mokslinės veiklos vykdymas vaizduojamas kaip sekantis evoliucijos žingsnis, kurio iki tol nebuvo poreikio žengti. Šiame kontekste plėtojosi politinės diskusijos apie kolegijų taikomųjų tyrimų veiklos stiprinimą.

Vyriausybė, pabrėždama mokslinių tyrimų svarbą kolegijose, numatė dvi priemones, kurios turėjo paskatinti kolegijas aktyviau vykdyti tyrimus – padidintas mokslo veiklos finansavimas ir įtvirtinta, kad pasiekusios kokybės standartus kolegijos nuo 2029 m. galės vykdyti profesinės magistrantūros studijas[1546]. Politikai pripažino, kad „*ilgus metus kolegijos buvo fokusuotos į*

[1544] Jakštas. Cituojamas „Išreitingavo švietimo bėdas“.

[1545] Nerijus Varnas. Cituojamas „Profesorė: kolegijų sektoriaus operacinė sistema turi būti perkrauta“, *lrt.lt* (2020 m. gruodžio 10 d.), https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1295809/profesore-kolegiju-sektoriaus-operacine-sistema-turi-buti-perkrauta.

[1546] LR Seimas, „Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo Nr. XI-242 4, 10, 11, 15, 27, 28, 35, 38, 39, 52, 53, 56, 58, 60, 65, 66, 67, 71, 72, 72(1), 73, 75(3), 77, 85 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 64(1) straipsniu įstatymo, Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo Nr. XI-242 46, 59, 74, 75, 75(1), 75(2), 75(3), 76, 77, 82, 83 straipsnių

studijas, labiau nukreiptas į praktinių įgūdžių ugdymą“[1547], todėl nustatytas pereinamasis laikotarpis, kad kolegijos galėtų prisitaikyti prie naujų reikalavimų. Taip pat pripažinta ir tai, kad kolegijų ir universitetų mokslinės veiklos vertinimui turėtų būti nustatyti skirtingi kriterijai, siekiant teisingai atspindėti skirtingą šių institucijų veiklos pobūdį ir tikslus[1548].

Valdžia kolegijų sektorių stiprinti siekė per konkurencinį spaudimą, leidžiant universitetams steigti padalinius, kuriuose būtų vykdomos koleginės studijos[1549]. Ši idėja rėmėsi EBPO pasiūlymu, darant prielaidą, kad toks pokytis galėtų stiprinti dėstytojų potencialą ir kelti koleginių studijų kokybę[1550], sudaryti glaudesnes jungtis tarp universitetinio ir neuniversitetinio aukštojo mokslo bei populiarinti mažiau populiarias studijų kryptis, pavyzdžiui, žemės ūkio krypties studijas[1551]. Šis pasiūlymas atspindėjo ir tarptautines kolegijų ir universitetų artėjimo tendencijas. Tačiau turint omenyje kolegijų žemą mokslinį potencialą, pasiūlymas kėlė grėsmę ne tik binarinei sistemai, bet ir universitetinių studijų kokybei, ypač žinant sunkią kai kurių universitetų padėtį. Tiek SKVC, tiek LURK, tiek Studentų sąjungai paprieštaravus šiai idėjai, ji buvo apribota, numatant, kad koleginės studijos

---

pakeitimo, 9 straipsnio pripažinimo netekusiu galios ir įstatymo papildymo 76(1), 76(2), 83(1) straipsniais įstatymo Nr. XIV-654 3 ir 16 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių įstaigų darbuotojų darbo apmokėjimo ir komisijų narių atlygio už darbą įstatymo Nr. XIII-198 1 straipsnio pakeitimo įstatymo projektų aiškinamasis raštas“, *Teisės aktų registras* (2022).

1547 LR Seimo Švietimo ir mokslo komitetas, „Pagrindinio komiteto išvada dėl Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo Nr. XI-242 4, 10, 11, 15, 27, 28, 35, 38, 39, 52, 53, 56, 58, 60, 65, 66, 67, 71, 72, 72(1), 73, 75(3), 77, 85 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 64(1) straipsniu įstatymo projekto Nr. XIVP-1769“. *Teisės aktų informacinė sistema* (2022 m. birželio 20 d., Nr. 106-P-28), 21.

1548 Ibid, 22.

1549 LR Seimas, „Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo Nr. XI-242 4, 10, 11, 15, 27, 28, 35, 38, 39, 52, 53, 56, 58, 60, 65, 66, 67, 71, 72, 72(1), 73, 75(3), 77, 85 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 64(1) straipsniu įstatymo, Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo Nr. XI-242 46, 59, 74, 75, 75(1), 75(2), 75(3), 76, 77, 82, 83 straipsnių pakeitimo, 9 straipsnio pripažinimo netekusiu galios ir įstatymo papildymo 76(1), 76(2), 83(1) straipsniais įstatymo Nr. XIV-654 3 ir 16 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių įstaigų darbuotojų darbo apmokėjimo ir komisijų narių atlygio už darbą įstatymo Nr. XIII-198 1 straipsnio pakeitimo įstatymo projektų aiškinamasis raštas“, *Teisės aktų informacinė sistema* (2022 m. birželio 1 d., Nr. XIVP-1769).

1550 LR Seimas, „Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo Nr. XI-242 4, 10, 11, 15, 27, 28, 35, 38, 39, 52, 53, 56, 58, 60, 65, 66, 67, 71, 72, 72(1), 73, 75(3), 77, 85 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 64(1) straipsniu įstatymo ir Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo Nr. XI-242 46, 59, 74, 75, 75(1), 75(2), 75(3), 76, 77, 82, 83 straipsnių pakeitimo, 9 straipsnio pripažinimo netekusiu galios ir įstatymo papildymo 76(1), 76(2), 83(1) straipsniais įstatymo Nr. XIV-654 3 ir 16 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto derinimo pažyma“. *Teisės aktų informacinė sistema,* (2022 m. birželio 1 d.), 8.

1551 „Šiugždinienė: priimtos įstatymo pataisos stiprins studijas, didins jų prieinamumą“, *lrt.lt* (2022 m. birželio 30 d.), https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1730779/siugzdiniene-priimtos-istatymo-pataisos-stiprins-studijas-didins-ju-prieinamuma.

universitetuose gali būti vykdomos tik tais atvejais, kai kolegija prijungiama prie universiteto[1552].

Profesinės magistrantūros studijų galimybė taip pat buvo naujas, bet tarptautinę praktiką atitinkantis pasiūlymas. Šiai idėjai itin priešinosi LURK, motyvuodama nedidėjančiu magistrantūros studijų poreikiu, taip siekiant išvengti didesnės konkurencijos magistro studijų rinkoje. Vis dėlto, į LURK siūlymus šiuo klausimu nebuvo atsižvelgta. Nurodyta, kad kolegijoms pradėjus vykdyti mokslinę veiklą, nėra argumentų, kodėl šios aukštosios mokyklos neturėtų vykdyti magistro lygmens studijų[1553]. Profesinės magistrantūros studijos turėjo ne tik užtikrinti kolegijoms motyvaciją pradėti vykdyti taikomuosius tyrimus, tačiau taip pat sukurti glaudesnius ryšius tarp universitetų ir kolegijų.

5.10.2. Universitetai kolegijų jungime

Išgryninus kolegijų ir universitetų misijas ir užsibrėžus tikslą stiprinti kolegijų MTEP veiklą, buvo pereita prie kolegijų tinklo optimizavimo klausimo. Kolegijų tinklo optimizavimas buvo lengvesnis, nes sprendimus dėl reorganizavimo priima Vyriausybė, o tai leidžia išvengti dalies politizavimo. Vyriausybė siekė ne tik nustatyti naujus reikalavimus kolegijų veiklai, ypač mokslinei, tačiau ir pertvarkyti kolegijų tinklą, sudarant kolegijoms galimybę telkti išteklius ir efektyviai veikiant daugiau dėmesio skirti studijų ir mokslo kokybės klausimams. 2023 m. buvo priimtas 2023–2024 m. valstybinių kolegijų tinklo stiprinimo veiksmų planas[1554].

Tokią politinę kryptį lėmė 2022 m. SKVC atlikta Valstybinių kolegijų tinklo analizė, kurioje kolegijų sektoriaus ateitis vaizduota niūriai – mažėjantis studentų skaičius, silpnesni, kartais net minimalių reikalavimų neatitinkantys studentai ir dėl to blogėjanti studijų kokybė. Įvertinus kolegijas konstatuota, kad mažiausių kolegijų veiklos rodikliai yra patys silpniausi, kadangi jose nėra galimybės užtikrinti stabilias darbo sąlygas, siekiama išlaikyti visus studentus.[1555] Taip pat buvo paskelbtos EBPO rekomendacijos,

[1552] LR ŠMK, „Pagrindinio komiteto išvada dėl Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo Nr. XI-242“, pasiūlymas nr. 2.
[1553] LR Seimas, „Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo Nr. XI-242 derinimo pažyma“, 7.
[1554] LR Vyriausybė, „Nutarimas dėl 2023–2024 metų valstybinių kolegijų tinklo stiprinimo veiksmų plano patvirtinimo“, *Teisės aktų registras* (2023 m. sausio 18 d., Nr. 46).
[1555] Studijų kokybės vertinimo centras, Valstybinių kolegijų veiklos analizė, 2020, p 5–23.

kurioje išreikštas palaikymas tokiai reformos krypčiai ir netgi atlikta kolegijų tinklo analizė, kuria rėmėsi politikai[1556].

Nemaža dalis kolegijų nusprendė jungtis – Kauno technikos ir Kauno miškų ir aplinkos inžinerijos kolegijos sujungtos į Lietuvos inžinerijos kolegiją, Kauno miškų ir aplinkos inžinerijos kolegijai atsisakius VDU jungimo pasiūlymo. Lietuvos aukštąją jūreivystės mokyklą pageidavo prisijungti netgi du universitetai, VGTU ir KU, Alytaus kolegija pageidavo jungtis prie KU, o Marijampolės kolegija prie MRU. Vilniaus kolegija išreiškė norą prisijungti Vilniaus technologijų ir dizaino kolegiją. Tuo tarpu Vilniaus technologijų ir dizaino, Panevėžio, Utenos, Šiaulių valstybinė ir Klaipėdos valstybinė kolegijos pageidavo likti savarankiško. Ekspertai sutiko ne su visais siūlymais – Alytaus kolegija prijungta prie Kauno kolegijos, paliekant padalinį Alytuje, atsižvelgta į Vilniaus kolegijos prašymą prijungti prie jos Vilniaus technologijų ir dizaino kolegiją. Pritarta ir VGTU planui Lietuvos aukštosios jūreivystės mokyklos pagrindu kurti padalinį Klaipėdoje, MRU siekiui Marijampolės kolegiją transformuoti į Sūduvos akademiją. Rekomenduota susijungti ir Šiaulių valstybinei, Panevėžio ir Utenos kolegijoms, tačiau šios kolegijos išliko savarankiškos.

Kolegijų tinklo reforma buvo reikalinga ir savalaikė, tačiau valstybinių kolegijų tinklo pertvarka neapsiribojo tik pokyčiais kolegijų sektoriuje – į reformą buvo įtraukti ir du universitetai, jiems leista vykdyti kolegines studijas. MRU Marijampolės kolegijos pagrindu įkūrė regioninę Sūduvos akademiją, o VGTU prisijungęs Lietuvos aukštąją jūreivystės mokyklą, įkūrė padalinį Klaipėdoje.

Toks sprendimas keičia binarinį aukštojo mokslo modelį Lietuvoje.. Universitetai, prisijungę kolegijas, turi teisę vykdyti kolegines studijų programas[1557], taip atveriant kelią naujai valdymo praktikai, kuri tam tikra prasme suartina kolegines ir universitetines studijas Lietuvoje, kas atliepia tarptautines tendencijas.

Čia išsiskiria KU atvejis, kuris iš valstybinių kolegijų stiprinimo plano buvo eliminuotas ŠMSM pastangomis. Tai aiškiai parodo atsainų valdžios požiūrį į regioninius aukštojo mokslo dalyvius, nors šios reformos vienas pagrindinių aspektų buvo užtikrinti kokybišką aukštąjį mokslą regionuose. Tą taikliai apibūdina KU rektorius:„ *[...] Lietuvoje, matome regioninę politiką*

[1556] Simon Roy, „The network of higher education institutions in Lithuania. Adapting missions and profiles to a Changing environment“. (OECD, 27 April 2022), 28. https://smsm.lrv.lt/uploads/smsm/documents/files/kiti/Lithuania%20Missions%20and%20Profiling%2027%20April%20(002).pdf.

[1557] Lietuvos Respublikos Vyriausybė, „Trumposios pakopos ir koleginių studijų programų vykdymo universitete tvarkos aprašo projektas“, *Teisės aktų registras* (2022 m. gruodžio 21 d.), 1.

taip iškreiptai – viską prie Vilniaus prijungiame. Tai žinote – Marijampolę prie Vilniaus, Klaipėdą – prie Vilniaus.“[1558] Ministerija menkai vertino KU kaip neturintį perspektyvos sukurti kokybinio proveržio net ir skyrus jam daugiau resursų.

KU siekė prisijungti Lietuvos aukštąją jūreivystės mokyklą atskiro padalinio teisėmis, argumentuodamas tuo, kad tai sutelktų jūrinės specializacijos mokslą ir studijas[1559]. Tačiau nuo pat pradžios, ministerija siūlė svarstyti apie šios mokyklos prijungimą prie VGTU, pasiremiant pačios Jūreivystės mokyklos bendruomenės noru bei siekiu stiprinti inžinerinės pakraipos studijas, sutelkiant jas VGTU[1560]. Sprendimas sukėlė KU nepasitenkinimą, bet neturėdamas politinės įtakos ar stipraus įvaizdžio visuomenėje, universitetas neturėjo svertų pakeisti valdžios sprendimą. ŠMSM viceministras pabrėžė siekį jungti Jūreivystės mokyklą prie akademiškai stiprios aukštosios mokyklos, kartu menkindamas KU: „*Susijungus jūreivystės mokyklai su Klaipėdos universitetu, manome, kad didelio pokyčio, kokybinio proveržio nebūtų. Tai nepadėtų užtikrinti ir reikalingos mokslinės kokybės inžinerinėms studijoms vykdyti.*“[1561]

Kokybės ir transporto srities mokslinio potencialo telkimas tapo pagrindiniu argumentu atmesti Klaipėdos universiteto pasiūlymą. Pateisindama savo sprendimą valdžia rėmėsi naudos visuomenei, regionų stiprinimo ir mokslo potencialo didinimo diskursais. Neatsižvelgta į kitų suinteresuotų asmenų kritiką, kad visas mokslinis potencialas bandomas sutelkti Vilniuje, taip pažeidžiant Vakarų Lietuvos regiono poreikius ir interesus[1562]. Valdžiai nebuvo svarbus ir argumentas, kad didelė dalis KU ir Lietuvos aukštosios jūreivystės mokyklos personalo dubliuojasi ir partnerystės pagrindais šios dvi institucijos bendradarbiauja daug ilgiau, nei

---

1558 Artūras Razbadauskas. Cituojamas „Klaipėdos universiteto rektorius ragina Vyriausybę peržiūrėti planus dėl kolegijų jungimo“, *lrt.lt* (2023 m. birželio 13 d.), https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2012257/klaipedos-universiteto-rektorius-ragina-vyriausybe-perziureti-planus-del-kolegiju-jungimo.

1559 „KU pozicija: pritartų Lietuvos aukštosios jūreivystės mokyklos prijungimui“, *15min.lt* (2022 m. gruodžio 23 d.), https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/ku-pozicija-pritartu-lietuvos-aukstosios-jureivystes-mokyklos-prijungimui-56-1985060.

1560 „Mirti neketina: kolegijos stoja į kovą dėl išlikimo, bet kai kurios jau dabar įsitikinusios – mes nei jungsimės, nei užsidarysime“, *lrt.lt* (2023 m. sausio 23 d.), https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1870844/mirti-neketina-kolegijos-stoja-i-kova-del-islikimo-bet-kai-kurios-jau-dabar-isitikinusios-mes-nei-jungsimes-nei-uzsidarysime.

1561 Gintautas Jakštas. Cituojamas „Viceministras Jakštas ramina Vilniaus ir Klaipėdos švietimo bei verslo atstovus: pokyčiai kolegijų tinkle pagerins mokslų kokybę“, *lrt.lt* (2023 m. birželio 28 d.), https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2023333/viceministras-jakstas-ramina-vilniaus-ir-klaipedos-svietimo-bei-verslo-atstovus-pokyciai-kolegiju-tinkle-pagerins-mokslu-kokybe.

1562 „Įvertino planuojamą kolegijų pertvarką: švietimas nuo žmonių regionuose nutols“, *delfi.lt* (2023 m. birželio 28 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/ivertino-planuojama-kolegiju-pertvarka-svietimas-nuo-zmoniu-regionuose-nutols-93789169.

trunka ryšiai su VGTU[1563],o vykdant bendrą veiklą Jūriniame slėnyje galima didesnė sinergija[1564].

Kita kolegija, siekusi tapti KU padaliniu buvo Alytaus kolegija. Alytaus kolegija norėjo stiprinti savo potencialą turizmo studijų srityje, kurių poreikis grįstas dėl šalia esančiais kurortiniais miestais[1565]. ŠMSM argumentai atmetant pasiūlymą buvo pakankamai silpni. Tiesiog nurodyta, kad neįžvelgiama pakankama sinergija ir pasinaudojant nukreipimo strategija, siūloma jungtis su kita didesne kolegija[1566]. Šis jungimas prie Kauno kolegijos vyko išimtinai Vyriausybės iniciatyva, neįsiklausant į Alytaus kolegijos bendruomenės viziją[1567]. Alytaus regiono taryba atkreipė dėmesį, kad nebuvo pateikti faktais grindžiami argumentai dėl didesnio potencialo jungiant Alytaus kolegiją prie Kauno kolegijos, o ne prie KU[1568]. ŠMSM pateiktas argumentas dėl didelio geografinio atstumo taikytas selektyviai, nes kitų įvykusių universitetų ir kolegijų jungimų atveju į tai neatsižvelgta. Švietimo ministras pasitelkė galios argumentą, paremtą neoliberaliu racionalumu:„ *[…] steigėjas yra Vyriausybė ir Vyriausybė priima sprendimus. Autonomija apima veikimo laisvę, tai yra kokias programas vykdyti, kaip atsirinkti studentus, atlyginimų politiką ir taip toliau. Bet ar aš esu reikalingas toks, koks esu, su kuo turėčiau jungtis, be abejo, sprendimus turi priimti Vyriausybė*.“[1569]

Nepaisant KU nesėkmių, ŠMSM suteikė galimybę dviem universitetams sustiprinti materialiuosius išteklius ir pagausinti studentų. MRU leista prisijungti Marijampolės kolegiją, sukuriant MRU Sūduvos akademiją. Jungimas grįstas įsitikinimu, kad „*konsolidacija padės atliepti Marijampolės regiono plėtros viziją, integruotis į regiono vystymo procesus, užtikrinant*

1563 Audrius Petrošius, „Negrįžtama Lietuvos aukštosios jūreivystės mokyklos klaida arba Klaipėda – Vilniaus filialų miestas“, *delfi.lt* (2023 m. birželio 28 d.), https://www.delfi.lt/news/ringas/politics/audrius-petrosius-negriztama-lietuvos-aukstosios-jureivystes-mokyklos-klaida-arba-klaipeda-vilniaus-filialu-miestas-93783447.

1564 „Klaipėdos universitetas ir verslo atstovai nenori atiduoti Lietuvos aukštosios jūreivystės mokyklos Vilniui“, *delfi.lt* (2023 m. birželio 15 d.), https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/klaipedos-universitetas-ir-verslo-atstovai-nenori-atiduoti-lietuvos-aukstosios-jureivystes-mokyklos-vilniui-93669853.

1565 „Pokyčiai kolegijoms: dalis nori išlikti savarankiškos, kitos jungsis prie universitetų“, *lrt.lt* (2023 m. balandžio 10 d.), https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1959678/pokyciai-kolegijoms-dalis-nori-islikti-savarankiskos-kitos-jungsis-prie-universitetu.

1566 LR Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, „Raštas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimų projektų“, *Teisės aktų registras* (2023 m. liepos 11 d., Nr. SR-2657), 4.

1567 „Alytaus kolegija dėl sprendimo ją jungti su Kauno kolegija kreipėsi į teismą“, *lrt.lt* (2023 m. rugsėjo 8 d.), https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2072643/alytaus-kolegija-del-sprendimo-ja-jungti-su-kauno-kolegija-kreipesi-i-teisma.

1568 LR Vyriausybė, „Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl 2023–2024 metų valstybinių kolegijų tinklo stiprinimo plano įgyvendinimo priemonių patvirtinimo“ projekto derinimo pažyma“, *Teisės aktų informacinė sistema* (2023 m. liepos 12 d.), 13.

1569 Gintautas Jakštas, pasisakymas LR Seimo 2023 m. rugsėjo 14 d. IVI (rudens) sesijos rytiniame posėdyje Nr. 300 (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/26ac1150531a11ee8e3cc6ee348ebf6d.

aukštojo mokslo prieinamumą ir studijų kokybę, vykdant regionui paklausių specialistų rengimą.“[1570]. Pasitelkta diskursyvi sutelkimo strategija, pabrėžiant panašias studijų kryptis („*Marijampolės kolegija propaguoja socialinius mokslus, kaip ir mūsų universitetas. [...] esame suinteresuoti sėkme.*“[1571]) ir siekį jas pakelti iki universitetinio lygmens[1572]. Taip pat pasitelktas išteklių sutelkimo argumentas, nes MRU savo studijas galės vykdyti ne tik Vilniuje, bet ir Marijampolėje. Be to, tikinta, kad taip bus užtikrindamas ekonominis ir kultūrinis šio regiono gyvybingumas[1573]. Deklaruotas ir siekis stiprinti viešojo saugumo studijas[1574], ką galima vertinti kaip tam tikrą politikos tęstinumą šioje srityje. Vis dėlto, universitetinių studijų plėtrą tokio dydžio mieste reikėtų vertinti nevienareikšmiškai, nes iš dalies skaidomas ir taip mažas universitetinio aukštojo mokslo potencialas, o ilgalaikės Sūduvos kolegijos perspektyvos, atsižvelgiant į tai, kad studentų skaičius vis dar traukiasi, gali būti ribotos.

Kitas universitetas, kurio potencialas stiprintas kolegijų sąskaita, buvo VGTU, prie kurio padalinio teisėmis prijungta Lietuvos aukštoji jūreivystės mokykla, sukuriant Lietuvos jūreivystės akademiją. Šiuo klausimu rūpinosi švietimo viceministras Justas Nugaras, pats ilgą laiką buvęs VGTU akademinės bendruomenės nariu. Jungimas buvo grindžiamas sinergija inžinerijos srityje: „*[...] padidins akademinį ir mokslinį pajėgumą jūrų technologijų bei jūrų inžinerijos studijų kryptyse, sudarys galimybę įkurti Jūrų inžinerijos ir alternatyvios energetikos kompetencijos centrą.*“[1575] Šis jungimas grįstas idėja, kad visa Lietuva turi būti jūrinė valstybė, todėl reikia skirti daugiau dėmesio transporto ir logistikos stiprinimui. Be to, deklaruota, kad VGTU sutelkus visas transporto inžinerijos rūšis, bus stiprinamas Lietuvos energetinis nepriklausomumas. Pabrėžta, kad bendradarbiavimą su KU siekiama išlaikyti partnerystės pagrindais[1576].

1570 LR ŠMSM, „Raštas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimų projektų“, 6.

1571 Saulius Spurga. Cituojamas „Vyriausybei pritarus kolegijų jungimuisi, studentų atstovas piktinasi: nuspręsta už mus“, *lrt.lt* (2023 m. liepos 30 d.), https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2046505/vyriausybei-pritarus-kolegiju-jungimuisi-studentu-atstovas-piktinasi-nuspresta-uz-mus.

1572 LR Vyriausybė, „Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl pritarimo Marijampolės kolegijos reorganizavimui prijungimo prie Mykolo Romerio universiteto būdu“ projekto derinimo pažyma“, *Teisės aktų informacinė sistema* (2024 m. vasario 21 d.), 2.

1573 LR Vyriausybė, „2023–2024 metų valstybinių kolegijų tinklo stiprinimo veiksmų plano įgyvendinimo priemonė“, patvirtinta 2023 m. liepos 12 d. nutarimu Nr. 567, *Teisės aktų registras.*

1574 Jurgita Šiugždinienė, pasisakymas LR Seimo 2024 m. gegužės 30 d. VIII (pavasario) sesijos rytiniame posėdyje Nr. 380 (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/95a6cc901e9d11efb121d2fe3a0eff27.

1575 LR ŠMSM, „Raštas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimų projektų“, 5-6.

1576 Justas Nugaras, pasisakymas Lietuvos Respublikos Seimo 2024 m. birželio 11 d. VIII (pavasario) sesijos rytiniame posėdyje Nr. 387 (stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/9425c780288511efb121d2fe3a0eff27.

Lietuvos aukštosios jūreivystės mokyklą atstovaujantys Seimo nariai siekė delegitimuoti KU siekius prisijungti šią mokyklą, menkinamai atsiliepdami tiek apie Klaipėdos verslininkus, tiek apie KU administraciją ir šio universiteto potencialą: „*Klaipėdos universiteto rodikliai nėra patys geriausi.*“[1577] Galima daryti prielaidą, kad prijungimas prie KU buvo vertinamas kaip grėsmė, kad Lietuvos aukštajai jūreivystės mokyklai nebus leista veikti kaip atskiram padaliniui ir jis bus pilnai integruotas į KU. Jungiant Jūreivystės mokyklą prie VGTU tokia grėsmė buvo ženkliai mažesnė. Reorganizavimo tikslas apibrėžtas kaip koleginių studijų plėtojimas[1578], kas rodo, kad potencialo telkimas nėra pakankamas pakelti studijas iki universitetinio lygmens, kaip to siekiama MRU ir MK jungimo atveju. Į tai, kad VGTU neturi patirties vykdant jūrines studijas, atkreipė dėmesį ir LMT, nurodydama, kad sinergija turėtų būti inžinerijos srityje. Sėkmės galimybė grindžiama iš esmės esama VGTU studijų kokybe, kas rodo išimtinai politinį tokio jungimo pobūdį[1579].

Šiuo laikotarpiu pirmą kartą atsigręžta į kolegijų sektorių ir diskutuota apie šio sektoriaus potencialo didinimą. Tokia politikos kryptis nėra netikėta, atsižvelgiant į tarptautines aukštojo mokslo politikos tendencijas dėl binarinio modelio pokyčių ir prieš tai buvusius sunkumus jungiant universitetus. Tiesa, už šios politikos krypties slepiasi neoliberali konkurencijos stiprinimo logika, nes stiprėjant kolegijoms, ypač mokslinėje srityje, natūraliai didėja konkurencinis spaudimas universitetams.

Nepaisant to, kad kolegijų sektoriui skiriamas dėmesys yra savalaikis ir reikalingas, lieka tam tikri nenuoseklumai universitetų tinklo politikoje. Daugiau kaip dešimtmetį dedant politines pastangas stiprinti universitetų tarptautinį konkurencingumą, įtraukus universitetus į kolegijų tinklo pertvarką einama priešinga linkme. Kolegijų, kurių moksliškumo lygis Lietuvoje yra labai žemas, jungimas prie universitetų silpnina ir universitetų mokslinį potencialą, kartu ir tarptautinio konkurencingumo galimybes. Kita vertus, prijungus kolegijas, universitetuose padidinamas studentų skaičius, kas lemia didesnį veiklos stabilumą, taip sukuriant erdvę kelti akademinius standartus ir taip gerinti studijų kokybę. Taip pat įdomus KU atvejis, nes labai aiškiai išryškėja politinės vizijos vakuumas šio universiteto atžvilgiu. Jis paliekamas veikti savarankiškai, nes palikti Vakarų Lietuvos regioną, jūrinį regioną, be aukštosios mokyklos neatrodo pagrįsta, tačiau stiprinti šio universiteto potencialo nesiimama, paliekant KU likimą savieigai.

[1577] Ibid.

[1578] LR Vyriausybė, „Nutarimas dėl pritarimo Viešosios įstaigos Lietuvos aukštosios jūreivystės mokyklos reorganizavimui prijungimo prie Viešosios įstaigos Vilniaus Gedimino technikos universiteto būdu“, *Teisės aktų registras* (2024 m. vasario 21 d. Nr. 139).

[1579] Lietuvos mokslo taryba, „Raštas dėl Vilniaus Gedimino technikos universiteto mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros veiklos vertinimo rezultatų“, *Teisės aktų informacinė sistema* (2023 m. spalis, Nr. n.d.), 3.

Neoliberalioji logika ir pagal ją sukurta tvarka tarptautinių organizacijų dažnai pristatoma kaip universaliai tinkanti visiems kontekstams. Tačiau posovietinėje erdvėje neoliberalizavimo procesas vyko kitaip nei Vakaruose. Vakaruose neoliberalios idėjos įsitvirtino nuosekliai įsiintegruodamos į esamą tvarką ir pamažu keisdamos socialinę bei ekonominę struktūrą, pradėdamos „*ekologiškai dominuoti*“[1580]. Tuo tarpu posovietinėje erdvėje neoliberali tvarka turėjo visiškai pakeisti praktiškai sugriuvusią sovietinę sistemą, perkeliant neoliberalią tvarką į visiškai kitokį nei Vakarų kontekstą.

Sovietų Sąjungos žlugimas tarsi panaikino pasaulio dualumą, paremtą dviem visiškai skirtingomis socialinėmis tvarkomis. Iš socialistinės santvarkos išsilaisvinusios Rytų ir Vidurio Europos šalys nuėjo pagreitintos modernizacijos keliu, leidusiu joms integruoti Vakarų socialinės, ekonominės ir politinės organizacijos modelius į performuojamas sistemas[1581]. Posovietinio bloko šalys Europoje modernizavimo darbotvarkę priėmė su dideliu entuziazmu, siekdamos aiškiai ir negrįžtamai save atriboti nuo buvusios sistemos[1582]. Transformacija į vakarietišką sistemą reiškė perėjimą prie demokratiškos ir rinkos ekonomika paremtos sistemos, todėl šiose šalyse viešajame ir politiniame diskurse rinkos ekonomika sutapatinta su demokratija[1583].

Šių socialinių, politinių ir ekonominių transformacijų kontekste formavosi Lietuvos aukštojo mokslo sistema. Tai lėmė Lietuvos aukštojo mokslo raidos skirtumus nuo Vakarų pasaulio aukštojo mokslo sistemų, nors ilgainiui Lietuvos sistema supanašėjo su vakarietiška. Vis dėlto, Lietuvos aukštojo mokslo sistemos raida turi būti vertinama totalitarinės praeities ir dabartinių globalių pokyčių kontekste[1584].

Vakarietišką aukštojo mokslo raidos kryptį, prasidėjusią 1918 m., kai buvo įkurta Lietuvos valstybė, nutraukė daugiau nei pusę amžiaus trukusi sovietinė okupacija. Atkūrus nepriklausomybę siekta sugrįžti į vakarietišką kelią, kas reiškė neoliberaliomis idėjomis ir praktikomis grįstos aukštojo mokslo sistemos kūrimą. Laisvą rinką ir demokratiją suvokiant kaip laisvę, centralizuotas sovietinis valdymas greitai pakeistas neribota aukštųjų

[1580] Jessop, „The Heartlands of Neoliberalism“, 413.

[1581] Michał Krzyżanowski ir Ruth Wodak, „Theorising and Analysing Social Change in Central and Eastern Europe: The Contribution of Critical Discourse Analysis“, in *Discourse and Transformation in Central and Eastern Europe*, eds. Aleksandra Galasińska ir Michał Krzyżanowski (Palgrave Macmillan, 2009), 20.

[1582] Amaral ir Neave, „The OECD and its Influence in Higher Education“, 90.

[1583] Orechova, *The Conceptual Development of Higher Education Internationalisation*, 121.

[1584] Krzyżanowski ir Wodak, „Theorising and Analysing Social Change in Central and Eastern Europe“, 24; Leišytė, Rose ir Želvys, „Higher Education Reforms in Lithuania“, 181.

mokyklų autonomija, kas sudarė prielaidas augti akademinio elito politinei galiai.

Sovietinis centralizuotas aukštojo mokslo valdymas neatliepė nepriklausomybę atgavusios Lietuvos poreikių, todėl jo atsisakyta, o naujoji aukštojo mokslo sistema kūrėsi „*institucinėje tuštumoje*“[1585]. Prasidėjo „laukinio kapitalizmo“ laikotarpis, kurį lėmė atkurtos valstybės institucinės ir valdymo sistemos silpnumas ir nestabilumas. Neoliberalios valdysenos įtvirtinti esamomis sąlygomis nebuvo įmanoma būtent dėl tuometinės valdymo sistemos silpnumo, o neoliberalios idėjos nebuvo tvarus pamatas naujos sistemos kūrimui. Taigi, 1990–1996 m. laikotarpiu galime kalbėti apie *paviršinio atitraukiančio neoliberalizavimo etapą*, kurio metu į aukštojo mokslo politinę erdvę įvedami neoliberalūs diskursai, tačiau jie dar nebuvo įsitvirtinę tuometinėje žinojimo sistemoje ir, aišku, valdymo praktikose.

Nuo 1996 m. didėjantis tarptautinių organizacijų ir Vakarų šalių dėmesys ir pagalba Lietuvai modernizuojant aukštąjį mokslą padeda neoliberaliems diskursams įsitvirtinti aukštojo mokslo politikos erdvėje. Tarptautinių organizacijų atstovaujami neoliberalūs diskursai, nepririšti prie laiko ir erdvės, formavo Vakarų aukštojo mokslo sistemų vaizdą nacionalinės politikos veikėjams ir skatino svarstyti apie pokyčius, ieškant geruųjų praktikų pavyzdžių kitose valstybėse. Finansų trūkumas, žema mokslo ir studijų kokybė sudarė sąlygas visuomenės vaizduotėje susiformuoti „krizės aukštajame moksle“ vaizdiniui, kas leido neoliberaliems diskursams greičiau įsitvirtinti politinėje erdvėje ir neoliberaliu racionalumu paremtas rekomendacijos priimti kaip neabejotiną problemų sprendimo būdą. Tačiau šie diskursai dar sunkiai rekontekstualizuoti Lietuvos aukštojo mokslo erdvėje, vertinti labai idealistiškai.

1996–2000 m. laikotarpiu Lietuvos aukštasis mokslas perėjo į *atitraukiančio giliojo neoliberalizavimo etapą.* Šiame etape neoliberalusis diskursas įgavo turinį, kas leido galvoti apie neoliberaliųjų praktikų diegimą, tačiau tam priešinosi akademinis elitas, norėdamas išsaugoti savo politinę įtaką. Šiame etape išryškėjo skirtis tarp kairiųjų ir dešiniųjų pažiūrų politikų Lietuvos aukštojo mokslo raidos vizijų. Dešinieji palaikė tarptautinių organizacijų pasiūlymus ir norėjo greito aukštojo mokslo sistemos pertvarkymo pagal neoliberalųjį racionalumą. Tuo tarpu kairieji nuosakiau žiūrėjo į sovietinę praeitį ir siekė neoliberalias idėjas nuosakiai pritaikyti prie veikiančių esamos valdymo sistemos elementų. Tolesnį neoliberalizavimo procesą skatino Konstitucinio teismo apibrėžtos aukštojo mokslo autonomijos ribos, kurios atvėrė kelią didesnei valstybės kontrolei.

[1585] Maarten Hajer ir Hendrik Wagenaar eds., *Deliberative Policy Analysis*, 9.

Nepaisant akademinio elito pastangų, tarptautinės rekomendacijos, aukštojo mokslo masiškumo tendencijos bei pasikeitę visuomenės lūkesčiai paskatino įgyvendinti aukštojo mokslo reformą, įtvirtinant aiškesnes valdymo praktikas ir suteikiant daugiau kontrolės valstybei. 2000 m. priimtas Aukštojo mokslo įstatymas buvo nuoseklaus aukštojo mokslo neoliberalizavimo pradžia: pradėtos diegti vadybinės praktikos, palaipsniui profesionalizuojamas universitetų valdymas, kuriama skaidresnė mokslo ir studijų finansavimo sistema, dėl išaugusio studentų skaičiaus išplėstas ir diversifikuotas aukštojo mokslo institucijų tinklas.

Nors valstybinė aukštųjų mokyklų kontrolė išliko ribota, ši reforma sudarė prielaidas neoliberalaus diskurso normalizavimui nacionalinėje aukštojo mokslo politikos erdvėje. Prie neoliberalaus diskurso normalizavimo prisidėjo ir intensyvi eurointegracija, įtvirtinusi žinių ekonomikos diskursą, kurio pagalba aukštasis mokslas tiesiogiai susietas su ekonominiu konkurencingumu. 2000–2008 m. laikotarpį galime įvardinti kaip *besiplėtojančio paviršinio neoliberalizavimo etapą.* Neoliberalus diskursas įsitvirtino visuomenės vaizduotėje[1586], aukštojo mokslo sritį subordinuodamas konkurencingumo diskursui ir neoliberaliu racionalumu apribodamas politinę vaizduotę ir praktiką.

Galiausiai, nuo 2009 m. galime kalbėti apie paskutinį, *besiplėtojančio giliojo neoliberalizavimo etapą.* 2009 m. Mokslo ir studijų įstatymu įtvirtintas neoliberalus aukštojo mokslo valdysenos modelis – įdiegti konkurenciniai rinkos modeliai, aukštosioms mokykloms suteikta didesnė veikimo laisvė, ją susiejant su nutolusiomis valstybinėmis ir vidinės kontrolės priemonėmis. Po šios reformos esminių valdymo pokyčių Lietuvos aukštojo mokslo sistemoje nebuvo – toliau nuosekliai diegiamos ir tobulinamos neoliberalios valdymo praktikos, pradėti centralizuotai vykdyti aukštųjų mokyklų tinklo pokyčiai susiję su konkurencingumo ir efektyvumo didinimu. Vakarietiška aukštojo mokslo sistema tapo nebe ateities tikslu, o realybe. Lietuvos aukštasis mokslas tapo Vakarų aukštojo mokslo erdvės dalimi, veikiančiu pagal tuos pačius principus ir logiką, dalyvaujančiu toje pačioje konkurencinėje kovoje. Tai nereiškia, kad tapome lygiaverčiais ir nebeliko skirtumų nuo Vakarų akademinio pasaulio. Tai tik reiškia, kad konkuruojame lygiomis sąlygomis, tiek kiek tai objektyviai įmanoma, su kitais aukštojo mokslo rinkos dalyviais. Tai reiškia, kad galime neoliberalaus valdymo racionalumo rėmuose siekti išskirtinumo ir konkurencinio pranašumo.

[1586] Henry A. Giroux, „Neoliberalism Goes to College: Higher Education in the New Economy“, in *Take Back Higher Education: Race, Youth, and the Crisis of Democracy in the Post-Civil Rights Era*, eds. Henry A. Giroux ir Susan Searls Giroux (Palgrave Macmillan, 2004), 251.

4 lentelė. *Lietuvos aukštojo mokslo neoliberalizacija ir jos sąsajos su tinklo pokyčiais*

Laikotarpis	Neoliberalizacijos etapas	Aukštojo mokslo institucijų tinklo pokyčiai
1990-1996	*Atitraukiantis paviršinis neoliberalizmas* Visos pastangos nukreiptos į centralizuotos sovietinės aukštojo mokslo sistemos išardymą. Laisvos rinkos priemonėmis siekiama demokratizuoti Lietuvos aukštąjį mokslą.	*Visuotinė universitetizacija* Specializuotos aukštosios mokyklos tampa universitetais, iš buvusių aukštųjų mokyklų padalinių kuriamos nauji universitetai, siekiama įgyvendinti mokslo ir studijų vienovės principą. Universiteto statusas susiejamas su visuomenės pripažinimu ir politine galia, leidžiančia išlikti esamoje sistemoje.
1996-2000	*Atitraukiantis gilusis neoliberalizmas* Tarptautinių modernizacijos iniciatyvų pagalba neoliberalusis diskursas pradeda įsitvirtinti politikoje, formuojasi pirmosios neoliberalaus valdymo praktikos.	
2000-2009	*Besiplėtojantis paviršinis neoliberalizmas* Aukštojo mokslo politikoje normalizuojamas neoliberalus diskursas, pradedamos diegti pirmosios neoliberalios valdymo praktikos. Atsiranda pirmieji nutolusios kontrolės ir valdymo mechanizmai.	*Aukštojo mokslo plėtra* Didėjant stojančiųjų skaičiui steigiamos naujos aukštosios mokyklos, atsiranda kolegijos. Aukštojo mokslo sektorius išgyvena pakilimą, aukštojo mokslo tinklo plėtra palikta savieigai
2009-2024	*Besiplėtojantis gilusis neoliberalizmas* Neoliberalusis valdymo racionalumas dominuoja aukštojo mokslo politikoje, skatindamas diegti naujas ir tobulinti esamas valdymo praktikas, institucinė sistema taip pat pritaikoma prie neoliberalaus valdymo racionalumo, neoliberalus valdymas įsitvirtina kaip norma.	*Universitetų optimizavimas* Neoliberalusis valdymo racionalumas ir konkurencija skatina aukštąsias mokyklas save suvokti kaip verslius ir racionalius rinkos dalyvius, taigi svarstyti ir išteklių sutelkimo per susijungimą, galimybes. Aukštųjų mokyklų jungimas tampa politine priemone, siekiant aukštojo mokslo politikos tikslų, taigi ir politinės darbotvarkės dalimi.

Šaltinis: parengta remiantis Peck, *Constructions of Neoliberal Reason*, 26 ir Želvys, „Aukštojo mokslo politika ir universitetų misija“, 5.

Aukštojo mokslo reformas analizuojant kaip bendrą reiškinį, labai aiškiai atsiskleidžia valdymo racionalumo ir praktikos sąsajos ir kaip jos kinta laike ir erdvėje. Atskirų įvykių analizė leidžia pažvelgti į pavienius pokyčius, o vertinant juos laike, matosi, kad vieni pokyčiai atveria galimybes mąstyti apie

kitus pokyčius, padaro juos akivaizdžius, vėliau logiškus ir būtinus[1587], taip atskleidžiant neoliberalaus valdymo racionalumo tapsmą nekvestionuojama politinių pokyčių kryptimi aukštajame moksle. Neoliberaliu racionalumu paremtų politinių diskursų pagalba sukonstruojama esamos ir būsimos tikrovės vizija ir veikimo planas[1588], apribojanti interpretacinę erdvę ir veikimo galimybes[1589].

Šiame darbe neoliberalizmas kaip idėjų ir valdymo praktikų sistema parodomas kaip destruktyvus. Jis gali pakeisti esamų institucinių ir valdymo sistemų elementus laisvos rinkos naudai, tačiau negali būti pagrindu naujos valdymo sistemos kūrimui. Dėl šios priežasties Vakarų valstybėse neoliberalizmas įsitvirtino nuosaikiai ir be didesnių sukrėtimų, išskyrus kelias ekonomines krizes, kurios buvo normalizuotos remiantis tuo pačiu neoliberaliu racionalumu ir po kurių šis racionalumas dar labiau sustiprėjo. Ir nors iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti, kad Lietuvos neoliberalizavimo kelias buvo sudėtingas dėl negebėjimo suvokti visų laisvės ir demokratijos niuansų bei subtilios neoliberalių kontrolės ir valdymo mechanizmų logikos, tačiau taip nėra. Pagrindinė tokio neoliberalizacijos kelio priežastis buvo po Sovietų Sąjungos griūties susiformavusi „institucinė tuštuma“ – labai silpna valstybės institucinė ir valdymo sistema, kurioje galėtų įsitvirtinti neoliberalios idėjos. Tik per laiką, sovietines valdymo praktikas pritaikius naujai realybei ir ant jų sukūrus bent kiek stabilesnę sistemą[1590], galime kalbėti apie neoliberalaus racionalumo ir valdymo praktikų plėtrą.

Neoliberalizmas, kaip idėjų sistema, yra tarptautinės politikos ir globalizacijos kūrinys, nesusietas su konkrečia erdve ir laiku. Jis negali tapti pagrindu konkrečioje erdvėje ir konkrečiu laiku veikiančiai valdymo sistemai formuoti. Jis gali veikti tik esamoje valstybės valdymo struktūroje, prie jos prisitaikydamas ir pagal savo poreikius modifikuodamas tą konkrečią sistemą. Todėl ir negalime kalbėti apie neoliberalizmą, kaip kažkokį vientisą ir apibrėžtą reiškinį pasauliniu mastu, o neoliberali valdysena skirtingose erdvėse skirtingu laiku reiškiasi skirtingai.

Kalbant apie aukštojo mokslo tinklo formavimą, čia galime išskirti tris etapus – visuotinė universitetizacijos, aukštojo mokslo tinklo plėtros bei aukštųjų mokyklų tinklo optimizavimo (žr. Lentelę 4). *Visuotinė universitetizacija* vyko pirmąjį nepriklausomybės dešimtmetį, neoliberaliam racionalumui dar neįsitvirtinus aukštojo mokslo politikoje. Specializuotų aukštųjų mokyklų persitvarkymą į universitetus nulėmė kiti dalykai. Dalis aukštųjų mokyklų įsteigtos atliepiant atsikūrusios valstybės ir visuomenės

[1587] Ball, „Neoliberal Education?“, 1051.
[1588] Levinson, Sutton ir Winstead, „Educational Policy as a Practice of Power“, 770.
[1589] Ball, *Education Policy and Social Class*, 3.
[1590] Norkus, „Kokia demokratija, koks kapitalizmas?“, 568.

poreikius. Taip buvo įsteigta Policijos akademija, konsolidavus kitų aukštųjų mokyklų padalinius Klaipėdoje įkurtas Klaipėdos universitetas. Kitų specializuotų aukštųjų mokyklų poreikį persivadinti universitetais lėmė nestabili ir neapibrėžta valstybės institucijų ir valdymo sistema bei finansų stygius. Šioje sistemoje išlikimo logika rėmėsi galios (politinės, ekonominės ir visuomeninės) kaupimu ir kūrybišku panaudojimu, užsitikrinant sau palankius sprendimus. Kita vertus, reikalavimų nebuvimas sudarė galimybę, kaip apibrėžė profesorius Leonidas Donskis, kurti „*universitetus-svajones, alternatyvas buvusiai sistemai*“[1591]. Tačiau, kelių universitetų dominavimas šią galimybę greitai apribojo, o tapimas universitetu buvo daugiau būdas sutelkti galią ir padidinti politinę įtaką, nei galimybė kurti alternatyvius aukštojo mokslo modelius.

Aukštojo mokslo tinklo plėtros etapas žymi neoliberalaus racionalumo įsitvirtinimą politikoje – pagal tarptautinių organizacijų rekomendacijas sukurtas kolegijų tinklas, visiškai atitikęs neoliberalųjį racionalumą, universitetų tinklo plėtra, reaguojant į gerėjančią materialinę valstybės padėtį bei augantį studentų skaičių. Nors strateginio požiūrio į aukštųjų mokyklų tinklo formavimą dar nebuvo, strateginės vizijos poreikis jau įsisąmonintas. Šis supratimas materializavosi *aukštųjų mokyklų tinklo optimizavimo etape*, kai buvo sukurta konkurencinė aukštojo mokslo valdymo sistema, pagal kurį turėjo keistis ir aukštųjų mokyklų veikimas. Išteklių telkimas ir efektyvumas tapo veikimo pagrindu, o didesnio tarptautinio konkurencingumo siekis paskatino valdžią į universitetų jungimą žiūrėti kaip į priemonę siekiant šio tikslo.

Nors universitetų jungimas visada buvo aukštojo mokslo politikos dalis, strategiškai, kaip politikos priemonę sistemos efektyvumui užtikrinti, ją pradėta naudoti tik perėjus prie neoliberalios aukštojo mokslo valdymo logikos. Tačiau aukštųjų mokyklų jungimas kaip politinė priemonė nebuvo itin efektyvus dėl politinio ciklišumo ir išlaikytos didelės tam tikrų universitetų politinės įtakos. Valdžia, net pasitelkusi į pagalbą tarptautinių organizacijų ekspertus, nesugebėjo suformuoti įtikinamos vizijos apie geresnę rytojaus sistemą paaukojant šiandieną. Aukštosioms mokykloms nepavyko pereiti prie visiškai racionalaus ekonominio veikimo. Todėl, aukštųjų mokyklų jungimai kol kas tėra būdas susitvarkyti su „silpniausiais“ rinkos dalyviais, neprisitaikiusiais prie konkurencinės veikimo logikos. Tai įrodo, kad neoliberalioji tvarka yra palanki stipriesiems ir sunkina veiklos sąlygas mažesniems ir silpnesniems rinkos dalyviams, užtikrindama stipriųjų

[1591] Liucija Zubrutė, „L. Donskis. Sistema atsirevanšavo aukštajam mokslui“, *lrt.lt*, 2014 m. gruodžio 26 d., https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/85763/l-donskis-sistema-atsirevansavo-aukstajam-mokslui.

institucijų interesus, o ne sistemos įvairovę, teisingumą ir visuomenės interesą.

Kalbant apie aukštųjų mokyklų jungimo politiką, labai svarbu kalbėti ir apie atskiras institucijas ar jų grupes bei tolesnes universitetų tinklo optimizavimo perspektyvas. Svarbu suprasti, kad skirtingai tinklo optimizavimo politika atrodo iš VU, vidutinio dydžio universitetų, tokių kaip VGTU, KTU, VDU, LSMU ar MRU, mažų prie rinkos prisitaikiusių universitetų, tokių kaip LSU, menų akademijų, KU bei mažų prie rinkos sunkiai prisitaikiusių universitetų, tokių kaip LEU, ŠU ir ASU, perspektyvos. Dar kitaip jungimas atrodo iš kolegijų perspektyvos.

VU nuo pat sovietinės sistemos griūties išlaikė dominuojančią padėtį ir savo veikimu ją dar labiau įtvirtino. To nepakeitė ir perėjimas prie neoliberalios valdysenos modelio, kuris leido dar labiau įtvirtinti VU, kaip stipriausio rinkos dalyvio, *status quo*. VU dažnai naudojasi savo politine įtaka, siekdamas savo veikimo modelį primesti visai sistemai. Vis dėlto, dominavimas Lietuvoje netampa dominavimu tarptautinėje rinkoje, kurioje šis universitetas yra vidutinis. Ir nors VU visuomet laikėsi nuošaliai ir nedemonstravo suinteresuotumo jungimo politika, siekiant tapti konkurencingesniu tarptautinėje erdvėje būtent jungimasis su kitais stipriais universitetais gali duoti postūmį konkurenciniam pranašumui įgyti.

Tiek technologiniai universitetai (KTU, VGTU), tiek MRU ar LSMU puikiai prisitaikė prie neoliberalaus racionalumo aukštojo mokslo sistemoje ir nacionaliniu lygiu užsitikrino stabilumą. Šie universitetai visada atsidurdavo jungimų politikos epicentre, bet visada sugebėjo apginti savo interesus. Dažnu atveju jie aktyviausiai pasisakė už tarptautinio konkurencingumo didinimą ir rėmė jungimų idėją, tačiau, išskyrus LSMU, kuris yra Lietuvos universitetų jungimo politikos sėkmės istorija, realiai universitetų jungime nedalyvavo. Šie universitetai, turėdami potencialą tapti konkurencingais tarptautiniu lygiu, turėtų svarstyti apie išteklių telkimą bendrą jungiant pajėgas veiklą tarpusavyje, kaip tai padarė Kauno medicinos universitetas ir Lietuvos veterinarijos akademija, sujungdami savo potencialą ir tapdami stipriu specializuotu universitetu.

Atrodo, kad šią logiką labiausiai supranta VDU, kuris savo veiklos stabilumą užsitikrino prisijungdamas silpnesnius specializuotus universitetus ir toliau ieško galimybių savo veiklos stabilumą ir plėtrą užsitikrinti tokiu būdu. Tačiau bandomas formuoti didelio, stipraus, plataus mąsto universiteto įvaizdis ne visiškai atspindi realybę, o jungimas tampa bene vieninteliu keliu ir toliau užsitikrinti savo veiklos stabilumą, o galbūt ir augimą.

Pagal neoliberalią logiką mažiausi regioniniai ir specializuoti universitetai turėjo nunykti, tačiau ši logika aukštojo mokslo sektoriuje veikia ne visuomet. Kai kuriais atvejais universiteto valia ir galia veikti bei visuomenės

palaikymas, kartu su aiškios politinės vizijos nebuvimu, leidžia jiems išlikti. LSU politiniu sprendimu buvo prijungtas prie LSMU, tačiau išsikovojo savo nepriklausomybę teisinėmis priemonėmis ir išlieka pakankamai stabiliai veikiančiu mažu specializuotu universitetu. Meno akademijos (VDA ir LMTA), atrodo, yra eliminuotos iš konkurencingumo diskusijų, joms netaikomi rinkos ekonomikos reikalavimai, taigi jos veikia savo nišose. Šie universitetai galėtų stiprinti savo pozicijas, tačiau tai reikštų dalies jų išnykimą.

Kalbant apie KU, matosi, kad valdžia neturi ir niekada neturėjo aiškios vizijos šiam universitetu. Viena vertus, Vakarų Lietuvos regiono svarba ir unikalumas lemia, kad KU prijungimas prie kito universiteto, nors ir svarstytas, nei politiškai, nei ekonomiškai neatrodo priimtinas variantas. Kita vertus, politinės valios pritrūksta ir stiprinant šį universitetą. Nepasinaudota galimybe sutelkti jūrinio mokslo potencialą prie KU prijungus Lietuvos jūreivystės Aukštąją mokyklą, ŠU taip pat prijungtas prie VU, net nesvarsčius sujungimo su KU galimybės. KU visuomet lieka politinių diskusijų nuošalyje, nors šio universiteto išlikimas ir potencialo stiprinimas turėtų būti valstybės prioriteto klausimas, ypatingai vystant jūrinius tyrimus.

Verta paminėti ir tuos universitetus (ASU, LEU, ŠU), kurie buvo prijungti prie kitų universitetų ir šiuo metu veiklą vykdo kaip tų universitetų padaliniai. Viešajame diskurse suformuota nuomonė, kad šie universitetai nesugebėjo prisitaikyti prie rinkos sąlygų. Tačiau tą negebėjimą nulėmė ne tik šių universitetų veikimas negebant prisitaikyti prie rinkos sąlygų ir didėjančių reikalavimų. Viešoji nuomonė visuomet buvo mažiau palanki šiems universitetams, todėl jie turėjo mažiau visuomeninės įtakos ir politinės galios, nesugebėjo užsitikrinti pakankamo palaikymo. Galima sakyti, kad šiems universitetams niekada nebuvo suteiktos vienodos galimybės konkuruoti rinkoje. Nors šie universitetai tapo universitetų jungimų politikos „sėkmės istorijos“ dalimi, labiau tai buvo būtinas problemos sprendimas, nei sąmoningas pasirinkimas konsoliduoti išteklius efektyviai veiklai.

Kolegijų tinklas irgi vystėsi be aiškios politinės vizijos, pabrėžiant tik jų reikšmę regioninei plėtrai. Nuo pat kolegijų sektoriaus sukūrimo jo raida palinkta savieigai. Vis dėlto, mažėjant studentų skaičiui, neišvengiamai kilo būtinybė spręsti šio sektoriaus efektyvumo klausimą. Pasirinktas kelias sekti Vakarų aukštojo mokslo politikos tendencijomis ir stiprinti mokslinį kolegijų potencialą, artinant jį prie universitetinės sistemos. Nors pati idėja yra gera ir pradėta įgyvendinti optimizuojant kolegijų tinklą, kol kas sunku vertinti jos rezultatus. Aišku tik viena, kad tokia kolegijų sektoriaus vystymo krytis skatina dar didesnę nacionalinę konkurenciją visame aukštojo mokslo sektoriuje.

Lietuvos aukštojo mokslo raidos kryptis rodo, kad neišvengiamai ateityje turėsime grįžti prie aukštųjų mokyklų tinklo optimizavimo klausimų. Tą lems kelios priežastys. Nacionalinė rinka darosi vis mažesnė, todėl mažesniems ir silpnesniems aukštojo mokslo rinkos dalyviams neišvengiamai reikės galvoti apie resursų telkimą. Jei sieksime didesnio tarptautinio konkurencingumo ne tik politiniame kalbėjime, bet ir veikime, išteklių trūkumo ir išskaidymo problema objektyviai galėtų būti sprendžiama tik juos konsoliduojant.

Jei dėl pirmos priežasties aukštųjų mokyklų labai tikėtina, kad mažės, antroji priežastis jungimams yra politinis pasirinkimas. Kol kas politikų deklaruotas siekis įsilieti į 300 geriausių pasaulio universitetų gretas mažai siejasi su praktiniu veikimu. Net stipriausiam ir didžiausiam Lietuvoje VU, nesutelkus išteklių ir negaunant tikslinės valstybės paramos, šis tikslas sunkiai pasiekiamas. Bet galime kvestionuoti tikslą, atverdami galimybę kitoms veikimo alternatyvoms. Ar tikrai tikslas patekti į aukštesnes pasaulio reitingų vietas yra vis dar aktualus, turint omenyje, kad dalis stipriausių pasaulio universitetų tą pradeda kvestionuoti? Galbūt naujas galimybes tarptautinėje erdvėje atvers EK Europos universitetų iniciatyva, leidžianti jungti resursus ne nacionalinių sistemų ribose? O gal turėtume daugiau dėmesio skirdami trečiajai universitetų misijai ir vietinių bendruomenių poreikių tenkinimui? Šie ir kiti neaparti variantai yra realūs, jei pradėsime apie juos mąstyti. Nes, kaip teigia *Ronald Barnett,* „*galimybės yra ir įsivaizduojamos – norint kažką įgyvendinti, tą reikia įsivaizduoti*.“[1592]

Pabaigoje, pasidalinsiu dilemomis, kilusiomis disertacijos rašymo metu. Aukštojo mokslo tema domiuosi daugiau nei dešimtmetį, didžiąją dalį šio laiko mano veikla vienaip ar kitais siejosi su aukštuoju mokslo. Šio klausimo pasirinkimą moksliniam tyrimui nulėmė smalsumas ir noras suprasti aukštajame moksle vykstančius procesus. Manau, kad tik supratus aukštojo mokslo veikimo priežastis, galima sąmoningai pasirinkti raidos kelią. 2017 m. universitetų jungimo tema Lietuvoje buvo itin aktuali – tuo metu vyko Sauliaus Skvernelio Vyriausybės inicijuota aukštojo mokslo reforma, daugiausiai susijusi su universitetų jungimu. Šios temos tuometinis aktualumas ir lėmė norą ją tyrinėti. Kita vertus, laiko distancija, atsiradusi rengiant šią disertaciją, leidžia geriau įvertinti šį reiškinį, o pasirinkimas analizuoti aukštojo mokslo raidą iš jungimo perspektyvos, sudaro sąlygas suprasti universitetų jungimus visos aukštojo mokslo kaitos kontekste.

Kita vertus, vos pradėjusi doktorantūros kelią susidūriau su gana kontraversiška reakcija į šią temą. Kolegos VU ją priėmė su smalsumu, kartais su abejone dėl galimos tokios temos analizės mokslinės vertės. Tuo tarpu kitų

[1592] Ronald Barnett, „Coda: Reaching for Higher Education“, in *Thinking about Higher Education*, eds. Paul Gibbs ir Ronald Barnett (Springer, 2014): 185.

doktorantūros konsorciumo universitetų profesorių reakcija buvo arba atsargi, arba atvirai priešiška. Niekada nepamiršiu vieno profesoriaus frazės atsiskaitymo metu: "*Ką tu, mergaite, gali suprasti apie universitetų jungimus?*". Ši, sąsiuvinio paraštėje užrašyta frazė privertė susimąstyti apie kasdienybėje veikiančius galios santykius ir pradėti analizuoti kaip tai veikia sistemą ir atskirus sistemos dalyvius. Taip pradėjau žvalgytis analitinės schemos kritinėse teorijose.

Ši patirtis ir keletas doktorantūros studijų pradžioje atliktų interviu su jungimuose dalyvavusių universitetų akademikais leido pamatyti, kad ši tema yra itin jautri, nepasitikėjimas ir nesaugumas, net ir jungimui įvykus, neleidžia atvirai pasidalinti patirtimi. Todėl nusprendžiau, kad tyrimą atliksiu tik remdamasi viešai prieinamais šaltiniais, kurie gal ir nesuteikia galimybės giliai ir išsamiai įvertinti veikiančių dalyvių patirčių, bet leidžia pakankamai objektyviai atskleisti procesą per užfiksuotą viešuose šaltiniuose reakciją. Net ir analizuojant viešus duomenis, atsiskleidžia universitetų jungimo proceso kompleksiškumas, sudėtingumas ir susietumas su kitais aukštojo mokslo sistemos pokyčiais.

Mane pačią universitetų jungimas asmeniškai palietė labai nedaug, daugiau kaip stebėtoją, nei aktyvią šio proceso dalyvę. Dirbau ISM Vadybos ir ekonomikos universitete, kai KTU įsigijo kontrolinį šio universiteto akcijų paketą, mačiau neužtikrintumą ir nerimą dėl ateities, o vėliau grįžimą prie įprastos veiklos. Vėliau tiek dirbau, tiek studijavau VU, kuris, būdamas stipriausias, seniausias ir didžiausias universitetas Lietuvoje, nesibaimino dėl vykstančių jungimų procesų. Jei visiems kitiems universitetams šiame kontekste galėjo kilti klausimų dėl išlikimo, VU neturėjo pagrindo net pagalvoti apie tai. Tiesa, po LEU prijungimo prie VDU, dalis LEU akademinės bendruomenės perėjo dirbti į VU, tad iš pakankamai arti mačiau, kaip šie žmonės patiria universitetų jungimą net formaliai ir nebūdami to konkretaus jungimo proceso dalimi, pasitraukę iš jo. Tuo tarpu ŠU jungiant prie VU, buvau šiek tiek atsitraukusi nuo darbo ir mokslinės veiklos, o man grįžus į aktyvią veiklą, viskas buvo nusistovėję. Suprantu, kad esu veikiama VU požiūrio į aukštojo mokslo sistemoje vykstančius procesus, todėl savo patirtį reflektavau viso tyrimo metu.

Tyrimo metodologijos pasirinkimas šiam darbui buvo dar vienas iššūkis, nes siekiau rasti prieigą, kuri leistų susieti platų socialinį ir istorinį kontekstą ir analizuojamus dokumentus. Tam puikiai tiko kritinė diskurso analizė. Tačiau tuo pat metu norėjosi nuosaikaus neoliberalizmo vertinimo, ko kritinė teorija dažnai nesuteikia. Todėl sujungusi kritinę diskurso analizę ir valdysenos teoriją, radau galimybę per diskurso analizės prizmę tirti valdymo racionalumo, kartu ir praktikos, pokyčius nuosaikiai kritiškai.

Valdysenos teorijos pasirinkimas lėmė ir tyrimo laikotarpio pasirinkimą. Valdymo racionalumo pokyčiai yra išsitęsęs laike procesas, tad pasirinkau analizuoti racionalumo pokyčius nuo pat 1990 m. iki šių dienų (2024 m.), norėdama suprasti kaip galios ir žinojimo (tiesos) kaita veikė Lietuvos aukštojo mokslo sistemą, keitė veikimo logiką ir aukštųjų mokyklų savęs supratimą. Tai yra bandymas, remiantis geneologiniu požiūriu, įvertinti žinojimo ir valdymo pokyčius Lietuvos aukštojo mokslo sistemoje, pereinant nuo sovietinės prie neoliberalaus racionalumo. Dėl ilgo tyrimo laikotarpio ir šaltinių gausos daugiau susitelkta ne į lingvistinę, bet į argumentavimo analizę, kas leido atskleisti Lietuvos aukštojo mokslo neoliberalizavimo procesą. Kiekvienas įvykis iš pradžių buvo išanalizuotas atskirai, tik paskui juos aptariant kaip bendrą pokytį. Detalesnė lingvistinė šaltinių analizė galėtų parodyti labiau niuansuotus pokyčius, tačiau šioje disertacijoje susitelkiau į bendrus racionalumo pokyčius.

Dėl apimties reikalavimų, šioje disertacijoje daug niuansų ir situacijų liko nepaminėtos ir išsamiai neaptartos, nors ir analizuotos. Galima aukštųjų mokyklų jungimo temoje atskirai analizuoti kiekvieną jungimą, atskirus Lietuvos aukštojo mokslo raidos laikotarpius, tyrimo medžiagą papildyti interviu su proceso dalyviais. Racionalu būtų ateities tyrimuose paanalizuoti ir kitų Rytų ir Vidurio Europos regiono šalių universitetų jungimo patirtis ir suprasti, kiek jos skyrėsi nuo Lietuvos ir Vakarų valstybių patirčių. Disertacijoje pasitelktą teorinį ir metodologinį modelį galima naudoti ir toliau gilinantis į neoliberalizavimo aukštajame moksle temą. Aukštajam mokslui patiriant tiek iššūkių, manau, kad būtent neoliberalizavimo ir neoliberalios valdysenos tyrimai galėtų padėti giliau suprasti iššūkių kilmę, o gal netgi atrasti tam tikrus sprendimus.

IŠVADOS

1. XX a. pab. neoliberalizmas tapo dominuojančia ekonomine ir socialine ortodoksija, primesdamas individualizmo ir konkurencijos logiką visoms gyvenimo sritims, tapdamas bene vieninteliu ir savaime suprantamu veikimo būdu. Neoliberalizme švietimas suvokiamas iš ekonominės perspektyvos, o aukštajame moksle tokį supratimą įtvirtino žinių ekonomikos diskursas, kuriame žinių kūrimas ir naudojimas suprantamas kaip pagrindinė ekonominio augimo ir konkurencingumo sąlyga. Tad aukštasis mokslas veikia pagal neoliberaliosios valdysenos principus.

Šiuolaikinės aukštojo mokslo reformos nukreiptos į tarptautinių standartų diegimą, siekiant didesnio tarptautinio konkurencingumo. Tarptautinis aukštojo mokslo politikos lygmuo apibrėžia nacionalinių valstybių ir atskirų aukštųjų mokyklų veikimo lauką, kuriame vyrauja konkurencija ne tik dėl išteklių, bet ir dėl akademinio prestižo. Statistiniai, lyginamieji metodai ir per juos nustatomi standartai formuoja nacionalines aukštojo mokslo sistemas, institucijų ir individų elgesį. Nacionaliniame lygmenyje, pasiduodant tarptautinių tendencijų spaudimui ir siekiant efektyvumo, pradėtos diegti vadybinės praktikos. Esmingai pasikeitė autonomijos samprata — dabar ji siejama su kontroliuojama veikimo laisve, užtikrinančia laisvo veikimo naudingumą. Instituciniame lygmenyje akademinės bendruomenės dalyvavimas valdyme apribojamas, jų darbas kontroliuojamas vadybinėmis priemonėmis, o performatyvumas, kai susitapatinama su savo veiklos rezultatais, tampa pagrindiniu darbo principu.

2. Kaip ir visi organizacijų susijungimai, aukštajame moksle tai yra strateginio valdymo praktika, pasitelkiama siekiant suvaldyti grėsmes ir didinti atsparumą išoriniam ar vidiniam spaudimui. Tačiau aukštųjų mokyklų jungimuose, dėl šių institucijų visuomeninės reikšmės, labai svarbus yra ir politinis aspektas. Jungimai įprastai vykdomi siekiant tam tikrų aukštojo mokslo politikos tikslų. Dažniausiai šie tikslai yra susiję su aukštojo mokslo sistemos valdymo efektyvumu bei didesniu tarptautiniu konkurencingumu, t. y. siekiama sukurti didesnes institucijas, kurios gebėtų konkuruoti dėl išteklių bei efektyviau spręstų kylančius iššūkius. Be to, dažniausiai aukštųjų mokyklų tinklo optimizavimo iniciatyvos yra neatsiejamos nuo aukštojo mokslo sistemos valdymo ir finansavimo pokyčių. Aukštajame moksle vykdomi institucijų jungimai prisideda prie neoliberalios valdysenos plėtros tiek sisteminiu, tiek instituciniu lygiu.

3. Neoliberalūs diskursai Lietuvos aukštojo mokslo politikos erdvėje buvo įvesti ir įtvirtinti tarptautinėms organizacijoms padedant modernizuoti šalies mokslo ir studijų sistemą. Konkurencingumo, efektyvumo, atskaitomybės diskursai ir jais paremtos valdymo praktikos Lietuvos aukštojo mokslo

sistemoje įsitvirtino netolygiai ir per tam tikrą laiką. Iš karto prie neoliberaliosios valdysenos Lietuva negalėjo pereiti dėl per silpnos tuometinės valstybinės valdymo sistemos. Tik jai palaipsniui vystantis ir stiprėjant 2000 m. priimtas Aukštojo mokslo įstatymas, įtvirtinęs neoliberalaus racionalumo idėją. Vėliau, 2009 m. priėmus Mokslo ir studijų įstatymą šis racionalumas tapo dominuojančiu, pagal jį formuota aukštojo mokslo valdymo sistema. Nuo tada galime kalbėti ne tik apie neoliberalaus aukštojo mokslo valdymo modelio normalizavimą, bet ir apie pastangas strategiškai formuoti aukštųjų mokyklų tinklo politiką, paremtą siekiu telkti išteklius užtikrinant geresnę mokslo ir studijų kokybę ir didesnį tarptautinį aukštojo mokslo konkurencingumą. Tad šių dienų Vakarų šalių ir Lietuvos aukštojo mokslo raidos tendencijos iš esmės sutampa.

4. Su universitetų jungimo politika siejami diskursai ir jų plėtra nuo pat nepriklausomybės pradžios sutapo su Lietuvos aukštojo mokslo neoliberalizavimu ir bendrai šioje srityje besiplėtojančiu neoliberaliuoju racionalumu:

- *kokybės diskursas* nėra išskirtinai siejamas su neoliberalizmu, tačiau įsitvirtinus neoliberaliam racionalumui šis diskursas tampa jungiančiu visus kitus diskursus ir leidžiančiu perkelti šį racionalumą į visus aukštojo mokslo politikos ir valdymo klausimus. Siejant su universitetų jungimo politika šis diskursas keitėsi. Nepriklausomybės pradžioje kokybės diskursas buvo suprantamas kaip tikslas, nukreiptas į ateities perspektyvą. Plėtojantis neoliberaliai valdysenai, šis diskursas subordinuojamas konkurencijos diskursui, o kokybė pradedama suprasti kaip tam tikros savybės, veiklos rezultatai ar atitiktis kriterijams.
- *autonomijos diskursas* tiesiogiai nesiejamas su universitetų jungimo politika, tačiau geriausiai atspindi valdymo racionalumo pokytį, kuris tiesiogiai veikė ir aukštųjų mokyklų tinklo klausimą. Pirmąjį nepriklausomybės dešimtmetį autonomiją suprantant kaip laisvę nuo valstybės valdžios, atitinkamai žiūrėta ne tik į aukštojo mokslo valdymą, bet ir į tinklo pokyčius – universitetai steigiami akademinei bendruomenei išreiškus tokį poreikį. Autonomiją pradėjus suprasti pagal neoliberalią logiką ir susiejus su atsakinga veikimo laisve nustatytose ribose, aukštųjų mokyklų jungimo politika pradėta laikyti strateginiu klausimu. Ir nors pabrėžiama akademinės bendruomenės dalyvavimo jungimo procesuose svarba, galutinis sprendimas dažniausiai būna politinės valdžios rankose.
- *konkurencingumas* yra pagrindinis visus kitus diskursus persmelkiantis ir neoliberalųjį racionalumą įtvirtinantis diskursas. Šis diskursas aukštojo mokslo politikos erdvėje plėtėsi gilėjant neoliberalizavimui. Konkurencingumas nėra tik diskursas, tai neoliberalaus veikimo principas,

apimantis tarptautinę ir nacionalinę erdves ir apibrėžiantis aukštojo mokslo sistemos veikėjų galimybes veikti. Aukštųjų mokyklų jungimo politikoje jis yra siektinas tikslas, o konkurencinis veikimas – priemonė, skatinanti universitetus priimti jungimus kaip neišvengiamą realybę.

- *efektyvumo diskursas* Lietuvos aukštojo mokslo politikoje įsitvirtino neoliberalizavimo procesui jau pažengus. Jis skatina diegti neoliberalias valdymo praktikas aukštųjų mokyklų valdyme, diegti konkurencinius finansavimo mechanizmus. Taip pat šis diskursas susijęs su universitetų jungimo politika – pasitelkiamas pabrėžiant išskaidyto potencialo telkimo svarbą bei skatinant priimti vadybines praktikas ir ekonominį racionalumą kaip pagrindinį veikimo modelį.
- *regioniškumo diskursas* tiesiogiai su neoliberalizmu nesiejamas, tačiau jo turinys Lietuvoje ilgainiui buvo paveiktas neoliberaliojo racionalumo. Siejant su universitetų jungimo politika šis diskursas ir jo svarba kinta priklausomai nuo politinės vizijos. Per šį diskursą regioniniai universitetai išskiriami iš kitų, tarytum juos atribojant nuo neoliberalaus valdymo racionalumo. Taip ne tik pabrėžiamas jų išskirtinumas, bet ir jų neatitikimas konkurencinei veikimo logikai, pavyzdžiui, vietoje tarptautinio konkurencingumo ar kokybės pabrėžiant regiono vystymąsi.

5. Nepriklausomybės pradžioje universitetų tinklas formavosi akademinės bendruomenės iniciatyva, politikams tik formaliai dalyvaujant sprendimo patvirtinime. Akademinės bendruomenės tikslai politiniame lygmenyje nekvestionuoti ir nevertinti. Po 2009 m., perėjus prie neoliberalios valdysenos modelio, šis veikimas keičiasi. Iš pradžių aukštųjų mokyklų tinklo klausimas paliekamas „laisvos rinkos“ veikimui, ir tik vėliau įtraukiamas į politinę darbotvarkę. Tačiau, neoliberalusis veikimo racionalumas nėra vienintelis. Ilgalaikis finansinis stygius bei neribota autonomija sudarė sąlygas susiformuoti išlikimo racionalumui, grįstam nepasitikėjimu kitais veikėjais ir kūrybišku turimos galios naudojimu. Net ir įtvirtinus konkurencija paremtą aukštųjų mokyklų valdymo modelį, universitetų nelygiavertė padėtis tik dar labiau išryškėjo, kas pasitikėjimo nedidino. Valstybė nesugebėjo rasti tinkamų valdymo mechanizmų, kurie pakeistų šį veikimo modelį ir skatintų aukštųjų mokyklų tarpusavio pasitikėjimą bei pasitikėjimą valdžia. Tai, kartu su istoriškai susiklosčiusiu autonomijos supratimu, lėmė, kad, universitetų jungimo politika niekada neturėjo galimybės būti sėkmingai ir pilnai įgyvendinta.

Teorinės dalies literatūra:

1. Aagaard, Kaare, Hanne Foss Hansen ir Jørgen Gulddahl Rasmussen. „Mergers Between Governmental Research Institutes and Universities in the Danish HE Sector“. *European Journal of Higher Education* 6, nr. 1 (2015): 41–55. https://doi.org/10.1080/21568235.2015.1099459.
2. Amaral, Alberto, Glen A. Jones ir Berit Karset, eds. *Governing Higher Education: National Perspectives on Institutional Governance*. Springer, 2002. https://doi.org/10.1007/978-94-015-9946-7.
3. Alberto Amaral, Ivar Bleiklie ir Christine Musselin, eds. *From Governance to Identity: A festschrift for Mary Henkel*. Springer, 2008. https://doi.org/10.1007/978-1-4020-8994-7.
4. Aarrevaara, Timo, Martin Finkelstein, Glen A. Jones ir Jisun Jung, eds. *Universities in the Knowledge Society: The Nexus of National Systems of Innovation and Higher Education*. Springer, 2021. https://doi.org/10.1007/978-3-030-76579-8.
5. Apple, Michael W., Stephen J. Ball ir Luis Armando Gandin, eds. *The Routledge International Handbook of the Sociology of Education*. Routledge, 2010. https://doi.org/10.4324/9780203863701.
6. Aula, Hanna-Mari ir Janne Tienari. „Becoming ‘World-Class’? Reputation-Building in a University Merger“. *Critical Perspectives on International Business* 7, nr. 1 (2011): 7–29. https://doi.org/10.1108/17422041111103 813.
7. Azziz, Ricardo, Guilbert C. Hentschke, Lloyd A. Jacobs ir Bonita C. Jacobs. *Strategic Mergers in Higher Education.* Johns Hopkins University Press, 2019. https://doi.org/10.1353/book.68182.
8. Ball, Stephen J. „What is Policy? Texts, Trajectories and Toolboxes“. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education* 13, nr. 2 (1993): 10–17. http://dx.doi.org/10.1080/0159630930130203.
9. Ball, Stephen J. *Education Policy and Social Class: The Selected Works of Stephen Ball*. Routledge, 2006.
10. Ball, Stephen J., ed. *Foucault and Education: Disciplines and Knowledge*. Routledge, 2010. https://doi.org/10.4324/9780203092781.
11. Ball, Stephen J. ir Carolina Junemann. *Networks, New Governance and Education*. Bristol University Press, 2012. https://doi.org/10.46692/9781847429810.
12. Ball, Stephen J. *Foucault, Power, and Education*. Routledge, 2013. https://doi.org/10.4324/9780203078662.

13. Ball, Stephen J. „What Is Policy? 21 Years Later: Reflections on the Possibilities of Policy Research“. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education* 36, nr. 3 (2015): 306–313. https://doi.org/10.1080/01596306.2015.1015279.
14. Ball, Stephen J. „Neoliberal Education? Confronting the slouching beast“. *Policy Futures in Education* 14, nr. 8 (2016): 1046–59. https://doi.org/10.1177/1478210316664259.
15. Bamberger, Annette, Paul Morris ir Miri Yemini. „Neoliberalism, Internationalisation and Higher Education: Connections, Contradictions and Alternatives“. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education* 40, nr. 2 (2019): 203–16. https://doi.org/10.1080/01596306.2019. 1569879.
16. Barry, Andrew, Thomas Osborne ir Nikolas Rose, eds. *Foucault and Political Reason: Liberalism, Neo-Liberalism, and Rationalities of Government*. The Chicago University Press, 1996.
17. Barnett, Clive. „The Consolations of 'Neoliberalism'“. *Geoforum* 36, nr. 1 (2005): 7–12. https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2004.08.006.
18. Barnett, Ronald. *Realizing the University in an Age of Supercomplexity*. Open University Press, 2000.
19. Barnett, Ronald. *Being a University*. Routledge, 2011.
20. Barnett, Ronald, ed. *The Future University: Ideas and Possibilities*. Routledge, 2012.
21. Barnett, Ronald. „Coda: Reaching for Higher Education“. In *Thinking about Higher Education*, eds. Paul Gibbs ir Ronald Barnett, 185–191. Springer, 2014. https://doi.org/10.1007/978-3-319-03254-2_13.
22. Baršauskas, Petras, Eugenijus Butkus, Dainius Dikšaitis, Raimondas Kuodis, Žilvinas Martinaitis, Nerija Putinaitė ir Paulius Subačius. *Reforma Lietuvoje: Įžvalgos apie mokslo ir studijų pertvarką.* Alma Littera, 2014.
23. Bartaševičius, Robertas. *Neoliberalizuotos bendrojo ugdymo politikos transformacijos: kritinė diskurso analizė*. Daktaro disertacija. Vilniaus universitetas, 2015.
24. Bauer, Florian ir Kurt Matzler. „Antecedents of M&A Success: The Role of Strategic Complementarity, Cultural Fit, and Degree and Speed of Integration“. *Strategic Management Journal* 35 (2013): 269–91. https://doi.org/10.1002/smj.2091.
25. Bassett, Roberta Malee ir Alma Maldonado-Maldonado, eds. *International Organizations and Higher Education Policy: Thinking Globally, Acting Locally?* Routledge, 2009.
26. Beerkens, Eric. „The Emergence and Institutionalisation of the European Higher Education and Research Area“. *European Journal of*

Education 43, nr. 4 (2008): 407–25. https://doi.org/10.1111/j.1465-3435.2008.00371.x.

27. Bevir, Mark ir R.A.W. Rhodes, eds. *Routledge Handbook of Interpretive Political Science*. Routledge, 2015. https://doi.org/10.4324/97813157 25314.
28. Byrne, Christopher. „Neoliberalism as an Object of Political Analysis: An Ideology, a Mode of Regulation or a Governmentality?“ *Policy & Politics* 45, nr. 3 (2017): 343–360. https://doi.org/10.1332/030557316X1480075 0043260.
29. Blake, Nigel, Paul Smeyers, Richard Smith ir Paul Standish, eds. *The Blackwell Guide to the Philosophy of Education*. Blackwell, 2003.
30. Bleiklie, Ivar, Jürgen Enders ir Benedetto Lepori, eds. *Managing Universities: Policy and Organizational Change from a Western European Comparative Perspective*. Palgrave Macmillan, 2017. https://doi.org/10.1007/978-3-319-53865-5.
31. Block, David, John Gray ir Marnie Holborow. *Neoliberalism and Applied Linguistics*. Routledge, 2012. https://doi.org/10.4324/9780203128121.
32. de Boer, Harry F., Jon File, Jeroen Huisman, Marco Seeber, Martina Vukasovic ir Don F. Westerheijden, eds. *Policy Analysis of Structural Reforms in Higher Education: Processes and Outcomes.* Palgrave Macmillan, 2017. https://doi.org/10.1007/978-3-319-42237-4.
33. de Boer, Harry F. ir Jeroen Huisman. „Governance Trends in European Higher Education“. In *Convergence and Diversity in the Governance of Higher Education: Comparative Perspectives*, eds. Giliberto Capano ir Darryl S. L. Jarvis, 333–54. Cambridge University Press, 2020. https://doi.org/10.1017/9781108669429.013.
34. de Boer, Harry, Jeroen Huisman ir Claudia Meister-Scheytt. „Supervision in ‘Modern’ University Governance: Boards under Scrutiny“. *Studies in Higher Education* 35, nr. 3 (2010): 317–33. https://doi.org/10.1080/03075070903062849.
35. de Boer, Harry, Jon File, Jeroen Huisman, Marco Seeber, Martina Vukasovic ir Don F. Westerheijden, eds. *Policy Analysis of Structural Reforms in Higher Education*. Palgrave Macmillan, 2017. https://doi.org/10.1007/978-3-319-42237-4.
36. Bor, Hana ir Avraham Ketko. „A University Reinvents Itself: A Case Study for Understanding Strategic Mergers and Integration between Academic Institutions“. *Review of International Comparative Management* 20, nr. 3 (2019): 241–58. https://www.rmci.ase.ro/no20vol3/03.pdf.

37. Bourdieu, Pierre. „The Forms of Capital“. In *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, ed. John G. Richardson, 241–258. Greenwood, 1986.
38. Bourdieu, Pierre. *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge University Press, 2013.
39. Broucker, Bruno, Kurt De Wit, Jef C. Verhoeven ir Liudvika Leišytė, eds. *Higher Education System Reform: An International Comparison after Twenty Years of Bologna*. Brill Sense, 2019.
40. Bröcking, Ulrich, Susanne Krasmann ir Thomas Lemke, eds. *Governmentality: Current Issues and Future Challenges*. Routledge, 2010. https://doi.org/10.4324/9780203846476.
41. Bružienė, Rūta. „University Mergers in Lithuania: A Media Discourse Analysis“. *Acta Paedagogica Vilnensia* 42 (2019): 149–62. https://doi.org/10.15388/ActPaed.42.9.
42. Bulajeva, Tatjana ir Lilija Duoblienė, eds. *Lietuvos švietimo politikos transformacijos*. Vilniaus universiteto leidykla, 2010.
43. Burchell, Graham, Colin Gordon ir Peter Miller, eds. *The Foucault Effect: Studies in Governmentality. With Two Lectures by and an Interview with Michel Foucault*. The University of Chicago Press, 1991.
44. Burchell, Graham. „Liberal Government and Techniques of the Self“ *Economy and Society* 22, nr. 3 (1993): 267–82, http://dx.doi.org/10.1080/03085149300000018.
45. Cai, Yuzhou. „A Case Study of Academic Staff Integration in a Post-Merger Chinese University“. *Tertiary Education and Management* 12, nr. 3 (2006): 215–26. https://doi.org/10.1080/13583883.2006.9967169.
46. Cai, Yuzhuo ir Xi Yang. „Mergers in Chinese Higher Education: Lessons for Studies in a Global Context.“ *European Journal of Higher Education* 6, nr. 1 (2016): 71–85. https://doi.org/10.1080/21568235.2015.1099458.
47. Cai, Yuzhuo, Rómulo Pinheiro, Lars Geschwind ir Timo Aarrevaara. „Towards a Novel Conceptual Framework for Understanding Mergers in Higher Education“. *European Journal of Higher Education* 6, nr. 1 (2016): 7-24. https://doi.org/10.1080/21568235.2015.1099457.
48. Capano, Giliberto ir Darryl S. L. Jarvis, eds. *Convergence and Diversity in the Governance of Higher Education: Comparative Perspectives*. Cambridge University Press, 2020.
49. Carlquist, Erik ir Joshua Phelps. „Neoliberalism“. In *Encyclopedia of Critical Psychology*, ed. Thomas Teo. Springer, 2014. https://doi.org/10.1007/978-1-4614-5583-7_390.

50. Chan, Wendy W. Y. „International Cooperation in Higher Education: Theory and Practice“. *Journal of Studies in International Education* 8, nr. 1 (2004): 32–55. https://doi.org/10.1177/1028315303254429.
51. Clark, Burton R. „The Academic Life: Small Worlds, Different Worlds“. *Educational Researcher* 18, nr. 5 (1989): 4–8.
52. Cloete, Nico, Peter Maassen, Richard Fehnel, Teboho Moja, Trish Gibbon ir Helene Perold, eds. *Transformation in Higher Education: Higher Education System Change in a Transitional Society*. Springer, 2006. https://doi.org/10.1007/1-4020-4006-7.
53. Commission of the European Communities. *Communication from the Commission. Investing efficiently in education and training: an imperative for Europe*, COM (2002) 779 final. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52002DC0779.
54. Cotoi, Călin. „Neoliberalism: a Foucauldian Perspective“. *International Review of Social Research* 1, nr. 2 (2011): 109–24. https://doi.org/10.1515/irsr-2011-0014.
55. Cremonini, Leon, Saeed Paivandi, K. M. Joshi, eds. *Mergers in Higher Education: Practices and Policies*. Studera Press, 2019.
56. Cremonini, Leon, John Taylor ir K.M. Joshi, eds. *Reconfiguring National, Institutional and Human Strategies for the 21st Century*. Springer, 2022. https://doi.org/10.1007/978-3-031-05106-7.
57. Curaj, Adrian, Luke Georghiou, Jennifer Cassingena Harper ir Eva Egron-Polak, eds. *Mergers and Alliances in Higher Education: International Practice and Emerging Opportunities*. Springer, 2015. https://doi.org/10.1007/978-3-319-13135-1.
58. Curaj, Andrian, Peter Scott, Lazăr Vlasceanu ir Lesley Wilson, eds. *European Higher Education at the Crossroads: Between the Bologna Process and National Reforms*. Springer, 2012. https://doi.org/10.1007/978-94-007-3937-6.
59. Czarniawska, Barbara. „Mergers and acquisitions: the latest university fashion?“. *Qualitative Research in Accounting & Management* 17, nr. 1 (2020): 18–32. https://doi.org/10.1108/QRAM-01-2019-0003.
60. Daujotis, Vytautas, Arvydas Janulaitis, Vytautas Radžvilas ir Rimantas Petras Sližys. *Nepriklausomos Lietuvos aukštojo mokslo vargdenė.* Petro ofsetas, 2012.
61. Dean, Mitchell. *Governmentality: Power and Rule in Modern Society*, 2nd ed. SAGE, 2009.
62. Dean, Mitchell. „Rethinking Neoliberalism“. *Journal of Sociology* 50, nr. 2 (2014): 150–163. https://doi.org/10.1177/1440783312442256.

63. Dee, Jay R., Liudvika Leišytė ir Barend J. R. van der Meulen. „Conceptualizing Higher Education Transformation: Introduction to the Research Handbook on the Transformation of Higher Education“. In *Research Handbook on the Transformation of Higher Education*, eds. Liudvika Leišytė, Jay R. Dee ir Barend J. R. van der Meulen, 2–22. Edward Elgar Publishing, 2023. https://doi.org/10.4337/9781800378216.00006.
64. van Dijk, Teun A. „Media contents: The Interdisciplinary Study of News as Discourse“. In *A Handbook of Qualitative Methodologies for Mass Communication Research*, eds. Nicholas W. Jankowski ir Klaus Bruhn Jensen, 108–120. Routledge, 1991.
65. Dobbins, Michael ir Christoph Knill. „Higher Education Policies in Central and Eastern Europe: Convergence toward a Common Model?“. *Governance* 22, nr. 3 (2009): 397–430. https://doi.org/10.1111/j.1468-0491.2009.01445.x.
66. Dobbins, Michael ir Liudvika Leišytė. „Analysing the Transformation of Higher Education Governance in Bulgaria and Lithuania“. *Public Management Review* 16, nr. 7 (2014): 987–1010. https://doi.org/10.1080/14719037.2013.770060.
67. Dovladbekova, Inna, Tatyana Muravska ir Tiiu Paas. „Transformation of Higher Education as the Precondition for Competetive Development in Estonia and Latvia“. *The European Legacy* 11, nr. 2 (2006): 171–184.
68. Eastman, Julia ir Daniel Lang. *Mergers in Higher Education: Lessons from Theory and Experience*. University of Toronto Press, 2001.
69. Eggins, Heather, ed. *Globalization and Reform in Higher Education*. Open University Press, 2003.
70. Erkkilä, Tero. „Global University Rankings, Transnational Policy Discourse and Higher Education in Europe“. *European Journal of Education* 49, nr. 1 (2014): 91–101. https://doi.org/10.1111/ejed.12063.
71. Erkkilä, Tero ir Ossi Piironen. *Rankings and Global Knowledge Governance: Higher Education, Innovation and Competitiveness*. Palgrave MacMillan, 2018. http://dx.doi.org/10.1007/978-3-319-68941-8.
72. Erkkilä, Tero ir Ossi Piironen. „Trapped in University Rankings: Bridging Global Competitiveness and Local Innovation“. *International Studies in Sociology of Education* 29, nr. 1–2 (2020): 38–60. https://doi.org/10.1080/09620214.2019.1634483.
73. Enders, Jürgen, Harry de Boer, Jon File, Ben Jongbloed ir Don Westerheijden, eds. *Reform of Higher Education in Europe*. Sense Publishers, 2011.
74. Engwall, Lars, ed. *Missions of Universities*. Springer, 2020. https://doi.org/10.1007/978-3-030-41834-2.

75. Entman, Robert M. „Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm“. *Journal of Communication* 43, nr. 4 (1993): 51–58. https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1993.tb01304.x.
76. Etzkowitz, Henry, Andrew Webster, Christiane Gebhardt ir Branca Regina Cantisano Terra. „The Future of the University and the University of the Future: Evolution of Ivory Tower to Entrepreneurial Paradigm“. *Research Policy* 29, nr. 2 (2000): 313–30. https://doi.org/10.1016/S0048-7333(99)00069-4.
77. Fairclough, Norman. *Media Discourse*. Edward Arnold, 1995.
78. Fairclough, Norman. *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. Routledge, 2003.
79. Farrelly, Michael. „Rethinking intertextuality in CDA“. *Critical Discourse Studies* 17, nr. 4 (2019): 359–76. https://doi.org/10.1080/17405904.2019.1609538.
80. Fieldman, Emilie R. ir Exequiel Hernandez. „Synergy in mergers and acquisitions: Typology, lifecycles, and value“. *Academy of Management Review* 47, nr. 4 (2021): 549–78. https://doi.org/10.5465/amr.2018.0345.
81. Fischer, Frank. *Reframing Public Policy: Discursive Politics and Deliberative Practices*. Oxford University Press, 2003.
82. Fischer, Frank ir John Forester, eds. *The Argumentative Turn in Policy Analysis and Planning*. Duke University Press, 1993.
83. Fischer, Frank ir Douglas Torgerson, Anna Durnová ir Michael Orsini, eds. *Handbook of Critical Policy Studies*. Edward Elgar Publishing, 2015.
84. Flew, Terry. „Six Theories of Neoliberalism“. *Thesis Eleven* 122, nr. 1 (2014): 49–71. https://doi.org/10.1177/0725513614535965.
85. Foley, Duncan K. „Varieties of Keynesianism“. *International Journal of Political Economy* 43, nr. 1 (2014): 4–19. https://doi.org/10.2753/IJP0891-1916430101.
86. Forest, James J. F. ir Philip G. Altbach, eds. *International Handbook of Higher Education*. Springer, 2007.
87. Foucault, Michel. *Disciplinuoti ir bausti: kalėjimo gimimas*. Vertėjas Marius Daškus. Baltos lankos, 1998.
88. Foucault, Michel. *Birth of Biopolitics: Lectures at the College de France 1978–*79. Palgrave Macmillan, 2008. https://doi.org/10.1057/9780230594180.
89. Frølich, Nicoline ir Bjørn Stensaker. „Mergers and Missions: Investigating consequences for system diversity“. *Higher Education* 82 (2021): 411–434. https://doi.org/10.1007/s10734-021-00730-7.
90. Frølich, Nicoline, Jarle Trondal, Joakim Caspersen ir Ingvild Reymert. „Managing mergers – governancing institutional integration“. *Tertiary*

Education and Management 22, nr. 4 (2016): 231–248. http://dx.doi.org/10.1080/13583883.2016.1196235.
91. Ganti, Tejaswini. „Neoliberalism“. *Annual Review of Anthropology* 43 (2014): 89–104. https://doi.org/10.1146/annurev-anthro-092412-155528.
92. Gelauff, George, Isabel Grilo ir Arjan Lejour, eds. *Subsidiarity and Economic Reform in Europe*. Springer, 2008. https://doi.org/10.1007/978-3-540-77264-4.
93. Girkontaitė, Agnė. „Lietuvos aukštojo mokslo akademinis diskursas – neoliberalizmo link“. *Acta Paedagogica Vilnensia* 54 (2025): 139–56. https://doi.org/10.15388/ActPaed.2025.54.9.
94. Giroux, Henry A. „Selling Out Higher Education“. *Policy Futures in Education* 1, nr. 1 (2003): 179–200. https://doi.org/10.2304/pfie.2003.1.1.6.
95. Giroux, Henry A. „Neoliberalism and the Demise of Democracy: Resurrecting Hope in Dark Times“. *Dicident Voice*, August 7, 2004. https://dissidentvoice.org/Aug04/Giroux0807.htm.
96. Giroux, Henry A. ir Susan Searls Giroux. *Take Back Higher Education: Race, Youth, and the Crisis of Democracy in the Post-Civil Rights Era*. Palgrave Macmillan, 2004.
97. Giroux, Henry A. „Democracy's Nemesis: The Rise of the Corporate University“. *Cultural Studies ↔ Critical Methodologies* 9, nr. 5 (2009): 669–93. https://doi.org/10.1177/1532708609341169.
98. Giovanis, Nikolaos ir Aiketerini Chasiotou. „Mergers in Higher Education Institutions, New Public Management and Corporate Governance: Some Evidence from Greece“. *Corporate governance: An interdisciplinary outlook*, 2022 (November): 117–21. https://doi.org/10.22495/cgaiop23.
99. Goedegebuure, Leo. *Mergers in Higher Education: A Comparative Perspective*. Lemme Publishers, 1992.
100. Goedegebuure, Leo. „Mergers and More: The changing tertairy education landscape in the 21st century“. *HEIK working paper series* 2012/01. University of Oslo, 2012. http://www.uv.uio.no/english/research/ groups/heik/heik-working-paper-series/.
101. Hajer, Maarten ir Hendrik Wagenaar eds., *Deliberative Policy Analysis: Understanding Governance in the Network Society*. Cambridge University Press, 2003.
102. Han, Libin, Hongwei Xu ir Yuejun Zhong. „Education Resource Reallocation and Innovation: Evidence from University Mergers in

China“. *China Economic Quarterly International* 2, nr. 4 (2022): 265–277. https://doi.org/10.1016/j.ceqi.2022.11.003.
103. Hansen, Hanne Foss, Lars Geschwind, Jussi Kivistö, Elias Pekkola, Rómulo Pinheiro ir Kirsi Pulkkinen. ”Balancing Accountability and Trust: University Reforms in the Nordic Countries”. *Higher Education* 78, nr. 3 (2019): 557–73. https://doi.org/10.1007/s10734-019-0358-2.
104. Harman, Grant ir Kay Harman. „Institutional Mergers in Higher Education: Lessons from International Experience“. *Tertiary Education and Management* 9 (2003): 29–44. https://doi.org/10.1023/A:1022261409801.
105. Harman, Grant ir Kay Harman. „Strategic Mergers of Strong Institutions to Enhance Competitive Advantage“. *Higher Education Policy* 21, nr. 1 (2008): 99–121. https://doi.org/10.1057/palgrave.hep.8300172.
106. Harman, Kay. „Merging Divergent Campus Cultures into Coherent Educational Communities: Challenges for Higher Education Leaders.“ *Higher Education* 44, nr. 1 (2002): 91–114. https://www.jstor.org/stable/3447554.
107. Harman, Grant ir V. Lynn Meek. „Introduction to special issue: ‘Merger revisited: international perspectives on mergers in higher education’“. *Higher Education* 44, nr. 1 (2002): 1–4.
108. Harvey, David. *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford University Press, 2005. https://doi.org/10.1093/oso/9780199283262.001.0001.
109. Hatos, Adrian. „Are University Mergers a Solution for the Problems of Romanian Higher Education Nowadays?“. *Journal of Research in Higher Education* 1, nr. 1 (2017): 11–21. https://doi.org/10.24193/JRHE.2017.1.
110. Hazelkorn, Ellen ir Georgiana Mihut, eds. *Research Handbook on University Rankings: Theory, Methodology, Influence and Impact*. Edward Elgar Publishing, 2021.
111. Heller-Schuh, Barbara, Benedetto Lepori ir Martina Neuländtner. „Mergers and Acquisitions in the Public Research Sector. Toward a Comprehensive Typology“. *Research Evaluation* 29, nr. 4 (2020): 366–76. https://doi.org/10.1093/reseval/rvaa015.
112. Henkel, Mary. *Academic Identities and Policy Change in Higher Education*. Jessica Kingsley, 2000.
113. Holborow, Marnie. *Language and Neoliberalism*. Routledge, 2015. https://doi.org/10.4324/9781315718163.
114. Huisman, Jeroen, Harry de Boer, David D. Dill ir Manuel Souto-Otero, eds. *The Palgrave International Handbook of Higher Education Policy and Governance*. Palgrave Macmillan 2015. https://doi.org/10.1007/978-1-137-45617-5.

115. Huisman, Jeroen, Anna Smolenstseva ir Isak Froumin, eds. *25 Years of Transformations of Higher Education Systems in Post-Soviet Countries.* Palgrave Macmillan, 2018. https://doi.org/10.1007/978-3-319-52980-6.
116. Huisman, Jeroen, Karlijn Soppe, Thea Eide ir Nicoline Frølich. „Can You Feel the Change of Seasons? Perspectives of Academic Staff on Organizational Change“. *Studies in Higher Education* 48, nr. 12 (2023): 1809–24.https://doi.org/10.1080/03075079.2023.2215812.
117. Inaba, Yushi. „Higher Education in a Depopulating Society: Survival Strategies of Japanese Universities“. *Research in Comparative and International Education* 15, nr. 1 (2020): 1–22. https://doi.org/10.1177/1745499920910581.
118. Yanow, Dvora. *Conducting Interpretive Policy Analysis*. Sage, 2000.
119. Yanow, Dvora. „Interpretation in Policy Analysis: On Methods and Practice“. *Critical Policy Analysis* 1, nr. 1 (2007): 110–122. https://doi.org/10.1080/19460171.2007.9518511.
120. Jakaitienė, Audronė, Rimantas Želvys, Saulė Raižienė, Rita Dukynaitė, Dovilė Stumbrienė, Jogaila Vaitekaitis, Laura Ringienė, Julius Žilinskas ir Antanas Žilinskas. *(Ne)išmatuojamas švietimo efektyvumas ir našumas*. Vilniaus universiteto leidykla, 2022.
121. Jankowski, Natasha ir Staci Provezis. „Neoliberal Ideologies, Governmentality and the Academy: An Examination of Accountability through Assessment and Transparency“. *Educational Philosophy and Theory* 46, nr. 5 (2014): 475–87. http://dx.doi.org/10.1080/00131857.2012.721736.
122. Jeffrey, David Lyle ir Dominic Manganiello, eds. *Rethinking the Future of the University*. University of Ottawa Press, 1998. https://books.openedition.org/uop/1758.
123. Jessop, Bob. *State Theory: Putting the Capitalist State in its Place*. Pennsylvania University Press, 1990.
124. Jessop, Bob. „Liberalism, Neoliberalism, and Urban Governance: A State-Theoretical Perspective“. *Antipode* 34, nr. 3 (2002): 452–72. https://doi.org/10.1111/1467-8330.00250.
125. Jessop, Bob. *State Power: A Strategic-Relational Approach*. Polity, 2007.
126. Jessop, Bob. *The State: Past, Present, Future*. Polity, 2016.
127. Jessop, Bob. „On Academic Capitalism“. *Critical Policy Studies* 12, nr. 1 (2018): 104–109. https://doi.org/10.1080/19460171.2017.1403342.
128. Jongbloed, Ben. „Marketisation in Higher Education, Clark's Triangle and the Essential Ingredients of Market“. *Higher Education Quarterly* 57, nr. 2 (2003): 110–35. https://doi.org/10.1111/1468-2273.00238.

129. Joseph, Jonathan. „Resilience as Embedded Neoliberalism: a Governmentality Approach“. *International Policies, Practices and Discourses* 1, nr. 1 (2013): 38–52. https://doi.org/10.1080/21693293.2013.765741.
130. Jucevičienė, Palmyra, Audronė Poškienė, Lina Kudirkaitė ir Nerijus Damanskas. *Universiteto kultūra ir jos tyrimai.* Technologija, 2000.
131. Kang, Yankun ir Ruiming Liu. „Does the Merger of Universities Promote Their Scientific Research Performance? Evidence from China“. *Research Policy* 50, nr. 1 (2021): straipsnis 104098. https://doi.org/10.1016/ j.respol.2020.104098.
132. Kauppi, Niilo ir Tero Erkkilä. „The Struggle Over Global Higher Education: Actors, Institutions, and Practices“. *International Political Sociology* 5, nr. 3 (2011): 314–26. https://doi.org/10.1111/j.1749-5687.2011.00136.x.
133. Kent, Rollin. „The World Bank and UNESCO on Higher Education“. *International Higher Education*, nr. 4 (1996): 5–7. https://doi.org/10.6017/ihe.1996.4.6200.
134. Kezar, Adrianna ir Peter D. Eckel. „The Effect of Institutional Culture on Change Strategies in Higher Education: Universal Principles or Culturally Responsive Concepts? “ *The Journal of Higher Education* 73, nr. 4 (2002): 435–60. https://doi.org/10.1080/00221546.2002.11777159.
135. Kyvik, Svein. „The Merger of Non-University Colleges in Norway“. *Higher Education* 44, nr. 1 (2002): 53–72. https://www.jstor.org/stable/3447552.
136. Klees, Steven J. „World Bank Education Policy: New Rhetoric, Old Ideology“. *International Journal of Educational Development* 22 (2002): 451–474. https://doi.org/10.1016/S0738-0593(01)00052-6.
137. Kohvakka, Mikko. „Justification Work in University Merger: The Case of the University of Eastern Finland“. *European Journal of Higher Education* 11, nr. 2 (2021): 197–215. https://doi.org/10.1080/21568235.2020. 1870517.
138. Kohvakka, Mikko ir Arto Nevala. „Rankings and Their Limits: The Role of Global University Rankings in University Mergers in Finland“. *Scandinavian Journal of Educational Research* 68, nr. 1 (2024): 22–35. https://doi.org/10.1080/00313831.2023.2204110.
139. Kozma, Tamás, Magdolna Rébay, Andrea Óhidy ir Éva Szolár, eds. *The Bologna Process in Central and Eastern Europe*. Springer, 2014. https://doi.org/10.1007/978-3-658-02333-1.
140. Králiková, Renáta. *Transition Legacies, Rules of Appropriateness and 'Modernization Agenda' Translation in Higher Education Governance*

in Lithuania, Romania and Slovakia. Daktaro disertacija. Central European University, 2015.
141. Kraujutaitytė, Linutė. *Aukštojo mokslo demokratiškumo pagrindai*. Lietuvos teisės universitetas, 2002.
142. Krejsler, John. „Discursive Battles about the Meaning of University: The Case of Danish University Reform and Its Academics“. *European Educational Research Journal* 5, nr. 3–4 (2006): 210–20. https://doi.org/10.2304/eerj.2006.5.3.210.
143. Krzyżanowski, Michał. „Ethnography and Critical Discourse Analysis: Towards a Problem-oriented Research Dialogue.“ *Critical Discourse Studies* 8, nr. 4 (2011): 231–38. https://doi.org/10.1080/17405904.2011.601630.
144. Krzyżanowski, Michał. „Policy, Policy communication and discursive shifts: Analyzing EU policy discourses on climate change“. In *Analysing Genres in Political Communication: Theory and Practice*, eds. Piotr Cap ir Urszula Okulska, 101–134. John Benjamins, 2013.
145. Krzyżanowski, Michał. „Brexit and the Imaginary of 'Crisis': A Discourse-Conceptual Analysis of European News Media“. *Critical Discourse Studies* 16, nr. 4 (2019): 465–490. https://doi.org/10.1080/17405904.2019.1592001.
146. Krzyżanowski, Michał. „Discursive Shifts and the Normalisation of Racism: Imaginaries of Immigration, Moral Panics and the Discourse of Contemporary Right-wing Populism“. *Social Semiotics* 30, nr. 4 (2020): 503–527. https://doi.org/10.1080/10350330.2020.1766199.
147. Krzyżanowski, Michał ir Ruth Wodak. „Theorising and Analysing Social Change in Central and Eastern Europe: The Contribution of Critical Discourse Analysis“. In *Discourse and Transformation in Central and Eastern Europe*, eds. Aleksandra Galasińska ir Michał Krzyżanowski, 17–39. Palgrave Macmillan, 2009.
148. Lang, Daniel W. „A Lexicon of Inter-Institutional Cooperation“. *Higher Education* 44, nr. 1 (2002): 153–83. http://www.jstor.org/stable/3447557.
149. Larner, Wendy. „Neo-liberalism: Policy, Ideology, Governmentality “. *Studies in Political Economy* 63, nr. 1 (2000): 5–25. https://doi.org/10.1080/19187033.2000.11675231.
150. Lebedytė-Mečionienė, Indrė. „Pradedančiųjų mokytojų susidūrimas su ugdymo realybe: programos „Renkuosi mokyti!“ atvejis“. *Acta Paedagogica Vilnensia* 49 (2022): 56–68. https://doi.org/10.15388/ActPaed.2022.49.4.
151. Leišytė, Liudvika ir Danguolė Kiznienė. „New Public Management in Lithuania's Higher Education“. *Higher Education Policy* 19, nr. 3 (2006): 377–96.

152. Leišytė, Liudvika, Sude Pekşen, Anne-Lena Rose ir Rimantas Želvys. „The Teaching-Research Nexus in the Lithuanian Higher Education Compared to Other European Higher Education Systems“. In *Teaching and Research in the Knowledge-Based Society: Historical and Comparative Perspectives*, redagavo Futao Huang, Timo Aarrevaara ir Ulrich Teichler, 137–60. Springer, 2022. https://doi.org/10.1007/978-3-031-04439-7_8.
153. Leišytė, Liudvika, Rimantas Želvys ir Lina Ženkienė, „Re-contextualization of the Bologna Process in Lithuania“, *European Journal of Higher Education* 5, nr. 1 (2014): 49–67. https://doi.org/10.1080/ 21568235.2014.951669.
154. Leonavičius, Vylius. „Rizikos konstravimas valdysenos teorijos požiūriu“. *Kultūra ir visuomenė: Socialinių tyrimų žurnalas* 5, nr. 3 (2014): 141–52. http://dx.doi.org/10.7220/2335-8777.5.3.8.
155. Lemke, Thomas. „‘The birth of Bio-Politics’: Michel Foucault's Lecture at the Collège de France on Neo-liberal Governmentality“. *Economy and Society* 30, nr. 2 (2001):190–207. https://doi.org/10.1080/03085140120042271.
156. Lemke, Thomas. „ Foucault, Governmentality, and Critique“. *Rethinking Marxism: A Journal of Economics, Culture & Society* 14, nr. 3 (2002): 49–64. https://doi.org/10.1080/1600910X.2007.9672946.
157. Lemke, Thomas. „An Indigestible Meal? Foucault, Governmentality and State Theory“. *Distinktion: Journal of Social Theory* 8, nr. 2 (2007): 43–64. https://doi.org/10.1080/1600910X.2007.9672946.
158. Lemke, Thomas. *Foucault, Governmentality, and Critique*. Routledge, 2012. https://doi.org/10.4324/9781315634609.
159. Lemke, Thomas. *Foucault's Analysis of Modern Governmentality: A Critique of Political Reason*. Verso, 2019.
160. Levinson, Bradley A., Margaret Sutton ir Teresa Winstead. „Educational Policy as a Practice of Power: Theoretical Tool, Ethnographic Methods, Democratic Options“. *Educational Policy* 23, nr. 6 (2009): 767–795. https://doi.org/10.1177/0895904808320676.
161. LR Konstitucija. *Lietuvos aidas*, 1992-11-10, Nr. 220. Aktuali redakcija prieinama: https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/ Konstitucija.htm.
162. LR Švietimo ir mokslo ministerija. *Lietuvos aukštasis mokslas: Baltoji knyga*. ES Phare programa „Lietuvos aukštojo mokslo reforma“.1999.
163. LR Švietimo ir mokslo ministerija. „EBPO rekomendacijos Lietuvai: gerinti ugdymo ir mokytojų veiklos kokybę, konsoliduoti aukštojo mokslo įstaigas“. 2017. https://sena-smsm.lrv.lt/lt/naujienos/ebpo-rekomendacijos-lietuvai-gerinti-ugdymo-ir-mokytoju-veiklos-kokybe-konsoliduoti-aukstojo-mokslo-istaigas.

164. LR mokslo ir studijų įstatymas, *Teisės aktų registras*, 1991-02-12, Nr. I-5101. https://www.e-tar.lt/portal/fr/legalAct/TAR.C 0B24C55F008.
165. LR Vyriausybė. Nutarimas nr. 46 „Dėl 2023–2024 metų valstybinių kolegijų tinklo stiprinimo veiksmų plano patvirtinimo“. 2023 m. sausio 18 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/f60188a0989811ed8df094f359a60216.
166. Litvinaitė, Jūratė. *Mokytojai ir jų profesinės praktikos naujuose švietimo kontekstuose*. Daktaro disertacija. Vilniaus universitetas, 2024. https://doi.org/10.15388/vu.thesis.619.
167. Liu, Qiaochu, Donald Patton ir Martin Kenney. „Do University Mergers Create Academic Synergy? Evidence from China and the Nordic Countries“. *Research Policy* 47, nr. 1 (2018): 98–107. https://doi.org/10.1016/j.respol.2017.10.001.
168. Locke, William. „Higher Education Mergers: Integrating Organisational Cultures and Developing Appropriate Management Styles“. *Higher Education Quarterly* 61, nr. 1 (2007): 83–102. https://doi.org/10.1111/j.1468-2273.2006.00339.x.
169. Lyotard, Jean-François. *Postmodernus būvis: ataskaita apie žinojimą*. Vertė Sigitas Pavilionis. Baltos lankos, 2010.
170. Lorenz, Chris. „If You're So Smart, Why Are You under Surveillance? Universities, Neoliberalism, and New Public Management“. *Critical Inquiry* 38, nr. 3 (2012): 599–629. https://doi.org/10.1086/664553.
171. Maassen, Peter ir Johan P. Olsen, eds. *University Dynamics and European Integration*. Springer, 2007.
172. Maassen, Peter ir Bjørn Stensaker. „The Knowledge Triangle, European Higher Education Policy Logics and Policy Implications“. *Higher Education* 61, nr. 6 (2011): 757–69. https://doi.org/10.1007/s10734-010-9360-4.
173. Martin, Christine D. „The Involuntary Push: University mergers and their effect on post-graduate management education in South Australia“. *Journal of Educational Administration* 34, nr. 3 (1996): 83–91. https://doi.org/10.1108/0957 8239610118893.
174. Martin, James, James E. Samels et al., eds. *Merging Colleges for Mutual Growth: A New Strategy for Academic Managers*. The Johns Hopkins University Press, 1994.
175. Martin, James, James E. Samels et al., eds. C*onsolidating Colleges and Merging Universities: New Strategies for Higher Education Leaders*. Johns Hopkins University Press, 2017. https://doi.org/10.1353/book.49470.
176. Mao, Ya-qing, Yuan Du ir Jing-juan Liu. „The Effects of University Mergers in China Since 1990s: From the perspective of knowledge

production“. *International Journal of Educational Management* 23, nr. 1 (2009): 19–33. https://doi.org/10.1108/09513540910926402.
177. McCombs, Maxwell ir Salma I. Ghanem. „The convergence of agenda setting and framing“. In *Framing Public Life: Perspectives on Media and Our Understanding of the Social World*, eds. Stephen D. Reese, Oscar H. Gandy Jr. ir August E. Grant: 67–81. Lawrence Erlbaum Associates, 2001.
178. Mildred, Geoffrey. „Launching the Unified National System: What Happened in South Australia“. *Higher Education* 44, nr. 1 (2002): 29–51. http://www.jstor.org/stable/3447551.
179. Mintz, Beth. „Neoliberalism and the Crisis in Higher Education: The Cost of Ideology“. *American Journal of Economics and Sociology* 80, nr. 1 (sausis 2021): 79–115. https://doi.org/10.1111/ajes.12370.
180. Morley, Christine. „The Systematic Neoliberal Colonisation of Higher Education: A Critical Analysis of the Obliteration of Academic Practice“. *The Australian Educational Researcher* 51, nr. 2 (2024): 571–86. https://doi.org/10.1007/s13384-023-00613-z.
181. Morrissey, John. “Governing the Academic Subject: Foucault, Governmentality and the Performing University”. *Oxford Review of Education* 39, nr. 6 (2013): 797–810. https://doi.org/10.1080/03054985. 2013.860891.
182. Montesano Montessori, Nicolina, Michael Farrelly, Jane Mulderrig, eds. *Critical Policy Discourse Analysis: Advances in Critical Policy Studies.* Edward Elgar Publishing, 2019. https://doi.org/10.4337/9781788974967.
183. Mockienė, Birutė. „Short Overview of Current Developments in Lithuania in the Domain of Quality Assurance in Higher Education and Recognition of Higher Education Qualifications“. *Higher Education in Europe* 21, nr. 4 (1996): 97–101. http://dx.doi.org/10.1080/0379772960210410.
184. Moutsios, Stavros. „International Organisations and Transnational Education Policy“. *Compare: A Journal of Comparative and International Education* 39, no. 4 (2009): 467–78. https://doi.org/10.1080/ 03057920802156500.
185. Moutsios, Stavros. „The Bureaucratisation of the University: The Case of Denmark“. *Educational Philosophy and Theory* 55, nr. 3 (2023): 379–91. https://doi.org/10.1080/00131857.2022.2097069.
186. Münch, Richard. *Academic Capitalism: Universities in the Global Struggle for Excellence*. Routledge, 2020. https://doi.org/10.4324/9780203768761.
187. Mundy, Karen, Andy Green, Bob Lingard ir Antoni Verger, eds. *The Handbook of Global Education Policy*. Wiley, 2016.

188. Mulderrig, Jane. „The grammar of governance“. *Critical Discourse Studies* 8, nr. 1 (2011): 45–68. https://doi.org/10.1080/17405904.2011.533570.
189. Musselin, Christine. „New Forms of Competition in Higher Education“. *Socio-Economic Review* 16, nr. 3 (2018): 657–83. https://doi.org/10.1093/ser/mwy033.
190. Newson, Janice. „The Multiple Strands of Neoliberalism in Higher Education's Transformation“. *Social Justice* 48, nr. 164 (2021): 103–14. https://www.jstor.org/stable/27159141.
191. Niemann, Dennis ir Kerstin Martens. „Soft governance by hard fact? The OECD as a knowledge broker in education policy“. *Global Social Policy* 18, nr. 3 (2018): 267–283. https://doi.org/10.1177/1468018118794076.
192. Nokkala, Terhi. „Making the case for policy – persuasiveness in higher education, science and technology policy discourse“. *European Journal of Higher Education* 6, nr. 2 (2016): 144–158. http://dx.doi.org/10.1080/21568235.2015.1086664.
193. Nokkala, Terhi ir Jana Baćević. „University Autonomy, Agenda Setting and the Construction of Agency: The Case of the European University Association in the European Higher Education Area“. *European Educational Research Journal* 13, nr. 6 (2014): 699–714. https://doi.org/10.2304/eerj.2014.13.6.699.
194. Nokkala, Terhi ir Agneta Bladh. „Institutional Autonomy and Academic Freedom in the Nordic Context – Similarities and Differences“. *Higher Education Policy* 27, nr. 1 (2014): 1–21. https://doi.org/10.1057/hep.2013.8.
195. Norgård, Jorunn Dahl ir Ole-Jacob Skodvin. „The Importance of Geography and Culture in Mergers: A Norwegian Institutional Case Study.“ *Higher Education* 44, nr. 1 (2002): 73–90. https://doi.org/10.1023/A:1015513111300.
196. Norkus, Zenonas. „Žmogaus modeliai socialiniuose moksluose“. *Žmogus ir visuomenė* 3 (1995): 13–19.
197. Norkus, Zenonas. „Akademinis mokslas ir demokratija“. *Politologija* 24, nr. 4 (2001): 1–50.
198. Norkus, Zenonas. „Kokia demokratija, koks kapitalizmas“. Vilniaus universiteto leidykla, 2008.
199. Normand, Romuald. *The Changing Epistemic Governance of European Education: The Fabrication of the Homo Academicus Europeanus?* Springer, 2016. https://doi.org/10.1007/978-3-319-31776-2.
200. OECD. *Reviews of National Policies for Education: Lithuania 2002*. OECD Publishing, 2002. https://doi.org/10.1787/9789264193475-en.

201. Olssen, Mark. „The Restructuring of Tertiary Education in New Zealand: Governmentality, Neoliberalism, Democracy“. *McGill Journal of Education* 37, nr. 1 (2002): 57–88.
202. Olssen, Mark ir Michael A. Peters. „Neoliberalism, Higher Education and the Knowledge Economy: From the Free Market to Knowledge Capitalism“. *Journal of Education Policy* 20, nr. 3 (2005): 313–45. https://doi.org/10.1080/02680930500108718.
203. Olssen, Mark. *Liberalism, Neoliberalism, Social Democracy: Thin Communitarian Perspectives on Political Philosophy and Education*. Routledge, 2010. https://doi.org/10.4324/9780203873328.
204. Olssen, Mark. „Neoliberal Competition in Higher Education Today: Research, Accountability and Impact“. *British Journal of Sociology of Education* 37, nr. 1 (2016): 129–48. https://doi.org/10.1080/01425692.2015.1100530.
205. Ong, Aihwa. „Neoliberalism as a Mobile Technology.“ *Transactions of the Institute of British Geographers* 32, nr. 1 (2007): 3–8. https://www.jstor.org/stable/4639996.
206. Orechova, Monika. „Internationalisation of Higher Education in Central and Eastern Europe: Conceptualisation of the Definition Inside the Region“. *Acta Paedagogica Vilnensia* 46 (2021): 119-131. https://doi.org/10.15388/ActPaed.46.2021.8.
207. Orechova, Monika. *The Conceptual Development of Higher Education Internationalisation in (Eastern) Europe from 1990 to 2020: The Case of Lithuania and Estonia*. Daktaro disertacija. Vilniaus universitetas, 2025. https://doi.org/10.15388/vu.thesis.775.
208. Pan, Zhongdang ir Gerald M. Kosicki. „Framing Analysis: An Approach to News Discourse“. *Political Communication* 10, nr. 1 (1993): 55–75. https://doi.org/10.1080/10584609.1993.9962963.
209. Papadimitriou, Maria ir Jill Johnes. „Does Merging Improve Efficiency? A Study of English Universities“. *Studies in Higher Education* 44, nr. 8 (2018): 1454–1474. https://doi.org/10.1080/03075079.2018.1450851.
210. Patterson, Glenys. „Findings on Economies of Scale in Higher Education: Implications for Strategies of Merger and Alliance”. *Tertiary Education and Management* 6, nr. 4 (2000): 259–69. https://doi.org/10.1080/ 13583883.2000.9967029.
211. Peck, Jamie. *Constructions of Neoliberal Reason*. Oxford University Press, 2010. https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199580576.001.0001.
212. Persson, Matt, Magnus Frostenson. „Support and Opposition in an Attempted Higher Education Merger“. *Tertiary Education and Management* 27 (2021): 59–72 (2021). https://doi.org/10.1007/s11233-021-09065-5.

213. Petkutė, Rūta. *The Instrumentalisation of Academic Lifeworlds, Knowledge, and Education: Lithuanian Academics' Responses to the European Higher Education Policy of Curriculum Restructuring*. Daktaro disertacija. Academic Library of Tallinn University, 2022. https://www.etera.ee/zoom/189818/view.
214. Pinheiro, Rómulo, Maria Laura Frigotto ir Mitchell Young, eds. *Towards Resilient Organizations and Societies: A Comparative Perspective*. Palgrave Macmillan, 2022. https://doi.org/10.1007/978-3-030-82072-5.
215. Pinheiro, Rómulo, Lars Geschwind ir Timo Aarrevaara, eds. *Mergers in Higher Education: The Experience from Northern Europe*. Springer, 2016. https://doi.org/10.1007/978-3-319-21918-9.
216. Pinheiro, Rómulo, Lars Geschwind ir Timo Aarrevaara. „Mergers in Higher Education". *European Journal of Higher Education* 6, nr. 1 (2016): 2–6. https://doi.org/10.1080/21568235.2015.1099455.
217. Pinheiro, Rómulo ir Bjørn Stensaker. „Designing the Entrepreneurial University: The Interpretation of a Global Idea". *Public Organization Review* 14, nr. 2 (2014): 121–46. https://doi.org/10.1007/s11115-013-0241-z.
218. Poutanen, Mikko. „ 'I Am Done with That Now.' Sense of Alienations in Finnish Academia". *Journal of Education Policy* 38, nr. 4 (2022): 625–43. https://doi.org/10.1080/02680939.2022.2067594.
219. Poutanen, Mikko. „Competitive Knowledge-Economies Driving New Logics in Higher Education – Reflections from a Finnish University Merger". *Critical Policy Studies* 17, nr. 3 (2023): 390–408. https://doi.org/10.1080/19460171.2022.2124429.
220. Poutanen, Mikko, Tuukka Tomperi, Hanna Kuusela, Ville Kaleva ir Tuomas Tervasmäki. „From Democracy to Managerialism: Foundation Universities as the Embodiment of Finnish University Policies". *Journal of Education Policy* 37, nr. 3 (2020): 419–42. https://doi.org/10.1080/02680939.2020.1846080.
221. Poutanen, Mikko. „Accelerated Academia: Time Regimes of a University Merger". *Minerva* (2025). https://doi.org/10.1007/s11024-025-09571-5.
222. Pritchard, Rosalind M. O., Matthias Klumpp ir Ulrich Teichler, eds. *Diversity and Excellence in Higher Education: Can the Challenges Be Reconciled?* Sense Publishers, 2015. https://doi.org/10.1007/978-94-6300-172-4.
223. Puusa, Anu ir Jouni Kekäle. „Feelings Over Facts – a University Merger Brings Organisational Identity to the Forefront". *Journal of Higher*

Education Policy and Management 37, nr. 4 (2015): 432–46. https://doi.org/10.1080/1360080X.2015.1056602.

224. Puusa, Anu ir Jouni Kekäle. „Commitment in the Context of a Merger“. *Tertiary Education and Management* 19, nr. 3 (2013): 205–218. http://dx.doi.org/10.1080/13583883.2013.787450.
225. Ravinet, Pauline. „From Voluntary Participation to Monitored Coordination: Why European Countries Feel Increasingly Bound by Their Commitment to the Bologna Process“. *European Journal of Education* 43, nr. 3 (2008): 353–67. https://doi.org/10.1111/j.1465-3435.2008.00359.x.
226. Ripoll-Soler, Carles ir María de-Miguel-Molina. „Higher Education Mergers in Europe: A Comparative Study of the Post-merger Phase“. *Tertiary Education and Management* 25 (2019): 255–271. https://doi.org/10.1007/s11233-019-09027-y.
227. The Research Council of Norway. *Evaluation of Research in Lithuania*: *General Observations and Recommendations Prepared by the Advisory Board, and Summaries of the Panel Reports*. *Volume 1.* The Research Council of Norway, 1996.
228. Rocha, Vera, Pedro N. Teixeira ir Ricardo Biscaia. „Mergers in European Higher Education: Financial Issues and Multiple Rationales“. *Higher Education Policy* 32 (2018): 185–202. https://doi.org/10.1057/s41307-017-0076-2.
229. Rose, Nikolas. *Powers of Freedom: Reframing Political Thought*. University Press, 1999. https://doi.org/10.1017/CBO9780511488856.
230. Rose, Nikolas, Pat O'Malley ir Mariana Valverde. „Governmentality“. *Annual Review of Law and Social Science* 2 (2006): 83-104. https://doi.org/10.1146/annurev.lawsocsci.2.081805.105900.
231. Rüegg, Walter, ed. *A History of the University in Europe: Universities in the Nineteenth and Early Twentieth Centuries (1800–1945)*. Vol. 3. Cambridge University Press, 2004.
232. Rüegg, Walter, ed. *A History of the University in Europe: Universities since 1945*. Vol. 4. Cambridge University Press, 2011.
233. Saarinen, Taina. „Position of text and discourse analysis in higher education policy research“. *Studies in Higher Education* 33, nr. 6 (2008): 719–728. http://dx.doi.org/10.1080/03075070802457090.Saarinen, Taina ir Jani Ursin. „Dominant and emerging approaches in the study of higher education policy change“. *Studies in Higher Education* 37, nr. 2 (2012): 143–156. http://dx.doi.org/10.1080/03075079.2010.538472.

234. Sam, Chanphirun ir Peter van der Sijde. „Understanding the Concept of the Entrepreneurial University from the Perspective of Higher Education Models“. *Higher Education* 68, nr. 6 (2014): 891–908. https://www.jstor.org/stable/43648761.
235. Samalavičius, Almantas. *Universiteto idėja ir akademinė industrija*. Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2010.
236. Samalavičius, Almantas. *Tarp Scilės ir Charibdės: aukštasis mosklas permainų metais.* Tyto Alba, 2016.
237. Savski, Kristofor. „Language policy from textuality to (re)entextualization: expanding the toolkit for discursive analyses“. *Language Policy* 23 (2024): 53–73. https://doi.org/10.1007/s10993-023-09668-1.
238. Schultz, David. „The Neo-liberal State in A Post-global World“. *Socialinių mokslų studijos* 7, nr. 3 (2010): 7–17.
239. Scollon, Ron. *Mediated Discourse as Social Interaction: A Study of News Discourse*. Longman, 1998.
240. Sehoole, Michael T. C. „The Politics of Mergers in Higher Education in South Africa“. *Higher Education* 50, nr. 1 (2005): 159–79. https://doi.org/10.1007/s10734-004-6357-x.
241. Shchepetylnykova, Liz ir Anatoly V. Oleksiyenko. „What Comes after Post-Soviet? Towards a New Concept of De-Sovietization in Higher Education and Research“. *International Journal of Educational Development* 106 (2024): straipsnis 103014. https://doi.org/10.1016/j.ijedudev.2024.103014.
242. Sin, Cristina, Amélia Veiga ir Alberto Amaral. *European Policy Implementation and Higher Education: Analysing the Bologna Process*. Palgrave Macmillan, 2016.
243. Skodvin, Ole-Jacob. „Mergers in Higher Education–Success or Failure?” *Tertiary Education and Management* 5, nr. 1 (1999): 65–80. https://doi.org/10.1080/13583883.1999.9966981.
244. Sparks, Colin. „What’s Wrong with Globalization?“. *Global Media and Communication* 3, nr. 2 (2007): 133–155. https://doi.org/10.1177/17427665070 78413.
245. Springer, Simon. *The Discourse of Neoliberalism: An Anatomy of a Powerful Idea*. Rowman & Littlefield International, 2016.
246. Springer, Simon, Kean Birch ir Julie MacLeavy, eds. *The Handbook of Neoliberalism*. Routledge, 2016. https://doi.org/10.4324/9781315730660.
247. Spurga, Saulius ir Inga Žalienienė. „The Changing Role of Universities in Lithuanian Society“. In *The Promise of Higher Education*, redagavo Hilligje van’t Land, Andreas Corcoran ir Diana-Camelia Iancu, 225–30. Springer, 2021. https://doi.org/10.1007/978-3-030-67245-4_35.

248. Steger, Manfred B., Ravi K. Roy. *Neoliberalism: A Very Short Introduction*. Oxford University Press, 2010. https://doi.org/10.1093/actrade/9780199 560516.001.0001.
249. Stensaker, Bjørn, Mats Persson ir Rómulo Pinheiro. „When Mergers Fail: A Case Study on the Critical Role of External Stakeholders in Merger Initiatives". *European Journal of Higher Education* 6, nr. 1 (2016): 56–70. https://doi.org/10.1080/21568235.2015.1099456.
250. Stephenson, Sandria S. „Discursive 'Policy Logics' of Mergers in US Higher Education: Strategy or Tragedy? " *Tertiary Education and Management* 17, nr. 2 (2011): 117–37. https://doi.org/10.1080/13583883.2011.552624.
251. Stribinskas, Stasys. „Pedagogų požiūris į privatų švietimą: meritokratinė galimybių (ne)lygybė neoliberalizmo kontekste". *Sociologija. Mintis ir veiksmas* 55, nr. 2 (2024): 93–117. https://doi.org/10.15388/SocMintVei.2024.55.5.
252. Stromquist, Nelly P. *Education in a Globalized World: The Connectivity of Economics, Power, Technology, and Knowledge*. Rowman & Littlefield Publishers, 2002.
253. Sułkowski, Łukasz, Justyna Fijałkowska ir Małgorzata Dzimińska. „Mergers in Higher Education Institutions: A Proposal of a Novel Conceptual Model". *Managerial Finance* 45, nr. 10/11 (2019): 1469–1487. https://doi.org/10.1108/MF-01-2018-0048.
254. Sułkowski, Łukasz, Robert Seliga ir Andrzej Woźniak. „Image and Brand Awareness in Universities in Consolidation Processes". In *Advances in Human Factors, Business Management and Leadership*, eds. Jukka Kantola ir Salman Nazir, 608–615. Springer, 2020. https://doi.org/10.1007/978-3-030-20154-8_57.
255. Sułkowski, Łukasz, Anna Woźniak ir Robert Seliga. „Changes in the Organizational Culture of the University in Mergers and Acquisitions". In *Advances in Human Factors, Business Management and Leadership*, redagavo Jussi Kantola ir Salman Nazir, 582–90. Springer, 2020. https://doi.org/10.1007/978-3-030-20154-8_54.
256. Sułkowski, Łukasz, Anna Woźniak ir Robert Seliga. „From Coopetition by Cooperation to Consolidation: Contemporary Challenges of University Mergers and Acquisitions". In *Contemporary Challenges in Cooperation and Coopetition in the Age of Industry 4.0*, eds. Agnieszka Zakrzewska-Bielawska ir Iwona Staniec (2020, Springer): 165–190. https://doi.org/10.1007/978-3-030-30549-9_9.
257. Ursin, Jani, Helena Aittola, Charles Henderson ir Jussi Välimaa. „Is Education Getting Lost in University Mergers?" *Tertiary Education and*

Management 16 (2010): 327–340, https://doi.org/10.1080/13583883.2010.533379.
258. Ursin, Jani. „Transforming finnish higher education: institutional mergers and conflicting academic identities“. *Revista de Investigación Educativa* 35, nr. 2 (2017): 307–316. https://doi.org/10.6018/rie.35.2.295831.
259. Ursin, Jani ir Helena Aittola. „‘It’s Not Like Everything Changes Just With a Click on New Year’s Eve’: Perceptions on Educational Issues of University Mergers in Finland“. *Higher Education Policy* 34 (2019): 543–559. https://doi.org/10.1057/s41307-019-00151-3.
260. Taylor, John. „‘Big Is Beautiful’. Organisational Change in Universities in the United Kingdom: New Models of Institutional Management and the Changing Role of Academic Staff“. *Higher Education in Europe* 31, nr. 3 (2006): 251–73. https://doi.org/10.1080/03797720601058724.
261. Teichler, Ulrich. „Internationalisation as a Challenge for Higher Education in Europe“. *Tertiary Education and Management* 5, nr. 1 (1999): 5–23. http://dx.doi.org/10.1080/13583883.1999.9966978.
262. Teichler, Ulrich. „Are Academics Driven by Managerialism? Governance and the Changing Role of Academics on the Way Towards a Knowledge Society“. *Acta Paedagogica Vilnensia* 46 (2021): 13–26. https://doi.org/10.15388/ActPaed.2021.46.1.
263. Teixeira, Pedro Nuno ir Jung Cheol Shin, eds. *The International Encyclopaedia of Higher Education Systems and Institutions.* Springer, 2020. https://doi.org/10.1007/978-94-017-8905-9.
264. Tienari, Janne, Hanna-Mari Aula ir Timo Aarrevaara. „Built to Be Excellent? The Aalto University Merger in Finland“. *European Journal of Higher Education* 6, nr. 1 (2016): 25–40. https://doi.org/10.1080/21568235.2015.1099454.
265. Tirronen, Jarkko ir Terhi Nokkala. „Structural Reforms of Tertiary Education Systems: A Review of Finnish Reforms“. *Higher Education Quarterly* 63, nr. 3 (2009): 219–236. https://doi.org/10.1111/j.1468-2273.2009.00425.x.
266. Turnbull, Nick. „Harold Lasswell’s ‘Problem Orientation’ for the Policy Sciences“. *Critical Policy Studies* 2, nr. 1 (2008): 72–91. https://doi.org/10.1080/19460171.2008.9518532.
267. Vaara, Eero ir Janne Tienari. „Justification, Legitimization and Naturalization of Mergers and Acquisitions: A Critical Discourse Analysis of Media Texts“. *Organization* 9, nr. 2 (2002): 275–304. https://doi.org/10.1177/1350508402009002912.

268. Välimaa, Jussi. „Nationalisation, Localisation and Globalisation in Finnish Higher Education“. *Higher Education* 48 (2004): 27–54 https://doi.org/10.1023/B:HIGH.0000033769.69765.4a.
269. Välimaa, Jussi, Helena Aittola, ir Jani Ursin, „University Mergers in Finland: Mediating Global Competition“, *New Directions for Higher Education* 2014, nr. 168 (2014): 41–53. https://doi.org/10.1002/he.20112.
270. Venugopal, Rajesh. „Neoliberalism as Concept“. *Economy and Society* 44, nr. 2 (2015): 165–187. https://doi.org/10.1080/03085147.2015.1013356.
271. Verschueren, Jef ir Jan-Ola Östman, eds. *Handbook of Pragmatics: Manual*, 2nd ed. John Benjamins Publishing Company, 2022.
272. Vellamo, Tea, Elias Pekkola, Taru Siekkinen ir Yuzhuo Cai. „Technical Identity in a Merger Process – Between a Rock and a Hard Place“. In *Technical Universities: Past, Present and Future*, eds. Lars Geschwind, Anders Broström ir Katarina Larsen: 165–190. Springer, 2020. https://doi.org/10.1007/978-3-030-50555-4_9.
273. Viliūnas, Giedrius. „Reforma iš arti ir iš toli“. *Politologija* 75, nr. 3 (2014): 163–73. https://doi.org/10.15388/Polit.2014.3.3868.
274. Wagenaar, Hendrik. *Meaning in Action: Interpretation and Dialogue in Policy Analysis*. Routledge, 2011.
275. Wacquant, Loïc. „Three Steps to a Historical Anthropology of Actually Existing Neoliberalism“. *Social Anthropology* 20, nr. 1 (2012): 66–79. https://doi.org/10.1111/j.1469-8676.2011.00189.x.
276. Walters,William ir Martina Tazzioli, eds. *Handbook on Governmentality.* Edward Elgar Publishing, 2023. https://doi.org/10.4337/9781839108 662.
277. Wan, Yinmei ir Marvin W. Peterson. „A Case Study of a Merger in Chinese Higher Education: The Motives, Processes, and Outcomes“. *International Journal of Educational Development* 27, nr. 6 (2007): 683–96. https://doi.org/10.1016/j.ijedudev.2006.07.007.
278. Weedon, Chris. *Feminist Practice and Poststructuralist Theory*. Blackwell, 1987.
279. Van der Wende, Marijk. „On Mergers and Missions: Implications for Institutional Governance and Governmental Steering“. In *Global Outreach of World-Class Universities: How It is Affecting Higher Education Systems*, eds. Qi Wang, Ying Cheng ir Nian Cai Liu, 133–146. Sense Publishers, 2014.

280. Wodak, Ruth. „Critical Discourse Analysis at the End of the 20th Century“. *Research on Language and Social Interaction* 32, nr. 1–2 (1999): 185–193. http://dx.doi.org/10.1080/08351813.1999.9683622.
281. Wodak, Ruth. „From Conflict to Consensus? The Co-construction of a Policy Paper“. In *European Union Discourses on Un/employment: An Interdisciplinary Approach to Employment, Policy-making and Organizational Change*, eds. Peter Muntigl, Gilbert Weiss ir Ruth Wodak, 73–114. John Benjamins, 2000.
282. Wodak, Ruth. *The Discourse of Politics in Action: Politics as Usual*. 2nd ed. (2011). Palgrave Macmillan.
283. Wodak, Ruth ir Norman Fairclough. „Recontextualizing European Higher Education Policies: The Cases of Austria and Romania“. *Critical Discourse Studies* 7, nr. 1 (2010): 19–40. https://doi.org/10.1080/17405900903453922.
284. Wodak, Ruth, Rudolf de Cillia, Martin Reisigl ir Karin Liebhart. *The Discursive Construction of National Identity*. Edinburgh University Press, 2009.
285. Wodak, Ruth, Michal Krzyżanowski ir Bernhard Forchtner. „The Interplay of Language Ideologies and Contextual Cues in Multilingual Interactions: Language Choice and Code-switching in European Union Institutions“. *Language in Society* 41, nr. 2 (2012): 157–186. https://doi.org/10.1017/S0047404512000036.
286. Wodak, Ruth ir Michal Krzyżanowski, eds. *Qualitative Discourse Analysis in the Social Sciences*. Palgrave Macmillan, 2008.
287. Wodak, Ruth ir Michael Meyer, eds. *Methods of Critical Discourse Analysis.* 1st ed. Sage, 2001.
288. Wodak, Ruth ir Michael Meyer, eds. *Methods of Critical Discourse Analysis*. 2nd ed. Sage, 2009.
289. Wodak, Ruth ir Michael Meyer, eds. *Methods of Critical Discourse Studies*. 3rd ed. Sage, 2015.
290. Wright, John S. F. „The Pathway Out of Neoliberalism and the Analysis of Political Ideology in the Post-crisis World“. *Journal of Political Ideologies* 20, nr. 2 (2015): 109–33. https://doi.org/10.1080/13569317.2015. 1034467.
291. Zajda, Joseph, ed. *Third International Handbook of Globalisation, Education and Policy Research*. Springer, 2021. https://doi.org/10.1007/ 978-3-030-66003-1.
292. Zajda, Joseph ir Val Rust, eds. *Globalisation and Higher Education Reforms*. Springer, 2016. https://doi.org/ 10.1007/978-3-319-28191-9.
293. Zapp, Mike. „The Authority of Science and the Legitimacy of International Organisations: OECD, UNESCO and World Bank in

Global Education Governance“. *Compare: A Journal of Comparative and International Education* 51, nr. 7 (2021): 1022–41. https://doi.org/10.1080/03057925.2019.1702503.

294. Zubrutė, Liucija. „L. Donskis. Sistema atsirevansavo aukštajam mokslui“. *lrt.lt*, 2014 m. gruodžio 26 d. https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/85763/l-donskis-sistema-atsirevansavo-aukstajam-mokslui.
295. Zulumskytė, Aušrinė. „Aukštųjų mokyklų sistema Lietuvoje 1940–1990 metais: Raidos bruožai“. *Tiltai* 66, nr. 1 (2014): 105–20. https://doi.org/10.15181/tbb.v66i1.781.
296. Želvys, Rimantas. „Reform of Higher Education in Lithuania: Moving towards Decentralization or State Control?“. *Socialiniai mokslai* 42, nr. 4 (2003): 17–20.
297. Želvys, Rimantas. „Governance of Higher Education in Lithuania: Challenges of the Soviet Past and Perspectives of the Global Future“. *Pedagogika*, nr. 76 (2005): 41–46.
298. Želvys, Rimantas. „Aukštojo mokslo plėtra ir akademinė didaktika“. *Acta Paedagogica Vilnensia* 14 (2005): 169–78. https://doi.org/10.15388/ActPaed.2005.14.9765.
299. Želvys, Rimantas.“Internacionalizacijos iššūkiai Lietuvos aukštajam Mokslui”. *Acta Paedagogica Vilnensia* 17 (2006.): 140–46. https://doi.org/10.15388/ActPaed.2006.17.9693.
300. Želvys, Rimantas. „Lietuvos aukštojo mokslo studijų finansavimo politika: istorinė raida ir „studento krepšelio“ modelio įdiegimo padariniai“, *Acta Paedagogica Vilnensia* 31 (2013): 9–18 https://doi.org/10.15388/ActPaed.2013.31.2519.
301. Želvys, Rimantas. „Lithuania: Education Policy and Reforms, 1988–2014“. Knygoje *Education in the European Union Post-2003 Member States*, redagavo Trevor Corner, 151–70. Bloomsbury Academic, 2015.
302. Želvys, Rimantas. „Aukštojo mokslo politika ir universitetų misija“. *Kultūros barai*, nr. 12 (2018): 2–9. https://etalpykla.lituanistika.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2018~1615565745665/J.04~2018~16155657 45665.pdf.
303. Želvys, Rimantas. „Lietuvos švietimo raida: praeitis, dabartis ir ateities perspektyvos“. *Ugdymo psichologija* 29 (2018): 88–96. https://doi.org/10.15823/up.2018.06.
304. Želvys, Rimantas ir Audronė Jakaitienė. „Struktūrinės ir sisteminės švietimo reformos: ar struktūriniai pokyčiai gali pagerinti švietimo kokybę ir laiduoti socialinį teisingumą?“ *Socialinis ugdymas* 57, nr. 1 (2022): 6–18. https://doi.org/10.15823/su.2022.57.1.

305. Želvys, Rimantas, Liudvika Leišytė, Sude Pekşen, Rūta Bružienė, and Anna-Lena Rose. “From Collegiality to Managerialism in Lithuanian Higher Education”. *Acta Paedagogica Vilnensia* 46 (2021): 27–42. https://doi.org/10.15388/ActPaed.2021.46.2.
306. Želvys, Rimantas ir Rima Žilinskaitė. „Lietuvos aukštojo mokslo reforma: laimėjimai ir problemos“. *Acta Paedagogica Vilnensia* 12 (2004): 8–18. https://doi.org/10.15388/ActPaed.2004.12.9611.
307. Žibėnienė, Gintautė ir Vilija Targamadzė. „Aukštojo mokslo studijų sistemos harmonizavimas Lietuvoje – studijų kokybės tobulinimo prielaida“. *Aukštojo mokslo kokybė*, nr. 3 (2006): 81–91.
308. Žilinskaitė, Rima. „Aukštojo mokslo akreditavimo atsiradimo sąlygos: Europinis kontekstas ir Lietuvos situacija“. *Pedagogika*, nr. 79 (2005): 136–41.

Empirinės dalies literatūra:

5.1 skyrius:

1. Arnhold, Nina ir Roberta Malee Bassett. *Steering Tertiary Education Toward Resilient Systems that Deliver for All*. World Bank, 2021. http://documents.worldbank.org/curated/en/394931632506279551.
2. Canning, Mary, Martin E. Godfrey ir Dorota Holzer-Zelazewska. *Higher Education Financing in the New EU Member States: Leveling the Playing Field*. World Bank, 2007. http://documents.worldbank.org/curated/en/ 164701468260666569.
3. Commission of the European Communities. „Agenda 2000: For a Stronger and Wider Union“. COM(97) 2000 final. European Commission, 1997.
4. Commission of the European Communities. „Communication from the Commission: Investing Efficiently in Education and Training: An Imperative for Europe“. COM(2002) 779 final. European Commission, 2003.
5. Commission of the European Communities. „Communication from the Commission: The Role of the Universities in the Europe of Knowledge“. COM(2003) 58 final. Office for Official Publications of the European Communities, 2003.
6. Commission of the European Communities. „Memorandum on Higher Education in the European Community“. COM(91) 349 final. European Commission, 1991.
7. Conraths, Bernadette ir Annamaria Trusso. „Managing the University Community: Exploring Good Practice“. European University Association, 2007. https://www.eua.eu/downloads/publications/managing%20the%20university%20community%20exploring%20good%20practice.pdf.

8. EBPO. *Švietimas Lietuvoje*. OECD Publishing, 2017. https://doi.org/10.1787/g2g9a83c-lt.
9. Estermann, Thomas et al. „The Impact of the Covid-19 Crisis on University Funding in Europe: Lessons Learnt from the 2008 Global Financial Crisis“. European University Association, 2020. https://www.eua.eu/downloads/publications/eua%20briefing_the%20impact%20of%20the%20covid-19%20crisis%20on%20university%20funding%20in%20europe.pdf.
10. Estermann, Thomas ir Terhi Nokkala. „University Autonomy in Europe: Exploratory Study“. European University Association, 2009. https://eua.eu/downloads/publications/university%20autonomy%20in%20europe%201%20-%20exploratory%20st udy%20.pdf.
11. Estermann, Thomas, Enora Bennetot Pruvot ir Anna-Lena Claeys-Kulik. „Designing Strategies for Efficient Funding of Higher Education in Europe“. European University Association, 2015. https://www.eua.eu/images/designing_strategies_for_efficient_funding_of_universities_in_europe_define.pdf.
12. European Commission. „Commission Staff Working Document: Country Report Lithuania 2020“. SWD(2020) 514 final. European Commission, 2020.
13. European Commission. „Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on a European Strategy for Universities“. COM(2022) 16 final. European Commission, 2022.
14. European Commission. „Communication from the Commission: Building a Stronger Europe: The Role of Youth, Education and Culture Policies“. COM(2018) 268 final. European Commission, 2018.
15. European Commission. „Communication from the Commission: Draft 2012 Joint Report of the Council and the Commission on the Implementation of the Strategic Framework for European Cooperation in Education and Training (ET2020)“. COM(2011) 902 final. European Commission, 2011.
16. European Commission. „Compendium: Academic Year 1992/93“. In *Tempus: Scheme for Cooperation and Mobility in Higher Education between Central/Eastern Europe and the European Community*. European Commission, 1993.
17. European Council. „Presidency Conclusions: Lisbon European Council, 23 and 24 March 2000“. *Bulletin of the European Union*, nr. 3. European Council, 2000.

18. European Ministers of Education. „The Bologna Declaration of 19 June 1999: Joint Declaration of the European Ministers of Education“. Švietimo, mokslo ir sporto ministerija, 1999.
19. European University Association. „Graz Declaration 2003: Forward from Berlin: The Role of the Universities“. European University Association, 2003. https://eua.eu/publications/positions/graz-declaration-2003.html.
20. European University Association. „The Salamanca Convention 2001: The Bologna Process and the European Higher Education Area“. European University Association, 2001. https://shorturl.at/0fZ43.
21. Europos Bendrijų Komisija. „Komisijos komunikatas. Europos intelektinių gebėjimų sutelkimas: sudaryti universitetams sąlygas visapusiškai prisidėti prie Lisabonos strategijos įgyvendinimo“. KOM(2005) 152 galutinis. Europos Bendrijų Komisija, 2005.
22. Europos Komisija. „Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui. Europos aukštojo mokslo sistemų modernizavimo darbotvarkė: ekonomikos augimo ir užimtumo rėmimas“. KOM(2011) 567 galutinis. Europos Komisija, 2011.
23. Europos Komisija. „Švietimo ir mokymo stebėsenos biuletenis. Lietuva“. Europos Komisija, 2018.
24. Europos Komisija. „Švietimo ir mokymo stebėsenos biuletenis. Lietuva“. Europos Komisija, 2019.
25. Europos Komisija. „Švietimo ir mokymo stebėsenos biuletenis. Lietuva“. Europos Komisija, 2020.
26. Europos Komisija. „Švietimo ir mokymo stebėsenos biuletenis. Lietuva“. Europos Komisija, 2021.
27. Europos Komisija. „Švietimo ir mokymo stebėsenos biuletenis. Lietuva“. Europos Komisija, 2023.
28. Europos Komisija. „Švietimo ir mokymo stebėsenos biuletenis. Lietuva“. Europos Komisija, 2024.
29. Gibbons, Michael. *Higher Education Relevance in the 21st Century*. World Bank, 1998. http://documents.worldbank.org/curated/en/437341468782126524.
30. Godfrey, Martin. *Lithuania: Policy Note on Financing Education, with Particular Reference to Higher Education*. Policy Note Nr. 31122. World Bank, 2004. https://documents1.worldbank.org/curated/en/389131468757001156/pdf/311220Policy1note1Lithuania.pdf.
31. OECD. „Institutional missions and profiles in higher education in Lithuania“. *OECD Education Policy Perspectives*, nr. 77. OECD Publishing, 2023. https://doi.org/10.1787/286832a7-en.

32. OECD. *Education Policy Analysis 2003*. OECD Publishing, 2003. https://doi.org/10.1787/epa-2003-en.
33. OECD. *Education Policy Analysis 2006: Focus on Higher Education*. OECD Publishing, 2006. https://doi.org/10.1787/epa-2006-en.
34. OECD. *Higher Education to 2030*. Vol. 1, *Demography*. OECD Publishing, 2008. https://doi.org/10.1787/9789264040663-en.
35. OECD. *Higher Education to 2030*. Vol. 2, *Globalisation*. OECD Publishing, 2009. https://doi.org/10.1787/9789264075375-en.
36. OECD. *Resourcing Higher Education: Challenges, Choices and Consequences*. OECD Publishing, 2020. https://doi.org/10.1787/735e1f44-en.
37. OECD. *Reviews of National Policies for Education: Lithuania 2002*. OECD Publishing, 2002. https://doi.org/10.1787/9789264193475-en.
38. Pleskovic, Boris, Anders Aslund, William Bader ir Robert W. Campbell. *Capacity Building in Economics: Education and Research in Transition Economies*. World Bank, 2002. https://ssrn.com/abstract=634476.
39. Pruvot, Enora Bennetot, Thomas Estermann ir Anna-Lena Claeys-Kulik. „University Mergers in Europe“. European University Association, 2019. https://www.eua.eu/publications/briefings/university-mergers-in-europe.html.
40. Pruvot, Enora Bennetot, Thomas Estermann ir Peter Mason. „DEFINE Thematic Report: University Mergers in Europe“. European University Association, 2015. https://www.eua.eu/publications/reports/define-thematic-report-university-mergers-in-europe.html.
41. Rauhvargers, Andrejs. „Global University Rankings and Their Impact: Report II“. European University Association, 2013. https://www.eua.eu/publi cations/reports/global-university-rankings-and-their-impact-report-ii.html.
42. Reichert, Sybille. „The Rise of Knowledge Regions: Emerging Opportunities and Challenges for Universities“. European University Association, 2006. https://www.eua.eu/publications/reports/the-rise-of-know ledge-regions-emerging-opportunities-and-challenges-for-universities.html.
43. Salmi, Jamil. *Perspectives on the Financing of Higher Education*. World Bank, 1991. http://documents.worldbank.org/curated/en/994481468766221 916.
44. Salmi, Jamil. *The Challenge of Establishing World-Class Universities*. World Bank, 2009. http://documents.worldbank.org/curated/en/9092814683 39904574.
45. Sondergaard, Lars, Mamta Murthi, Dina Abu-Ghaida, Christian Bodewig ir Jan Rutkowski. *Skills, Not Just Diplomas: Managing*

Education for Results in Eastern Europe and Central Asia. World Bank, 2012. http://hdl.handle.net/10986/2368.
46. Task Force on Higher Education and Society. *Higher Education in Developing Countries: Peril and Promise*. World Bank, 2000. http://documents.worldbank.org/curated/en/345111467989458740.
47. Thorn, Kristian ir Johnny K. Mogensen. *Stock Taking of Lithuania's Science, Technology and Innovation System*. World Bank, 2009. https://doi.org/10.1596/28129.
48. Williams, James. „Collaboration, alliance, and merger among higher education institutions“. *OECD Education Working Papers*, nr. 160. OECD Publishing, 2017. https://doi.org/10.1787/cf14d4b5-en.
49. World Bank. *Constructing Knowledge Societies: New Challenges for Tertiary Education*. World Bank, 2002. https://doi.org/10.1596/0-8213-5143-5.
50. World Bank. *Higher Education: The Lessons of Experience*. World Bank, 1994. http://documents.worldbank.org/curated/en/303461468328502540.
51. World Bank. *Lithuania – Aiming for a Knowledge Economy*. World Bank, 2002. https://doi.org/10.1596/14769.

5.2 skyrius:

52. Baltijos Asamblėja. „Rekomendacijos dėl bendradarbiavimo vystant švietimą, kultūrą ir mokslą“. Priimta Rygoje, 1992 m. sausio 26 d. *LR Seimo Švietimo ir mokslo komitetas.*
53. *Lietuvos aukštojo mokslo finansavimas naujajame tūkstantmetyje: Poleminė knyga*. ES PHARE, 2000.
54. LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas. „Lietuvos Respublikos laikinasis pagrindinis įstatymas“. *Teisės aktų registras*, 1990 m. kovo 11 d. Nr. I-14.
55. LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymas“. *Teisės aktų registras*, 1990 m. kovo 22 d., Nr. I-61.
56. LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas. „Lietuvos Respublikos Vilniaus universiteto statuto patvirtinimo įstatymas“. *Teisės aktų registras*, 1990 m. birželio 12 d., Nr. I-281.
57. LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas. „Lietuvos Respublikos Mokslo ir studijų įstatymas“. *Teisės aktų registras*, 1991 m. vasario 12 d., Nr. I-1052.
58. LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas. „Nutarimas dėl aukštųjų partinių mokyklų diplomų nepripažinimo“. *Teisės aktų registras*, 1990 m. spalio 18 d., Nr. I-690.

59. LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas. „Nutarimas dėl Lietuvos policijos akademijos statuto patvirtinimo“. *Teisės aktų registras*, 1991 m. gegužės 14 d., Nr. I-1311.
60. LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas. „Nutarimas dėl Vilniaus pedagoginio universiteto statuto“. *Teisės aktų registras*, 1992 m. liepos 2 d., Nr. I-2714.
61. LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas. „Nutarimas dėl Lietuvos žemės ūkio akademijos statuto“. *Teisės aktų registras*, 1992 m. liepos 2 d., Nr. I-2712.
62. LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas. „Nutarimas dėl Vilniaus dailės akademijos statuto“. *Teisės aktų registras*, 1992 m. liepos 2 d., Nr. I-2711.
63. LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas, „Devynioliktasis posėdis“ (1990 m. kovo 23 d. stenograma), https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/ lt/TAK/TAIS.251071.
64. LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas. „Septyniasdešimt devintasis posėdis“ (stenograma). 1990 m. birželio 7 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251324.
65. LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas. „Aštuoniasdešimtasis posėdis“ (stenograma). 1990 m. birželio 12 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251326.
66. LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas. „Aštuoniasdešimt pirmasis posėdis“ (stenograma). 1990 m. birželio 12 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251327.
67. LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas. „Aštuoniasdešimt šeštasis posėdis“ (stenograma). 1990 m. birželio 20 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251303.
68. LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas. „Devyniasdešimt šeštasis posėdis“ (stenograma). 1990 m. liepos 3 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251598.
69. LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas. „Šeštasis posėdis“ (stenograma). 1990 m. rugpjūčio 22 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251728.
70. LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas. „Dvidešimt antrasis posėdis“ (stenograma). 1990 m. spalio 5 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/ TAK/TAIS.250977.
71. LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas. „Trisdešimtasis posėdis“ (stenograma). 1990 m. spalio 18 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.250995.

72. LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas. „Penkiasdešimt septintasis posėdis“ (stenograma). 1990 m. lapkričio 29 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251171.
73. LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas. „Šimtas ketvirtasis posėdis“ (stenograma). 1991 m. sausio 22 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251563.
74. LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas. „Šimtas penktasis posėdis“ (stenograma). 1991 m. sausio 22 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251231.
75. LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas, „Šimtas dvyliktasis posėdis“ (stenograma). 1991 m. sausio 29 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251402.
76. LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas. „Šimtas dvidešimt antrasis posėdis“ (stenograma). 1991 m. vasario 12 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251408.
77. LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas. „Šimtas dvidešimt trečiasis posėdis“ (stenograma). 1991 m. vasario 12 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251409.
78. LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas. „Šešiasdešimt trečiasis posėdis“ (stenograma). 1991 m. birželio 18 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251787.
79. LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas. „Septyniasdešimt penktasis posėdis“ (stenograma). 1991 m. liepos 4 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251816.
80. LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas. „Septyniasdešimt aštuntasis posėdis“ (stenograma). 1991 m. liepos 9 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251819.
81. LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas. „Aštuoniasdešimt trečiasis posėdis“ (stenograma). 1991 m. liepos 16 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251824.
82. LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas. „Devyniasdešimtasis posėdis“ (stenograma). 1991 m. liepos 24 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251831.
83. LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas. „Aštuoniasdešimt aštuntasis posėdis“ (stenograma). 1992 m. vasario 21 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251348.
84. Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas. „Šimtas septyniasdešimtasis posėdis“ (stenograma). 1992 m. liepos 23 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251688.

85. LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas. „Penkioliktasis posėdis“ (stenograma). 1992 m. spalio 10 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251057.
86. LR Vyriausybė. „Nutarimas dėl Vilniaus milicijos (policijos) akademijos steigimo“. *Teisės aktų registras*, 1990 m. balandžio 28 d., Nr. 145.
87. LR Vyriausybė. „Nutarimas dėl Klaipėdos universiteto steigimo“. *Teisės aktų registras*, 1990 m. rugsėjo 28 d., Nr. 299.
88. LR Vyriausybė. „Nutarimas dėl Mokslo ir studijų departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės veiklos nutraukimo“. *Teisės aktų registras*, 1991 m. kovo 8 d., Nr. 87.
89. LR Vyriausybė. „Nutarimas dėl tipinių valstybinės mokslo įstaigos įstatų“. *Teisės aktų registras*, 1991 m. liepos 17 d., Nr. 283.
90. LR Vyriausybė. „Nutarimas dėl Lietuvoje gyvenančių tautinių mažumų vidurinio, aukštesniojo ir aukštojo mokslo įgijimo sąlygų“. *Teisės aktų registras*, 1991 m. liepos 31 d., Nr. 312.
91. LR Vyriausybė. „Nutarimas dėl Lietuvos vadybos akademijos įsipareigojimų tęstinumo“. *Teisės aktų registras*, 1992 m. sausio 8 d., Nr. 8.
92. LR Vyriausybė. „Potvarkis“. *Teisės aktų registras*, 1992 m. sausio 31 d., Nr. 103p.
93. LR Vyriausybė. „Nutarimas dėl Mokslo, studijų ir technologijų valstybinio reguliavimo“. *Teisės aktų registras*, 1992 m. rugpjūčio 7 d., Nr. 600.
94. LR Vyriausybė. „Nutarimas dėl Valstybinės mokslo, studijų ir technologijų tarnybos nuostatų patvirtinimo“. *Teisės aktų registras*, 1992 m. rugsėjo 1 d., Nr. 644.

5.3 skyrius:

95. „Baltijos Asamblėjos rezoliucija dėl Baltijos valstybių bendradarbiavimo mokslo ir studijų srityje“. *Valstybės žinios*, 1994 m. lapkričio 25 d., Nr. 91-0.
96. „Europos sutartis, steigianti asociaciją tarp Europos Bendrijų bei jų Šalių Narių, iš vienos pusės, ir Lietuvos Respublikos, iš kitos pusės“. *Valstybės žinios*, 1998 m. sausio 31 d., Nr. 11-266.
97. Lietuvos mokslininkų sąjunga. „Lietuvos mokslo ir studijų koncepcija“. *Mokslo Lietuva*, 1994 m. gegužės 18 d., Nr. 10(84).
98. LR Konstitucinis Teismas. „Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo 10 straipsnio 1 dalies, 15 straipsnio 2 dalies, 23 straipsnio 3 dalies, 25 straipsnio 4 dalies, 40 straipsnio 1 dalies bei 41 straipsnio 2, 4 ir 5 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Teisės aktų registras*, 1996 m. liepos 10 d.

99. LR Ministras Pirmininkas. „Potvarkis dėl ekspertų grupės Šiaulių pedagoginio instituto ir Kauno technologijos universiteto Šiaulių politechnikos fakulteto reorganizavimo klausimams nagrinėti“. *Teisės aktų registras*, 1996 m. liepos 10 d., Nr. 229.
100. LR Seimas. „Aiškinamasis raštas dėl rezoliucijos „Dėl studentų priėmimo į Vilniaus universiteto teisės specialybę 1996 m.“ projekto“. *Teisės aktų informacinė sistema,* 1996 m. rugpjūčio 13 d.
101. LR Seimas. „Lietuvos Respublikos įstatymas dėl aukštųjų partinių mokyklų diplomų nepripažinimo“. *Teisės aktų registras*, 1996 m. gruodžio 23 d., Nr. VIII-62.
102. LR Seimas. „Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“. *Teisės aktų registras*, 1992 m. gruodžio 17 d., Nr. I-23.
103. LR Seimas. „Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“. *Teisės aktų registras*, 1994 m. liepos 12 d., Nr. I-534.
104. LR Seimas. „Nutarimas dėl Lietuvos muzikos akademijos ir Klaipėdos universiteto reorganizavimo“. Teisės aktų registras, 1995 m. liepos 5 d., Nr. I-1029.
105. LR Seimas. „Nutarimas dėl Lietuvos muzikos akademijos ir Klaipėdos universiteto reorganizavimo“. *Teisės aktų registras*, 1995 m. liepos 5 d., Nr. I-1029.
106. LR Seimas. „Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“. *Teisės aktų registras*, 1996 m. kovo 19 d., Nr. I-1242.
107. LR Seimas. „Dvidešimt aštuntasis posėdis“ (stenograma). 1993 m. sausio 21 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/ lt/TAK/TAIS.235569.
108. LR Seimas. „Dvidešimt devintasis posėdis“ (stenograma). 1993 m. sausio 21 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/ TAK/TAIS.235577.
109. LR Seimas. „Keturiasdešimt ketvirtasis posėdis“ (stenograma). 1993 m. gegužės 27 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/ legalAct/lt/TAK/TAIS.236739.
110. LR Seimas. „Penkiasdešimt penktasis posėdis“ (stenograma). 1993 m. birželio 15 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/ legalAct/lt/TAK/TAIS.236761.
111. LR Seimas. „Penkiasdešimt devintasis posėdis“ (stenograma). 1993 m. birželio 22 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/ lt/TAK/TAIS.236768.
112. LR Seimas. „Septyniasdešimt penktasis posėdis“ (stenograma). 1993 m. liepos 14 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/ lt/TAK/TAIS.236810.
113. LR Seimas. „Dvyliktasis posėdis“ (stenograma). 1993 m. rugsėjo 28 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.236969.
114. LR Seimas. „Dvidešimt ketvirtasis posėdis“ (stenograma). 1993 m. spalio 19 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/ lt/TAK/TAIS.236987.
115. LR Seimas. „Šešiasdešimt devintasis posėdis“ (stenograma). 1994 m. vasario 10 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/ lt/TAK/TAIS.237221.

116. LR Seimas. „Septyniasdešimt pirmasis posėdis“ (stenograma). 1994 m. liepos 18 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/ lt/TAK/TAIS.238860.
117. LR Seimas. „Keturiasdešimt aštuntasis posėdis“ (stenograma). 1994 m. gruodžio 15 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/ legalAct/lt/TAK/TAIS.239031.
118. LR Seimas. „Keturiasdešimt devintasis posėdis“ (stenograma). 1994 m. gruodžio 19 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/ TAK/TAIS.239032.
119. LR Seimas. „Trisdešimt devintasis posėdis“ (stenograma). 1995 m. gegužės 30 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/ TAK/TAIS.240106.
120. LR Seimas. „Penkiasdešimt ketvirtasis posėdis“ (stenograma). 1995 m. birželio 28 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/ lt/TAK/TAIS.239981.
121. LR Seimas. „Trisdešimt septintasis posėdis“ (stenograma). 1995 m. lapkričio 30 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/ lt/TAK/TAIS.240192.
122. LR Seimas. „Penkioliktasis posėdis“ (stenograma). 1996 m. spalio 8 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/ TAIS.240844.
123. LR Vyriausybė. „Nutarimas dėl Europos Bendrijos TEMPUS programos Lietuvos tarnybos įsteigimo“. *Teisės aktų registras*, 1992 m. lapkričio 23 d., Nr. 881.
124. LR Vyriausybė. „Potvarkis“. *Teisės aktų registras*, 1992 m. gruodžio 10 d., Nr. 1198p.
125. LR Vyriausybė. „Potvarkis dėl valstybinių mokslo institutų ir aukštųjų mokyklų veiklos įvertinimo“. *Teisės aktų registras*, 1994 m. sausio 20 d., Nr. 40p.
126. LR Vyriausybė. „Nutarimas dėl Valstybinės mokslo, studijų ir technologijų tarnybos panaikinimo“. *Teisės aktų registras*, 1994 m. liepos 4 d., Nr. 549.
127. LR Vyriausybė. „Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. spalio 14 d. nutarimo Nr. 768 „Dėl kvalifikacinių aukštojo išsilavinimo nuostatų bei aukštųjų mokyklų steigimo ir atestavimo nuostatų patvirtinimo“ dalinio pakeitimo“. *Teisės aktų registras*, 1996 m. spalio 25 d., Nr. 1234.

5.4 skyrius:

128. „Ekonominė krizė“. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Žiūrėta 2026 m. sausio 12 d. https://www.vle.lt/straipsnis/ekonomine-krize/.
129. LR Prezidentas. „Dekretas dėl Lietuvos Respublikos Seimo priimto Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymo grąžinimo Lietuvos Respublikos Seimui pakartotinai svarstyti“. *Teisės aktų registras*, 2000 m. kovo 2 d., Nr. 789.
130. LR Seimas. „Aiškinamasis raštas dėl Seimo nutarimo dėl Lietuvos policijos akademijos statuto pavadinimo ir statuto teksto pakeitimo projekto“. *Teisės aktų informacinė sistema*, 1997 m. birželio 25 d.

131. LR Seimas. „Aiškinamasis raštas dėl Seimo nutarimo dėl Kauno medicinos akademijos statuto pakeitimo“. *Teisės aktų informacinė sistema*, 1998 m. birželio 4 d.
132. LR Seimas. „Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymo projekto Nr. P-1789(1)“. *Teisės aktų informacinė sistema,* 1999 m. gegužės 14 d.
133. LR Seimas. „Nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“. *Teisės aktų registras*, 1996 m. gruodžio 10 d., Nr. VIII-28.
134. LR Seimas. „Nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“. *Teisės aktų registras*, 1999 m. birželio 10 d., Nr. VIII-1221.
135. LR Seimas. „Nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999–2000 metų veiklos programos“. *Teisės aktų registras*, 1999 m. lapkričio 11 d., Nr. VIII-1420.
136. LR Seimas. „10-asis (neeilinis) posėdis“ (stenograma). 1996 m. gruodžio 5 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/ lt/TAK/TAIS.234544.
137. LR Seimas. „5-asis (36) posėdis“ (stenograma). 1997 m. vasario 18 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.234723.
138. LR Seimas. „Šeštasis (47) posėdis“ (stenograma). 1997 m. kovo 25 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS. 49098.
139. LR Seimas. „Dvyliktasis (53) posėdis“ (stenograma). 1997 m. balandžio 8 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS. 49168.
140. LR Seimas. „Keturiasdešimt ketvirtasis (85) posėdis“ (stenograma). 1997 m. birželio 19 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS. 49596.
141. LR Seimas. „Keturiasdešimt aštuntasis (89) posėdis“ (stenograma). 1997 m. birželio 26 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/ TAK/TAIS.49701.
142. LR Seimas. „Penkiasdešimt ketvirtasis (95) posėdis“ (stenograma). 1997 m. liepos 2 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/ TAK/TAIS.49859.
143. LR Seimas. „Penkiasdešimt šeštasis (97) posėdis“ (stenograma). 1997 m. liepos 3 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/ TAK/TAIS.49863.
144. LR Seimas. „Šeštasis (106) posėdis“ (stenograma). 1997 m. rugsėjo 16 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/ TAIS.47109.
145. LR Seimas. „Keturioliktasis (240) posėdis“ (stenograma). 1998 m. spalio 8 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/ lt/TAK/TAIS.65749.
146. LR Seimas. „Penkiasdešimt penktasis (281) posėdis“ (stenograma). 1999 m. sausio 5 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/ TAK/TAIS.70754.
147. LR Seimas. „Vienuoliktasis (308) posėdis“ (stenograma). 1999 m. kovo 30 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.76973.
148. LR Seimas. „Keturiasdešimt ketvirtasis (341) posėdis“ (stenograma). 1999 m. birželio 3 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.81681.
149. LR Seimas. „Devynioliktasis (382) posėdis“ (stenograma). 1999 m. spalio 12 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/ lt/TAK/TAIS.88270.

150. LR Seimas. „Penkiasdešimt aštuntasis (421) posėdis“ (stenograma). 2000 m. sausio 4 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.93512.
151. LR Seimas. „Šešiasdešimtasis (423) posėdis“ (stenograma). 2000 m. sausio 11 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/ legalAct/lt/TAK/TAIS.93881.
152. LR Seimas. „Dvidešimt trečiasis (458) posėdis“ (stenograma). 2000 m. balandžio 18 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/ legalAct/lt/TAK/TAIS.99252.
153. LR švietimo ir mokslo ministras. „Įsakymas dėl aukštojo mokslo studijų programų įregistravimo“. *Teisės aktų registras*, 1997 m. gegužės 19 d., Nr. 565.
154. LR Vyriausybė. „Nutarimas Dėl valdymo ir teisės studijų Lietuvos policijos akademijoje“. *Teisės aktų registras*, 1997 m. gegužės 8 d., Nr. 433.
155. LR Vyriausybė. „Nutarimas Dėl Aukštųjų mokyklų steigimo tvarkos ir nevalstybinių aukštųjų mokyklų veiklos licencijavimo nuostatų patvirtinimo“. *Teisės aktų registras*, 2000 m. rugpjūčio 30 d., Nr. 999.
156. „Ministerija įspėja apie nelegalias aukštąsias mokyklas“. *delfi.lt*, 2000 m. rugpjūčio 9 d. https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/ministerija-ispeja-apie-nelegalias-aukstasias-mokyklas-48345.
157. „Priims daugiau studentų, mokančių už mokslą“. *delfi.lt,* 2000 m. liepos 26 d. https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/priims-daugiau-studentu-mokanciu-uz-moksla-41444.

5.5 skyrius:

158. LR Seimas. „Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000–2004 metų programos“. *Teisės aktų registras*, 2000 m. lapkričio 9 d., Nr. IX-20.
159. LR Seimas. „Lietuvos Respublikos mokslo ir švietimo ilgalaikio finansavimo įstatymas“. *Teisės aktų registras*, 2000 m. gruodžio 7 d., Nr. IX-71.
160. LR Seimas. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Estijos Respublikos Vyriausybės ir Latvijos Respublikos Vyriausybės sutarties dėl bendros aukštojo mokslo erdvės sukūrimo Baltijos šalyse ratifikavimo įstatymas“. *Teisės aktų registras*, 2001 m. gegužės 24 d., Nr. IX-347.
161. LR Seimas. „Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymo 2, 27, 28, 29, 39, 41, 47, 48, 54, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67 ir 68 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto Nr. IXP-725“. *Teisės aktų informacinė sistema*, 2001 m. gegužės 31 d.
162. LR Seimas. „Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo pakeitimo įstatymas“. *Teisės aktų registras*, 2002 m. birželio 11 d., Nr. IX-945.
163. LR Seimas. „Septintasis (38) posėdis“ (stenograma). 2001 m. sausio 23 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.119168.

164. LR Seimas. „Penkiasdešimtasis (101) posėdis“ (stenograma). 2001 m. birželio 19 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.138950.
165. LR Seimas. „Pirmasis (119) posėdis“ (stenograma). 2001 m. liepos 30 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.146616.
166. LR Seimas. „Dvidešimt antrasis (73) posėdis“ (stenograma). 2001 m. balandžio 19 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.130358.
167. LR Seimas. „Keturiasdešimt trečiasis (94) posėdis“ (stenograma). 2001 m. birželio 7 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.136876.
168. LR Seimas. „Penkiasdešimt ketvirtasis (178) posėdis“ (stenograma). 2001 m. gruodžio 21 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS. 157085.
169. LR Seimas. „Keturioliktasis (210) posėdis“ (stenograma). 2002 m. balandžio 2 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.163606.
170. LR Seimas. „Dvidešimt penktasis (221) posėdis“ (stenograma). 2002 m. balandžio 16 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.164715.
171. LR Seimas. „Penkiasdešimt aštuntasis (254) posėdis“ (stenograma). 2002 m. birželio 20 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS. 169504.
172. LR Seimas. „Trečiasis (338) posėdis“ (stenograma). 2003 m. vasario 25 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.205776.
173. LR Seimas. „Aštuntasis (418) posėdis“ (stenograma). 2003 m. rugsėjo 23 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.218222.
174. LR Seimas. „Keturiasdešimt pirmasis (523) posėdis“ (stenograma). 2004 m. gegužės 18 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/ TAK/TAIS.233646.
175. LR Seimas. „Penkiasdešimt šeštasis (538) posėdis“ (stenograma). 2004 m. liepos 1 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/ lt/TAK/TAIS.236622.
176. LR Seimas. „Aštuntasis (561) nenumatytas posėdis“ (stenograma). 2004 m. spalio 19 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/ lt/TAK/TAIS.243256.
177. LR švietimo ir mokslo ministerija. *Lietuvos švietimas skaičiais 2006*. Vilnius: Švietimo aprūpinimo centras, 2006.
178. LR švietimo ir mokslo ministras. „Įsakymas Dėl antrojo švietimo reformos etapo prioritetų“. Teisės aktų registras, 2002 m. gegužės 21 d., Nr. 906.
179. LR Vyriausybė. „2002 metų veiklos ataskaita“. Teisės aktų registras, 2003 m. kovo 30 d.
180. LR Vyriausybė. „Lietuvos aukštojo mokslo plėtros 2001–2005 metų plano projektas“. *Teisės aktų informacinė sistema,* 2001 m. gegužės 25 d.
181. LR Vyriausybė. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001–2004 metų programa“. *lrv.lt*, žiūrėta 2025 m. gruodžio 1 d. https://lrv.lt/uploads/main/documents/files/Apie_vyriausybe/Ankstesnes_vyriausybes/Po_1990_metu/12_programa.pdf.

182. LR Vyriausybė. „Nutarimas dėl Lietuvos valstybinių kolegijų tinklo formavimo principų ir plano patvirtinimo“. Teisės aktų registras, 2002 m. liepos 10 d., Nr. 1101.
183. „Aukštosioms mokykloms nepavyko atsikratyti skolų“. *delfi.lt*, 2000 m. gruodžio 15 d. https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/aukstosioms-mokykloms-nepavyko-atsikratyti-skolu.d?id=141724.
184. „Universitetai susitaupė premijoms“. *delfi.lt*, 2000 m. gruodžio 22 d. https://www.delfi.lt/news/daily/lztabloid/universitetai-susitaupe-premijoms. d?id=147695.
185. „Pumpučio universitetas apvogė policiją“. *delfi.lt*, 2001 m. liepos 4 d. https://www.delfi.lt/news/daily/lztabloid/pumpucio-universitetas-apvoge-policija-383301.
186. „LLRI kritikuoja aukštojo mokslo finansavimo principą“. *delfi.lt*, 2001 m. rugsėjo 18 d. https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/llri-kritikuoja-aukstojo-mokslo-finansavimo-principa.d?id=497379.
187. „Parlamentarai ėmėsi aukštojo mokslo problemų“. *delfi.lt*, 2001 m. rugsėjo 21 d. https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/parlamentarai-emesi-aukstojo-mokslo-problemu.d?id=502977.
188. „Nesibaigiantis trypčiojimas prie Aukštojo mokslo įstatymo“. *delfi.lt*, 2002 m. sausio 11 d. https://www.delfi.lt/news/daily/atgimimas/nesibaigiantis-trypciojimas-prie-aukstojo-mokslo-istatymo.d?id=710592.
189. „Ar Lietuvoje studijos tokios pat kokybiškos kaip ir užsienyje?“. *delfi.lt*, 2002 m. kovo 13 d. https://www.delfi.lt/news/daily/face/ar-lietuvoje-studijos-tokios-pat-kokybiskos-kaip-ir-uzsienyje.d?id=852506.
190. „Į universitetus nepatekę jaunuoliai šturmuoja kolegijas“. *delfi.lt*, 2003 m. liepos 22 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/i-universitetus-nepateke-jaunuoliai-sturmuoja-kolegijas-2661425.
191. „Verslo kolegija Klaipėdoje gali užsidaryti“. *delfi.lt*, 2002 m. rugpjūčio 13 d. https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/verslo-kolegija-klaipedoje-gali-uzsidaryti-1279060.
192. „Kaune įkurs Meno akademiją“. *delfi.lt*, 2004 m. lapkričio 25 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/kaune-ikurs-meno-akademija-5537437.
193. „Rektoriai nori, kad studijų kokybę vertintų kitų šalių ekspertai“. *delfi.lt*, 2004 m. gruodžio 30 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/rektoriai-nori-kad-studiju-kokybe-vertintu-kitu-saliu-ekspertai-5736646.

5.6 skyrius:

194. Demokratinės politikos institutas. „Lietuvos aukštasis mokslas: vizijų ir reformų metas“. 2007 m.

195. Liberalų sąjūdžio inicijuota darbo grupė. „Mokslo ir studijų sistemos reformos metmenys“. 2006 m.
196. „Lietuvos parlamentinių politinių partijų susitarimas dėl mokslo ir studijų sistemos pertvarkos principų“. 2007 m. birželio 14 d.
197. LR Seimas. „Mokslo ir studijų įstatymo projektas“. Teisės aktų registras, 2008 m. kovo 18 d., Nr. XP-2905.
198. LR Seimas. „Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“. *Teisės aktų registras*, 2004 m. gruodžio 14 d., Nr. X-43.
199. LR Seimas. „Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“. *Teisės aktų registras*, 2006 m. liepos 18 d., Nr. X-767.
200. LR Seimas. „Tryliktasis (40) posėdis“ (stenograma). 2005 m. balandžio 12 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.253835.
201. LR Seimas. „Dvidešimt pirmasis (48) posėdis“ (stenograma). 2005 m. balandžio 28 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.254971.
202. LR Seimas. „Keturiasdešimt trečiasis (70) posėdis“ (stenograma). 2005 m. birželio 23 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.258468.
203. LR Seimas. „Trisdešimt devintasis (175) posėdis“ (stenograma). 2006 m. gegužės 30 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.276834.
204. LR Seimas. „Septynioliktasis (279) posėdis“ (stenograma). 2007 m. balandžio 5 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.295158.
205. LR Seimas. „Dvidešimt trečiasis (285) posėdis“ (stenograma). 2007 m. balandžio 19 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.295910.
206. LR Seimas. „Keturiasdešimt šeštasis (308) posėdis“ (stenograma). 2007 m. birželio 14 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.299756.
207. LR Seimas. „Pirmasis (322) posėdis“ (stenograma). 2007 m. rugsėjo 10 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.303974.
208. LR Seimas. „Šešioliktasis (400) posėdis“ (stenograma). 2008 m. balandžio 10 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.317731.
209. LR Seimas. „Septynioliktasis (401) posėdis“ (stenograma). 2008 m. balandžio 15 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.317956.
210. LR Švietimo ir mokslo ministerija, Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas, ISM Vadybos ir ekonomikos universitetas, Vytauto Didžiojo universitetas. „Lietuvos aukštojo mokslo (LAM) sistemos plėtra 2007–2012 m.: konkurencingumas ir finansavimo modelis“. 2006 m.
211. LR Vyriausybė. „Nutarimas dėl Lietuvos aukštojo mokslo sistemos plėtros 2006–2010 metų plano patvirtinimo“. *Teisės aktų registras*, 2006 m. balandžio 5 d., Nr. 335.
212. „Patas aukštojo mokslo sistemoje“. *delfi.lt*, 2005 m. gegužės 23 d. https://www.delfi.lt/news/daily/atgimimas/patas-aukstojo-mokslo-sistemoje-6742284.

213. „Vilniuje veiklą atnaujina iš Baltarusijos išvytas Europos humanitarinis universitetas“. *delfi.lt*, 2005 m. birželio 2 d. https://www.delfi.lt/news/daily/ education/vilniuje-veikla-atnaujina-is-baltarusijos-isvytas-europos-humanita rinis-universitetas-6817803.
214. „V. Daujotis: universitetų vadovai priešinasi reformoms“/ *delfi.lt*, 2005 m. birželio 24 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/vdaujotis-univer sitetu-vadovai-priesinasi-reformoms-6963374.
215. „N. Putinaitė: universitetuose – laiko vilkinimas už valstybės lėšas“. *delfi.lt*, 2005 m. rugpjūčio 31 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/ nputinaite-universitetuose-laiko-vilkinimas-uz-valstybes-lesas-7385104.
216. „Ateitininkai: studentų mitingo rengėjai nutylėjo esmines aukštojo mokslo problemas“. *delfi.lt*, 2005 m. spalio 14 d. https://www.delfi.lt/news/ daily/education/ateitininkai-studentu-mitingo-rengejai-nutylejo-esmines-auk stojo-mokslo-problemas-7709302.
217. „E. Masiulis: aukštojo mokslo finansavimui irgi reikėtų taikyti „moksleivio krepšelio“ principą“. *delfi.lt*, 2005 m. spalio 14 d.. https://www.delfi.lt/news/daily/education/emasiulis-aukstojo-mokslo-finansa vimui-irgi-reiketu-taikyti-moksleivio -krepselio-principa-7710345.
218. Daujotis, Vytautas. „Kas žlugdo Lietuvos mokslo ir studijų sistemą? (diskusijų pabaiga)“. *delfi.lt*, 2006 m. balandžio 25 d. https://www.delfi.lt/news/daily/comments/kas-zlugdo-lietuvos-mokslo-ir-stu diju-sistema-diskusiju-pabaiga-9383912.
219. „Naujasis Rektorių konferencijos prezidentas prognozuoja studentų deficitą“. *delfi.lt*, 2006 m. birželio 20 d. https://www.delfi.lt/news/daily/educa tion/naujasis-rektoriu-konferencijos-prezidentas-prognozuoja-studentu-defici ta-9912577.
220. „V. Daujotis: Lietuvos universitetai – kaip brangus sugėžęs pienas“. *delfi.lt*, 2006 m. spalio 4 d. https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/vdaujotis-lietuvos-universitetai-kaip-brangus-sugizes-pienas-10856949.
221. „G. Viliūnas: Lietuvai pakaktų 2 universitetinių centrų“. *delfi.lt*, 2006 m. spalio 16 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/gviliunas-lietuvai-pakaktu-2-universitetiniu-centru-1096072.
222. „Aukštojo mokslo problemas siūloma spręsti studento krepšeliu“. *delfi.lt*, 2006 m. lapkričio 8 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/ aukstojo-mokslo-problemas-siuloma-spresti-studento-krepseliu-11163115.
223. „V. Adamkus: aukštojo mokslo pertvarka turėtų prasidėti rugsėjo 1-ąją“/ *delfi.lt*, 2006 m. lapkričio 13 d. https://www.delfi.lt/news/daily/educa tion/vadamkus-aukstojo-mokslo-pertvarka-turetu-prasideti-rugsejo-1-aja-112 10013.

224. Kazakevičius, Eimantas V. „Duokite „NT“ pinigų ir nesikiškite: požiūris pro rektorių prizmę“. *delfi.lt*, 2007 m. sausio 11 d. https://www.delfi.lt/news/ ringas/lit/evkazakevicius-duokite-nt-pinigu-ir-nesikiskite-poziuris-pro-rektor iu-prizme-11770795.
225. Krupavičius, Algis. „Aukštojo mokslo reformos migla“. *delfi.lt*, 2007 m. sausio 15 d. https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/akrupavicius-aukstojo-mokslo-reformos-migla-11809989.
226. „16 Lietuvos kolegijų galės teikti absolventams profesinio bakalauro laipsnį“. *delfi.lt*, 2007 m. vasario 28 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/16-lietuvos-kolegiju-gales-teikti-absolventams-profesinio-bakalau ro-laipsni-12310947.
227. „Kas laukia aukštojo mokslo 2020 m.?“. *delfi.lt*, 2007 m. kovo 2 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/kas-laukia-aukstojo-mokslo-2020-m-12602898.
228. „V. Daujotis: Lietuvos aukštąjį mokslą – į laisvosios rinkos glėbį“, *delfi.lt*, 2007 m. gegužės 10 d. https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/vdaujotis-lietuvos-aukstaji-moksla-i-laisvosios-rinkos-glebi-13145951.
229. Donskis, Leonidas. „Akademinė sfera ir jos reforma fikcijų pasaulyje“. *delfi.lt*, 2007 m. gegužės 21 d. https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/ldonskis-akademine-sfera-ir-jos-reforma-fikciju-pasaulyje-13260049.
230. „P. Gylys: reikia saugotis nesveikų idėjų infekcijos“. *delfi.lt*, 2007 m. gegužės 24 d. https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/pgylys-reikia-saugotis-nesveiku-ideju-infekcijos-13299560.
231. „Politikų prognozė: išliks ne visi universitetai“. *delfi.lt*, 2007 m. birželio 20 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/politiku-prognoze-isliks-ne-visi-universitetai-13573953.
232. Donskis, Leonidas. „Universitetų reitingai ir siekiamos realybės konstravimas“. *delfi.lt*, 2007 m. liepos 2 d. https://www.delfi.lt/news/ringas/ lit/ldonskis-universitetu-reitingai-ir-siekiamos-realybes-konstravimas-13667596.
233. „Universitetų plėtrą stabdo netikę įstatymai“. *delfi.lt*, 2007 m. liepos 4 d.. https://www.delfi.lt/news/daily/education/universitetu-pletra-stabdo-netik e-istatymai-13697216.
234. „Aukštojo mokslo laukia didesnė įmoka ir 3 metų bakalauro studijos“. *delfi.lt*., 2007 m. rugpjūčio 28 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/aukstojo-mokslo-laukia-didesne-imoka-ir-3-metu-bakalauro-studijos-142 02155.
235. „Vyriausybei įteikti mokslo ir studijų reformai būtinų įstatymų projektai“. *delfi.lt*, 2007 m. gruodžio 13 d. https://www.delfi.lt/news/daily/ education/vyriausybei-iteikti-mokslo-ir-studiju-reformai-butinu-istatymu-pro jektai-15306633.

236. „Studentai universitetų tarybų išsigandę, rektoriai stabdo aukštojo mokslo reformą“. *delfi.lt*, 2008 m. sausio 14 d. https://www.delfi.lt/news/ daily/education/studentai-universitetu-tarybu-issigande-rektoriai-stabdo-auks tojo-mokslo-reforma-15608568.
237. „Rektoriai išsikovojo, kad jų nerinktų prašalaičiai“. *delfi.lt*, 2008 m. kovo 12 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/rektoriai-issikovojo-kad-ju-nerinktu-prasalaiciai-16176206.
238. „Iškastruota aukštojo mokslo reforma“. *delfi.lt*, 2008 m. kovo 12 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/iskastruota-aukstojo-mokslo-refor ma-16287821.

5.7 skyrius:

239. Darbo grupė, sudaryta LR Ministro Pirmininko 2011 m. gegužės 31 d. potvarkiu Nr. 129. „Siūlymai dėl Lietuvos universitetų tinklo optimizavimo“. 2011 m. rugsėjo 30 d.
240. LR Konstitucinis Teismas. „Sprendimas dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. kovo 20 d. nutarimo motyvuojamosios dalies II skyriaus 13 punkto nuostatos išaiškinimo“. *Teisės aktų registras,* 2009 m. spalio 28 d.
241. LR Konstitucinis Teismas, „Sprendimas dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. sausio 14 d. nutarimo motyvuojamosios dalies III skyriaus 6.1, 6.2, 7 punktų nuostatų išaiškinimo“. *Teisės aktų registras,* 2009 m. gruodžio 18 d.
242. LR Konstitucinis Teismas. „Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo (2009 m. balandžio 30 d. redakcija) nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Teisės aktų registras,* 2011 m. gruodžio 22 d.
243. LR Seimas. „Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“. *Teisės aktų registras*, 2008 m. gruodžio 9 d., Nr. XI-52.
244. LR Seimas. „Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo 7, 10, 12, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 43, 44, 47, 48, 51, 55, 57, 66, 69, 70, 71, 73, 75, 95 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas“. *Teisės aktų registras*, 2012 m. balandžio 24 d., Nr. XI-1987.
245. LR Seimas. „Dešimtasis (10) nenumatytas posėdis“ (stenograma). 2008 m. gruodžio 5 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.332442.
246. LR Seimas. „Rytinis plenarinis posėdis Nr. 56“ (stenograma). 2009 m. balandžio 9 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.341006.
247. LR Seimas. Vakarinis plenarinis posėdis Nr. 59“ (stenograma). 2009 balandžio 14 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.341301.
248. LR Seimas. „Vakarinis nenumatytas plenarinis posėdis Nr. 68“ (stenograma). 2009 m. balandžio 28 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/ lt/TAK/TAIS.342625.

249. LR Seimas. „Rytinis nenumatytas plenarinis posėdis Nr. 69“ (stenograma). 2009 m. balandžio 30 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/ lt/TAK/TAIS.342916.
250. LR Seimas. „Rytinis plenarinis posėdis Nr. 88“ (stenograma). 2009 m. birželio 11 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.345987.
251. LR Seimas. „Vakarinis plenarinis posėdis Nr. 112“ (stenograma). 2009 m. liepos 23 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.351440.
252. LR Seimas. „Rytinis plenarinis posėdis Nr. 130“ (stenograma). 2009 m. spalio 20 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.355549.
253. LR Seimas. „Rytinis plenarinis posėdis Nr. 179“ (stenograma). 2010 m. kovo 18 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.367212.
254. LR Seimas. „Vakarinis nenumatytas plenarinis posėdis Nr. 231“ (stenograma). 2010 m. birželio 18 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/ lt/TAK/TAIS.376022.
255. LR Seimas. „Vakarinis nenumatytas plenarinis posėdis Nr. 238“ (stenograma). 2010 m. birželio 30 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/ lt/TAK/TAIS.377487.
256. LR Seimas. „Rytinis plenarinis posėdis Nr. 248“ (stenograma). 2010 m. rugsėjo 23 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.381538.
257. LR Seimas. „Rytinis plenarinis posėdis Nr. 250“ (stenograma). 2010 m. rugsėjo 28 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/ lt/TAK/TAIS.381946.
258. LR Seimas. „Vakarinis plenarinis posėdis Nr. 297“ (stenograma). 2011 m. kovo 15 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.394278.
259. LR Seimas. „Vakarinis plenarinis posėdis Nr. 346 (stenograma). 2011 m. birželio 28 d https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.402763.
260. LR Seimas. „Rytinis plenarinis posėdis Nr. 404“ (stenograma). 2012 m. sausio 17 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.417005.
261. LR Seimas. „Vakarinis plenarinis posėdis Nr. 476“ (stenograma). 2012 m. spalio 2 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.434082.
262. LR Švietimo ir mokslo ministerija. „Mokslo ir studijų įstatymo projekto, jį lydinčių teisės aktų ir administracinių valstybės institucijų veiksmų, kuriais grindžiama mokslo ir studijų reforma, pristatymas“. 2008 m.
263. LR Švietimo ir mokslo ministerija, Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras. „Lietuvos švietimas skaičiais 2009: Studijos“. Švietimo aprūpinimo centras, 2009 m.
264. LR Vyriausybė. „Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 metų veiklos ataskaitos pateikimo Lietuvos Respublikos Seimui“. *Teisės aktų registras*, 2010 m. kovo 31 d., Nr. 340.
265. LR Vyriausybė. „Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 metų veiklos ataskaitos pateikimo Lietuvos Respublikos Seimui“. *Teisės aktų registras*, 2012 m. kovo 28 d., Nr. 347.

266. „Universitetai pritrūko milijonų“. *delfi.lt*, 2008 m. lapkričio 17 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/universitetai-pritruko-milijonu-19301409.
267. „N. Lasienė: aukštojo mokslo sistema teoriškai – arklys, praktiškai – nebeatsikelia“. *delfi.lt*, 2008 m. lapkričio 27 d. https://www.delfi.lt/news/ daily/education/nlasiene-aukstojo-mokslo-sistema-teoriskai-arklys-praktiska i-nebeatsikelia-19456583.
268. „Universitetus privers jungtis savanoriškai“. *delfi.lt*, 2008 m. gruodžio 18 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/universitetus-privers-jungtis-savanoriskai-19701192.
269. „Viceministrė N. Putinaitė: iniciatyvos ir rizikos turės imtis patys universitetai“. *delfi.lt*, 2008 m. gruodžio 21 d. https://www.delfi.lt/news/daily/ lithuania/viceministre-nputinaite-iniciatyvos-ir-rizikos-tures-imtis-patys-uni versitetai-19741697.
270. „Britų ekspertas: 50 aukštųjų mokyklų Lietuvoje – nenormalu“. *delfi.lt*, 2008 m. gruodžio 22 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/britu-ekspertas-50-aukstuju-mokyklu-lietuvoje-nenormalu-19747916.
271. „Vyriausybė pritarė aukštojo mokslo revoliucijai“. *delfi.lt*, 2009 m. sausio 7 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/vyriausybe-pritare-aukstojo-mokslo-revoliucijai-19960348.
272. „Aukštojo mokslo reformos minos – baimė politizuoti universitetus ir padaryti mokslą neprieinamą“. *delfi.lt*, 2009 m. sausio 8 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/aukstojo-mokslo-reformos-minos-baime-politizuoti-universitetus-ir-padaryti-moksla-neprieinama-19984684.
273. „Šiaulių universitete – taupymo vajus“. *delfi.lt*, 2009 m. sausio 22 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/siauliu-universitete-taupymo-vajus-20224157.
274. „K. Dubnikas: aukštasis mokslas – aukščiau už rinką“. *delfi.lt*, 2009 m. sausio 23 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/kdubnikas-aukstasis-mokslas-auksciau-uz-rinka-25128775.
275. „A. Mazuronis: mokslo bei studijų pertvarkos keliai ir naujojo įstatymo klystkeliai“. *delfi.lt*, 2009 m. vasario 17 d. https://www.delfi.lt/news/ringas /politics/amazuronis-mokslo-bei-studiju-pertvarkos-keliai-ir-naujojo-istatym o-klystkeliai-20608917.
276. „D. Grybauskaitė: aukštojo mokslo reforma pavėluota, bet neišvengiama“. *delfi.lt,* 2009 m. kovo 31 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/dgrybauskaite-aukstojo-mokslo-reforma-paveluota-bet-neisv engiama-21256790.
277. Lauruška, Vidas. „Nuomonė. Šiaulių universitetas – už sąžiningą konkurenciją dėl krepšelių“. *delfi.lt*, 2009 m. gegužės 13 d.

https://www.delfi.lt/news/daily/ education/nuomone-siauliu-universitetas-uz-sazininga-konkurencija-del-krepseliu-22106628.
278. „B. Burgis: mokytojų yra per daug“. *delfi.lt*, 2009 m. birželio 2 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/bburgis-mokytoju-yra-per-daug-22456337.
279. „V. Būdienė: aukštojo mokslo eksperimentas iš dalies pasiteisino“. *delfi.lt*, 2009 m. liepos 22 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/vbudiene-aukstojo-mokslo-eksperimentas-is-dalies-pasiteisino-23229904.
280. „G. Steponavičius: pirmieji universitetų susijungimai – netrukus“. *delfi.lt*, 2009 m. rugpjūčio 27 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/ gsteponavicius-pirmieji-univer sitetu-susijungimai-netrukus-23765333.
281. „R. Ginevičius: universitetus uždarys pats gyvenimas“. *delfi.lt*, 2010 m. sausio 11 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/rginevicius-universitetus-uzdarys-pats-gyvenimas-27689703.
282. „Kaune kuriamas naujas Sveikatos mokslų universitetas“. *15min.lt*, 2010 m. vasario 1 d. https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/kaune-kuria mas-naujas-sveikatos-mokslu-universitetas-56-82442.
283. „Metai po aukštojo mokslo reformos: ministras džiaugiasi labiau nei rektoriai ir studentai“. *delfi.lt*, 2010 m. gegužės 3 d. https://www.delfi.lt/news /daily/education/metai-po-aukstojo-mokslo-reformos-ministras-dziaugiasi-la biau-nei-rektoriai-ir-studentai-31790497.
284. „VU ir VPU telkia jėgas – kuria konsorciumą“. *delfi.lt*, 2010 m. liepos 5 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/vu-ir-vpu-telkia-jegas-kuria-konsorciuma-34185297.
285. „Universitetai sėkmingai puoselėja sovietines rektorių rinkimo tradicijas“. *delfi.lt*, 2010 m. rugpjūčio 25 d. https://www.delfi.lt/news/daily/ education/universitetai-sekmingai-puoseleja-sovietines-rektoriu-rinkimo-trad icijas-35826051.
286. „Klaipėdos ir Šiaulių universitetai ketina bendradarbiauti aktyviau“. *delfi.lt*, 2010 m. rugpjūčio 26 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/ klaipedos-ir-siauliu-universitetai-ketina-bendradarbiauti-aktyviau-35861725.
287. „KTU rektorius: vienas stiprus universitetas Kaune galėtų būti atsvaras sostinės sindromui“. *delfi.lt*, 2011 m. rugpjūčio 31 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/ktu-rektorius-vienas-stiprus-universitetas-kaune-galet u-buti-atsvaras-sostines-sindromui-49123178.
288. „Prezidentė: Lietuva pajėgi išlaikyti du–tris regionų universitetus“. *delfi.lt*, 2010 m. rugsėjo 1 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/

prezidente-lietuva-pajegi-islaikyti-du-tris-regionu-universitetus-36052813.
289. „N. Pačėsa: Lietuvos aukštojo mokslo laukia du keliai“. *delfi.lt*, 2010 m. rugsėjo 4 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/npacesa-lietuvos-aukstojo-mokslo-laukia-du-keliai-36164277.
290. „Universitetų pirmiausia mažės Vilniuje ir Kaune“. *delfi.lt*, 2011 m. rugsėjo 9 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/universitetu-pirmiausia-mazes-vilniuje-ir-kaune-49444070.
291. „L. Donskis pripažįsta klydęs dėl aukštojo mokslo reformos“. *delfi.lt*, 2011 m. rugsėjo 20 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/ldonskis-pripazista-klydes-del-aukstojo-mokslo-reformos-49858946.
292. „MRU ir VPU galvoja apie „tuoktuves““. *delfi.lt*, 2011 m. rugsėjo 27 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/mru-ir-vpu-galvoja-apie-tuoktuves-50092898.
293. „VPU apkaltino VU klaidinant visuomenę“. *delfi.lt*, 2011 m. rugsėjo 29 d.. https://www.delfi.lt/news/daily/education/vpu-apkaltino-vu-klaidinant-visuomene-50176108.
294. „R. Vaitkus: „stuburinių“ kova už universitetų autonomiją“. *delfi.lt*, 2011 m. spalio 11 d. https://www.delfi.lt/news/ringas/politics/rvaitkus-stuburiniu-kova-uz-universitetu-autonomija-50570902.
295. „VGTU skelbia nepritariantis ekspertų pasiūlymams dėl universitetų jungimo“. *15min.lt*, 2011 m. spalio 12 d. https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/svietimas/vgtu-skelbia-nepritariantis-ekspertu-pasiulymams-del-univ ersitetu-jungimo-233-174430.
296. „V. Būdienė: dėl universitetų jungimo studijos gali net pabrangti“. *delfi.lt*, 2011 m. spalio 18 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/vbudiene-del-universitetu-jungimo-studijos-gali-net-pabrangti-50800854.
297. „A. Žukauskas: kokios autonomijos mums reikia?“. *delfi.lt*, 2011 m. spalio 19 d. https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/azukauskas-kokios-autonomijos-mums-reikia-50883563.
298. „Laidojama idėja Vilniuje ir Kaune palikti po vieną universitetą“. *delfi.lt*, 2011 m. spalio 21 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/laidojama-ideja-vilniuje-ir-kaune-palikti-po-viena-universiteta-50941937.
299. „V. Būdienė: universitetai patys numirs nuo krepšelinių reformų“. *delfi.lt*, 2011 m. lapkričio 9 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/ vbudiene-universitetai-patys-numirs-nuo-krepseliniu-reformu-51591521.

300. „N. Putinaitė: gyvename užsidarę savame kaime ir nematome, kas vyksta pasaulyje“. *delfi.lt*, 2011 m. lapkričio 9 d. https://www.delfi.lt/news/daily/ education/nputinaite-gyvename-uzsidare-savame-kaime-ir-nematome-kas-vyksta-pasaulyje-51587753.
301. „VU reformuosis tik po KT išaiškinimo“. *delfi.lt*, 2011 m. lapkričio 30 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/vu-reformuosis-tik-po-kt-isaiski nimo-52357237.
302. „V. Būdienė: nematau esminių pokyčių studijų kokybėje“. *delfi.lt*, 2012 m. sausio 9 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/vbudiene-nematau-esminiu-pokyciu-studiju-kokybeje-53936493.
303. „A. Kubilius sako besidžiaugiantis aukštojo mokslo reforma“. *delfi.lt*, 2012 m. kovo 6 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/akubilius-sako-besidziaugiantis-aukstojo-mokslo-reforma-56379231.
304. „Aukštojo mokslo reforma dar tik prasideda“. *15min.lt*, 2012 m. kovo 7 d. https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/svietimas/aukstojo-mokslo-reforma-dar-tik-prasideda-233-201634.
305. „A. Lašas: dabar silpniausia pusė – profesūra“. *delfi.lt*, 2012 m. gegužės 28 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/alasas-dabar-silpniausia-puse-profesura-58803621.
306. „Paaiškėjo, kurias aukštąsias mokyklas ekspertai įvertino neigiamai“. *lrt.lt*, 2012 m. liepos 4 d. https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1901/paaiskejo-kurias-aukstasias-mokyklas-ekspertai-ivertino-neigiamai.
307. „Aukštųjų mokyklų priežiūros tvarka pabrėžia prievolę informuoti visuomenę“. *15min.lt*, 2012 m. lapkričio 28 d. https://www.15min.lt/naujiena/ aktualu/lietuva/aukstuju-mokyklu-prieziuros-tvarka-pabrezia-prievole-infor muoti-visuomene-56-283545.
308. „N. Putinaitė: aukštojo mokslo reformai parašyčiau 10“. *delfi.lt*, 2012 m. gruodžio 6 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/nputinaite-aukstojo-mokslo-reformai-parasyciau-10-60149055.

5.8 skyrius:

309. LR Prezidentas. „Dekretas dėl Lietuvos Respublikos Seimo priimto Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo Nr. XI-242 70 straipsnio pakeitimo ir įstatymo papildymo 70(1) straipsniu įstatymo grąžinimo Lietuvos Respublikos Seimui pakartotinai svarstyti“. *Teisės aktų registras*, 2016 m. sausio 8 d., Nr. 1K-527.
310. Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras. „Lietuvos studijų būklės apžvalga“. MOSTA, 2013.
311. Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras. „Lietuvos studijų būklės apžvalga“. MOSTA, 2014.
312. Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras. „Lietuvos studijų būklės apžvalga“. MOSTA, 2016).

313. Mokslo ir studijų stebėsenos ir analizės centras. „Mokslo ir studijų institucijų potencialo analizė“. 2016 m. spalio 12 d.
314. LR Seimas, „Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo 52 straipsnio pakeitimo įstatymas“. *Teisės aktų registras,* 2012 m. kovo 6 d., Nr. XIP-4157.
315. LR Seimas „Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“. *Teisės aktų registras,*2012 m. gruodžio 13 d., Nr. XII-51.
316. LR Seimas. „Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo 8, 28 ir 93 straipsnių papildymo ir pakeitimo įstatymas“. *Teisės aktų registras*, 2013 m. rugsėjo 5 d., Nr. XIIP-950.
317. LR Seimas. I (rudens) sesijos rytinis plenarinis LR Seimas. „Mokslo ir studijų įstatymo Nr. XI-242 67, 69, 70, 72 straipsnių pakeitimo, 71 straipsnio pripažinimo netekusiu galios ir Įstatymo papildymo 72(1) straipsniu įstatymo projektas“, *Teisės aktų informacinė sistema,* 2015 m. kovo 19 d., Nr. XIIP-2832.
318. LR Seimas. „Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo Nr. XI-242 pakeitimo įstatymo projektas“. *Teisės aktų informacinė sistema,* 2015 m. liepos 3 d., Nr. XIIP-3376.
319. LR Seimas. „Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo Nr. XI-242 pakeitimo įstatymas“. *Teisės aktų registras*, 2016 m. birželio 29 d., Nr. XII-2534.
320. LR Seimas. „Nutarimas dėl Lietuvos mokslo ir inovacijų politikos kaitos gairių patvirtinimo“. *Teisės aktų registras,* 2016 m. rugsėjo 27 d., Nr. XII-2654.
321. LR Seimas. I (rudens) sesijos rytinis plėnarinis posėdis Nr. 11 (stenograma). 2012 m. gruodžio 13 https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/ TAK/TAIS.439471.
322. LR Seimas. I (rudens) sesijos rytinis plenarinis posėdis Nr. 19 (stenograma). 2013 m. sausio 17 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/ TAK/ TAIS.441700.
323. LR Seimas. I (rudens) sesijos rytinis plenarinis posėdis Nr. 176 (stenograma). 2014 m. rugsėjo 18 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/4a9771e03fbf11e48aebe5080bf6742d
324. LR Švietimo ir mokslo ministerija, MOSTA ir Nacionalinė mokyklų vertinimo agentūra. „Švietimo raidos Lietuvoje įžvalgos (medžiaga diskusijoms)“. Švietimo aprūpinimo centras, 2013.
325. LR švietimo ir mokslo ministras. „Įsakymas dėl preliminarių tiksliniu būdu valstybės finansuojamų studijų vietų skaičių paskirstymo 2014 metais pagal aukštąsias mokyklas, studijų programas ir studijų kursus“. *Teisės aktų registras,* 2014 m. balandžio 18 d., Nr. V-338.

326. LR švietimo ir mokslo ministras. „Įsakymas dėl darbo grupės sudarymo“. *Teisės aktų registras,* 2015 m. rugsėjo 17 d., Nr. V-980.
327. Lietuvos švietimo taryba. „Lietuvos švietimo būklės 2013–2016 metais apžvalga. IV dalis“. *lrs.lt,* 2017. https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=35572&p_k=1&p_t=173686&p_ a=1000&p_kade_id=10.
328. „Aukštosioms mokykloms – nauja reforma: kitaip valdys, kitaip finansuos“. *lrt.lt*, 2012 m. lapkričio 18 d. https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/7660/aukstosioms-mokykloms-nauja-reforma-kitaip-valdys-kitai p-finansuos.
329. „A. Lašas: Lietuvos universitetai, vienykitės!“. *delfi.lt*, 2013 m. rugpjūčio 28 d. https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/a-lasas-lietuvos-universitetai-vienykites-62181615.
330. „Mykolo Romerio universiteto atsakas švietimo ir mokslo ministrui: „Mes nesiekiame privataus universiteto statuso, mes juo gyvename““. *15min.lt*, 2013 m. rugsėjo 17 d. https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/svietimas/mykolo-romerio-universiteto-atsakas-svietimo-ir-mokslo-ministrui-mes-nesiekiame-privataus-universiteto-statuso-mes-juo-gyvename-233-369 360.
331. „N. Putinaitė: rūpestis kokybe? Švietimo ministras keičia savo nuomonę“. *delfi.lt*, 2013 m. lapkričio 13 d. https://www.delfi.lt/news/ringas/ lit/n-putinaite-rupestis-kokybe-svietimo-ministras-keicia-savo-nuomone-63279550.
332. „Šiaulių universitetą šokiravo ministro D. Pavalkio nuomonės kaita“. *delfi.lt*, 2013 m. lapkričio 13 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/siauliu-universiteta-sokiravo-ministro-d-pavalkio-nuomones-kaita-63273862.
333. „Du universitetus užpuolęs D. Pavalkis sulaukė atkirčio“. *lrt.lt*, 2013 m. lapkričio 14 d. https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/29492/du-universitetus-uzpuoles-d-pavalkis-sulauke-atkircio.
334. „D. Pavalkis: nematau prasmės eikvoti jėgų beviltiškam reikalui“. *delfi.lt*, 2013 m. lapkričio 20 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/d-pavalkis-nematau-prasmes-eikvoti-jegu-beviltiskam-reikalui-63335626.
335. „D. Pavalkis persigalvojo: nė vieno universiteto uždaryti nereikia“. *lrt.lt*, 2013 m. lapkričio 22 d. https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/29962/d-pavalkis-persigalvojo-ne-vieno-universiteto-uzdaryti-nereikia.
336. „Lietuvos sporto universitetas siekia autonomiškumo“. *diena.lt*, 2014 m. sausio 10 d. https://diena.lt/naujienos/sportas/kitos-sporto-sakos/lietuvos-sporto-universitetas-siekia-autonomiskumo-609891.
337. „Ministras: Lietuvos universitetai turi vienytis“. *delfi.lt*, 2014 m. kovo 10 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/ministras-lietuvos-universitetai-turi-vienytis-64233660.

338. „Istorinis Lietuvos universitetas bus atkurtas anksčiau nei planuota“. *lrt.lt*, 2014 m. kovo 13 d. https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/38347/istorinis-lietuvos-universitetas-bus-atkurtas-anksciau-nei-planuota.
339. „A. Sakalas: MRU magistrantai, ministro ėjimas žirgu ir universitetų reitingai“. *delfi.lt*, 2014 m. birželio 16 d. https://www.delfi.lt/news/ringas/politics/a-sakalas-mru-magistrantai-ministro-ejimas-zirgu-ir-universitetu-reitingai-65035255.
340. „Kam nepasisekė labiausiai: studijos, kurių niekam nebereikia“. *lrt.lt*, 2014 m. rugpjūčio 8 d. https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/54003/kam-nepasiseke-labiausiai-studijos-kuriu-niekam-nebereikia.
341. „R. Vaitkus: svarbiausia – Lietuvos aukštojo mokslo kokybė“. *delfi.lt*, 2014 m. rugsėjo 19 d. https://www.delfi.lt/news/ringas/politics/r-vaitkus-svarbiausia-lietuvos-aukstojo-mokslo-kokybe-65890432.
342. „A. Jokubaitis: universitetas be dvasios, bet su vadyba“. *delfi.lt,* 2014 m. lapkričio 27 d. https://www.delfi.lt/news/ringas/ lit/a-jokubaitis-universitetas-be-dvasios-bet-su-vadyba-66497514.
343. „Sudarė universitetų „mirtininkų“ sąrašą“. *delfi.lt*, 2015 m. liepos 23 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/sudare-universitetu-mirtininku-sarasa-68554418.
344. „VDU rektorius Juozas Augutis: universitetų išsigelbėjimas – naujas bendradarbiavimo modelis“. *15min.lt*, 2015 m. rugpjūčio 31 d. https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/svietimas/vdu-rektorius-juozas-augutis-universitetu-issigelbejimas-naujas-bendradarbiavimo-modelis-233-525073
345. „D. Pavalkis abejoja, ar turi išlikti Edukologijos, Šiaulių ir Klaipėdos universitetai“. *lrt.lt*, 2015 m. rugsėjo 9 d. https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/29285/d-pavalkis-abejoja-ar-turi-islikti-edukologijos-siauliu-ir-klaipedos-universitetai.
346. „Universitetai praranda lyderių pozicijas“. *lrt.lt*, 2015 m. rugsėjo 9 d. https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/113375/universitetai-praranda-lyderiu-pozicijas.
347. „A. Lašas: išgyvenimas kaip mirtis“. *delfi.lt*, 2015 m. rugsėjo 11 d. https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/a-lasas-isgyvenimas-kaip-mirtis-68926290.
348. „N. Putinaitė: kas išdrįs sujungti universitetus?“. *delfi.lt*, 2015 m. spalio 6 d. https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/n-putinaite-kas-isdris-sujungti-universitetus-69161484.
349. „Ministrė: universitetų skaičiaus mažinimas yra jų pačių atsakomybė“. *lrt.lt*, 2015 m. spalio 14 d. https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/116583/ ministre-universitetu-skaiciaus-mazinimas-yra-ju-paciu-atsakomybe.

350. „Prezidentės patarėja: turime devalvuotą aukštąjį mokslą“. *delfi.lt*, 2015 m. lapkričio 3 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/prezidentes-patareja-turime-devalvuota-aukstaji-moksla-69463462.
351. „Universitetai žengia naują žingsnį“. *delfi.lt*, 2015 m. lapkričio 3 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/universitetai-zengia-nauja-zingsni-69462772.
352. „KTU rektorius P. Baršauskas: norime būti didžiausi ne tik Lietuvoje, bet ir dalyje Europos“. *lrt.lt*, 2015 m. gruodžio 23 d. https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/123416/ktu-rektorius-p-barsauskas-norime-buti-didziausi-ne-tik-lietuvoje-bet-ir-dalyje-europos.
353. „Siūlo naują planą Lietuvai: universitetų mažės“. *delfi.lt*, 2016 m. sausio 7 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/siulo-nauja-plana-lietuvai-universitetu-mazes-70049646.
354. „Kauno technologijos ir Lietuvos sveikatos mokslų universitetai jungiasi į Lietuvos universitetą“. *15min.lt*, 2016 m. sausio 22 d. https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/ svietimas/kauno-technologijos-ir-lietuvos-sveikatos-mokslu-universitetai-jungiasi-i-lietuvos-universiteta-233-571045.
355. „Tarp Kauno universitetų – nuožmi kova dėl studentų“, *delfi.lt*, 2016 m. kovo 13 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/tarp-kauno-universitetu-nuozmi-kova-del-studentu-70457778.
356. „Ekspertai apie išpūstą aukštojo mokslo pasiūlą Lietuvoje: ji maitinama iš netvarių pinigų“. *delfi.lt*, 2016 m. birželio 2 d. https://www.delfi.lt/projektai/studijos/universitetai-pranesa/ekspertai-apie-ispusta-aukstojo-mokslo-pasiula-lietuvoje-ji-maitinama-is-netvariu-pinigu-71445634.
357. „Prezidentės Dalios Grybauskaitės metinis pranešimas“, *15min.lt*, 2016 m. birželio 9 d. https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/prezidentes-dalios-grybauskaites-metinis-pranesimas-visas-tekstas-56-639351.
358. „Besijungiančių VDU ir LEU atstovai: aukštasis mokslas Lietuvoje turėtų būti nemokamas“. *lrt.lt*, 2016 m. birželio 16 d. https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/140127/besijungianciu-vdu-ir-leu-atstovai-aukstasis-mokslas-lietuvoje-turetu-buti-nemokamas.
359. „R. Grajauskas. Aukštojo mokslo sistemos grimasos“. *lrt.lt*, 2016 m. liepos 26 d. https://www.lrt.lt/naujienos/nuomones/3/143704/r-grajauskas-aukstojo-mokslo-sistemos-grimasos.
360. „Šių metų stojimo rezultatai nebeleidžia delsti: Lietuvai gali užtekti ir dviejų universitetų“. *15min.lt*, 2016 m. liepos 26 d. https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/ svietimas/siu-metu-stojimo-

rezultatai-nebeleidzia-delsti-lietuvai-gali-uztekti-ir-dvieju-universitetu-233-660341.
361. „Lietuvos universitetų susijungimas: išliks stipriausieji“. *lrt.lt*, 2016 m. rugpjūčio 1 d. https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/144261/lietuvos-universitetu-susijungimas-isliks-stipriausieji.
362. „A. Pitrėnienė mano, kad universitetų skaičius susireguliuos natūraliai“. *lrt.lt*, 2016 m. rugpjūčio 9 d. https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/145012/a-pitreniene-mano-kad-universitetu-skaicius-susireguliuos-naturaliai.
363. „Švietimas pagal valdančiąją koaliciją: dar vienas privalomas brandos egzaminas ir jokių uždarytų universitetų“. *15min.lt*, 2016 m. spalio 19 d. https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/svietimas-pagal-valdanciaja-koalicija-dar-vienas-privalomas-brandos-egzaminas-ir-jokiu-uzdarytu-universitetu-56-714441.
364. „Algis Krupavičius: Kiek reikia universitetų ir ką daryti?“. *15min.lt*, 2016 m. lapkričio 9 d. https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/komentarai/ algis-krupavicius-kiek-reikia-universitetu-ir-ka-daryti-500-719092.

5.9 skyrius:

365. LR Konstitucinis Teismas. „Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo 27 straipsnio 2 dalies 9 punkto, 38 straipsnio 1 dalies, 39 straipsnio 1 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos Seimo 2018 m. sausio 12 d. nutarimo Nr. XIII-1021 „Dėl pritarimo Lietuvos sporto universitetui reorganizavimui prijungimo prie Lietuvos sveikatos mokslų universiteto būdu“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymui“. *Teisės aktų registras,* 2018 m. birželio 29 d., Nr. KT15-N10/2018.
366. LR Ministras Pirmininkas. „Potvarkis dėl darbo grupės pasiūlymams dėl valstybinių aukštųjų mokyklų tinklo optimizavimo parengti sudarymo“. *Teisės aktų registras*, 2017 m. kovo 6 d., Nr. 46.
367. Lietuvos sveikatos mokslų universitetas. „Dėl pasiūlymų dėl Lietuvos valstybinių aukštųjų mokyklų tinklo optimizavimo plano“. *Teisės aktų informacinė sistema,* 2017 m. vasario 20 d., Nr. DTV2-288/S-23-253.
368. LR Seimas. „Nutarimas dėl Valstybės pažangos strategijos „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ patvirtinimo“. *Teisės aktų registras*, 2012 m. gegužės 15 d., Nr. XI-2015
369. LR Seimas. „Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo Nr. XI-242 pakeitimo įstatymas“. *Teisės aktų registras*, 2016 m. birželio 29 d., Nr. XII-2534.

370. LR Seimas. „Nutarimas dėl Septynioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“. *Teisės aktų registras*, 2016 m. gruodžio 13 d., Nr. XIII-82.
371. LR Seimas. „Nutarimas dėl Valstybinių universitetų tinklo optimizavimo“. *Teisės aktų registras*, 2016 m. gruodžio 20 d., Nr. XIII-163.
372. LR Seimas. „Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo Nr. XI-242 75 ir 83 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas“, *Teisės aktų informacinė sistema,* 2017 m. gegužės 11 d., Nr. XIIP-696.
373. LR Seimas. „Nutarimo dėl Valstybinių universitetų tinklo optimizavimo plano patvirtinimo projektas“. *Teisės aktų informacinė sistema,* 2017 m. gegužės 19 d., XIIIP-717.
374. LR Seimas. „Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo Nr. XI-242 5, 26, 27, 28 ir 29 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas“. *Teisės aktų informacinė sistema,* 2017 m. gegužės 23 d., Nr. XIIIP-752.
375. LR Seimas. „Nutarimas dėl Valstybinių universitetų tinklo optimizavimo plano patvirtinimo“, *Teisės aktų registras*, 2017 m. birželio 29 d., Nr. XIII-533
376. LR Seimas. II (pavasario) sesijos vakarinis posėdis Nr. 58 (stenograma). 2017 m. gegužės 4 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/1fcd8b50316d11e79f4996496b137f39.
377. LR Seimas. II (pavasario) sesijos vakarinis posėdis Nr. 68 (stenograma). 2017 m. gegužės 30 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/45c8184245e811e7b465dc41e35792b9.
378. LR Seimas. II (pavasario) sesijos vakarinis posėdis Nr. 82 (stenograma). 2017 m. birželio 22 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/d04a4ae0580511e 78869ae36ddd5784f.
379. LR Seimas. III (rudens) sesijos vakarinis posėdis Nr. 123 (stenograma). 2017 m. lapkričio 23 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/42fa2170d 0e011e782d4fd2c44cc67af.
380. LR Seimas. III (rudens) sesijos rytinis posėdis Nr. 134 (stenograma). 2017 m. gruodžio 19 d. https://e-seimas.lrs.lt/ portal/legalAct/lt/TAK/fbf7d630e54f11e7b4d1bdd5f1a9ff0e.
381. LR Seimas. II (pavasario) sesijos rytinis posėdis Nr. 85 (stenograma). 2017 m. birželio 29 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/c9cb84015d5911e7a53b83ca0142260e.
382. LR Seimas. III (rudens) sesijos rytinis posėdis Nr. 136 (stenograma). 2017 m. gruodžio 21 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/70121190e6de11e7b4d1bdd5f1a9ff0e.
383. LR Seimas. III (rudens) sesijos vakarinis posėdis Nr. 139 (stenograma). 2018 m. sausio 12 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/56270980faab11 e796a2c6c63add27e9.

384. LR Seimas. III (rudens) sesijos vakarinis posėdis Nr. 140 (stenograma). 2018 m. sausio 13 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/91a5c921b08d11ea9a12d0dada3ca61b.
385. LR Seimas. IV (pavasario) sesijos vakarinis posėdis Nr. 155 (stenograma). 2018 m. balandžio 10 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/37838ef03 d8a11e884a38848fe3ec9e2.
386. LR Seimas. IV (pavasario) sesijos rytinis posėdis Nr. 168 (stenograma). 2018 m. gegužės 10 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/6756c610545a11e88525a4bc7611b788.
387. LR Seimas. IV (pavasario) sesijos vakarinis posėdisNr. 171 (stenograma). 2017 m. gegužės 4 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/9db5ff30590c11e896f6c1bcca8cd3a8.
388. LR Seimas. IV (pavasario) sesijos rytinis posėdis Nr. 176 (stenograma). 2018 m. gegužės 24 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/2d55e0015f5d11e896f6c1bcca8cd3a8.
389. LR Seimas. IV (pavasario) sesijos vakariniis posėdis Nr. 179 (stenograma). 2018 m. birželio 22 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/7043eb31640a11e8b7d2b2d2ca774092.
390. LR Seimas. IV (pavasario) sesijos vakarinis posėdis Nr. 183 (stenograma). 2018 m. birželio 5 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/51b43010697a11e8b7d2b2d2ca774092.
391. LR Seimas. IV (pavasario) sesijos vakarinis posėdis Nr. 190 (stenograma). 2018 m. birželio 21 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/e2ddb0e0784b11e89188e16a6495e98c.
392. LR Seimas. IV (pavasario) sesijos rytinis posėdis Nr. 195 (stenograma). 2018 m. birželio 28 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/4c6568d07de411 e89188e16a6495e98c.
393. LR Seimas. V (rudens) sesijos rytinis posėdis Nr. 228 (stenograma). 2018 m. lapkričio 8 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/74f5b6c0e3eb11e8bcacfff937113a43.
394. LR Seimas. IV(pavasario) sesijos vakarinis posėdis Nr. 275 (stenograma). 2019 m. balandžio 9 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/90bb38415b5411e99684a7f33a9827ac.
395. LR Seimas. VI (pavasario) sesijos rytinis posėdis Nr. 303 (stenograma). 2019 m. birželio 27 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/f3076a4198db11e9aab6d8dd69c6da66.
396. LR Seimas. VIII (pavasario) sesijos posėdis Nr. 379 (stenograma). 2020 m. kovo 10 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/cfa18af062d811eaa02cacf2a861120c.

397. LR Seimas. VIII (pavasario) sesijos vakarinis posėdis Nr. 421 (stenograma). 2020 m. birželio 16 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/91a5c921b08d11ea9a12d0dada3ca61b.
398. LR Vyriausybė. „4 metai 17-osios Vyriausybės veiklos“. *lrv.lt*, 2020 m. gruodžio 13 d.
399. MOSTA. „Aukštojo mokslo reforma“. Pristatymas. *lrs.lt,* 2017 m. gegužės 2 d.
400. Studijų kokybės vertinimo centras, „Lietuvos edukologijos universiteto veiklos vertinimo išvados“. Studijų kokybės vertinimo centras, 2017
401. „V. Būdienė. Mokantys už studijas studentai nėra raupsuotieji“ *delfi.lt*, 2016 m. lapkričio 5 d. https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/v-budiene-mokantys-uz-studijas-studentai-nera-raupsuotieji-72769284.
402. „Ainius Lašas: universitetų jungimasis – ne panacėja, bet...“. *15min.lt*, 2016 m. lapkričio 17 d. https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/komentarai/ ainius-lasas-universitetu-jungimasis-ne-panaceja-bet-500-712957.
403. „Kandidatė į ministres J. Petrauskienė savo karjerą visad siejo su švietimu“. *delfi.lt*, 2016 m. lapkričio 24 d. https://www.delfi.lt/news/daily/ lithuania/kandidate-i-ministres-j-petrauskiene-savo-karjera-visad-siejo-su-svietimu-72973132.
404. „Kandidatė į švietimo ir mokslo ministrus prabilo apie universitetų skaičiaus mažinimą“. *lrt.lt*, 2016 m. lapkričio 28 d. https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/155720/kandidate-i-svietimo-ir-mokslo-ministrus-prabilo-apie-universitetu-skaiciaus-mazinima.
405. „J. Petrauskienė: atlyginimai vienareikšmiškai turi didėti“. *delfi.lt*, 2016 m. gruodžio 8 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/j-petrauskiene-atlyginimai-vienareiksmiskai-turi-dideti-73114350.
406. „J. Petrauskienė: aukštųjų mokyklų tinklo pertvarka nėra tikslas savaime“. *lrt.lt*, 2016 m. gruodžio 20 d. https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/ 2/157879/j-petrauskiene-aukstuju-mokyklu-tinklo-pertvarka-nera-tikslas-savaime.
407. „Algis Krupavičius: Pasitikėjimo krizė, arba trumpai apie universitetų jungimų istoriją“. *15min.lt*, 2016 m. gruodžio 22 d. https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nuomones/algis-krupavicius-pasitikejimo-krize-arba-trumpai-apie-universitetu-jungimu-istorija-18-730878.
408. „Ministrė J. Petrauskienė: per 3 mėnesius planuojama parengti aukštojo mokslo tinklo viziją“. *delfi.lt*, 2016 m. gruodžio 27 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/ministre-j-petrauskiene-per-

3-menesius-planuojama-parengti-aukstojo-mokslo-tinklo-vizija-73282608.
409. „Algis Krupavičius: apie akademinę etiką ir vėl – aukštąjį mokslą“. *15min.lt*, 2016 m. gruodžio 29 d. https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/ nuomones/algis-krupavicius-apie-akademine-etika-ir-vel-aukstaji-moksla-18-733562.
410. „VDU ir LEU tikisi susijungti iki metų pabaigos“. *lrt.lt*, 2017 m. sausio 5 d. https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/159443/vdu-ir-leu-tikisi-susijungti-iki-metu-pabaigos.
411. „S. Skvernelis: atrodo, kad universitetų administracijos dirba sau“. *lrt.lt*, 2017 m. sausio 6 d. https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/159452/s-skvernelis-atrodo-kad-universitetu-administracijos-dirba-sau.
412. „Juozas Augutis: Reikia keisti mokytojų rengimo sistemą“. *15min.lt*, 2017 m. sausio 9 d. https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nuomones/juozas-augutis-reikia-keisti-mokytoju-rengimo-sistema-18-737970.
413. „J. Petrauskienė: aukštųjų mokyklų siūlymų lauksime iki vasaros“. *lrt.lt*, 2017 m. sausio 11 d. https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/160045/j-petrauskiene-aukstuju-mokyklu-siulymu-lauksime-iki-vasaros.
414. „S. Skvernelis: po reformos bakalauro studijos gali tapti nemokamos“. *lrt.lt*, 2017 m. sausio 12 d. https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/160062/s-skvernelis-po-reformos-bakalauro-studijos-gali-tapti-nemokamos.
415. „Kokia sporto mokslo ateitis Lietuvoje?“. *delfi.lt*, 2017 m. sausio 30 d. https://www. delfi.lt/sportas/kitos-sporto-sakos/kokia-sporto-mokslo-ateitis-lietuvoje-73594174.
416. Augutis, Juozas. „VDU ir LEU jungiasi“. *delfi.lt*, 2017 m. vasario 6 d. https://www.delfi.lt/mokslas/mokslas/vdu-ir-leu-jungiasi-73663394.
417. „KTU rektorius Petras Baršauskas: ne dėl savęs siekiame universitetų pertvarkos, o dėl šalies ateities“. *15min.lt*, 2017 m. sausio 20 d. https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/svietimas/ktu-rektorius-petras-barsauskas-ne-del-saves-siekiame-universitetu-pertvarkos-o-del-salies-ateities-233-743596.
418. „VU rektorius prabilo apie jungimosi planus: kreipėsi į LEU ir MRU“. *delfi.lt*, 2017 m. vasario 22 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/vu-rektorius-prabilo-apie-jungimosi-planus-kreipesi-i-leu-ir-mru-73836560.
419. „Universitetų optimizacijai trūksta aiškios Vyriausybės vizijos“. *15min.lt*, 2017 m. vasario 24 d. https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/svietimas/universitetu-optimizacijai-truksta-aiskios-vyriausybes-vizijos-233-760032.

420. „Aukštųjų mokyklų pasiūlymai dėl pertvarkos: nuo atsargaus „dar ne laikas“ iki ryžtingo „jungiamės““. *15min.lt*, 2017 m. vasario 24 d. https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/svietimas/aukstuju-mokyklu-pasiuly mai-del-pertvarkos-233-759812?copied.
421. „Edukologijos universiteto senato pirmininkas nemato pagrindo stabdyti jungimosi su VDU“. *delfi.lt*, 2017 m. kovo 6 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/edukologijos-universiteto-senato-pirmininkas-nemato-pagrindo-stabdyti-jungimosi-su-vdu-73956412.
422. „Nesutariama, kiek universitetų turėtų likti Kaune“. *lrt.lt,* 2017 m. kovo 13 d. https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/166167/nesutariama-kiek-universitetu-turetu-likti-kaune.
423. „Dėliojasi žemėlapis, kas liks iš Lietuvos aukštųjų mokyklų: VU, KTU ir VGTU vizijos“. *lrt.lt*, 2017 m. kovo 16 d. https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/166696/deliojasi-zemelapis-kas-liks-is-lietuvos-aukst uju-mokyklu-vu-ktu-ir-vgtu-vizijos.
424. „Valdas Jaskūnas: Aukštųjų mokyklų tinklo pertvarka – kova dėl išlikimo ar dėl kokybės?“. *15min.lt*, 2017 m. kovo 27 d. https://www.15min.lt/naujiena/ aktualu/nuomones/valdas-jaskunas-aukstuju-mokyklu-tinklo-pertvarka-kova-del-islikimo-ar-del-kokybes-18-774944.
425. „Saulius Skvernelis supyko: suabejojo, ar LVŽS kalbos apie pokyčius nebuvo tik rinkimų šūkis“. *15min.lt*, 2017 m. kovo 29 d. https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/saulius-skvernelis-supyko-suabejojo-ar-lvzs-kalbos-apie-pokycius-nebuvo-tik-rinkimu-sukis-56-775890.
426. „Seimo komitetas pritarė VDU ir LEU jungtuvėms“. *delfi.lt*, 2017 m. kovo 29 d. https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/seimo-komitetas-pritare-vdu-ir-leu-jungtuvems-74195914
427. „Vilniaus universiteto pasiūlymo sulaukusį Lietuvos edukologijos universitetą drasko nesutarimai“. *15min.lt*, 2017 m. kovo 29 d. https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/ svietimas/vilniaus-universiteto-pasiulymo-sulaukusi-lietuvos-edukologijos-universiteta-drask o-nesutarimai-233-775436.
428. „R. Karbauskis su S. Skverneliu ramina universitetus: jokios prievartos nebus“. *delfi.lt*, 2017 m. gegužės 2 d. https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/r-karbauskis-su-s-skverneliu-ramina-universitetus-jokios-prievartos-nebus-74516530.
429. „VU Teisės fakultetas atmeta susijungimo su MRU galimybę“. *delfi.lt*, 2017 m. gegužės 13 d. https://www.delfi.lt/news/daily/education/vu-teises-fakultetas-atmeta-susijungimo-su-mru-galimybe-74631714.

430. „Rektoriams bus pristatytas studijų programų stambinimo planas“. *lrt.lt*, 2017 m. birželio 30 d. https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/178282/rektoriams-bus-pristatytas-studiju-programu-stambinimo-planas.
431. „Jurgita Petrauskienė: Verčiame naują pedagogų rengimo lapą“. *delfi.lt*, 2018 m. sausio 15 d. https://www.delfi.lt/news/ringas/politics/jurgita-petrauskiene-verciame-nauja-pedagogu-rengimo-lapa-76906401.
432. „Prie LMTA prisijungė Klaipėdos universiteto Menų akademija“. *15min.lt*, 2018 m. kovo 15 d. https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/svietimas/lmta-prisijunge-klaipedos-universiteto-menu-akademija-233-935726.

5.10 skyrius:

433. LR parlamentinės partijos. „Lietuvos Respublikos Seime atstovaujamų politinių partijų susitarimas dėl Lietuvos švietimo politikos (2021–2030)“. *smsm.lrv.lt*, 2021.
434. LR Seimas. „Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo Nr. XI-242 4, 10, 11, 15, 27, 28, 35, 38, 39, 52, 53, 56, 58, 60, 65, 66, 67, 71, 72, 72(1), 73, 75(3), 77, 85 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 64(1) straipsniu įstatymo, Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo Nr. XI-242 46, 59, 74, 75, 75(1), 75(2), 75(3), 76, 77, 82, 83 straipsnių pakeitimo, 9 straipsnio pripažinimo netekusiu galios ir įstatymo papildymo 76(1), 76(2), 83(1) straipsniais įstatymo Nr. XIV-654 3 ir 16 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių įstaigų darbuotojų darbo apmokėjimo ir komisijų narių atlygio už darbą įstatymo Nr. XIII-198 1 straipsnio pakeitimo įstatymo projektų aiškinamasis raštas“, *Teisės aktų informacinė sistema*, 2022 m. birželio 1 d., Nr. XIVP-1769.
435. LR Seimas, „Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo Nr. XI-242 4, 10, 11, 15, 27, 28, 35, 38, 39, 52, 53, 56, 58, 60, 65, 66, 67, 71, 72, 72(1), 73, 75(3), 77, 85 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 64(1) straipsniu įstatymo ir Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo Nr. XI-242 46, 59, 74, 75, 75(1), 75(2), 75(3), 76, 77, 82, 83 straipsnių pakeitimo, 9 straipsnio pripažinimo netekusiu galios ir įstatymo papildymo 76(1), 76(2), 83(1) straipsniais įstatymo Nr. XIV-654 3 ir 16 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto derinimo pažyma“. *Teisės aktų informacinė sistema,* 2022 m. birželio 1 d.
436. LR Seimo ŠMK. „Pagrindinio komiteto išvada dėl Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo Nr. XI-242 4, 10, 11, 15, 27, 28, 35, 38, 39, 52, 53, 56, 58, 60, 65, 66, 67, 71, 72, 72(1), 73, 75(3), 77, 85 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 64(1) straipsniu įstatymo projekto Nr. XIVP-1769“. *Teisės aktų informacinė sistema,* 2022 m. birželio 20 d., Nr. 106-P-28.

437. LR Seimas. „Nutarimas dėl Valstybės pažangos strategijos „Lietuvos ateities vizija „Lietuva 2050“ patvirtinimo“. *Teisės aktų registras,* 2023 m. gruodžio 23 d., Nr. XIV-2466.
438. LR Seimas. II (pavasario) sesijos vakarinis posėdis Nr. 70 (stenograma). 2021 m. birželio 8 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/b827ca80c90f11eb91e294a1358e77e9.
439. LR Seimas. VI (rudens) sesijos rytinis posėdis Nr. 300 (stenograma). 2023 m. rugsėjo 14 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/26ac1150531a11ee8e3cc6ee348ebf6d.
440. LR Seimas. „VIII (pavasario) sesijos rytinis posėdis Nr. 380“ (stenograma). 2024 m. gegužės 30 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/95a6cc901e9d11efb121d2fe3a0eff27.
441. LR Seimas. „VIII (pavasario) sesijos rytinis posėdis Nr. 387“ (stenograma). 2024 m. birželio 11 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/9425c780288511efb121d2fe3a0eff27.
442. LR Seimas. „Nutarimas dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“. *Teisės aktų registras,* 2020 m. gruodžio 11 d., Nr. XIV-72.
443. LR Vyriausybė. „Trumposios pakopos ir koleginių studijų programų vykdymo universitete tvarkos aprašo projektas“, *Teisės aktų informacinė sistema*, 2022 m. gruodžio 21 d.
444. LR Vyriausybė. „Dėl 2023–2024 metų valstybinių kolegijų tinklo stiprinimo veiksmų plano patvirtinimo“. *Teisės aktų registras*, 2023 m. sausio 18 d., Nr. 46.
445. LR Vyriausybė. „Nutarimas dėl 2023–2024 metų valstybinių kolegijų tinklo stiprinimo veiksmų plano įgyvendinimo priemonių“. *Teisės aktų registras*, 2023 m. liepos 12 d., Nr. 567.
446. LR Vyriausybė. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl 2023–2024 metų valstybinių kolegijų tinklo stiprinimo plano įgyvendinimo priemonių patvirtinimo“ projekto derinimo pažyma“. *Teisės aktų informacinė sistema,* 2023 m. liepos 12 d.
447. LR Švietimo, mokslo ir sporto ministerija. „Raštas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimų projektų“. *Teisės aktų informacinė sistema*, 2023 m. liepos 11 d., Nr. SR-2657.
448. LR Vyriausybė. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl 2023–2024 metų valstybinių kolegijų tinklo stiprinimo plano įgyvendinimo priemonių patvirtinimo“ projekto derinimo pažyma“. *Teisės aktų informacinė sistema,* 2023 m. liepos 12 d.
449. LR Vyriausybė. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl pritarimo Marijampolės kolegijos reorganizavimui prijungimo prie

Mykolo Romerio universiteto būdu“ projekto derinimo pažyma“. *Teisės aktų informacinė sistema*, 2024 m. vasario 21 d.
450. Roy, Simon. The network of higher education institutions in Lithuania. Adapting missions and profiles to a Changing environment. OECD, 27 April 2022, 28p. Žiūrėta 2024 m. lapkričio 12 d. https://smsm.lrv.lt/uploads/smsm/documents/files/kiti/Lithuania%20Missions%20and%20Profiling%2027%20April%20(002).pdf.
451. „Išreitingavo švietimo bėdas: skaudžiausios – kokybės skirtumai ir gerų mokytojų stygius“. *lrt.lt*, 2020 m. spalio 5 d. https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1244605/isreitingavo-svietimo-bedas-skaudziausios-kokybes-skirtumai-ir-geru-mokytoju-stygius.
452. „Profesorė: kolegijų sektoriaus operacinė sistema turi būti perkrauta“. *lrt.lt*, 2020 m. gruodžio 10 d. https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1295809/profesore-kolegiju-sektoriaus-operacine-sistema-turi-buti-perkrauta.
453. „Rektoriai apie aukštojo mokslo finansavimo pertvarką: tai ir galimybės, ir pavojus, ir egzaminas mums“. *lrt.lt*, 2021 m. sausio 29 d. https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1331594/rektoriai-apie-aukstojo-mokslo-finansavimo-pertvarka-tai-ir-galimybes-ir-pavojus-ir-egzaminas-mums.
454. „Ministerijos „Naujos kartos Lietuva“ plane – dėmesys švietimo atotrūkiui tarp miestų, aukštajam mokslui“. *lrt.lt* , 2021 m. balandžio 19 d. https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1389743/ministerijos-naujos-kartos-lietuva-plane-demesys-svietimo-atotrukiui-tarp-miestu-aukstajam-mokslui.
455. „KTU dekanas: kaip pasakyti gerą Vakarų universitetą baigusiam jaunam dėstytojui, kad jo alga Lietuvoje bus 1000 eurų?“. *lrt.lt*, 2021 m. birželio 21 d. https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1436697/ktu-dekanas-kaip-pasakyti-gera-vakaru-universiteta-baigusiam-jaunam-destytojui-kad-jo-alga-lietuvoje-bus-1000-euru.
456. „Šiugždinienė: priimtos įstatymo pataisos stiprins studijas, didins jų prieinamumą“. *lrt.lt*, 2022 m. birželio 30 d. https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1730779/siugzdiniene-priimtos-istatymo-pataisos-stiprins-studijas-didins-ju-prieinamuma.
457. Putinaitė, Nerija. „Kolegijos turi naują misiją, bet neturi ateities“. *lrt.lt*, 2022 m. liepos 20 d. https://www.lrt.lt/naujienos/nuomones/3/1738176/nerija-putinaite-kolegijos-turi-nauja-misija-bet-neturi-ateities.
458. „KU pozicija: pritartų Lietuvos aukštosios jūreivystės mokyklos prijungimui“. *15min.lt*, 2022 m. gruodžio 23 d. https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/ku-pozicija-pritartu-lietuvos-aukstosios-jureivystes-mokyklos-prijungimui-56-1985060.

459. „Mirti neketina: kolegijos stoja į kovą dėl išlikimo, bet kai kurios jau dabar įsitikinusios – mes nei jungsimės, nei užsidarysime“. *lrt.lt*, 2023 m. sausio 23 d. https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1870844/mirti-neketina-kolegijos-stoja-i-kova-del-islikimo-bet-kai-kurios-jau-dabar-isitikinusios-mes-nei-jungsimes-nei-uzsidarysime.
460. „Pokyčiai kolegijoms: dalis nori išlikti savarankiškos, kitos jungsis prie universitetų“. *lrt.lt*, 2023 m. balandžio 10 d. https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1959678/pokyciai-kolegijoms-dalis-nori-islikti-savarankiskos-kitos-jungsis-prie-universitetu.
461. „Klaipėdos universiteto rektorius ragina Vyriausybę peržiūrėti planus dėl kolegijų jungimo“. *lrt.lt*, 2023 m. birželio 13 d. https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2012257/klaipedos-universiteto-rektorius-ragina-vyriausybe-perziureti-planus-del-kolegiju-jungimo.
462. „Klaipėdos universitetas ir verslo atstovai nenori atiduoti Lietuvos aukštosios jūreivystės mokyklos Vilniui“. *delfi.lt*, 2023 m. birželio 15 d. https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/klaipedos-universitetas-ir-verslo-atstovai-nenori-atiduoti-lietuvos-aukstosios-jureivystes-mokyklos-vilniui-93669853.
463. Petrošius, Audrius. „Negrįžtama Lietuvos aukštosios jūreivystės mokyklos klaida arba Klaipėda – Vilniaus filialų miestas“, *delfi.lt*, 2023 m. birželio 28 d. https://www.delfi.lt/news/ringas/politics/audrius-petrosius-negriztama-lietuvos-aukstosios-jureivystes-mokyklos-klaida-arba-klaipeda-vilniaus-filialu-miestas-93783447.
464. „Įvertino planuojamą kolegijų pertvarką: švietimas nuo žmonių regionuose nutols“. *delfi.lt*, 2023 m. birželio 28 d. https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/ivertino-planuojama-kolegiju-pertvarka-svietimas-nuo-zmoniu-regionuose-nutols-93789169.
465. „Viceministras Jakštas ramina Vilniaus ir Klaipėdos švietimo bei verslo atstovus: pokyčiai kolegijų tinkle pagerins mokslų kokybę“. *lrt.lt*, 2023 m. birželio 28 d. https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2023333/viceministras-jakstas-ramina-vilniaus-ir-klaipedos-svietimo-bei-verslo-atstovus-pokyciai-kolegiju-tinkle-pagerins-mokslu-kokybe.
466. „Vyriausybei pritarus kolegijų jungimuisi, studentų atstovas piktinasi: nuspręsta už mus“. *lrt.lt*, 2023 m. liepos 30 d. https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2046505/vyriausybei-pritarus-kolegiju-jungimuisi-stud entu-atstovas-piktinasi-nuspresta-uz-mus.
467. „Alytaus kolegija dėl sprendimo ją jungti su Kauno kolegija kreipėsi į teismą“. *lrt.lt*, 2023 m. rugsėjo 8 d.

https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/ 2/2072643/alytaus-kolegija-del-sprendimo-ja-jungti-su-kauno-kolegija-kreip esi-i-teisma.

468. „Aukštojo mokslo reforma taikosi į Panevėžio kolegiją: net nenorime priimti tos minties“. *delfi.lt*, 2023 m. spalio 23 d. https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/aukstojo-mokslo-reforma-taikosi-i-panevezio-kolegija-net-nenorime-priimti-tos-minties-94802927.

469. „Jakštas apie jungtuvių su kitomis nepanorusią kolegiją: tikslo spausti nematome“. *lrt.lt*, 2023 m. gruodžio 20 d. https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2154777/jakstas-apie-jungtuviu-su-kitomis-nepanorusia-kolegija-tikslo-spausti-nematome.

SUMMARY

The Policy of University Mergers in the Context of Neoliberalisation of Lithuanian Higher Education

Since 1990, the Lithuanian higher education system has undergone numerous changes. First, the restructuring of the system after the collapse of the Soviet Union, then expansion, and subsequently, a decline in student numbers and adaptation to this decline, as well as several management and funding reforms. Speaking of the restructuring of the university network, Rimantas Želvys aptly described the evolution of the higher education system – first, universitisation (the tendency to establish universities), and later, a decline in the number of universities (Želvys, 2018).

Following the restoration of independence, higher education institutions had the opportunity to recreate themselves; consequently, most of them became universities, several higher education institutions were established on the basis of regional branches of earlier established universities, and a network of colleges was formed from post-secondary vocational schools. For a time, universities, colleges and research institutes coexisted side by side. Initially, attempts were made to optimise the network of research institutes, and from 2004 onwards, there was increasing talk of the need to optimise the network of higher education institutions, focused primarily on universities. The most intense debate on the mergers of higher education institutions took place in the context of the 2008 economic crisis. Later, between 2017 and 2021, large scale optimisation efforts were made, in concern with changes in the model of higher eduction funding and the teacher training system. In 2023, the optimisation initiative focused on the college sector, with the aim of improving their performance quality. As a result, some colleges were merged with one another, and several were merged into universities.

The policy on the university mergers is always closely linked to other changes in higher education. This dissertation is an attempt to understand the development of the policy on the mergers of Lithuanian universities – its creation, development and implementation – within the broader context of neoliberalisation of higher education. The main focus of the thesis is on university mergers, however, it also discusses other structural reforms in higher education, international trends in higher education policy and their transfer into national policy. The analysis of the policy of university mergers reveals differing political visions and approaches to higher education, the role of various interest groups in shaping and implementing policy, and the impact of political and social changes in empowering interest groups to participate in the political arena.

The idea of university mergers became firmly established in the Lithuanian political discourse in 2008, when Lithuanian higher education was being restructured following a neoliberal model. This model at the time appeared to best respond not only to global trends in higher education policy but also the country's economic and social development. Even though, the policy of university mergers was most prominent during the period from 2008 to 2020, this study analyses the development of higher education in Lithuania from 1990 to 2024. I maintain that university mergers cannot be studied in isolation from other changes in higher education – changes in the university network are always linked to issues of governance or funding. University mergers were influenced by a multitude of different events analysed in this thesis, which point to the various characteristics of Lithuanian higher education and the stages of its policy development; all of these are of great importance in the formation of the higher education institutions network.

Significance and Novelty of the Dissertation

"The university is the only European institution to have preserved its fundamental patterns and basic social role and function over the course of the last millennium." (Rüegg, 2004, xix) Despite the universities' resilience to social change, the pressure for universities to change is immense and growing, and higher education increasingly operates under conditions of constant reform and crisis. Challenges, such as lack of funding or its sustainability, increasing competition, rising public expectations, influence of technology, changing role of the academic community, demographic challenges, climate change and so on are being faced worldwide. These challenges are reflected in international and national higher education policy and encourage consideration of increased system efficiency and productivity.

University mergers are not a new phenomenon. In the US, such mergers are already recorded in the 1930s, although they had also taken place earlier (Pinheiro et al., 2016). In the 1970s, this process attracted more attention from politicians and the academic community. Since then, there have been two 'waves' of higher education mergers worldwide. The first 'wave' took place between 1980 and 1990. Its aim was to adapt to the emerging trends of mass higher education and reduce fragmentation in the sector. Mergers took place in countries such as Australia, South Africa, the Netherlands, and the United Kingdom. The second 'wave', which began in the early 21st century and is now subsiding, has spread across the globe. The objectives of these mergers are more closely linked to the efficient functioning of the system and the increase in international competitiveness (Heller-Schuh, 2020).

The mergers of higher education institutions, having reached unprecedented levels, has been a subject of study for many researchers over

the past few decades. Despite the number of studies, research in this field remains fragmented due to the complexity and contextual nature of the phenomenon (Ursin et al., 2010). Some studies focus on the macro level, analysing the political aspects of higher education mergers, most often drawing on organisational theories. The most widely analysed topics at the organisational level are organisational behaviour and leadership, as well as cultural integration. Recently, considerable attention has also been paid to micro-level studies, which analyse the experiences of academic staff and the development of higher education institution brands. Most studies focus on mergers of higher education institutions in the USA, Finland, the UK, China, Canada, Australia, South Africa, Norway and Denmark. The phenomenon of consolidation of higher education institutions is two-fold. On one hand, it is a managerial process. However, with national governments, particularly in Europe, actively involved, this process has a no less significant political dimension. It should be acknowledged that *"the most appropriate focus for public sector mergers is away from institutional organizational characteristics and toward the complex relationship between institutional mission and public policy. In this context, a crucial factor for the success of public sector mergers becomes the interplay of public policy and institutional mission within local and regional political structures.*" (Zekan, 1994, 118). Given that the phenomenon of university mergers is unique in cultural, organisational and political terms, this study aims to broaden the geographical scope of research into university mergers and further expand the understanding of this phenomenon from a political perspective.

This dissertation also contributes to a deeper understanding of neoliberalisation in the Lithuanian context. The neoliberalisation of higher education in Lithuania has also been analysed relatively little in the academic literature mostly by Liudvika Leišytė (2015, 2018, etc.) and Rimantas Želvys (2013, 2015, etc.) Critical analyses only emerged about a decade ago. The processes of neoliberal expansion in Lithuanian higher education have been analysed from a critical perspective by Renata Královská (2015), Monika Orechova (2025), Rūta Petkutė (2022) and Agnė Girkontaitė (2025).

This study examines the political transformation of higher education in Lithuania through the analysis of higher education institution mergers. This transformation is analysed from the neoliberal governmentality perspective, with the aim of explaining the dynamics of power relations between actors at various levels (international, national and institutional). There are several reasons for the choice of this approach as the most appropriate. First, the concept of neoliberal governmenality allows us to link neoliberalism as an ideology and as a mode or regulations. Second, this approach allows for all actors to be viewed as possessing the power to act, and enables an analysis of

the dynamic development and expression of their power. Third, given that all the subjects of the study (international organisations, the state and universities) are interrelated, yet autonomous, it is assumed that, in their mutual relations, power manifests itself through measures that stimulate and motivate certain behaviours and perceptions, which are directed towards the subject's self-control and behaviour.

This dissertation aims to fill several gaps in research on university mergers. Given the particular importance of context in mergers, the scholarly analysis of the Lithuanian case expands the geographical scope of research on university mergers, whilst Lithuania's experience can also contribute to a deeper academic understanding of higher education policy. Second, macro-level research is expanded by systematically analysing the political aspects of mergers and their implementation from the perspective of interpretative policy analysis rather than organisational theories. Furthermore, academic research tends to analyse cases of successfully implemented university mergers, while failures are relegated to the sidelines. The Lithuanian case can be considered partially successful in terms of the fulfilment of the political agenda. Several successful mergers have taken place, but the ambitious political plans were never even close to being realised. Thus, this analysis may also contribute to the expansion of the field of university mergers research by deepening our understanding of the factors influencing the (non-)success of this policy's implementation.

Ultimately, this thesis on university mergers in Lithuania is not solely about the mergers themselves and the shaping of this policy. It is an analysis of the entrenchment of neoliberal ideas in Lithuanian higher education policy and the resulting transformations in higher education. Lithuania has undergone many such transformations within a short period of time, in an effort to successfully integrate into the Western higher education system. This research covers the establishment of neoliberal discourse and practices in Lithuanian national higher education policy, systemic higher education reforms and their development, and the stakeholders' influence and significance on higher education policy. Therefore, this study employs policy analysis tools to reveal the nuances of the development and implementation of higher education policy through university mergers used as a political instrument.

Research Aim and Objectives

This dissertation analyses the context of higher education policy in a particular time and space, and specific developments in higher education policy within this context. I maintain that the neoliberal paradigm was imported from international higher education policy and had come to

dominate higher education in Lithuania. The dominance of this paradigm led to the emergence of the idea of university mergers in the public sphere, and, subsequently, on the political agenda. This measure (mergers of higher education institutions) was and remains an important component of structural higher education reforms. Thus, the aim of this dissertation is *to analyse how the ideas and practices of neoliberalism are manifested in Lithuanian higher education through the development and implementation of university mergers policy.*

To achieve this aim, the following theoretical and empirical research objectives have been set:

1. To present neoliberal trends in higher education from a theoretical perspective.
2. To analyse university mergers as a policy measure and to explain the role of this tool in structural higher education reforms.
3. To investigate how the international higher education policy discourse related to university mergers is transferred to the Lithuanian higher education policy agenda and which ideas are used for this transfer.
4. To elaborate how specific discourses formed in different contexts and at different times influenced university merger policy in Lithuania between 1990 and 2024.
5. To investigate how and why the political objectives of university mergers changed during the implementation phase.

Theoretical framework

The theoretical approach of this dissertation is the theory of governmentality (Ball, 2013, Dean, 2009, Lemke, 2019, etc.), initially formulated by Michel Foucault (1991). Governmentality combines *the 'conduct of conduct'* (French: *conduire des conduites*) and *the rationality of government*. 'Conduct of conduct' refers to activities aimed at shaping, directing or influencing the behaviour of a subject (Ball, 2013), whilst the rationality of government refers to thinking about a specific mode of governance (who governs what and how), enabling the conception and application of specific governance practices (Gordon, 1991). Thus, the theory of governmentality analyses technologies of governance designed to shape and control the behaviour of subjects.

The theory of governmentality is developed within the broader context of Michel Foucault's theory of power. Governmentality links subjective control and domination, the formation of the state and the subject, and distinguishes between domination and governance (Burchell, 1993). Thus, the focus is on the analysis of governance technologies that lead to domination rather than the forms of domination. One of the leading scholars of the theory of

governmentality, sociologist Thomas Lemke (2019), emphasises that the link between governmentality and the theory of power allows to develop an analytical framework that enables the analysis of the manifestation of neoliberalism at micro and macro levels through the operation of discourses and institutional mechanisms in the creation and dissemination of 'truth' claims. Governmentality, thus, encompasses strategies of power, forms of knowledge and technologies of self.

In the context of the theory of governmentality, university mergers are analysed as one of the instruments of neoliberal governmentality. It is maintained that contemporary governance is decentralised and horizontal, therefore, the rationality of government is changing and shifting towards the self-governance of each individual (Leonavičius, 2014). This theoretical approach allows us to understand how the governance of a higher education system is changing in the process of neoliberalisation. The theory of governmentality considers neoliberalism a distinctive form of interaction between power, political rationality and subjectivity – a constellation of social power relations and governance strategies that constantly redraws the boundaries between the state and the economy. At the same time, neoliberalism is a form of knowledge that establishes the political rationality of the neoliberal market, governance regimes and subjectivity as a link between political power and self-regulation (Lemke, 2012).

The dimensions of space and time are of great importance in this dissertation, as they aim to encompass both the diversity of policy practices that can be considered part of higher education policy, and the changes in these practices linked to broader social transformations and challenges. James Peck (2010) presents a theoretical approach to the construction of neoliberal rationality across time and space, which I draw upon in my research (. This study focuses primarily on the clashes and transformations of discourses at different times and at different levels. This helps to elaborate on the process of policy formation and transformation as a clash of diverse interests, knowledge and practices at different points in space and time.

Methodology

In terms of methodology, this dissertation consists of a case study of Lithuania conducted at three levels. The first level is the analysis of international higher education policy discourses developed and represented by the World Bank, the Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), the European Commission (EC) and the European University Association (EUA), and their influence on university mergers policy in Lithuania. The second level consists of the analysis of transformations in university mergers policy within the Lithuanian political

space during the period from 1990 to 2024, focusing primarily on the discourses represented by different interest groups. The goal here is to reveal how and which discourses, formed over time in different spaces, influenced university mergers. The third level of analysis is focused on how the objectives of university mergers transformed during the implementation phase, with particular attention paid to agency of institutions.

This case study is based on a comprehensive and multi-layered analysis of relevant literature, documents and media reports. It employs a critical discourse studies approach, more specifically, *the discourse-historical approach* (Krzyżanowski, 2011, Wodak & Meyer, 2009, etc.), to reveal the dynamics of power relations in higher education policy. Discourse analysis is an analytical framework capable of identifying, revealing and conceptualising the relationships between different social structures which influence the understanding, formulation and implementation of policy (Wodak, 2001). This approach combines a detailed analysis of texts and the phenomenon under study in order to elucidate the processes through which certain social practices are (re)produced through language, thereby reinforcing specific ways of acting, thinking and being (Montesano Montessori, 2019).

The study analyzed 34 discursive events directly or indirectly related to the question of the changes of university network. Documents were collected separately for the analysis of each of these events in order to reveal the processes that took place as broadly and comprehensively as possible. Three types of documents were used in the analysis: 1) documents from international organizations (the World Bank, the EC, the EUA, and the OECD), 2) national legal documents and related materials, and 3) online media news articles. In total, 63 international documents, 1,097 national documents, and 653 media news articles were analysed.

Data analysis

Neoliberalisation

Neoliberal logic and the order shaped by it are often presented by international organisations as universally applicable to all contexts. However, in the post-Soviet space, neoliberalisation unfolded differently than in the West. In the West, neoliberal ideas took root by gradually integrating into the existing order, slowly transforming the social and economic structure and beginning to '*ecologically* dominate' (Jessop, 2016). Meanwhile, in the post-Soviet space, the neoliberal order was intended to completely replace the effectively collapsed communist system. A new neoliberal social, political and economic system based on the Western model, which had previously operated in a completely different context, was to be created.

The collapse of the Soviet Union effectively brought an end to the world's division into two camps, based on two entirely different social orders. Having freed themselves from the socialist system, the countries of Eastern and Central Europe embarked on a path of accelerated modernisation, which allowed them to integrate Western models of social, economic and political organisation into their reforming systems (Krzyżanowski & Wodak, 2009). The former Soviet bloc countries in Europe embraced the modernisation agenda with great enthusiasm, seeking to distance themselves clearly and irrevocably from the former system (Amaral & Neave, 2009). And since the transition to the West meant a transition to a system based on democracy and a liberal market economy, the two concepts have eventually become conflated in the public and political discourse of these countries(Orechova, 2021).

It was against the backdrop of these social, political and economic transformations that the Lithuanian higher education system took shape. This explains the differences in the development of Lithuanian higher education compared to higher education systems in the Western world, although over time the Lithuanian system has come to resemble those in the West. Nevertheless, the development of the Lithuanian higher education system must be assessed in the context of its totalitarian past and current global changes (Krzyżanowski & Wodak, 2009, Leišytė et al., 2019).

The Western-oriented development of higher education began with the establishment of the Lithuanian state in 1918 and was interrupted by the Soviet occupation, which lasted for more than half a century. Following the restoration of Lithuania's independence, the aim was to return to the Western path, which, in effect, meant establishing a higher education system based on neoliberal ideas and practices. Thus, with the free market understood as democracy, centralised Soviet control was quickly replaced by the unrestricted autonomy of higher education institutions. This paved the way for the growth of the political power of the academic elite.

With the centralised Soviet higher education system having virtually collapsed, the new higher education system took shape *in an 'institutional void'* (Hajer & Wagenaar, 2003). A period of 'wild capitalism' began, driven by the weakness and instability of the new state's institutional and governance systems. It was impossible to establish neoliberal governance under the prevailing conditions due to the weakness of the existing governance system, and the body of neoliberal ideas did not provide a sustainable foundation for the development of a new system. Thus, in the period from 1990 to 1996, we can speak of a shallow neoliberalisation expressed in roll back neoliberalism (Peck, 2010) during which neoliberal discourses were introduced into the political sphere of higher education, but had not yet taken root in the existing knowledge system and, therefore, could not take root in governance practice.

Since 1996, the growing attention and support from international organisations and Western countries for Lithuania's modernisation has helped neoliberal discourses enact in higher education policy. Neoliberal discourses, represented by international organisations and unbound by time and space, have shaped the image of Western higher education systems in the minds of national policy-makers and encouraged them to consider introducing changes based on these systems. Furthermore, a lack of funding and low quality of research and education, which created an image of a 'crisis in higher education' in the public imagination, allowed neoliberal discourses to become even more entrenched in the political sphere. In this context, recommendations based on neoliberal logic appeared to be a sound and only solution. However, it was still challenging for the actors to recontextualise these discourses within the Lithuanian higher education landscape. This indicates that during the period from 1996 to 2000, Lithuanian higher education was undergoing deep neoliberalisation expressed in roll back neoliberalism (Peck, 2010). This means that neoliberal discourse acquires a more concrete shape and prompts considerations of its practical implications, however, it meets the opposition of the academic elite.

At this stage, we also observe divergent visions of Lithuanian higher education development maintained by politicians of left-wing and right-wing persuasions. The right supported the proposals of international organisations and sought a rapid restructuring of the higher education system in line with neoliberal rationality. Meanwhile, the left had more moderate views of the Soviet past and thus sought to adapt neoliberal ideas gradually to the existing elements of the governance system. Furthermore, a more strict definition of the limits of higher education autonomy were initiated by the Constitutional Court of the Republic of Lithuania, paving the way for greater state control.

Despite the dominant power of the academic elite, public expectations and international trends prompted a new reform, which granted the state greater control over the higher education system. The Higher Education Act, adopted in 2000, marked the beginning of a systematic neoliberalisation of higher education. It introduced managerial practices, gradual professionalisation of governance, more transparency in funding allocation. Due to the increased number of students, the higher education network was expanded and diversified. Although state control over higher education institutions remained limited, this restructuring laid the groundwork for the normalisation of neoliberal discourse within the sphere of higher education policy. Intensive European integration also contributed to the normalisation of neoliberal discourse as it brought the knowledge economy discourse, which directly links higher education to economic competitiveness. Thus, the period from 2000 to 2008 can be described as shallow neoliberalisation expressed in roll out

neoliberalism (Peck, 2010). The discourse of neoliberalism has already taken hold of the public imagination (Giroux, 2004), subordinating the field of higher education to the discourse of competitiveness and restricting political imagination and practice to the limits of neoliberal rationality.

Finally, since 2009, we can speak of deep neoliberalisation expressed in roll out neoliberalism (Peck, 2010). The 2009 Law on Science and Studies established a neoliberal model of higher education governance. It introduced competitive market mechanisms and higher education institutions were granted greater operational freedom, limited by indirect state and internal control measures. After this reform, there were no later fundamental changes in the governance of the Lithuanian higher education system. Neoliberal governance practices continue to be consistently implemented and refined, and network-wide changes aimed at increasing competitiveness and efficiency have been introduced in a centralised manner. Thus, the Western higher education system has ceased to be a goal, and has become a reality. Lithuanian higher education has become a part of the Western higher education system, operating according to the same principles and logic, and participating in the same competitive struggle. This does not mean that differences have disappeared or that we have become equal in the Western academic world. It only means that we compete on equal terms, as far as is objectively possible, with other participants of the global higher education market. It also means that, within the framework of neoliberal rationality, we can strive for distinctiveness and competitive advantage.

When higher education reforms are analysed as a general phenomenon, the connections between all actions and political rationality become very clear, as do the ways in which these change over time and space. Analysis of individual events allows us to examine specific changes. When these changes are analysed over time, we can see that introduction of certain changes open up possibilities to consider other changes, make them obvious, and, subsequently, logical and necessary (Ball, 2016). It reveals how neoliberal rationality becomes the unquestioned direction of political change in higher education. Thus, through political discourse, a vision of present and future reality and a course of action are constructed (Levinson, 2009), which have the capacity to limit the interpretative space and scope for action (Ball, 2006).

In this study, neoliberalism as a system of ideas and mode of regulation, is shown to function as a destructive process capable of replacing elements of existing institutional and governance systems in favour of the free market; it is unable, however, to serve as the basis for the development of a new system. Therefore, in Western countries, neoliberalism has taken root in a moderate manner and without major upheavals (with the possible exception of several economic crises, normalised by neoliberal rationality, after which neoliberal

rationality has become even more entrenched). It may seem, at first glance, seem that Lithuania's path to neoliberalisation was complicated by an inability to grasp the nuances of freedom and democracy and the subtle logic of neoliberal control and governance mechanisms. However, this is not the case. The main reason for this path of neoliberalisation was an 'institutional void' (Hajer & Wagenaar, 2003) – Lithuania's institutional and governance system, within which neoliberal ideas could take root, was comparatively weak. Only over time, after Soviet governance practices had been adapted to the new reality and a somewhat more stable system had been built upon them, we can observe the expansion of neoliberal discourses and governance practices.

Neoliberalism, as a system of ideas, is primarily a product of international policy and globalisation, not bound to any specific place or time. Consequently, it cannot serve as the basis to develop a system of governance which operates in a specific time and place. It can only operate within the existing structure of governance, adapt to it and modify that specific system according to its own needs. That is the main reason why we cannot conceptualise neoliberalism as some kind of unified and clearly defined phenomenon on a global scale; rather, neoliberalism looks and behaves differently in different space and time.

Development of the higher education network in Lithuania

When discussing the development of the higher education network, we can identify three distinct stages: large-scale *universitisation*, expansion of the higher education network, and the optimisation of the network of higher education institutions. Large scale *universitisation* took place during the first decade of regained independence, before neoliberal rationality was yet eancted in higher education policy. This transformation of specialised higher education institutions into universities was driven by other factors. Some higher education institutions were established in response to the needs of the reinstated independent state and a developing democratic society. This was the primary reason for the establishment of the Police Academy and Klaipėda University, which was founded by consolidating departments of other higher education institutions in Klaipėda.

The need for other specialised higher education institutions to rebrand themselves as universities was driven by an unstable and undefined system of state institutions and governance, as well as a lack of funding. The logic of survival within this system was based on the accumulation and use of power (political, economic and social) to secure favourable decisions. On the other hand, the absence of requirements created opportunities to establish *'dream universities, alternatives to the former system*.' (lrt.lt, 26 December 2014). However, the dominance of a few institutions quickly limited this opportunity,

and becoming a university was more a means to concentrate power and influence than an opportunity to create alternative models of higher education.

The higher education network expansion stage marks the entrenchment of neoliberal rationality in higher education policy. Based on recommendations from international organisations, the new college network was developed which fully corresponded to neoliberal rationality; in response to the improving financial situation of the state and rising student numbers, the university network also expanded. Although there was as yet no strategic vision for the common higher education network, there was a clear understanding of the need to consider changes to this network strategically. This understanding materialised *during the optimisation stage of the higher education network*, which was driven by the development of a competition-based governance system and the perception of institutions as participants in this market. The need to consolidate fragmented resources and improve operational efficiency in order to achieve greater competitiveness at the international level prompted the government to start using university mergers as a means to achieve this goal.

Thus, although merging higher education institutions has always been part of higher education policy, it was only after the shift to a neoliberal approach to higher education governance that it began to be used strategically as a policy tool to ensure the system's efficiency. However, it has not been used particularly effectively as a policy tool due to changes dictated by political cycles and the continued significant political influence of higher education institutions. Furthermore, the government, even with the assistance of experts from international organisations, has failed to formulate a convincing vision that would encourage higher education institutions to sacrifice the status quo for the sake of a strong system in the future. Thus, mergers are, for the time being, merely a means of dealing with the 'weakest market players' who have failed to adapt to the competitive environment. This only proves that the neoliberal order favours the strong and makes operating conditions more difficult for smaller and weaker market participants, safeguarding the interests of the stronger institutions rather than the diversity, fairness and public interest of the system.

In discussing the higher education institution mergers policy, it is essential to consider individual institutions or groups of institutions, as well as future prospects for network optimisation. The policy on network optimisation manifests itself differently in Vilnius University (VU), medium-sized universities such as Vilnius Tech (or Vilnius Gediminas Technical University, VGTU), Kaunas Technical University (KTU), Vytautas Magnus University (VMU), Lithuanian University of Health Sciences (LUHS) or Mykolas Romeris University (MRU), small adapted to market logic universities such

as Lithuanian Sports University (LSU), the academies of arts, and Klaipėda University (KU), as well as small not adapted to market logic universities such as Lithuanian University of Education (LEU), Šiauliai University (ŠU), and Aleksdandras Stulginskis University (ASU). The diversity of manifestation also persists in the college sector.

Since the collapse of the Soviet system, Vilnius University has maintained its dominant position and further consolidated its power. This has not been altered by the neoliberal rationality taking hold in governance, which has further cemented VU's status as the strongest player on the market. VU frequently uses its political influence to impose its operating model on the entire system. However,dominance in Lithuania does not translate into dominance on the international market, where this university is quite average. Therefore, although VU has always kept its distance and shown no interest in merger processes, it is precisely merging with other strong universities that could provide the impetus to gain a competitive advantage on the international market.

Both technical universities (VGTU and KTU) as well as MRU and LUHS have adapted perfectly to the neoliberal logic of higher education and have secured their stability on the national level. These universities often found themselves at the epicentre of merger policies, but have always managed to defend their interests. In many cases, these universities have been the most vocal advocates of increasing international competitiveness of Lithuanian HEIs. However, despite their support for this political direction, they have hardly participated in the processes of higher education institutions mergers themselves. These universities also have the potential to enhance international competitiveness and they could consider pooling resources by uniting their activities with other universities. An example of such union is Kaunas University of Medicine and the Lithuanian University of Veterinary Medicine which have combined their potential to become a strong specialised university, the Lithuanian University of Health Sciences. It seems that VMU understands this logic best, having secured the stability of its operations by merging with weaker specialised universities and continuing to seek opportunities to expand its activities in this way. However, the self-image of a large, strong, comprehensive university does not fully reflect reality, therefore, if this direction is to be maintained, a merger with one or more universities of a similar standing could be considered as a more viable option.

According to the neoliberal logic, the weakest and smallest universities should have disappeared, but this logic does not always hold true in the higher education sector. In some cases, a university's agency as well as public support or the absence of a competing political vision, determine its survival. LSU was merged with the stronger LSMU by political decision, however, it

fought for its independence through legal means and currently remains a stable, small, specialised university. It appears that in the political vision art academies are exempt from the same market economy requirements; moreover, they have found their own niches in the higher education sector. These universities could strengthen their positions, but this would also mean their disappearance.

When it comes to Klaipėda University (KU), it is clear that the government does not have, and never has had, a clear vision. On the one hand, the importance and uniqueness of the Western Lithuania region means that merging KU with another institution – although this possibility has been considered – does not seem acceptable either politically or economically. On the other hand, there is a lack of political will to strengthen this university. The opportunity to consolidate maritime studies at KU was not taken and the Lithuanian Maritime Academy was merged with VGTU. Šiauliai University, located in the Western Lithuania region as well, was also merged with VU without even considering other options. Thus, KU remains on the sidelines of political discussions, even though strengthening KU's potential, particularly in relation to the development of maritime science, should be a matter of national priority.

Finally, it is worth to mention the universities that have been merged with other universities and currently operate as branches of these universities. The prevailing view in the public discourse is that these universities have failed to adapt to market conditions. However, this failure was determined not only by the performance of these universities and their inability to adapt to market conditions and increasing requirements, but also by public opinion and the universities' inability to make use of the political power due to a lack of political support. Thus, although these universities became part of the 'success story' of the university merger policy, it was more a necessary solution to a problem than a conscious choice to consolidate resources.

The network of colleges (universities of applied sciences) also developed without a clear political vision, with the focus solely on their impact on regional development. From the very inception of the college sector, its development has been left to its own devices. However, with falling student numbers, the need to address the issue of the sector's efficiency has inevitably arisen. The chosen path has been to follow Western higher education policy trends and strengthen the academic potential of colleges, bringing them closer to the university system. Although the idea itself is sound and has begun to be implemented through the optimisation of the college network, it is difficult to assess its results as of yet. Nonetheless, this direction taken in the development of the college sector is leading to even greater national competition across the entire higher education sector.

The direction in which higher education in Lithuania is developing suggests that we will have to revisit the issue of optimising the network of higher education institutions in the future. There are several reasons for this. First, the national market is shrinking, so, smaller and weaker players in the higher education market will inevitably have to consider pooling their resources. Secondly, if we continue to strive for greater international competitiveness, the problem of resource scarcity and fragmentation can objectively only be resolved by consolidation. Whilst the first reason will likely lead to a decrease in the number of higher education institutions, the second reason for mergers demands an active choice. This is all the more true given that the stated aim in the political agenda to join the ranks of the world's top 300 universities has so far failed to translate into concrete political action. Even for Vilnius University, the strongest and largest in Lithuania, this goal is difficult to achieve without resource consolidation and targeted state support. However, we can question this goal by opening up possibilities for other alternatives. Is the goal of climbing higher in global rankings still relevant, given that some of the world's strongest universities are beginning to question the rankings altogether? Perhaps, the European Commission's European Universities initiative, which allows resources to be pooled beyond the boundaries of national systems, will open up new opportunities in the international arena? Perhaps, by devoting more attention to their third mission, universities will begin to focus primarily on meeting the needs of local communities? All these and other possible options, or combinations thereof, are realistic if we start to think about them. As Ronald Barnett (2014) said, *'possibilities are imagined – to achieve something, one must first imagine it*.'

Conclusions

1. By the end of the 20th century, neoliberalism had become the dominant economic and social orthodoxy. It imposed the logic of individualism and competition on all spheres of life, and has become virtually the only and self-evident mode of operation. In neoliberalism, education is viewed from an economic perspective, and in higher education this understanding has been reinforced by the knowledge economy discourse, in which the creation and use of knowledge are understood as the primary condition for economic growth and competitiveness. Thus, contemporary higher education operates according to neoliberal governmentality.

Contemporary higher education reforms are aimed at implementing international standards in order to achieve greater international competitiveness. The international higher education policy defines the scope of action for nation states and individual higher education institutions, within which competition prevails not only for resources but also for academic

prestige. Statistical and comparative methods, and the standards established through them, shape national higher education systems and the behaviour of institutions and individuals. At the national level, yielding to the pressure of international trends and in pursuit of efficiency, more management practices have been introduced. The concept of autonomy has also changed significantly — it is now associated with controlled freedom of action, predicated on the efficiency of this free action. At the institutional level, the academic community's participation in governance is restricted, their work is controlled by managerial measures, and performativity—when one identifies with the results of one's own activities—becomes the fundamental principle of work.

2. As with all organisational mergers, in higher education this is also a strategic management practice employed to manage threats and increase resilience to external or internal pressures. However, in the case of university mergers, the political aspect is also very important due to the public significance of these institutions. Mergers are usually carried out in order to achieve certain higher education policy objectives. Most often, these objectives relate to the efficiency of the higher education system's governance and greater international competitiveness; that is, the aim is to create larger institutions able to compete for resources and address emerging challenges more effectively. Furthermore, initiatives to optimise the network of higher education institutions are usually inseparable from changes in the governance and funding of the higher education system. Institutional mergers in higher education contribute to the expansion of neoliberal governmentality at both systemic and institutional levels.

3. Neoliberal discourses were enacted and perpetuated in the Lithuanian higher education policy with the assistance of international organisations in modernising the country's science and higher education system. Discourses on competitiveness, efficiency and accountability, and the governance practices based on them, took root in the Lithuanian higher education system unevenly and over a period of time. Lithuania was unable to transition immediately to neoliberal governance due to the weakness of the state governance system at the time. Only after this system gradually developed and strengthened, in 2000, the Law on Higher Education was adopted, and the idea of neoliberal rationality was introduced into law. Later, following the adoption of the Law on Science and Studies in 2009, this rationality became dominant, and the higher education governance system was shaped accordingly. Since then, the neoliberal higher education governance model has been increasingly normalised, and there is an increase in efforts to strategically shape the policy of the higher education network, based on the aim of pooling resources to ensure better quality of higher education and greater international

competitiveness. Thus, the current trends in the development of higher education in Western countries and Lithuania are very much aligned.

4. The discourses related to the policy of university mergers and their development since the very beginning of independence have coincided with the neoliberalisation of higher education in Lithuania and the broader spread of neoliberal rationality in this sector:

- *The quality discourse* is not exclusively linked to neoliberalism; however, with the establishment of neoliberal rationality, this discourse has come to serve as a unifying force for all other discourses, enabling the application of this rationality to all aspects of higher education policy and governance. In terms of university mergers policy, this discourse underwent certain changes over time. At the beginning of independence, quality was understood as a goal oriented towards the future. With the development of neoliberal governmentality, this discourse has been subordinated to the competition discourse, and quality has come to be understood as certain characteristics, performance outcomes or compliance with criteria.
- *The autonomy discourse* is not directly linked to the policy of university mergers, but it best reflects the shift in the rationale of governance, which had a direct impact on the higher education network. During the first decade of independence, autonomy was understood as freedom from state control; consequently, attention was paid not only to the governance of higher education but also to changes in the network – universities were established when the academic community expressed such a need. Once autonomy began to be understood according to the neoliberal logic and was linked to responsible freedom of action within set limits, the policy of university mergers became a strategic issue. Although the importance of the academic community's participation in merger processes is often emphasised, the final decision usually lies in the hands of the political actors.
- *Competitiveness* is the central discourse that permeates all others and reinforces neoliberal rationality. This discourse has expanded within the sphere of higher education policy as neoliberalisation deepened. Competitiveness is not just a discourse; it is also a principle of neoliberal operation that encompasses both international and national spheres and defines the scope of action for actors within the higher education system. In the policy of university mergers, it is a goal to be pursued, whilst competitive behaviour is a means of encouraging universities to accept mergers as an inevitable reality.
- *The efficiency discourse* became established in Lithuanian higher education policy once the process of neoliberalisation was already well underway. It encourages the adoption of neoliberal governance practices in

higher education system and the introduction of competitive funding mechanisms in the higher education system. This discourse is also linked to the policy of university mergers – it is invoked to emphasise the importance of pooling fragmented potential and to encourage the adoption of managerial practices and economic rationality as the primary operating model.

○ *The discourse on regionalism* is not directly linked to neoliberalism, but its content in Lithuania has, over time, been influenced by neoliberal rationality. In relation to the policy of university mergers, this discourse and its significance vary depending on the political vision. When this discourse is employed, regional universities are distinguished from others and somewhat unlinked from the rationality of neoliberal governmentality. This strategy not only emphasises their distinctiveness but also underscores their incompatibility with the logic of competitive operation. In such cases, regional development is emphasised instead of international competitiveness or quality.

5. In the early years of independence, the university network was established on the initiative of the academic community, with politicians playing only a formal role in approving the decision. The academic community's objectives were neither questioned nor evaluated at the political level. Following the shift to neoliberal governmentality in 2009, this dynamic changed. Initially, the higher education network was left to the workings of the 'free market', and only later it was included in the political agenda. However, neoliberal rationality is not the singular guiding principle. Long-term financial shortages and unlimited autonomy created the conditions for the emergence of a survival rationality, based on mistrust of other actors and creative use of available power. After the establishment of a competition-based model of higher education governance, the unequal status of institutions became even more pronounced, which did little to foster inter-institutional trust. The state failed to find suitable governance mechanisms that would replace this operating model and foster mutual trust among higher education institutions and trust in the government. This, combined with a historically conditioned conceptualisation of autonomy, meant that the policy of university mergers never had the opportunity to be successfully and fully implemented.

PADĖKA

Atrodo, kad nuo doktorantūros studijų pradžios iki dabar praėjo pusė mano gyvenimo – pandemija, plataus masto invazija Ukrainoje, tapimas iškart dviejų vaikų mama. Todėl ši disertacija man buvo ne tik intelektualinis iššūkis, bet ir asmeninio tobulėjimo kelionė. Šiame kelyje labai daug žmonių paliko savo pėdsakus, ir esu jiems labai dėkinga už tai. Ačiū draugams, artimiesiems ir kolegoms už kantrybę klausantis apie mano atradimus, pakilimus ir sunkumus.

Labai dėkoju savo disertacijos vadovui profesoriui Rimantui Želviui už kantrybę, paramą ir tikėjimą manimi, pagalbą išlaikant ramybę. Ne mažiau dėkoju savo mokslinei konsultantei profesorei Irenai Stonkuvienei, kurios mokslinės įžvalgos, aštri redaktorės akis ir gyvenimiški patarimai labai padėjo pažvelgti į kai kurias situacijas kitu kampu. Didelis ačiū docentei Vitai Venslovaitei, kuri stebuklingai matė daugiau ir giliau, negu kartais pati mačiau savo darbe. Dėkoju ir profesorei Liudvikai Leišytei, kuri mane labai svetingai priėmė Dortmundo universitete ir padėjo susidėlioti disertacijos idėją. Man didelė garbė mokytis iš visų Jūsų.

Ačiū profesorei Renatai Bilbokaitei ir profesorei Lilijai Duoblienei, kurioms teko sunkus darbas recenzuoti mano pirmąjį disertacijos variantą. Jūsų pastabos paskatino persvarstyti tam tikrus dalykus ir atsakyti į klausimus, kurių sau nebuvau uždavusi. Didelis dėkui UMI doktorantams (buvusiems ir esamiems) – Jogailai ir Justinai už pirmuosius žingsnius doktorantūros kelionėje, Viktorijai, Evelinai, Karolinai, Akvilei ir Ingridai už visus pokalbius, gyvenimiškus patarimus ir palaikymą.

Paskutinės padėkos keliauja svarbiausiems žmonėms. Monika, tavo draugystė ir parama buvo neįkainojama doktorantūros kelionėje, labai džiaugiuosi galėdama mokytis iš tavęs ir su tavim. Didžiausia padėka keliauja mano brangiausiems ir artimiausiems žmonėms – vyrui Aurimui ir vaikams Nojui ir Vėjai. Aurimai, ačiū už kantrų palaikymą, be jo ir tavo tikėjimo manimi, šita kelionė būtų buvusi daug sunkesnė, o gal ir neįmanoma. Na, o vaikams ačiū už tai, kad jie yra. Jei nebūtų jų, nežinočiau, kad miegas yra pervertintas, o mano jėgos yra (beveik) beribės. Ačiū už pertrauką, vadinamą „vaiko priežiūros atostogomis“, per kurias susidėliojo galutinė disertacijos idėja. Vaikai mane išmokė kantrybės ir disciplinos, kas labai pravertė rašant šią disertaciją.

Ši kelionė tokia apdovanojanti ir praturtinanti buvo tik Jūsų visų dėka. Ačiū!

APIE AUTORIŲ

Rūta Bružienė yra Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto Švietimo politikos centro mokslininkė. Nuo 2018 m. Rūta Bružienė taip pat dirba dėstytoja Vilniaus universiteto Filosofijos fakultete, kur dėsto švietimo politikos, vadybos, teisės, kokybinių tyrimų metodologijos kursus bakalauro, magistro, gretutinių ir laipsnio nesuteikiančių studijų pedagogikos ir edukologijos studentams.

Rūta Bružienė Vilniaus universitete 2012 m. įgijo teisės magistro, o 2014 m. edukologijos (švietimo politikos ir administravimo) magistro laipsnį. Autorės profesinė patirtis apima viešojo sektoriaus (valstybinė auditorė, teisininkė) ir aukštojo mokslo administravimo (2015–2018 m. ISM Vadybos ir ekonomikos universiteto Studijų administravimo vadovė) sritis. Ši teisinio, vadybinio ir akademinio darbo patirtis padėjo pamatus jos moksliniams tyrinėjimams.

Rūta Bružienė 2018–2025 m. studijavo Vilniaus universiteto edukologijos krypties doktorantūroje. Doktorantūros studijų laikotarpiu ji parengė tris publikacijas disertacijos tema, pristatė disertacijos tyrimo rezultatus penkiose tarptautinėse mokslinėse konferencijose. Rūta Bružienė aktyviai dalyvauja mokslinių asociacijų veikloje: yra Europos aukštojo mokslo draugijos (EAIR) vykdomojo komiteto narė, Lietuvos edukacinių tyrimų asociacijos (LETA) ir Aukštojo mokslo tyrėjų konsorciumo (CHER) narė.

Rūtos Bružienės mokslinių interesų sritys: aukštojo mokslo politika ir valdymas, švietimo vadyba, švietimo reformos, posovietinių šalių švietimo transformacijos.

PUBLIKACIJŲ SĄRAŠAS

1. **Bružienė, R.** (2024). Neoliberalusis aukštojo mokslo diskursas Lietuvos universitetų jungimo kontekste. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 53, p. 72 – 88. https://doi.org/10.15388/ActPaed.2024. 53.6.
2. **Bružienė, R.** (2019). Universitetų jungimas Lietuvoje: žiniasklaidos diskursai. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 42, p. 149 – 162. https://doi.org/ 10.15388/ActPaed.42.9.
3. Želvys, R., Leišytė, L., Pekşen, S., **Bružienė, R.**, Rose, A. L. (2021). From Collegiality to Managerialism in Lithuanian Higher Education. Acta Paedagogica Vilnensia, 46, p. 27 – 42. https://doi.org/10.15388/ActPaed.2021.46.2.

Vilniaus universiteto leidykla
Saulėtekio al. 9, III rūmai, LT-10222 Vilnius
El. p. info@leidykla.vu.lt, www.leidykla.vu.lt
bookshop.vu.lt, journals.vu.lt
Tiražas 20 egz.